

ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත්
කළමනාකරණ සැලැස්ම

2024 -2029

වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව

පූර්විකාව

වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්ම - 1990 හරහා මධ්‍යම රජය ඔස්සේ කළමනාකරණය වන පූර්ණ පරාසයක ඒකාබද්ධ වෙරළ කළමනාකරණ සැලැස්මක් සකස් කළ පළමු නිවර්තන කලාපීය රට වශයෙන් ශ්‍රී ලංකාව හඳුනාගෙන තිබේ.

1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනත සහ 2011 අංක 47 දරන සංශෝධිත පනතේ නෛතික විධිවිධානවලට අනුකූලව, වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2018 සංශෝධනය කරමින් වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024 පිළියෙළ කර තිබේ.

වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024 යනු ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ කලාපය හා එහි සම්පත් ආරක්ෂා කිරීමේ හා තිරසර ආකාරයෙන් කළමනාකරණය කිරීමේ අරමුණැති ජාතික වැදගත්කමකින් යුතු ලේඛනයකි. දැනට පවතින ගැටලු සම්බන්ධයෙන් දියත් කළ ගැඹුරු විශ්ලේෂණයක් සහ 1990, 1997, 2004 හා 2018 වර්ෂවලටදී මේ සම්බන්ධයෙන් දියත් කළ ප්‍රයත්නයන් ඔස්සේ සෘජුවම ලබාගත් අත්දැකීම් මුදුන්පත් කරගැනීමක් මෙම සැලසුම මගින් ඉදිරිපත් කෙරේ. තවද, සැලසුම් ක්‍රියාවලියේ දී රජයේ නියෝජිතයන්, ප්‍රාදේශීය ප්‍රජාවන්, පරිසර සංවිධාන සහ විශේෂඥයන් ඇතුළත්ව වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ ක්ෂේත්‍රයට අදාළ පුළුල් පරාසයක් තුළ විහිදී ගිය ක්ෂේත්‍රවල පාර්ශවකරුවන් සමඟ මේ සම්බන්ධයෙන් අර්ථවත් සාකච්ඡා සිදුකරන ලදී.

මෑත කාලීනව මුහුණදීමට සිදුවූ පාරිසරික වෙනස්වීම්වල බලපෑම් සහ සාර්ව-ආර්ථික ගැටලු සමඟ, පුනර්ජනනීය බලශක්ති සංවර්ධනය, ජීවි නොවන සම්පත් නිස්සාරණය කරගැනීම, සංචාරක කර්මාන්තය, සංස්කෘතික උරුමයන්, ජෛව විවිධත්වය හා විනෝදාස්වාද අවස්ථා ආදී වශයෙන් අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් බැඳී පවතින ආර්ථික ක්‍රියාකාරකම්වලට අවස්ථාව සැලැස්වීම සඳහා අපගේ වෙරළ කලාප හා වෙරළ සම්පත් අනිශ්චිත වැදගත් වේ. එසේ වුව ද, පාරිසරික වෙනස්වීම්, වාසස්ථාන හායනය, දූෂණය සහ සංවර්ධන අවශ්‍යතා ඇතුළුව විවිධ අභියෝගවලින් පැනනගින ඉහළ ගිය පීඩනයට වෙරළ සම්පත් හා වෙරළ ප්‍රදේශ නතු වී තිබේ. වගකීමැති සම්පත් උපයෝජනය, පාරිසරික ආරක්ෂාව හා පාරිසරික වෙනස්වීම් සඳහා අනුගතවීම සඳහා රැකුලක් වන අතරතුර, යථෝක්ත අභියෝගයන් සඳහා විසඳුම් සෙවීමේ අරමුණැතිව වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024 සකස් කර තිබේ.

රටෙහි සංවර්ධන අවශ්‍යතා සමඟ වෙරළ සංරක්ෂණ අභිමතාර්ථයන්ගේ තුලනයක් සඳහා නියාමන යාන්ත්‍රණය සකස් කරමින්, වෙරළ තීර කළමනාකරණය, වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය හා තිරසර කළමනාකරණය, වෙරළබඩ දූෂණය කළමනාකරණය, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සඳහා විසඳුම් ඉදිරිපත් කෙරෙන සංගත ප්‍රවේශයක් සමගින් වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024 සකස් කර තිබේ.

වගකීමැති කළමනාකරණය හා වෙරළබඩ ප්‍රදේශ සහ වෙරළ සම්පත්වල තිරසර සංවර්ධනය සහතික කිරීම සඳහා අදාළ පාර්ශවකරුවන්ගෙන් අවශ්‍ය කරන හවුල්කාරිත්ව සහයෝගය වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024 මගින් ඉදිරිපත් කෙරේ. එබැවින්, වෙරළ කලාපය හා සම්පත් කළමනාකරණයේ දී සම්පත් උපයෝජනය හා වෙරළබඩ ප්‍රජාවගේ ශුභසාධනය සුරක්ෂිත කිරීමේ කාර්යයේ නියුක්ත සියලුම පාර්ශවකරුවන් සඳහා වටිනා මෙවලමක් හා මහ පෙන්වීමක් වශයෙන් මෙම සැලැස්ම යොදාගත හැකි වනු ඇත.

පටුන

පූර්විකාව	2
වගු ලැයිස්තුව	7
විධායක සාරාංශය.....	9
1 වැනි පරිච්ඡේදය - හැඳින්වීම	10
1.1 වෙරළ කලාපය හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණයේ විෂය පථය	10
1.1.1 සංදර්භය හා සැකසුම	10
1.1.2 වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024 සහ මෙහි 2018 හි වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්මෙන් සිදුවී ඇති ප්‍රධාන අපගමනයන්	11
1.2 වෙරළ කලාපයේ ලක්ෂණ	11
1.2.1 ජීව-භෞතික ගති ලක්ෂණ.....	11
1.2.2 වෙරළාශ්‍රිත උපද්‍රවවලට නිරාවරණයවීම.....	12
1.3 වෙරළ කලාප හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණයේ දී වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ කාර්යභාරය	14
1.3.1 විදේශීය තාක්ෂණික සහාය	15
1.4 වෙරළ කලාප හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024.....	15
1.4.1 2011 වර්ෂයේ සංශෝධිත වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ පනත ඔස්සේ හඳුන්වාදුන් නව නෛතික විධිවිධාන	15
1.4.2 ප්‍රාරම්භක ක්‍රියාවලිය	17
1.4.3 සැලසුමේ ව්‍යුහය හා අන්තර්ගතය	17
2 වැනි පරිච්ඡේදය - වෙරළ තීර කළමනාකරණය	18
2.1 හැඳින්වීම.....	18
2.1.1. වෙරළ බාදනය: ගැටලුවේ ස්වභාවය	19
2.1.2 අතීත කළමනාකරණ ක්‍රියාකාරකම් හා මුල් කාලීන ප්‍රයත්නයන්ගේ ඵලදායිතාවය.....	24
වෙරළ පෝෂණ ව්‍යාපෘති.....	25
2.2 ගැටලු, තර්ජන හා අභියෝග.....	26
2.2.1 වෙරළ බාදනය සඳහා දායකවන ස්වාභාවික ක්‍රියාවලි සහ සිද්ධි.....	26
2.2.2 වෙරළ ආරක්ෂණ කටයුතු හා වෙරළ බාදනය කෙරෙහි 2004 වර්ෂයේ සිදු වූ සුනාමි ව්‍යාසනයේ බලපෑම 27	27
2.2.3 වෙරළ බාදනය වේගවත් කරන මානව ක්‍රියාකාරකම්.....	27
2.2.4 වෙරළබඩ ස්ථායීතාවයට අහිතකර බලපෑම් ඇතිකරන සංවර්ධන කටයුතු.....	29
2.2.5 දේශගුණික විපර්යාසවල අනාගත බලපෑම්	33
2.2.7 වෙරළබඩ ක්‍රියාවලිය/ ලක්ෂණ පිළිබඳ දත්ත හා තොරතුරු.....	37
2.2.8 වෙරළ කලාපය තුළ නව සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් සඳහා අවස්ථාව සලස්වාදීම.....	38
2.3 ප්‍රතිපත්ති, සැලසුම්, නීති හා ආයතනික සැකසුම්.....	38
2.3.1 සැලසුම් සහ ප්‍රතිපත්ති	38

2.3.2	ජාතික වශයෙන් නිර්ණය කරන ලද දායකත්වයන් (NDC) ක්‍රියාත්මක කිරීමේ සැලැස්ම (2021-2030).....	39
2.3.3	වෙරළ බාදනය කළමනාකරණය කිරීමේ ක්‍රියාමාර්ගවල අනාගත ප්‍රවේශයන් සහ ප්‍රවණතා	40
2.4	කළමනාකරණ අරමුණු, ප්‍රතිපත්ති, ක්‍රමෝපාය හා ක්‍රියාමාර්ග.....	40
	යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග.....	41
3	වැනි පරිච්ඡේදය - වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය සහ නිරසර කළමනාකරණය	52
3.1	වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතීන්ගේ පරිසරික, සමාජ හා ආර්ථික වැදගත්කම.....	52
3.1.1	වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති	53
•	හිරිගල්පර	53
•	මුහුදු තෘණතලා.....	55
•	ගං මෝය සහ කලපු.....	56
•	ලවණ වගුරු.....	57
•	කඩොලාන	58
•	බාධක වෙරළවල්, වැලි තුඩු හා වැලි වැටි	59
•	බාධක වෙරළ	59
3.2	වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවල වර්තමාන තත්ත්වය	60
3.2.1	ගැටලු සහ තර්ජන.....	60
3.2.2	දේශගුණික විපර්යාස ප්‍රතිවිපාක සහ වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය කිරීමේ වැදගත්කම.....	65
3.2.3	අඩුවෙන් තක්සේරු වී ඇති වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති.....	67
3.3	පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය කිරීම සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කිරීම	67
3.3.1	ප්‍රතිපත්ති, සැලසුම් , නීති සහ ආයතනික සැකසුම්.....	67
3.3.2	ආයතනික යාන්ත්‍රණ හා ප්‍රධාන ප්‍රයත්නයන්	69
3.3.3	කළමනාකරණ පරිචයන්හි අනාගත ප්‍රවණතා	69
3.3.4	දේශගුණික විපර්යාස සඳහා අනුගතවීම - ජෛව විධිත්වය සංරක්ෂණය කිරීම.....	70
3.4	ජීවී නොවන වෙරළබඩ සම්පත්.....	71
3.4.1	ජීවී නොවන වෙරළබඩ සම්පත් කළමනාකරණය	72
3.4.2	වෙරළබඩ සම්පත්වල පවතින නිරසර සංවර්ධන අවස්ථා	72
3.5	වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණය සහ සම්බන්ධීකරණය	73
3.6	කළමනාකරණ අරමුණු, ප්‍රතිපත්ති, ක්‍රමෝපාය සහ පියවර.....	74
4	වැනි පරිච්ඡේදය - වෙරළබඩ දූෂණය පාලනය කිරීම	89
4.1	හැඳින්වීම	89
4.1.1	ගැටලුවේ වැදගත්කම.....	89
4.2	වෙරළබඩ ජල දූෂණයේ ස්වභාවය.....	92
4.2.1	වෙරළබඩ ජල දූෂණයට බලපාන ප්‍රධාන සාධක.....	92
4.2.2	දූෂක වර්ග හා ඒවායේ මූලාශ්‍රයන්.....	92
4.2.3	තෝරාගත් වෙරළ බණ්ඩවල වෙරළබඩ ජල දූෂණයේ ස්ථානීය ලක්ෂණ	94
4.3	ගැටලු සහ තර්ජන.....	96
4.3.1	නාගරික ප්‍රදේශවල මල අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීමේ පහසුකම් ප්‍රමාණවත් නොවීම.....	96

4.3.2	අඩු වරප්‍රසාදිත ජනාවාසවල අපද්‍රව්‍ය මුදා හැරීම සඳහා පවතින ප්‍රමාණවත් නොවන පහසුකම්	97
4.3.3	කාර්මික අපද්‍රව්‍ය/අපසන්දන	97
4.3.4	සංවරක මධ්‍යස්ථාවලින් සිදුවන දූෂණය.....	103
4.3.5.	බලශක්ති නිෂ්පාදන අංශය මගින් සිදුවන දූෂණය	103
4.3.6.	ධීවර අංශය මගින් සිදුවන දූෂණය	104
4.3.7.	සනිපාරක්ෂාව සඳහා සුදුසු නොවන අයුරින් සන අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම.....	104
4.3.8	කෘෂිකාර්මික කටයුතු හා ජලජීවී වගා කටයුතුවලින් සිදුවන දූෂණය	107
4.3.9	තෙල් ඉතිරුම්, අනෙකුත් මුදාහැරීම් සහ ධීවර වරායවලින් සිදුවන දූෂණය	110
	.....	110
4.3.10	සමුද්‍රීය, බලශක්ති හා සංචාරක කේන්ද්‍රස්ථාන සංවර්ධනය කිරීම සහ ඒතුළින් දූෂණය කෙරෙහි ඇතිවිය හැකි තර්ජනය.....	111
4.3.11	තෝරාගන්නා ලද වෙරළ බණ්ඩවල වෙරළබඩ ජලයේ වර්තමාන තත්ත්වය	112
4.4	සැලසුම්, ප්‍රතිපත්ති හා ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රමෝපාය.....	113
4.5	වෙරළබඩ දූෂණය කළමනාකරණය සඳහා අනාගත මහ පෙන්වීම.....	115
4.5.1.	වෙරළබඩ ජලය භාවිතා කිරීම කලාපීයකරණය කිරීමේ අවශ්‍යතාවය සහ විශේෂණය කළ නිර්ණායක	116
4.6	කළමනාකරණ අරමුණු, ප්‍රතිපත්ති, ක්‍රමෝපාය හා ක්‍රියාමාර්ග.....	118
5	වැනි පරිච්ඡේදය - විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ (SMA).....	126
5.1	හැඳින්වීම.....	126
5.1.1	සංකල්පය	126
5.1.2	විකසනය සහ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ අත්දැකීම්.....	127
5.2	උගත් පාඩම් සහ බාධා	128
5.2.1	තෛතික සහ ආයතනික	129
5.2.2	සඵලතාවය සහ බලපෑම්.....	130
5.2.3	තිරාසරත්වය සහ අභියෝග	131
5.3	සහයෝගීතාවය සඳහා ඉඩ සැලැස්වීම: විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සඳහා නව තෛතික විධිවිධාන	131
5.4	විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ශක්තිමත් කිරීම හා ප්‍රවර්ධනය කිරීම කළ යුත්තේ ඇයි ද යන්න.....	132
5.5	ව්‍යාපෘතිපාදක ප්‍රවේශයෙන් වඩාත් වැඩසටහන් අභිමුඛ ප්‍රවේශයකට මාරුවීමේ අවශ්‍යතාවය	133
5.6	විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සඳහා සඵලතාවය වැඩිදියුණු කිරීම	135
5.7	විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා යාන්ත්‍රණ	137
5.8	විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය සඳහා මාර්ගෝපදේශ	141
5.9	කළමනාකරණ අරමුණු, ප්‍රතිපත්ති, ක්‍රමෝපාය හා ක්‍රියාමාර්ග.....	142
6	වැනි පරිච්ඡේදය - නියාමන යාන්ත්‍රණය	149
6.1	හැඳින්වීම.....	149
6.1.1	වෙරළ කලාපය අර්ථ දැක්වීම	149
6.2	අවසර පත්‍ර පිළිබඳ කාර්ය පටිපාටිය.....	150
6.2.1	අවසර බලපත්‍ර අවශ්‍ය වන “වෙරළ කලාපය” තුළ සිදුකරන සංවර්ධන කාර්යයන්.....	151
6.2.2.	වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් විසින් නිකුත් කරන අවසර පත්‍රයක් රහිතව වෙරළ කලාපය තුළ සිදුකළ හැකි නියම කර ඇති කාර්යයන්.....	151

6.2.3	අවසර පත්‍ර වර්ගීකරණය.....	152
6.2.4	අවසර පත්‍ර නිකුත් කිරීම සඳහා වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් විසින් ඇගයීම කළයුතු නිර්ණායක	152
6.2.5	වැලි ගොඩ දැමීම සඳහා අවසර පත්‍ර නිකුත් කිරීමේ මාර්ගෝපදේශ	153
6.2.6	වෙරළ කලාපය තුළ තහනම් කාර්යයන්	155
6.2.7	“බලපෑමට යටත්වන ප්‍රදේශ” තුළ තහනම් කාර්යයන්.....	155
6.2.8	“සංරක්ෂණ ප්‍රදේශය” තුළ තහනම් කාර්යයන්	156
6.2.9	සංරක්ෂණ ප්‍රදේශ සඳහා පසසිටු දුරවල්.....	156
6.3	පසසිටු ප්‍රදේශ.....	156
6.3.1	සංශෝධිත නෛතික විධිවිධාන ප්‍රකාරව පසසිටු ප්‍රදේශ සංශෝධනය කිරීම.....	156
6.3.2	පසසිටුව මගින් අපේක්ෂිත අරමුණු.....	156
6.4	වෙරළ පසසිටුව ප්‍රදේශය අර්ථ දැක්වීම.....	157
6.4.1	මධ්‍යනය මුහුදු මට්ටමේ සිට මුහුදු දිසාවට යොමු ඉම සහ ගොඩබිම දෙසට යොමු ඉම අතර සංවර්ධන කාර්යයන් සඳහා වෙරළ පසසිටු ප්‍රදේශ.....	157
6.4.2	පසසිටුවක රක්ෂිත ප්‍රදේශය සහ සීමාකළ ප්‍රදේශය.....	157
6.4.3	රක්ෂිත ප්‍රදේශය තුළ අවසර දෙනු ලබන සංවර්ධන කටයුතු/ ක්‍රියාකාරකම්	159
6.4.4	සීමාකළ ප්‍රදේශය (මෘදු ප්‍රදේශය) තුළ අවසර දෙනු ලබන සංවර්ධන කටයුතු/ ක්‍රියාකාරකම්	160
6.4.5	වෙරළ පසසිටුවෙන් නිදහස් කිරීම	160
6.4.6	පසසිටු විවලාසතාවයන්	161
6.4.7	මහජන ක්‍රියාකාරකම් පාලනය කිරීම/ පෙර වෙරළ භාවිතා කිරීම	161
6.4.8	පවත්නා ඉදිකිරීම් යළි සකස් කිරීම/ පුළුල් කිරීම සඳහා අවසර පත්‍ර නිකුත් කිරීමේ මාර්ගෝපදේශ 162	
6.4.9	සංචාරක කටයුතු හා විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම් සඳහා ජලාශ්‍රිත සංවර්ධන කටයුතු සහ දූපත් සංවර්ධන කටයුතු සඳහා මාර්ගෝපදේශ	163
6.4.10	සංචාරක සහ විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම් සඳහා පාවෙන ආකාරයේ වූ ජල පහසුකම් සකස් කිරීම සඳහා මාර්ගෝපදේශ.....	164
6.4.11	වාසය කළ හැකි ජලය මත ඉදි කිරීම් (ජල බංගලා) සඳහා මාර්ගෝපදේශ	166
6.4.12	පුනර්ජනනීය බලශක්ති සංවර්ධනය සඳහා මාර්ගෝපදේශ	166
6.4.13	සංචාරක සහ විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම් සඳහා වෙරළ ප්‍රදේශ භාවිතා කිරීම සඳහා කොන්දේසි සහිත අවසර පත්‍ර (තාවකාලික අවසර පත්‍ර) නිකුත් කිරීම සඳහා මාර්ගෝපදේශ.....	168
6.4.14	කෘත්‍රීම දූපත්, ගොඩකරන ලද වෙරළබඩ ප්‍රදේශ සඳහා පසසිටුව.....	170
6.5	වෙරළ කලාපයේ ජල ස්කන්ධවල ඉවුරුවල පිහිටි භූමියේ සංවර්ධන කාර්යයන් සඳහා පසසිටුව.....	170
6.5.1	වෙරළ කලාපයේ ජල ස්කන්ධවල ඉවුරුවල පිහිටි භූමිවල ස්චාරක්ෂක කලාප පසසිටු සීමා සඳහා වාරිමාර්ග දෙපාර්තමේන්තුවේ මාර්ගෝපදේශ සමග අනුකූලවන මාර්ගෝපදේශ.....	171
6.5.3	ප්‍රධාන ගංගා, කැපු ඇළ මාර්ග සහ ස්වාභාවික ඇළ මාර්ගවල ඉවුරුවල පිහිටි භූමි සඳහා පසසිටු 172	
6.5.4	කලපුවල ඉවුරුවල භූමි සඳහා පසසිටුව	173
6.5.5	වෙරළ කලාපයේ ජල ස්කන්ධවල ඉවුරු භූමි වලට අදාළ යොමු රේඛාව.....	173

6.5.5	වෙරළ කලාපයේ ජල ස්කන්ධයන්ගේ ඉවුරුවල භූමි ගොඩ කිරීම සඳහා අවසර පත්‍ර නිකුත් කිරීම මාර්ගෝපදේශ	173
6.6	පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාව (EIA) සහ මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාව (IEE).....	173
6.6.1	මූලික පරිසර පරීක්ෂණය (IEE).....	175
6.6.2	මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාව (IEE) සහ පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාව පිළියෙල කිරීමේ පොදු මාර්ගෝපදේශ	177
6.7	සුවිශේෂී වැදගත්කමකින් යුතු ස්ථාන කළමනාකරණය සහ පොදු පිවිසුම්.....	197
6.7.1	පොදු පිවිසුම්.....	197
6.7.2	පුරාවිද්‍යාත්මක, ඓතිහාසික, ආගමික සහ සංස්කෘතික වටිනාකමින් යුතු ස්ථාන.....	198

වගු ලැයිස්තුව

වගුව 2- 1	2014-2022 කාල සීමාව තුළ හදිසි වෙරළ බාදන තත්වයන් වාර්තාගත වී ඇති ස්ථාන	20
වගුව 2- 2	2012 -2020 කාල සීමාව තුළ වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් දියත් කළ වැලි පෝෂණ ව්‍යාපෘතිය	25
වගුව 2- 3	ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළබඩ ස්ථායීතාවය කෙරෙහි බලපෑමක් සහිත මානව ක්‍රියාකාරකම්.....	28
වගුව 2- 4	වාර්ෂික වැලි පාරිභෝජනය 2012-2021	31
වගුව 2- 5	වාර්ෂික වශයෙන් ගංගාවලින් ගොඩ දැමූ වැලි ප්‍රමාණය (භූ විද්‍යා සමීක්ෂණ හා පතල් කාර්යාංශය විසින් නිකුත් කරන ලද බලපත්‍ර සංඛ්‍යාව මත පාදකව ඇස්තමේන්තු කරන ලදී)	31
වගුව 2- 6	1994-2022 කාල සීමාව තුළ ශ්‍රී ලංකාවේ මුහුදු ගොඩ කිරීමේ හා ඉදි කිරීමේ කර්මාන්තයේ අවශ්‍යතාවය සඳහා වෙරළට ඔබ්බෙන් මුහුදෙන් පොම්ප කරන ලද වැලි ප්‍රමාණය.....	32
වගුව 2- 7	ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ කලාපයේ බටහිර හා දකුණු වෙරළ තීරවල පසුගිය කාල සීමාව තුළ සිදුවී ඇති හිරිගල්පර කැණීම්වල විස්තර (1992-2022)	33
වගුව 2- 8	ජල ස්කන්ධ ඇතුළුව/ ඇතුළත් නොවන පරිදි එක් එක් දිස්ත්‍රික්ක සම්බන්ධයෙන් ප්‍රක්ෂේපණය කළ ජලයෙන් යටවිය හැකි භූමි ප්‍රදේශය:	34
වගුව 2- 9	2008 – 2022 කාලසීමාව තුළ ක්‍රියාත්මක කරන ලද වෙරළ තීර කළමනාකරණ පියවර	36
වගුව 2- 10:	වෙරළ හා සමුද්‍ර ක්ෂේත්‍රය සඳහා ජාතික වශයෙන් නිර්ණය කරන ලද දායකත්වයන්	39
වගුව 3- 1:	දිස්ත්‍රික්ක වශයෙන් වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවල ව්‍යාප්තිය (හෙක්ටයාර වලින්)*	53
වගුව 3- 2:	ශ්‍රී ලංකාවේ විවිධ වෙරළබඩ ප්‍රදේශවල මුහුදු තෘණතලා විශේෂ.....	56
වගුව 3- 3:	එක් එක් වෙරළ කලාපවල පිහිටි කලපු සංඛ්‍යාව	57
වගුව 3- 4:	හිරිගල්පර විනාශවීම සඳහා හේතුවන ප්‍රාදේශික සාධක	61
වගුව 3- 5:	වෙරළ කලාපයේ ජීවි කොරල් වැස්මේ ව්‍යාප්තිය	62
වගුව 3- 6:	වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය කිරීම සඳහා වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ ප්‍රධාන කළමනාකරණ ක්‍රමෝපාය	68
වගුව 3- 7	පෞරු විවිධත්ව අංශය සඳහා ජාතික වශයෙන් නිර්ණය කරන ලද දායකත්වයන්	71
වගුව 4- 1	දූෂක වර්ගය, ප්‍රභවයන් හා ප්‍රධාන අහිතකර බලපෑම්	93
වගුව 4- 2	ආයෝජන මණ්ඩලය විසින් අනුමත කර්මාන්තශාලා ද ඇතුළුව ඉහළ/ මධ්‍යම මට්ටම්වලින් දූෂක ද්‍රව්‍ය මුදාහරින කර්මාන්තශාලාවල ව්‍යාප්තිය.....	98
වගුව 4- 3:	සමුද්‍රීය ජලයට මුදා හරින අපජලය හෝ අපසන්දන සඳහා වන ධාරණ සීමා.....	99
වගුව 4- 4	වෙරළාසන්න ජලයට මුදා හරින අපජලය හෝ අපසන්දන සඳහා වන ධාරණ සීමා.....	101
වගුව 4- 5:	නියැදි ස්ථානවල ඒකීය ප්‍රදේශයකින් රැස්කර ගනු ලැබූ සෑම ආකාරයකම සන අපද්‍රව්‍ය ඒවායේ ප්‍රතිශතාත්මක අගය අනුව	106
වගුව 4- 6	වෙරළබඩ පළාත්වල මහනගර සභා මගින් දෛනිකව රැස්කරන සන අපද්‍රව්‍ය ප්‍රමාණය	107

වගුව 4- 7: ජලජීවී පොකුණුවල අවසන් අස්වැන්න නෙලන අවස්ථාවේ ගොවිපොළ අපසන්දනවල ජලයේ තත්ත්වය..... 109

වගුව 4- 8: කොළඹ වරායෙහි රැස් කරන්නන් විසින් රැස්කළ හෝ ඉවත්කළ අපද්‍රව්‍ය ප්‍රමාණය..... 110

වගුව 4- 9: නියැදි ස්ථාන පිළිබඳ විස්තරය..... 112

වගුව 4- 10: වෙරළබඩ ජල භාවිතය කලාපීයකරණය සඳහා යෝජිත වර්ගීකරණය 117

වගුව 5- 1: ව්‍යාපෘති පාදක ප්‍රවේශය ඔස්සේ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය ආරම්භ කරන ලද ස්ථාන 140

වගුව 5- 2: වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ පනතේ නෛතික විධිවිධාන යටතේ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ලෙස ප්‍රකාශයට පත්කළ යුතු ස්ථානවල ලැයිස්තුව..... 141

වගුව 6- 1 වෙරළ කලාපය තුළ සංවර්ධන කාර්යයන් සඳහා පසසිටු – 2024 181

වගුව 6- 2: ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ කලාපයට යාබද රක්ෂිත ප්‍රදේශ..... 194

වගුව 6- 3: වෙරළ කලාපය ඇතුළත පුරාවිද්‍යාත්මක, ඓතිහාසික, ආගමික සහ සංස්කෘතික ඉහළ වටිනාකමින් යුතු ස්ථාන..... 199

රූප සටහන් ලැයිස්තුව

රූපය 1- 1 : වෙරළ කලාපය - නව අර්ථ දැක්වීම (පැහැදිලි කිරීමකි) 16

රූපය 2- 1: ශ්‍රී ලංකාවේ මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑමට නිරාවරණය වන ප්‍රදේශ දැක්වෙන සිතියම..... 35

රූපය 4- 1: ශ්‍රී ලංකාවට පැමිණ ඇති සංචාරකයන් සංඛ්‍යාව (2001-2020)..... 111

රූපය 6- 1: 2011 අංක 49 දරන පනතින් සංශෝධිත 1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනත මගින් අර්ථ දක්වා ඇති වෙරළ කලාපය..... 150

රූපය 6- 2: වෙරළ කලාපය තුළ පසසිටු ප්‍රදේශය, රක්ෂිත ප්‍රදේශය සහ සීමාකළ ප්‍රදේශය සාපේක්ෂ පිහිටීම ... 158

රූපය 6- 3: අවසර පත්‍ර සම්බන්ධයෙන් සමාලෝචනය කිරීමේ සහ නිකුත් කිරීමේ කාර්ය පටිපාටිය 176

විධායක සාරාංශය

වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024 යනු මීට පෙර 1990, 1997, 2004 හා 2018 වර්ෂවලදී ඉදිරිපත් කරනු ලැබූ කළමනාකරණ සැලසුම්වලට පසුව සිවුවන කාල සීමාව සඳහා අදාළ වන සැලසුම වේ.

2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ (සංශෝධන) පනතේ නෛතික විධිවිධානවලට අනුකූලව, වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම සංශෝධනය හා යාවත්කාලීන කිරීමෙන් වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024 පිළියෙළ කර තිබේ.

මෙම කළමනාකරණ සැලැස්ම පරිච්ඡේද භයකින් ඉදිරිපත් කෙරේ. වෙරළ කලාප කළමනාකරණයේ විෂය පථය, 2018 වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්මෙන් සිදුවී ඇති ප්‍රධාන අපගමනයන්, වෙරළ කලාපයේ ජෛව භෞතික ලක්ෂණ, වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ කාර්යභාරය හා ඒ සඳහා ලැබී ඇති නෛතික පැවරුම් බලය, මෙම සැලසුම සකස් කිරීමේ ක්‍රියාවලිය සහ සැලසුමේ අන්තර්ගතයේ සංක්ෂේපයක් මෙහි ආරම්භක පරිච්ඡේදයෙන් ඉදිරිපත් කෙරේ. ඉන්පසු පරිච්ඡේද එකින් එක ප්‍රධාන ගැටලු සඳහා එනම්, වෙරළ තීර කළමනාකරණය, වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය කිරීම, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ හා නියාමන යාන්ත්‍රණය සඳහා අවධානය යොමු කෙරේ.

අදාළ ගැටලුව, එහි වර්තමාන ස්වභාවය හා වැදගත්කම පිළිබඳ හැඳින්වීම, ගැටලු සඳහා විසඳුම් සැපයීම සඳහා වන ප්‍රතිපත්ති, සැලසුම්, නීති සහ ආයතනික සැලසුම්, සහ කළමනාකරණ අරමුණු, ප්‍රතිපත්ති හා යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග හා සැලසුම ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී අනුගමනය කළයුතු මාර්ගෝපදේශ යන ආකාරයෙන් මෙම ගැටලු සම්බන්ධිත සෑම පරිච්ඡේදයක්ම සංවිධානය කර තිබේ.

බලපත්‍ර ලබාදීමේ ක්‍රියාවලිය ඔස්සේ මෙම සැලසුම මූලික වශයෙන් ක්‍රියාත්මක වේ. බලපත්‍ර සඳහා වන අයදුම්පත් සලකා බැලීමේ කාර්යයේ දී අනුගමනය කරන මාර්ගෝපදේශ මෙන්ම ක්‍රමවේදය, යොමු කිරීමේ අනුදේශ, ප්‍රධාන ක්‍රමවේදයෙන් බැහැර කාර්යපටිපාටි යටතේ බලපත්‍ර ප්‍රදානය කිරීම ආදිය මෙම සැලසුමේ දී විස්තර කර තිබේ. සාමාන්‍ය ක්‍රියාවලිය යටතේ බලපත්‍ර නිකුත් කිරීමේ දී නිර්දේශ කළ නොහැකි විශේෂ වාතාවරණයන් විචල්‍ය හා අන්තර්මි කාර්ය පටිපාටි වලින් ආවරණය කෙරේ.

වෙරළ කලාපයේ සංවර්ධන කටයුතු, පරිසර හිතකාමී තිරසර ආකාරයෙන් එවැනි සංවර්ධන කාර්යයන් සැලසුම් කිරීම සඳහා අවශ්‍ය මූලික තොරතුරු, සහ වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් බලපත්‍ර නිකුත් කිරීමේ දී නෛතිකමය වශයෙන් බලය පැවරී ඇති කාර්ය පටිපාටි පිළිබඳව පාර්ශවකරුවන් සහ යෝජනාකරුවන් වෙත තොරතුරු ලබාදීම මෙම සැලසුම මගින් අපේක්ෂිත අරමුණ වේ.

මෙහිදී විසඳුම් ඉදිරිපත් කෙරෙන ගැටලුවලින් බහුතරයක් තාක්ෂණික වශයෙන් සංකීර්ණ හා අභියෝගාත්මක නමුදු, මෙම සැලැස්ම තුළ දී එම ගැටලු සරළ ආකාරයෙන් පැහැදිලි කිරීමට ප්‍රයත්න දරා තිබේ. එබැවින් සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම්වල යෝජනාකරුවන්ට වෙරළ කලාපයේ සංකීර්ණත්වය හා ගතික ස්වභාවය පිළිබඳව හා මෙම සැලසුම තුළින් යෝජිත කළමනාකරණ ක්‍රියාවලියේ තර්කානුකූල පදනම පිළිබඳ අවබෝධයක් ලබාගැනීමට හැකි වේ. මෙම සැලසුම සකස් කර ඇත්තේ මෙම අරමුණ සාක්ෂාත් කරගැනීම වෙනුවෙනි.

1 වැනි පරිච්ඡේදය - හැඳින්වීම

1.1 වෙරළ කලාපය හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණයේ විෂය පථය

1.1.1 සංදර්භය හා සැකසුම

වෙරළබඩ කලාපයේ ජනගහනය වැඩිවීම සහ ආර්ථික කටයුතු වේගවත්වීම සමඟ ශ්‍රී ලංකාවේ ගතික සහ සම්පත්වලින් අනුන වෙරළබඩ කලාපය සංරක්ෂණය, සංවර්ධනය සහ තිරසාර භාවිතය ඉලක්ක කොටගත් සමෝධානික කළමනාකරණයක අවශ්‍යතාව බොහෝ කාලයක සිට හඳුනාගෙන තිබේ. වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් 1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනතේ විධිවිධාන අනුව පැවරී ඇති බලතල ප්‍රකාරව 1990 වර්ෂයේ දී සම්පාදනය කර ක්‍රියාත්මක කළ පළමු “වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්ම” ඔස්සේ විධිමත් කළමනාකරණ ප්‍රවේශයක් පළමුව යොදාගනු ලැබී ය. ඉන් අනතුරුව, “වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම” වශයෙන් මෙම “වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්ම” 1997, 2004 හා 2018 වර්ෂවල දී සංශෝධනයට හා යාවත්කාලීන කිරීමට ලක් විය. ජාතික සංවර්ධන අභිමතාර්ථ සමඟ අනුකූලව වෙරළබඩ පරිසරය හා එහි සම්පත් දිගු කාලීන වශයෙන් තිරසර අයුරින් භාවිතා කිරීම සහතික කිරීම සඳහා 2018 වර්ෂයේ “වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම” සකස් කරන ලදී. මෙම සැලැස්මේ අඛණ්ඩතාවය පවත්වා ගනිමින් 2024 වර්ෂයේ වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්මේ යාවත්කාලීන කිරීම ඔස්සේ පාරිසරික වෙනස්වීම් සඳහා ඔරොත්තු දීමේ හැකියාවට අදාළ අංශ ඇතුළත් කිරීමෙන් හා ජාත්‍යන්තර සම්මුතීන් හා සන්ධාන පත්‍ර සමඟ මනාව සංවිධිත කිරීමෙන් පෙර සැලැස්මේ විෂය පථය පුළුල් කර තිබේ. මීට අමතරව, ක්‍රියාත්මක කිරීමේ පහසුව හා අර්ථව්‍යාකූලතාවයන් මඟ හරවා ගැනීම සඳහා 2018 වර්ෂයේ වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්මේ ඇතුළත් නියාමන යාන්ත්‍රණය, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ, වෙරළබඩ දූෂණය හා වෙරළබඩ වාසභූමි සංරක්ෂණයට අදාළ පරිච්ඡේදවල ඇතැම් කොටස් සංශෝධනය කර තිබේ. තව ද, ක්‍රියාත්මක කිරීමේ අත්දැකීම් හා වර්තමාන ජාතික සංවර්ධන අවශ්‍යතා මත පදනම්ව, වෙරළ සම්පත් තිරසර අත්දැකීම් කළමනාකරණය කිරීම සහතික කිරීම සඳහා වැදගත් මාර්ගෝපදේශ කිහිපයක් ඇතුළත් කිරීම සහ/හෝ සංශෝධනය කිරීම සිදුකර තිබේ.

ප්‍රතිපත්තිමය අරමුණු, ක්‍රමෝපාය සහ ක්‍රියාමාර්ගවල බලපෑම් හා ප්‍රතිඵලවලට අදාළව වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් සිදුකළ සමාලෝචන හා ඇගයීම් පසුගිය වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලසුම් මගින් හඳුනාගන්නා ලද ගැටලු මත ගැලපුම්කර සකස් කරන ලදී. අපේක්ෂිත ඉලක්ක සාක්ෂාත් කරගැනීමේ දී ඇතිවූ ඇතැම් අවහිරතා පසුගිය වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලසුම් ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී අනාවරණය විය. නීතිමය වශයෙන් අර්ථකථනය කළ “වෙරළ කලාපය” ප්‍රමාණවත් නොවීම, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ විධිමත් පරිදි සැලසුම් කිරීම, ක්‍රියාත්මක කිරීම සහ ආයතනගත කිරීම සඳහා නෛතික විධිවිධාන නොමැතිවීම, නෛතිකව අර්ථකථනය කරන ලද වෙරළ කලාපයෙන් ඔබ්බට පැන නඟින ගැටලු සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කිරීමේ හැකියාවක් නොමැතිවීම සහ සංරක්ෂණ ප්‍රදේශ සහ පොදු ප්‍රවේශ ආරක්ෂා කිරීම සඳහා නෛතික බලධාරීන් සතු නොවීම ඇතුළු සාධක ගණනාවක් මීට හේතු වේ. නෛතික ක්ෂේත්‍රයට අදාළව පැවති නීතිමය බලය ප්‍රමාණවත් නොවීම 2018 වර්ෂයේ වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම සකස් කිරීමේ දී සිදුකළ නෛතික සංශෝධන ඔස්සේ සපුරාගන්නා ලදී. එලදායි වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණයක් සඳහා පිළියම් ලෙස පියවර හඳුන්වා දෙනු ලැබූ ද, 2020-2021 කාලසීමාවේ පැවති කොවිඩ් වසංගත තත්ත්වය සහ ශ්‍රී ලංකා රජය විසින් මුහුණ දුන් සාර්ව ආර්ථික ගැටලු ඇතුළුව සාධක ගණනාවක් හේතුවෙන් ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දුර්වලතා දැකගත හැකිවිය. එනිසා, වෙරළ කලාපය තුළ සංවර්ධන කටයුතු පාලනය කිරීම හැරුණු විට, 2018 වර්ෂයේ වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලසුමෙහි ප්‍රතිඵල සතුටුදායක මට්ටමකට නොපැවතිණි.

අවදානම් මට්ටම වෙනස්වීම අතරතුර ඇතැම් ප්‍රදේශවල සංවර්ධන කටයුතු උදෙසා වෙරළ ඉඩම්වලට ඉහළ ඉල්ලුමක් පැවතීම හේතුවෙන් ඉදිකිරීම් හා වෙරළ සීමාව අතර තබාගත යුතු අවම පරතරය සම්බන්ධිත පිරිවිතර ක්‍රියාත්මක කිරීමේ කටයුතු සැලසුම් ක්‍රියාත්මක කිරීමේ කාල සීමාව තුළ අභියෝගයක් බවට පත්විය. එබැවින්, ඉදිකිරීම් හා වෙරළ සීමාව අතර තබාගත යුතු අවම ඉඩපරතරය හෙවත් පසසිටුව සම්බන්ධයෙන් අතීතයේ දී සිදුකළ ක්‍රියාත්මක කිරීම් සවිමත් ප්‍රයත්නයක් යටතේ නැවත සමාලෝචනය කළයුතු බව හඳුනාගෙන ඇති අතර ඒවා ක්‍රියාත්මක කිරීමේදී ව්‍යාකූලත්වයක් නොපැවතිය යුතු අතර පැහැදිලි කාර්ය පටිපාටියක් ද පැවතිය යුතු ය.

1.1.2 වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024 සහ මෙහි 2018 හි වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්මෙන් සිදුවී ඇති ප්‍රධාන අපගමනයන්

විශේෂයෙන්ම මෑත කාලීනව මුහුණ පෑමට සිදුවී ඇති ආර්ථික අර්බුද හමුවේ, වර්තමානයේ දී ලෝකයේ බොහෝ වෙනත් රටවල දී මෙන් ශ්‍රී ලංකාවේ ද වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණය සුවිශේෂී අභියෝගවලට මුහුණ පා සිටී. රටෙහි පවතින සාර්ව ආර්ථික ගැටලු ආකාරයෙන් මෙම අර්බුද මතුවෙන අතර, මූල්‍ය සීමා හේතුවෙන් සැලසුම්කළ හා දැනට කෙරීගෙන යන සම්පත් කළමනාකරණ ප්‍රයත්නයන් කෙරෙහි සෘණාත්මකව බලපානු ලැබේ. එමඟින් කළමනාකරණය සඳහා ධාරිතා ඉහළ නැංවීම සිදුකළ නොහැකි වන අතර ප්‍රතිපත්ති සහ ප්‍රමුඛතාවල වෙනසක් සිදු වේ. එබැවින්, 2018 වර්ෂයේ වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්මෙන් සිදුවී ඇති ප්‍රධාන අපගමනයන් පිළිබඳ අවධානය යොමු කිරීමට අපේක්ෂා නොකෙරේ.

වෙරළ කලාපයේ සමාජ, ආර්ථික හා ගතික පාරිසරික තත්ත්වය සමස්තයක් ලෙස සැලකීමේ දී, අනුකූල නොවන ප්‍රතිපත්ති, ක්‍රමෝපාය හා ක්‍රියාමාර්ග ඉවත් කරන අතර වර්තමාන හා අනාගත අවශ්‍යතා සමඟ අනුකූලවන නව මාර්ගෝපදේශ හා ප්‍රමිතීන් ද ඇතුළුව ප්‍රතිපත්ති, ක්‍රමෝපාය හා ක්‍රියාමාර්ග අන්තර්ගත කරමින් සංශෝධනය කිරීම් හා යාවත්කාලීන කිරීම් සිදුකිරීමට වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024 ඔස්සේ ප්‍රයත්න දරා තිබේ. මීට අදාළව, කාලගුණික වෙනස්වීම් අවම කරගැනීම හා යාවත්කාලීන ජාතික වශයෙන් නිශ්චය කළ දායකත්වයන් ක්‍රියාත්මක කිරීම ක්‍රියාවට නංවමින් වෙරළ සම්පත් කෙරෙහි ආර්ථික අර්බුද හා දේශගුණික විපර්යාසවල ප්‍රතිඵල අතර සම්බන්ධතාවය හඳුනාගැනීමට විශේෂ අවධානය යොමුකර තිබේ.

2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ (සංශෝධන) පනතේ විධිවිධානවලට අනුකූලව, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024 සංශෝධනය හා යාවත්කාලීන කිරීම සිදුකර තිබේ. ප්‍රායෝගිකව හා වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ ධාරිතාවය සැලකිල්ලට ගෙන 2024 වර්ෂයේ සැලැස්ම මගින් ද වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2018ට සමාන ආකාරයෙන්ම ප්‍රධාන අංශ පහක් සම්බන්ධයෙන් එනම්, වෙරළ තීර කළමනාකරණය, වෙරළබඩ දූෂණය කළමනාකරණය, වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති කළමනාකරණය, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සහ නියාමන යාන්ත්‍රණ පිළිබඳව වෙන් වෙන් වශයෙන් පරිච්ඡේද වෙන් කර අවධානය යොමුකර තිබේ.

මීට පෙර සැලැස්මේ වෙරළබඩ ජල දූෂණය පාලනය කිරීම මැයෙන් වූ පරිච්ඡේදය වෙරළබඩ දූෂණය කළමනාකරණය කිරීම මැයෙන් වෙනස් කර ඇති අතර වෙරළබඩ ජල දූෂණයට පමණක් සීමා නොවී වෙරළබඩ අපද්‍රව්‍ය හා සන අපද්‍රව්‍ය කළමනාකරණය වශයෙන් පුළුල් කර තිබේ. මීට අමතරව, විශේෂ වැදගත්කමකින් යුතු ස්ථාන සහ පොදු ප්‍රවේශවලට අදාළ ගැටලු 6 වැනි පරිච්ඡේදයේ දී අවධාරණය කර ඇති අතර යාවත්කාලීන කරන ලද වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024 ඔස්සේ දේශගුණික විපර්යාස සඳහා ඔරොත්තු දීම පිළිබඳ කරුණු හා ජාත්‍යන්තර සම්මුති, සන්ධාන පත්‍ර, ඉලක්ක හා අභිමතාර්ථ සමඟ අනුකූල වීම් ද අන්තර්ගත කරමින් මීට පෙර කළමනාකරණ සැලැස්මේ විෂය පථය පුළුල් කර තිබේ.

1.2 වෙරළ කලාපයේ ලක්ෂණ

1.2.1 ජීව-භෞතික ගති ලක්ෂණ

ශ්‍රී ලංකාව ඉන්දියන් සාගරයෙහි උතුරු කොටසේ උතුරු අක්ෂාංශ 5⁰ 54' සහ 9⁰ 52' සහ නැගෙනහිර දේශාංශ 79⁰ 39' සහ 81⁰ 53' අතර පිහිටීම ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළබඩ පරිසරය කෙරෙහි බලපා තිබේ. මෙම දිවයින නිර්මාණය වීම සඳහා පදනම් වී ඇති අඩ තැනිතලා තුන අතරින් පහත්ම තැන්නෙහි වෙරළබඩ ප්‍රදේශය ස්ථානගත තිබෙන අතර වෙරළබඩ ප්‍රදේශ සාමාන්‍යයෙන් අඩි 100ට (මීටර් 30) වඩා උසින් අඩු පැතලි වෙරළබඩ තැනිතලාවලින් සමන්විත වේ (වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2018). වෙරළබඩ තැනිතලා අන්තර්ගතවන පහළතම අඩතැන්න දිවයිනෙන් පිටතට මහද්වීපික තටකය ලෙස මුහුදට යටින් බොහෝ ප්‍රදේශවල දී සැතපුම් 5-25 (කි.මී 8-40 පමණ) දක්වා පළලට සහ සාමාන්‍යය ගැඹුර වශයෙන් මුහුදු මට්ටමින් පහළට අඩි 216 (මීටර් 65) ක් දක්වා විහිදේ. දිවයිනේ දකුණු දිග ප්‍රදේශයේ දී මහද්වීපික තටකය පටු වන නමුත් උතුරු දෙසට බොහෝ පළල්වී ඉන්දියාව වටා ඇති තටකය හා සම්බන්ධ වේ. කලපු හැර, බොකු සහ මුවදොර ඇතුළුව ආසන්න වශයෙන් කි.මී. 1,620 ක වෙරළ තීරයක් ශ්‍රී ලංකාව සතුව වේ.

ගල් සහිත තුඩුවලින් දෙපසින්ම ආරක්ෂා වූ දර්ශනීය වැලි බොකු පෙළ නිරිතදිග සහ ඊසානදිග පිහිටි තිරස් වෙරළ තීරයන්ගේ ලාක්ෂණික ලක්ෂණයකි; නිරිතදිග වෙරළ තීරයේ වක්‍රාකාර හැඩවලින් යුතු විල් හා කලපුවලින් යුතු සංකීර්ණ පද්ධති රාශියක් තිබේ (වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2018). ඊසානදිග වෙරළ පිහිටි ත්‍රිකුණාමල බොක්ක “ඉන්දියන් සාගරයේ පරිපූර්ණතම ස්වභාවික වරාය” ලෙස සැලකෙන අතර එය සුවිශේෂී වැදගත්කමකින් යුක්තය. වයඹ සහ නිරිතදිග වෙරළ තීරයන්හි කලපු, වැලි බාධක, ඉවුරු සහ වැලි තුඩු දිස්වෙන අතර මේවා ඇතැම්විට ක්ලෝමීටර් ගණනාවක් දක්වා ව්‍යාප්ත වේ. හොඳින් සැකසී ඇති වැලිගල්පර හා ගල්පර මධ්‍යයයේ වුව ද, නොගැඹුරු මුහුදින් යුතු දිවයින වටා පිහිටි මහාද්වීපික තටකය ඔස්සේ වෙරළ තීරය ඔස්සේ කොරල්පර වර්ධනය වීම සඳහා අවස්ථාව සලස්වයි. විශේෂයෙන් අම්බලන්ගොඩ සහ මාතර අතර විශේෂයෙන් ඒ අතුරින් අකුරල ප්‍රමුඛතාවයට පත්වෙමින් වෙරළ කලාපයේ ගොඩබිමෙන් වටවූ මුහුදු ප්‍රදේශයේ ද කොරල්පර විශාල වශයෙන් තැන්පත්වීම් දක්නට ලැබේ. ගංගාවලින් වැලි ඉවත් කිරීම හා ආරක්ෂක හිරිගල්පර විනාශ කිරීම වැනි මිනිස් ක්‍රියාකාරකම් හේතුවෙන් නිරිතදිග වෙරළ තීරයේ ස්වභාවික බාදන ක්‍රියා තවදුරටත් උග්‍රවී නිරිතදිග වෙරළ තීරය බාදනයට භාජනය වී තිබේ. අනෙක් අතට, වයඹ සහ ගිණිකොණ දිග ප්‍රදේශවල ඇතැම් වෙරළ තීරයන්ගේ වැලි තැන්පත් වීම හේතුවෙන් වෙරළ තීරය පුළුල් වීමක් සිදු වී තිබේ.

මුහුදු, ගොඩබිම හා වායුගෝලය අතර ඉතා ගතික සංක්‍රාන්තික කලාපයක් වෙරළබඩ හු දර්ශකයට ඇතුළත් වන අතර, ගොඩබිම ප්‍රදේශය වෙත පවතින මුහුදු හා වායුගෝලීය බලයේ සහ වෙරළ වෙත අවසාදිත සැපයීමේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙස මෙය නිර්මාණය වී තිබේ. ශ්‍රී ලංකාවේ ගංගා 103ක් පමණ තිබෙන අතර ඒවායින් බහුතරයක් කඳුකරය කේන්ද්‍ර කර ගනිමින් ආරම්භ වී වෙරළබඩ හු දර්ශකයේ වැදගත් අංගයන් වන ගංමෝය නිර්මාණය කරමින් මුහුදට ගලා බසින අතර වාණිජ හා යැපුම් සඳහා භාවිතාවන විශේෂයන් සඳහා වැදගත් වාසස්ථාන සැපයීම සිදු කෙරේ. මෙම ගංගා ඔස්සේ වෙරළ පෝෂණයට අත්‍යවශ්‍ය වැලි, රොන්මඩ හා මැටි විශාල ප්‍රමාණයක් ප්‍රවාහනය කෙරෙන නමුදු වෙරළබඩ ජලයේ හා වාසස්ථානවල ගුණාත්මකබව පහත හෙළන දූෂක ද එමගින් රැගෙන එනු ලැබේ. සමස්ත වෙරළ කලාපය මුළුල්ලේම විවිධාකාර වූ ගොඩබිම් වාසස්ථාන පවතින අතර මීට මුහුදු වෙරළ, බාධක වෙරළ, වැලි වැටි හා වැලි තුඩු, ගල් සහිත වෙරළ, කඩොලාන හා ලවණ වගුරු ඇතුළත් වේ. එසමාන වැදගත් කමකින් යුතු දෑ වනුයේ කොරල් පර, කලපු, ගංමෝය හා වෙරළාශ්‍රිත ජලයේ වර්ධනය වන මුහුදු තෘණ වේ. මෙම පද්ධතිවලින් වැදගත් භෞතික ක්‍රියාවලි පවත්වාගෙන යෑම, පරිසර පද්ධතිවල සේවාවන් හා කාර්යයන් සපුරාලීම හා භූමිය, භාණ්ඩ හා සේවා සැපයීම සඳහා උපකාරී වේ.

ඉතා නොගැඹුරු මුහුදු හා දූපත් පැවතීම හේතුවෙන් උතුරු පළාත් වෙරළ කලාපය ඊට අනන්‍ය ලක්ෂණවලින් යුතු ය. දූපත්වල ආවරණ බලපෑම හා මුහුදේ සීමාසහිත ගැඹුර හේතුවෙන් යාපනය අර්ධද්වීපයේ බටහිර ප්‍රදේශයේ රැළි තත්ත්වය ඉතා සුමට ස්වභාවයෙන් යුතු ය. වෙරළ තීරය සාමාන්‍යයෙන් ස්ථාවර ස්වභාවයෙන් පවතින අතර මසුන් ඇල්ලීම හා ජලජීවී වගා සඳහා වෙරළ තීරයට නුදුරු පුළුල් නොගැඹුරු කලාපය වඩාත් යෝග්‍ය ප්‍රදේශයක් බවට පත්වී තිබේ.

1.2.2 වෙරළාශ්‍රිත උපද්‍රවවලට නිරාවරණයවීම

පහත විස්තරාත්මකව දක්වා ඇති පරිද්දෙන් මෙරට වෙරළ ප්‍රදේශය බොහෝ ස්වභාවික හා මානව ක්‍රියාකාරීත්වයන් හේතුවෙන් හටගන්නා වෙරළබඩ උපද්‍රව වෙත මෑත කාලීනව වඩාත් නිරාවරණය වී තිබේ.

• **සුනාමි තත්ත්වයන්**

2004 වර්ෂයේ ඇති වූ ආසියානු සුනාමි සිදුවීමෙන් ලබාගත් අත්දැකීම් මත පදනම්ව, වෙරළබඩ උපද්‍රව අතුරින් වෙරළබඩ ප්‍රජාව සඳහා බලපාන ප්‍රධාන ගැටලුවක් වනුයේ සුනාමි තත්ත්වයයි. ශ්‍රී ලංකාවේ සුනාමි තත්ත්ව වඩා දුර්ලභ බැවින් ඒ පිළිබඳ ප්‍රායෝගික වාර්තා වඩාත් අවිනිශ්චිත ය. ඒවායින් බොහොමයක් මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑම හේතුවෙන් ඇති වූ ක්ෂණික හා බලවත් ජලගැලීම් සම්බන්ධ ජනකතා ය. ශ්‍රී ලංකාවේ ගිණිකොණදිග වෙරළ තීරයේ කරගත් කලපුවෙන් ලබාගත් අවසාදිත හරයන් මත පාදකව, Jackson et al, (2014) විසින් ඇස්තමේන්තු කර ඇත්තේ වසර 434 ± 40 මධ්‍යයන පුනරාවර්තන අන්තරයක් සහිතව නැවත සුනාමි තත්ත්වයක් ඇති වනුයේ හෙලිකොන් කාලපරිච්ඡේදයේ දී වසර 181 - 517 සිට 1045± 334 අතර කාල පරාසයකදී ය. අභම්බයක් ලෙසින්, ක්‍රාකටෝහි (Krakatoa) හි සිදුවී ඇති ගිනි කන්දක් පුපුරා යෑමේ සංසිද්ධියක් හේතුවෙන් වාර්තා වී ඇති පළමු සුනාමි තත්ත්වය 1883 අගෝස්තු 27 වැනි දින ශ්‍රී ලංකාවට බලපා තිබේ. මෙහි දී අසාමාන්‍ය අයුරින් ඉහළ ජල මට්ටම් සමඟ වෙරළ තීරය අඩුවී යෑමක් නිරීක්ෂණය වී තිබේ. එසේ වුව ද, ජල මට්ටමේ විචලනයන් දරුණු නොවූ අතර සුවිශේෂී ජල ගැලීම් හෝ හානිවිම් වාර්තා වී නොමැත. දෙවැනි හා අනියම වාසනකාරී සුනාමි අත්දැකීම්

සිදුවූයේ 2004 දෙසැම්බර් 26 වැනි දින ඉන්දියන් සාගරයේ දී වන අතර එහිදී පුද්ගලයන් 38,000කගේ ජීවිත අහිමි වූ අතර සිදු වූ ආර්ථික හානිවල ඇ.ඩො. බිලියන 01ක් ලෙසින් ඇස්තමේන්තුගත වී තිබේ. සිදු වූ ජීවිත හානිය හා විනාශයේ වපසරිය අනුව සැලකූ විට ශ්‍රී ලංකාවේ සිදුවූ වඩාත්ම හානිකර ස්වාභාවික උපද්‍රවය වනුයේ මෙම සුනාමි ව්‍යසනය යි. රටෙහි සමස්ත ජනගහනයෙන් 5% ක් මෙයින් බලපෑමට ලක් වූ අතර වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති හා වෙරළාශ්‍රිත යටිතල පහසුකම් විනාශයට ලක්විණි. මෙතුළින් දීර්ඝ කාලීන බලපෑම් උද්ගත විය. භෞතික පරිසරය වෙත බරපතල ප්‍රතිඵල ඇතිවූ බලපෑම් අතුරින් සමහරක් වනුයේ පානීය ජල ප්‍රභව හා ගොවිබිම් වෙත ලවණ මිශ්‍රිත ජලය ගලායෑම, තෙත්බිම් වාසස්ථාන වෙත සිදුවූ හානි සහ කොරල් පර මත වැලි තැන්පත් වීම යි.

• **සුළි සුළං හා උදම් තත්ත්වයන්**

ඉන්දියන් සාගරයේ උතුරු කලාපයේ හටගන්නා වායව අඩු පීඩන පද්ධති අතුරින් සීමිත සංඛ්‍යාවකින් පමණක් ශ්‍රී ලංකාවට බලපෑම් ඇති වේ. මීට හේතු වනුයේ ශ්‍රී ලංකාව සාපේක්ෂ වශයෙන් සමකයට ආසන්නව පිහිටීම හා බෙංගාල බොක්කේ හා අරාබි මුහුදේ සුළි සුළං කලාපයේ බාහිර මායිම්වල ස්ථානගත වී තිබීම යි. පසුගිය ශතවර්ෂය තුළ ශ්‍රී ලංකාව තුළ නායයෑම් සමඟ සුළි සුළං අවස්ථා 16 ක් ඇති වී තිබේ. 1964 වර්ෂයේ දී, ශ්‍රී ලංකාවේ ජල ප්‍රදේශවල උද්ගතවී පැයට කි.මී 160ක උපරිම සුළං වේගයක් සහිතව පැවති සුළි සුළඟ හේතුවෙන් 1000කට අධික ජීවිත සංඛ්‍යාවක් විනාශ වී තිබේ. ජනතාව වෙතින් පැවත එන කතාන්දර ආශ්‍රිත සාක්ෂි සහ ආදර්ශ අධ්‍යයන අනුව, වයඹ වෙරළ තීරයේ ඇතැම් ස්ථානවල මීටර් 4ක් පමණ උසින් යුතු රළ ඉපිලුම් ඇතිවී තිබේ (Murthy et al. 2004). මුළු දිවයිනටම ව්‍යසනකාරී බලපෑමක් ඇති කළ 1978 වර්ෂයේ දී සිදුවූ සුළි සුළං තත්ත්වය ගොඩබිමට ඇතුළුවී ඇත්තේ නැගෙනහිර වෙරළේ මඩකලපුව ආසන්නයෙනි. එම සුළි සුළං තත්ත්වයෙන් ජීවිත හානි 915ක් ද බොහෝ වාසස්ථාන හා අනෙකුත් යටිතල පහසුකම්වලට ද හානි සිදුකරන ලදී. වාර්තා වී ඇති උපරිම සුළං වේගය පැයට කිලෝ මීටර් 145කි. මඩකලපු ප්‍රදේශයේ දී සුළං හේතුවෙන් ඇති වූ උදම් රළෙහි උස මී 1.5 සිට 2 දක්වා පැවත තිබිණි. ගිණිකොණදිග වෙරළ තීරයේ 1992 වර්ෂයේ දී ඇති වූ තවත් සුළි සුළං තත්ත්වයකින් ජීවිත හානි 4ක් සහ නිවාස 29,000ක් විනාශ විය. 1978 වර්ෂයෙන් පසුව ශ්‍රී ලංකාවට බලපෑ ප්‍රබලතම නිවර්තන සුළි සුළං තත්ත්වය වූයේ 2000 වර්ෂයේ දී ඇති වූ සුළි සුළං තත්ත්වය යි. පැයට කිලෝ මීටර් 165ක උපරිම සුළං වේගයක් සහිත ශ්‍රී ලංකාවේ නැගෙනහිර ප්‍රදේශයෙන් ත්‍රිකුණාමලය ආසන්නයෙන් මෙය ගොඩබිම් ප්‍රදේශයට ඇතුළු වී තිබේ. එමඟින් අවම වශයෙන් පුද්ගලයන් 9 දෙනෙකුගේ ජීවිත අහිමි වී ඇති අතර 500,000ක පමණ පිරිසකට නිවාස අහිමි වී තිබේ. 2003 වර්ෂයේ දී ඇති වූ සුළි සුළඟ දිවයින හරහා හමා නොගිය නමුදු නැගෙනහිර වෙරළ තීරයට සමාන්තරව දකුණ සිට උතුර දක්වා මහක හමා ගොස් තිබෙන අතර දකුණු ඉන්දියාවෙන් ගොඩබිම් ප්‍රදේශයට ඇතුළුවී තිබේ. එසේ වුව ද, අධික වර්ෂාව, ගං වතුර, හා නාය යෑම් හේතුවෙන් 250 දෙනෙකුගේ පමණ ජීවිත අහිමි වී තිබේ (Srisangeerthan S. et al., 2015).

• **සමුද්‍රීය අනතුරු හේතුවෙන් වෙරළබඩ දූෂණය**

නැගෙනහිර/ බටහිර නාවික මාර්ගයේ ප්‍රධානතම ස්ථානයක ශ්‍රී ලංකාව පිහිටා ඇති බැවින්, දෛනික වශයෙන් නැව් 200 සිට 300 දක්වා සංඛ්‍යාවක් ශ්‍රී ලංකාවේ මුහුදු ප්‍රදේශය පසුකර යනු ලැබේ. පසුගිය දශක කිහිපය මුළුල්ලේම වෙරළ තීරයට තර්ජනයක් ඇති කරමින් තෙල් හා හානිකර ද්‍රව්‍ය කාන්දුවීම් සිදුවී අවස්ථා ගණනාවකි. නයිට්‍රික් අම්ල මෙට්‍රික් ටොන් 25ක් ද ඇතුළුව රසායනික ද්‍රව්‍ය පුරවන ලද බහාලුම් 1,486ක් රැගත් බහාලුම් නෞකාවක් වන එම්චී- එක්ස්ප්‍රස් පර්ල් නෞකාව, බටහිර හා දකුණු වෙරළ තීරය ව්‍යවසනයට බඳුන් කරමින් 2021 ජූලි මාසයේ දී කොළඹ වරායට ආසන්න මුහුදේ දී ගිනිබත් වී ගිලී ගොස් තිබුණි. 2020 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී, මිලියන දෙකකට වැඩි බොරතෙල් රැගත් එම්චී නිව් ඩයමන්ඩ් නෞකාව ශ්‍රී ලංකාවේ නැගෙනහිර වෙරළ තීරයට ප්‍රවේශවන අවස්ථාවේ දී ගිනි ගැනීමකට ලක්විය. භාණ්ඩ තොග රැගත් ටැංකිවලට හානියක් නොවූව ද, නෞකාව වෙරළ තීරයෙන් ඉවතට ඇදගෙන යෑමේ දී මුහුදේ පාවෙන තෙල් තට්ටුවක් දැකගත හැකිවිය. 2009 අප්‍රේල් මාසයේ දී රසායනික ද්‍රව්‍ය රැගත් නෞකාවක් වන එම්චී ග්‍රැම්බා නෞකාව සල්පියුරික් අම්ල ටොන් 6,250ක් සමඟ ගිලී යෑමට මත්තෙන් ශ්‍රී ලංකාවේ නැගෙනහිර වෙරළෙන් නාවික සැතපුම් 60ක් පමණ ඔබ්බේ සිට ඇදගෙන යන ලදී (Kelley, 2009). 2006 වර්ෂයේ දී, දැව තොග දහස් ගණනක් රැගත් එම්චී අමනාත් නෞකාව ශ්‍රී ලංකාවේ නිරිතදිග වෙරළ තීරයේ දී ඉන්ධන මෙට්‍රික් ටොන් 176ක් සමඟින් ගිලී ගිය අතර එමගින් ආසන්න වශයෙන් කිලෝ මීටර් 15ක පමණ වෙරළ තීරයක් දූෂණය විය. 1999 වර්ෂයේ දී, එම්චී මෙලික්ෂා නෞකාව ගිණිකොණදිග වෙරළ තීරයේ දී ගිලී යෑමට බඳුන්වූ අතර එම නෞකාවේ මෙට්‍රික් ටොන් 16,000කට අධික රසායනික පොහොර සහ ඉන්ධන මෙට්‍රික් ටොන් 200ක් පැවතිනි (කුලතිලක, 2018).

1.3 වෙරළ කලාප හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණයේ දී වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ කාර්යභාරය

වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් වෙරළ කලාප කළමනාකරණ වැඩසටහනෙහි ආරම්භක අවස්ථාවේ සිටම, සංරක්ෂණ අරමුණු සහ රටෙහි සංවර්ධන අවශ්‍යතාවල තුලනයක් පවත්වා ගැනීමට ප්‍රයත්න දරා තිබේ. වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ කාර්යභාරය පරිසරය ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වගකිව යුතු අනෙකුත් රජයේ ආයතන විසින් ක්‍රියාත්මක කරන සංරක්ෂණය පිළිබඳ සාම්ප්‍රදායික මතයෙන් යම්තාක් දුරකට බැහැර වේ. වෙරළ කලාපයේ ගතික ස්වභාවය, වෙරළ කලාප පරිසර පද්ධති සේවා හා කාර්යභාරය, සහ වෙරළාශ්‍රිත පරිසරයෙන් ලබාගන්නා වාසි සැලකිල්ලට ගැනීමේ දී ලිඛිත ප්‍රතිපත්තිමය අරමුණුවලට සීමා නොවී පාර්ශ්වකරුවන්ගේ පුළුල් වශයෙන් වූ උපදේශකත්වය සමගින් සැලසුම්ගත කළමනාකරණය උදෙසා විශේෂ අවධානය යොමුකරන ලදී. වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ ක්‍රියාවලියේ දී, තරඟකාරී භාවිතයන් උදෙසා අවහිරතාවයකින් තොරව වෙරළබඩ ප්‍රජාවගේ මූලික අවශ්‍යතා සම්පාදනය සහතික කිරීම සහ ජීවන තත්ත්වයේ ගුණාත්මකඛව ඉහළ නැංවීම සඳහා විශේෂ වූ අවධානය යොමුකරන ලදී.

වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණයේ දී යොදාගන්නා විධාන සහ පාලන නෛතික පාලන ලේඛනවල සාමාජීය පිරිවැය සහ වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සේවාවන්ගේ හඳුනානොගත් අගය සම්බන්ධයෙන් වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ සැලසුම් තීරණවලදී සෑමවිටම සුපරීක්ෂාකාරී අවධානය යොමුකරනු ලැබේ. තව ද, හැකි සෑම අවස්ථාවකදී ම සම්පත් කළමනාකරණය උදෙසා පහළ සිට ඉහළට දිවෙන සහභාගිත්ව ප්‍රවේශය ප්‍රවර්ධනය කිරීම හා යොදා ගැනීම සිදු කෙරේ.

“ ශ්‍රී ලංකාවේ සමාජ, ආර්ථික හා පාරිසරික තත්ත්වය ප්‍රශස්තකරණය සඳහා වෙරළ සම්පත් නිරසර අන්දමින් සංවර්ධනය කිරීම සහ වෙරළාශ්‍රිත ක්‍රියාවලි කළමනාකරණය කිරීම ”

යන මෙහෙවර සාක්ෂාත් කරගැනීම සඳහා වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ප්‍රයත්න දරනු ලැබේ.

අපේක්ෂිත අරමුණු:

යථෝක්ත මෙහෙවර සාක්ෂාත් කරගැනීම උදෙසා වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව මෙහෙයැවෙන අරමුණු හතර වනුයේ:

- වෙරළබඩ පරිසරයේ තත්ත්වය වැඩිදියුණු කිරීම.
- වෙරළබඩ තීරය සංවර්ධනය කිරීම හා කළමනාකරණය කිරීම.
- වෙරළබඩ ප්‍රජාවගේ හා සම්පත් භාවිතා කරන්නන්ගේ ජීවන තත්ත්වය වැඩිදියුණු කිරීම.
- වෙරළබඩ සම්පත් මත පදනම්ව ආර්ථික සංවර්ධනය ප්‍රවර්ධනය කිරීම හා ඒ සඳහා පහසුකම් සැලසීම.

සාක්ෂාත් කරගත යුතු ප්‍රතිඵල වනුයේ

- වෙරළබඩ භූමියේ සහ ජලයේ ගුණාත්මකඛව වැඩිදියුණු වීම.
- ජෛව විවිධත්වය සංරක්ෂණය කිරීම හා නිරසර භාවිතය සහතික කිරීම.
- වෙරළබඩ භූමියේ ප්‍රශස්ත ආර්ථික විභවය අත්පත් කරගැනීම.
- වෙරළබඩ කලාපය සංවර්ධනය කිරීම නියාමනය කිරීම.
- නව ආර්ථික අවස්ථා නිර්මාණය කරගැනීම.
- වෙරළබඩ ප්‍රජාවගේ ජීවන තත්ත්වයේ ගුණාත්මකඛව වැඩිදියුණු වීම.
- විනෝදාස්වාද භාවිතයන් සඳහා පහසුකම් සැපයීම.
- විද්‍යාත්මක/ සොබාදර්ශන/ ඓතිහාසික/ පුරාවිද්‍යාත්මක හා සංස්කෘතිකමය වශයෙන් වැදගත් ස්ථාන සංරක්ෂණය කිරීම.

වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ පසුගිය දශක තුනක කැපීපෙනෙන ජයග්‍රහණයන් පහත දැක් වේ:

- වෙරළ බාදනයේ බලපෑම් සැලකිය යුතු මට්ටමකට අඩුකිරීම
- නීති විරෝධී ආකාරයෙන් වෙරළේ වැලි කැණීම් කටයුතු සෑහෙන මට්ටමකට අඩු කිරීම
- හිරිගල් කැණීම් සම්පූර්ණයෙන් නතරකිරීම
- වෙරළබඩ සංවර්ධන කටයුතුවල දී පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරුව/ මූලික පරිසර පරීක්ෂණය (EIA/IEA) යන ක්‍රියාවලි යොදා ගැනීම සහතික කිරීම
- බලපත්‍ර අනුකූලතාවය සහතික කිරීම
- වෙරළබඩ ප්‍රවේශය සහතික කිරීම
- පාසැල් සඳහා විෂයමාලා සංවර්ධනය ද ඇතුළුව වෙරළබඩ ගැටලු පිළිබඳ දැනුවත්බව වැඩිදියුණු කිරීම
- වෙරළබඩ සම්පත් කළමනාකරණය පිළිබඳ ප්‍රජා දැනුවත්බව සහ අධ්‍යාපනය වැඩිදියුණු කිරීම
- වෙරළබඩ සම්පත් කළමනාකරණයේ දී ප්‍රජා සහභාගිත්වය ප්‍රවර්ධනය කිරීම
- ඒකාබද්ධ වෙරළ කළමනාකරණය සඳහා ඵලදායී අතිරේක මෙවලමක් වශයෙන් විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ හඳුන්වා දීම
- වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සහයෝගීතාවය සඳහා නෛතික රාමුවක් හඳුන්වාදීම
- වෙරළබඩ හා සමුද්‍ර බාදනය අඩුකිරීමේ ප්‍රයත්න සම්බන්ධීකරණය කිරීම

1.3.1 විදේශීය තාක්ෂණික සහාය

වෙරළබඩ කලාපයේ දිගු කාලීන ස්ථාවරත්වය සඳහා තර්ජනයක් වන්නා වූ වෙරළබඩ ගැටලුවලින් පැනනඟින ප්‍රතිඵල වළක්වා ගැනීම හෝ අවම කරගැනීම සඳහා පසුගිය කාල සීමාව තුළ විදේශ තාක්ෂණික සහාය ලබාගැනීමට වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවට හැකිවී තිබේ. ඩෙන්මාර්කයේ DANIDA නියෝජිතායතනයෙන් ප්‍රදාන ලද ව්‍යාපෘති දෙකක් ඇතුළත් වෙරළ බාදන කළමනාකරණ වැඩසටහන (1987-1989 සහ 1990-1992), NORAD නියෝජිතායතනයෙන් ප්‍රදානයන් ලද හම්බන්තොට ඒකාබද්ධ වෙරළ කලාප කළමනාකරණ ව්‍යාපෘතිය - HICZMP (1999-2001), GEF වෙතින් ප්‍රදානයන් ලද රැකව උස්සන්ගොඩ කලාමිටිය ජෛව විවිධත්ව සංරක්ෂණ වැඩසටහන (1994-1998) හා USAID වෙතින් ප්‍රදානයන් ලද වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ වැඩසටහන - I සහ II අදියර (1985-1998, 1991-1997), CCD/GTZ වෙතින් ප්‍රදාන ලද වෙරළ සංරක්ෂණ ව්‍යාපෘතිය (1988-1996), ADB-GoN ප්‍රදානයන් ලද වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ ව්‍යාපෘතිය (2001-2007) සහ GEF/IFAD වෙතින් ප්‍රදානයන් ලද නැගෙනහිර පළාතේ වෙරළ කලාප පිළිසකර කිරීමේ හා තිරසර අයුරින් කළමනාකරණය කිරීමේ සහභාගිත්ව ව්‍යාපෘතිය (2009-2016) මේ අතුරින් ප්‍රධාන වේ.

1.4 වෙරළ කලාප හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024

1.4.1 2011 වර්ෂයේ සංශෝධිත වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ පනත ඔස්සේ හඳුන්වාදුන් නව නෛතික විධිවිධාන

1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනත 1983 ඔක්තෝබර් 01 වැනි දින සිට ක්‍රියාත්මක වූ අතර එකී පනතේ විධිවිධාන අනුව, වෙරළ කලාපය, එහි සම්පත් සහ වෙරළබඩ කලාපය තුළ සිදුකරන සංවර්ධන කටයුතු මූලික වශයෙන් කළමනාකරණය විය. සැලසුම්කරණය හා සැලසුම් ක්‍රියාත්මක කිරීමේ කාර්යාවලිය තුළ ප්‍රධාන පනතේ

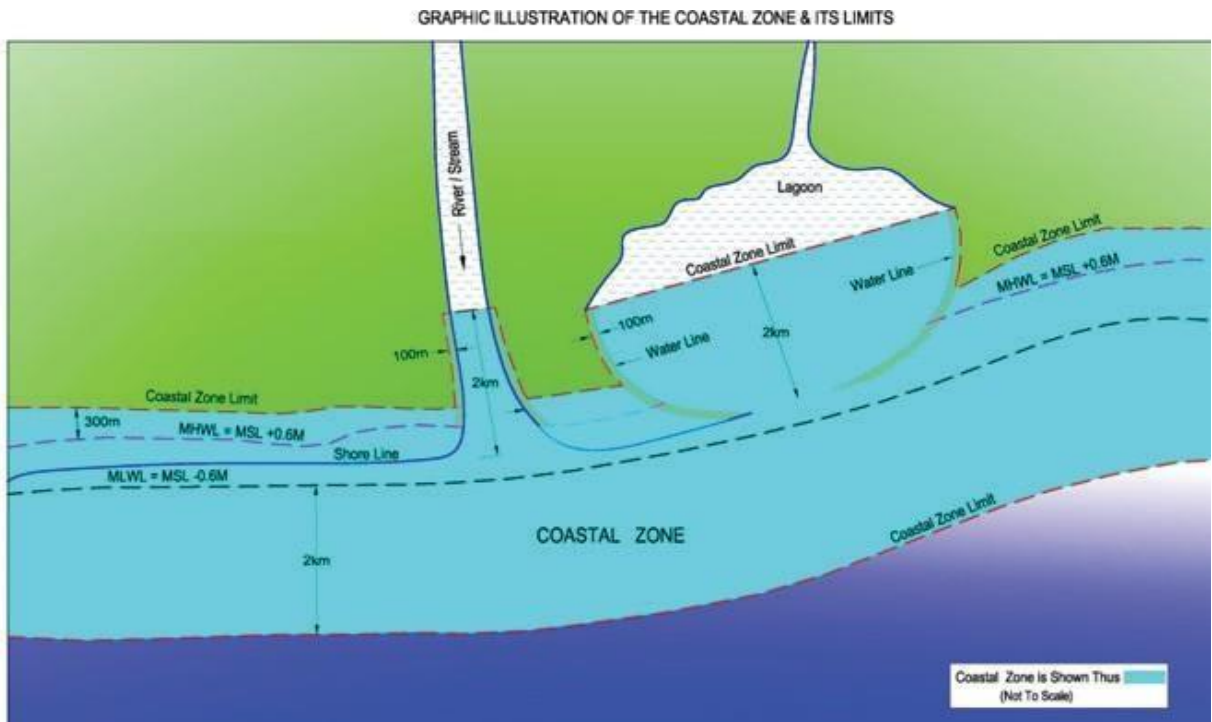

විධිවිධානවලට අදාළ රික්තකය තුළ සැලසුම් හා කළමනාකරණ නිමැවුම් හා ප්‍රතිඵල මත සාණාත්මක බලපෑමක් ඇතිකරන බව අවබෝධ විය. ඒ අනුව, 1988 අංක 64 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනත මගින් ප්‍රධාන පනත සඳහා සංශෝධනයක් ඇතුළත් කරන ලදී. හිරිගල් හා වැලි කැණීමේ කාර්යයන්, වෙරළ වෙත ප්‍රවේශවීම සඳහා ඇති මහජන අයිතිය හා වෙරළ කලාපයේ හුණු පෝරණු කඩා ඉවත්කිරීම සම්බන්ධිත නියාමන බලතල වැඩිදියුණු කිරීම උදෙසා එම සංශෝධන ඔස්සේ ප්‍රධාන වශයෙන් අවධානය යොමුවී තිබේ.

කාලයත් සමඟ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණයේ විෂය පථය පුළුල්වීමත් මානව හා ස්වාභාවික සංසිද්ධි යන කරුණු ද්වයම හේතුවෙන් වෙරළබඩ ගැටලු වැඩිවීමත් හේතුවෙන්, නව නෛතික විධිවිධානවල අවශ්‍යතාවය අවධාරණය වී තිබේ. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ආයතනගත කිරීම, සහභාගිත්ව කළමනාකරණයේ දී ප්‍රජා සහභාගිත්වයේ නීත්‍යානුකූලබව, නෛතික වශයෙන් අර්ථ දක්වා ඇති වෙරළ කලාපය පුළුල් කිරීම, වෙරළ කලාපය කෙරෙහි සෘජු බලපෑමක් ඇති වෙරළ කලාපයෙන් පිටත මානව ක්‍රියාකාරකම් පාලනය කිරීම, මහජන ප්‍රවේශය කළමනාකරණය කිරීම හා විවෘත අවකාශ හා ප්‍රවේශ කළමනාකරණය යන ක්ෂේත්‍ර ආශ්‍රිතව නව නෛතික විධිවිධාන හඳුන්වාදීමේ අවශ්‍යතාවය පැහැදිලි ඇත.

ඉහත කරුණු සැලකිල්ලට ගෙන, 2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ සංශෝධන පනත මගින් ප්‍රධාන පනත සඳහා දෙවන සංශෝධනය රජය විසින් හඳුන්වා දී තිබේ. මෙම සංශෝධන සඳහා අවධානිත ක්ෂේත්‍ර වූයේ;

- වෙරළ කලාපය ඇතුළත මුහුදට සම්බන්ධිත ජල ස්කන්ධවල ඉවුරවල් පිහිටි ඉඩම් ඇතුළත් කරමින් “වෙරළ කලාපය” නැවත අර්ථ දැක්වීම
- “වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම” පිළියෙල කිරීම
- වෙරළ කලාපය ඇතුළත හෝ ඉන් ඔබ්බට පිහිටි බලපෑමට ලක්වන ප්‍රදේශ ප්‍රකාශයට පත්කිරීම සඳහා වන විධිවිධාන
- වෙරළ උද්‍යාන සහ සංරක්ෂිත ප්‍රදේශ ප්‍රකාශයට පත්කිරීම සඳහා වන විධිවිධාන
- විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ නම් කිරීමේ හා ආයතනගත කිරීමේ විධිවිධාන
- වෙරළබඩ ප්‍රවේශ සැලැස්ම සම්පාදනය කිරීම සඳහා විධිවිධාන.

රූපය 1- 1 : වෙරළ කලාපය - නව අර්ථ දැක්වීම (පැහැදිලි කිරීමකි) (2011 අංක 49 දරන පනතින් සංශෝධිත 1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ කළමනාකරණ පනත ප්‍රකාරව)

1.4.2 පාරම්භක ක්‍රියාවලිය

1988 අංක 64 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනත හා 2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනත මගින් සංශෝධිත 1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනතේ නෛතික විධිවිධානවලට අනුකූලව “වෙරළ කලාප හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024” සම්පාදනය කර තිබේ. වෙරළ කලාප හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024 සැලැස්ම පිළියෙල කිරීමට හැකිවන පරිද්දෙන් වෙරළ කලාප හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2018 සැලැස්ම සංශෝධනය කිරීම සහභාගිත්ව ක්‍රියාවලිය, ක්ෂේත්‍ර විමර්ශන, දෙපාර්තමේන්තු අභ්‍යන්තර ලේඛන හා ක්‍රියාවලි හරහා රැස්කර ගනු ලැබූ ප්‍රාථමික දත්ත හා තොරතුරු ඔස්සේ දියත් කර තිබේ. තොරතුරුවල විශ්වාසනීයත්වය හා තීරණ ගැනීමේ ක්‍රියාවලියේ සඵලතාවය සහතික කරගැනීම සඳහා, ඒක පුද්ගල සහභාගිත්වය සහිත උපදේශන ක්‍රියාවලිය හා කණ්ඩායම්ගත උපදේශන ක්‍රියාවලිය ඔස්සේ වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ කාර්ය මණ්ඩලය වෙතින් ප්‍රමාණවත් මට්ටමක පසු පෙවුම් තොරතුරු ලබාගන්නා ලදී. සැලසුම් ක්‍රියාවලිය ඔස්සේ දියත් කළ දෙපාර්තමේන්තුව තුළ අභ්‍යන්තර විස්තීර්ණ කාර්ය සැසිතුළින් කළමනාකරණ ප්‍රතිපත්ති, ක්‍රමෝපාය, මාර්ගෝපදේශ, හා ප්‍රමිතීන්වලට අදාළ ප්‍රායෝගික ගැටලු හා අවිනිශ්චිතතා හඳුනාගෙන විශ්ලේෂණය කරන ලදී. තව ද, වැඩිමුළුවක් මාර්ගයෙන් අර්ථාන්විත උපදේශනයන් ලබාගැනීම හා ඒ සම්බන්ධයෙන් අනෙකුත් පාර්ශවකාර නියෝජිතායතන හා දේශපාලන අධිකාරිය දැනුවත් කිරීම ද සිදුකරන ලදී.

මෙවැනි සැලැස්මවල් මීට පෙර ක්‍රියාත්මක කිරීමෙන් ලද අත්දැකීම් හා වර්තමාන වාතාවරණය පිළිබඳ සුපරීක්ෂාකාරී අවධානය මත පදනම්ව සෑම පරිච්ඡේදයකටම අදාළ කළමනාකරණ ප්‍රතිපත්ති, ක්‍රමෝපාය, ප්‍රමිති හා මාර්ගෝපදේශවල සඵලදායීබව විධිමත් ආකාරයෙන් තක්සිරු කිරීම, වැඩිදියුණු කිරීම හා සම්පාදනය කිරීම සිදුකරන ලදී. මීට අමතරව, මෙම සැලැස්ම තුළ අන්තර්ගත කර ඇති කළමනාකරණ මාර්ගෝපදේශවලට අදාළ වන ආයතනවලින් ප්‍රතිපෝෂණ ලබාගන්නා ලදී.

1.4.3 සැලසුමේ ව්‍යුහය හා අන්තර්ගතය

මෙම වෙරළ කලාප හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024 සැලැස්ම පරිච්ඡේද හයකට වෙන්කර තිබේ. 2-6 දක්වා ඇති පරිච්ඡේද ගැටලු පිළිබඳව සහ ඒකාබද්ධ වෙරළ කලාප හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණය ඔස්සේ විසඳුම් ලබාදෙන ප්‍රධාන ගැටලු සම්බන්ධයෙන් වෙන්කර තිබේ. අධ්‍යයන ඔස්සේ රැස්කළ ප්‍රාථමික හා ද්විතීක තොරතුරු, මීට පෙර සම්පාදිත වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැසුම් (1990, 1997, 2004, 2018) හා අනෙකුත් ද්විතීක මූලාශ්‍ර ආශ්‍රයෙන් වෙරළ තීර කළමනාකරණය (2වැනි පරිච්ඡේදය), වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය කිරීම (3වැනි පරිච්ඡේදය), වෙරළබඩ දූෂණය පාලනය කිරීම (4වැනි පරිච්ඡේදය), විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ (5වැනි පරිච්ඡේදය), සහ නියාමන යාන්ත්‍රණ (6වැනි පරිච්ඡේදය) යන පරිච්ඡේද සකස් කර තිබේ. ගැටලු ආශ්‍රයෙන් සකස්කළ සෑම පරිච්ඡේදයකින්ම වෙරළබඩ සම්පත්වල තත්ත්වය හෝ කළමනාකරණ මැදිහත්වීම් අවශ්‍ය ගැටලු (අදාළ පරිද්දෙන්); විසඳිය යුතු ගැටලු; සහ දැනට පවතින සැලැසුම්, ප්‍රතිපත්ති හා වැඩසටහන්, නීති, ආයතනික යාන්ත්‍රණ හා කළමනාකරණ මැදිහත්වීම් සඳහා බලපෑමක් ඇතිකරන නීති බලාත්මක කිරීමේ පවත්නා ක්‍රමයන් පිළිබඳ විවරණයක් ලබාදේ. ගැටලු ආශ්‍රයෙන් සකස්කළ සෑම පරිච්ඡේදයකම කළමනාකරණ අරමුණු, සම්බන්ධිත ප්‍රතිපත්ති, සහ කළමනාකරණය සඳහා යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග ඇතුළත් වේ. මෙම සැලසුම තුළ සෑම අරමුණක්ම සකස්කර ඇත්තේ අපේක්ෂිත තත්ත්වය වශයෙන් වන අතර කළමනාකරණ මැදිහත්වීම් අවශ්‍යකරන ප්‍රධාන වෙරළබඩ ගැටලුවක් ඊට අදාළ වේ. ප්‍රතිපත්ති ඔස්සේ පිළිබිඹු කෙරෙනුයේ සෑම අරමුණක්ම සාක්ෂාත් කරගැනීම සඳහා සහාය වන හා අනුගමනය කළ යුතු පුළුල් ක්‍රියාමාර්ගය වේ. ක්‍රමෝපායවලින් ප්‍රධාන ගැටලු ඉලක්කගත කරන අතර යම් නිශ්චිත අරමුණක් සාක්ෂාත් කරගැනීම සඳහා උපකාරීවන විවිධ මැදිහත්වීම් හෝ කාර්ය සැලසුම් යෝජනා වේ. යම් නිශ්චිත ක්‍රමෝපායක් කරා යෑමට අවශ්‍ය නිශ්චිත පියවර යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග තුළින් හඳුනාගැනේ.

2 වැනි පරිච්ඡේදය - වෙරළ තීර කළමනාකරණය

2.1 හැඳින්වීම

වෙරළ බාදනය සහ එයින් ප්‍රතිඵල වූ වෙරළ තීර කළමනාකරණය වනාහී ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ කලාප කළමනාකරණ වැඩසටහන ආරම්භ කිරීම සඳහා හේතු පාදක වූ ප්‍රධානතම ප්‍රේරක සාධකය ලෙස හඳුනාගත හැකිය. මෙම වැඩසටහන වැඩිදියුණු කිරීම එහි විශාලත්වය, ආශ්‍රිත හේතු, මහජන මතය, ක්‍රියාවට නැංවූ කළමනාකරණ පියවර හා ප්‍රතිපත්තිමය ප්‍රතිචාර අනුව පැහැදිලි කාල සීමා තුනකට වෙන්කළ හැකිය.

මුල් කාල සීමාව තුළ, දිවයිනේ දකුණු පළාත වෙරළ බාදන ගැටලුවට ප්‍රධාන වශයෙන් මුහුණ දුන් අතර එය සාමාන්‍ය සංසිද්ධියක් වශයෙන් සලකා ගැටලු පැන නැගී අවස්ථාවලදී ඒ ඒ අවස්ථාව අනුව ගැටලුව සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කරන ලදී. වෙරළ ආරක්ෂාව සම්බන්ධයෙන් වගකීම දැරීම පැවරී ඇති තනි රාජ්‍ය ආයතනයක් නොපැවති අතර රජයේ වැඩ දෙපාර්තමේන්තුව, කොළඹ වරාය කොමිසම හා දුම්රිය දෙපාර්තමේන්තුව වැනි රජයේ ආයතන ගණනාවක් වෙරළ බාදනය වැළැක්වීම සඳහා “Hold the Line Approach” ලෙස හැඳින්වෙන ප්‍රවේශය වෙත අවධානය යොමුකරමින් වෙරළ ආරක්ෂණ කටයුතු සිදුකරන ලද අතර මෙහි දී වෙරළ ආරක්ෂණ කටයුතු රැඳවුම් බැම්, සමුද්‍ර පවුරු, වැළැක්වීම වේල්ල වැනි ඉදිකිරීම් ව්‍යුහයන් වෙත සීමාවිය. එසේ වුව ද, වෙරළ බාදන ගැටලුව උග්‍ර තත්ත්වයකට පත් වූ අතර කාලයත් සමඟ එය ප්‍රධාන පාරිසරික හා සමාජ-ආර්ථික ගැටලුවක් ලෙසින් සැලකීම ආරම්භ විය.

1970 දශකයට එළඹීමේ දී, වෙරළබඩ ඉඩම් හා දේපළ, මංමාවත් හා දුම්රිය මාර්ග වැනි යටිතල පහසුකම් වෙත සිදුවන හානි ආකාරයේ සුවිශේෂී සම්ප්‍රවේණි බලපෑමක් ලෙසින් වෙරළ බාදනය හඳුනාගැනීම වෙනස් වූ අතර, වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිය වෙත සිදුවූ හානි ද ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස හඳුනාගත හැකිවිය. මෙම අවධියේ දී සුවිශේෂී සමාජ-ආර්ථික සහ පාරිසරික ගැටලුවක් ලෙස වෙරළ බාදනය පිළිබඳ සැලකිල්ල යොමුවීම සිදුවූ අතර විධිමත් අයුරින් කළමනාකරණය කිරීම සඳහා මහජන ඉල්ලුමක් ඇති වීම දක්වා එම ගැටලුව වර්ධනය විය. 1978 වර්ෂයේ දී ධීවර හා ජලජ සම්පත් අමාත්‍යාංශය යටතේ වෙරළ සංරක්ෂණ අංශයක් ඇති කිරීම සමගින් අවශ්‍ය ආයතනික යාන්ත්‍රණය ස්ථාපනය කරන ලදී. ඉන් අනතුරුව, කළමනාකරණ වැඩසටහන මධ්‍යස්ථ මට්ටමකින් ආරම්භ විය. මෙම කාල වකවානුව තුළ, ඉංජිනේරු කාර්යයන් ක්‍රියාත්මක කිරීමට සමාන්තරව නෛතික රාමුවක් සම්පාදනය කිරීම මගින් ආයතනික ධාරිතාවය ද වැඩිදියුණු කරන ලදී.

වැඩසටහන සංවර්ධනයේ තෙවන පැහැදිලි කාල සීමාව වශයෙන් 1986 වර්ෂයේ දී වෙරළ බාදනය කළමනාකරණය කිරීම සඳහා වූ ප්‍රධාන සැලසුමක් සම්පාදනය කිරීම සහ එහි ඉන් අනතුරුව සිදුකළ ක්‍රියාත්මක කිරීම් ලෙස 1987 වර්ෂයේ සිට DANIDA වැඩසටහන යටතේ අදියර 1 හා 2 වශයෙන් වූ ව්‍යාපෘති සහ 2001-2007 දක්වා ආසියානු සංවර්ධන බැංකුවේ ප්‍රදාන යටතේ වූ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ වැඩසටහන හඳුනාගත හැකිය. මෙම අදියරේ දී වැලි හා හිරිගල් කැණීම් පාලනය, වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති ආරක්ෂා කිරීම, අක්‍රමවත් සංවර්ධන කටයුතු අවම කිරීම හා මහජන දැනුවත්බව හා අධ්‍යාපනය වැඩිදියුණු කිරීම වැනි අනෙකුත් කළමනාකරණ විකල්ප ක්‍රියාත්මක කිරීමට සමගාමීව, පවත්නා හොඳම ඉංජිනේරු තොරතුරු මත පදනම්ව සැලසුම්ගත වෙරළ ආරක්ෂණ කටයුතු සිදුකරන ලදී.

වෙරළ බාදනය පාලනය කිරීම සඳහා වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ක්‍රියාවට නංවන ලද ඉහත කළමනාකරණ ප්‍රවේශය තුළින් සාධනීය ප්‍රතිඵල ඇතිවී තිබේ. කළමනාකරණ පියවර තුළින් අත්පත් කරගන්නා ලද සමස්ත සමාජ-ආර්ථික හා පාරිසරික ප්‍රතිලාභ ඒ වෙනුවෙන් දරන ලද පිරිවැය ඉක්මවා තිබේ. වෙරළබඩ කලාපය තුළ ඉඩම් හා දේපළ, යටිතල පහසුකම්, සංචාරක වාසස්ථාන, ධීවර යටිතල පහසුකම් ආරක්ෂාව සේම උත්පාදනය වී ඇති ජීවනෝපාය හා රැකියා යන ක්ෂේත්‍ර ඔස්සේ මෙම ප්‍රතිලාභ පිළිබිඹු වේ.

2.1.1. වෙරළ බාදනය: ගැටලුවේ ස්වභාවය

වෙරළ බාදනය යනු වෙනස්වීමට භාජනය වන විවිධ ප්‍රමාණයෙන් ශ්‍රී ලංකාවේ පවතින සුවිශේෂී හා අඛණ්ඩ ගැටලුවක් වන අතර එමගින් සමාජ-ආර්ථික හා පාරිසරික අතුරු විපාක ද ප්‍රතිඵල වී තිබේ. ස්වාභාවික හේතු සහ මානව මැදිහත්වීම යන කරුණු දෙකම හේතුවෙන් බාදනය ඇතිවන අතර එමගින් පොදු හා පුද්ගලික පිරිවැයක් ඇති කෙරේ. වෙරළවල් අහිමි වීම, විනෝදාස්වාද හා සංචාරක ක්‍රියාකාරකම් සඳහා බාධා එල්ලවීම, පොදු, පුද්ගලික දේපළ හා යටිතල පහසුකම්වලට ඇති වන හානි මීට ඇතුළත් වේ. වෙරළ ආරක්ෂණ, හදිසි අවස්ථා හා ආපදා සහන කාර්යයන් සඳහා වූ සැලකිය යුතු වාර්ෂික වියදමක් ද මීට ඇතුළත් වේ. දැනට පවතින තොරතුරු අනුව, 1985-1999 කාල සීමාව තුළ දී වෙරළ බාදන කළමනාකරණය සඳහා රු. මිලියන 1,520ක් වැයවී තිබෙන අතර ආසියානු සංවර්ධන බැංකුව යටතේ අරමුදල් සම්පාදිත වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ ව්‍යාපෘතිය යටතේ 2001-2007 කාල සීමාව තුළ රු.බිලියන 3ක් වැයවී තිබේ. මීට අමතරව, සුනාමි බලපෑමට ලක් වූ ප්‍රදේශ ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීමේ වැඩසටහන (TAARP) යටතේ වෙරළබඩ ප්‍රතිසංස්කරණ කටයුතු සඳහා ඇ.ඩො. මිලියන 1.4ක් වැය කර තිබෙන අතර 2014 සිට 2022 අතර කාලසීමාව තුළ රු.බිලියන 6.3ක් වැය වී තිබේ. ශ්‍රී ලංකා රජයේ අරමුදල් යටතේ 2012 වර්ෂයේ සිට දෙපාර්තමේන්තුව විසින් වෙරළ නැවත පිරවීමේ ව්‍යාපෘති ආරම්භ කර තිබේ. පසුගිය දශක කිහිපය තුළ, වෙරළ ආරක්ෂණය සඳහා වූ ආයෝජනවලින් බහුතරයක් දකුණ, බටහිර, වයඹ හා නැඟෙනහිර වෙරළ තීරය ඔස්සේ සිදුකර තිබේ. එමෙන්ම, මේ දක්වා උතුර, ඊසාන හා වයඹ වෙරළ කොටස්වල වෙරළ ආරක්ෂණය සඳහා මැදිහත්වීම් සිදුවී ඇත්තේ අවම වශයෙනි.

වෙරළ තීරයන් වෙත සැපයෙන වැලි ප්‍රමාණය අඩුවීම වෙරළ බාදන ගැටලුවට පාදක වූ තීරණාත්මක සාධකයක් ලෙස හඳුනාගෙන ඇත. සුළං සහ මුහුදු රළ මගින් හටගන්නා වෙරළ වෙත ඇදී යන දිගු රැළි මගින් ප්‍රධාන වශයෙන් වෙරළ තීරයේ එක් ප්‍රදේශයක සිට වෙනත් ප්‍රදේශයකට වැලි ප්‍රවාහනය කෙරේ. මෙය අඛණ්ඩ ක්‍රියාවලියක් වන අතර ප්‍රමාණවත් අඛණ්ඩ වැලි සැපයුමක් සහිත වෙරළ තීරයන්ගෙන් මුහුදුබඩ ප්‍රදේශය සමන්විත වේ නම් වෙරළ බාදනය සැලකිය යුතු නොවේ. වෙරළාශ්‍රිත ඉදිකිරීම් හේතුවෙන් වෙරළ අවහිර වී දිගු රැළි ප්‍රවාහ සඳහා ප්‍රමාණවත් තරම් වැලි සැපයුමක් වෙරළ තීරයේ නොමැතිනම්, එවිට ආසන්න වෙරළ තීරයේ වෙරළ බාදනය සිදුවීම වැළැක්විය නොහැකි වේ.

දැනට පවතින තොරතුරුවලට අනුව, 2000-2005 කාල සීමාව තුළ මහඔය- ලංසිගම වෙරළ ප්‍රදේශයේ ඉහළ ශීඝ්‍රතාවයක බාදනයක් වාර්තා වී තිබෙන අතර එය වළක්වා තිබේ. ඉන් අනතුරුව, මහඔය මුවදොර දක්වා සෘජුව දිවෙන වෙරළාශ්‍රිත බණ්ඩියක් ආවරණය වන පරිද්දෙන් තොඩුවාව දක්වා වෙරළ බාදනය අඛණ්ඩව වාර්තා විය. මෙම බණ්ඩියේ දිස්වූ බාදනය වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් සාර්ථක අයුරින් අවම කරන ලදී. එසේ වුව ද, පුත්තලම දිස්ත්‍රික්කය තුළ වෙරළ බාදනයේ තර්ජනයට වඩාත්ම ලක්වී ඇත්තේ ඉරණවිල වෙරළ වේ. එමෙන්ම, 2010 වර්ෂයේ දී ඔලුවිල් වරායට උතුරින් දිවෙන වෙරළ තීරයේ සැලකිය යුතු වෙරළ බාදන වේගයක් වාර්තා වූ අතර, එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස ඔලුවිල් වරායට කිලෝ මීටර් 16ක් උතුරින් ආසන්න වශයෙන් මීටර් 80 සිට මීටර් 100 දක්වා වෙරළබඩ ඉඩම් තීරුවක් අහිමි කරමින් සයිනමරන්දු දක්වා වෙරළ බාදනයේ දරුණු බලපෑමක් ඇතිවිය. 2017 වර්ෂයේ දී කළු ගඟහි ගංවතුර පාලනය කිරීම හේතුවෙන් කළුතර කැලිඩෝ වෙරළ තීරයේ බාධක වෙරළට අවහිරතා ඇති විය. ගංවතුර පාලනය කිරීමේ ප්‍රයත්නයන්ගේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ටැංජරින් බිච් හෝටලය හා රෝයල් පාම් බිච් හෝටලය පසු විමෙන් අනතුරුව උතුරු වෙරළබඩ තීරුවේ කිලෝ මීටර් 3කට අධික සීමාවක් දක්වා ව්‍යාප්ත වෙමින් දරුණු බාදන තත්ත්වයක් උද්ගත විය. මීට අමතරව, ගං මෝය සෘජුවම දිවයින දෙසට මුහුණලා පවතින අයුරින් එකිනෙකට වෙනස් දිශානත වීම්වලින් ගංමෝයට ආසන්නව හරස් වැටි ඇතිවීමේ තත්ත්වයක් ද උද්ගත වී තිබේ. මෙම වාතාවරණය හේතුවෙන්, සෘජු රළ ප්‍රහාර හා ගංගා ජල ප්‍රවාහ දිවයින කෙරෙහි බලපා ඇති අතර දිවයිනේ වෙරළාසන්නව මීටර 100 ක පමණ පළලින් යුතු බිම් තීරුවක් ගසාගෙන ගොස් තිබේ. දකුණු වෙරළ තීරයේ බාදනය සඳහා වැඩි නැඹුරුතාවයක් පවතින ස්ථාන අතුරින් එකක් වනුයේ ගාල්ල ප්‍රදේශය වන අතර දකුණු වෙරළෙහි බාදනය හඳුනාගත් ප්‍රදේශ අතුරින් වඩාත්ම අවදානමක් පවතිනුයේ හික්කඩුව හා හබරාදුව ප්‍රදේශවල ය. 2014 සිට 2022 දක්වා කාල සීමාව තුළ වාර්තා වූ හදිසි වෙරළ බාදන අවස්ථාවන් 2.1 වගුවෙහි දැක්වේ.

වෙරළ තීරය වර්ධනය වීම සැලකීමේ දී, ඒ සම්බන්ධයෙන් වාර්තා වූ ශීඝ්‍රතාවය වෙරළ බාදන ශීඝ්‍රතාවයට වඩා අඩු අතර ඉතා සීමිත ස්ථාන කිහිපයක දී පමණක් වෙරළ තීරය වර්ධනය වීම සිදු වේ. වෙරළ තීරය වර්ධනය වීම සිදුවන සැලකිය යුතු ස්ථාන වනුයේ ඔලුවිල් වරායට දකුණින් වන අතර එය සිදුවනුයේ වරායට උතුරින් සහ වයඹ වෙරළ තීරයේ කන්දකුලිය යන ප්‍රදේශවල මහා පරිමාණ වශයෙන් සිදුවන බාදනය මධ්‍යයේ ය. 2.1 වගුවෙහි දැක්වෙන

පරිද්දන්, 2014 සිට 2022 දක්වා කාල සීමාව තුළ වාර්තා වූ හදිසි වෙරළ බාදන අවස්ථාවන් ඔස්සේ පිළිබිඹු වනුයේ ව්‍යුහාත්මක සහ ව්‍යුහාත්මක නොවන විසඳුම් හරහා ක්‍රියාවට නැංවූ කළමනාකරණ ක්‍රමෝපාය මධ්‍යයේ වුව ද, වෙරළ බාදනය යනු මෙරට තුළ අඛණ්ඩව සිදුවෙමින් පවතින ගැටලුවකි. වෙරළ බාදනයට අමතරව, වෙරළ කලාපය තුළ ජල ස්කන්ධවල බාදනය ද ප්‍රත්‍යක්ෂ වේ. මහ ඔය, දැදුරු ඔය හා මල්වතු ඔය ආශ්‍රිතව ගං ඉවුරු බාදනය වාර්තා වේ.

වගුව 2- 1 2014-2022 කාල සීමාව තුළ හදිසි වෙරළ බාදන තත්ත්වයන් වාර්තාගත වී ඇති ස්ථාන

බාදන ස්ථානය/ වෙරළබඩ තීරය	වෙරළෙහි තත්ත්වය	හඳුනාගත් ගැටලුව
පුත්තලම		
<u>කිරිමුත්තලම, උච්චමුනෙයි</u>	ඉහළ ගතිකත්වයකින් යුතු අස්ථාවර වෙරළාශ්‍රිත දූපත්	සෘතුමය වෙනස්වීම් මගින් නිරන්තරයෙන් දූපත්වල හැඩයේ වෙනස්වීම් සිදුවේ.
නොරොච්චෝලේ, ඉලන්තාඩ්, ආලන්කුඩා	පටු වැලි වෙරළ, ඉහළ මට්ටමක දිගු තීරයක වැලි ගසාගෙන යෑමේ වේගයක්	මධ්‍යස්ථ ප්‍රමාණයේ බාදනය
කප්පලාඩ්	ඉහළ ගතිකත්වයකින් යුතු වැලි වෙරළ	මධ්‍යස්ථ ප්‍රමාණයේ බාදනය
මුතුපත්තිය - උඩප්පු	ඉහළ ගතිකත්වයකින් යුතු වෙරළ දැදුරු ඔයට උතුරිනි	මධ්‍යස්ථ ප්‍රමාණයේ බාදනය
තොඩුවාව	පටු වෙරළ, ඉහළ මට්ටමකින් අවසාදිත ගලායෑමේ වේගය, වැඩි වශයෙන් වාසස්ථාන ඉදිකර ඇති සහ ධීවර කටයුතු ප්‍රමුඛව සිදුකරන ස්ථානයකි.	දරුණු මට්ටමේ බාදනය
ඉරණවිල, අඹකන්ඩවිල	පටු වැලි වෙරළ හා ඉහළ මට්ටමකින් අවසාදිත ගලායෑමේ වේගය, වැඩි වශයෙන් වාසස්ථාන ඉදිකර ඇති සහ ධීවර කටයුතු ප්‍රමුඛව සිදුකරන ස්ථානයකි.	දරුණු මට්ටම
බරුඩල්පොල-කුඩාමඩුවැල්ල	පටු වැලි වෙරළ හා ඉහළ මට්ටමකින් අවසාදිත ගලායෑමේ වේගය, වැඩි වශයෙන් වාසස්ථාන ඉදිකර ඇති සහ ධීවර කටයුතු ප්‍රමුඛව සිදුකරන ස්ථානයකි.	දරුණු මට්ටමේ බාදනය මෙම ප්‍රදේශයට පමණක් සීමා වී ඇත.
තලවිල -උතුර	පටු වැලි වෙරළ හා ඉහළ මට්ටමකින් අවසාදිත ගලායෑමේ වේගය, වැඩි වශයෙන් වාසස්ථාන ඉදිකර ඇති සහ ධීවර කටයුතු ප්‍රමුඛව සිදුකරන ස්ථානයකි.	මධ්‍යස්ථ ප්‍රමාණයේ බාදනය
ගම්පහ		
කුට්ටිදූව	මීගමු කලපුවේ මුවදොරට උතුරින් පිහිටි වැඩි වශයෙන් වාසස්ථාන ඉදිකර ඇති, තදබදයක් සහිත සහ ධීවර කටයුතු ප්‍රමුඛව සිදුකරන සෘතුමය වශයෙන් වෙනස්වන වෙරළක් නිරීක්ෂණය වී තිබේ.	මධ්‍යස්ථ ප්‍රමාණයේ බාදනය

අලුත්කුරුව	වෙරළ තීරය ඔස්සේ අර්ධ වශයෙන් හානිවී ඇති ද්විතීක වැලිගල් පරයක් නිරාවරණය වී තිබුණු අතර කුඩා වැලි වැටි වෙරළ තීරය මායිමේ පැවතීණි.	මධ්‍යස්ථ ප්‍රමාණයේ බාදනය
පෝරුකොට	වැලිපෝෂිත වෙරළකි.	තනි සංසිද්ධියකි. කලින්කල සිදුවන බාදනයකි.
මෝරවල පිටිපන	මීගමු කලපුවේ මුවදොරට උතුරින් පිහිටි වැඩි වශයෙන් වාසස්ථාන ඉදිකර ඇති, තදබදයක් සහිත සහ ධීවර කටයුතු ප්‍රමුඛව සිදුකරන සාකුමය වශයෙන් වෙනස්වන වෙරළක් නිරීක්ෂණය වී තිබේ.	මධ්‍යස්ථ ප්‍රමාණයේ බාදනය
උස්වැටකෙයියාව පරණ අම්බලම	වෙරළ තීරය ඔස්සේ බාධාවන්ට ලක්වූ කුඩා වැලි වැටි, නිරාවරණය වී ඇති හානි වූ වැලිගල්	මධ්‍යස්ථ ප්‍රමාණයේ බාදනය
දුනගල්පිටිය	වෙරළ තීරය ඔස්සේ බාධාවන්ට ලක්වූ කුඩා වැලි වැටි, නිරාවරණය වී ඇති හානි වූ වැලිගල්	මධ්‍යස්ථ මට්ටමේ බාදනය
තල්දියවත්ත	වෙරළ තීරය ඔස්සේ නිරාවරණය වී ඇති හානි වූ වැලිගල්, වෙරළක් නොමැත.	දරුණු මට්ටම
කළුතර		
කැලිඩෝ වෙරළට උතුරින් වාද්දුව දක්වා	කැලණි ගඟේ මුවදොරට උතුරින් සෘජු වෙරළ, ඉහළ ගතිකත්වයෙන් හා වෙරළට සමාන්තරව දිවෙන වැලි ගොඩවල්	දරුණු මට්ටම
බේරුවල-මරදාන	සැලසුමකින් තොරව වෙරළ තීරය ඔස්සේ වෙරළබඩ ඉදිකර ඇති ව්‍යුහ තනි සංසිද්ධියකි.	සුළු මට්ටම
ගාල්ල		
අභංගම	අභංගම කන්ද - කබොක් පරය, අභංගම නගර ප්‍රදේශය - පටු වෙරළ, ගොඩනැගිලි හේතුවෙන් අවහිරවී ඇති ද්විතීක බාධකයක් වන අඛණ්ඩව නොදිවෙන වැලිගල් පරය	ප්‍රපාතාකාර මධ්‍යස්ථ මට්ටමේ බාදනය දරුණු වෙරළ බාදනය
උණවටුන, හබරාදුව - කොග්ගල	කලින් කල වෙනස් වන වැලි වෙරළ, කොග්ගල සංචාරක හා ධීවර කටයුතු ප්‍රමුඛව සිදුවන වෙරළ තීරයේ ද්විතීක බාධකයක් ලෙස වැලිගල් පරය	දරුණු වෙරළ බාදනය

දලවෙල්ල	මීට පෙර සංරක්ෂණය කර තීරුවකි. බහුල වශයෙන් කබොක් පර පවතී.	දරුණු වෙරළ බාදනය බාධක මට්ටමට ඉහළින් වෙරළ බාදනය වාර්තාවිය.
දෙවට	වෙරළ තීරුවට මායිම්ව අධික තදබදයක් සහිත වී ඇති වෙරළාශ්‍රිත ගොඩනැගිලි. මෝසම් කාලයෙන් අනතුරුව පවතින පටු වෙරළ	මධ්‍යස්ථ මට්ටමේ බාදනය
ගින්නොට		
ගින්නොට -බුස්ස රත්ගම	වෙරළ ව්‍යුහ ඔස්සේ වෙරළ තීරයේ බහුතර ප්‍රදේශයක් මීට පෙර ආරක්ෂා කර තිබූ අතර වෙරළාශ්‍රිතව තදබදයක් ඇතිකරන ගොඩනැගිලි, පටු වෙරළ	මධ්‍යස්ථ මට්ටමේ බාදනය බාධක මට්ටමට ඉහළින් වෙරළ බාදනය වාර්තාවිය.
හික්කඩුව, දොඩන්දුව	වෙරළ තීරුවට මායිම්ව අධික තදබදයක් සහිත වී ඇති වෙරළාශ්‍රිත ගොඩනැගිලි. වැලි වෙරළ, සෘතුමය බාදනයක් වාර්තා වී තිබේ.	කලින් කල සිදුවන දරුණු මට්ටමේ බාදනය
කහව	ප්‍රධාන මාර්ගයට යාබදව පිහිටි වැලි වෙරළ	බාධක මට්ටමට ඉහළින් වෙරළ බාදනය වාර්තාවිය.
කහව	ප්‍රධාන මාර්ගයට යාබද වැලි වලින් ආරක්ෂිත වෙරළ	බාධක මට්ටමට ඉහළින් වෙරළ බාදනය වාර්තාවිය.
මාතර		
කප්පරතොට කලුකන්ද	වෙරළ තීරය ඔස්සේ කබොක් පර වෙරළක් නොමැත	දරුණු මට්ටමේ ප්‍රපාතාකාර බාදනයක් වාර්තා විය.
මිරිස්ස	බොක්ක, වැලි වෙරළ, දකුණු අන්තයේ කබොක් පරය ගිරිගල දූපත	කලින් කල සිදුවන මධ්‍යස්ථ මට්ටමේ බාදනය බොක්කෙහි දකුණු පස සහ ගිරිගල දූපතෙහි දරුණු ප්‍රපාතාකාර බාදනය
කඹුරුගමුව	වැලි වෙරළ	කලින් කල සිදුවන මධ්‍යස්ථ මට්ටමේ බාදනය
මාදිහ	පටු වැලි වෙරළෙහි කොටසක් සහ සංරක්ෂණය කරන ලද වෙරළ තීරයේ කොටසක්	තනි සංසිද්ධියක් වන අතර සුළු බාදන තත්වයකි. බාධක මට්ටමට ඉහළින් රැල්ල ගැසීම වාර්තාවී තිබේ.
කොටුවේගොඩ	සංරක්ෂිත වෙරළ තීරය, සෘතුමය කාල සීමාවෙන් පසු වැලි වෙරළ	තනි සංසිද්ධියක් වන අතර සුළු බාදන තත්වයකි.
තලල්ල	වැලි වෙරළ	සෘතුමය විචලනය, ඉතාමත් සුළු බාදන තත්වයක් වසරක් තුළ වාර්තා වී තිබේ - බොහෝ දුරට ස්ථාවර මට්ටමක පවතී.
දික්වැල්ල, බෙලිවත්ත	වැලි වෙරළ	සෘතුමය විචලනය, ඉතාමත් සුළු බාදන තත්වයක් වසරක් තුළ වාර්තා වී තිබේ - බොහෝ දුරට

		ස්ථාවර මට්ටමක පවතී.
මාදිලිල	වැලි වෙරළ, වෙරළ තීරය ඔස්සේ මාර්ග යටිතල පහසුකම්	දරුණු මට්ටමේ බාදනය සහ ඉහළ මට්ටමකින් ශුද්ධ අවසාදිත හානිය
හම්බන්තොට		
කලාමැටිය ගුරුකන්ද	බොක්ක, වැලි සහිත පුළුල් වෙරළ	මධ්‍යස්ථ මට්ටමේ බාදනය
පල්ලිකුඩා	වැලි සහිත පුළුල් වෙරළ අර්ධ වශයෙන් ආරක්ෂා කර තිබේ.	මධ්‍යස්ථ මට්ටමේ බාදනය
මාවැල්ල	වැලි වෙරළ	දරුණු මට්ටමේ බාදනය වෙරළ තීරයේ සැකැස්ම නැවත වෙනස්වී තිබේ.
අම්පාර		
නින්තුර් සිට සයින්දමරුදු දක්වා	කි.මී. 16ක පමණ දිගු වෙරළ	ස්ථිර වෙරළ බාදනය, පුළුල් වෙරළ තීරයක් ප්‍රබලවශයෙන් අහිමි වී තිබේ.
අට්ටපලම්	වැලි වෙරළ	දරුණු මට්ටමේ බාදනය හා ලවණ ජලය ගොඩබිම වෙත ගලා යෑමෙන් වී වගා බිම් වෙත බලපා තිබේ.
තිරුක්කෝවිල්	කෙලින් දිවෙන කි.මී. 8ක පමණ දිගු වෙරළ. මීටර් 15ක වෙරළ හා මීටර් 5ක ගොඩබිම අහිමි වී තිබේ.	දරුණු මට්ටමේ බාදනය
විස්කි තුඩුව – කෝමාරි	වැලි වෙරළ	දරුණු මට්ටමේ බාදනය
අරුගම්බේ	වෙරළ තීරයට ආසන්නව පිහිටි වැලි වෙරළ ගොඩනැගිලි හේතුවෙන් තදබදයට පත්වී ඇත.	සෘතුමය විචල්‍යතාවයක් පවතින අතර සුළු බාදන තත්ත්වයක් පවතී.
මඩකලපුව		
කාන්තන්කුඩි	වැලි වෙරළ, ප්‍රධාන වශයෙන් ධීවර කටයුතු	මීටර 10 කින් වෙරළ හානි වී ඇත. සෘතුමය විචල්‍යතාවයක් පවතින අතර සුළු බාදන තත්ත්වයක් පවතී.
ත්‍රිකුණාමලය		
මුතුර්	වැලි වෙරළ	තනි සංසිද්ධියකි, සුළු බාදන තත්ත්වයකි.
රල්කුලි – කිත්යා (උප්පාරු)	වැලි වෙරළ කි.මී.12	සුළු බාදන තත්ත්වයකි.
අරිප්පු		
යාපනය		
මණ්ඩනිවු		

මූලාශ්‍රය: වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ වාර්ෂික වාර්තා 2014-2022

රළ මුහුද තත්ත්ව යටතේ දී රළ මගින් වෙරළ වෙත අවසාදිත ගෙන එනු ලබයි. බොහෝවිට මෙලෙස ප්‍රවාහනය වන අවසාදිතවලින් වැඩි කොටසක් නොගැඹුරු මුහුදු කලාපයේ තැන්පත් වන අතර මුහුදු රළ නොවන කාලයේ දී රළ මගින් එම අවසාදිත නැවත වෙරළ වෙත ගෙන එනු ලැබේ. එබැවින්, මුහුදු රළ කාලයේ වෙරළ බාදනයන් රළ

නොවන කාලයේ වෙරළ තීරය වැඩිවීමත් සෘතුමය ලෙස සිදුවන අතර එය වෙරළේ ස්වාභාවික හැසිරීම ලෙස සැලකිය හැකිය.

ඉහත සංසිද්ධි අනුව හා විවිධ මානව ක්‍රියාකාරකම්වල ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන්, ස්වාභාවික බාදනය - වර්ධනය වීමේ හැසිරීම සඳහා ඉඩ සැලසීම සඳහා පවතිනුයේ සීමිත වෙරළ ප්‍රදේශයක් බැවින් වෙරළ බාදනයට සාර්ථකව මුහුණදීම සඳහා සහ වෙරළබඩ භූමිය සහ දේපළ ආරක්‍ෂා කිරීම සඳහා සාපේක්ෂ වශයෙන් වඩාත් වේගවත් විසඳුම වනුයේ දෘඪ වෙරළ ව්‍යුහයන් වේ. එසේ වුව ද, ඇතැම් අවස්ථාවන්හි දී, එවැනි වෙරළබඩ ව්‍යුහ හේතුවෙන් වෙරළ බාදනය ආසන්න වෙරළවලට මාරුවීමක් සිදුකළ හැකි ය.

2.1.2 අතීත කළමනාකරණ ක්‍රියාකාරකම් හා මුල් කාලීන ප්‍රයත්නයන්ගේ ඵලදායිතාවය

වෙරළ බාදනය පාලනය කිරීම සඳහා 1970 වකවානුවට පෙර කාලසීමාවේ දියත් කරන ප්‍රයත්නයන් ඒ ඒ අවස්ථානුකූලව සිදුකළ කටයුතු නිසාවෙන් තාවකාලික විසඳුම් වශයෙන් හඳුනාගත හැකි ය. මානව ක්‍රියාකාරකම්, විශේෂයෙන් සම්පත් නිස්සාරණය කරගැනීමේ පරිචයන් සහ එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ඇතිවන වෙරළ බාදනය අතර සම්බන්ධතාවය හඳුනාගෙන නොතිබුණි. එම අවස්ථාවේ දී, ඉංජිනේරු විසඳුම්වලින් ප්‍රධාන වශයෙන් අවධානය යොමුකරන ලද්දේ වෙරළ බාදනය වැළැක්වීම සඳහා වන “Hold the Line Approach” මූලධර්මය කෙරෙහි වේ. මීට හේතු වූයේ යම් නිශ්චිත වෙරළ තීරයක් නාගරීකරණයවීම හේතුවෙන් ඒ ආශ්‍රිතව උද්ගතවන වෙරළ තීරයේ නම්‍යතාවය නැතිවී යාම යි. මෙම ක්‍රියාවලිය තුළ දී, වෙරළ බිඳවීම් සමස්ත තත්ත්වය හා ගතික ස්වභාවය මෙන්ම සිදුවන මානව ක්‍රියාකාරකම් අවධානයට ගෙන නොමැත. වෙරළ කලාපය තුළ සැලසුම්ගත යටිතල පහසුකම් සංවර්ධනයක් නොමැති වීම හේතුවෙන් මෝසම් කාල සීමාව තුළ වෙරළ බාදන සිද්ධි හේතුවෙන් වෙරළබඩ ප්‍රජාවගේ සමාජ හා ආර්ථික සුභසිද්ධියට බාධා ඇතිකරමින් මෙම යටිතල පහසුකම් මත සෘණාත්මක බලපෑමක් ඇති කරයි. එබැවින්, මුල් කාලීන වෙරළ සංරක්ෂණ ප්‍රයත්නයන්ගේ සඵලතාවය වර්ගීකරණය කළහැක්කේ අඩු මට්ටමක් වශයෙන් වන අතර, වක්‍ර බලපෑම් මධ්‍යම ප්‍රමාණයේ මට්ටමකට පවත්වා ගෙන තිබේ.

1980 දශකයේ මුල් භාගය තුළ සිදුකළ ප්‍රයත්නයන්

1978 වර්ෂයේ දී ධීවර හා ජලජ සම්පත් අමාත්‍යාංශය යටතේ වෙරළ සංරක්‍ෂණ අංශය ආරම්භ කිරීමත් සමඟ සැලසුම්කළ වෙරළ ආරක්‍ෂණ යෝජනා ක්‍රම ආරම්භ විය. ඉන්පසුව, ඉටුකිරීමට පැවරී ඇති කාර්යයයේ වැදගත්කම හා විශාලත්වය හඳුනාගැනීමෙන් අනතුරුව රජයේ දෙපාර්තමේන්තුවක මට්ටමට මෙම අංශය 1984 ජනවාරි මාසයේ දී වැඩිදියුණු කරන ලදී. මෙම කාල සීමාව තුළ ක්‍රියාවට නංවන ලද සැලසුම් කළ වෙරළ ආරක්‍ෂණ කටයුතු බොහෝදුරට රැඳවුම් බැම්, පනාබැම් සහ ගැබියම් ආදියට සීමා විය. මීට අමතරව වෙරළ කලාපයේ හිරිගල් සහ වැලි හැරීම වැනි සම්පත් ඉවත් කරගැනීමේ කාර්යයන් පාලනය කිරීම සඳහා අනෙකුත් කළමනාකරණ පියවර කීර්‍යාත්මක කරන ලදී. එවැනි සැලසුම් කර කීර්‍යාත්මක කරන ලද වෙරළ ආරක්ෂණ පියවරවල ඵලදායිතාවය 1970 කාලවකවානුවට පෙර ක්‍රියාත්මක කරන ලද වෙරළ ආරක්‍ෂණ කටයුතුවලට වඩා ඉහළ මට්ටමක පැවතිණි. එසේ වුවද, වෙරළ බාදනය අවම කිරීම සඳහා යොදාගන්නා ලද දෘඪ වෙරළ ආරක්‍ෂණ පියවරවල ප්‍රතිඵලයක් ලෙස වෙරළේ සොබා දසුන් හා ඇතැම් විනෝදාත්මක කටයුතු මෙන්ම සිරස් හා පාර්ශ්වික මහජන ප්‍රවේශයන් සඳහා අවහිරතා ඇති විය.

වෙරළ බාදන කළමනාකරණය සඳහා වන ප්‍රධාන සැලැස්ම (MPCEM) යටතේ ප්‍රයත්නයන්

DANIDA විසින් ලබාදෙන ලද තාක්ෂණික ආධාර යටතේ දිගු කාලීන ප්‍රශස්ත පියවර සමඟින් වෙරළ බාදන කළමනාකරණය සඳහා වන ප්‍රධාන සැලැස්ම 1986 අගෝස්තු මාසයේ දී සම්පාදනය කිරීමත් සමඟ වෙරළ බාදන කළමනාකරණය සඳහා යොදාගන්නා ලද සමස්ත ප්‍රවේශය වඩාත් ඵලදායී මාවතකට හැරිනි. වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව සහ ඩෙන්මාර්කයේ Danish Hydraulic Institute නැමති ආයතනය යන ආයතන දෙකෙහිම විශේෂඥවරුන්ගෙන් සමන්විත කණ්ඩායමක් විසින් සිදුකරන ලද සවිස්තරාත්මක තාක්ෂණික, පාරිසරික, ආර්ථික හා සමාජීය විශ්ලේෂණයක ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ බාදන ගැටලුව සීමිත තොරතුරු පැවතීම යන බාධකය තුළ පැහැදිලි කරන ලද අතර එම ප්‍රධාන සැලැස්ම ඔස්සේ වෙරළ බාදනය අවම කිරීම සඳහා වන ප්‍රශස්ත වශයෙන් සිදුකළ හැකි විභව්‍ය තාක්ෂණික ප්‍රවේශය නිර්දේශ කිරීම හා එවැනි ක්‍රියාමාර්ග සඳහා අවශ්‍ය ප්‍රාග්ධන ආයෝජනය ද විස්තර කර තිබේ. 1986 වර්ෂයේ සිට වෙරළ බාදන කළමනාකරණය සඳහා වන ප්‍රධාන සැලැස්ම මූලික වශයෙන් පාදක කරගනිමින් DANIDA 1 වැනි අදියර (1987-1989), DANIDA 2වැනි අදියර (1990-1992), GTZ - German Technical Cooperation (1988-1996), සහ ආසියානු සංවර්ධන බැංකුව හා ශ්‍රී ලංකා රජය විසින් අරමුදල් සපයන ලද වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම (2000-2007) ඔස්සේ වෙරළ බාදන කළමනාකරණ පියවර ක්‍රියාත්මක කරන ලදී. ප්‍රධාන ප්‍රදේශ සමඟ

වෙරළ බණ්ඩ සහ වැලි පෝෂණය, රැදවුම් බැම් හා පනාබැම් සමඟ අක් වෙරළ දිය කඩන වැනි ව්‍යුහාත්මක විසඳුම්වලින් සමන්විත තනි සිද්ධි මත පාදකව වෙරළ බාදන කළමනාකරණය සඳහා වන ප්‍රධාන සැලැස්ම යටතේ වූ වෙරළ ආරක්ෂණ පියවර විශේෂයෙන් සම්පාදනය කිරීම හා වර්ගීකරණය සිදුවිය. වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ ව්‍යාපෘතිය සහ වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ වාර්ෂික අයවැය ප්‍රතිපාදන හරහා ද වෙරළ ආරක්ෂණ පියවර දියත් කරන ලදී. හම්බන්තොට, මාතර, ගාල්ල, කළුතර, කොළඹ දිස්ත්‍රික්ක හා ඉන් උතුරට පුත්තලම දක්වා ක්‍රියාත්මක කරන ලද ව්‍යුහමය සංරචක (දෘශ්‍ය විසඳුම්) මීට ඇතුළත් වේ.

මීට අමතරව, වෙරළබඩ සංවර්ධනයේ දී ඉදිකිරීම් හා වෙරළ සීමාව අතර තබාගත යුතු අවම ඉඩ පරතරය සම්බන්ධිත ප්‍රමිතීන් උපයෝගී කරගැනීම, වැලි හා කොරල්පර කැණීම අවම කිරීම සඳහා නියාමන පියවර බලාත්මක කිරීම සහ මහජනතාව සම්බන්ධයෙන් අධ්‍යාපනය හා දැනුවත්බව වැඩි කිරීම වැනි අනෙකුත් කළමනාකරණ විසඳුම් ද ක්‍රියාත්මක කරන ලදී. වෙරළ බාදන කළමනාකරණය සඳහා වන ප්‍රධාන සැලැස්ම යටතේ දියත් කරන ලද සැලසුම්කළ වෙරළ ආරක්ෂණ කටයුතුවල ඵලදායිතාවය හා ප්‍රතිඵල ඔස්සේ මධ්‍යස්ථ මට්ටමක වකු ප්‍රතිඵල ද සමඟින් ඉහළ මට්ටමක සාර්ථකත්වයක් පිළිබිඹු විය.

මේ වන තුරු ප්‍රමාණාත්මක වශයෙන් ගණනය කර නොමැති වුව ද, යථෝක්තව සඳහන් කළ පියවර ඔස්සේ සැලකිය යුතු මට්ටමක සමාජ, පාරිසරික හා ආර්ථික වාසි ලැබී ඇති බව පෙනී යයි. අතීතයේ දී ක්‍රියාත්මක කරන ලද වෙරළ ආරක්ෂණ පියවර මගින් ලබාගත් ප්‍රතිලාභ ප්‍රධාන වශයෙන් දැකිය හැකි වනුයේ ආරක්ෂා කරන ලද මහා මාර්ග හා දුම්රිය මාර්ග, පොදු හා පුද්ගලික වාසස්ථාන, ධීවර යටිතල පහසුකම්, සංචාරක හා විනෝදාස්වාද පහසුකම් තුළිනි. මීට අමතරව, වෙරළ බාදන කළමනාකරණය සඳහා වන ප්‍රධාන සැලැස්ම ක්‍රියාත්මක කිරීමෙන් අනතුරුව වෙරළ ආරක්ෂණ කටයුතු සඳහා පුද්ගලික ආයෝජනවල අවශ්‍යතාවය ද ප්‍රබල වශයෙන් අඩුවී තිබේ.

වෙරළ පෝෂණ ව්‍යාපෘති

වෙරළ පෝෂණය වනාහි වෙරළ තීරයට සමාන්තරව හෝ ආනතියකින් දිවෙන රැළි හේතුවෙන් හෝ බාදනය හේතුවෙන් ගසාගෙන යන අවසාදිත, එනම් සාමාන්‍යයෙන් වශයෙන් වැලි, වෙනත් ප්‍රභවයකින් ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීමේ ක්‍රියාවලියකි. මෙම වෙරළ පෝෂණ ව්‍යාපෘති සාපේක්ෂ වශයෙන් මිල අධික වන නමුදු එහි පරිසර බලපෑම පහළ මට්ටමක පවතින අතර, ශ්‍රී ලංකාව විසින් මෙම ක්‍රමවේදය 1980 කාල වකවානුවේ සිට යොදාගනු ලැබේ. පළමු වෙරළ පෝෂණ ව්‍යාපෘතිය, ඩෙන්මාර්ක් අරමුදල් යටතේ (DANIDA ව්‍යාපෘතිය) 1988 වර්ෂයේ දී ගිණුම්වේ දී ක්‍රියාත්මක කරන ලදී. ඉන් අනතුරුව, වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ ව්‍යාපෘතිය මගින් 2002 සිට 2007 දක්වා කාලසීමාව තුළ මහඔය ලන්සිගම, කාකදුපත, මොරටුව, වාද්දුව සහ පයාගල යන ප්‍රදේශවල වෙරළ පෝෂණ ව්‍යාපෘති පහක් ක්‍රියාත්මක කරන ලදී. එම විදේශ අරමුදල්වලින් ක්‍රියාත්මක කළ ව්‍යාපෘතිවලින් පසුව, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් 2012 සිට 2020 දක්වා කාලසීමාව තුළ වෙරළ පෝෂණ ව්‍යාපෘති පහක් දියත් කර තිබේ. වෙරළ පෝෂණ ව්‍යාපෘතිවල සමස්ත පිරිවැය රු.මිලියන 3,084කි. මෙම දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ක්‍රියාත්මක කරන ලද වැලි පෝෂණ ව්‍යාපෘතිවල විස්තර පහත දක්වා තිබේ (වගුව 2.2).

වගුව 2- 2 2012 -2020 කාල සීමාව තුළ වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් දියත් කළ වැලි පෝෂණ ව්‍යාපෘතිය

වර්ෂය	වෙරළ තීරය	වැලි පෝෂණ කාර්යය වෙනුවෙන් යොදාගත් වැලි ප්‍රමාණය (m3)
2012	උස්වැටකෙයියාව	300,000
2015	උණුවවුන	200,000
2016	මාරවිල 1 වැනි අදියර	400,000
2017	මාරවිල 2 වැනි අදියර	400,000
2020	කළුතර	300,000
	අඟුලාන	350,000
	ගල්කිස්ස	150,000

වෙරළ ආරක්ෂා කිරීම, වෙරළ බාදනය අවම කිරීම හා සංචාරක, ධීවර හා යටිතල පහසුකම් සඳහා වෙරළ නිර්මාණය කිරීම උදෙසා ඉහත ව්‍යාපෘති සාර්ථකව නිමා කරන ලදී. ආරක්ෂා කිරීමේ කටයුතු සඳහා වසරකට දැරිය යුතු පිරිවැය පදනමින් සැලකූ විට සාපේක්ෂ වශයෙන් ඉහළ පිරිවැයක් පැවතිය ද, වෙරළ භාවිතා කරන බොහෝ පිරිස් විසින් වෙරළ පෝෂණය ඉහළ මට්ටමකින් අගය කරනු ලැබේ.

2.2 ගැටලු, තර්ජන හා අභියෝග

2.2.1 වෙරළ බාදනය සඳහා දායකවන ස්වාභාවික ක්‍රියාවලි සහ සිද්ධි

වෙරළ තීරයේ බොහෝ බණ්ඩ එහි අඛණ්ඩව සිදුවන අඩුවීම් සහ වැඩිවීම් වලට බඳුන් වේ. ඇතැම් වෙනස්වීම් සෘතුමය වශයෙන් සිදුවන අතර අනෙකුත් සිදුවීම් වඩාත් ස්ථිර ආකාරයෙන් සිදුවේ. වෙරළ බාදනය සඳහා දායක වන ස්වාභාවික ක්‍රියාවලි පහත ආකාරයෙන් වේ;

- ඇතැම් ගංගාවලින් වෙරළට සැපයෙන වැලි ප්‍රමාණයේ පවතින ස්වාභාවික විචලනයන්
- කුඩා වැලි වැටි කඩා වැටීම සහ සේදී යෑම හේතුවෙන් වැලි නැතිවී යෑම
- දැඩි රළ හා උදම් තත්ත්වයන් තුළ වෙරළින් ඔබ්බට මුහුදෙහි වැලි නැතිවී යෑම
- ගැඹුරු දොරු පැවතීම හේතුවෙන් වැලි නැතිවී යෑම
- වැලි තුඩු හා වැලි වැටිවල වැලි තැන්පත්වීම
- වෙරළබඩ ශාක විනාශවීම
- සුනාමි, වාසුළි හා අනෙකුත් වරින්වර ඇතැම් විට සිදුවිය හැකි සිද්ධීන්
- මංසල ප්‍රදේශවලින් ද්‍රව්‍ය නැතිවී යෑම
- මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑම

අනෙකුත් සාධක අතුරින්, ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ බාදනයට දායක වන වඩාත් වැදගත් සාධකය වනුයේ වෙරළාසන්න අවසාදිත සම්බන්ධයෙන් සැලකූ විට වෙරළ වෙත ලැබෙන හා ඉන් ඉවත්වන අවසාදිත ප්‍රමාණයේ අසමතුලිතතාවය යි. මෙම වෙරළාසන්න ප්‍රවාහය ජනනය වනුයේ ප්‍රධාන වශයෙන්ම වෙරළාසන්න අවසාදිත මත ක්‍රියාත්මක වන මෝසම් සුළං මගින් ඇතිකරන කෙටි සුළං තරංග හා දිගු සුළං තරංග හේතුවෙනි. එබැවින්, රැලි, දියවැල් හා සුළං යන සාධකවල හැසිරීම ඔස්සේ සිදුවන වෙරළ බාදනය මගින් ඇතැම් ස්ථානවල අවසාදිත නැතිවී යෑමක් සිදු වේ. වෙරළ තීරයට සමාන්තරව සිදුවන ප්‍රවාහ ධාරිතාවය හේතුවෙන් වෙරළ වෙත අවසාදිත සැපයුම හා වෙරළ වෙතින් වැලි නැතිවී යෑම අතර සැලකිය යුතු විචලනයක් පවතී. නිරිතදිග වෙරළ තීරයේ සිදුවන බාදනය සඳහා ප්‍රධාන වශයෙන්ම හේතු වනුයේ වෙරළ වෙත ගංගාවලින් ලැබෙන වැලි සැපයුමට වඩා වෙරළාසන්නයෙන් වැලි ගසාගෙන යෑමේ ඉහළ ධාරිතාවය යි. මහ ඔයට උතුරින් පිහිටි වෙරළ තීරයෙන් වාර්තා වන බාදනය වඩාත් සංකීර්ණ කරවීමට හේතු වනුයේ වෙරළ තීරය සෘජුව පැවතීම සහ එය වඩාත් දරුණු වනුයේ මහ ඔය ආශ්‍රිතව වැලි ගොඩ දැමීම හා අනෙකුත් මානව ක්‍රියාකාරකම්වල බලපෑම හේතුවෙන් වෙරළාසන්න අවසාදිතවල පවතින ඉහළ මට්ටමක උනතාවය යි. දැනට පවතින තොරතුරු අනුව, දකුණු වෙරළ ඔස්සේ ද වැලි සැපයුම පහළ මට්ටමක පවතින නමුදු, වෙරළබඩ තීරය සාපේක්ෂ වශයෙන් ස්ථාවර මට්ටමක පවතී. මීට හේතු වනුයේ යම් ආවරණ බලපෑමක් ඇතිකරන බොකු හා තුඩු යන ලක්ෂණය වේ. වර්තමානයේ දී මානව මැදිහත්වීම් වෙරළ තීරය අස්ථාවර කිරීමට හේතුවන අතර වෙරළ තීරයේ හැඩය වෙනස්කිරීමට ද හේතු වේ.

හරිතාගාර වායු විමෝචන මට්ටම ඉහළ යෑම හේතුවෙන් ග්‍රීන්ලන්තයේ හා ඇන්ටාක්ටිකාවේ අයිස් තට්ටු දියවීම යන කරුණ මත පදනම් වූ දේශගුණික විපර්යාස පිළිබඳ අන්තර්ජාතික මණ්ඩලයේ (IPCC) වසර මැද ඇස්තමේන්තුවලට අනුව 21 වැනි ශත වර්ෂයේ දී ගෝලීය මුහුදු මට්ටම සෙ.මී. 30-40 අතර ප්‍රමාණයකින් ඉහළ යනු ඇතැයි අපේක්ෂා කෙරේ. එබැවින්, මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑම හේතුවෙන් වෙරළ බාදනයේ විභවය ඉහළ යෑම නොසලකා හැරිය හැකි කරුණක් නොවේ. එසේ වුව ද, ගංගා මුවදොර, කලපු වැනි මුහුදු තුඩු ආසන්නයේ වෙරළ තීරයන් සැලකූ විට, එහි බාදන මට්ටම ප්‍රමාණාත්මක වශයෙන් ගණනය කිරීම වඩාත් සංකීර්ණ වේ. අධික වර්ෂාවෙන් යටවීම, දෝණි පිරිමේ බලපෑම් හා ලවණ ජලය ඇතුළුවීමේ බලපෑම වැනි අනෙකුත් සාධක මෙම ස්ථාන කෙරෙහි බලපානු ලැබේ. දේශගුණික විපර්යාස සහ මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑම හේතුවෙන් අනාගතයේ දී ජල ස්කන්ධ මත බලපෑම් වඩාත් ත්‍රීව වනු ඇත.

ස්වාභාවික වෙරළ බාදනය සඳහා බලපාන සාධක අතුරින් එකක් වනුයේ වෙරළ තීරයේ ශුද්ධ ප්‍රවාහන දිශාව වෙත සිදුවන අවසාදිත ප්‍රවාහන ශීඝ්‍රතාවය වැඩි වීම යි. ඇතැම් ස්ථානවලදී රළ තත්ත්වයේ වෙනස්වීම්, වෙනස් හැඩයන්ගෙන් යුතු වෙරළ තීරය, හෝ සුවිශේෂී ආගාධමිතික තත්ත්ව මීට හේතුවිය හැකි ය. ගොඩබිම මත විවර වීම් මගින් වැලි සේදී යාම, බාධක දුපත් ප්‍රමාණය ඉක්මවා සේදී යාම, දැඩි රළ හා කුණාටු තත්ත්වයන් යටතේ වෙරළට ඔබ්බෙන් මුහුද වෙත සුළං මගින් සිදුවන වැලි ප්‍රවාහන හානි ද සිදුවිය හැකි ය. උස් රළ මගින් වැලි වැටී මුහුද දෙසට තල්ලු වීම මෙන්ම ඉහළ රළ ඉපිලුම් තත්ත්වයක් යටතේ පැතිකඩෙහි ඇතිවන අසමතුලිතතාවයක් හේතුවෙන් වැලි වෙරළට ඔබ්බෙන් මුහුද වෙත ඇදී යාමක් සිදු වේ.

සේදී යන වැලි ගොඩගැසෙන වෙරළක් ඇති වනුයේ වැලි තුඩුවක මුදුනේ වන අතර වෙරළාශ්‍රිත ප්‍රදේශවලදී වැලි තුඩුවක සුළං මුඛව පැත්තෙන් බැහැරවන වැලි ගැඹුරු මුහුද දෙසට ඇදී යයි. මෙම ආකාරයෙන් වැලි බැහැරවීම මගින් වැලි ගොඩ ගැසෙන වෙරළ තීර සහ අවසාදන ප්‍රදේශවලදී දියයට වැලිපර ඇතිවීමක් සිදු වන නමුදු වෙරළබඩ ඉහළ ප්‍රදේශයන්හි වැලි හිඟයක් ඇති වේ.

ස්වාභාවික වෙරළ බාදනය සඳහා තවත් හේතුවක් වනුයේ මුහුදු රළ ආනත ප්‍රවේශයකින් වෙරළ තීරය වෙත ළඟා වීම යි. එවැනි වෙරළ තීරයන්හි, වෙරළ තීරයට සමාන්තරව වැලිතුඩු ස්වාභාවිකව නිර්මාණය වීමේ ප්‍රවණතාවයක් පවතී. මෙවැනි ස්ථානයන්හි වැලි රැස්වන අතර එසේ රැස්වන වැලි වෙරළට ඔබ්බෙන් මුහුද වෙත ගලා යෑමක් සිදු වේ. එවැනි අවස්ථාවන්හිදී වෙරළ තීරයේ පහළ කොටස සඳහා වැලි සැපයුම හීන වීමෙන් පහළ කොටසේ ඇති වැලි වෙරළාසන්නයට ගසාගෙන යෑමක් සිදුවේ.

2.2.2 වෙරළ ආරක්ෂණ කටයුතු හා වෙරළ බාදනය කෙරෙහි 2004 වර්ෂයේ සිදු වූ සුනාමි ව්‍යාසනයේ බලපෑම

2004 වසරේ දෙසැම්බර් මස 26 වන දින ඉන්දුනීසියාවේ භූ කම්පනය සිදුවී ඉන් පැය දෙකකට පසුව ආසියානු සුනාමිය උස් රළ පහරක් ලෙස ශ්‍රී ලංකා වෙරළ කලාපය මතට පතිත විය. මීටර් 1 සිට මීටර් 15 උසින් යුත් රළ පහර එකේ සිට තුන දක්වා ප්‍රමාණයක් එක් එක් ස්ථාන අනුව වාර්තා වී ඇත. අම්පාර දිස්ත්‍රික්කයේ කොඩඩියාර් වෙරළේ දී මීටර් 15 ක වැඩිම උසින් වූ රළ වාර්තා වූ අතර, කුරුකියුලාමඩම් සහ හම්බන්තොට නගරයේ දී උසින් මීටර් 12ක් බැගින් වූ සුනාමි රළ පහරවල් වාර්තා විය. මීටර් 10 ක උසින් යුත් සුනාමි රළ මාන්කර්නි, පොතුවිල්, පුත්තෙයිකුඩා (මඩකලපුව දිස්ත්‍රික්කය), කිරින්ද සහ රතුපස්ගොඩනැගිල්ලෙන් වාර්තා වූ අතර, මීටර් 8 ක උසින් වූ රළ කහදමෝදරින් සහ පැරලියෙන් වාර්තා වීණි. සුනාමි රළ ප්‍රථමයෙන් නැගෙනහිර වෙරළ තීරය වෙත අවතීර්ණ වී ඉන් අනතුරුව ශ්‍රී ලංකාවේ අනෙකුත් ප්‍රදේශ වෙත ද ව්‍යාප්ත වූ අතර වෙරළබඩ පරිපාලන දිස්ත්‍රික්ක 14 න් 12 ක් වෙතම එහි බලපෑම සිදුවිය. භූ ලක්ෂණ සහ වෙරළබඩ ආරක්ෂණය අනුව දිවයිනේ නිරිතදිග වෙරළ ප්‍රදේශය සුනාමි රළ හේතුවෙන් විවිධ මට්ටමින් මුහුදු ජලයෙන් යටවිය. මීටර් කිහිපයක සිට කිලෝ මීටර් 3.5 ක් දක්වා වශයෙන් සැලකිය යුතු විචලනයකින් යුක්තව රට අභ්‍යන්තරයට මුහුදු ජලය ගලායාමක් සිදු වීණි. ඉහළතම මට්ටම එනම් කිලෝ මීටර් 2ක් දක්වා මුහුදු ජලයෙන් යටවීම වාර්තා වූයේ මඩකලපුව සහ ත්‍රිකුණාමලයේ කුවිවෙලි ප්‍රදේශවලිනි. පැරලිය ප්‍රදේශයේ දී මෙලෙස රට අභ්‍යන්තරය වෙත කිලෝ මීටර් 2ක් දක්වා මුහුදු ජලයෙන් යටවූ බවට වාර්තා වී ඇත. දකුණු වෙරළ තීරයේ කලපුවල දී මෙලෙස ජලයෙන් යට වූ සීමාව කිලෝ මීටර් 3.5 කි (දෙසැම්බර් 26 වන දිනැතිව ශ්‍රී ලංකාවේ දී ඉන්දියන් සාගරයේ සුනාමිය පිළිබඳ සමීක්ෂණය, ජේම්ස් ගොෆ්, ජාත්‍යන්තර සුනාමි සමීක්ෂණ කණ්ඩායම TST).

වැලි වැටී, කොරල් පර හා වෙරළබඩ වෘක්ෂලතාදිය ඉවත් කිරීම වැනි මානව ක්‍රියාකාරිත්වය මගින් උත්ප්‍රේරණය වූ පාරිසරික හානි යම් මට්ටමකට පැවති ස්ථානයන්හි දී වෙරළ කලාපයේ සුනාමි බලපෑම ඉතා උග්‍ර වී ඇත. නිරිත දිග වෙරළ තීරයේ වෙරළ ආරක්ෂක ව්‍යුහයන් රාශියකට හානි සිදුවී, ඇතැම් වෙරළ තීරයන් හා වැලි තුඩු දැඩිලෙස බාදනය වී ඇති බවට සුනාමි ව්‍යවසනයෙන් අනතුරුව වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ ව්‍යාපෘතිය මගින් සිදුකළ හානි පිළිබඳ තක්සේරුවකට අනුව අනාවරණය විය.

2.2.3 වෙරළ බාදනය වේගවත් කරන මානව ක්‍රියාකාරකම්

ඉහළ යන වෙරළ බාදනය හා වෙරළ කලාපය තුළ හා ඉන් පිටත සිදුවන මානව ක්‍රියාකාරකම් අතර අන්‍යෝන්‍ය සම්බන්ධතාවයක් පවතින බව ගෙවීගිය කාල සීමාව තුළ ශ්‍රී ලංකාව තුළ සිදුකරන ලද වෙරළාශ්‍රිත ඉංජිනේරු සමීක්ෂණ මගින් පැහැදිලිව අනාවරණය වී තිබේ. මුහුදු කොරල්පර හැරීම, වෙරළ හා ගංගාවලින් වැලි හැරීම සහ ජල මාර්ග හරහා වේලි ඉදිකිරීම හා වෙරළාශ්‍රිත ව්‍යුහයන් ඉදිකිරීම වැනි මානව ක්‍රියාකාරකම් සම්බන්ධයෙන් සිදුකළ සමාජ-ආර්ථික සමීක්ෂණ හා අධ්‍යයන මගින් ද මෙය තවදුරටත් සහතිකවී තිබේ. මානව ක්‍රියාකාරකම් හා

වෙරළ බාදනයට දායකවන එම මානව ක්‍රියාකාරකම්හි බලපෑම පිලිබඳ සාරාංශයක් වගුව 2-3 මගින් ඉදිරිපත් කෙරේ.

වගුව 2- 3 ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළබඩ ස්ථායීතාවය කෙරෙහි බලපෑමක් සහිත මානව ක්‍රියාකාරකම්

ක්‍රියාකාරකම	වර්තමාන තත්ත්වය	ප්‍රතිඵලය	වෙරළ කෙරෙහි බලපෑම	බලපෑමට ලක්වී ඇති ස්ථානවලට නිදසුන්
වෙරළින් වැලි ගොඩදැමීම	මධ්‍යස්ථ	වෙරළාසන්න ක්‍රියාවලි සඳහා පවතින වෙරළ වැලි පරිමාව අඩුවීම	වෙරළ බාදනය ප්‍රේරණය වීම	පානදුර, අහංගම, හබරාදුව, ලුනාව, අඟුලාන,
ගංගාවලින් වැලි ගොඩ දැමීම	ඉහළ	ගංගා මගින් වෙරළ වෙත සැපයෙන වැලි ප්‍රමාණය අඩුවීම. ගංගා වෙත ලුණු මිශ්‍රිත ලවණ ජලය ඇතුළුවීම	වෙරළබඩ හා ගංඉවුරුවල බාදනය ඉහළ යෑම	කැලණි, නිල්වලා, මහ ඔය, කළුගඟ, ගිංගඟ
වෙරළින් හා වෙරළ ඉමෙන් කොරල්පර රැස්කිරීම	පහළ	වෙරළ ද්‍රව්‍යවල පරිමාව අඩුවීම, කොරල් නැවත ඇතිවීම සඳහා ද්‍රව්‍ය අඩුවීම සහ ස්වාභාවික කොරල්පර නිර්මාණයවීම පහළ යෑම	වෙරළ වෙත ගසාගෙන එන ද්‍රව්‍ය අඩුවීම, වෙරළ බාදනය ප්‍රේරණය වීම	රැකව, අහංගම, හබරාදුව, හික්කඩුව
කොරල්පර, හුණුගල්පර හා වැලිගල්පර හානි වීම	පහළ	ස්වාභාවික බාධක වෙත හානි සිදුවීම, එම කොරල්පර, හුණුගල්පර හා වැලිගල්පර අතර හිඩැස් ඇතිවීම	වෙරළ කරා එන රළෙහි ශක්තිය වැඩිවීම සහ වෙරළ බාදනය ඉහළ යෑම	සීනිගම, රැකව, උස්වැටකෙයියාව, පිටිපන
වෙරළට ඉතාමත් ආසන්නව හා වැලි වැටි මත ගොඩනැගිලි හා අනෙකුත් ව්‍යුහයන් ඉදිකිරීම	ඉහළ	වෙරළ ස්ථායීතාවය අඩුවීම	ගොඩනැගිලි හා ව්‍යුහයන් වෙත හානි සිදුවීම වෙරළ හා වැටි බාදනය වේගවත්වීම	දෙවට, පොල්හේන, උණුවටුන, හික්කඩුව, උස්වැටකෙයියාව
වරාය දෝණිය හා ප්‍රවේශ ඇල මාර්ගවල නඩත්තු කටයුතු සඳහා පස්, මඩ ආදිය ගොඩදැමීම	ඉහළ	වෙරළබඩ ප්‍රදේශයෙන් වැලි ඉවත්වීම	ආසන්න වෙරළවල වෙරළ බාදනය ප්‍රේරණය වීම	කොළඹ වරාය, ධීවර වරාය හා නැංගුරම්
වෙරළබඩ වෘක්ෂලතාදිය ඉවත්වීම හා හානිවීම	මධ්‍යස්ථ	වෙරළබඩ ස්ථායීතාවය අඩුවීම, සුළං හා රළ සඳහා නිරාවරණය වූ ප්‍රදේශ ඇතිවීම	වැලි වැටි හා වෙරළබඩ බාදනය ප්‍රේරණය වීම	අවසාදිත තැන්පත් වී ඇති සියලු වෙරළ තීරයන්ගේ බාදනය අපේක්ෂා කළ හැකි ය.
සැලසුම් නොකළ හෝ දුර්වල ආකාරයෙන් සැලසුම් කළ දෘශ්‍ය	ඉහළ	ආසන්න වෙරළබඩ ප්‍රදේශයේ වෙරළබඩ ස්ථායීතාවය අඩුවීම	වෙරළබඩ බාදනය ප්‍රේරණය වීම හෝ ආසන්න වෙරළ	ගාල්ල, මාතර, පල්ලියවත්ත, මීගමුව, ඔලුවිල් වරාය

වෙරළබඩ ව්‍යුහයන් ඉදිකිරීම			තීරය විවර්ධනය වීම	
ගංගාවල ජල ප්‍රවාහ පාලනය කිරීමේ ව්‍යුහයන් ඉදිකිරීම	ඉහළ	වෙරළ වෙත අවසාදිත සැපයුම අඩුවීම	වෙරළ බාදනය	මහ ඔය, දැණුරු ඔය, නිල්වලා ගඟ
ගංමෝය හා කලපු මෝයවල වැලි බාධක කඩතොලුවීම	ඉහළ	මෝයවල හැඩය වෙනස් වීම	ආසන්න වෙරළවල උග්‍ර වෙරළ බාදනය	කළුතර, ගිංතොට

මූලාශ්‍රය: වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව 2023

යථෝක්තව ලැයිස්තු ගතකර ඇති මානව ක්‍රියාකාරකම්වල ප්‍රතිඵල වෙරළ බාදනය සඳහා සුවිශේෂී වශයෙන් දායකවන නමුදු වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ක්‍රියාවට නංවා ඇති කළමනාකරණ පියවරයන්ගේ සඵලතාවය මත එකී බලපෑමේ ප්‍රමාණය වෙනස් වේ.

බොහෝ විට පනාබැම්, වෙන් වූ දියකඩන, සමුද්‍ර පවුරු, වෙරළ හා ගංගා මුවෙදාරවල ඉදිකරනු ලබන දියකඩන සහ මෝය වැනි දෘඪ වෙරළාරක්ෂක නිර්මාණ මගින් වෙරළබඩ ද්‍රවා ප්‍රවාහයට බාධා පමුණුවන අතර වෙරළ බාදනයට ද දායක වේ. මෙවැනි ව්‍යුහ පැවතීම මගින් ප්‍රතිඵල සමූහයක් ඇතිවන අතර ඒවායින් සමහරක් වනුයේ:

- වෙරළබඩ ප්‍රවාහයෙන් සැපයෙන වැලි වෙරළ ආරක්ෂක ව්‍යුහයන්ගේ ඉහළ කොටසෙහි රඳවාගනු ලබන බැවින්, ආසන්න වෙරළ තීරය ඔස්සේ, විශේෂයෙන් සුළං මුවාව පැත්තෙහි වෙරළ බාදනය සිදු වේ.
- රළ පරාවර්තනය හා විවර්තන රටාවේ වන වෙනස්වීම්, සහ ඒ සමඟ රළවල ශක්තිය විසිරීමේ හා අවසාදිත ප්‍රවාහන රටාවල සිදුවන වෙනස්වීම්.
- දැනට පවතින වෙරළබඩ දියවැල් රටා සහ උදම් සංවලනයේ සිදුවිය හැකි වෙනස්වීම්.
- වෙරළට ඔබ්බෙන් මුහුද වෙත වැලි නොලැබීම. දෝණි
- දෝණිවල, ඇතුල්වීමේ මාර්ග හා පිටත වරායවල් වලට ආසන්න වෙරළේ වැලි තැන්පත්වීම.

2.2.4 වෙරළබඩ ස්ථායීතාවයට අහිතකර බලපෑම් ඇතිකරන සංවර්ධන කටයුතු

දෘඪ සමුද්‍රීය ව්‍යුහයන් හැරුණවිට, අනෙකුත් සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම්, එනම් වෙරළේ ඉදිරිපසට ඉතා ආසන්නව පිහිටා ඇති සංචාරක, වාණිජ හා වාසස්ථානවලට අදාළව පවතින ගොඩනැගිලි හා අනෙකුත් ඉදිකිරීම් මගින් වෙරළබඩ ක්‍රියාවලියට බාධා ඇතිකරන අතර වෙරළ බාදනය ද වේගවත් කරයි. මීට අමතරව, ගංගාවල ඉහළ කොටසේ ඉදිකරන වාරිමාර්ග යෝජනා ක්‍රම, දොරටු, වේලි හා වැව් මගින් ද වෙරළ වෙත ඇදී යන වැලි සැපයුම අඩු කරමින් වෙරළ ස්ථායීතාව කෙරෙහි සාමාන්‍යම කව බලපානු ලැබේ. අතීතයේ දී සංවර්ධන නියාමන යාන්ත්‍රණ හා පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු කාර්ය පටිපාටි නොමැතිවීම හේතුවෙන් මෙම තත්ත්වය වඩාත් පැහැදිලි වේ. ජාතික පාරිසරික පනත සහ වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණය පනත ක්‍රියාත්මක කිරීමට පෙර වෙරළ ස්ථායීතාව කෙරෙහි අහිතකර බලපෑම් ඇතිවීම මහහැරවීම සඳහා එවැනි සංවර්ධන කටයුතු මෙහෙයවීමට නෛතික සහ ආයතනික යාන්ත්‍රණය නොවීය.

ගංගාවලින් වැලි හැරීම

ගංගා පද්ධතිවලින් වැලි ඉවත් කිරීම ඔස්සේ වෙරළට සැපයෙන අවසාදිත ප්‍රමාණය සෘජුවම අඩුවන බැවින් එය ශ්‍රී

ලංකාවේ වෙරළ බාදනයට හේතුවන ප්‍රධාන කරුණක් වශයෙන් හඳුනාගෙන තිබේ. 1970 දශකයේ අග භාගයේ සිට ඉදිකිරීම් කර්මාන්තයේ සිදුවූ වර්ධනයට සමගාමීව ජාතික වැලි අවශ්‍යතාවය ද අඛණ්ඩව ඉහළ ගොස් ඇති අතර රටෙහි උතුරු හා නැගෙනහිර පැවති ගැටුම්කාරී තත්ත්වය 2009 වසරේ දී අවසන් වීමෙන් පසු ඇති වූ සංවර්ධනය නිසාවෙන් මෙම වැලි අවශ්‍යතාවය සුවිශේෂී මට්ටමකට ළඟාවිය. 2018 වර්ෂයේ දී සමස්ත රටේම වාර්ෂික වැලි අවශ්‍යතාවය ආසන්න වශයෙන් කියුබික් මීටර් මිලියන 21ක් ලෙස ඇස්තමේන්තු කරන ලද අතර එම අවශ්‍යතාවයෙන් බහුතර ප්‍රමාණයක් සැපයුණු ගංගා වැලි වලිනි.

බොහෝ පාලන ක්‍රියාමාර්ග පැවතිය ද, බහුතරයක් ඉදිකිරීම් කටයුතු සහ ප්‍රධානතම වෙරළ බාදන ගැටලු කේන්ද්‍ර වී ඇති වයඹ, බස්නාහිර හා දකුණු පළාත්වල දී ගංගාවලින් වැලි ගොඩ දැමීම ඉහළ මට්ටමකින් සිදු වේ. දැනට පවතින තොරතුරු අනුව, ගංගා 103න් 35කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් නීති විරෝධී වැලි ගොඩ දැමීමේ කටයුතුවලට බඳුන්වෙන අතර ඉදිකිරීමේ ක්ෂේත්‍රය තුළ භාවිතා කරන වැලිවලින් 50%කට වැඩි ප්‍රමාණයක් ලබාගැනෙනුයේ නීතිවිරෝධී ආකාරයෙන් සිදුකරන වැලි කැණීමේ කටයුතු වලිනි (අබේරත්න. එච්.එස් 2023).

එසේ වුව ද, ඉල්ලුමේ ඇති වූ ප්‍රබල ඉහළ යෑම සහ ගංගාවලින් වැලි ගොඩ දැමීම සම්බන්ධයෙන් පනවා ඇති නියාමන සීමාවන් සමඟ ගංගාවැලි සඳහා වූ මිල සැලකිය යුතු මට්ටමකින් ඉහළ යන ලද අතරම වෙරළට ඔබ්බේ මුහුදෙහි හෝ ඉඩම් ආශ්‍රිත නිධි වැනි විකල්ප ප්‍රභව සම්බන්ධයෙන් වූ අවධානය ද ඉහළ යන ලදී. වර්තමානයේ දී, ගංගා වැලි සඳහා ප්‍රධානතම වැලි ගොඩදැමීමේ ප්‍රභවය වී ඇත්තේ මහවැලි ගංගාවයි (මනම්පිටිය සහ මහියංගණය); මීට අමතරව, කැළණි ගඟ, දැදුරු ඔය, මහ ඔය, කළු ගඟ සහ නිල්වලා ගඟ යන ගංගාවන් ද වැලි ගොඩ දැමීමේ ප්‍රධාන ප්‍රභව ලෙස සැලකේ.

ඉදි කිරීමේ කර්මාන්තයේ වර්තමාන අවශ්‍යතාවය සපුරාලීම සඳහා පෙර නොවූ විරූ වේගයකින් ගංගාවල සිදුවන සමස්ත වැලි ගොඩ දැමීම ඔස්සේ තිරසර නොවන තත්ත්වය හා නොවැළැක්විය හැකි ආකාරයෙන් ගංගා පතුල් හායනයට පත්වීම මෙන්ම වෙරළ කරා වැලි සැපයුම පහළ යෑම ද පැහැදිලිව ආදර්ශනය කෙරේ.

රටෙහි ගොඩනැගිලි කර්මාන්තයේ වර්ධනයත් සමඟ වැලි සඳහා වූ ඉල්ලුම ඉහළ ගිය අතර, උතුරු හා නැගෙනහිර පළාත්හි පැවති ගැටුම්කාරී තත්ත්වය 2009 වර්ෂයේ දී නිල වීමත් සමඟ මෙම තත්ත්වය විශේෂයෙන් ඇතිවිය. වාර්ෂිකව භාවිතාකරන සීමෙන් ප්‍රමාණය මත පාදකව, වාර්ෂික වැලි පාරිභෝජනය ඇස්තමේන්තුගත කර ඇති අතර එය වගුව 2-4 හි දැක්වෙන අතර භූ විද්‍යා සමීක්ෂණ හා පතල් කාර්යාංශය විසින් නිකුත් කර ඇති බලපත්‍ර සංඛ්‍යාව මත පාදකව ගංගාවලින් ගොඩදමන ලද වැලිවල ඇස්තමේන්තුගත පරිමාව වගුව 2-5හි දැක්වේ. එසේ වුව ද, ගංගා පද්ධතිය තුළින් නීති විරෝධී ආකාරයෙන් ගොඩදමනු ලබන වැලි ප්‍රමාණය මෙම සංඛ්‍යා දත්තවලින් පිළිබිඹු නොවේ.

ගංගාවලින් වැලි ගොඩදැමීම තිරසර භාවිතයක් නොවන බව සහ එය දිගු කාලයක සිට පැවත එන සමාජ-ආර්ථික ගැටලුවක් බව ද සඳහන් කළ යුතු ය. ගංගාවලින් වැලි ගොඩදැමීම හේතුවෙන් ඇතිවන බලපෑම් කෙටි කාලීන හා මධ්‍ය කාලීන වශයෙන් නැවත යථා තත්ත්වයට පත්කළ නොහැකි ය. එබැවින් බලපෑමට ලක්වී ඇති ගංගා කිහිපයෙන් වෙරළ කරා සිදුවන වැලි සැපයුම කෙටි කාලීන හා මධ්‍ය කාලීන වශයෙන් නැවත ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීම සඳහා ප්‍රතික්‍රියාකාරී ප්‍රතිපත්තිමය ප්‍රතිචාර ඔස්සේ රුකුලක් නොලැබේ. දැනට පවතින තත්ත්වය සලකා, මෙහි දැක්වෙන කරුණු අන්තර්ගත බහු කළමනාකරණ ප්‍රවේශයක් යොදා ගැනීම කෙරෙහි ප්‍රතිපත්තිමය ප්‍රතිචාරවලදී අවධානය යොමුකළ යුතු ය (අ) දැනට පවතින තත්ත්වය තවදුරටත් උග්‍ර තත්ත්වයට පත්වීම වළක්වාලීම සඳහා ගංගාවලින් වැලි ගොඩ දැමීමේ කටයුතු වඩාත් ඵලදායී අන්දමින් නියාමනය කළ යුතු අතර අතීතයේ දී වඩාත් ප්‍රබලව වැලි ගොඩදැමීමේ ක්‍රියාවලියට බඳුන්වූ ගංගා නැවත යථා තත්ත්වයට පත්වීම සඳහා අවස්ථාව සැලසීම (ආ) සියලුම ගංගා පද්ධතිවලින් ප්‍රමාණය ඉක්මවා වැලි ගොඩදැමීම අවම කිරීම (ඇ) විකල්ප අනාවරණය කරගැනීම හා ප්‍රවර්ධනය කිරීමට සහ ඉවත් කළ හැකි තිරසර වැලි අස්වැන්න වඩාත් නිරවද්‍ය ආකාරයෙන් නිර්ණය කිරීම සඳහා තවදුරටත් වැලි පිළිබඳ ජාතික අධ්‍යයනයක් ආරම්භ කිරීම.

රටෙහි ගොඩනැගිලි කර්මාන්තයේ වර්ධනයත් සමඟ වැලි සඳහා වූ ඉල්ලුම ඉහළ ගිය අතර, උතුරු හා නැගෙනහිර පළාත්හි පැවති ගැටුම්කාරී තත්ත්වය 2009 වර්ෂයේ දී නිල වීමත් සමඟ මෙම තත්ත්වය විශේෂයෙන් ඇතිවිය. වාර්ෂිකව භාවිතාකරන සීමෙන් ප්‍රමාණය මත පාදකව, වාර්ෂික වැලි පාරිභෝජනය ඇස්තමේන්තුගත කර ඇති අතර එය වගුව 2-4 හි දැක්වේ. එසේ වුව ද, රට තුළ උද්ගත වූ අර්බුදකාරී ආර්ථික වාතාවරණය හා වසංගත තත්ත්වය හේතුවෙන් 2020 වර්ෂයේ සිට ඉදිකිරීම් කටයුතු සීඝ්‍රලෙස පහළ බසින ලදී.

වෙරළින් සහ වැලි වැට්ටලින් වැලි ගොඩ දැමීම

ඉහළ ගිය ඉල්ලුම හා අධික මිල ගණන්වලට අනුරූපීව, ඉදිකිරීම් කර්මාන්තය සඳහා අවශ්‍ය කරන යෝග්‍යතාවය හෝ ගුණාත්මකබව පිළිබඳ ප්‍රමිතීන් පිළිබඳ සැලකීමකින් තොරව වෙරළින් හා වැලි වැට්ටිවලින් වැලි ගොඩ දැමීමේ කටයුතු මෑත කාලීනව ඉහළ ගොස් තිබේ. මෙරට ගංගාවලින් ගොඩ දමනු ලබන වැලි ප්‍රමාණය සමඟ සැලකීමේ දී, වෙරළවලින් වැලි ගොඩ දැමීම සැලකිය යුතු මට්ටමක නොපවතී. වාර්ෂිකව වෙරළ සහ වැලි වැට්ටිවලින් ඉවත්කර ගන්නා වැලි ප්‍රමාණය අඩු වුව ද, ගංගාවලින් වැලි ඉවත්කර ගැනීමට වඩා වෙරළින් වැලි ගොඩ දැමීම වෙරළේ ස්ථායීතාවය කෙරෙහි වඩාත් හානිකර වේ. එසේ වනුයේ එමගින් වෙරළබඩ වැලි ප්‍රවාහයේ උෞනතාවය කෙරෙහි ක්ෂණික බලපෑමක් ඇතිකරන බැවිනි. එසේ වුව ද, රෙගුලාසි බලාත්මක කිරීම, මහජන අධ්‍යාපනය හා දැනුවත්බව වැඩිදියුණු කිරීම හා අනෙකුත් නියෝජිතායතන සමඟ සහයෝගීතාවය ඔස්සේ වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ක්‍රියාවට නංවන ලද කළමනාකරණ පියවරවල් හේතුවෙන් වෙරළවල් වලින් වැලි කැණීමේ කටයුතු වසර ගණනක් මුළුල්ලේ සැලකිය යුතු අන්දමින් අඩුවී තිබේ. ආගමික හා අනෙකුත් කාර්යයන් සඳහා වෙරළබඩ ප්‍රජාව වෙත අවශ්‍ය කරන සුළු ප්‍රමාණයේ වෙරළ වැලි අවශ්‍යතාවය සැලකිල්ලට ගෙන, පූර්ව වශයෙන් හඳුනාගනු ලැබූ ප්‍රදේශවලින් වැලි කියුබ් දෙක නොඉක්මවා යන ප්‍රමාණයක් ඉවත්කර ගැනීම සඳහා දෙපාර්තමේන්තුව විසින් අවසර ලබාදේ. එසේ වුව ද, කිරින්ද, පැරලිය, හික්කඩුව, හලාවත හා පානදුර ධීවර වරාය වැනි සීමිත ස්ථාන කිහිපයේ දී එම ස්ථානවල පැහැදිලිව දක්නට ලැබෙන වැලි අතිරික්තය සලකා වෙරළ වැලි ඉවත් කිරීමක් සිදු වේ. වෙරළ/ වරාය ව්‍යුහයන් හේතුවෙන් වෙරළබඩ වැල්ල ගසාගෙන යෑම වැළැක්වෙන හෙයින් එම ස්ථානවල වැලි එක්දැස්වීමක් සිදුවී වරාය ද්‍රෝණිය තුළ වැලි තැන්පත් වීමක්/ පිරීමක් සිදු වේ. මෙම හේතුවෙන් වෙරළ තීරය දිගේ පහළ ප්‍රදේශයේ අවසාදිත රඳවාගැනීමේ ක්‍රියාතාවය පවත්වාගැනීම වැළැක්වී වෙරළ බාදනය සඳහා තුඩු දේ. තව ද, තැන්පත් වී ඇති වැලි පද්ධතියෙන් ඉවත්වීමෙන් වැලි ප්‍රමාණයේ සංතුලනයක් පවත්වාගැනීම කෙරෙහි සාමාන්‍යව බලපාන අතර ඇතැම් බලධාරීන් සේම වෙරළබඩ ප්‍රජාව විසින්ද මෙම ගැටලුව සම්බන්ධයෙන් ලබාදී තිබෙනුයේ සීමිත අවධානයකි. එසේ වුව ද, ධීවර වරායවලට ආසන්න වෙරළවල්වල හඳුනාගනු ලැබූ උග්‍ර බාදන තත්ත්වයන් හේතු කොටගෙන ධීවර වරායවල් තුළ වැලි කැණීම සඳහා ලබාදී තිබූ අවසරයන් තාවකාලිකව අත්හිටුවා තිබේ.

වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් එලදායි අන්දමින් ක්‍රියාත්මක කළ කළමනාකරණ පියවර මධ්‍යයේ වුව ද, ඉකුත් වූ කාල සීමාව තුළ වයඹ, නැගෙනහිර සහ උතුරු පළාත්වල වැලි වැට්ටිවලින් වැලි ඉවත් කරගැනීම සැලකිය යුතු ඉහළ අගයක පැවතිණි. නැගෙනහිර හා උතුරු වෙරළ බණ්ඩයේ වැලි වැට්ටි පද්ධතියෙන් අනවසර ආකාරයෙන් වැලි ඉවත් කිරීම පාලනය කළ නොහැකි වූ අතර ඊට හේතු වූයේ පසුගිය ඉකුත් කාල සීමාව තුළ පැවති ගැටුම්කාරී වාතාවරණය යි. මෙහි දී ඇතැම් වටිනා වැලි වැට්ටි සැලකිය යුතු මට්ටමකට විනාශ වී තිබුණි. එම බලපෑම් සැලකිල්ලට ගෙන මීට පෙර පැවති වෙරළ කලාප කළමනාකරණ ව්‍යාපෘතිය ඔස්සේ වැලිවැට්ටි සංරක්ෂණය කිරීමේ කටයුතු වැඩිදුරටත් සවිමත් කරන ලදී. ඒ අනුව, දැඩිව බලපෑමට ලක් වූ වැලි වැට්ටි සංරක්ෂණය කිරීම සඳහා ප්‍රයත්නයක් දරන දී.

වගුව 2- 4 වාර්ෂික වැලි පාරිභෝජනය 2012-2021

වර්ෂය	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021(1)
සිමෙන්ති පාරිභෝජනය ⁽²⁾ (x 000) මෙට්‍රික් ටොන්	5,880	6,033	6,247	6,379	7,994	8,495	7,955	8,121	7,189	7,128
වැලි පාරිභෝජනය ⁽³⁾ (x 000) සන මීටර්	21,168	21,719	22,489	22,964	28,778	30,582	26,638	29,236	25,880	25,661

(1) තාවකාලික, (2) නිෂ්පාදනය+ආනයන, (3) සුග්‍රයක් මත පදනම්ව: වැලි සන මීටර් 3.6 m³ = සිමෙන්ති ටොන් 1, Byrne G. et al. 2002, ගංගා වැලි සඳහා විකල්ප, වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ ව්‍යාපෘතියේ ප්‍රකාශයට පත් නොකළ වාර්තාව, 2002 (මූලාශ්‍රය: ජාතික නිමැවුම, වියදම් හා ආදායම, ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව, 2022)

වගුව 2- 5 වාර්ෂික වශයෙන් ගංගාවලින් ගොඩ දැමූ වැලි ප්‍රමාණය (භූ විද්‍යා සමීක්ෂණ හා පතල් කාර්යාංශය විසින් නිකුත් කරන ලද බලපත්‍ර සංඛ්‍යාව මත පාදකව ඇස්තමේන්තු කරන ලදී)

වර්ෂය	ඉවත් කරන ලද වැලි ප්‍රමාණය (සහ මීටර් මිලියන)
2015	0.74
2016	0.88
2017	0.77
2018	0.80
2019	0.61
2020	1.30
2021	1.28
2022	0.59

ගංගා, වෙරළ හා වැලි වැට්ටලින් ඉවත් කරන වැලි හැරුන විට, මුහුදු ගොඩ කිරීමේ ව්‍යාපෘති හා ඉදිකිරීම් කාර්යයන් සඳහා වෙරළට ඔබ්බෙන් මුහුදු ප්‍රදේශවලින් (බස්නාහිර වෙරළබඩ තීරය) ඉවත්කර ගන්නා වැලි විශාල ප්‍රමාණයන් පහත වගුව 2-6 පරිදි වේ. තව ද, සැලසුම්කර ඇති කොළඹ උතුර වරාය සංවර්ධන ව්‍යාපෘතිය සහ සමුද්‍ර නගර සංවර්ධන ව්‍යාපෘතිය සඳහා වෙරළට ඔබ්බෙන් වූ මුහුදෙන් වැලි විශාල ප්‍රමාණයක් ගොඩ දැමීමට අපේක්ෂා කෙරේ.

වගුව 2- 6 1994-2022 කාල සීමාව තුළ ශ්‍රී ලංකාවේ මුහුදු ගොඩ කිරීමේ හා ඉදි කිරීමේ කර්මාන්තයේ අවශ්‍යතාවය සඳහා වෙරළට ඔබ්බෙන් මුහුදෙන් පොම්ප කරන ලද වැලි ප්‍රමාණය

කාල සීමාව	පරිමාව/ප්‍රමාණය (සහ මීටර් මිලියන වලින්)
1994-1995	4.55
2005-2007	3 -
2011-2013	3.8
2018-2019	4
ආසන්න වශයෙන් 2016	40 (වරාය නගර සංවර්ධනය සඳහා) †
2022- මේ දක්වා	14.5 (කොළඹ වරායේ බටහිර ජාත්‍යන්තර පර්යන්තය ව්‍යාපෘතිය සඳහා) †

† - ඇස්තමේන්තු

මූලාශ්‍රය: ශ්‍රී ලංකා ඉඩම ගොඩකිරීමේ සහ සංවර්ධනය කිරීමේ සංස්ථාවේ වාර්තා

හිරිගල්පර මත පවතින සෘජු මිනිස් බලපෑමේ පරිවර්තනය

මෑතක් වන තුරුම ශ්‍රී ලංකාවේ ඉදිකිරීම් කර්මාන්තය සඳහා අවශ්‍ය හුණු ලබාදෙන ප්‍රධාන මූලාශ්‍රය වනුයේ හිරිගල් වන අතර එමගින් හුණු අවශ්‍යතාවයෙන් ආසන්න වශයෙන් 90% ක් පමණ සැපයීනි. සැලකිය යුතු මට්ටමක වෙරළ බාදනයක් සිදු වෙමින්, ආසන්න මුහුදු වෙරළ තීරයන්ගෙන් හිරිගල්පර කැණීමේ කටයුතු බටහිර සහ දකුණු වෙරළතීරවලින් සහ නැගෙනහිර වෙරළ තීරයේ ඇතැම් කොටස්වලින් වාර්තා වේ. වෙරළ තීරයේ ඇතැම් ස්ථානවල හිරිගල්පර කැණීමේ කටයුතු වසර භාරසියක පමණ ඇත අතීතයේ සිට සිදු වූව ද, එය ඉතා සීමිත මට්ටමකට පමණක් සහ වැල්ලට ඔබ්බෙන් අවශේෂ වශයෙන් පවතින හිරිගල්පර වලින් පමණක් කැණීම් සිදුකිරීමට සීමා විය. 1970 දශකයේ අග භාගයේ සිට ඉදිකිරීමේ කර්මාන්තයේ සිදු වූ වර්ධනයත් සමඟ මුහුදු හිරිගල් කැණීමේ කටයුතු වේගවත් වූ අතර එමගින් වෙරළ බාදනය වැළැක්වීම සඳහා බාධකයක් ලෙස ක්‍රියාකරන ජීවි හිරිගල්පර ද විනාශ වීම සිදු විය. දැනට පවතින වාර්තා අනුව බටහිර සහ දකුණු වෙරළ තීරයේ ගොඩබිම සහ මුහුදු ප්‍රදේශයන්ගෙන් ඉවත් කරන හිරිගල්පර ප්‍රමාණය 1984 වර්ෂයේ දී ටොන් 18,000 සිට 1998 වර්ෂය වනවිට ටොන් 30,500 දක්වා ඉහළ ගොස් තිබේ. වෙරළ කලාපය තුළ හිරිගල් පෝරණු පවත්වාගෙන යෑම, සන්නකය දැරීම, පිරිසැකසුම් කිරීම හා ප්‍රවාහනය කිරීම තහනම් කරමින් 1988 අංක 84 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනත යටතේ දැඩි නියාමන ක්‍රියාමාර්ග බලාත්මකවීමත් සමඟ 1984 වර්ෂයේ දී ටොන් 7,660 ක් වූ මුහුදු හිරිගල් කැණීම 1994 වර්ෂයේ දී ටොන් 2,200 දක්වා අඩුවී තිබේ. මෙම ව්‍යාධිවරණය තුළ, හිරිගල් කැණීම හා ඒ සම්බන්ධිත සමාජ-ආර්ථික හා පාරිසරික බලපෑම් වනාහී ශ්‍රී ලංකාවේ ඒකාබද්ධ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණයේ දී නිරතුරුවම

ප්‍රධාන වශයෙන් සාකච්ඡාවට බඳුන් වන මාතෘකාවක් වේ. එබැවින් හිරිගල් කැණීම පාලනය කිරීම සඳහා 1978 වර්ෂයේ සිට වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් රෙගුලාසි, හිරිගල් පදනම් වූ හුණු සඳහා ආදේශක හඳුන්වාදීම හා ප්‍රවර්ධනය කිරීම, මහජනතාව සඳහා අධ්‍යාපනය හා දැනුවත්බව වැඩිදියුණු කිරීම, හිරිගල් කැණීමේ නියුතු පුද්ගලයන් සඳහා විකල්ප රැකියා සැපයීම ආදී අංගවලින් සමන්විත සවිස්තරාත්මක කළමනාකරණ උපායමාර්ගයක් ක්‍රියාවට නංවන ලදී. මෙම කළමනාකරණ පියවරවල ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන්, 2004 වර්ෂය දක්වා මුහුදු හිරිගල් කැණීමේ කටයුතු පහළ මට්ටමකින් පවත්වාගෙන යන ලදී. එසේ වුව ද, 2004 වර්ෂයේ දී ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළබඩ කලාපය මුහුණ දුන් සුනාමි ආපදා තත්ත්වයන් සමඟ විශේෂයෙන් දකුණු පළාත තුළ මුහුදු හිරිගල් කැණීමේ කටයුතු ප්‍රබල වශයෙන් පහළ යෑම හෝ බොහෝ දුරට නැවැත්වීම සිදුවී ඇත. මීට හේතුවී ඇත්තේ වෙරළබඩ ප්‍රජාවන් විසින් මෙම හිරිගල්පරවල පරිසර විද්‍යාත්මක හා පාරිසරික වැදගත්කම වෙරළබඩ ප්‍රජාවන්ට ස්වයං අවබෝධ වීමයි. මෑතකාලීනව හිරිගල්පර සැලකිය යුතු මට්ටමකින් කැණීම් වාර්තාවී නොමැත (වගුව 2-7).

වගුව 2- 7 ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ කලාපයේ බටහිර හා දකුණු වෙරළ තීරවල පසුගිය කාල සීමාව තුළ සිදුවී ඇති හිරිගල්පර කැණීම්වල විස්තර (1992-2022)

හිරිගල්පර වර්ගය	ප්‍රමාණය 1984 (ටොන්)	මුළු ප්‍රමාණයේ ප්‍රතිශතය	ප්‍රමාණය 1992 (ටොන්)	මුළු ප්‍රමාණයේ ප්‍රතිශතය	ප්‍රමාණය 1998 (ටොන්)	මුළු ප්‍රමාණයේ ප්‍රතිශතය	ප්‍රමාණය 2013-2022 (ටොන්)
ගොඩබිම හිරිගල්පර	10,400	58	15,800	80	28,300	93	වාර්තාවී නොමැත
මුහුදු හිරිගල්පර	7,660	42	4,020	20	2,200	7	වාර්තාවී නොමැත
එකතුව	18,060	100	19,820	100	30,500	100	වාර්තාවී නොමැත

මූලාශ්‍රය: වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව 2023

2.2.5 දේශගුණික විපර්යාසවල අනාගත බලපෑම්

විශේෂයෙන් ගෝලීය උෂ්ණත්වය ඉහළ යෑම ඔස්සේ සාගර උෂ්ණත්වය හා මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑම, නිවර්තන සුළි කුණාටු හා අනෙකුත් ආන්තික සිද්ධි සිදුවීමේ සංඛ්‍යාතය හා විශාලත්වය වැඩිවීම වැනි විභව දේශගුණික විපර්යාස බලපෑම්වලින් වෙරළබඩ ක්‍රියාවලි, පරිසර පද්ධති හා මානව යහ පැවැත්ම කෙරෙහි අහිතකර ප්‍රතිඵල ඇතිකරවයි. ගෝලීය මධ්‍යන්‍ය මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑම වැදගත් සාධකයක් වුව ද, වෙරළ වෙත සිදුවන බලපෑම් තීරණය වන ප්‍රධාන සාධකය වනුයේ සාපේක්ෂ මුහුදු මට්ටමේ ඉහළ යෑමයි. දේශගුණික විපර්යාස පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර මඩුල්ල (IPCC) විසින් පුරෝකථනය කර ඇති ඔධ්‍ය ඇස්තමේන්තුවට අනුව, වසර 2010 සහ 2050 අතර කාල සීමාව තුළ ගෝලීය මුහුදු මට්ටම සෙන්ටි මීටර 0.2 සහ 0.5 අතර ප්‍රමාණයකින් ඉහළ යනු ඇත. මේ අනුව ඉහළ යා හැකි උෂ්ණත්වය හා සාපේක්ෂ මුහුදු මට්ටම අනුකූලව, වෙරළ තීරය බාදනයවීම, පහත්බිම් හා ප්‍රදේශ හා අවදානමට ලක්විය හැකි ප්‍රදේශ ජලයෙන් යටවීම, රට අභ්‍යන්තර ජලාශ වෙත ලවණ ජලය ගලායීම ඉහළ යෑම, අවසාදිත ප්‍රවාහනයේ භූ රූපමය වෙනස්වීම් හා හිරිගල්පර වැනි වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති විනාශවීම සිදුවෙතැයි අපේක්ෂා කෙරේ. මීට අමතරව, මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑම ඔස්සේ ධීවර කටයුතු, සංචාරක හා අනෙකුත් වෙරළ පරිශීලකයන් වෙත සහ ඉහත සඳහන් බලපෑම් සඳහා ඔරොත්තු දිය හැකි ආකාරයෙන් සකස් කර නොමැති වෙරළ ආරක්ෂක හා අනෙකුත් ඉදිකිරීම් වෙත අහිතකර බලපෑම් ඇතිකරනු ඇත.

2011 වර්ෂයේ දී, පරිසර හා පුනර්ජනනීය බලශක්ති අමාත්‍යාංශය විසින් සිදුකළ දේශගුණික විපර්යාස අවදානම් පිළිබඳ තක්සේරුවට අනුව, මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑමට නිරාවරණය වන නාගරික සංවර්ධන, මානව ජනාවාස, ආර්ථික යටිතල පහසුකම්, ජලය, කෘෂිකර්මය සහ වන සම්පත්, ජෛව විවිධත්වය හා පරිසර පද්ධති සේවා, පශු සම්පත් වැනි වැදගත් ක්ෂේත්‍රයන් පිළිබඳව විමර්ශනය කළ අතර ඉහළ අවදානමක් ඇති ප්‍රදේශ හඳුනාගන්නා ලදී. රූප සටහන 2.1 මගින් මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑමට නිරාවරණය වන ප්‍රදේශ පිළිබඳ සිතියම දක්වා තිබේ. දැනට ජල ස්කන්ධ ලෙස ආවරණය වී ඇති ප්‍රදේශ ද ඇතුළුව, දේශගුණික විපර්යාස පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර මඩුල්ලේ (IPCC) පුරෝකථනවලට අනුව, පුරෝකථනය කළ මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑම හේතුවෙන් වසර 25, 50, 75 සහ 100 අවසානයේ දී ජලයෙන් යටවන ප්‍රදේශ පිළිබඳව වගුව 2-8 හි දක්වා ඇත.

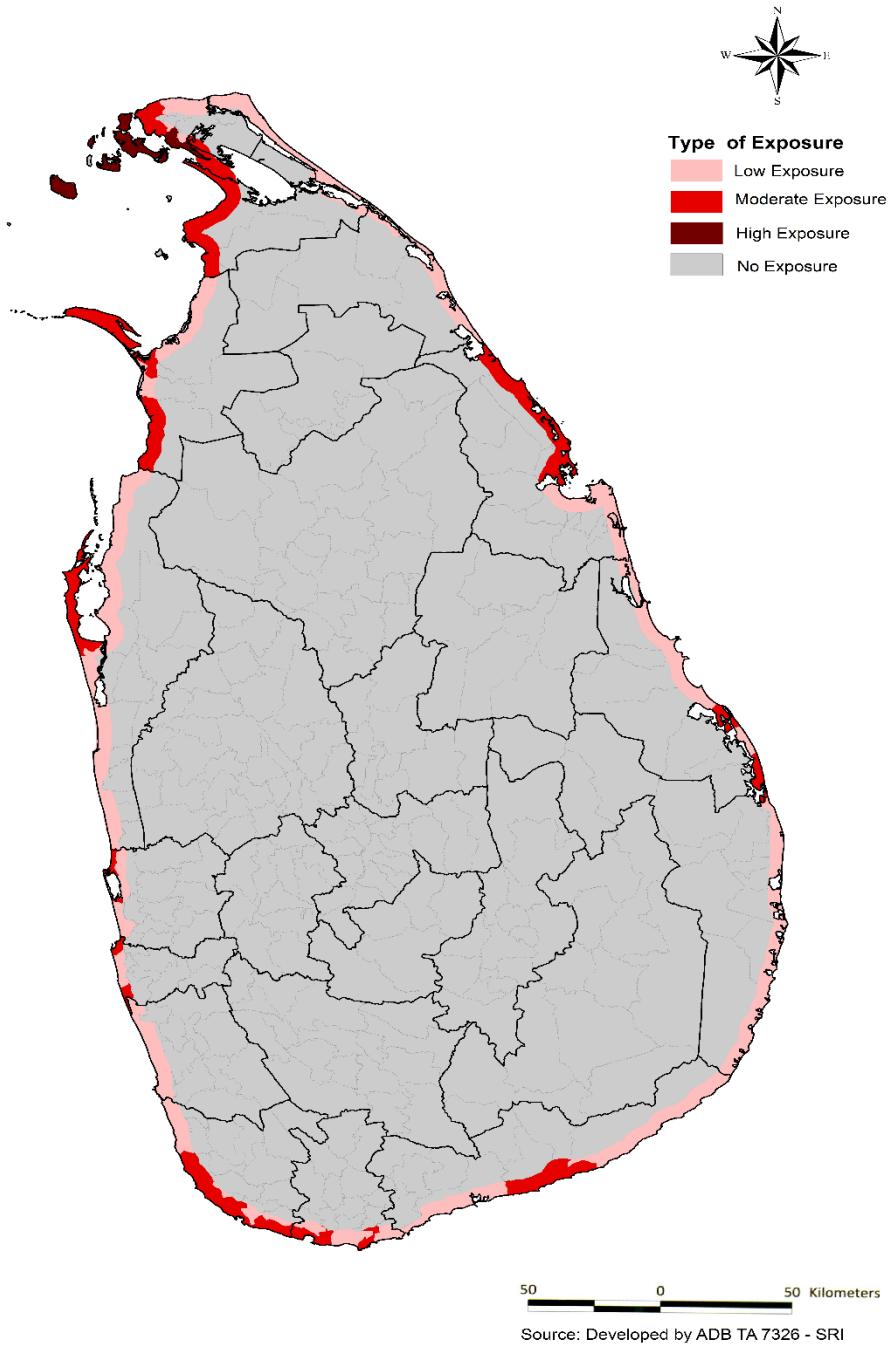
වගුව 2-8 ජල ස්කන්ධ ඇතුළුව/ ඇතුළත් නොවන පරිදි එක් එක් දිස්ත්‍රික්ක සම්බන්ධයෙන් ප්‍රක්ෂේපණය කළ ජලයෙන් යටවිය හැකි භූමි ප්‍රදේශය:

දිස්ත්‍රික්කය	ජල ස්කන්ධ ඇතුළුව ජලයෙන් යටවන මුළු භූමි ප්‍රමාණය (හෙක්ටයාර)				ජල ස්කන්ධ නොඇතුළත්ව ජලයෙන් යටවන අතිරේක භූමි ප්‍රමාණය (හෙක්ටයාර)			
	වසර 25	වසර 50	වසර 75	වසර 100	වසර 25	වසර 50	වසර 75	වසර 100
කොළඹ	959	1133	1327	1534	201	375	569	776
ගම්පහ	3638	4154	4631	5073	459	976	1452	1894
පුත්තලම	11334	12583	13716	14809	1113	2362	3494	4587
මන්නාරම	8024	8262	8518	8758	248	486	741	981
යාපනය	10321	11164	12014	12891	864	1706	2557	3434
මූලතිවු	912	1004	1092	1180	88	180	268	355
ත්‍රිකුණාමලය	2315	2529	2791	3033	252	467	729	971
මඩකලපුව	2325	2443	2568	2702	130	247	372	507
අම්පාර	1880	2175	2479	2762	293	588	892	1175
හම්බන්තොට	4265	5553	6516	7322	885	2173	3136	3942
මාතර	1277	1634	1994	2401	384	741	1101	1508
ගාල්ල	5622	6462	7249	8014	776	1617	2403	3169
කළුතර	1956	2370	2790	3203	417	830	1251	1664

මූලාශ්‍රය: වෙරළ තත්ත්ව වාර්තාව - 2014

Sea Level Rise Exposure Map of Sri Lanka

රූපය 2- 1: ශ්‍රී ලංකාවේ මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑමට නිරාවරණය වන ප්‍රදේශ දැක්වෙන සිතියම

මූලාශ්‍රය: දේශගුණික විපර්යාස අවදානම්බව පිළිබඳ දත්ත ග්‍රන්ථය 2011

මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑම හා සම්බන්ධිත සිදුවීමේ විභවයක් සහිත ගැටලුවල විශාලත්වය අනුව, සමස්ත වශයෙන් පිළිගත හැකි ප්‍රතිචාරය වනුයේ ඒ සඳහා නිසි පරිද්දෙන් අනුවර්තනය වීමයි. එබැවින්, පහත දැක්වෙන අනුවර්තන තාක්ෂණයන් පිළිබඳව සුපරීක්ෂාකාරී අවධානය යොමු කිරීම වැදගත් වේ:

1. වෙරළබඩ සංවර්ධන කටයුතුවලදී ප්‍රමාණවත් අවරෝධක ප්‍රදේශ පැනවීම (බලපෑම් ප්‍රමාද කිරීම හෝ වැළැක්වීම සඳහා)
2. මුහුදු මට්ටම ඉහළ යා හැකි සාපේක්ෂ මට්ටම පිළිබඳ මනා අවධානය යොමු කර වෙරළබඩ ඉදිකිරීම් සඳහා සැලසුම් නිර්ණායක සැකසීම
3. මෘදු ආරක්ෂණ යාන්ත්‍රණයක් ලෙස වැලි වැටි පුනරුත්ථාපනය/ ස්ථාවර කිරීම
4. මෘදු ආරක්ෂණ යාන්ත්‍රණයක් ලෙස හිරිගල්පර ප්‍රතිෂ්ඨාපනය
5. වෙරළ පෝෂණය

මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑමට අමතරව, වෙරළ බාදන කළමනාකරණය සඳහා වැදගත් වන්නා වූ දේශගුණික විපර්යාස හේතුවෙන් ඇතිවන ප්‍රතිඵලවලට අදාළ අනෙකුත් ස්වාභාවික සංසිද්ධිය වනුයේ බෙංගාල බොක්ක ප්‍රදේශය තුළ නිරන්තරයෙන් ඇතිවන සුළි සුළං හා ප්‍රබල කුණාටු ය.

2.2.6 වෙරළ බාදන ප්‍රවණතා සහ අනුගමනය කරනු ලබන වෙරළ තීර කළමනාකරණ පියවර

කළුතර, කොළඹ හා ගම්පහ දිස්ත්‍රික්ක සඳහා සාමාන්‍ය වෙරළ බාදන වේගයන් පිළිවෙලින් $(-1.21 \pm 0.04 \text{ m yr}^{-1})$, $(-0.54 \pm 0.63 \text{ m yr}^{-1})$ සහ $(-0.7 \pm 0.58 \text{ m yr}^{-1})$ බව බස්නාහිර හා වයඹ පළාත් කේන්ද්‍ර කරගනිමින් 2005-2019 කාල සීමාව ආවරණය වන පරිද්දෙන් අබේකෝන් සහ තවත් පිරිසක් (*අබේකෝන් එල්.සී.කේ. සහ පිරිස, 2021*) විසින් සිදුකළ වෙරළ බාදන ප්‍රවණතා විශ්ලේෂණයක දී අනාවරණය විය. පුත්තලම දිස්ත්‍රික්කය සඳහා සාමාන්‍ය බාදන වේගය $(0.26 \pm 0.07 \text{ m yr}^{-1})$ වශයෙන් පැවති අතර ඉහළතම බාදන වේගයක් වාර්තා වූයේ අඩු මානව බලපෑමක් සහිත ප්‍රදේශයක් වන විල්පත්තු ජාතික උද්‍යානයේ වෙරළබඩ කලාපයෙනි.

පසුගිය වසර 15 තුළ වෙරළ බාදන බලපෑම් අවම කිරීම සඳහා දෘඪ ව්‍යුහයන් යොදා ගැනීම ඉහළ ගොස් ඇති බව ද අධ්‍යයන ප්‍රතිඵලවලින් අනාවරණය විය. ඒ අනුව, 2019 වර්ෂය අවසාන වන විට, රටතුළ මීටර් 23,554 දුරට රැඳවුම් බැම් ප්‍රධාන වශයෙන් භාවිතා කර තිබුණි (මුළු අධ්‍යයන ප්‍රදේශයෙන් 9.05%කි). මින් මීටර් 18,960ක් බස්නාහිර පළාතට (7.29%) සහ මීටර් 4,594ක් වයඹ පළාතට (1.76%) අයත් විය. මෙහා සංවර්ධන ව්‍යාපෘති හේතුවෙන් බස්නාහිර පළාත තුළ වයඹ පළාතට වඩා ඉහළ වේගයකින් දෘඪ ඉදිකිරීම් යොදා ගෙන තිබුණි.

වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ මෑතකාලීන විමර්ශන වාර්තාවලට අනුව, ගං මෝයට ආසන්නව කළුතර වෙරළ තීරුවේ 2017-2023 දක්වා කාල සීමාව තුළ වෙරළ බාදනය ආසන්න වශයෙන් මීටර් 30ක සැලකිය යුතු ඉහළ යෑමක් බවට අනාවරණය විය.

2000 සිට 2022 දක්වා කාල සීමාව තුළ වාර්තා වී ඇති වෙරළ බාදන සිදුවීම් සහ වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ආරක්ෂා කර ඇති වෙරළ තීරයේ දිග වගුව 2-10 මගින් දිස්ත්‍රික් වශයෙන් නිරූපණය කෙරේ.

වගුව 2- 9 2008 – 2022 කාලසීමාව තුළ ක්‍රියාත්මක කරන ලද වෙරළ තීර කළමනාකරණ පියවර

දිස්ත්‍රික්කය	2008 සිට 2022 කාලසීමාව තුළ ආරක්ෂා කර ඇති දුර ප්‍රමාණය (කි.මී)
පුත්තලම	
ගම්පහ	

කොළඹ	1.65
කළුතර	3.16
ගාල්ල	5.24
මාතර	3.81
හම්බන්තොට	1.47
අම්පර	0.85
මඩකලපුව	0.1
ත්‍රිකුණාමලය	1.37
මුලතිව්	0
කිලිනොච්චිය	0
යාපනය	0.75
මන්නාරම	0

මූලාශ්‍රය: වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව 2023

2.2.7 වෙරළබඩ ක්‍රියාවලිය/ ලක්ෂණ පිළිබඳ දත්ත හා තොරතුරු

වෙරළ බාදනය කළමනාකරණය සඳහා මූලික අවශ්‍යතාවයක් වනුයේ වෙරළබඩ ක්‍රියාවලි පිළිබඳ විශ්වාසනීය හා යාවත්කාලීන තොරතුරුවල අවශ්‍යතාවය හා වෙරළ බාදනය හා සම්බන්ධිත සමාජ, ආර්ථික, පරිසර විද්‍යාත්මක, පාරිසරික සාධකයි. පසුගිය දශක කිහිපය මුළුල්ලේ බස්නාහිර, නිරිත දිග, දකුණ හා වයඹ වෙරළ බණ්ඩවලට අදාළව වෙරළ බාදනය කළමනාකරණය සඳහා අවශ්‍යකරන දත්ත හා තොරතුරු වෙරළබඩ විමර්ශන හා අනෙකුත් පර්යේෂණ අධ්‍යයන මගින් රැස් කෙරුණද, 2009 වර්ෂය දක්වා දශක තුනකට අධික කාලයක් කලාපය තුළ පැවති අර්බුදකාරී වාතාවරණය හේතුවෙන් උතුරු හා නැඟෙනහිර පළාත් සහ දූපත්වලට අදාළව දත්ත හා තොරතුරු තොරතුරු නොපවතී. දේශගුණික විපර්යාසවල විපාකවලට මෙන්ම සුළිසුළං, කුණාටු හා සුනාමි තත්ත්වයන් ආන්තික ස්වාභාවික සිද්ධිමාලා සඳහා උතුරු හා නැඟෙනහිර වෙරළබඩ පළාත් ද ඉහළින්ම අවදානමක් දරන බැවින් වෙරළ බාදනය කළමනාකරණයේ දී විශ්වාසනීය දත්ත හා තොරතුරු පැවතීම ඉතා වැදගත් අවශ්‍යතාවයකි. මීට අමතරව, ශ්‍රී ලංකා රජය විසින් උතුරු හා නැඟෙනහිර පළාත්වල ආර්ථික සංවර්ධනය සඳහා රජය විසින් දරන ප්‍රයත්නවලදී ද, පාරිසරික බලපෑම් නිර්ණය කිරීම සඳහා වෙරළ ක්‍රියාවලි, සහ රළ ගති ලක්ෂණ, දියවැල්, උදම් රළ, හා අවසාදිත ප්‍රවාහන රටා වැනි පරාමිතිකවල දත්ත හා තොරතුරු පැවතීම අත්‍යවශ්‍ය වේ. උතුරු හා නැඟෙනහිර වෙරළ කලාපයේ වෙරළබඩ ක්‍රියාවලි/ ලක්ෂණ පිළිබඳ දත්ත හා තොරතුරු ලබා ගැනීමේ ප්‍රයත්නයේ කොටසක් ලෙස වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් 2018 වර්ෂයේ දී ත්‍රිකුණාමලය හා මඩකලපුව දිස්ත්‍රික්කවලදී වෙරළ තීරයට සමාන්තරව හෝ ආනතියකින් අවසාදිත ප්‍රවාහනය පිළිබඳ ආදර්ශ අධ්‍යයන සිදුකරන ලදී. මීට අමතරව, උතුරු කලාපයේ ජේසාලෙයි, ගුරුනගර, ජේදුරු තුඩුව හා මුලතිව් යන ස්ථාන හතරක දී ද වෙරළ තීරයට සමාන්තරව හෝ ආනතියකින් අවසාදිත ප්‍රවාහනය පිළිබඳ ආදර්ශ අධ්‍යයනය 2016 වර්ෂයේ දී උතුරු පළාත් තිරසර ධීවර සංවර්ධන ව්‍යාපෘතිය සඳහා ආසියානු සංවර්ධන බැංකුව විසින් දියත් කරන ලදී.

ක්ෂේත්‍ර මිනුම්කරණ සීමිත වුව ද, විධිමත් දත්ත ලබාගැනීමේ වැඩසටහනක් ක්‍රියාත්මක වන තුරු භාවිතා කළ හැකි ගෝලීය මට්ටමේ රළ, සුළං හා දියවැල් සමාකරණ හා පුරෝකථන වැඩසටහන් හා දිගුකාලීනව වෙරළ තීරය වෙනස්වීම ඇස්තමේන්තු කිරීම් පවතී. එසේ වුව ද, මෙම තොරතුරු අවශ්‍යතාවලට අනුකූලව සකස් කළ දත්ත සමුදායක් වෙත සම්පාදනය කිරීම හා සත්‍යාපනය කිරීම කළ යුතු අතර එවිට එකී තොරතුරු තීරණ ගැනීමේ මෙවලම් වශයෙන් වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවට සෘජුවම භාවිතා කළහැකි වනු ඇත.

2.2.8 වෙරළ කලාපය තුළ නව සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් සඳහා අවස්ථාව සලස්වාදීම

රට තුළ පැවති ගැටුම්කාරී වාතාවරණය 2009 වර්ෂයේ දී නිමාවීමත් සමඟම සමස්ත ආර්ථික සංවර්ධනයේ වර්ධනයක් ඇතිවීම මෙරට පහළ ආදායම් රටක් ලෙස පැවති තත්ත්වයෙන් මැදි ආදායම් රටක තත්ත්වයට පත්විය. එසේ වුව ද, 2020 වර්ෂයේ සිට මුහුණ දීමට සිදුවූ කොවිඩ් වසංගත තත්ත්වය හා ආර්ථික අර්බුදය හේතුවෙන් මුලින් ලබාගත් ජයග්‍රහණයන්ගෙන් සැලකිය යුතු ප්‍රතිශතයක් අහිමි විය. එනමුදු, ආර්ථිකය නුදුරු අනාගතයේ දී නැවත යථා තත්ත්වයට පත්වනු ඇතැයි අපේක්ෂා කෙරේ. ශ්‍රී ලංකා රජයේ සංචාරක, සමුද්‍ර හා බලශක්ති යන ක්ෂේත්‍ර සංවර්ධනය කිරීමේ දිගු කාලීන සැලැස්ම මූලිකව කේන්ද්‍ර වී ඇත්තේ වෙරළබඩ කලාපය තුළය. මීට අමතරව, කොළඹ වරාය පුළුල් කිරීමේ ව්‍යාපෘතිය සහ වරාය නගර සංවර්ධන ව්‍යාපෘතිය ස්ථානගතවී ඇත්තේ නාගරික වෙරළබඩ ජලය තීරයේ ය. වෙරළබඩ ප්‍රදේශය හරහා සංචාරක සංවර්ධන කලාප/ ස්ථාන කිහිපයක් ද සැලසුම් කර තිබේ. ත්‍රිකුණාමලය දිස්ත්‍රික්කයේ කුවිවෙලි ප්‍රදේශයේ යෝජිත සංචාරක සංවර්ධන කලාපය සහ සංචාරක සංවර්ධනය සඳහා වන ප්‍රධාන සැලැස්ම තුළ බස්නාහිර හා දකුණු පළාත්වල මීගමුව සිට මිරිස්ස දක්වා හඳුනාගෙන ඇති ස්ථාන මීට ඇතුළත් වේ. මීට අමතරව, 2022 වර්ෂයේ දී වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් දියත් කළ අධ්‍යයනයක දී විවිධ ආකාරවල සංචාරක සංවර්ධන කටයුතු සඳහා යෝග්‍ය ස්ථාන රාශියක් වෙරළබඩ කලාපය හා වෙරළබඩ කලාපය තුළ පිහිටි දූපත් ආශ්‍රිතව හඳුනාගෙන තිබේ. එබැවින්, වෙරළබඩ සම්පත්වල තිරසාරව සහතික කරන අතර යථෝක්තව සඳහන් කළ ආර්ථික අංශවලට අදාළ නව සංවර්ධන මැදිහත්වීම් ආකර්ෂණය කරගැනීම හා ඉඩ ප්‍රස්තාව සැලැස්වීම සඳහා මූලික අවශ්‍යතාවයක් වනුයේ සිදුවීම් මාලාවක් ලෙස සහ මුල්බැසගත් වෙරළබඩ උපද්‍රව සඳහා වෙරළබඩ කලාපයේ අවදානම අවම කිරීම ප්‍රමුඛතම අවශ්‍යතාවයකි. වෙරළබඩ කාලපය වෙත යොමුවී ඇති ආර්ථික සංවර්ධනයේ අපේක්ෂිත අරමුණු සාක්ෂාත් කරගැනීම සඳහා වන විධිමත් සංවර්ධන තීරණ ගැනීමේ ක්‍රියාවලියක දී වෙරළ සම්පත්, ඒවයේ හැසිරීම හා කාර්යයන්ට අදාළ විද්‍යාත්මක හා ඉංජිනේරු දැනුම වෙරළ කලාපයේ සාමාජීය කරුණු සමඟින් අවධානයට ගත යුතු ය.

2.3 ප්‍රතිපත්ති, සැලසුම්, නීති හා ආයතනික සැකසුම්

2.3.1 සැලසුම් සහ ප්‍රතිපත්ති

1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනත සහ එහි සංශෝධිත පනත් වන 1988 අංක 64 දරන පනත හා 2011 අංක 49 දරන පනත ඔස්සේ වෙරළ කලාපයේ කටයුතු නියාමනය කිරීම සඳහා නෛතික විධිවිධාන සලස්වන බැවින් වෙරළ බාදනය කළමනාකරණය පිළිබඳ ප්‍රතිපත්ති ප්‍රධාන වශයෙන් පාලනය කරනු ලබන්නේ එකී පනත් මගිනි. වෙරළ කලාපයෙන් පිටත පවා සිදුවන ඇතැම් බලපෑම් සහිත කටයුතු පාලනය කිරීමේ අවශ්‍යතාව සලකා 2011 අංක 49 දරන සංශෝධන පනත මගින් නීතිමය අවකාශය ශක්තිමත් කරන ලදී. මීට අමතරව, 1990 වර්ෂයේ ප්‍රථම ජාතික වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්ම, 1997, 2004 සහ 2018 වර්ෂවල සංශෝධිත වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්ම සහ “Coastal 2000” - ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ කලාපය සඳහා සම්පත් කළමනාකරණ ක්‍රමෝපාය මගින්ද වෙරළ බාදන ගැටලුව සම්බන්ධයෙන් අවධානය යොමුකර තිබේ. වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්මවල් සහ “Coastal 2000” පදනම් කරගෙන, 1986 වර්ෂයේ දී සකස් කළ වෙරළ බාදනය කළමනාකරණය සඳහා වූ ප්‍රධාන සැලැස්මට අනුකූලව සමස්ත වෙරළ බාදන කළමනාකරණ ක්‍රමෝපාය ක්‍රියාත්මක කරන ලදී.

නෛතික සහ ආයතනික විධිවිධාන ප්‍රකාරව, වෙරළ බාදනය පාලනය කිරීමේ වගකීම හා අභිමතය වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් වෙත පැවරී තිබේ. එබැවින්, වෙරළ කලාපය තුළ වෙරළ ස්ථාවර කිරීමේ යෝජනා ක්‍රම ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී පාරිසරික බලපෑම තක්සේරු කිරීමේ අවශ්‍යතාවයෙන් නිදහස් කොට තිබේ. වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් අරමුදල් සැපයෙන වෙරළ ආරක්ෂණ යෝජනා ක්‍රමවලදී මේ දක්වා ප්‍රතිපත්තියක්

වශයෙන් ප්‍රමුඛතාවය ලබාදී ඇත්තේ පොදු යටිතල පහසුකම් ආරක්‍ෂා කිරීම (මහාමාර්ග/දුම්රිය මාර්ග සහ පාලම් වැනි දෑ) සඳහා වන අතර ඉන්පසුව පිළිවෙලින් පොදු උපයෝගීතා සහ ගොඩනැගිලි, වාසය කරන නිවාස, රජයේ ඉඩම් සහ පෞද්ගලික සහ වාණිජ ගොඩනැගිලි ආරක්ෂාව සිදුකෙරේ. වෙරළ බාදනය කළමනාකරණය සඳහා වූ ප්‍රධාන සැලැස්මේ දක්වා ඇති මාර්ගෝපදේශ හා නිර්ණායකවලට අනුකූල වෙතම් පෞද්ගලික සහ රජයේ නියෝජිතායතනවලට වෙරළ ආරක්ෂණ යෝජනා ක්‍රම ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් අවසර ලබාදෙනු ලැබේ. කළමනාකරණ ක්‍රියාමාර්ග සහ නෛතික යාන්ත්‍රණ ජාතික මට්ටමේදී ක්‍රියාත්මක වේ. වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ පනතට අනුකූලව, පුද්ගලික හා රජයේ නියෝජිතායතන යන දෙපාර්තමේන්තුව විසින් වෙරළ කලාපය තුළ දියත් කරන වෙරළ ආරක්ෂණ ඇතුළුව සංවර්ධන කටයුතු සඳහා වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්ගේ අභිමතය පරිදි පාරිසරික බලපෑම තක්සේරුවක් ඇතැම්විට අවශ්‍ය කෙරේ. වෙරළ කලාපයෙන් ඔබ්බට දිවෙන සංවර්ධන කටයුතුවලදී 1980 අංක 47 දරන ජාතික පාරිසරික පනත සහ 1988 අංක 56 දරන එහි සංශෝධිත පනතේ දක්වා ඇති පාරිසරික බලපෑම තක්සේරුවට අනුගතවීම අවශ්‍ය කෙරේ. නමුදු වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ලබාදෙන විශේෂ අවධානිත කරුණු ද සැලකිල්ලට ගත යුතු ය. වෙරළ ස්ථායීතාවය කෙරෙහි සෘජුව හෝ වක්‍රව බලපෑම් ඇති කරන කැණීම්, ගොඩ කිරීම් සහ ජලපහරවල් හැරවීම වැනි කටයුතු පාලනය කිරීම සඳහා වැදගත් වන බොහෝ නියාමන යාන්ත්‍රණ සහ ආයතන පවතී.

2.3.2 ජාතික වශයෙන් නිර්ණය කරන ලද දායකත්වයන් (NDC) ක්‍රියාත්මක කිරීමේ සැලැස්ම (2021-2030)

දේශගුණික විපර්යාස මගින් වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවල මනා පැවැත්ම, සහ ආර්ථික වර්ධනය කෙරෙහි බරපතල තර්ජනයක් ඇතිකරන අතර සංවර්ධනයේ ප්‍රතිලාභ අඩුකරවයි. ශ්‍රී ලංකාව දේශගුණික විපර්යාස සඳහා අනුගතවීමේ සුදානම අනුව 100 වැනි ස්ථානයේ ශ්‍රේණිගතවී සිටින අතර දේශගුණික විපර්යාස සඳහා අවදානම අනුව 60 වැනි ස්ථානයේ ශ්‍රේණිගතවී සිටියි (ජාතික වශයෙන් නිර්ණය කරන ලද දායකත්වයන් ක්‍රියාත්මක කිරීමේ සැලැස්ම 2021-2030). ක්ෂේත්‍ර නවයක් අතුරින් මෙම වෙනස්වීම්වලින් බලපෑමට ලක්වූ වඩාත් වැදගත් ක්ෂේත්‍රවලින් එකක් ලෙස වෙරළ හා සමුද්‍ර ක්ෂේත්‍රය හඳුනාගෙන තිබේ. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන්, මෙම සෑම අවදානම ක්ෂේත්‍රයකටම අදාළ රජයේ නියෝජිතායතන, විශේෂඥයන්, හා අනෙකුත් පාර්ශවකරුවන් විසින් ක්‍රියාවට නැංවිය යුතු පියවර සඳහා ප්‍රමුඛතාවය ලබාදීම සඳහා වෙරළ හා සමුද්‍ර ක්ෂේත්‍රය ඇතුළුව මෙම ක්ෂේත්‍ර නවය, ජාතික වශයෙන් නිර්ණය කරන ලද දායකත්වයන් ක්‍රියාත්මක කිරීමේ සැලැස්ම තුළ හඳුනාගෙන තිබේ. ඒ අනුව, වෙරළ හා සමුද්‍ර ක්ෂේත්‍රය සඳහා ජාතික වශයෙන් නිර්ණය කරන ලද දායකත්වයන් ක්‍රියාත්මක කිරීමේ සැලැස්ම (2021-2030) යටතේ වගුව 2-11 දක්වා ඇති පහත සඳහන් ප්‍රධාන ක්‍රියාකාරකම්, වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව සහ අනෙකුත් අදාළ නියෝජිතායතන විසින් 2021-2030 දක්වා කාලසීමාව තුළ ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා හඳුනාගෙන තිබේ.

වගුව 2- 10: වෙරළ හා සමුද්‍ර ක්ෂේත්‍රය සඳහා ජාතික වශයෙන් නිර්ණය කරන ලද දායකත්වයන්

<ul style="list-style-type: none"> ශ්‍රී ලංකාව සඳහා මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑම නිරවද්‍ය අයුරින් පුරෝකථනය කිරීමේ පද්ධතියක් ස්ථාපනය කිරීම
<ul style="list-style-type: none"> ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළබඩ තීරුව සඳහා යාවත්කාලීන කළ අවදානම් සහිත හා අවදානම් සිතියම් පිළියෙල කිරීම
<ul style="list-style-type: none"> ශ්‍රී ලංකාවේ දුම්රිය මාර්ගය ආශ්‍රිතව වඩාත් අවදානමක් දරන ප්‍රදේශවල වෙරළ බාදනය වැළැක්වීම සඳහා දෘඪ හා මෘදු ව්‍යුහමය විසඳුම්වල සංකලනයක් යොදා ගනිමින් බලපෑමට ලක්වී ඇති වෙරළ තීරය ආවරණය වන පරිදි ප්‍රශස්ත වෙරළ තීර කළමනාකරණ කාර්ය/පියවර යොදා ගැනීම.
<ul style="list-style-type: none"> දේශගුණික විපර්යාස බලපෑම් දරාගැනීමේ හැකියාව ගොඩනැංවීම සඳහා ඉහළ ප්‍රමුඛතාගත වෙරළබඩ හා සමුද්‍ර ස්වාභාවික ප්‍රදේශ හඳුනාගැනීම

මූලාශ්‍රය: පරිසර අමාත්‍යාංශය, ජාතික වශයෙන් නිර්ණය කරන ලද දායකත්වයන් ක්‍රියාත්මක කිරීමේ සැලැස්ම 2021-2030 (2023)

2.3.3 වෙරළ බාදනය කළමනාකරණය කිරීමේ ක්‍රියාමාර්ගවල අනාගත ප්‍රවේශයන් සහ ප්‍රවණතා

වෙරළ බාදනය හා විවර්තනය ස්වාභාවික ක්‍රියාවලි වේ. එසේ වුව ද, මානව ක්‍රියාකාරකම් සහ ස්වාභාවික ආපදා හෝ වෙනස්වීම් හේතුවෙන් එම ක්‍රියාවලි සඳහා බාධා ඇති වුවිට මෙම ස්වාභාවික සංසිද්ධිය ගැටලුවක් බවට පත්විය හැකි ය. මීට අමතරව, දුගීබව ව්‍යාප්තවීම සමඟම සම්බන්ධ පවතින වෙරළ කලාපයේ වැඩිවන ජනගහනය සහ ඉහළ යන ආර්ථික වර්ධන වේගය ඔස්සේ ඉදිරි අනාගතයේ දී වෙරළ තීරය ඔස්සේ වෙරළ බාදනය කළමනාකරණය කිරීමේ දී ප්‍රධාන අභියෝග නිර්මාණය කරනු ඇත. එබැවින්, මෙරට වෙරළ බාදනය කළමනාකරණය කිරීමේ දී පහත කරුණු සම්බන්ධයෙන් සුපරීක්ෂාකාරී අවධානය යොමුකළ යුතු ය.

1. තවදුරටත් වෙරළ බාදනය සිදුවීමට ඉඩහැරිය නොහැකි වඩාත් වැදගත් ප්‍රදේශයන්හි දී පාදස්ථ වෙරළඉම පිහිටීමක් පවත්වා ගැනීම. සවිස්තරාත්මක අධ්‍යයනයක් ඔස්සේ පාදස්ථ වෙරළඉම පිහිටීමක් අවශ්‍ය කරන වෙරළ ඉම බණ්ඩ හඳුනාගත යුතු ය. සෘතුමය වශයෙන් වෙරළ ඉම විචලනයන් සඳහා ඉඩහැරීම සිදුකළ හැකි වුව ද අබණ්ඩ බාදන තත්ත්වයන් වැලි පෝෂණය හෝ වෙනත් ආකාරවලින් කළමනාකරණය කළ යුතු ය.
2. දැනට පවතින වෙරළ ආරක්ෂණ පියවර මගින් සුවිශේෂී ආරක්ෂාවක් ලබාදෙන බව පවතින තොරතුරුවලින් අනාවරණය වේ.
3. වෙරළබඩ ප්‍රදේශවල වෘක්ෂලතාදිය පැවතීමෙන් බැවුම් ස්ථායීතාවය වැඩිදියුණු වන අතර, අවසාදිත ඒකරාශී වීම හා වෙරළ වෙත ඇදී එන රළවල ශක්තිය හීන කරවීම හා වෙරළ තීරය බාදනයෙන් ආරක්ෂා කිරීම සිදුවන බවත් විද්‍යාත්මක සොයාගැනීම්වලින් අනාවරණය වේ.
4. වෙරළ ආරක්ෂණය සඳහා මෘදු විකල්ප කෙරෙහි පවතින ඉහළ ගිය නැඹුරුතාවය ප්‍රමුඛවෙමින් පවතින අතර එකී කරුණ වෙරළබඩ ක්‍රියාවලිය පිළිබඳ ඉහළ මට්ටමේ දැනුම සමඟ අනුකූල වේ.
5. යම්කිසි විකල්පයක කාර්යක්ෂමතාවය ඉහළ නැංවීම සහ පාරිසරික හා ආර්ථික වශයෙන් පිළිගත හැකි වෙරළ ආරක්ෂණ පියවර ලබාදීම සඳහා ඇතැම්විට මෘදු හා දෘඪ යන විසඳුම් ද්විත්වයේම සංකලනයක් අවශ්‍ය වේ.
6. වෙරළ කලාපය තුළ ස්ථානගතවී ඇති ධීවර, සංචාරක හා අනෙකුත් ආර්ථික කටයුතු සඳහා දේශගුණික විපර්යාස සඳහා අනුකූලතාවයක් දක්වන තාක්ෂණයන් සහ සැලසුම් යොදාගැනීමේ අවශ්‍යතාවය.
7. 2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ (සංශෝධන) පනත හරහා හඳුන්වා දී ඇති නෛතික විධිවිධාන ප්‍රකාරව, වෙරළ බාදනය පාලනය කිරීම සඳහා යෝග්‍ය පරිද්දෙන් බලපෑමට ලක්වූ ප්‍රදේශ සහ සංරක්ෂණ ප්‍රදේශ ප්‍රකාශයට පත්කළ යුතු ය.
8. විකල්පයක කාර්යක්ෂමතාවය වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා සහ පාරිසරික හා ආර්ථික වශයෙන් පිළිගත හැකි වෙරළ සංරක්ෂණ පියවර සඳහා නව තාක්ෂණය (ජියෝ බැග්) භාවිතා කිරීම ඇතැම් විට අවශ්‍ය වේ.
9. ජාතික වශයෙන් නිර්ණය කරන ලද දායකත්වයන් ක්‍රියාත්මක කිරීමේ සැලැස්මේ (2021-2030) නිශ්චිතව දක්වා ඇති වෙරළ හා සමුද්‍ර ක්ෂේත්‍රය යටතේ වන බැඳීම් ඉටු කිරීම සඳහා නිසි අවධානය යොමු කිරීම.

2.4 කළමනාකරණ අරමුණු, ප්‍රතිපත්ති, ක්‍රමෝපාය හා ක්‍රියාමාර්ග

අරමුණ 1

මෘදු විසඳුම්, මෘදු හා දෘඪ විසඳුම් ද්විත්වයේ සංකලනයක් හෝ දෘඪ විසඳුම්වලින් සමන්විත ප්‍රශස්ත වෙරළ තීර කළමනාකරණ කටයුතු/ පියවර ඔස්සේ වෙරළ බාදනය වැළැක්වීම සහතික කෙරේ.

ප්‍රතිපත්තිය 1.1

පෙර නිශ්චිත මට්ටමක වෙරළ තීරය පවත්වා ගැනීම (පාදස්ථ වෙරළඉම පිහිටීම - BSP)

ක්‍රමෝපාය 1.1.1

වෙරළඉම බාදනය වීම අවම කළ යුතු ය.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. විද්‍යාත්මක අධ්‍යයනයක් ඔස්සේ වෙරළ ඉම සීමා ස්ථාපනය කිරීම.
2. වෙරළ ඉම සීමා කාලයත් සමඟ වෙනස් වන්නේ කෙසේ ද යන්න පිළිබඳ අධ්‍යයනයක් හරහා සෑම වෙරළ කොටසක් තුළම වෙරළ ඉම සීමා ස්ථාපනය කිරීම. වෙරළ බාදන බලපෑම් දරුණු වෙරළ ඛණ්ඩ සඳහා මෙය මූලික සිදුකළ හැකි අතර ඉන් අනතුරුව අරමුදල් හා සම්පත් පවතින අවස්ථාවක දී අනෙකුත් ප්‍රදේශ සම්බන්ධයෙන් ද මෙය ඉටුකළ හැකි ය.
3. නියමිත කාලාන්තරවලදී සිදුකරන වෙරළ පෝෂණය වැනි යෝග්‍ය පියවර හරහා බාදනයට එරෙහිව කටයුතු කළ පූර්ව නිශ්චිත දිනයක දී පැවතීම අනුව වෙරළෙහි ඛණ්ඩ සඳහා පාදස්ථ වෙරළඉම පිහිටීම ස්ථාපනය කිරීම.
4. ස්ථාපනය කරන ලද පාදස්ථ වෙරළඉම පිහිටීම පවත්වා ගැනීම සඳහා යෝග්‍ය පියවර ගැනීම.
5. නියමිත කාලාන්තරවල දී වෙරළ තීරයේ තත්ත්වය යාවත්කාලීන කිරීම. වෙරළ බාදනය පාලනය කිරීම සඳහා කඩිනම් නිවැරදි කිරීමේ ක්‍රියාමාර්ග ගැනීම සඳහා එමඟින් රුකුලක් ලැබෙනු ඇත. පාදස්ථ වෙරළඉම පිහිටීම සඳහා ධාරණ පරාසයක් ඇති කිරීමෙන් සෘතුමය වෙරළතීර වෙනස්වීම් සඳහා අවස්ථාව සැලසේ.

ක්‍රමෝපාය 1.1.2

සංවර්ධන කාර්යයක් හේතුවෙන් වෙනස්වී ඇති වෙරළ තීරයක් නැවත සකස් කිරීම සංවර්ධකයාගේ වගකීම වේ.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. සංවර්ධන කාර්යයක් හේතුවෙන් ආසන්න වෙරළ තීරයේ වැලි ස්කන්ධය වෙනස් නොවන බවට සහතික කරගැනීම සඳහා යෝග්‍ය පියවර ගැනීම.
2. යෝජිත සංවර්ධන කාර්යය නිසා ස්වාභාවික වැලි සංසරණය කෙරෙහි බාධාවක් ඇතිවීමේ විභවයක් ඇති ස්ථානවල දී, පහළ වැලි ප්‍රමාණය වෙනස් වීමකින් තොරව පැවතීමට එකී සංවර්ධන සැලසුම සඳහා එම වැලි සංසරණය මාර්ගය මඟහැර යාහැකි විකල්පයක් හෝ වෙනත් යෝග්‍ය යාන්ත්‍රණයක් ඇතිබව සහතික කරගැනීම සඳහා යෝග්‍ය ක්‍රියාමාර්ග ගැනීම.
3. වෙරළ කලාපයේ සිදුකරන සංවර්ධන කටයුතුවල දී එකී කටයුතු නිම කිරීමෙන් අනතුරුව වෙරළ තීරයේ වෙනසක් තිබේදැයි සලකා බැලීම සඳහා සංවර්ධන කාර්යයන් සඳහා ඉඩ සලසන බලපත්‍ර ක්‍රමවේදයේ දී ඉදිකිරීම්/ ක්‍රියාත්මක කිරීම නිමා කරනු ලබන කාලසීමාවෙන් ඔබ්බට දීර්ඝ කරනු ලබන කාල සීමාවක් ආවරණය කළ යුතු ය. මෙය සමුද්‍රී ව්‍යුහ ඉදිකිරීම නිමා කිරීමෙන් පසුව එළඹෙන එකිනෙකට වෙනස් කාලගුණික සමයන් දෙකක් ආවරණය වන පරිදි වූ වසර දෙකක කාලසීමාවක් විය හැකි ය.

සංවර්ධන කාර්යය හේතුවෙන් වෙරළ තීරයේ සිදුවන වෙනස්වීම් අවම කිරීම සඳහා අවශ්‍ය වන පියවර සංවර්ධකයා විසින් ලබාදෙන අරමුදල් භාවිතයෙන් වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් සිදුකළ යුතු ය.

ක්‍රමෝපාය 1.1.3

වෙරළබඩ සම්පත් ලබාගැනීමකින් අනතුරුව වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් සෑහීමකට පත්වන ආකාරයෙන් වෙරළ නැවත පෙරතිබූ තත්වයට පත් කිරීම සහතික කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. බනිජ වැලි හා අනෙකුත් වෙරළ ද්‍රව්‍ය ඉවත් කිරීම අධීක්ෂණය හා නියාමනය කිරීම.
2. බනිජ හා අනෙකුත් සම්පත් ඉවත් කිරීමකින් අනතුරුව වෙරළ යථා තත්වයට පත්වීම අධීක්ෂණය කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 1.2

වෙරළ බාදන ප්‍රවණතා විශ්ලේෂණය කර හඳුනාගෙන සැලසුම්ගත ආකාරයෙන් වෙරළ ස්ථායීකරණය සිදුකරනු ලැබේ.

ක්‍රමෝපාය 1.2.1

වෙරළ බාදන ප්‍රවණතාවන් හඳුනාගැනීම; පොදු හා පුද්ගලික දේපළ, ආර්ථික කටයුතු හා උපයෝගීතා සේම අවාදනම් සහගත වාසස්ථාන සඳහා ඉහළ මට්ටම්වලින් පවතින බාදන හා තර්ජන මත පදනම්ව ආරක්ෂා කළ යුතු ප්‍රදේශ ප්‍රමුඛතාගත කිරීම; විධිමත් අධීක්ෂණ කාර්යපටිපාටි ක්‍රියාත්මක කිරීම සහ එක් එක් ස්ථාන සඳහා සුවිශේෂී වූ ආකාරයෙන් කළමනාකරණ මැදිහත්වීම් සම්පාදනය කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. ඉහළ බාදන මට්ටමකට බඳුන්වී ඇති හෝ බඳුන් වීමේ නැඹුරුතාවයක් ඇති උතුරු හා නැඟෙනහිර වෙරළබඩ බණ්ඩය කෙරෙහි විශේෂ අවධානයක් යොමුකරමින් වෙරළ බාදන ප්‍රවණතා අධ්‍යයනය කිරීම හා හඳුනාගැනීම.
2. වෙරළබඩ තත්වයන් පිළිබඳ තත්ව වාර්තාවක් පිළියෙළ කිරීමට හැකිවන පරිද්දෙන් ප්‍රමුඛතා ප්‍රදේශ මත පදනම්ව අධීක්ෂණ වැඩසටහන් ක්‍රියාත්මක කිරීම, සහ එය නියමිත කාලාන්තරවල දී යාවත්කාලීන කිරීම.
3. වෙරළ තීර කළමනාකරණ සැලසුම් යෝග්‍ය පරිද්දෙන් සැලසුම් කරන්නේ හා ක්‍රියාත්මක කරන්නේ කෙසේද යන්න පිළිබඳව මාර්ගෝපදේශ සකස් කිරීම.
4. නියමු ව්‍යාපෘති පදනමින් ප්‍රමුඛතා ස්ථාන සඳහා වෙරළ තීර කළමනාකරණ සැලසුම්කරණ ක්‍රියාවලි ආරම්භ කිරීම.
5. වෙරළ තීර කළමනාකරණ සැලසුම් සමඟ අනුකූලවන පරිදි වූ වෙරළ ආරක්ෂණ කටයුතු සකස් කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා රජයේ හා පුද්ගලික ආයතනවලට අවසර දීම.
6. යම් ආකාරයක පාලන පියවර හඳුන්වා දී ඇති ප්‍රදේශවල නියමිත පරිදි සැලසුම් කරන ලද සැලැස්මක් පාදක කරගෙන දැනට පවතින වෙරළ ආරක්ෂණ නිර්මාණවල කාර්යය අධීක්ෂණය කිරීම හා එවැනි නිර්මාණ පවත්වාගෙන යෑම සඳහා පියවර ගැනීම.
7. වෙරළ තීර කළමනාකරණ සැලසුම් හරහා හඳුන්වා දී ඇති පොදු/විශේෂ මාර්ගෝපදේශ වෙරළ කලාපය තුළ ව්‍යාපෘති අනුමත කිරීමේ ක්‍රියාමාර්ග තුළ සුදුසු ස්ථානවලදී හඳුන්වා දීම.

ප්‍රතිපත්තිය 1.3

වෙරළ බාදනය පාලනය/ වෙරළ තීර කළමනාකරණය ප්‍රබල විද්‍යාත්මක/ ඉංජිනේරු තක්සේරුවක් පදනම් කරගෙන සිදුකෙරේ.

ක්‍රමෝපාය 1.3.1

ජාතික හා ජාත්‍යන්තර පර්යේෂණ නියෝජිතායතන හා විශ්වවිද්‍යාල සමඟ සහයෝගීතාවයෙන් වෙරළ බාදනය පාලනය හා කළමනාකරණය සඳහා අදාළ සියලුම විද්‍යාත්මක සහ සමාජ-ආර්ථික තොරතුරු එක්රැස් කිරීම, සංවය හා භාවිතා කිරීම සම්බන්ධයෙන් පහසුකම් සැලසීම සහ වෙරළ තීර කළමනාකරණය ප්‍රයත්නයන්වලදී එම තොරතුරුවලට පහසුවෙන් ප්‍රවේශවීම සඳහා දත්ත සමුදායක් සකස් කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. වෙරළ බාදනය ක්‍රමානුකූලව අධීක්ෂණය කිරීම සඳහා සහ අවසාදිත ශේෂයන් පිළිබඳ විද්‍යාත්මක පර්යේෂණ අවසාදිත මූලාශ්‍ර පිළිබඳ තක්සේරු කිරීම, වෙරළබඩ බාදන ප්‍රවණතා සහ තත්ත්වය, නිවෙස් සඳහා තර්ජන, ඉඩම් පරිහරණය හා බාදනය සඳහා නැඹුරු තීරණාත්මක වාසස්ථාන, ජලමාන තත්ත්වයන් හා වෙරළබඩ කලාපයේ සමාජ-ආර්ථික ගති ලක්ෂණ පිළිබඳව විවිධ මූලාශ්‍රයන්ගෙන් ආශ්‍රිත දත්ත/ තොරතුරු රැස්කර ගැනීම සඳහා ජාතික වැඩසටහනක් ස්ථාපනය කිරීම (අදාළ පරිද්දෙන් විශ්වවිද්‍යාල සහ අනෙකුත් පර්යේෂණ නියෝජිතායතන සමඟ)
2. ක්‍රමානුකූල ආකාරයෙන් වෙරළ බාදනය අධීක්ෂණය කිරීම සිදුකරන සෑම ආයතනයකටම අදාළව කාර්යය , ස්ථාන, කාල ගණනය හා අනෙකුත් තොරතුරුවල ලැයිස්තුවක් සකස් කිරීම. වාර්ෂික අයවැය තුළ ඇතුළත් කිරීම හරහා අරමුදල් සුලභතාවය සහතික කිරීම සහ නියමිත කාලාන්තරවලදී අධීක්ෂණය කිරීම හරහා විධිමත් ක්‍රියාත්මක කිරීම සහතික කරගැනීම.
3. ජලමාන තත්ත්වයන්, ඉඩම් පරිහරණය, ඉතා වැදගත් වෙරළබඩ වාසස්ථාන පරිසර පද්ධති හා වෙරළබඩ කලාපයේ සමාජ-ආර්ථික ගති ලක්ෂණ පිළිබඳව ආයතනික අධීක්ෂණය හරහා සවිස්තරාත්මක දත්ත සමුදායක් ස්ථාපනය කිරීම හා පවත්වා ගැනීම.
4. (අ) වෙරළ බාදන කළමනාකරණය සඳහා අදාළ අන්තර්-ආයතනික දත්ත සමුදායක් (ආ) වෙරළ බාදනය හා ආරක්ෂණ තත්ත්වය පිළිබඳ සමීක්ෂණය ස්ථාපනය කිරීම. විධිමත් ක්‍රියාත්මක කිරීම සහතික කිරීම සඳහා කවුරුන් විසින් කුමක් කරන්නේ ද? යන්න පිළිබඳ ලැයිස්තුවක් සකස් කිරීම.
5. මෙටා දත්ත සමුදාය වෙත ප්‍රවේශය සඳහා යෝග්‍ය යාන්ත්‍රණ (ඉහත සඳහන් කළ) සේම රජයේ හා පුද්ගලික නියෝජිතායතන හා පර්යේෂකයන් සඳහා ආයතනික දත්ත සමුදායන් සම්පාදනය කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 1.4

විභව්‍ය නව සංවර්ධන අවස්ථාවන් සඳහා ඉඩ ප්‍රස්තා ඇතිවන පරිද්දෙන් හා වෙරළ තීරයේ ඉදිරිපස ප්‍රදේශයේ ආර්ථික විභවය වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා දැනට පවතින වෙරළ සංරක්ෂණ පියවර යටතේ උග්‍ර වෙරළ බාදනයක් පවතින ඉහළ මට්ටමේ සංවර්ධනයක් හා භායනයක් සහිත ප්‍රදේශ සඳහා ගොඩකිරීමේ කටයුතු මගින් පිළියම් සෙවීම.

ක්‍රමෝපාය 1.4.1

ආර්ථික විභවය වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා සංවර්ධන විභවයන්, වෙරළබඩ ආරක්ෂාව හා අවස්ථාව ලබාදීම සඳහා පාරිසරික වශයෙන් පිළිගත හැකි ගොඩකිරීමේ යෝජනා ක්‍රම, තෝරාගැනීමක් යටතේ හා ක්‍රියාවට නැංවීමේ ශක්‍යතාවයක් පවතින ස්ථානවල පමණක් ක්‍රියාත්මක කිරීම ඔස්සේ දැනට පවතින වෙරළ තීරයේ ඉදිරිපස ප්‍රදේශය පුළුල් කිරීමේ පියවර ප්‍රවර්ධනය කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. සංවර්ධන විභවයන් සහ අතිරේක ආරක්ෂණයක් සඳහා වෙරළ තීරයේ ඉදිරිපස ප්‍රදේශය ගොඩ කිරීම සඳහා මාර්ගෝපදේශ සකස් කිරීම.
2. වෙරළ තීර නැවත සකස් වීමක් ප්‍රතිඵලවීම සීමාවීම සහ එම අරමුණ සමඟ අනුකූල සංවර්ධනය කිරීම හරහා ආරක්ෂණ පිරිවැය යළි ලබාගත හැකි ස්ථාන සඳහා පමණක් ගොඩකිරීමේ කටයුතු සීමා කිරීම සහතික කිරීම සඳහා ගොඩකිරීමේ සැලසුම් සකස් කිරීම සම්බන්ධයෙන් මාර්ගෝපදේශ සැපයීම.

ප්‍රතිපත්තිය 1.5

වැලි ඉවත් කිරීම වළක්වාලමින් වැලි වැටිවල ස්ථායීතාවය වැඩිදියුණු කරන අතර වෙරළ බාදනය අවම කිරීම සඳහා වැලි වැටි මත පරිසරයට යෝග්‍ය/ ආවේණික වෘක්ෂලතාදිය වර්ධනය වීම ප්‍රවර්ධනය කිරීම.

ක්‍රමෝපාය 1.5.1

වැලි වැටි හා වැලි වැටි මත වැඩෙන වෘක්ෂලතාදිය මත අහිතකර ප්‍රතිඵල ඇතිකරන ක්‍රියාකාරකම් පාලනය කිරීම හා යම්කිසි ප්‍රදේශයක වැලි වැටිවල එම පරිසරයට ආවේණික වෘක්ෂලතාදිය හානිවී ඇත්නම් පරිසරික වශයෙන් යෝග්‍ය/ ආවේණික වෘක්ෂලතාදිය එම වැලි වැටි මත නැවත වගාකිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. වැලි වැටි මතින් වැලි ඉවත් කිරීම තහනම් කිරීම, වැලි වැටි මත වැඩෙන වෘක්ෂලතාදියට හානි කෙරෙන ක්‍රියාකාරකම් පාලනය කිරීම.
2. වෘක්ෂලතාදිය විනාශ වී ඇති ස්ථානවලදී වැලි වැටි මත යෝග්‍ය වෘක්ෂලතාදිය නැවත වගා කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 1.6

වෙරළ තීර කළමනාකරණ ක්‍රියාවලියේ දී ස්වාභාවික වෙරළ ගති ලක්ෂණවල ස්ථායීතාවය වැඩිදියුණු කෙරේ.

ක්‍රමෝපාය 1.6.1

වෙරළබඩ ස්වාභාවික ගති ලක්ෂණවල ස්ථායීතාවය වැඩිදියුණු කරන අතර වෙරළ බාදනයේ බලපෑම් අවම කිරීම සඳහා වෙරළ තීර කළමනාකරණ සැලසුම්/ වෙරළ ආරක්ෂණ යෝජනා ක්‍රම සම්පාදනය කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. වෙරළබඩ ස්වාභාවික ගති ලක්ෂණ කෙරෙහි විශේෂ අවධානය යොමුකරමින් වෙරළ තීර කළමනාකරණ සැලසුම් ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා යෝග්‍ය ප්‍රමුඛතා ප්‍රදේශ හඳුනාගැනීම.

අරමුණ 2

ස්වාභාවික වෙරළ තීරය සහ වෙරළබඩ ලක්ෂණ සංරක්ෂණය කිරීමට අනුකූල වන ලෙසින් වෙරළ කලාපය තුළ හා ඉන් පිටත සංවර්ධන කටයුතුවල ස්ථානය හා ආකාර සකස් කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 2.1

ස්වාභාවික වෙරළබඩ ක්‍රියාවලීන් සඳහා බාධාවක් ඇතිනොවීම සහතික වන පරිද්දෙන් වෙරළ කලාපය තුළ හා ඉන් පිටත සංවර්ධන කටයුතුවල සම්බන්ධීකරණය හා නියමාන්තය සිදුකරනු ලැබේ.

ක්‍රමෝපාය 2.1.1

වෙරළ කලාපය තුළ නියාමනය සිදුවන නව සංවර්ධන කටයුතු සඳහා පමණක් ඉදිකිරීම් හා වෙරළ සීමාව අතර තබාගත යුතු අවම ඉඩ පරතරය සම්බන්ධිත ප්‍රමිතීන්වලට අනුකූලව සහ බාදනය හා ගංවතුරට යටත් නොවන ප්‍රදේශ තුළ පමණක් අවසරය ලබාදීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. “අනුකූලතා අධීක්ෂණ සැලැස්මක්” සකස් කිරීම හා අවශ්‍ය වන පරිද්දෙන් බලපත්‍ර අනුකූලතා අධීක්ෂණ සමාලෝචනයක් සිදුකර ඉදිකිරීම් හා වෙරළ සීමාව අතර තබාගත යුතු අවම ඉඩ පරතරය සම්බන්ධිත ප්‍රමිතීන්වලට අනුගත වීම බලාත්මක කිරීම.
2. වෙරළ බාදනය සහ ජල ගැලීම් සඳහා නැඹුරුතාවයක් ඇති ප්‍රදේශ හඳුනාගැනීම හා යෝග්‍ය මාර්ගෝපදේශ සම්පාදනය කිරීම.
3. ඉදිකිරීම් හා වෙරළ සීමාව අතර තබාගත යුතු අවම ඉඩ පරතරය සම්බන්ධිත ප්‍රමිතීන්වලට අනුකූල නොවීම් වලට ඵලදායී අවශ්‍ය පරිද්දෙන් නෛතික ක්‍රියාමාර්ගවලට ඵලදායී.
4. ඉදිකිරීම් හා වෙරළ සීමාව අතර තබාගත යුතු අවම ඉඩ පරතරය සම්බන්ධිත ප්‍රමිතීන්ට අදාළ රෙගුලාසි සම්බන්ධයෙන් ප්‍රාදේශීය, ප්‍රාදේශීය හා පළාත් මට්ටමින් දැනුවත්බව වැඩි දියුණු කිරීම. වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ වෙබ් අඩවියේ ඉහත සඳහන් කළ ප්‍රමිතීන්ට අදාළ විස්තර සහිත සමීප හා දුරස්ථ කර නිරීක්ෂණය කළ හැකි ආකාරයේ සිතියමක් ඇතුළත් කිරීම සඳහා වැඩසටහනක් දියත් කිරීම.
5. ඉදිකිරීම් හා වෙරළ සීමාව අතර තබාගත යුතු අවම ඉඩ පරතරය සම්බන්ධිත ප්‍රමිති, රෙගුලාසි හා මාර්ගෝපදේශවලින් සමන්විත සංවර්ධකයන් සඳහා වූ මාර්ගෝපදේශ අත්පොතක් සකස් කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 2.2

වෙරළබඩ හා සමුද්‍රීය ඉදිකිරීම් මගින් වෙරළ කලාපය වෙත සිදුවන අහිතකර බලපෑම් අවම කිරීම සිදු කෙරේ.

ක්‍රමෝපාය 2.2.1

වෙරළබඩ හා සමුද්‍රීය ඉදිකිරීම් මගින් සිදුවන අහිතකර බලපෑම් අවම කිරීම සඳහා පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරුව/ මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාවල අධ්‍යයන්ට අනුව අවම කිරීමේ ක්‍රියාමාර්ග දියත් කිරීම (වෙරළ තීර කළමනාකරණ සැලසුම්වලට අනුකූලව සිදුකළ වෙරළතීර කළමනාකරණ ඉදිකිරීම් හැර)

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

වෙරළබඩ ඉදිකිරීම් හා වෙනත් යෝජනා ක්‍රමවලින් වෙරළ කලාපය වෙත ඇතිවන අහිතකර බලපෑම් අවම කිරීම සඳහා පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරුව/මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාව හරහා නිර්දේශිත බලපෑම් අවම කිරීමේ පියවර ක්‍රියාත්මක කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 2.3

වෙරළ කලාපයෙන් පිටතට සිදුකරන සංවර්ධන කටයුතුවල බලපෑම් විමර්ශනය කිරීම සහ “බලපෑමට ලක් වූ ප්‍රදේශ” ලෙස නම් කිරීමට යෝග්‍ය ස්ථාන නිර්ණය කිරීම.

ක්‍රමෝපාය 2.3.1

බලපෑමට ලක් වූ ප්‍රදේශ හඳුනාගැනීම සඳහා යෝග්‍ය නිර්ණායක සකස් කිරීම සහ පුළුල් ක්ෂේත්‍ර විමර්ශන සහ මහජන මත විමසුම් හරහා වෙරළ කලාපය තුළ හෝ ඊට ආසන්නව බලපෑමට ලක් වූ ප්‍රදේශ ලෙස නම් කිරීමට විභවයක් පවතින ප්‍රදේශවල ලැයිස්තුවක් සකස් කිරීම. අවශ්‍ය පරිදි එම “බලපෑමට ලක් වූ ප්‍රදේශ” ගැසට් නිවේදනයක් මගින් ප්‍රකාශයට පත්කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. “බලපෑමට ලක් වූ ප්‍රදේශ” ලෙස ප්‍රකාශයට පත්කිරීම සඳහා යෝග්‍ය නිර්ණායක සහ එලෙස බලපෑමට ලක් වූ ප්‍රදේශ ලෙස ප්‍රකාශයට පත්කිරීම සඳහා යෝජිත ස්ථාන ලැයිස්තුවක් සකස් කිරීම.
2. “බලපෑමට ලක් වූ ප්‍රදේශ” පරිපාලනය සහ කළමනාකරණය සඳහා රෙගුලාසි සකස් කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 2.4

අතිරේක ස්චාරකෂක, ගොඩකිරීම් හා කෘත්‍රීම දූපත් ඇති කිරීම වෙරළ බාදනයට මුහුණ දීම සඳහා යාන්ත්‍රණ ලෙස හඳුනාගැනෙන අතර එමගින් වෙරළ කලාපයේ සංවර්ධනය කටයුතු මගින් ඇතිකරන පීඩනය අවම කෙරේ.

ක්‍රමෝපාය 2.4.1

අතිරේක ස්චාරකෂක, දූපත් සහ ගොඩකිරීම් සිදුකිරීම සඳහා සුදුසු ප්‍රදේශ තීරණය කිරීම සඳහා තාක්ෂණික, පාරිසරික, සමාජ, ආර්ථික සහ දේශපාලන සාධක මත පදනම් වූ නිර්ණායක සකස් කිරීම.

1. අවසන් වශයෙන් සකස් කළ නිර්ණායක මත පදනම්ව, අතිරේක ස්චාරකෂක, ගොඩකිරීම් සහ දූපත් සඳහා සුදුසු ස්ථාන ලැයිස්තුවක් සකස් කිරීම.
2. පාරිසරික, සමාජ, ආර්ථික බලපෑම් හා ඒවා අවම කිරීමේ ක්‍රියාමාර්ග හඳුනාගැනීම සඳහා පාරිසරික ඇගයීම් තක්සේරුව/ ක්‍රමෝපායික පාරිසරික ඇගයීම දියත් කිරීම.
3. දූපත් සහ අමතර ස්චාරකෂක නිර්මාණය කිරීම සඳහා තාක්ෂණික මාර්ගෝපදේශ සකස් කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 2.5

දූපත් වනාහී ඉතා භංගුර ආකාර භූගෝලීය සැකැසුම් වන හෙයින් ඒවායෙහි ස්වභාවික ගතික වර්ග රටාව පවත්වා ගැනීම.

ක්‍රමෝපාය 2.5.1

සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් ඔස්සේ දූපත්වල ස්වභාවික ගතික වර්ග රටාව සම්බන්ධයෙන් බාධාවක් නොවන බවට සහතික කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. දූපත්වල වැලි සංවලනය සඳහා බාධා ඇති නොකරන ආකාරයේ සංවර්ධන කාර්යයන් සඳහා පමණක් අවසර ලබාදී යුතු ය.
2. සමුද්‍රීය ව්‍යුහ/ ඉදිකිරීම් සැලසුම් කිරීමේ දී එම ව්‍යුහ පසුකර වැලි ගමන් කිරීමට ඉඩදෙන ආකාරයේ ව්‍යුහ/ ඉදිකිරීම් පමණක් සඳහා අවසර ලබාදීම/ ප්‍රවර්ධනය කිරීම සිදුකළ යුතු ය.
3. ගොඩනැගෙමින් පවතින හෝ විකාශනය වෙමින් පවතින දූපත්වල ස්ථාවරත්වය පිළිබඳ සවිස්තරාත්මක තක්සේරුවක් සිදු කිරීම.
4. ගොඩනැගෙමින් පවතින හෝ විකාශනය වෙමින් පවතින දූපත් කෙරෙහි සිදුවෙන බලපෑම් අවම කිරීම සඳහා යෝග්‍ය වෙරළ තීර කළමනාකරණ ක්‍රමෝපායක් සකස් කිරීම.

අරමුණ 3

වෙරළ කලාපය වෙත ලැබෙන හා ඉන් ඉවත්වන අවසාදිත ප්‍රමාණයේ සමතුලිතතාවයක් පවත්වා ගැනීම ඔස්සේ වෙරළ ස්ථායීතාවය සහතික කෙරේ.

ප්‍රතිපත්තිය 3.1

ගංගා, ඇළ දොළ, වැටි ආදිය ඔස්සේ වෙරළ වෙත සිදුවන වැලි සැපයුමට බාධාවන ක්‍රියාකාරකම් නියාමනය කෙරේ.

ක්‍රමෝපාය 3.1.1

වෙන්කරනු ලබන පංගු, කාල සහ ප්‍රදේශ සීමාවන් නිශ්චිතව දක්වන මාර්ගෝපදේශ ඔස්සේ ගංගා සහ ගංමෝයවල වැලි ගොඩදැමීමේ කටයුතු නියාමනය කිරීම සහ අධීක්ෂණය කිරීමේ ක්‍රමානුකූල සැලැස්මවල් පැනවීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. අදාළ පාර්ශවකාර රජයේ ආයතන/ නියෝජිතායතන සමඟ සහයෝගීතාවයෙන් වෙරළ කලාපය තුළ මෙන්ම වෙරළ කලාපයෙන් ගොඩබිම දෙසට හා වෙරළ කලාපයෙන් මුහුද දෙසට (ගංගාවල ඉහළ ප්‍රදේශය ඇතුළුව) වැලි ගොඩදැමීම සම්බන්ධ මාර්ගෝපදේශ බලාත්මක කිරීම සඳහා ක්‍රමෝපායක් පිළියෙළ කිරීම.
2. යටොක්තව සඳහන් කළ ක්‍රමෝපායට අනුව, නීති විරෝධී ආකාරවලින් සිදුකරන වැලි ගොඩදැමීම් අවම කිරීම සඳහා භූ විද්‍යා සමීක්ෂණ හා පතල් කාර්යාංශය හා ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාලවල නිලධාරීන් සමඟ සහයෝගීතාවයෙන් වෙරළ කලාපයේ හා රට අභ්‍යන්තර ගංගාවල වැලි ගොඩ දැමීමේ කටයුතු නියමිත කාලාන්තර තුළ පරීක්ෂා කිරීම සිදුකිරීම හෝ ඒ සඳහා පහසුකම් සැලැස්වීම.
3. බලපත්‍රලාභී වැලි කැණීමේ කටයුතුවල නියැලෙන පිරිස් විසින් මාර්ගෝපදේශවලට අනුගතවීම.
4. භූ විද්‍යා සමීක්ෂණ හා පතල් කාර්යාංශය වැනි අදාළ ආයතන සමඟ සහයෝගීතාවයෙන් මෙම ගැටලුව හා සම්බන්ධිත වර්තමාන වැදගත්කම හඳුනාගැනීම සඳහා වෙරළ කලාපය තුළ හා ඉන් පිටත වැලි ගොඩදැමීමට අදාළව සමීක්ෂණයක් සිදුකිරීම හා දත්ත රැස්කිරීම.
5. අදාළ රජයේ ආයතන, විශ්වවිද්‍යාල සහ පර්යේෂණ ආයතන සමඟ සහයෝගීතාවයෙන් නිරසර සීමා හා එක් එක් ස්ථාන සඳහා නිශ්චිත වූ වැලි තුලනයන් (දැනට සහතික කර ඇති අවසාදිත තුලනයන් භාවිතා කරමින්) අර්ථ දැක්වීම.

ප්‍රතිපත්තිය 3.2

ඉදිකිරීමේ කටයුතු සඳහා විකල්ප වැලි ප්‍රභව ප්‍රවර්ධනය කිරීම මගින් ගංගාවලින් වැලි ගොඩදැමීමේ කටයුතු අඩුවනු ඇත.

ක්‍රමෝපාය 3.2.1

ඉදිකිරීමේ කර්මාන්තයේ දී ගංගා වැලි වෙනුවට ප්‍රායෝගික විකල්ප වශයෙන් භාවිතා කළහැකි දෑ අනාවරණය කරගැනීම සඳහා පර්යේෂණ ප්‍රවර්ධනය කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. ආයතන හා අදාළ පරිපාලන අංශ සමඟ සහයෝගීතාවයෙන් වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් දෙපාර්තමේන්තුව විසින් පහත සඳහන් කරුණු සම්බන්ධයෙන් වූ පර්යේෂණ දිරිමත් කිරීම සිදුකළ යුතු ය:
  - ඉදිකිරීම් කටයුතු සඳහා වැලි භාවිතය අවම කිරීමේ නව තාක්ෂණ හඳුනාගැනීම.
  - ඉදිකිරීම් කර්මාන්තයේ අවධානය සපුරාලීම සඳහා ගංගා වැලි වෙනුවට විකල්ප භාවිතා කිරීම වැඩි දියුණු කිරීම.

ක්‍රමෝපාය 3.2.2

ගංගා වැලි වෙනුවට විකල්පයක් ලෙස වෙරළට ඔබ්බෙන් මුහුදෙන් ලබාගන්නා වැලි භාවිතය ප්‍රවර්ධනය කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. විමර්ශනය කිරීම ඔස්සේ වෙරළට ඔබ්බෙන් මුහුදෙහි ඇති යෝග්‍ය වැලි තැන්පතු සොයා ගැනීම.
2. පර්යේෂණ ආයතන, විශ්වවිද්‍යාල සහ පර්යේෂණ සඳහා අරමුදල් සපයන ජාතික ආයතන සමඟ සහයෝගයෙන් ඉදිකිරීම් කර්මාන්තයේ දී මුහුදු වැලි භාවිතය පිළිබඳ ශ්‍රී ලංකාවේ සහ වෙනත් ස්ථානවල පවතින සියලුම තොරතුරු සහ දත්ත රැස්කිරීම සහ මධ්‍යම දත්ත සමුදායක් සකස් කිරීම.
3. ඉදිකිරීම් කර්මාන්තයේ දී වෙරළට ඔබ්බෙන් මුහුදෙහි ඇති වැලි භාවිතා කිරීම සම්බන්ධයෙන් පිරිවැය වාසි අධ්‍යයනයක් සිදු කිරීම.
4. බලපෑම් පිළිබඳ තක්සේරුවලට අදාළව පවතින දත්ත හා ප්‍රතිඵල මත පදනම්ව, ජාතික හා ප්‍රාදේශික මට්ටමේ රජයේ ආයතන, මාධ්‍ය සහ රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන සමඟ සහයෝගීතාවයෙන් ඉදිකිරීම් කර්මාන්තයට සහ වෙරළ වැලි පෝෂණය සඳහා වෙරළට ඔබ්බෙන් මුහුදෙහි පවතින වැලි භාවිතා කිරීමේ වාසි සම්බන්ධයෙන් දැනුවත්බවක් ඇති කිරීම.
5. මහජනතාව වෙත වැලි ලබා ගැනීමට පැවතීම සහතික කරගැනීම සඳහා වෙරළට ඔබ්බෙන් මුහුදෙහි පවතින වැලි ගොඩදැමීමේ හා ගබඩා කිරීමේ කටයුතුවල නියැලෙන අදාළ ආයතන සමඟ සම්බන්ධ වීම.
6. රැකියා මාර්ග අභිවෘද්ධි ගංගාවල වැලි ගොඩදැමීමේ කටයුතුවල නිරතවී සිටි තැනැත්තන් වෙනුවෙන් විකල්ප රැකියා සැපයීම සඳහා අන්තර් ආයතනික ප්‍රයත්නයන් සම්බන්ධීකරණය කිරීම.
7. රාජ්‍ය අංශයේ ඉදිකිරීම් කටයුතුවල දී වෙරළට ඔබ්බෙන් මුහුදෙහි වැලි භාවිතා කිරීම සඳහා රජයේ ආයතන දිරිමත් කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 3.3.

මුහුදු හිරිගල්පර කැණීමේ කටයුතු තුරන් කිරීම ඔස්සේ වෙරළ ස්ථායීතාවය වැඩිදියුණු වේ.

ක්‍රමෝපාය 3.3.1

මුහුදු හිරිගල් පර කැණීමේ කටයුතු අඩු මට්ටමක පැවතීම හඳුනාගන්නා අතර, එකී කාර්යය සම්පූර්ණයෙන් නැවැත්වීම සහතික කරගැනීම සඳහා මුහුදු හිරිගල්පර කැණීමේ කටයුතු තහනම් කිරීම වඩාත් දැඩිව බලාත්මක කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. පොලිසිය සහ පළාත් පාලන ආයතන සමඟ සහයෝගීතාවයෙන් හිරිගල්පර කැණීම තහනම් කිරීම බලාත්මක කිරීම.
2. හිරිගල්පර වලින් ලබාගන්නා හුණු වෙනුවට විකල්ප ද්‍රව්‍ය හඳුනාගැනීම සහ එකී සම්පත් කැණීමේ කටයුතු සැලසුම් කිරීම හා ප්‍රවර්ධනය කිරීම.
3. හිරිගල්පර වලින් ලබාගන්නා හුණු වෙනුවට විකල්ප ද්‍රව්‍ය හඳුන්වාදීම ප්‍රවර්ධනය කිරීම සඳහා අදාළ ආයතන සමඟ සහයෝගීතා යාන්ත්‍රණ සකස් කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 3.4

අනාගත ඉල්ලුමට අනුකූලව ඉදිකිරීම් කටයුතු සහ අනෙකුත් කාර්යයන් සඳහා වෙරළට ඔබ්බෙන් මුහුදෙහි ඇති ප්‍රභව ඇතුළුව ප්‍රභවයන් පැවතීම සහ වැලි ප්‍රමාණය තීරණය කිරීම සඳහා ජාතික වැලි අධ්‍යයනයක් සිදුකිරීම ප්‍රවර්ධනය කිරීම.

ක්‍රමෝපාය 3.4.1

රට තුළ සිදු වෙමින් පවතින දැවැන්ත ආර්ථික සංවර්ධනය සහ ඉදිරි දස වසර සඳහා අපේක්ෂිත ආර්ථික සංවර්ධන ඉලක්ක අභිමුඛ ජාතික වැලි අධ්‍යයනයක් සිදුකිරීමේ වැදගත්කම පිළිබඳව වැඩසටහනක් දියත් කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. ජාතික වැලි අධ්‍යයනයක් හෝ වෙනත් අදාළ අධ්‍යයනයක් සිදු කිරීමේ අවශ්‍යතාවය අවධානයට යොමුකරමින් සංකල්ප පත්‍රිකාවක් සැකසීම.
2. ජාතික වැලි අධ්‍යයනයක් දියත් කිරීම හා එයින් සිදුකරන අනාවරණය කිරීම් ප්‍රතිපත්තිය අවධානය සඳහා යොමු කිරීම.
3. භෞතික හා පාරිසරික බලපෑම් සම්බන්ධයෙන් අවබෝධයක් ලබාගැනීම සඳහා මීට පෙර වෙරළට ඔබ්බෙන් මුහුදු ප්‍රදේශයේ මහා පරිමාණ වශයෙන් වැලි කැණීමේ කටයුතු සිදුකළ ස්ථානවල තත්ත්වය අධීක්ෂණය කිරීම.

අරමුණ 4

වෙරළබඩ ලක්ෂණ, යටිතල පහසුකම් සහ වෙරළබඩ ප්‍රජාවන් මත වූ දේශගුණික විපර්යාසවල බලපෑම්වලට එරෙහිව ඔරොත්තු දීමේ හැකියාව සහතික කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 4.1

වෙරළබඩ භූ ලක්ෂණ, යටිතල පහසුකම්, ජීවනෝපාය සහ වෙරළබඩ ප්‍රජාවන් කෙරෙහි දේශගුණික විපර්යාසවල බලපෑම අවම කිරීම සඳහා වන අවිනිශ්චිත තත්ත්වයන් සඳහා වූ පියවර පැවතීම හා ඒවා නියමිත කාලයන් තුළ ක්‍රියාත්මක කිරීම.

ක්‍රමෝපාය 4.1.1

මුහුදු මට්ටම ඉහළ යාම, වෙරළ බාදනය, ගංවතුර, වෙරළබඩ ව්‍යුහයන් සහ අනෙකුත් වෙරළබඩ සංවර්ධනයන් මත වන දේශගුණික විපර්යාසවල බලපෑම් ප්‍රමාණනය කිරීම සහ අධීක්ෂණය කිරීම ඔස්සේ අවිනිශ්චිත තත්ත්වයන් සඳහා වූ පියවර සකස් කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. මුහුදු දේශගුණික විපර්යාසවල වෙරළබඩ බලපෑම් පුරෝකථනය කිරීම සඳහා සුළං හා රළ ආකාර, වර්ෂාපතනය, මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑම ආදී වශයෙන් වූ දේශගුණික විපර්යාස පරාමිතීන් පිළිබඳ දත්ත අදාළ සියලුම ආයතනවලින් එක්රැස් කිරීම.
2. අදාළ රාජ්‍ය ආයතන සමඟ සහයෝගිතාවයෙන් වෙරළ කලාප කළමනාකරණයට අදාළ දේශගුණික විපර්යාස ලක්ෂණ පිළිබඳ දත්ත සමුදායක් ස්ථාපනය කිරීම.
3. දේශගුණික විපර්යාස, ඊට අදාළ විශේෂිත ලක්ෂණ සහ අවම කිරීමේ ක්‍රියාමාර්ග පිළිබඳ දත්ත සහ තොරතුරු ලබා ගැනීම සඳහා ජාත්‍යන්තර නියෝජිතායතන/ගෝලීය වැඩසටහන් සමඟ සම්බන්ධතා ඇති කර ගැනීම.
4. දේශගුණික විපර්යාසවල බලපෑම් විශ්ලේෂණය කිරීම සහ කාලෝචිත අනුවර්තන සහ අවම කිරීමේ ක්‍රියාමාර්ග සඳහා ක්‍රමයන් ස්ථාපිත කිරීම.
5. බලපෑම් අවම කිරීමට සහ කාර්යක්ෂම විසඳුම් ක්‍රියාමාර්ග සඳහා රුකුලක් වන පරිදි ස්වභාවික උපද්‍රවවල විද්‍යාත්මක හා සමාජීය පැතිකඩ සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කරන ආයතන සමඟ සහයෝගිතාවයෙන් කටයුතු කිරීම සඳහා එලදායි යාන්ත්‍රණයක් සකස් කරගැනීම.

6. වෙරළ කලාපයේ ස්වභාවික උපද්‍රවවල බලපෑම් අවම කිරීමට සහ විසඳුම් ක්‍රියාමාර්ග සඳහා අවශ්‍ය කෙරෙන අන්තර්- නියෝජිතායතන ක්‍රියාමාර්ග සම්බන්ධීකරණය කිරීම.
7. වෙරළ කලාපයේ බාදනය කළමනාකරණය සහ සංවර්ධනය කිරීමේදී මුහුදු මට්ටම ඉහළ යාම සහ අනෙකුත් දේශගුණික විපර්යාස බලපෑම් පිළිබඳ තර්ක ඇස්තමේන්තු නියමිත පටිපාටියකට අනුකූලව සැලකිල්ලට ගන්නා යාන්ත්‍රණයක් ස්ථාපිත කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 4.2

වෙරළ කලාපයේ දේශගුණික විපර්යාස බලපෑම්වලට අදාළ වන සිදුවීමේ සම්භාවිතාවයක් පවතින මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑම සහ සම්බන්ධ ප්‍රතිවිපාක සම්බන්ධ ගැටලු අවම කිරීම සඳහා දේශගුණික විපර්යාස අනුවර්තන පියවර ප්‍රවර්ධනය කිරීම.

ක්‍රමෝපාය 4.2.1

වෙරළ හා සමුද්‍ර ක්ෂේත්‍රය සඳහා ජාතික වශයෙන් නිර්ණය කරන ලද දායකත්වයන් ක්‍රියාත්මක කිරීමේ සැලැස්ම (2021-2030) යටතේ දක්වා ඇති දේශගුණික විපර්යාසවලට අනුවර්තනය වීමේ ක්‍රමෝපාය ක්‍රියාත්මක කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑමට අදාළව වඩාත් යථාර්ථය නිරූපිත මට්ටමක් ස්ථාපිත කිරීමට ප්‍රයත්න දැරීම.
2. මධ්‍ය ශතවර්ෂ සහ අග ශතවර්ෂ වශයෙන් වූ වෙරළ තීරයන් ස්ථාපනය කිරීම.
3. අදාළ නියෝජිතායතන සමඟ සහයෝගීතාවයෙන් වෙරළබඩ ධීවර කර්මාන්තය සහ ජලජීවී වගාව ඇතුළු වෙරළබඩ සංවර්ධනය සඳහා දේශගුණික විපර්යාසවලට අනුකූලවන මාර්ගෝපදේශ සැකසීම.
4. ගංවතුර අවදානම් සිතියම් හරහා මුහුදු මට්ටම ඉහළ යාම හේතුවෙන් වෙරළබඩ ගංවතුර තත්ත්වයන් පිළිබඳව ජනතාව දැනුවත් කිරීම ඔස්සේ ඔවුන් එවැනි අවදානම් ප්‍රදේශවලට ගමන් කිරීම අධෛර්යමත් වීම සිදුවනු ඇත.

අරමුණ 5

ආන්තික වෙරළ උපද්‍රව හේතුවෙන් ඇතිවන බලපෑම් සහ වෙරළ බාදනය අවදානම අවම කිරීමේ දිගු කාලීන පියවරක් වශයෙන් වෙරළාශ්‍රිත ප්‍රජාවේ ඔරොත්තු දීමේ හැකියාව යොදාගැනීම.

ප්‍රතිපත්තිය 5.1

වෙරළබඩ උපද්‍රව සඳහා වැඩි නැඹුරුතාවයක් ඇති ප්‍රදේශ සම්බන්ධයෙන් ප්‍රජාව විසින් දැනුවත්බවට සහතික කරගැනීම තුළින් ඒ සඳහා සුදානම්බව සහතික වන අතර ආපදාවලින් නැවත යථා තත්ත්වයට පත්වීමේ ක්‍රියාවලිය වේගවත් වීම.

ක්‍රමෝපාය 5.1.1

පෙර සිදුවීම් හා වෙරළබඩ අවදානම් දර්ශකය හරහා සිදුකරන පුරෝකථන මත පදනම්ව වෙරළබඩ කලාපයේ උපද්‍රව සඳහා නැඹුරුතාවයක් ඇති ප්‍රදේශ හඳුනාගැනීම සඳහා නිර්ණායක සකස් කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. සම්පාදනය කළ නිර්ණායක මත පදනම්ව, වෙරළබඩ උපද්‍රව සඳහා නැඹුරුතාවයක් ඇති ප්‍රදේශ ලෙස නම්කළ යුතු ප්‍රදේශ හඳුනාගැනීම.
2. අවදානම පිළිබඳව ප්‍රජාව දැනුවත් කිරීම.

3. අවදානම් අවම කිරීම හා අවදානම්වලින් නැවත යථා තත්ත්වයට පැමිණීම සඳහා අදාළ රාජ්‍ය ආයතනවල සහයෝගීතාවයෙන් එවැනි ප්‍රදේශවල වෙරළබඩ ප්‍රජාව අවදානම් සඳහා ඔරොත්තු දීම සඳහා වැඩසටහනක් ආරම්භ කිරීම.
4. කඩා වැටිය හැකි වෙරළබඩ තද බෑවුම්, වලනය වන භූමි ආකෘති ආදී වශයෙන් අවදානම ඉතා ඉහළ මට්ටමක පවතින සහ ආපදාවලින් නැවත යථා තත්ත්වයට පැමිණීම අපහසු වශයෙන් සැලකෙන ස්ථානවල සංවර්ධන කටයුතු සිදුකිරීම අධෛර්යමත් කිරීම.

ආශ්‍රේය ග්‍රන්ථ

1. Abeyratne S.H(2023), Unregulated river sand mining in Sri Lanka, A way forward for sustainable river sand mining
2. Byrne G. et al. 2002, Alternative for river sand, Unpublished report CRMP, 2002
3. Byrne, G and Nanayakkara, A. 2002, Alternatives for River Sands, Final Report, unpublished, Coastal Resources Management Project
4. Coast Conservation and Coastal Resources Management Department, 1986, Master Plan for Coastal Erosion Management
5. Coast Conservation and Coastal Resources Management Department, 2004, Revised Coastal Zone Management Plan 2004
6. Coast Conservation and Coastal Resources Management Department, 2014, Preparation of a Shoreline Status Report Covering Effectiveness of Structural and Non-structural Solutions Adopted by Coast Conservation Department since 2004
7. Ministry of Environment (2021), Nationally Determined Contributions (2021-2030)
8. Ministry of Environment Sri Lanka, 2011, Climate Change Vulnerability Data Book
9. Olsen et.al, 1992 “Coastal 2000”; A Resources Management Strategy for Sri Lanka’s Coastal Region.
10. Oppenheimer, M., B.C. Glavovic , J. Hinkel, R. van de Wal, A.K. Magnan, A. Abd-Elgawad, R. Cai, M. Cifuentes-Jara, R.M. DeConto, T. Ghosh, J. Hay, F. Isla, B. Marzeion, B. Meyssignac, and Z. Sebesvari, 2019: Sea Level Rise and Implications for Low-Lying Islands, Coasts and Communities. In: IPCC Special Report on the Ocean and Cryosphere in a Changing Climate [H.-O. Pörtner, D.C. Roberts, V. Masson-Delmotte, P. Zhai, M. Tignor, E. Poloczanska, K. Mintenbeck, A. Alegría, M. Nicolai, A. Okem, J. Petzold, B. Rama, N.M. Weyer (eds.)]. Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York,
11. Sri Lanka Land Reclamation & Development Corporation, 2013, Quantity of offshore sand pumping for the requirement of construction industry of Sri Lanka from 2004 – 2013(Internal Records)

3 වැනි පරිච්ඡේදය - වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය සහ තිරසර කළමනාකරණය

3.1 වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතීන්ගේ පාරිසරික, සමාජ හා ආර්ථික වැදගත්කම

විවිධත්වයෙන් යුතු පරාසයක දිවෙන වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති ශ්‍රී ලංකාව සතු වන අතර, මීට ගං මෝය සහ කලපු (හෙක්ටයාර 214,522), කඩොලාන (හෙක්ටයාර 11,656), මුහුදු තෘණතලා (හෙක්ටයාර 37,137), ලවණ වගුරුබිම් (හෙක්ටයාර 27,520), හිරිගල්පර (නිශ්චය කර නොමැත) සහ බාධක වෙරළ ඇතුළත් විශාල වෙරළ තීරයන්, වැලි තුඩු (හෙක්ටයාර 5,731) සහ වැලි වැටි (හෙක්ටයාර 10,363) මීට ඇතුළත් වේ (භූගෝලීය තොරතුරු පද්ධතියේ දත්ත විශ්ලේෂණය මත පාදකවන දිස්ත්‍රික් වශයෙන් වෙන්වෙන් වශයෙන් මෙම පරිසර පද්ධතීන්ගේ වපසරිය වගුව 3.1 මගින් දැක්වේ). මෙම සෑම වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතියක් සතු වූ ජීවී විශේෂ සැලකිය යුතු සංඛ්‍යාවක් පවතින අතර මිනිසුන් සඳහා වැදගත් පරිසර පද්ධති සේවා රාශියක් සපයයි. මෙම පාරිසරික සේවාවන්ට අමතරව, වෙරළබඩ ප්‍රජාවන්ගේ ආර්ථික තත්ත්වය වැඩිදියුණු කිරීම හා සමාජ ඒකාග්‍රතාවය පවත්වා ගැනීම සඳහා මෙම පරිසර පද්ධති ඔස්සේ ඔවුන්ගේ ජීවනෝපාය සඳහා සුවිශේෂී ආකාරයෙන් සහාය වේ. ඉස්සන්, පොකිරිස්සන්, කකුළුවන්, මුහුදු කැකිරි, හක්ගෙඩි හා කවච, හා අනෙකුත් මත්ස්‍ය නිෂ්පාදන අපනයනය මත පදනම්ව අපනයන කර්මාන්ත වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති ආශ්‍රිත වෙරළබඩ හා වෙරළාසන්න සම්පත් රාශියක් මගින් රුකුලක් ලැබේ. මෙම ද්‍රව්‍ය අපනයන කිරීමෙන් 2015 වර්ෂයේ දී රු. මිලියන 24,716කට වැඩි ආදායමක් උපයා තිබේ (ධීවර හා ජලජ සම්පත් අමාත්‍යාංශය, 2016).

මෙරට වෙරළබඩ සහ සමුද්‍ර ජෛව විවිධත්වයේ අනගි සංරචකයක් වශයෙන් වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති ඇතුළත් වේ. දැනට පවතින තොරතුරු අනුව, සාමුද්‍ර මත්ස්‍ය විශේෂ 1,800 කට අධික සංඛ්‍යාවක්, වෙරළාසන්නය වෙත බිඳුලෑම සඳහා පැමිණෙන කැස්බෑ විශේෂ 05ක්, මුහුදු උගරන් ඇතුළුව නැතිවී යෑමේ තර්ජනයට මුහුණ පා සිටින හා දුර්ලභ සමුද්‍රීය ක්ෂීරපායී විශේෂ 38 ක් සහ තල්මසුන් වැනි මත්ස්‍ය විශේෂ 37ක් මෙම සමුද්‍ර හා වෙරළබඩ ජලයේ වාසය කරන හඳුනාගත් ජීවී විශේෂ යටතට ඇතුළත් වේ. මුහුදු නයි විශේෂ කිහිපයක් සහ කොරල්පර ආශ්‍රිත ජීවී විශේෂ විශාල සංඛ්‍යාවක් ද මෙම ප්‍රදේශවලින් හමු වේ. වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිය තුළ පවතින ජාන විවිධත්වය හා විභව්‍ය ආර්ථික වටිනාකම ද ඉහළ මට්ටමක පවතින බවට විශ්වාස කෙරේ. මීට අමතරව, වාණිජමය වටිනාකමක් සහිත විවිධ මත්ස්‍ය විශේෂ, ඉස්සන් හා කකුළුවන් වැනි කවචයින් හා මොලුස්කාවන් සඳහා අභිජනන සහ/හෝ වැඩෙන ස්ථාන වශයෙන් ද ගංමෝය සහ කලපු, හිරිගල්පර, කඩොලාන, මුහුදු තෘණ තලා සහ ලවණ වගුරු ක්‍රියා කෙරේ.

හිරිගල්පර, කඩොලාන, ගංමෝය/ කලපු සහ වෙරළ තීරයන් වැනි වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවල නිශ්කර්ශනය කළ නොහැකි වටිනාකම ඉතා ඉහළ වන අතර සැලකිය යුතු ආර්ථික හා සෞන්දර්යාත්මක වටිනාකමක් ද පවතී. කුණාටු, ගංවතුර, හා සුළිං සුළිං වැනි කාලගුණික අවස්ථා සම්බන්ධ සංසිද්ධිවලදී රළ ක්‍රියාකාරිත්වය පසුබෑමට පත් කිරීම, ගංගා ඔස්සේ ගලා එන ජලය විසුරුවා හැරීම හා තාවකාලික ජලය සංචය කිරීම වැනි කාර්ය ඔස්සේ ඒවායේ පූර්ණබලය වළක්වාලමින් වෙරළබඩ ප්‍රජාවන් ආරක්ෂා කරමින් කලපු මහ ගං මෝය වැනි ජල ස්කන්ධ ආරක්ෂිත කලාප වශයෙන් ක්‍රියාත්මක වේ. නාගරික සහ කාර්මික අපජලය ඔස්සේ සහ අභ්‍යන්තර සහ වැසි ජලය සමඟ ගලා බසින දූෂක, අතිරික්ත පෝෂක සහ අවසාදිත ඇදගැනීම් සඳහා විශාල පෙරහන් ලෙස කඩොලාන, මුහුදු තෘණ තලා සහ ලවණ වගුරු වැනි පරිසර පද්ධති ක්‍රියා කරයි (මිත්තපාල, ශ්‍රියානි 2013). මෙම ස්ථාන කුඩා ධීවර යාත්‍රා රැඳවීම සඳහා හා වෙනත් බොහෝ ධීවර කර්මාන්තය ආශ්‍රිත කටයුතු සඳහා ද යොදා ගැනේ. දිවයින වටා පිහිටි වෙරළේ ආගමික, පුරා විද්‍යාත්මක, සහ ඓතිහාසික අගයකින් යුතු ස්ථාන පිහිටා ඇති අතර විශේෂයෙන් ධීවර ප්‍රජාව ද ඇතුළුව වෙරළබඩ ජනගහනයෙන් සැලකිය යුතු කොටසක් සඳහා නිවාස හා ගවතු සඳහා ඉඩ සලස්වයි.

වෙරළබඩ ප්‍රජාවන් සාම්ප්‍රදායිකව කඩොලාන වැනි වෙරළබඩ වෘක්ෂලතාදිය ආහාර පාන සැපයීම, නිවාස ඉදිකිරීමට සහ බෝට්ටු ඉදිකිරීම සඳහා දැව, දර, ධීවර උපාංග සැකසීමට අවශ්‍ය ද්‍රව්‍ය යනාදී වශයෙන් වූ විවිධ කාර්යය සඳහා භාවිතා කරයි. බොහෝ වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති, විශේෂයෙන් හිරිගල් පර හා වැලි වැටි මගින් වෙරළ තීරය ස්ථාවර කිරීම සඳහා උපකාරී වේ. විශේෂයෙන් මෝසම් කාලයේ දී ප්‍රබල තත්ත්වයට පත්වන ඉහළ

ශක්තියක් රැගත් රළ පහරෙහි ක්‍රියාකාරිත්වය විසුරුවා හරිමින් හිරිගල් පර වෙරළ බාදනය වැළැක්වීම සඳහා ස්වාභාවික බාධක ලෙස විශේෂයෙන් ක්‍රියාකරනු ලැබේ.

වගුව 3- 1: දිස්ත්‍රික්ක වශයෙන් වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවල ව්‍යාප්තිය (හෙක්ටයාර වලින්)*

දිස්ත්‍රික්කය	කඩොලාන	ලවණ වගුරු	වැලි වැටි	වෙරළ, බාධක වෙරළ සහ වැලිතුඩු	කලපු සහ ගංමෝය	අනෙකුත් ජල ස්කන්ධ	මුහුදු තෘණ තලා
කොළඹ		-	-	-	-	400	-
කළුතර	175	-	-	45	172	105	-
ගාල්ල	768	224	-	112	1,259	486	-
මාතර	66	-	-	338	-	101	-
හම්බන්තොට	793	1,270	1,623	325	1,346	2,213	-
අම්පාර	677	294	607	816	-	-	-
මඩකලපුව	2071	2781	-	1,093	44,132	2,273	-
ත්‍රිකුණාමලය	3369	1,365	-	337	18,100	1,192	-
මුලතිවු	824	722	-	717	5,377	352	2,054
යාපනය	2638	4,970	4,590	800	43,872	2,100	21,225
කිලිනොච්චිය	2226	5,943	-	872	8,123	76	509
මන්නාරම	1944	5,602	899	215.5	5,144	1,661	13,349
පුත්තලම	2784	1,557	2,644	328.6	83,581	3,003	-
ගම්පහ	713	1,274	-	36.7	3,416	-	-
එකතුව	19758	27,520	10,363	5,731.6	214,522	13,062	37,137

මූලාශ්‍රය: 1. Synthesis report on coastal habitats (2014); 2. Premakantha K.T et al., The Sri Lanka Forester, Vol.41, 2022, 01-12

3.1.1 වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති

- හිරිගල්පර

මත්ස්‍යායින්, අපෘෂ්ඨවංශිකයින් හා ඇල්ගේ ඇතුළු පුළුල් පරාසයක සමුද්‍ර ජීවීන් සඳහා සන්කාරකයක් වශයෙන් ක්‍රියාකරන්නා වූ හිරිගල්පර වනාහි මිහිමත පවතින වඩාත්ම විවිධත්වයෙන් හෙබි පරිසර පද්ධති අතුරින් එකකි. එමඟින් විවිධ විශේෂ සඳහා වාසස්ථාන හා අභිජනන කටයුතු සඳහා භූමියක් සැපයෙන අතර විශේෂ අතුරින් බොහොමයක් ධීවර හා සංචාරක කටයුතුවලදී වාණිජමය වශයෙන් වැදගත් වේ. මෙම හිරිගල් පර ආරක්ෂා කිරීම ඔස්සේ ජෛව විවිධත්වය හා සමුද්‍රීය පරිසර පද්ධතියේ සමස්ත යහ පැවැත්ම පවත්වා ගැනීම සඳහා රුකුලක් වේ.

රට තුළ හිරිගල් පර සංරක්ෂණය කිරීම පාරිසරික, ආර්ථික හා ප්‍රාදේශික ප්‍රජාවන්ගේ යහ පැවැත්ම සඳහා ඉතා වැදගත් වේ. මෙම පරිසර පද්ධතිවල තිරසරබව සහ ඒවායින් වත්මන් සහ අනාගත පරපුර වෙත හිමිවන්නා වූ ප්‍රතිලාභ සහතික කිරීම සඳහා සංරක්ෂණ ප්‍රයත්නයන් අත්‍යවශ්‍ය වේ.

ස්වාභාවික වාසභූමි ආකාර තුනකට ශ්‍රී ලංකාවේ හිරිගල්පර වර්ගීකරණය කර තිබේ. එනම් (අ) ජීවී කොරල් සේම කැල්සියම් කාබනේට් ද්‍රව්‍ය වලින් සමන්විත සත්‍ය හිරිගල්පර (ආ) වැලිගල්පර සහ (ඇ) ගල් සහිත පර වශයෙනි. දෙවනුව හා තෙවනුව සඳහන් කර ඇති ආකාර ද්විත්වය ඇතැම්විට විවිධ මට්ටමින් හිරිගල් වලින්

වැසි තිබිය හැකි ය. මෙම පරිසර පද්ධති ත්‍රිත්වය එකිනෙකින් වෙනස්වන නමුදු එකිනෙකට මිශ්‍රව ද දක්නට ලැබිය හැකි ය (රාජසූරිය සහ වයිට්, 1995). ශ්‍රී ලංකාව තුළ ගල් සහිත හිරිගල්පර විශේෂ 200කට අධික සංඛ්‍යාවක් සහ එම ගල්පර ආශ්‍රිතව මත්ස්‍ය විශේෂ 900කට අධික සංඛ්‍යාවක් ලේඛනගත වී ඇත. මීට අමතරව, පරිවිත වශයෙන් හුණුගල් පර තැනීමේ නිරතවන ප්‍රධාන ගණයන් නවයක් ද වාර්තා වී තිබේ. එසේම සමස්ත මුහුදු මත්ස්‍ය නිෂ්පාදනයෙන් 70% කට ආසන්න ප්‍රමාණයක් වෙරළබඩ ජලය හා ගල්පර වාසස්ථානවලින් ලැබෙන බව වාර්තා වේ (පෙරේරා එන්, 2019).

උපස්තර ආවරණය, විවිධත්වය හා හිරිගල්පර ජීවින්ගේ සුලබතාවය සමග ප්‍රධාන වශයෙන් බද්ධ වී ඇති හිරිගල් පරයේ තත්ත්වය මගින් පෙන්නුම් කරනුයේ වෙරළට ඔබ්බෙන් මුහුදේ පවතින බාධක ආකාර හිරිගල් පර ආශ්‍රිතව වඩාත්ම හොඳ තත්ත්වයේ හිරිගල්පර පවතින බව යි. මෙවැනි හිරිගල් පර ප්‍රධාන වශයෙන් හමුවනුයේ වයඹ, ගිණිකොන හා නැගෙනහිර ප්‍රදේශවලින්. ශ්‍රී ලංකාව තුළ වැඩි වශයෙන් ව්‍යාප්ත වී ඇති හිරිගල්පර වනුයේ මන්නාරම් බොක්ක හා කල්පිටිය අර්ධද්වීපයේ බටහිර පෙදෙස තුළ හටගන්නා වයඹ වෙරළ හා වෙරළෙන් ඔබ්බට මුහුදේ පවතින කඩින් කඩ පවත්නා හිරිගල්පර ය. දිවයිනේ බස්නාහිර හා නැගෙනහිර වෙරළ ප්‍රදේශවලින් ද වෙරළේ සිට කිලෝ මීටර් 15-20 දක්වා දුරින් සාමාන්‍ය වශයෙන් මීටර් 20ක් පමණ ගැඹුරින් මෙම කඩින් කඩ පවත්නා හිරිගල්පර වාර්තා වී තිබේ. වයඹ, නැගෙනහිර හා උතුරු වෙරළ තීරයන්හි දී වෙරළට ආසන්නව මුහුදු පතුලේ සිට සාමාන්‍යයෙන් ගල්පරයක් මත වර්ධනය වන වෙරළාසන්න හිරිගල්පර පවතී. වෙරළ තීරයේ 2%ක පමණ ප්‍රදේශයක මෙම වෙරළාසන්න හිරිගල්පර පවතින බව ඇස්තමේන්තු කර තිබේ. දකුණු වයඹ වෙරළ තීරයේ වෙරළාසන්න හිරිගල්පර පවතින ප්‍රධාන ස්ථාන වනුයේ හික්කඩුව, උණුවදුන සහ රූමස්සල ප්‍රදේශ වන අතර පාසිකුඩා ප්‍රදේශය නැගෙනහිර වෙරළ තීරයේ වෙරළාසන්න හිරිගල්පර සම්බන්ධයෙන් ප්‍රසිද්ධ ස්ථාන අතුරින් එකකි. හිරිගල්පර යාපනය අර්ධද්වීපය අසල ප්‍රදේශයේ ද හටගන්නා අතර ඒවා ප්‍රධාන වශයෙන් පිහිටා ඇත්තේ වෙරළාශ්‍රිත කුඩා කොඳෙව් වටා වන නමුදු මේවා හොඳින් වර්ධනය වී නොමැත. වෙරළට තරමක් දුරින් වෙරළට සමාන්තරව දිවෙන හිරිගල්පර ගැට්ටලින් සමන්විත සහ පුළුල් 'ගල්පර කලපු' නිර්මාණය වන බාදක හිරිගල්පර, ශ්‍රී ලංකාවේ දුර්ලභ වන වන නමුදු වන්කලායි හා සිලාවතුර ප්‍රදේශවල එවැනි ආකාර හිරිගල්පර හමු වේ. වැලිගල් පර වෙරළ තීරයේ බහුල වශයෙන් ව්‍යාප්ත වී තිබේ. මේවායින් බොහොමයක් ස්ථානගත වී ඇත්තේ මහාද්වීපික තටකයේ සම-ගැඹුරු රේඛා ඔස්සේ ය. බටහිර වෙරළ තීරයේ කොළඹට දකුණින් සිට උතුරු නැගෙනහිර ප්‍රදේශයේ ත්‍රිකුණාමලය දිස්ත්‍රික්කයේ දකුණු ප්‍රදේශය දක්වා ගල් සහිත පර පවතී.

නැගෙනහිර හා උතුරු ප්‍රදේශවල පිහිටි හිරිගල් සමහ සංසන්දනය කිරීමේ දී ප්‍රධාන වශයෙන්ම බාහිර බලපෑම් හේතුවෙන් දිවයිනේ දකුණු ප්‍රදේශයේ හිරිගල්පරවල හිරිගල් ප්‍රමාණය ඉතා අඩු මට්ටමක් පවතී. පතුලේ ඵලන දැල් භාවිතය වැනි හානිකර ධීවර ක්‍රම, කොරල්මත ඇවිදීම, ඩයිනමයිට් දැමීම, කොහු කර්මාන්තය, වීදුරු පතුල් සහිත බෝට්ටු හැරවීම, හානිකර ධීවර ක්‍රියාකාරිත්වයන් හා අවශ්‍ය මට්ටමට වැඩියෙන් අවසාදිත තැන්පත්වීම් හා මිරිදිය ජලය ගලාපීම දකුණු වෙරළ කොටසේ හිරිගල්පර භායන තත්ත්වයට වගකිවයුතු වන ප්‍රධාන හේතු වේ (*Synthesis Report on Coastal Habitat 2014*). එසේ වුව ද, හික්කඩුව ජාතික උද්‍යානයේ ජීවී හිරිගල් වැස්ම 2005 වර්ෂයේ පැවති 12% සිට 2007 වර්ෂයේ දී 26% දක්වා ඉහළ ගොස් ඇතිබව දැනට පවතින තොරතුරුවලින් අනාවරණය වී තිබේ. *Pocillopora damicornis* විශේෂයේ සීඝ්‍ර තැන්පත්වීම හා වර්ධනය මීට ප්‍රධාන හේතු වී ඇති අතර 2004 වර්ෂයේ දී ජීවී හිරිගල් වැස්මෙන් 6%ක් වූ මෙම විශේෂය, 2007 වර්ෂය වනවිට 35%ක් දක්වා වර්ධනය වී ඇත. එමෙන්ම, ඉහළ මට්ටමකින් අවසාදිත තැන්පත්වීම් හේතුවෙන් *Acropora* ගණය මගින් ආවරණය වනුයේ 0.6%ක් පමණක් බවත් වාර්තා වේ (රාජසූරිය 2008). කප්පරනොට 2004 වර්ෂයේ දී 52%ක් වූ ජීවී හිරිගල් වැස්ම 2006 වර්ෂයේ දී 22% දක්වා අඩුවී තිබේ. කොහු කර්මාන්තය, විසිතුරු මසුන් රැස් කිරීම හා හිරිගල්පර මත ඇවිදීම වැනි මානව ක්‍රියාකාරිත්වයන් හේතුවෙන් පොල්හේන ප්‍රදේශයේ ජීවී හිරිගල් වැස්ම 21.2% කට සීමා වී අතර මාඩිහ ප්‍රදේශයේ දී එය 6.45% කට සීමාවී ඇති බවද දැනට පවතින තොරතුරු අනුව වාර්තා වේ (*Synthesis Report on Coastal Habitat 2014*).

දකුණු පළාත සමහ සංසන්දනය කිරීමේ දී උතුරු හා නැගෙනහිර පළාත්වල හිරිගල්පර හොඳ තත්ත්වයක පවතින බව *Synthesis Report on Coastal Habitat 2014* හි දැක්වේ. යාපනය අර්ධද්වීපයේ පුන්කුඩතිවි සහ මන්ඩතිවි දූපත්වලදී 29% ක හුණුගල් උපස්තරයක් සහිතව හිරිගල් වැස්ම 45%ක් ලෙස වාර්තා වී ඇත. (*Synthesis Report on Coastal Habitats 2014*). ත්‍රිකුණාමලයේ ඕලන්ද බොක්ක ප්‍රදේශය හිරිගල්පරවල තත්ත්වය සාපේක්ෂව වශයෙන් හොඳ තත්ත්වයේ පවතින බවට වාර්තා වී ඇති අතර එය *Acropora* විශේෂ, *foliose Monitipora*, සහ *Echinopora lamellose* වලින් සමන්විත වේ. මීට පෙර සිදුකරන ලද අධීක්ෂණ

වාර්තාවලට අනුව මෙම නිරිගල්පරවල ජීවී නිරිගල් වැස්ම 52%ක් සහ නිරිගල් කැබලි 20%ක් විය. 2004 වර්ෂයේ සුනාමි ව්‍යාසනය ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන්, මෙම නිරිගල්පරයට පුළුල් වශයෙන් හානි වූ අතර වර්තමානයේ සජීවී නිරිගල්පර 38.8% කින් සහ නිරිගල් කැබලි 40.23% කින් සමන්විත වේ. ත්‍රිකුණාමලය දිස්ත්‍රික්කයේ පරෙවි දූපත ආසන්න නොගැඹුරු මුහුදේ නිරිගල් පරය ප්‍රධාන වශයෙන් සමන්විත වනුයේ අතු බෙදී ගිය *Acropora* විශේෂවලින් වන අතර 2004 සුනාමි ව්‍යාසනය හේතුවෙන් සිදු වූ හානි පිළිබඳ වාර්තා වී නොමැත. එබැවින් 2003 වර්ෂයේ දී 54.38%ක් සජීවී නිරිගල් වැස්ම 2005 වර්ෂය වනවිට 74.25%ක් දක්වා වර්ධනය වී තිබේ. ජාතික ජලජ සම්පත් පර්යේෂණ හා සංවර්ධන නියෝජිතායතනය (NARA) විසින් සිදුකර ඇති අධීක්ෂණ අධ්‍යයනවලට අනුව, කල්පිටිය සමුද්‍ර උද්‍යානයේ සජීවී නිරිගල්පර වැස්ම 2004 වර්ෂයේ දී 40%ක් ව පැවත 2007 වර්ෂයේ මුල් භාගය වනවිට 70%ක් දක්වා වර්ධනය වී තිබේ. ජීවී නිරිගල්පරයෙන් 75%ක් පමණ සමන්විත වන *Acropora Cytherea* විශේෂයේ සිසු වර්ධනය මීට හේතු විය.

- මුහුදු තෘණතලා

මුහුදු තෘණතලා නොගැඹුරු මුහුදු හා ගං මෝය ප්‍රදේශවල හොඳින් වැඩෙන මල්පල දරන ශාක වන අතර වසර මිලියන 65- 100ක් අතර කාල සීමාවකට පෙර නැවත සාගරය වෙත සංක්‍රමණය වී ඇති ගොඩබිම ශාකවලින් පැවතෙන ශාක වර්ගයකි. මෙම ශාකයන් ශාක පත්‍ර, කඳ, රයිසෝම සහ මුල් සහිත වේ. මුහුදු තෘණතලා බොහෝවිට නිරිගල්පර පරිසර පද්ධති හෝ ගං මෝය සහ කලපු සමඟ සංයුක්ත වී ඇති ආවරණය වූ ජල තලයන් තුළ බොහෝ විට දැකිය හැක.

ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළබඩ ජලයෙහි මුහුදු තෘණතලා බහුලව ව්‍යාප්ත වී ඇති අතර ඒවා බොහෝවිට, නිරිගල්පර පරිසර පද්ධති හෝ ගං මෝය සහ කලපු ආශ්‍රිතව පවතී. ඇත. මේවා විශේෂයෙන් පුත්තලම, මුත්තල, මීගමුව, මාවැල්ල, රැකව, කොග්ගල, කෝකිලායි, යාපනය සහ මඩකලපුව වැනි ගංගාධාර මෝය හා කලපු ආශ්‍රිතව දක්නට ලැබේ. ගණ 10කට අයත් මුහුදු තෘණ විශේෂ 16ක් පුත්තලම, මීගමුව, මුත්තල හා රැකව කලපුවලින් හමු වේ. ඕලන්ද බොක්කේ (කල්පිටිය) සිට යාපනය අර්ධද්වීපයේ බටහිර කෙළවරට සහ මන්නාරමේ සිට පෝක් සන්ධිය හරහා වයඹ දෙසට ද ඉන්දියානු වෙරළේ රාමේස්වරම් දූපත් දක්වා ද මුහුදු තෘණ තලා පුළුල් වශයෙන් ව්‍යාප්තව ඇතිබව වාර්තා වේ (සමරකෝන් සහ පින්තු 1988). එසේ වුව ද, ඊසානදිග සිට ගිනිකොණ දක්වා වෙරළ තීරයේ මුහුදු තෘණ තලා ව්‍යාප්තිය සීමිත වන අතර ඒ සම්බන්ධයෙන් වාර්තා නොමැත. මේ අනුව, ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළබඩ කලාපයේ මුහුදු තෘණවල සමස්ත සංයුතිය සහ ව්‍යාප්තිය පිළිබඳ පැහැදිලි විස්තරයක් ලබා ගැනීම දුෂ්කර වී තිබේ. එසේ වුව ද, ශ්‍රී ලංකාවේ මුහුදු තෘණතලා ව්‍යාප්ත වී ඇති භූමි ප්‍රමාණය හෙක්ටයාර 23,819ක් ලෙස වාර්තාවී ඇත (ගුණතිලක සහ පිරිස 2008).

සමුද්‍රීය අවතලීයක වන මුහුදු තෘණ වනාහී ජලයේ ගිලී පවතින වඩාත් ඵලදායීතාවයෙන් යුතු පරිසර පද්ධති අතරෙහි ලා සැලකේ. මේවා සංකීර්ණ ආහාර ජාලයකට ශක්තිය සපයන මූලාශ්‍රයක් ලෙස ක්‍රියාකරන අතර, වඳ වීමේ තර්ජනයට මුහුණ දී ඇති මුහුදු උරුම සඳහා අපිඤාකවලට ස්ථාවර වීමට අවසාදිත ඇතුළුව අනෙකුත් ජලජ ජීවීන් සඳහා පරිසර පද්ධති සැපයෙන අතර, කාබනික ද්‍රව්‍ය නිෂ්පාදනය කෙරේ. තව ද මෙම මුහුදු තෘණ තලා ජලජ ආහාර ජාලවල ද්‍රවණය වූ සහ අංශුමය කාබනික කාබන් මූලාශ්‍රයක් ද වේ. මීට අමතරව, මුහුදු තෘණ තලා විශාල මත්ස්‍ය සංඛ්‍යාවකට, ඉස්සන් හා කකුළුවන් වැනි කවචයන්ට සහ මට්ටින්ට ස්වකීය වර්ගයා බෝකර ගැනීමේ ස්ථාන ලෙස ද ක්‍රියාකරන අතර බොහෝවිට ඔවුන්ගේ ජීවන චක්‍රයේ කීට අවධියේ දී එනම් විශේෂයෙන් ක්ෂණික පාරිසරික වෙනස්වීම්වලට සහ පරපෝෂිතයන්ගෙන් අන්තරායට ලක්විය හැකි අවධියේ දී මෙම පරිසර පද්ධති රැකවරණ ස්ථාන වශයෙන් ද ඔවුන් විසින් භාවිතා කරනු ලැබේ (සිල්වා ඊඅයිඑල් සහ පිරිස, 2013). ශ්‍රී ලංකාවේ රළු කෙඳි සහිත පණුවන් (Polychaetes) මුහුදු තෘණතලාවලින් ලබා ගන්නා අතර එම පණුවන් ජලජීවී වගාවේ දී ආහාර වශයෙන් ලබාදෙයි. උෂ්ණත්වයට අමතරව ආලෝකය, පෝෂක, වැලි, මඩ වලින් සමන්විත උපස්තරයක් සහිත ආවරණික කලාපය මුහුදු තෘණතලා සනව වැඩීම සඳහා ඉතාමත් යෝග්‍ය අතර මෙම මුහුදු තෘණතලා විශේෂ විවිධත්වයෙන් යුතු ය. මුහුදු තෘණතලා මුහුදු ජලය සඳහා පෙරහන් ලෙස ක්‍රියාකරන අතර මුහුදු පතුල ස්ථායීකරණය ද සිදුකරයි. මීට අමතරව, මුහුදු තෘණතලා මගින් ප්‍රභාසංස්ලේෂණ ක්‍රියාවලියේ දී සාගරයෙන් කාබන්ඩයොක්සයිඩ් අවශෝෂණය කරගැනීම සිදු කරනු ලැබේ. (මිත්තපාල එස්., 2008)

විනාශකාරී ධීවර ආම්පන්න භාවිතයන්, අපෘෂ්ඨවංශීන් හෝ සිප්පි බෙල්ලන් රැස්කිරීම, භෞතික නිර්මාණ ඉදිකිරීම, උදම් රළ ගලා ඒම් වෙනස් කිරීම, කෘෂි රසායන ද්‍රව්‍ය ඇතුල්වීම, ඇල්ගේ පිහිටීම, ජලය ඇතුළුවීම පාලනය කිරීම, ඉස්සන් ගොවිපොළවලින් අපජලය සහ සන අපද්‍රව්‍ය මුදා හැරීම වැනි මානව ක්‍රියාකාරකම්

හේතූකොට ගෙන මුහුදු තෘණතලා විවිධ තර්ජනයන්ට ලක් වී ඇත. ශ්‍රී ලංකාවේ විවිධ වෙරළබඩ ප්‍රදේශවල දක්නට ලැබෙන මුහුදු තෘණ තලා විශේෂ වගුව 3.2 හි දැක්වේ.

වගුව 3- 2: ශ්‍රී ලංකාවේ විවිධ වෙරළබඩ ප්‍රදේශවල මුහුදු තෘණතලා විශේෂ

විශේෂය	උතුර	දකුණ	බස්නාහිර	වයඹ
<i>Cymodocea rotundata</i>	X			X
<i>Cymodocea serrulata</i>	X			X
<i>Enhalus acoroides</i>	X			X
<i>Halodule pinifolia</i>	X			
<i>Halodule uninervis</i>	X			X
<i>Halophila beccarii</i>			X	
<i>Halophila decipien</i>		X		X
<i>Halophila minor</i>			X	
<i>Halophila ovalis</i>		X	X	X
<i>Halophila ovata</i>	X	X		
<i>Potamogeton pectinatus</i>		X	X	
<i>Naja marina</i>		X		
<i>Ruppia maritima</i>	X	X	X	
<i>Siringodium isoetifolium</i>	X		X	X
<i>Thalassia hemprichii</i>			X	X
<i>Sostrea sp</i>		X		
එකතුව	8	7	7	8

- ගං මෝය සහ කලපු

වෙරළබඩ කලපුවක් යනු බාධකයක් මගින් සාගරයෙන් වෙන් වූ, නොගැඹුරු වෙරළබඩ ජල ස්කන්ධයකි; මෙම බාධකය හිරිගල්පරයක්, බාධක දූපතක්, වැලි තීරුවක් හෝ වැලි තුඩුවක්, මුහුදු වැලි කැට මගින් හෝ අඩු අවස්ථා ගණනක දී පාෂාණ මගින් සෑදිය හැක. ගං මෝය යනු ගංගාවක් හා මුහුද එකිනෙකට එකතුවන ස්ථානය යි. එබැවින් ගං මෝය යනු ගතික පරිසර පද්ධතියක් වන අතර මෙහි දී උදම් මගින් මුහුදු ජලය රැගෙන එන නමුදු ගංගා හා ඇල මාර්ග වලින් ගලාඑන මිරිදිය සමඟ මිශ්‍රවීමෙන් එය තනුක වේ.

ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ තීරය ගං මෝය හා කලපු ගණනාවකින් යුතුවන අතර මේවා විවිධ වූ නිවර්තන තත්ත්වයන්, දැකුම්කල දර්ශන, දුර්ලභ හා මෙරට ආවේණික විශේෂයන්ගෙන් පොහොසත්, ජලජ ජෛව විවිධත්වය සහ පරිසර පද්ධති ඵලදායීතාවයෙන් යුතු සංක්‍රාන්තික පරිසර පද්ධති වේ. ඒවා විවිධත්වයෙන් යුතු විශේෂ සහ කඩොලාන, ලවණ සහිත වගුරු බිම්, මුහුදු තෘණ තලා සහ මඩ තට්ටු ඇතුළුව විවිධ වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති අඩංගු සංකීර්ණ සමාජ-පාරිසරික පද්ධති වේ. කලපු සහ ගං මෝයවල විෂමජාතීය ස්වභාවය සහ සංකීර්ණත්වය මූලික වශයෙන් තීරණය වනුයේ භූ රූප විද්‍යාව, දේශගුණය සහ කාලගුණය, උදම් ප්‍රවාහ සහ ගංගා නිධි සහ ගොඩබිම් පාදක කරගත් කටයුතු සමඟ ඒකාබද්ධ අන්තර්ක්‍රියා මගිනි (සිල්වා ඊ.අයි.එල් සහ පිරිස 2013). සමස්තයක් වශයෙන් ගත්කල කලපු හා ගංමෝය මගින් සැපයෙන පරාසයක වූ පාරිසරික පද්ධති සේවා අඩුවශයෙන් තක්සේරු වී ඇති අතර ප්‍රතිපත්ති සම්පාදනයේ දී හා තීරණ ගැනීමේ ක්‍රියාවලිය තුළ මේවායේ

බහුවිධ භාවිතය හා වාසි ප්‍රමාණවත් ආකාරයෙන් අවධානයට ලක්වී නොමැත. මූලික ලක්ෂණ හැරුනවිට, කලපු සහ ගං මෝයවල පාරිසරික වැදගත්කම පිළිබඳ දැනුවත්බව ද ඉතා සුළු වශයෙන් පවතී. කිලෝමීටර් 2,791ක මුහුදු තීරයක් (පරිමිතිය) සමඟ කලපු 82 ක් වෙරළ තීරයේ පිහිටා ඇති අතර මේවා ඉහළ ඵලදායීතාවයකින් යුතු බවට සැලකෙන අතර ජලජ හා අර්ධ-ජලජ වාසස්ථාන හා කඩොලාන ශාක ප්‍රජාව වැනි ජෛව නිෂ්පාදන ආශ්‍රිත ආර්ථික වටිනාකමක් ද අන්තර්ගත වේ. බාධක වලින් ගොඩනැගී ඇති ගං මෝය හා කලපු කළමනාකරණය සඳහා වන අර්ථවත් ප්‍රවේශයක් සඳහා ජෛව-භෞතික, සමාජ-ආර්ථික හා දේශපාලනික කරුණු ද එක්කළ යුතු ය. එනිසා, ගං මෝය හා කලපු සමාජ-පාරිසරික පද්ධති ලෙස සැලකේ (සමරකෝන් සහ පිරිස, 2012).

වගුව 3- 3: එක් එක් වෙරළ කලාපවල පිහිටි කලපු සංඛ්‍යාව

වෙරළබඩ කලාපය	කලපු ප්‍රදේශය (වර්ග කි.මී)	කලපු පරිමිතිය (කි.මී)	කලපු සංඛ්‍යාව
උතුර	804	1,221	17
ඊසාන	182	411	04
නැගෙනහිර	44	174	14
ගිණිකොන	29	149	16
දකුණ	23	109	10
නිරිත දිග	20	166	09
බටහිර	46	151	03
වයඹ	372	410	09
එකතුව	1,520	2,791	82

මූලාශ්‍රය: සිල්වා ඊ.අයි.එල් සහ පිරිස 2013

ආකාර දෙකක ගංමෝය පවතී; එනම් ගංගා ගංමෝය වලදී ගංගා හෝ ඇල මාර්ගවල ජලය සාපේක්ෂ වශයෙන් පටු මාර්ගයක් ඔස්සේ කෙළින්ම මුහුද වෙත ගලා යන (කැළණි ගඟ, මහ ඔය, කළු ගඟ හා නිල්වලා ගඟ ගංමෝයවල්) අතර බාධක සහිත ද්‍රෝණි ගංමෝය වලදී මුලින් ගංගා හෝ ඇල මාර්ගවල ජලය මුහුද වෙත ගලා යෑමට ප්‍රථමයෙන් සාපේක්ෂ වශයෙන් නොගැඹුරු ද්‍රෝණියකට ගලා එනු ලැබේ (උදා. පුත්තලම, මීගමුව, යාපනය, මඩකලපුව ගංමෝයන්). ඇතැම් ස්ථානවලදී, ගංගා ගංමෝය බොක්කක් වෙත විවෘත වන අතර එය මුහුද වෙත විවෘත වේ (උදා. කළු ඔය ගංගා ගංමෝය ඕලන්ද බොක්කට විවෘත වීම, මහවැලි ගංමෝය කොඩිඩියාර් හා තබලගම බොකු වෙත විවෘත වීම සහ පොලාතු මෝදර මෝය වැලිගම බොක්කට විවෘත වීම). සමස්තයක් වශයෙන්, ගං මෝය 45ක් පවතින අතර එයින් 28ක් ගංගා ගංමෝය ආකාර වන අතර 17 ද්‍රෝණි ආකාර වේ. රටෙහි ද්‍රෝණි ආකාර ගංමෝයවල මුළු වපසරිය හෙක්ටයාර 90,965ක් පමණ වන අතර (ද්‍රෝණි ප්‍රදේශය පමණක්) ගංගා ගං මෝයවලින් හෙක්ටයාර 2,110ක් පමණ ආවරණය වේ. හෙක්ටයාර 3 සිට හෙක්ටයාර 7,589 දක්වා වපසරියකින් යුතු කලපු 89ක් පමණ පවතින අතර ඒවායින් 08කින් සෑම කලපුවකින්ම හෙක්ටයාර 1,000කට වැඩි ප්‍රමාණයක් ආවරණය වේ. කලපුවල සමස්ත ව්‍යාප්තිය හෙක්ටයාර 36,000ක් පමණ වේ. උතුර, දකුණ, ගිණිකොන හා නැගෙනහිර වෙරළවල කලපු වඩාත් සුලභව පිහිටා ඇති අතර සමුද්‍රීය රැළි හේතුවෙන් රැස්වෙන වැලිවලින් ගං මෝයවලදී බාධක හා වැලි තුඩු නිර්මාණය වීමට හේතුවන අතර ඒවා ඔස්සේ මිරිදිය ජලය ගලායෑම අඩු ය.

• ලවණ වගුරු

එක්රැස්වන ලවණ ඉවත් කිරීම සඳහා ප්‍රමාණවත් මිරිදිය ජල සැපයුමක් නොමැතිවීම හේතුවෙන් පාංශු ලවණතාවය සාපේක්ෂ වශයෙන් ඉහළ මට්ටමක පවතින අන්තර් උදම් කලාපයේ ගොඩබිම් මායිමට ආසන්නතම ලුණු වගුරු දක්නට ලැබේ. ශුෂ්ක ප්‍රදේශවල වැලි සහිත හෝ උදම් මඩ සහිත තැනිතලාවල වර්ධනය වන පැලෑටි ආකාර, ලවණ ප්‍රතිරෝධී ශාකවලින් මෙම ලවණ වගුරු සමන්විත වන අතර ඒවා කලින් කල නිශ්චිත කාලවලදී මුහුදෙන් ජලයෙන් යටවේ.

රට තුළ ලවණ වගුරු බිම් වගුරු හෙක්ටයාර 27,520 ක් පමණ පවතින බව දැනට පවතින තොරතුරුවලින් අනාවරණය වේ (Synthesis Report on Coastal Habitats 2014). ව්‍යාප්තව පවතින ලවණ වගුරු බිම් මාන්තය සිට වන්කලායි දක්වා වූ වෙරළ තීරයේ මන්තාරම ප්‍රදේශයේ ද දක්නට ලැබේ (උදම් රළ බලපෑමට හසුවන බිම්වල පවතින අතර වගුරු ශාක විශේෂ 56කින් පමණ සමන්විත වේ). හම්බන්තොට, පුත්තලම, කල්පිටිය හා මුන්දල වැනි අවසාදිත තැන්පත් වී ඇති කලපු/ ගංගෝය ප්‍රදේශවල ද කඩින් කඩ ව්‍යාප්ත වී ඇති ලවණ වගුරු බිම් දක්නට ලැබේ.

- කඩොලාන

කඩොලාන යනු දැව ආකාර, බීජ දරන, ඉහළ මට්ටමකින් විශේෂණය වී ඇති පඳුරු සිට ඉතා උස ගස් දක්වා වූ පරාසයක විශාලත්වයකින් යුක්ත ශාක වේ. මෙම ශාක හා පඳුරු ලෝකයේ නිවර්තන කලාපීය සහ ඇතැම් උප-නිවර්තන කලාපීය රටවල අන්තර් උදම් කලාපයේ කලපු, ගංගෝය හා ආවරණය වූ බොකුවල වර්ධනය වීම සඳහා අනුවර්තනය වී තිබේ. බොකු, කලපු සහ ගංගෝය ආශ්‍රිත අන්තර් උදම් කලාපයේ මඩ සහිත වෙරළෙහි අඛණ්ඩ ගලා යන ජල පහරවල්, වගුරු හා මිරිදියෙන් පෝෂිත නිශ්චල ජලය රැසුන ස්ථාන හා ඒවායේ ශාක හා සත්ත්ව ජනගහනය ද ඇතුළුව ඉතා හොඳින් අනුවර්තනය වී ඇති ප්‍රධාන වශයෙන්ම දැව සහිත, ලවණ ශාකවලින් කඩොලාන පරිසර පද්ධති සමන්විත වේ.

කඩොලාන යනු කලපු ඇතුළුව වෙරළබඩ පරිසරවල අන්තර් උදම් කලාපවලට සීමා වී ඇති ඉහළ ඵලදායී එනමුත් අතිශයින් අවදානමට ලක්විය හැකි පරිසර පද්ධති වේ. ප්‍රේමකාන්ත කේ.ටී. සහ පිරිස (2022)ට අනුව, ශ්‍රී ලංකාවේ කඩොලාන ප්‍රදේශය හෙක්ටයාර 19,758ක් පමණ වන අතර විශාලතම කඩොලාන කලාප හමුවනුයේ පුත්තලම කලපුව, කලා ඔය දෝණිය හා ත්‍රිකුණාමලය ප්‍රදේශවලිනි (Sri Lanka Forester 2022). ශ්‍රී ලංකාවේ උදම්වල විවලනය අවම මට්ටමක පවතින අතර එය සෙන්ටිමීටර 75 ඉක්මවා යනුයේ ඉතාමත් කලාතුරකිනි. එබැවින් කඩොලාන කලපු, ගංගෝය හෝ ආශ්‍රිත දූපත්වල අන්තර් උදම් කලාපයේ පටු තීරයක් ලෙස සාමාන්‍යයෙන් පවතී.

එසේ වුව ද, කඩොලාන සියලුම අන්තර් උදම් කලාපවල නොපවතින අතර අඩු රළ ක්‍රියාකාරිත්වයක් ඇති ප්‍රදේශවලට සීමා වී පවතී. කඩොලාන මධ්‍ය අවම බාදිය මට්ටමින් කිලෝ මීටර 1 සීමාව ඉක්මවා ගොඩබිම දෙසට ව්‍යාප්ත වනුයේ කලාතුරකින් වන නමුත් ඇතැම් අවස්ථාවලදී ගංගාවලට කිවුල් දිය ඇතුළු වන ඉහළ සීමාව දක්වාත්, ඇතැම් ගංගාධර ගංගෝය වලදී කිලෝ මීටර 20ක දුරක් දක්වාත් ව්‍යාප්තවී පවතී (උදා. කළුතර දිස්ත්‍රික්කයේ ගලතර). කඩොලානවල හැඟෙන වටිනාකම් හා එමගින් සිදුවන පාරිසරික සේවාවන්ට අමතරව, මත්ස්‍ය සම්පත්, ඉන්ධන වශයෙන් යොදා ගැනෙන දැව, ගොඩනැගිලි තැනීමේ ද්‍රව්‍ය සහ මාළු දැල් වර්ණ ගැන්වීම සඳහා ඩයි වර්ග ලබාදීම ඔස්සේ එමගින් යැපෙන ප්‍රජාවන්ට රැකුලක් සපයයි (සිල්වා ඊ.අයි.එල් සහ පිරිස 2013). රට අභ්‍යන්තරයේ සිට වෙරළබඩ ප්‍රදේශයට ළඟා වන දුෂක ද්‍රව්‍ය ඉවත් කිරීමට සහ අවසාදිත රඳවා ගැනීමට පෙරහන් ලෙස ක්‍රියා කරන අතරම, ගංවතුර බලපෑම් අවම කිරීම ද කඩොලාන මගින් ඉටු වේ. එය වායුගෝලයෙන් කාබන් අවශෝෂණය කරගැනීමේදී ද වැදගත් වේ.

ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රධාන කඩොලාන ප්‍රදේශ යාපනය, වඩමාරවිවි (තොණ්ඩමනාර්) කලපු, කෝකිලායි, නයාරු, නන්තිකඩාල් කලපු, ත්‍රිකුණාමලය, කදිරවෙලි, උප්පරු කලපුව, වාලව්වෙනෙයි, මඩකලපුව කලපුව, පොතුච්ඡේ (නැඟෙනහිර වෙරළ), වැලිගම, ගින්නොට, බලපිටිය, බෙන්තොට (දකුණු වෙරළ), පානදුර ගංගෝය, මීගමුව සහ හලාවත කලපු, මුන්දල වැව, පුත්තලම කලපුව, ඕලන්ද බොක්ක, පෘතුගාල බොක්ක සහ මන්තාරම (බටහිර සහ වයඹ වෙරළ) ආශ්‍රිතව පිහිටා ඇත. සත්‍ය වශයෙන්ම පවතින කඩොලාන විශේෂ සම්බන්ධයෙන් පවතින වාර්තාවල පරස්පරතාවයක් පැවතිය ද, කඩොලාන විශේෂ 22ක් හඳුනාගෙන තිබේ. මෙම ප්‍රමාණය මගින් ලොව කඩොලාන විශේෂවලින් තුනෙන් එකක් පිළිබිඹු කරයි. හඳුනාගෙන පවතින විශේෂ අතුරින් ප්‍රධානතම විශේෂ වනුයේ *Avicennia marina*, *Lumnitzera racemosa*, *Rhizophora mucronata* and *Excoecaria agallocha* යන විශේෂයන් වේ.

- බාධක වෙරළවල්, වැලි තුඩු හා වැලි වැටි

බාධක වෙරළ යනු වෙරළ වෙත රළ මගින් රැගෙන එනු ලබන එකිනෙක බද්ධ නොවී පවතින අවසාදිත රාශියක් ජල ස්කන්ධයක් හරහා වැටී ඇති ස්වරූපයකට පත්වී එම ජල ස්කන්ධය මුහුදින් වෙන් කරන ආකාරයකි. වැලි තුඩු යනු වෙරළෙහි සිට අවසාදිත ගසාගෙන යන ප්‍රමුඛ දිසාවට ඉදිරියට තෙරී පවතින එක් අන්තයක් නිදහස්ව පවතින මුල් අවස්ථාවේ පවතින බාධක වෙරළ වේ. වැලි වැටි යනු සුළඟින් ගසාගෙන ගොස් එක්රැස්වන වැලි වන අතර මේවා ඊට ආසන්නව පවතින වෙරළ හා උදම් තලා වැනි භූරූප වලින් වෙනස් වනුයේ වැලි වැටි වලට උදම් රළෙන් බලපෑමක් ඇතිනොවීම යන කරුණ යි.

ශ්‍රී ලංකාවේ කිලෝමීටර් 1,620 ක් පමණ වූ වෙරළ තීරයේ පුළුල් හා වැලි සහිත වෙරළ තීරයන් ඒවායෙහි දර්ශනීයබව සඳහා ප්‍රසිද්ධ වී ඇති අතර විශේෂිත වෙරළාසන්න සත්ත්ව හා වෘක්ෂලතාවල පැවැත්මට රුකුලක් වේ. වෙරළ තීරයේ තැන්පත් වන අවසාදිත එක්රැස් වීමෙන් වෙරළවල් නිර්මාණය වී තිබේ. ඒවා අතුරින් ඒවායේ වෙනස් වන සුළු ස්වභාවය හේතුවෙන් වඩාත්ම සියුම් හා අවදානමට ලක් වනුයේ බාධක වෙරළ, වැලි තුඩු සහ වැලි වැටි ය.

- බාධක වෙරළ

කළුපු හා වගුරු බිම් මුහුදෙන් වෙන් කරන බාධක වෙරළවල් දිවයින වටා පිහිටි වෙරළ ප්‍රදේශවල පවතී (උදා. රැකව, කොස්ගොඩ හා පානම පිහිටි වෙරළවල්). බාධක වෙරළවල් ප්‍රධාන වශයෙන් හමුවනුයේ නිරිත දිග වෙරළේ බෙන්තොට හා බලපිටිය අතර වේ. දකුණු වෙරළ තීරයේ වැලිගම බොක්ක අසල බාධක වෙරළක් පවතින අතර දෙවුන්දර හා අම්බලන්තොට අතර ද බාධක වෙරළවල් කිහිපයක් තිබේ. කොඩිඩියාර් බොක්කේ බටහිර දෙසට පිහිටි කලපුව කොටසේ වන තඹලගම් බොක්ක සම්පූර්ණයෙන්ම බාධක වෙරළක් ලෙස වෙන්වී පවතින අතර, මෙය ඊසාන දිග මෝසම් සමයේ දී අර්ධ වශයෙන් බිඳී යයි. ඇතැම් බාධක වෙරළවල් අන්ත දෙකෙහිදීම නිදහස්ව පවතින අතර එමගින් දූපත් නිර්මාණය වේ (උදා. කරෙයිතිවු).

- වැලි තුඩු

දිවයිනේ බටහිර සහ නැගෙනහිර වෙරළ තීරයේ වැලි තුඩු බොහෝ විට නිරික්ෂණය වන අතර ඒවා මෝය හා සම්බන්ධව පවතී. මීගමු මෝයේ කලින් කළ ගොඩනැගෙන දිය යට වැලිපරය සහ කළු ගං මෝයේ පවත්නා වැලි තුඩුව මීට නිදසුන් වේ. කල්පිටියේ දක්නට ඇති ආකාරයට ඇතැම් බාධක වෙරළවල් සහ වැලි තුඩු ආශ්‍රිතව ව්‍යාප්තව පැතිරී ඇති වැලි වැටි පවතී. බොහෝ වැලි තුඩු අස්ථායි බවට දිස්වෙන අතර, විශේෂයෙන් මෝය දෙසට නෙරා ඇති වැලි තුඩු මෙසේ අස්ථායි වේ (උදා. කළු ගඟ වැලි තුඩුව). ඒ නිසාවෙන්, මේවායේ පිහිටීම කලින් කළට වෙනස් වන අතර, එමගින් මුවදොරෙහි හැඩය හා නිශ්චිත ස්ථානයෙහි ද වෙනස් වීම් ඇතිවේ. නිදසුනක් වශයෙන් මඩකලපු ගං මෝයෙහි මුවදොර, එය වර්තමානයේ පවතින උතුරු දෙසට වීමට ස්ථානගත වී ඇත්තේ ඊට කිලෝ මීටර් 5 ක් පමණ දකුණින් පෙර පිහිටි ස්ථානයක සිටය. ඇතැම් මෝයකටවල් ආශ්‍රිතව සමහර කාලවල දී පමණක් වැලි තුඩු නිර්මාණය වන අතර, එමඟින් ස්වාභාවික ජලය ගලා යෑමේ රටාවන්වලට බාධා පමුණුවාලීමට ප්‍රයත්න දරන හෙයින් බොහෝවිට පහත් බිම් ජලයෙන් යටවීම ප්‍රතිඵල වේ. (උදා. කළු ගඟ සහ මහ ඔය මෝයවල).

- වැලි වැටි

වැලි වැටි යනු සාගරය සහ මහාද්වීපය අතර අන්තර් කලාපයේ පිහිටි අනන්‍ය වූ ගොඩබිම් පරිසර පද්ධතියකි. මෙම වාසස්ථාන වූ පරිසර පද්ධති ස්වභාවයෙන්ම ගතික වන අතර, එබැවින් මේවා බොහෝ සෙයින් හානිවන සුළු අතර මානව ප්‍රේරිත ක්‍රියාකාරකම්වල බලපෑම්වල අවදානමට ලක්වේ.

රට තුළ හඳුනාගෙන ඇති වැලි වැටි ආකාර තුනකි. ඒවා වනුයේ:

- මීටර් 01ට වඩා උසින් අඩු පහත්, සමතලා ස්වරූපයේ සිට සුළු වශයෙන් උස් පහත් වීමක් සහිත, හුදකලා ස්වරූපයේ වැලි වලින් සෑදී ඇති වේදිකා (උදා. කොග්ගල, මාතර, අකුරල සහ උස්වැටකෙයියාව ප්‍රදේශවල පිහිටි මුල් අවස්ථාවේ පවතින වැලි වැටි)

- උස මීටර් 05 ඉක්මවා යන, ස්ථාවර වෙරළවල් ආශ්‍රිතව උස් පහත් වීමක් සහිත හරස්ව වැටුණු ඒකල වශයෙන් පිහිටි ප්‍රාථමික වැලි වැටි (උදා. මන්නාරම, පුනරින්, කල්පිටිය හා ගිණිකොණ දිග වෙරළ දිගේ පවතින වැලි වැටි)
- සාමාන්‍යයෙන් උස මීටර් 03 ඉක්මවා යන සීමා අතික්‍රමණය වූ ද්විතීක වැලි වැටි (උදා. මන්නාරම, පුනරින්, කල්පිටිය හා යාපනය ප්‍රදේශවල වැලි වැටි), මේවායින් බොහොමයක් අත්වායාම ලෙස පිහිටන අතර, ඇතැම් ඒවා පාරවලයික හැඩය ද ගනී. සීමිත සංඛ්‍යාවක් හැඩයෙන් සංකීර්ණ වේ.

ශ්‍රී ලංකාවේ වඩාත් කැපී පෙනෙන වැලි වැටි ඊසාන දිග, වයඹ සහ ගිණිකොන දිග වෙරළ තීරය ඔස්සේ පිහිටා තිබේ. මේවා මන්නාරම දූපත හරහා මුලතිවු සහ ජේදුරු කුඩුව, අලිමංකඩ සහ වාවකව්වේරි සිට කල්පිටිය හා අඹකන්දවිල දක්වා ව්‍යාප්ත වේ. ගිණිකොන දිග වෙරළ තීරයේ දී, හම්බන්තොට දිස්ත්‍රික්කයේ අම්බලන්තොට (ගොඩවාය) සිට අම්පාර දිස්ත්‍රික්කයේ සංගමන් කන්ද කුඩුව දක්වා විහිදේ. අවසාන වශයෙන් සඳහන් කරන ලද වෙරළ තීරයේ පිහිටි වැලි වැටි, සමකයට ආසන්නව ලොව පිහිටි දිගම වැලි වැටි තීරය ලෙස හඳුනාගෙන ඇත.

ශ්‍රී ලංකාවේ වැලිවැටි වෙරළබඩ දර්ශනයේ සහ ජෛව විවිධත්වයේ අත්‍යවශ්‍ය අංගයන් වේ. මෙම වැලි වැටිවල පවතින ද්‍රව්‍ය මගින් ඊට පසුපසින් පිහිටි භූමිය කුණාටු හේතුවෙන් සිදුවෙන බාදනයෙන් හා සිදුවීමේ විභවයක් පවතින මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑමෙන් ආරක්‍ෂා කරනු ලබයි. වැලි වැටිවල පවතින වෘක්ෂලතාදී ශාකනය මගින් වැලි රඳවා ගන්නා අතර ඊට අභ්‍යන්තරයට ගසා ගෙන යාම වළක්වයි. උදම් රළ සහ කුණාටු අවස්ථාවන්හි දී ඊට අභ්‍යන්තර ප්‍රදේශ ජලයෙන් යටවීම වැලි වැටි මගින් වළක්වනු ලැබේ. දැනට පවතින තොරතුරු අනුව, 2004 වසරේ ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළබඩ කලාපයට බලපෑ සුනාමි රළට එරෙහිව වඩාත් ඵලදායී බාධකයක් ලෙස ක්‍රියාකර ඇත්තේ සම්පූර්ණ වශයෙන් පැවති වැලි වැටිය (බඹරදෙනිය සහ පිරිස, 2006).

3.2 වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවල වර්තමාන තත්ත්වය

මෙරට රජය, රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන සහ සිවිල් සංවිධාන විසින් ක්‍රියාත්මක කරන ලද කළමනාකරණ පියවර මධ්‍යයේ වුව ද, අතීතයේ දී ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවලින් සැලකිය යුතු සංඛ්‍යාවක් විවිධ ස්ථානවලදී විවිධ මට්ටම්වලින් හායනයට පත්වී ඇති අතර සම්පත් ප්‍රමාණය මෙන්ම ඒවා පැතිර ඇති වපසරිය ද පෙර නොවූ විරූ වේගයකින් අඩුවීම මෙමගින් ප්‍රතිඵල වී තිබේ. පැහැදිලිව දෘශ්‍යමාන වන්නා වූ වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති මෙලෙස හායනයට ලක්වීමට බලපාන ප්‍රධාන කරුණ වනුයේ මේවා බොහෝ සෙයින් හානිවන සුළු වීම සහ ස්වාභාවික හේතු සහ මානව මැදිහත්වීම් යන හේතු ද්විත්වයම නිසා ගොඩබිම හා සාගරයේ සිදුවන බොහෝ ගතික ක්‍රියාවලීන්ට මේවා ගොදුරුවීම යි. මෙම සාධක කාණ්ඩ තුනකට වර්ග කළ හැකි ය. පළමුව, ආර්ථික ප්‍රතිලාභ යන අරමුණ උදෙසා වෙරළබඩ ප්‍රදේශයන්හි ජනගහන වර්ධනයට සමගාමීව ප්‍රමාණය ඉක්මවා සම්පත් භාවිතා කිරීම හේතුකොට පරිසර පද්ධතිවල ගුණාත්මකභාවය සහ ප්‍රමාණය පහත වැටීම යි. දෙවනුව, වෙරළබඩ බාදනය, සුළු සුළං (1978), සුනාමි (2004) හා “එල්නිනෝ” බලපෑම (1998) වැනි ස්වාභාවිකව කාලයක් මුළුල්ලේ සිදුවන සහ නියමිත කාලාන්තරවලදී ඇතිවන වෙරළබඩ ව්‍යසනයන් මගින් වෙරළබඩ කලාපය තුළ පිහිටා ඇති බොහෝ වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතීන් වෙත සෘජුවම අහිතකර බලපෑමක් කරන ලදී. තෙවනුව, 2009 වර්ෂය දක්වා ඊට තුළ වසර තිහක් පමණ පැවති ගැටුම්කාරී වාතාවරණය ඔස්සේ ඇතැම් පරිසර පද්ධති වෙත ඉහළ හානියක් සිදුවුණු අතර විශේෂයෙන් උතුරු සහ නැගෙනහිර වෙරළබඩ කලාපයේ මෙය ඇතිවිණි.

3.2.1 ගැටලු සහ තර්ජන

- හිරිගල්පරවලට හානිවීම හා විනාශ කිරීම

සමාජයට ප්‍රතිලාභ ගෙනදෙන හිරිගල්පර මගින් සැපයෙන පාරිසරික සේවාවන් ඉතා වැදගත් වන අතර ශ්‍රී ලංකාවේ නොගැඹුරු මුහුදේ පවත්නා වටිනාම සාගර පරිසර පද්ධතිය ලෙස හිරිගල්පර හඳුනාගෙන ඇත. එසේ වුව ද, මෙම හිරිගල්පර වර්තමානයේ දී ස්වාභාවික හේතු සහ මානව සහ බලපෑම් මත බොහෝ ස්ථානයන්හි දී හායනයට ලක්ව ඇත. මෙලෙස හායනයට ලක්වූ හිරිගල්පර පරිසර පද්ධති බස්නාහිර සහ දකුණු වෙරළ තීරයන්හි විශේෂයෙන් වෙරළට ආසන්න ප්‍රදේශවල දැකිය හැකි ය. 2004 වර්ෂයේ මුහුණ දීමට සිදු වූ සුනාමි ව්‍යසනයට පෙර හිරිගල්පර විනාශ වීමට බලපෑ මූලික හේතුව වූයේ හුණු කර්මාන්තය සඳහා මහා පරිමාණයෙන් හිරිගල්පර ඉවත් කිරීමයි. හිරිගල් කැණීම, එකතු කිරීම, ප්‍රවාහනය, පිරිසැකසුම් කිරීම සම්බන්ධයෙන් 1988 වර්ෂයේ දී පැනවූ නතනම මධ්‍යයේ වුව ද මෙම කටයුතු සිදුවිය. දැනට පවතින තොරතුරු අනුව, මුහුදු හිරිගල්පර කැණීමේ කටයුතුවල පැහැදිලි අඩුවීමත් 1984 සහ 1998 අතර කාලය තුළ සිදු වී ඇත. සුනාමි ව්‍යසනයෙන් අනතුරුව, දකුණු හා නිරිතදිග වෙරළ කලාපයේ හුණු කර්මාන්තය සඳහා හිරිගල්පර කැනීමේ කටයුතු නොසැලකිය හැකි මට්ටමකට විශාල වශයෙන් අඩුවී ඇත. නියාමන පියවර හැරුන විට, වෙරළ සංරක්‍ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ

දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ක්‍රියාත්මක කරන ලද මහජන දැනුවත් කිරීම් හා අධීක්ෂණ කාර්ය පටිපාටි සේම වෙරළබඩ ප්‍රජාවන් තුළ හිරිගල්පරවල වැදගත්කම සම්බන්ධයෙන් ඇති වූ ස්වයං අවබෝධය මෙම තත්ත්වයට හේතු විය.

කාලයත් සමඟින් හිරිගල්පර භායනය වීමේ ස්වභාවය හා ප්‍රධාන හේතු වෙනස් වී ඇති අතර, වර්තමානයේ දී හිරිගල්පර විනාශවීම සඳහා දායකවන ප්‍රධාන සාධක ලෙස වෙනත් සාධක ඉස්මතු වී තිබේ. මෙම සාධක අතරට, ඩයිනමයිට් දැමීම වැනි විනාශකාරී ආකාරවල මසුන් ඇල්ලීමේ ක්‍රම, සුරතල් මසුන් ඇල්ලීම සඳහා මොක්සි නෙට් භාවිතා කිරීම, පොකිරිස්සන් ඇල්ලීම සඳහා හිරිගල්පර මත පතුල් දැල් එලීම වැනි ක්‍රම වාර්තාවී තිබේ. එමෙන්ම, “සුරුක්කු” හා “ලයිලා” දැල් වැනි නීතිමය අවසරයක් නොමැති ධීවර ආම්පන්න භාවිතය හේතුවෙන් හිරිගල්පර මත වාසය කරන අවදානමට පත්වී ඇති සහ දුර්ලභ මත්ස්‍ය විශේෂ අඩුවී යයි. තවද, අවසාදිත තැන්පත්වීම්, දූෂණය හා සංචාරක කර්මාන්තය ආශ්‍රිත ක්‍රියාකාරකම් හේතුවෙන් ද හිරිගල්පර විනාශ වේ.

වෙරළබඩ සංචාරක කර්මාන්තයේ වර්ධනය ද සෘජු සහ අනියම් ආකාරවලින් හිරිගල්පර සඳහා හානි සිදුකරන අතර මෙය වැඩි වශයෙන් බලපානුයේ දකුණු, වයඹ, හා නැගෙනහිර වෙරළ කලාපයේ ය. හිරිගල්පර මත ඇවිදීම, හිරිගල්පර පවතින ප්‍රදේශවල නැංගුම්ලැම, වීදුරු පතුල සහිත බෝට්ටු හිරිගල්පර මත හැපීම සහ සිහිවටන වශයෙන් හිරිගල්පර රැස් කිරීම වැනි කරුණු හේතුවෙන් සෘජුවම වාසස්ථාන නැතිවීම හෝ විනාශවීම පිළිබඳව මෙම ප්‍රදේශවලදී පැහැදිලිව දැකිය හැකි ය.

මානව මැදිහත්වීම් හැරුන විට, 1988 වර්ෂයේ දී බොහෝ ප්‍රදේශවල උද්ගත වූ “එල්නිනෝ” (“El Nino” Southern Oscillation) සංසිද්ධියේ බලපෑම ආශ්‍රිතව ඉහළ ගිය සාගර ජල උෂ්ණත්වය හේතුවෙන් මහා පරිමාණ වශයෙන් හිරිගල්පර විරංජනයවීම හේතුවෙන් වඩාත් නොගැඹුරු ප්‍රදේශවල හිරිගල්පර භාවිතය දක්නට ලැබිණි. මෑත වසරවල දී, එල්නිනෝ සංසිද්ධි වඩාත් බහුලව සිදුවීම ආරම්භ වූ අතර මෙම සංසිද්ධිය සිදුවීමේ කාලසීමාව වසර 12 සිට වසර 07 දක්වා අඩුවී තිබේ. එනමුත් මෙම ප්‍රවණතාවය සහතික කිරීම සඳහා කාල රාමුව ප්‍රමාණවත් නොවේ. දැනට පවතින තොරතුරු අනුව, 1998 සිදුවූ තරම් බරපතල මට්ටමක නොවූණ ද, 2000, 2002, 2003 හා 2005 වර්ෂ වලදී දිවයිනේ විවිධ පළාත්වල සැලකිය යුතු මට්ටමේ විරංජනය සිදුවීමේ සිද්ධි වාර්තා විය (Synthesis Report 2014). එසේ වුව ද, 2002 වර්ෂයේ දී දකුණු පළාතේ සිදුවූ විරංජන සිද්ධියේ විශාලත්වය 1998 විරංජන සිදුවීමට සමාන ලෙස සැලකේ (Synthesis Report 2014). මීට අමතරව, පසුගිය (Acanthaster planci) වැනි හිරිගල්පර විලෝපියන් වසංගත ආකාරයෙන් පුළුල් වශයෙන් පැතිරීයාම මගින් ද හිරිගල්පර විශාල වශයෙන් විනාශ විය. ප්‍රමාණය ඉක්මවා ධීවර කටයුතු සිදුවන සහ/හෝ ගොඩබිම ප්‍රදේශවලින් පෝෂක ගලායෑම ඉහළ බවට සාක්ෂි පවතින ඉහළ මට්ටමක ජනගහණයක් පවතින ප්‍රදේශවලට ආසන්නව මෙවැනි වසංගත තත්ත්වයන් වැඩි වශයෙන් වාර්තා වේ. විලෝපිය ගැස්ට්‍රො පොඩි මොලුස්කාවෙකු වන *Drupella* විසින් හිරිගල් සඳහා සිදුකළ හානි සම්බන්ධයෙන් ද බොහෝ වාර්තා තිබේ. මෙවැනි විලෝපියකයන්ට අමතරව, ඇතැම් ප්‍රධාන හිරිගල්පර ආශ්‍රිතව බහුලව වැඩි ඇති ඇල්ගී වර්ධනයක් (*halimeda Sp*) ද නිරීක්ෂණය වේ. මෙම තත්ත්වය විශේෂයෙන් පරෙවි දූපත හා පොල්හේනේ හිරිගල්පර ආශ්‍රිතව දක්නට ලැබේ. මෙවැනි ආක්‍රමණශීලී විශේෂයන්ගේ පැතිරීම හිරිගල්පරවල පාරිසරික තුලනයට බලපාන ප්‍රධාන විභවය අවධානයක් ලෙස වර්තමානයේ දී හඳුනාගෙන තිබේ. මෙරට බටහිර පෙදෙසේ හිරිගල්පරවලට හානි සිදුකළ ආක්‍රමණික විශේෂ මෙරටට හඳුන්වාදී ඇත්තේ භාණ්ඩ නොකා මගින් මුදා හරින ජලය හෝ නැව් කඳ හෝ නියමිත දැනුවත් කිරීමකින් තොරව මුදා හරින ජලජ නිදර්ශක මගින් බවට සැක කෙරේ (Synthesis Report on Coastal Habitats 2014). හිරිගල්පර භායනය සඳහා හේතුවන ප්‍රාදේශික සාධක හා වෙරළ කලාපයේ ජීව කොරල් වැස්මේ ව්‍යාප්තිය වගුව 3-4 සහ 3-5 මගින් දැක්වේ.

වගුව 3- 4: හිරිගල්පර විනාශවීම සඳහා හේතුවන ප්‍රාදේශික සාධක

කලාපය	ප්‍රාදේශික සාධක	විනාශයේ විශාලත්වය
වයඹ කලාපය		
සිල්වතුරේ, අරිප්පු, වන්කලායි හා මහා බාධක කොරල් පරය (බා රිෆ්)	විනාශකාරී මසුන් ඇල්ලීමේ ක්‍රම	ඉහළ/ ඉතා ඉහළ මට්ටම
	හිරිගල් පර මත දැල් දැමීම	ඉහළ මට්ටම
	අවසාදිත තැන්පත්වීම්	පහළ මට්ටම
	අධික ලෙස මසුන් ඇල්ලීම	ඉතා ඉහළ මට්ටම
	මුහුදු කුඩුල්ලන්/ හක්ගෙඩි රැස් කිරීම	ඉතා ඉහළ මට්ටම
	සංචාරක කර්මාන්තය/ විනෝදාස්වාද කටයුතු	පහළ මට්ටම
	දූෂණය	මධ්‍යස්ථ මට්ටම
නැගෙනහිර කලාපය		
පාසිකුඩා, කල්කුඩා, පුන්නායිකුඩා, කායන්කර්නි,	විනාශකාරී මසුන් ඇල්ලීමේ ක්‍රම	මධ්‍යස්ථ මට්ටම

පරෙවි දූපත, කුවිවවේලි		
	හිරිගල් පර මත දැල් දැමීම	මධ්‍යස්ථ මට්ටම
	අවසාදිත තැන්පත්වීම	මධ්‍යස්ථ මට්ටම
	මසුන් ඇල්ලීම	මධ්‍යස්ථ මට්ටම
	මුහුදු කුඩැල්ලන්/ හක්ගෙඩි රැස් කිරීම	ඉහළ මට්ටම
	සංචාරක කර්මාන්තය/ විනෝදාස්වාද කටයුතු	ඉහළ මට්ටම
	දූෂණය	ඉහළ මට්ටම
උතුරු කලාපය		
පේදුරු තුඩුව, ඉන්බාසිටි, නොණ්ඩමනාරු, වලිතුන්ඩාල්, කරෙයිනගර්, පුන්ගුඩතිවු, කයිටස්, ඩෙල්ෆට්	විනාශකාරී මසුන් ඇල්ලීමේ ක්‍රම	ඉහළ මට්ටම
	හිරිගල් පර මත දැල් දැමීම	මධ්‍යස්ථ මට්ටම
	අවසාදිත තැන්පත්වීම	පහළ මට්ටම
	මසුන් ඇල්ලීම	
	මුහුදු කුඩැල්ලන්/ හක්ගෙඩි රැස් කිරීම	ඉහළ මට්ටම
	සංචාරක කර්මාන්තය/ විනෝදාස්වාද කටයුතු	පහළ මට්ටම
	දූෂණය	පහළ මට්ටම
දකුණු කලාපය		
හික්කඩුව, රුමස්සල, වැලිගම, මිරිස්ස, පොල්හේන	විනාශකාරී මසුන් ඇල්ලීමේ ක්‍රම	ඉහළ මට්ටම
	හිරිගල් පර මත දැල් දැමීම	මධ්‍යස්ථ මට්ටම
	අවසාදිත තැන්පත්වීම	ඉහළ මට්ටම
	මසුන් ඇල්ලීම	
	මුහුදු කුඩැල්ලන්/ හක්ගෙඩි රැස් කිරීම	පහළ මට්ටම
	සංචාරක කර්මාන්තය/ විනෝදාස්වාද කටයුතු	ඉහළ මට්ටම
	දූෂණය	ඉහළ මට්ටම

මූලාශ්‍රය: සංකල්ප පත්‍රිකාව, 1). Global Fund for Coral Reefs IUCN 2023 2). අරුලානන්දන් සහ පීරිස 2021 3). පෙරේරා එන්, 2019 මත පදනම් වේ.

වගුව 3- 5: වෙරළ කලාපයේ ජීවී කොරල් වැස්මේ ව්‍යාප්තිය

වෙරළබඩ කලාපය	ස්ථානය	ජීවී හිරිගල් ආවරණය %
දකුණු කලාපය (2014)	හික්කඩුව	19.6
	රුමස්සල	
	වැලිගම	64%
	මිරිස්ස	50%
	පොල්හේන	21.5
නැගෙනහිර කලාපය (2020)	කායාන්කර්නි	38%
	පාසිකුඩා	21%
	පරෙවි දූපත	59%
	අඩුක්කුපාරු	12%
	ගිරාගල් පරය	70%
උතුරු කලාපය (2021)	පේදුරු තුඩුව	55%
	ඉන්බර්සිටි	45%
	නොණ්ඩමනාරු	46%
	වලිතුන්ඩාල්	43%
	කරෙයිනගර්	25%

	පුන්ගුඩනිවු	40%
	කයිට්ස්	25%
	ඩෙල්ෆ්ට්	15%

මූලාශ්‍රය: 1. රාමචන්ද්‍ර මන්.ඩබ් සහ පිරිස (2020) 2. අරුලනාදන්.ඒ සහ පිරිස (2021)

• කලපු හා ගං මෝය පරිසර පද්ධති භායනායවීම

කලපු සහ ගං මෝය යනු ශ්‍රී ලංකාවේ ඉතා වටිනා පරිසර පද්ධති වන අතර ධීවර ප්‍රජාව සඳහා ආදායම් ප්‍රභවයක් සැපයීමේ මූලාශ්‍ර සැපයීම, සරු ජෛව විවිධත්වයක් සහිතවීම සහ ධීවර යාත්‍රා සඳහා නැංගුරම් පහසුකම් සැපයීම මගින් ආර්ථික සාධක ලෙස ක්‍රියාත්මක වේ. නිදසුනක් ලෙස, වඩාත් ඵලදායී බාධක හරහා ගොඩනංවා ඇති මෝයන් තුනක් වන මීගමුව, පුත්තලම හා මඩකලපුවෙන් පමණක් ධීවර කටයුතුවලින් උත්පාදනය කරන වාර්ෂික ආදායම රු.බිලියන දෙක ඉක්මවයි (සමරකෝන් ජේ සහ පිරිස, 2012). එසේ වුව ද, වෙරළබඩ කලාපයේ ජනගහනය ඉහළ යෑම, අපද්‍රව්‍ය ගලා ඒම හේතුවෙන් ඇතිවන දූෂණය, පිළියම් නොකර බැහැර කරන කාර්මික අපද්‍රව්‍ය, නාගරික අපද්‍රව්‍ය හා දැවිතෙල්, ආක්‍රමණශීලී ශාක විශේෂ පැතිරීම සහ දේශගුණික විපර්යාස පසු විපාක හේතුවෙන් කලපු හා ගං මෝය හා ඒවායේ අන්තර්ගත ජෛව විවිධත්වය උග්‍ර පීඩනයකට හසුවී ඇති අතර දැඩි වෙනස්වීම්වලට ද මුහුණ දී සිටී. වයඹ දිග වෙරළ තීරයේ, කලපු හා ගං මෝය ප්‍රදේශ ඉස්සන් ගොවිපළවලින් බැහැර කරන අපද්‍රව්‍ය හේතුවෙන් දූෂණය වී ඇත. කොහු කර්මාන්තය සඳහා පොල්ලෙලි පල් කිරීම (උදා. මාදු ගහ ගං මෝය, බොල්ගොඩ ගං මෝය), වැලි ගොඩ දැමීම සහ ධීවර යාත්‍රා නැංගුරම්වලට මගින් ඇතැම් කලපු/ ගං මෝය දූෂණය වී ඇත. අන්වීදීමට සිදුව ඇති සෙසු අහිතකර බලපෑම් වනුයේ වාරිමාර්ග යෝජනා ක්‍රම වැනි රට අභ්‍යන්තරයේ සිදුවන සංවර්ධන කටයුතු, කෘෂිකාර්මික කටයුතුවලින් පසට සිදුවන අවහිරතා, කැලෑ එළිපෙහෙලි කිරීම, කැණීම් සහ ඉදිකිරීම් ආදිය හේතුකොට ගෙන රොන්මඩ තැන්පත්වීම ඉහළ යෑමයි. වාරිමාර්ග යෝජනා ක්‍රම හේතුවෙන් ස්වාභාවික ජල ප්‍රවාහයේ සිදුවන වෙනස්වීම් කලපු/ ගං මෝය කිහිපයක ලවණතා මට්ටම කෙරෙහි බලපා තිබේ. මෙම තත්ත්වය ඇතැම්විට *Najas marina* සහ *Salviniamolesta* වැනි ආක්‍රමණශීලී ශාක විශේෂවල වර්ධනය ඇතැම්විට ඉහළ නංවයි. වාණිජ වශයෙන් වැදගත් ජීව විශේෂ අක්‍රමවත් ආකාරයෙන් නෙලා ගැනීම ද මෙම පරිසර පද්ධති කෙරෙහි බලපා තිබේ.

මෙම පරිසර පද්ධති හා බැඳුණ අනෙක් ගැටලු වනුයේ අනවසර අත්පත්කර ගැනීම් සහ ඉඩම් ගොඩකිරීම් හේතුවෙන් කලපු සහ ගං මෝයන්හි සක්‍රීය ජල ප්‍රදේශ අඩු වී යෑම යි (උදා. බොල්ගොඩ හා මීගමුව මෝයන් සහ මාවැල්ල හා ලුනාව කලපු). එසේම ඇතැම් ගං මෝය සහ කලපුවල පාරිසරික ගුණය සහ සෞන්දර්යාත්මක අගය ද අඩුවී තිබේ. (උදා. බෙන්තොට, මීගමුව හා මාදු ගහ මෝය සහ බොල්ගොඩ කලපුව). මෙම සියලු අහිතකර බලපෑම් හේතුවෙන් ධීවර කටයුතු, සංචාරක කර්මාන්තය, විද්‍යාත්මක, පර්යේෂණ සහ අධ්‍යාපන කටයුතු සඳහා කලපු සහ ගං මෝය ප්‍රදේශ යොදා ගැනීමට බාධා එල්ල වී තිබේ. නිදසුනක් ලෙස, ශ්‍රී ලංකාවේ කලපු සහ මෝය ආශ්‍රිත ධීවර කටයුතුවල පූර්ණ සහ අර්ධකාලීන ධීවරයන් 30,000 ක් පමණ නියැලී සිටින බැවින් මෙය ගැටලුවක් වී තිබේ.

බොහෝවිට, ශ්‍රී ලංකාවේ බොහෝ කලපුවල සම්පත් සතුටුදායක, යම් ප්‍රමාණයකට හොඳ හෝ ඉතා හොඳ මට්ටමේ පවතී. මන්නාරම දිස්ත්‍රික්කයේ පවතින කලපු සම්පත් අනෙකුත් වෙරළබඩ දිස්ත්‍රික්කවල කලපුවලට වඩා හොඳ මට්ටමක පවතින බව වාර්තා වේ. එසේ වුව ද, හම්බන්තොට, කොළඹ සහ ගාල්ල දිස්ත්‍රික්කයන්හි කලපු සම්පත් “අසතුටුදායක” හා “ඉතා අසතුටුදායක” ලෙස වර්ගීකරණය කර ඇත. (සිල්වා ඊ.අයි.එල් සහ පිරිස, 2013).

• මුහුදු තෘණතලා සහ මුහුදු පැලෑටිවලට හානි සිදුවීම

ශ්‍රී ලංකාවේ මුහුදු තෘණතලාවල තත්ත්වය පිළිබඳව දැනට පවතින තොරතුරුවල යාවත්කාලීන කිරීමක් මෑත කාලීනව සිදුකර නොමැත. කෙසේ වුවත්, දැනට පවතින තොරතුරු අනුව කලපු සහ හිරිගල්පර ආශ්‍රිතව පවත්නා මුහුදු තෘණතලා බොහොමයක් විනාශකාරී ධීවර අස්වනු නෙලීමේ තාක්ෂණයන් හේතුවෙන් නිරන්තරයෙන් විනාශයට පත්වේ. මුහුදු තෘණ පැහීම හෝ එම තෘණ ඇවිස්සීම සිදුවන ආකාරයේ ධීවර උපකරණ භාවිතයෙන් ද මුහුදු තෘණතලාවලට හානි පැමිණේ තල්ලු දැල් සහ අදින දැල් භාවිතය හේතුවෙන් වෙරළබඩ තෙත් බිම්වල ඇති මුහුදු තෘණතලා බිම්වලට විශාල ලෙස හානි සිදු වේ (මිත්‍රපාල. එස්, 2008). ශ්‍රී ලංකාවේ

යාපනය සහ පුත්තලම අතර මුහුදු තීරයේ මුහුදු තෘණ මත වාණිජ මට්ටමින් යොදාගන්නා ට්‍රෝලර් යාත්‍රා භාවිතයක් දැල් දැමීම් සහ මාළු ඇල්ලීමට පා කර හරින දැල් සහ වෙරළ තීරයේ ඇතැම් ස්ථානවල භාවිතා කරන මාදැල් ද විශාල වශයෙන් මුහුදු තෘණවලට හානි පමුණුවයි. ඉන්දියානු ධීවරයින් විසින් මහා පරිමාණයෙන් උතුරු මුහුදේ අනවසරයෙන් කරනු ලබන වාර්තාගත වී ඇති ට්‍රෝලර් යාත්‍රා භාවිතයක් දැල් දමා මාළු ඇල්ලීම හේතුවෙන් ද දැඩි ලෙස මුහුදු තෘණවලට හානි සිදුව ඇත. ඇතැම් ප්‍රදේශවල, ඉස්සන් ඇති කරන ස්ථානවල එම සතුන්ට ආහාරදීම සඳහා පොලිකීටා පණුවන් වාණිජ මට්ටමින් නෙලා ගැනීමෙන් ද මුහුදු තෘණවලට විශාල හානියක් සිදු වේ (උදා. මීගමුව සහ හලාවත ගංමෝය). අනෙක් අතින් කර බලපෑම් වනුයේ වෙරළට ඔබ්බෙන් මුහුදේ වැලි කැණීමේ කටයුතුවලින් එන රොන්මඩවලින් ඇහිරීම, වාරිමාර්ග යෝජනා ක්‍රම හරහා රට අභ්‍යන්තරයේ ජල පෝෂකයන්ගේ වෙනස් වීම් වේ. ස්වාභාවික හේතු හෝ මානව ක්‍රියාකාරිත්වයන් හේතුවෙන් වැලි ඇවුරුම් නිර්මාණය වීම ඔස්සේ ද මුහුදු තෘණතලා භායනය විය හැකි ය. 2004 වර්ෂයේ සුනාමි ව්‍යවසනය හේතුවෙන් ශ්‍රී ලංකාවේ සිදුවූ මුහුදු තෘණවලට වූ හානිය ඉතා අල්ප සිද්ධියක් ලෙස වාර්තා වී තිබේ (FAO 2007). මීට අමතරව, දේශගුණික විපර්යාසවලට අදාළව ජලයේ උෂ්ණත්වය වැඩිවීම මුහුදු තෘණතලාවල වර්ධනය, ප්‍රජනනය සහ සාමාන්‍ය පරිවෘත්තීය කෙරෙහි සෘජු බලපෑමක් ඇති කරයි (මිත්තපාල, එස්, 2008).

- කඩොලාන ප්‍රදේශ භානිවීම හා විනාශ කිරීම

විවිධ මානව ක්‍රියාකාරකම් හේතුවෙන් කඩොලාන පරිසර පද්ධති වර්තමානයේ දී ක්‍රමිකව තර්ජනයට ලක්වේ. කැලෑ කපා ඉවත් කිරීම, අනවසරයෙන් ප්‍රදේශ අල්ලා ගැනීම, කඩොලාන පරිසර පද්ධති මානව ජනාවාස බවට පරිවර්තනය කිරීම, ජලජ ශාක හා සතුන් වගාකිරීමේ ව්‍යාපෘති, ඉඩම් ගොඩකිරීම හා සංචාරක කටයුතු ආශ්‍රිත ව්‍යාපෘති මීට ඇතුළත් වේ.

මෑත කාලීනව, කඩොලාන ප්‍රදේශවලින් විශාල ප්‍රමාණයක් ඉස්සන් ගොවිපොළ සහ ලුණු ලේවා සඳහා පරිවර්තනය කිරීම හේතුවෙන්, විශේෂයෙන් මෙරට උතුරු සහ බස්නාහිර පළාත්වල පිහිටි කඩොලාන වගුරුබිම්වලට විශාල හානියක් සිදුවිය. මීට අමතරව, පහත් බිම්වල කෘෂිකාර්මික කටයුතු, නිවාස ඉදිකිරීම, ජනාවාස පුළුල් කිරීම වැනි කටයුතු ද කඩොලාන බිම් විනාශ වීම සඳහා සැලකිය යුතු ආකාරයෙන් බලපා ඇත. මීගමුව කලපු පරිසරය ආශ්‍රිතව තිබූ කඩොලාන බිම් ප්‍රමාණය 2010 වර්ෂයේ දී හෙක්ටයාර 253 දක්වා අඩු වූ අතර, ඒ අනුව පසුගිය වසර 20 ක කාල සීමාවක් මුළුල්ලේ මානව ප්‍රේරිත කටයුතු හේතුවෙන් ආසන්න වශයෙන් හෙක්ටයාර 100ක කඩොලාන විනාශ වී තිබේ (Kasige at el 2012, EML). වයඹ පළාතේ කඩොලාන බිම් මූලික වශයෙන් විනාශ වී ඇත්තේ ඉස්සන් ගොවිපොළවල් පුළුල් වීම නිසා වන අතර මානව ජනාවාස හා කර්මාන්ත ව්‍යාප්තිය නිසා කඩොලාන බිම් සුළු පරිමාණ වශයෙන් පමණක් විනාශ වී තිබේ. සමස්තයක් ලෙස, 1986 සහ 2009 කාල සීමාව තුළ ප්‍රධාන වශයෙන් මානව මැදිහත්වීම් හේතුවෙන් කඩොලාන වැස්ම සැලකිය යුතු ප්‍රමාණයකින් අඩුවී ඇත. එමෙන්ම, කඩොලාන සම්පත් වැඩිපුර භාවිතා වීමක් ද දක්නට ඇත. නිදසුනක් වශයෙන්, ශාභස්ප කටයුතු සඳහා රිට්ටල් හා දර වශයෙන් ද, අතු කොටු මත්ස්‍ය කර්මාන්තය සඳහා කුඩා රිකිලි වශයෙන් ද කඩොලාන භාවිතය තීරසාර මට්ටම ඉක්මවා ගොස් තිබේ. ජල දූෂණය සහ රොන්මඩ තැන්පත් වීම හේතුවෙන් ද කඩොලාන පරිසර පද්ධති භායනය වේ. මානව ප්‍රේරිත ක්‍රියාකාරකම්වලට අතිරේකව සුනාමි වැනි ස්වභාවික හේතු හා ආක්‍රමණශීලී පැලෑටි විශේෂවල ව්‍යාප්තිය ද මෑත අතීතයේ දී කඩොලාන විනාශ වීමට බලපා ඇත. 2004 සුනාමි ව්‍යවසනයේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් වාලච්චේන, අක්කරෙයිපත්තුව, සල්ලිතිවූ, වාකරේ සහ පානම වෙරළබඩ බණ්ඩවල පිහිටි විශාල කඩොලාන බිම් කැබලි විනාශ වී තිබේ. *Annona glabera*, *Typha angustifolia*, *Salvinia molesta*, *Pistia stratiotis* and *Naja marina* වැනි ආක්‍රමණශීලී ආගන්තුක විශේෂ මගින් ද කඩොලාන පරිසර පද්ධති කෙරෙහි අහිතකර බලපෑමක් ඇති කරන ලදී. Synthesis Report on Coastal Habitats, 2014).

වනජීවී දෙපාර්තමේන්තුව, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව ඇතුළුව රාජ්‍ය ආයතන සහ රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන කිහිපයක් දීර්ඝ කාලයක් මුළුල්ලේ පුනරුත්ථාපන හා ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීමේ වැඩසටහන්වල නිරතව සිටින නමුදු, ශාක රෝපණ ප්‍රයත්නවලින් බහුතරයක් අසාර්ථක වී ඇති අතර පවත්නා කඩොලාන වනාන්තර ආරක්ෂා කිරීමට පොළඹවන ලදී (Sri Lanka Forester 2022). ඒ අනුව, 2019 වර්ෂය වනවිට, වන සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් කඩොලාන වනාන්තර දාහතක් ද වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් කඩොලාන වනාන්තර දොළහක් ද ප්‍රකාශයට පත්කර තිබේ.

- **ලවණ වගුරු විනාශ කිරීම**

දිවයිනේ වියළි සෘතුව වැඩි කාලයක් පවතින උතුරු, වයඹ, ඊසානදිග සහ ගිනිකොණ දිග ප්‍රදේශවල ලවණ වගුරු ප්‍රධාන වශයෙන් පිහිටා ඇත. සංක්‍රමණික සහ නේවාසික පක්ෂීන් සඳහා විවේක ගන්නා ස්ථාන සහ ආහාර සපයන ස්ථාන ඇතුළුව වැදගත් පාරිසරික කාර්යයන් ලවණ වගුරු මගින් සැපයේ (Synthesis Report on Coastal Habitats 2014). පුත්තලම දිස්ත්‍රික්කයේ ලවණ වගුරු, ඉස්සන් ගොවිපොළවල් හා ලුණු ලේවායන් බවට පරිවර්තනය කිරීම හේතුවෙන් එම දිස්ත්‍රික්කයේ ලවණ වගුරු සැලකිය යුතු මට්ටමකින් අඩුවී ඇත. 1986 සහ 2002 අතර කාලසීමාව තුළ එලෙස පරිවර්තනය කරන ලද ලවණ වගුරු බිම් ප්‍රමාණය ආසන්න වශයෙන් හෙක්ටයාර 2,960ක් පමණ වේ. දයාරත්ත සහ පිරිස 1997 වර්ෂයේ දී වාර්තා කර ඇත්තේ වසර වසර 10 ක කාල සීමාවක් තුළ (1981 – 1992) ප්‍රධාන වශයෙන් ඉස්සන් ගොවිපොළ හේතුවෙන් පුත්තලම කලපු ප්‍රදේශයේ ලවණ වගුරුවලින් 50% ක් අහිමි වී ඇති බවයි.

අපජලයෙන් සිදුවන දූෂණය, කෘෂිකාර්මික සහ කර්මාන්ත කටයුතුවලින් පිටවන රසායන ද්‍රව්‍ය, අපද්‍රව්‍ය හා සන අපද්‍රව්‍යවල බලපෑමට නැගෙනහිර පළාතේ පිහිටා ඇති ලවණ වගුරු බඳුන් වේ (Synthesis Report on Coastal Habitats 2014). පැවති ගැටුම්කාරී තත්ත්වයන් යටතේ වුව ද උතුරු කලාපයේ පිහිටි ලවණ වගුරු, විශේෂයෙන් මන්නාරම දිස්ත්‍රික්කයේ ලවණ වගුරු පසුගිය දශක තුන මුළුල්ලේ බලපෑම්වලට භාජනය නොවී තිබිණ. අනෙකුත් වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති මෙන් නොව ලවණ වගුරු සම්බන්ධයෙන් විධිමත් පාරිසරික ඇගයීමක් සිදුකොට නොමැති වීම හේතුවෙන් ඒවායේ භාවිතය පිළිබඳ අපැහැදිලි තත්ත්වයක් නිර්මාණය වී ඇත.

- **වැලි වැටී, බාධක වෙරළ හා වැලි තුඩු භායනය වීම**

ශ්‍රී ලංකාවේ වැලි වැට්ටබාධක වෙරළ හා වැලි , තුඩු වැලි, වැලි වැටි සහ බාධක වෙරළ භායනයට ලක්වීමට ප්‍රධාන වශයෙන් බලපා ඇත්තේ වාසස්ථාන ඉදිකිරීම, මානව ජනාවාස පුළුල් කිරීම, හෝටල් හා අදාළ යටිතල පහසුකම් ස්ථාපනය කිරීම සඳහා භූමි අනවසරයෙන් අත්පත් කරගැනීම සහ පොල්, මිරිස්, ලුණු සහ අනෙකුත් හෝග වගාව සඳහා කෘෂිකාර්මික ඉඩම්බවට පරිවර්තනය කිරීම යි. ඒ නිසාවෙන්, සාමාන්‍යයෙන් සනව වැඩුණු කෙටි පඳුරු සහිත උසින් අඩු ගස්වලින් සමන්විත වෙරළාසන්න වන ලැහැබ් කලාපය වර්තමානයේ දී බොහෝ ප්‍රදේශයන්හි දී බොහෝ වශයෙන් අඩුවී තිබේ. මෙම තත්ත්වය දකුණු සහ නැගෙනහිර වෙරළ තීරයන්හි ඇතැම් ප්‍රදේශවල ද දක්නට ලැබෙන අතර එහිදී ඇතැම් වෙරළවල් සහ වැලි තුඩු මෙන්ම කඩොලාන ද ගං වතුර, සුනාම් (2004), සුළි සුළං සහ වෙරළ බාදනය යන සාධකවල බලපෑම් හේතුවෙන් විනාශ වී ඇත.

මෙම ගැටලුව හිරිගල්පර ඉවත්කිරීම, විධිමත් ආකාරයකින් තොරව ස්ථාපනය කරන ලද වෙරළබඩ ව්‍යුහයන් සහ ගංහා සහ වෙරළවලින් වැලි ගොඩදැමීම මගින් තවදුරටත් නිව් වී තිබේ. තවත් ගැටලුවක් වී ඇත්තේ, විශේෂයෙන්ම නාගරික ප්‍රදේශයන්හි දී මුහුදු වෙරළ සන අපද්‍රව්‍ය මුදා හැරීමේ ස්ථාන ලෙස භාවිතා කිරීම යි. බස්නාහිර හා දකුණු දකුණු වෙරළ තීරයේ වාද්දුව සිට මිරිස්ස දක්වා ප්‍රදේශයෙන් වාර්තා වී ඇති අන්දමට නැව් පතුලේ රැඳෙන පල් වතුර වෙරළ වෙත ගසාගෙන විත් සෑදෙන තෙල් තාර කැටි වෙරළෙහි එක්රැස්වීම මගින් ද වෙරළ දූෂණයට ලක්වේ (හිරිගල්පර හා මුහුදු තෘණතලා වැනි අනෙකුත් වෙරළ පරිසර පද්ධති කෙරෙහිද මෙය අහිතකර අයුරින් බලපානු ලැබේ). ඇතැම් වෙරළ ප්‍රදේශවල දී (උදා. මඩකලපුව සහ හම්බන්තොට දිස්ත්‍රික්කය), වෙරළ හා වැට්ටවල ස්ථායීතාවය සඳහා විදේශීය ශාක විශේෂ හඳුන්වා දී ඇති අතර එකී ශාකවල අහිතකර බලපෑම් සම්බන්ධයෙන් ගැටලු මතු වී තිබේ.

දකුණු වෙරළ තීරයේ කොස්ගොඩ සිට පලටුපාන දක්වා, උතුරු වෙරළ තීරයේ පලයිතිවු දුපත් සහ නැගෙනහිර වෙරළ තීරයේ අරුගම්බොක්ක, බිජුලෑම සඳහා වෙරළ වෙත පැමිණෙන කැස්බෑවන් විශේෂ පහක් සඳහා බිජු ලෑමට පහසුකම් සපයයි. හෝටල් ඉදි කිරීම සඳහා අක්‍රමවත් ආකාරයෙන් ඉඩම් වෙන් කිරීම, පැල්පත් සහ මුඩුක්කු ජනාවාස සීඝ්‍රයෙන් වැඩිවීම, සංචාරක පහසුකම් නිරවද්‍ය නොවන ආකාරවලින් ස්ථානගත කිරීම හා මහමහ දෙපස ගොඩනැගිලි ඉදිකිරීම වැනි කරුණු හේතුවෙන් මෙම පරිසර පද්ධති වේගවත් ආකාරයෙන් භායනයට පත්වේ.

3.2.2 දේශගුණික විපර්යාස ප්‍රතිවිපාක සහ වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය කිරීමේ වැදගත්කම

මානව ප්‍රේරිත කිථරයාකාරකම් සහ ස්වාභාවික හේතු නිසා මෙරට වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති වෙත කවර කාලයකටත් වඩා ඉතා සීඝ්‍රයෙන් හා පුළුල් ආකාරයෙන් වෙනස් වෙමින් පවතී. වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවල

සංයුතිය, ජෛව විවිධත්වය සහ ගුණාත්මකභාවයේ වෙනස්වීම්වලට බලපාන ප්‍රධාන විභව්‍ය සාධක ලෙස දේශගුණික විපර්යාස හඳුනාගෙන ඇත. දැනට පවතින හිරිගල්පර සහ මුහුදු තෘණතලා වැනි සංවේදී හා විනාශවීම සඳහා වැඩි නැඹුරුවාවක් පවතින පරිසර පද්ධතිවල ස්වභාවය හා වපසරිය ඔස්සේ දේශගුණික විපර්යාස සම්බන්ධ ගැටලුවල ප්‍රතිවිපාක හොඳින් නිරූපණය වේ.

දේශගුණික විපර්යාස හේතුවෙන් ඇතිවිය හැකි විභව්‍ය පීඩනය හැරුනවිට, දේශගුණික විපර්යාස අභියෝගවලට මුහුණ දීම සඳහා හිරිගල්පර, මුහුදු තෘණතලා, කඩොලාන හා අනෙකුත් වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය කිරීම හේතු කිහිපයක් මත වඩාත් වැදගත් වේ;

- කාබන් අවශෝෂණය: කඩොලාන සහ මුහුදු තෘණතලා වැනි වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති වායුගෝලයෙන් කාබන් ඩයොක්සයිඩ් අවශෝෂණය කරගැනීමේහිලා බොහෝ සෙයින් වැදගත් වේ. ඔවුන්ගේ ජෛවස්කන්ධ හා අවසාදිත තුළ කාබන් බොහෝ ප්‍රමාණයක් සංචිත කරගෙන සිටින අතර එමගින් හරිතාගාර වායු සාන්ද්‍රණය අවම කරමින් දේශගුණික විපර්යාස අවම කිරීමට දායක වේ.
- වෙරළ ආරක්ෂණය: වෙරළ බාදනය හා උදම් රළ ඉසිලීම්වලට එරෙහිව හිරිගල්පර, කඩොලාන හා මුහුදු තෘණතලා ක්‍රියාකරයි. දේශගුණික විපර්යාස ආශ්‍රිත ආන්තික කාලගුණික සංසිද්ධීන්ගේ වැඩිවෙමින් පවතින වාර සංඛ්‍යාවෙන් හා ඒවායේ ප්‍රබලත්වයෙන් වෙරළබඩ ප්‍රජාවන් ආරක්ෂා කරගැනීම සඳහා මෙමගින් රුකුලක් සැපයේ.
- ජෛව විවිධත්ව සුවිශේෂී ස්ථාන: මෙම පරිසර පද්ධති පුළුල් පරාසයක ශාක හා සත්ත්ව විශේෂවලට වාසස්ථානය වේ. පරිසර පද්ධතිවල දරාගැනීමේ හැකියාව පවත්වා ගැනීම සඳහා සහ මානව ආහාර සුරක්ෂිතතාවය හා ජීවනෝපාය සඳහා අත්‍යවශ්‍ය විය හැකි ඇතැම් විශේෂ ද ඇතුළුව විශේෂ ගණනාවක් නොනැසී පවත්වා ගැනීම සඳහා ඔවුන්ගේ ජෛව විවිධත්වය සංරක්ෂණය කිරීම අත්‍යවශ්‍ය වේ.
- ධීවර කටයුතු හා ජීවනෝපාය: මත්ස්‍යයින් හා අනෙකුත් සමුද්‍ර විශේෂ සඳහා අභිජනන ස්ථාන හා වාසස්ථාන සපයමින් වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති ධීවර කටයුතු සඳහා උපකාරී වේ. බොහෝ වෙරළාශ්‍රිත ප්‍රජාවන් සිය ජීවනෝපාය හා පැවැත්ම සඳහා මෙම පරිසර පද්ධති මත යැපේ. මෙම වාසස්ථාන අඩුවීගෙන යෑම තුළින් මත්ස්‍ය තොග අඩුවීමට හා ධීවර ප්‍රජාවන් වෙත ආර්ථික අසිරුතා ඇතිකිරීමට ඉවහල් වේ.
- සංචාරක හා විනෝදාස්වාද කටයුතු: විශේෂයෙන්ම හිරිගල්පර, ලොවපුරා සංචාරකයන් ඒ වෙත ආකර්ෂණය කරනු ලැබේ. ආර්ථිකය සඳහා වැදගත් වන සංචාරක කර්මාන්තය සඳහා මොවුන් සුවිශේෂී අයුරින් දායක වේ. මෙම පරිසර පද්ධති හායනය වීමත් සමඟ ඒ වෙත සංචාරක ආකර්ෂණය ද අඩුවන අතර එමගින් ආර්ථිකයට බලපෑම් ඇති කරයි.
- ජලයේ ගුණාත්මකභව හා පෝෂක ද්‍රව්‍ය වක්‍රීකරණය: දූෂක ද්‍රව්‍ය පෙරනය කරමින් හා අවසාදිත රදවාගනිමින් කඩොලාන හා මුහුදු තෘණතලා ජලයේ ගුණාත්මකභව වැඩිදියුණු කිරීමට උපකාරී වේ. වෙරළාශ්‍රිත ජලයේ ගුණාත්මකභව පවත්වාගැනීම සඳහා අත්‍යවශ්‍ය පෝෂක ද්‍රව්‍ය වක්‍රීකරණයෙහිදී මොවුන් විසින් ද කාර්යභාරයක් සිදු කෙරේ.
- මුහුදු මට්ටමේ ඉහළ යෑම සඳහා අනුගතවීම: අවසාදිත තැන්පත්වීම හා මුල් වර්ධනය වීම ඔස්සේ තමාට අවශ්‍ය මට්ටමක් ගොඩනංවා ගැනීම තුළින් ඉහළ යන මුහුදු මට්ටමට අනුවර්තනය වීමට වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවලට හැකි වේ. මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑමේ ප්‍රතිවිපාකවලට අනුවර්තනයවීම, වෙරළබඩ ප්‍රජාවන් හා යටිතල පහසුකම් ආරක්ෂා කරගැනීම සඳහා උපකාරීවීම සඳහා මොවුන් විසින් ස්වාභාවික පිළියම් ලබාදේ.
- සාගර ආම්ලීකරණයවීම සඳහා ප්‍රතිරෝධීතාවය: හිරිගල්පර සාගර ආම්ලීකරණයවීම සම්බන්ධයෙන් අවදානමක් දරන නමුදු අනිකුත් වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය කිරීම ඔස්සේ ඇතිවන වැඩිදියුණු වූ ජලයේ ගුණාත්මකභව හා අඩුවූ පීඩනකාරී තත්ත්වයන්ගෙන් වාසි ලබාගැනේ. විචලනය වන සාගර තත්ත්වයන්ට ඔවුන්ගේ ඇති ප්‍රතිරෝධීතාවය මෙමගින් වැඩිදියුණු වේ.

- විද්‍යාත්මක පර්යේෂණ: මෙම පරිසර පද්ධති විද්‍යාත්මක පර්යේෂණ සඳහා අගනා ස්ථාන වන අතර, සමුද්‍රීය පරිසර පද්ධති මත ඇතිවන දේශගුණික විපර්යාස බලපෑම් හා ඒවා අවම කිරීම සඳහා සිදුකළ හැකි ක්‍රමෝපාය සම්බන්ධයෙන් සුක්ෂම දැක්මක් ලබාදේ.
- සංස්කෘතිකමය හා අධ්‍යාත්මික සුවිශේෂීතා: මෙම පරිසර පද්ධති වෙත බොහෝ වෙරළබඩ ප්‍රජාවන් තුළ ගැඹුරු සංස්කෘතිකමය හා අධ්‍යාත්මික සම්බන්ධතා පවතී. මේවා සංරක්ෂණය කිරීම සංස්කෘතික උරුමයන් පවත්වා ගැනීම සඳහා සහ මෙම ප්‍රජාවන්ගේ මනා පැවැත්ම සඳහා අත්‍යවශ්‍ය වේ.

3.2.3 අඩුවෙන් තක්සේරුවී ඇති වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති

වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවල සැබෑ ආර්ථික වටිනාකම තවමත් සවිස්තරාත්මක වශයෙන් ඇස්තමේන්තු කර නොමැත. එබැවින්, වෙරළබඩ කලාපය ඇතුළත සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් සඳහන් කිරීමේ දී වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවල සමස්ත ආර්ථික වටිනාකම අඩුවෙන් තක්සේරුවීමේ ප්‍රවණතාවයක් පවතී. මාර්ග සංවර්ධනය, වාණිජ හා ධීවර වරාය සංවර්ධනය, ඉඩම් ගොඩකිරීම හා දූපත් සංවර්ධනය සහ වෙරළාශ්‍රිත සංචාරක කර්මාන්තය යන අංශවලට අදාළව වෙරළබඩ කලාපය තුළ සිදුවන සිසු සංවර්ධනය සැලකීමේ දී, තීරණ ගැනීමේ ක්‍රියාවලිය තුළට පාරිසරික තක්සේරුවක් ඇතුළත් කිරීම වැදගත් වේ.

3.2.4 සංරක්ෂණය හා තිරසර සංවර්ධනය

2004 සුනාමි ව්‍යවසනයෙන් හා රට තුළ වසර තිහක් පුරා පැවති අර්බුදකාරී වාතාවරණයෙන් අනතුරුව, වඩාත් ප්‍රමුඛතම තත්ත්වය වූයේ සිසු ආර්ථික වර්ධනයක අවශ්‍යතාවය හා ඒක පුද්ගල ආදායම් මට්ටම පුළුල් කිරීම යි. එබැවින්, ශ්‍රී ලංකා රජය විසින් ආර්ථික කේන්ද්‍රස්ථාන පහක් සංවර්ධනය කිරීම සැලසුම් කරන ලද අතර එහිදී කේන්ද්‍රස්ථාන 02ක් එනම් සමුද්‍රීය හා සංචාරක කේන්ද්‍රස්ථාන වෙරළ කලාපය තුළ ස්ථානගත වේ. ප්‍රධාන සංවර්ධන උපායමාර්ග වෙරළ කලාපය වෙත යොමුවීමේ දී වෙරළාශ්‍රිත වාසස්ථාන කෙරෙහි ඇතිවන නිෂේධනීය බලපෑම් වැළැක්විය නොහැකි ය. එනිසා, සමස්ත වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවල ආර්ථික වටිනාකම අවධාරණය කරමින්, සංරක්ෂණ අවශ්‍යතා සහ ආර්ථික සංවර්ධන අවශ්‍යතාවල තුලනයක් ඇති කිරීම වඩාත් යථාර්ථවාදී ආකාරයකින් සිදුකළ යුතු ය. මධ්‍යම ආදායම් උගුලින් ඉවත්වීම සඳහා ශ්‍රී ලංකා රජය විසින් යොදාගනු ලබන ආර්ථික ප්‍රයත්නයන් සමඟ අනුකූල වෙමින් වෙරළබඩ ප්‍රදේශ සංවර්ධනවේ දී සංරක්ෂණ අවශ්‍යතා සහ බලපෑම් අවම කිරීමේ පියවර පිළිබඳව වඩාත් අවධාරණය කළ යුතු ය.

3.3 පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය කිරීම සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කිරීම

3.3.1 ප්‍රතිපත්ති, සැලසුම් , නීති සහ ආයතනික සැකසුම්

මෙරට වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති ක්ෂයවීමේ සහ හායනයවීමේ දැනට පවතින ශීඝ්‍රතාවය තුළින් සංරක්ෂණය සහ අනුවර්තී කළමනාකරණය පිළිබඳ අවශ්‍යතාවය උද්දීපනය කෙරේ. 1990, 1997, 2014 හා 2018 වර්ෂවල වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලසුම් සම්පාදනය කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම ඔස්සේ පරිපූර්ණ හා සාකලාසවාදී ආකාරයකින් වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති කළමනාකරණය කිරීම වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ආරම්භ කරන ලදී. ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ කලාපය සඳහා සම්පත් කළමනාකරණ ක්‍රමෝපායක් සඳහා නිර්දේශ ලබාදෙමින් 1992 වර්ෂයේ දී සම්පාදිත “Coastal 2000: Recommendations for a Resource Management Strategy for Sri Lanka’s Coastal Region” පරිසර පද්ධති කළමනාකරණය කිරීමේ ප්‍රයත්න සඳහා ප්‍රතිපත්ති රාමුව තවදුරටත් ශක්තිමත් කරන ලදී. රෙගුලාසි, අධ්‍යාපනය සහ දැනුවත්බව ඇති කිරීම, සැලසුම්කරණය හා ප්‍රතිපත්ති සංවර්ධනය, අධීක්ෂණය, පර්යේෂණ හා සම්බන්ධීකරණය ආවරණය කෙරෙන කළමනාකරණ ක්‍රමෝපායන් කිහිපයක් සම්පාදනය කිරීමට හා

ක්‍රියාත්මක කිරීමට මෙම ප්‍රයත්නයන් ඔස්සේ මහ පෙන්වීමක් සිදුවිය. පරිසර සහ ස්වාභාවික සම්පත් අමාත්‍යාංශය මගින් ක්‍රියාත්මක කරන ලද ජාතික ජෛව විවිධත්ව සංරක්ෂණ ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ඔස්සේ ද වෙරළබඩ සහ සමුද්‍රීය පරිසර පද්ධති සහ ඒවායේ ජෛව විවිධත්වය සංරක්ෂණ කිරීම පිළිබඳව අවධානය යොමුකොට ඇත. 1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනතේ සහ එහි පසුකාලීන සංශෝධනයන් වන 1988 අංක 64 දරන පනතේ හා 2011 අංක 49 දරන පනතේ නෛතික විධිවිධාන මගින් ද නියාමන පියවර ඔස්සේ වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය කිරීම ප්‍රවර්ධනය කෙරේ. වෙරළ සංරක්ෂණ පනත සඳහා 2011 වර්ෂයේ දී හඳුන්වා දුන් සංශෝධන සමඟ වෙරළ කලාපයේ සීමාවන් තුළට ජලතලයන්හි ඉවුරු දෙපස භූමියද ඇතුළත් කිරීම ඔස්සේ නෛතික වශයෙන් අර්ථ දක්වන ලද වෙරළ කලාපය පුළුල් කිරීමෙන්, නියාමන ක්‍රියාවලිය හරහා වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය කිරීම සම්බන්ධයෙන් වැඩි අවධානයක් යොමුකොට තිබේ.

“අනාගතය සඳහා කඩොලාන” වැඩසටහනේ ජාතික මෙහෙයුම් කමිටුව සඳහා සොබාදහම සංරක්ෂණය සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සංගමයේ (IUCN) ශ්‍රී ලංකා කාර්යාලය මගින් ප්‍රකාශයට පත්කළ ජාතික ක්‍රමෝපාය හා ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ඔස්සේ, ශ්‍රී ලංකාව තුළ පරිසර පද්ධති මත පදනම්වූ ඒකාබද්ධ වෙරළ කළමනාකරණය, ශ්‍රී ලංකාව විසින් යෝජනා කෙරේ. මෙය ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළබඩ කළමනාකරණය පිළිබඳ වසර 30ක වාර්තා ඇගයීමක් මත පදනම් වන අතර, “වඩාත් ක්‍රමානුකූල ප්‍රවේශයක් අත්‍යවශ්‍යව ප්‍රත්‍යක්ෂ වී තිබේ” යන්න අවධාරණය කර ඇත. වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ දැනට පවත්නා නෛතික බල අධිකාරිය තුළ ක්‍රියාත්මක කළ හැකි ඇතැම් නිර්දේශ මෙම සැලැස්ම තුළ අන්තර්ගත වූ ද, පරිසර පද්ධති මත පදනම් වන ඒකාබද්ධ වෙරළ කළමනාකරණයක් සඳහා වෙරළ සංරක්ෂණ පනත තුළ ප්‍රධාන යොමුගතවීමක් අවශ්‍ය කෙරෙන අතර, ප්‍රතිපත්ති සම්පාදනයේ ඉහළතම මට්ටමේ දී යෝජිත ක්‍රමෝපාය හා ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම නිල වශයෙන් පිළිගැනීම මත මෙය රඳා පවතී.

වගුව 3- 6: වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය කිරීම සඳහා වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ ප්‍රධාන කළමනාකරණ ක්‍රමෝපාය

<p>නියාමනය</p>	<ul style="list-style-type: none"> • මුහුදු හිරිගල්පර කැණීමට අදාළ සියලු කටයුතු තහනම් කිරීම • වෙරළ කලාපය තුළ සිදුකරනු ලබන සියලු සංවර්ධන කටයුතු සඳහා වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව වෙතින් බලපත්‍ර ලබා ගැනීම අනිවාර්ය කිරීම • වෙරළබඩ ජලතලයන්හි දෙපස භූමිය ද ඇතුළත්වන පරිද්දෙන් වෙරළ කලාපය පුළුල් කිරීම • “සංරක්ෂණ ප්‍රදේශ” සහ “බලපෑමට ලක් වූ ප්‍රදේශ” ප්‍රකාශයට පත් කිරීම සඳහා නෛතික විධිවිධාන හඳුන්වා දීම
<p>අධ්‍යාපනය හා දැනුවත් කිරීම</p>	<ul style="list-style-type: none"> • වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවල වටිනාකම සහ ඒවා සම්බන්ධිත ගැටලු පිළිබඳව මුද්‍රිත ද්‍රව්‍ය ආශ්‍රයෙන් සන්නිවේදනය කිරීම • වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති කෙරෙහි බලපාන ගැටලු පිළිබඳ කරුණු ද්විතීක පාසල් විෂය නිර්දේශයන්ට ඇතුළත් කිරීම • විවිධ වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති පිළිබඳව පාසල් ළමුන්, ගුරුහවතුන් සහ ප්‍රධාන පාර්ශ්වකරුවන් සඳහා දැනුවත් කිරීමේ වැඩසටහන් පැවැත්වීම

සැලසුම්කරණය සහ ප්‍රතිපත්ති සංවර්ධනය	<ul style="list-style-type: none"> තෝරාගත් ස්ථානවල විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ (SMA) සැලසුම් හරහා වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය කිරීම විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය ආයතනගත කිරීම
අධීක්ෂණය	<ul style="list-style-type: none"> හිරිගල්පර හා වැලි කැණීම සම්බන්ධයෙන් අධීක්ෂණ වැඩසටහනක් ක්‍රියාත්මක කිරීම
පර්යේෂණ	<ul style="list-style-type: none"> හිරිගල්පර හා කඩොලාන පිළිබඳ පර්යේෂණ සඳහා සහායවීම
සම්බන්ධීකරණය	<ul style="list-style-type: none"> ජාතික මට්ටමේ දී: වෙරළ සංරක්ෂණ උපදේශක සභාව ප්‍රාදේශීය මට්ටම: වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සම්බන්ධීකරණ කමිටුව, අනෙකුත් ආයතනවල සහාය හරහා මෙහෙයුම් කමිටු සහ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශවල ප්‍රජා සම්බන්ධීකරණ කමිටු

මූලාශ්‍රය: වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව 2023

3.3.2 ආයතනික යාන්ත්‍රණ හා ප්‍රධාන ප්‍රයත්නයන්

වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය සහ කළමනාකරණය පිළිබඳ වගකීම් දරන අමාත්‍යාංශ, රජයේ දෙපාර්තමේන්තු සහ වෙනත් ආයතන ගණනාවක් පවතී. වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව, ධීවර හා ජලජ සම්පත් අමාත්‍යාංශය, පරිසර අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, වනජීවී දෙපාර්තමේන්තුව, ජාතික ජලජ සම්පත් පර්යේෂණ සහ සංවර්ධන නියෝජිතායතනය (නාරා ආයතනය), මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය, සමුද්‍රීය පරිසර ආරක්ෂණ අධිකාරිය සහ නාගරික සංවර්ධන අධිකාරිය එකී ආයතන අතුරින් සමහරකි. මෙම සෑම ආයතනයකටම විවිධ වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය හා කළමනාකරණය කිරීමේ දී ඉටුකළ යුතු වන නිශ්චිත කාර්යභාරයක් පවතී. මීට අමතරව, සිය අදාළ පළාත් සභාවන් තුළ වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති කළමනාකරණය සඳහා වෙරළ කලාපයන් අයත්වන පළාත් සභා විසින් ද ප්‍රධාන කාර්යභාරයක් ඉටුකළ යුතු ය. මීට අමතරව වෙරළබඩ පළාත් සභා, ප්‍රාදේශීය සභා හා ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාලවල ක්‍රියාකාරකම් සේම, වාරිමාර්ග හා කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුවල ක්‍රියාමාර්ග ද වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති කෙරෙහි ප්‍රධාන බලපෑම් ඇතිකරනු ලැබේ.

3.3.3 කළමනාකරණ පරිචයන්හි අනාගත ප්‍රවණතා

වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති කළමනාකරණය සඳහා ඒකාබද්ධ ප්‍රවේශයක් ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා අතීතයේ දී දරන ලද ප්‍රයත්නයන් මගින් පෙන්නුම් කරනුයේ විවිධ වෙරළබඩ සම්පත් කළමනාකරණය සඳහා බලාධිකාරිය සතු ආයතන අතර සම්ප සම්බන්ධීකරණයක් පැවැතීමේ අවශ්‍යතාවයි. වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය සහ තාර්කික කළමනාකරණය සඳහා වූ ඉදිරි ක්‍රමෝපායන්වලදී අතීතයේ මුහුණ දුන් බාධකයන් පිළිබඳව මනා අවධානයක් යොමුකළ යුතු ය. වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවලට අදාළව වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව යොදාගන්නා ලද කළමනාකරණ පියවරවලදී නියාමන ප්‍රයත්නයන් මත බොහෝ දුරට රඳා පැවතිණි. ආයතනික ඒකාබද්ධතාවය සහ ප්‍රජා සහභාගිත්වය ශක්තිමත් කිරීම සම්බන්ධයෙන් ඉහළ ප්‍රමුඛතාවයක් ලබා දිය යුතු ය. මීට හේතු වනුයේ වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලසුම් ක්‍රියාත්මක කිරීමේදී පවතින දුර්වල සම්බන්ධතා ලෙස එකී සාධක හඳුනාගෙන පවතින බැවිනි. විවිධ පරිසර පද්ධතිවලදී මුහුණ දෙන ඒවා භාවිතකරන පිරිස් අතර ඇතිවන ගැටුම් නිරාකරණය සඳහා ප්‍රජා සහභාගිත්වය ඉතා වැදගත්වන

අතර විශේෂිත වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති හා එම පද්ධති හා සම්බන්ධිත විවිධ ගැටලු සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කිරීමේ දී විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ යනුවෙන් හැඳින්වෙන ප්‍රයත්නය ද හැකි සෑම අවස්ථාවකදී ම ප්‍රජා සහභාගිත්වය ප්‍රවර්ධනය කිරීමේ මෙවලමක් ලෙස ක්‍රියාත්මක කළ යුතු ය.

නීතිය බලාත්මක කිරීමේ දී සහ වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවලට අදාළ අනෙකුත් ක්‍රියාකාරී/ කළමනාකරණ සැලසුම්වල නිර්දේශ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී (උදා. පරිසරය සමඟ කටයුතු කරන අමාත්‍යාංශය විසින් සකස් කරන ලද ජෛව විවිධත්ව සංරක්ෂණ ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම) ඒකාබද්ධ ප්‍රවේශයක් ක්‍රියාවට නැංවීම අවශ්‍ය වේ. සියලුම වෙරළබඩ සම්පත් කළමනාකරණ සැලසුම් සකස් කිරීමේ දී ප්‍රමාණවත් ආයතනික සම්බන්ධීකරණයක් හා සහයෝගීතාවයක් ද පැවතිය යුතු ය. නිදසුනක් ලෙස, ඒකාබද්ධ වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති කළමනාකරණයේ දී දිය බෙන්ම කළමනාකරණය සමඟ ද සමීප සබැඳියාවක් පවතින බැවින් එකී විෂයයට අදාළ සියලු නියෝජිතායතන කළමනාකරණ ක්‍රියාවලිය සඳහා සහභාගී විය යුතු ය. වෙරළබඩ දූෂණය යන ඉතා වැදගත් ගැටලුව සඳහා පිළියම් යෙදීමේ දී යෝග්‍ය කාර්යපටිපාටි හරහා සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් නියාමනය වන බව සහතික කරගැනීම ඉතාමත් වැදගත් වේ. මහජන දැනුවත්බව ඇති කිරීම ද පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය සඳහා එලදායි මෙවලමක් ලෙස සැලකේ. එබැවින්, අනාගත කළමනාකරණ පරිවෘත්තවලදී මීට අදාළව ද ප්‍රමාණවත් අවධානයක් ලබාදිය යුතු වේ.

වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති කළමනාකරණය සඳහා වන අනාගත ප්‍රවේශයන් භූගෝලීය වශයෙන් නිශ්චිත හා මානව ක්‍රියාකාරකම් සහ ස්වාභාවික පද්ධතීන් තුළ පවතින වෙනස්වීම් පිළිබඳ මනාව පැහැදිලිව සබැඳියාවන් මත පදනම් විය යුතු ය. වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවලට අදාළ ඉදිරි සමස්ත කළමනාකරණ අරමුණු වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවල තිරසර කළමනාකරණය සහ ඒවායේ ස්වාභාවික අංග සංරක්ෂණය සහ පෝෂණය සහතික කළ යුතු ය. මෙය සාක්ෂාත් කර ගැනීම සඳහා එක් එක් පරිසර පද්ධතියට අදාළ ගැටලු ඒවායේ විශේෂිත ලක්ෂණ සහ අවශ්‍යතා අනුව වෙන වෙනම සලකා බැලීම අවශ්‍ය කෙරේ. වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය සඳහා වන සියලුම ප්‍රතිපත්ති සහ ක්‍රියාමාර්ග ජාතික භෞතික සංවර්ධන සැලැස්ම, ජාතික පාරිසරික ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම සහ ජාතික ජෛව විවිධත්ව සංරක්ෂණ ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම සහ අනෙකුත් ජාතික සැලසුම් ප්‍රයත්නයන් සමඟ අනුකූල වන බවට සහතික වීම සම්බන්ධයෙන් අවධානය යොමුවිය යුතු ය. ඇතැම් පරිසර පද්ධති කඩිනම් අවධානය යොමු කළ යුතු දැඩි තර්ජනවලට මුහුණ දී ඇති හෙයින් වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති කළමනාකරණය ප්‍රමුඛතා පදනමකින් ක්‍රියාත්මක කිරීම වැදගත් වේ. එසේ වුව ද, කළමනාකරණ ක්‍රියාමාර්ග සඳහා වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති ප්‍රමුඛතාගත කිරීම සඳහා මෙම ලේඛනය තුළ ප්‍රයත්නයක් දරා නොමැති නමුදු, මෙය වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්ම ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී අවධානය යොමුකළ යුතු කරුණකි. තනි තනි වාසස්ථාන සහ ඔවුන් රැඳී සිටින පරිසර පද්ධති ඒකකය අතර පවතින සබැඳියාව සැලකිල්ලට ගත්බවට සැලසුම් සකස් කිරීමේ දී, විශේෂයෙන් විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සඳහා සැලසුම් සකස් කිරීමේ දී අවධානයට ගත යුතු ය.

3.3.4 දේශගුණික විපර්යාස සඳහා අනුගතවීම - ජෛව විවිධත්වය සංරක්ෂණය කිරීම

යාවත්කාලීන කරන ලද ජාතික වශයෙන් නිර්ණය කරන ලද දායකත්වයන් ක්‍රියාත්මක කිරීමේ සැලැස්ම 2021-2030 අනුව, ජෛව විවිධත්ව අංශය දේශගුණික විපර්යාස සඳහා අනුගතවිය යුතු ප්‍රධාන ක්ෂේත්‍රවලින් එකක් ලෙස හඳුනාගෙන තිබේ. භෞමික හා සමුද්‍රීය වාසස්ථාන යන ද්විත්වයේම අඩුවීම, කොටස්වලට කැඩී යාම සහ භායනය වීම; ජෛව සම්පත් අධිකවශයෙන් උපයෝජනය කරගැනීම; සාම්ප්‍රදායික හෝග හා පශු සම්පත් විශේෂ හා වර්ග වදවී යාම; දූෂණය; මිනිසුන් හා වන සතුන් අතර පවතින ගැටුම්; ආගන්තුක ආක්‍රමණශීලී විශේෂයන්ගේ සිසු පැතිරීයාම; ඉහළයමින් පවතින මානව ජනගහණ සනත්වය මෙහිදී ප්‍රධාන අවදානම් ලෙස හඳුනාගෙන තිබේ. තව ද, වනාන්තරවල භූමි භාවිතයේ ඇතිවී තිබෙන වෙනස්වීම්, තත්කාර්ය තෙත්බිම් ගොඩ කිරීම, වෙරළබඩ ප්‍රදේශ පාලනයකින් තොරව භාවිතා කිරීම, තෙත්බිම්වල කුණුකසල පිරවීම හා වනාන්තර විනාශ කිරීම යන කරුණු වාසස්ථාන අහිමිවීම සඳහා බලපාන ප්‍රධාන කරුණු වශයෙන් හඳුනාගෙන තිබේ. ඒ අනුව, ජෛව විවිධත්ව අංශය සඳහා ජාතික වශයෙන් නිර්ණය කරන ලද දායකත්වයන් ක්‍රියාත්මක කිරීමේ සැලැස්මට (2021-2030) අනුව, 2021-2030 කාලය තුළ ක්‍රියාත්මක කළ යුතු ප්‍රධාන ක්‍රියාකාරකම් වශයෙන් පහත ක්‍රියාකාරකම්

ප්‍රධාන නියෝජිතායතනය හා වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව ද ඇතුළුව අනෙකුත් අදාළ නියෝජිතායතන විසින් හඳුනාගෙන තිබේ.

වගුව 3- 7 ජෛව විවිධත්ව අංශය සඳහා ජාතික වශයෙන් නිර්ණය කරන ලද දායකත්වයන්

<ul style="list-style-type: none"> දේශගුණික විපර්යාස සඳහා ඉහළ අවදානමක් දරන වාසස්ථාන සංරක්ෂණය කිරීම සඳහා දේශගුණික සංවේදී ප්‍රදේශ කළමනාකරණය හා සංරක්ෂිත ප්‍රදේශ ඇතුළත හා පිටත පිහිටි භායනයට ලක්වූ පෙදෙස් නැවත යථාතත්ත්වයට පත්කිරීම
<ul style="list-style-type: none"> වර්තමාන පුරෝකථනවලට අනුව දේශගුණික විපර්යාස හේතුවෙන් සිදුවන වෙනස්වීම්වලට බඳුන්වෙන කලාපවල සම්බන්ධතාවය හු දර්ශක ප්‍රවේශ හරහා වැඩි කිරීම
<ul style="list-style-type: none"> සංරක්ෂිත ප්‍රදේශ දේශගුණික විපර්යාස සඳහා අනුගත ආරක්ෂිත කලාපයක් ලෙස ක්‍රියාත්මකවීමේ හැකියාව වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා එම සංරක්ෂිත ප්‍රදේශවල ප්‍රමාණය පුළුල් කිරීම.
<ul style="list-style-type: none"> දේශගුණික විපර්යාස සඳහා අවදානමක් දරන ප්‍රදේශ හා කලාප ආවරණය වන පරිද්දෙන් එම ස්ථානවලින් බැහැර සංරක්ෂණ වැඩසටහන් ද සවිමත් කිරීම
<ul style="list-style-type: none"> භීතකර කාලගුණික තත්ත්ව හේතුවෙන් උත්තේජනය වන ආක්‍රමණශීලී ආගන්තුක විශේෂවල පැතිරීම පාලනය කිරීමේ ඵලදායී කළමනාකරණය

මූලාශ්‍රය: පරිසර අමාත්‍යාංශය, ජාතික වශයෙන් නිර්ණය කරන ලද දායකත්වයන් ක්‍රියාත්මක කිරීමේ සැලැස්ම 2021-2030 (2023)

අතීතයේ දී සිදුකළ මැදිහත්වීම්වල පවතින දුර්වලතා/ අඩුපාඩු මෙන්ම වර්තමාන කළමනාකරණ අවශ්‍යතා පිළිබඳ විශ්ලේෂණයකින් අනතුරුව, වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය කිරීමේ අනාගත අවශ්‍යතා පිළිබඳ අවධානය යොමු කිරීම සඳහා, පරාසයක විහිදී ගිය ක්‍රියාමාර්ග මෙම පරිච්ඡේදය තුළ හඳුනාගෙන තිබේ. එක් එක් පරිසර පද්ධතිය සඳහා අදාළ විශේෂිත සංරක්ෂණ ගැටලු හඳුනාගෙන ඇති අතර, මෙම තත්ත්වයන් නිවැරදි කිරීම සඳහා අවශ්‍ය ප්‍රතිපත්ති, ක්‍රමෝපාය සහ ක්‍රියාමාර්ග ඒවායේ වර්තමාන තත්ත්වය සහ සම්බන්ධිත භාවිතයන් සැලකිල්ලට ගෙන ඒ අනුව ඉදිරිපත් කර තිබේ.

3.4 ජීවී නොවන වෙරළබඩ සම්පත්

මෙරට වෙරළබඩ කලාපය තුළ පාරිසරික හා ආර්ථිකමය වශයෙන් සුවිශේෂී වන විවිධත්වයෙන් යුක්ත ජීවී නොවන වෙරළ සම්පත් පවතී. වෙරළබඩ කලාපය ඔස්සේ හමුවන වැලි, ගල්, කඳු, බනිජ හා අනෙකුත් ද්‍රව්‍ය මෙම ජීවී නොවන වෙරළ සම්පත් ලෙස සැලකෙන අතර ඒවායෙහි සුවිශේෂී ව්‍යාප්තියක් හා ආර්ථිකමය වැදගත්කමක් පවතී.

මෙරට වෙරළ තීරය වැලි වෙරළවලින් බහුලවන අතර එමඟින් වැලි හා ගල් වඩාත් සුලභ ජීවී නොවන වෙරළ සම්පත් බවට පත්වී තිබේ. වෙරළට ආසන්න හා වෙරළින් ඔබ්බෙහි ප්‍රදේශ හැරුනවිට, වෙරළ කලාපය තුළ වැලි සම්පත වෙරළ, වැලි තුඩු, වැලි වැටි හා වෙනත් ස්වභාවයන්ගෙන් භෞතිකමය හා අවකාශීය ආකාරයෙන් පවතී. වෙරළ කලාපය තුළ පවතින වැලි ප්‍රමාණය ඔස්සේ වෙරළ ස්ථායීතාවය නිර්ණය වන අතර කැස්බෑවන් හා අනෙකුත් සමුද්‍ර ජීවීන් සඳහා වාසස්ථාන සපයනු ලැබේ. මීට අමතරව, වෙරළ කලාපයෙන් ගොඩදමන වැලි අතිරේක ආරක්ෂණ ව්‍යුහ ඇතිකිරීම, වෙරළ ගොඩ කිරීම, පිරවීම, යටිතල පහසුකම් සංවර්ධනය සඳහා සහ වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් පනවා ඇති සීමාකිරීම් මධ්‍යයේ වුව ද කොන්ක්‍රීට් හා අනෙකුත් ඉදිකිරීම් ද්‍රව්‍ය නිෂ්පාදනය කිරීම සඳහා යොදා ගැනේ.

අනෙකුත් ජීවී නොවන වෙරළ සම්පත් යටතට වැලි හැරුන විට, හුණුගල්, ග්‍රැනයිට් හා බනිජ වැලි වැනි විධි

ස්වභාවයේ පාෂාණ හා ඛනිජ ද්‍රව්‍ය ඇතුළත් වේ. වෙරළ කලාපය තුළ පිහිටා ඇති වටිනා ඛනිජ වැලි නිධි යටතට ඉල්මනයිට්, මොනසයිට් සහ ගානට් ඇතුළත් වේ. මෙම ඛනිජවැලි කාර්මික කටයුතුවලට යොදා ගැනෙන අතර විශේෂයෙන් සෙරමික්, තීන්ත හා මිශ්‍ර ලෝහ නිපදවීම සඳහා යොදා ගැනේ.

මේවා ව්‍යාප්තවී ඇති ආකාරය සැලකීමේ දී, කෝකිලායි කලපුවේ සිට කිලෝ මීටර් 8ක් පමණ දකුණට ගොඩබිම දෙසට වෙරළ තීරය ඔස්සේ අධික ලෙස ඛනිජවලින් පොහොසත් වෙරළ වැලි ව්‍යාප්ත වී තිබේ. ශ්‍රී ලංකාවේ ඊසාන දිග කලාපයේ කිලෝ මීටර් 72ක් පමණ දිගට විහිදෙන වෙරළ තීරය, ලෝකයේ අධිකතම වශයෙන් ඛනිජ වැලි තැන්පත්වී ඇති වෙරළ ලෙස සැලකේ. පුල්මුඩේ වෙරළෙහි වැලි තැන්පත්වී ඇති ප්‍රදේශයේ ඛනිජ සංයුතිය අනුව, ඉල්මනයිට් (FeTiO₂) හා රූටයිල් (TiO₂) අධික සාන්ද්‍රණවලින් තැන්පත්වී තිබේ. තව ද, දිවයිනේ විවිධ ප්‍රදේශවල වෙරළ තීරයේ මොනසයිට්, සර්කෝන්, ගානට් හා ඉල්මනයිට් ඛනිජ වැලි නිධි හමු වේ.

පවතින තොරතුරුවලට අනුව, ශ්‍රී ලංකාවේ ඊසානදිග වෙරළ තීරයේ ඛනිජ වැලි නිධිවල ආශ්‍රිතව ලෝකයේ බැර ඛනිජ ඉහළතම සාන්ද්‍රණ වලින් තැන්පත් වී ඇති නිධි පවතී. දැනට ඉල්මනයිට්, රූටයිල් සහ සර්කෝන් ප්‍රධාන වශයෙන් නිස්සාරණය කරනු ලබන්නේ ඊසානදිග වෙරළ තීරයේ වෙරළ වැලි වලිනි. මීට අමතරව, වාණිජමය වශයෙන් වැදගත් සිලිමනයිට්, මොනසයිට් හා ගානට් වෙරළ වැලිවල අන්තර්ගත වේ. බැර ලෝහ සංයුතියෙන් මොනසයිට් ප්‍රතිශතය 0.3ක් පමණ වේ. ඇතැම් ස්ථානවල දී, වැලි නිධිවල බැර ලෝහ සංයුතිය 90%ක් දක්වා ඉහළ මට්ටමකට පවතින අවස්ථා ද වාර්තා වේ. එමෙන්ම, සංයුතියෙන් 65%ක් ඉල්මනයිට්වලින් ද, 10%ක් රූටයිල්වලින් ද, 10%ක් සර්කෝන් ද පවතී. (ලංකා මිනරල් සන්නිධි ලිමිට්ඩ්, 2013).

මොනසයිට් අඩංගු වන ඇලුවියම් ශ්‍රී ලංකාවේ නිරිතදිග කලාපයේ පවතින බව වාර්තා වේ. බෙන්තොට ගඟෙහි ජල ධාරාවේ අවසාදිත “ලොව තෝරියම් අධිකතම අවසාදිත අතුරින් එකක්” බවට විස්තර කර තිබේ (රූපසිංහ සහ පිරිස, 1983). වාණිජමය වශයෙන් සිදුකරන ක්‍රියාවලි වාර්තා නොවුන ද, බෙන්තොට ගඟ හරහා අනෙකුත් බැර ඛනිජ සමඟ මොනසයිට් සැලකිය යුතු ප්‍රමාණයක් ගලා ගොස් බේරුවල දකුණ සිට කයිකාවල දක්වා වන කිලෝ මීටර් 12ක දිගින් යුතු වෙරළ තීරයක සෘතුමය වෙරළ වැලි නිධිවල තැන්පත්වේ. ඉල්මනයිට් බහුල වැලි නිධි ශ්‍රී ලංකාවේ වයඹ දිග වෙරළ ඔස්සේ පවතී (මර්ෆි සහ ෆ්‍රික්, 2006). එසේ වුව ද, මෙම ඛනිජ වැලි නිධි සම්බන්ධයෙන් ප්‍රකාශයට පත් වූ විස්තර අවම වශයෙන් පවතී.

3.4.1 ජීවි නොවන වෙරළබඩ සම්පත් කළමනාකරණය

තිරසර වෙරළබඩ සංවර්ධනය හා වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය සඳහා ඛනිජ, වැලි හා යටිතල පහසුකම් වැනි ජීවි නොවන වෙරළබඩ සම්පත් කළමනාකරණය අත්‍යවශ්‍ය වේ. වෙරළබඩ කලාපයේ ගතික තත්ත්වය හා මෙරට ආර්ථික අවශ්‍යතාවලට අනුව, ජීවි නොවන සම්පත් වෙත කේන්ද්‍රීය වූ කළමනාකරණ ක්‍රමෝපාය සැලසුම් කළ යුතු වනුයේ වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවල මනා පැවැත්ම සංරක්ෂණය කරන අතරතුර, එකී සම්පත්වල තිරසර භාවිතය සහතික වන පරිද්දෙන් සුපරික්ෂාකාරී අයුරිනි.

3.4.2 වෙරළබඩ සම්පත්වල පවතින තිරසර සංවර්ධන අවස්ථා

පරිසරය මෙන්ම ස්වකීය ජීනනෝපාය සඳහා වෙරළබඩ සම්පත් මත යැපෙන ජනතාව යන දෙපාර්ශවයෙහිම දිගුකාලීන මනා පැවැත්ම සහතික කිරීම සඳහා වෙරළබඩ සම්පත් තිරසර අයුරින් සංවර්ධනය කිරීම ඉතා වැදගත් වේ. මෙරට වෙරළ ප්‍රදේශ ජෛව විවිධත්වයෙන් පොහොසත් අතර ධීවර කටයුතු, සංචාරක, සහ වෙරළ බාදනයෙන් ආරක්ෂා කිරීම වැනි අත්‍යවශ්‍ය පරිසර පද්ධති සේවා ද ලබා දෙනු ලැබේ. එසේ වුව ද, සීමාව ඉක්මවා එකී සම්පත් උපයෝජනය කිරීම, දූෂණය, හා දේශගුණික විපාර්යාස ඇතුළුව ස්වාභාවික මෙන්ම මානව කටයුතු හේතුවෙන් ප්‍රේරණය වී ඇති තර්ජනවලට ද මෙම සම්පත් විසින් අවදානමක් දරනු ලැබේ. රට තුළ වෙරළ සම්පත්වල තිරසර සංවර්ධනය සහතික කිරීම සඳහා ආර්ථික සංවර්ධනය සමඟින් පාරිසරික සංරක්ෂණය සමබර

තුලනයක් ඇතිකරන සාකච්ඡාවාදී හා දිගුකාලීන ප්‍රවේශයක් අවශ්‍ය කෙරේ. මෙම අනගි ස්වාභාවික සම්පත්වල ආරක්ෂාව සහ වගකීමැති භාවිතය සහතික කිරීම සඳහා රජයේ නියෝජිතයන්, ප්‍රාදේශික ප්‍රජාවන්, රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන හා අනෙකුත් පාර්ශවකරුවන්ගේ සක්‍රිය සහභාගිත්වය ද මේ සඳහා අවශ්‍ය කෙරේ. වෙරළබඩ සම්පත්වල තිරසර සංවර්ධනය සඳහා වූ ප්‍රධාන කළමනාකරණ ක්‍රමෝපාය හා අවධානය යොමුකළ යුතු වැදගත් කරුණු අනිවාර්යෙන් රඳා පවතිනුයේ ආර්ථික සංවර්ධනය සමඟින් වෙරළබඩ පරිසරය සංරක්ෂණය තුලනය වන්නා වූ ඒකාබද්ධ වෙරළ කළමනාකරණ ප්‍රවේශයකට අනුගතවීම තුළිනි. සමාජ, ආර්ථික හා පාරිසරික අරමුණු සාක්ෂාත් කරගැනීම උදෙසා වෙරළබඩ කලාපයේ භූමි හා ජල සම්පත්වල සමායෝජිත සැලසුම්කරණය හා කළමනාකරණය සඳහා මෙම ප්‍රවේශයේ දී අවධානය යොමුකළ යුතු ය.

මීට අමතරව, මත්ස්‍ය ගහණයේ දිගුකාලීන ශක්‍යතාවය සහතික කිරීම සඳහා මසුන් අධික වශයෙන් නෙලා ගැනීම සහ හානිකර මසුන් ඇල්ලීමේ ක්‍රම සීමා කිරීම, පංගු ක්‍රමයන්, විශාලත්ව සීමා ක්‍රියාත්මක කිරීම හා යම් කාලසීමාවන් තුළ භාවිතය වළක්වාලීම ඔස්සේ තිරසර ධීවර කළමනාකරණය සහතික කළ යුතු ය. තව ද, එලදායි කළමනාකරණය සහ ජෛව විවිධත්වය ආරක්ෂා කිරීම, ධීවර කටයුතු වැඩිදියුණු කිරීම හා තිරසර සංචාරක කර්මාන්තය ප්‍රවර්ධන කිරීම සහතික කිරීම සඳහා විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ (SMAs) හා සමුද්‍රීය ආරක්ෂිත ප්‍රදේශ (MPAs) ස්ථාපනය කළ යුතු ය. සමුද්‍රීය පරිසර පද්ධති පිළිබඳ අධ්‍යයන කටයුතු සඳහා හා ඒවා ආරක්ෂා කිරීම සම්බන්ධිත ජීවී පර්යේෂණාගාර ලෙස සමුද්‍රීය ආරක්ෂිත ප්‍රදේශවලට ක්‍රියා කළ හැකිවනු ඇත.

කාර්මික, කෘෂිකාර්මික හා නාගරික මූලාශ්‍රවලින් ඇතිවන දූෂණය පාලනය කිරීම සඳහා දැඩි නියෝග ක්‍රියාත්මක කිරීම ද වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය කිරීම සඳහා වැදගත් වේ. ඉහළ යන මුහුදු මට්ටම, ඉහළ ගිය සුළං ක්‍රීවතාවය සහ සාගර ජලය ආම්ලිකරණයවීම ඇතුළු දේශගුණික විපර්යාසවල බලපෑම්වලට අනුගත වන්නා වූ ක්‍රමෝපාය සකස් කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම පරිසර පද්ධතිවල තිරසර කළමනාකරණය සහතික කිරීම සඳහා අවශ්‍ය වේ. ප්‍රතිරෝධී යටිතල පහසුකම්, අවදානමට ලක්විය හැකි ප්‍රජාවන් වෙනත් ස්ථානවල පදිංචි කරවීම, සහ තිරසර වෙරළාශ්‍රිත ඉංජිනේරු විසඳුම් ක්‍රියාත්මක කිරීම මීට ඇතුළත් වනු ඇත.

3.5 වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණය සහ සම්බන්ධීකරණය

වෙරළ සම්පත් සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කරන අදාළ රේඛීය නියෝජිතයන් (ජාතික ජලජ සම්පත් පර්යේෂණ සහ සංවර්ධන නියෝජිතයන්, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, භූ විද්‍යා සමීක්ෂණ හා පතල් කාර්යාංශය, පළාත් පාලන ආයතන ආදී වශයෙනි) විසින් වෙරළ සම්පත්වලට අදාළව ආයතනික වශයෙන් රීති, නියෝග, කළමනාකරණ හා සංරක්ෂණ මාර්ගෝපදේශ, නිර්දේශ හා ලේඛන සකස් කිරීමේ දී හෝ යාවත්කාලීන කිරීමේ දී වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ පනතේ රීති හා නියෝග, වෙරළ කලාප හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්මේ ඇතුළත් කළමනාකරණ මාර්ගෝපදේශ, කළමනාකරණ අරමුණු, ප්‍රතිපත්ති, ක්‍රමෝපාය, හා ක්‍රියාමාර්ග සම්බන්ධයෙන් අවධානය යොමුකළ යුතු ය. වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ පනත මගින් ආරක්ෂා වී ඇති සම්පතක් නොවන්නේ නම්, අවශ්‍ය පියවර සමඟ එය යාවත්කාලීන කළ යුතු ය. යලොක්තව සඳහන් කළ අවශ්‍යතා මෙම රේඛීය නියෝජිතයන්වල කළමනාකරණ සැලසුම් සහ සංරක්ෂණ ප්‍රතිපත්තිවලට අන්තර්ගත කර තිබේ ද යන්න නිශ්චය කිරීම සඳහා වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් පසු විපරම් විමර්ශන දියත් කළ යුතු අතර අතර එමඟින් කළමනාකරණය සඳහා එලදායි ආයතනික සම්බන්ධීකරණය සහතික වේ.

තව ද, ජාතික ජල සම්පාදන හා ජලාපවහන මණ්ඩලය, වාරිමාර්ග දෙපාර්තමේන්තුව, වනජීවී දෙපාර්තමේන්තුව හා අනෙකුත් ආයතන ද ඇතුළුව විවිධ රේඛීය නියෝජිතයන් විසින් ඇතැම් වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණය කරනු ලැබේ. ඇතැම් ක්‍රියාකාරකම් වෙරළ කලාපය ඉක්මවා ද ව්‍යාප්ත වේ නම්, එකී අදාළ ආයතන විසින් එම ක්‍රියාමාර්ග වෙරළ සම්පත් කෙරෙහි කෙසේ බලපායි ද යන්න සම්බන්ධයෙන් විශේෂ අවධානය යොමුකළ යුතු ය (උදාහරණයක් ලෙස ගඟ මුවදොරක පිහිටි ගං මෝය ප්‍රදේශය).

3.6 කළමනාකරණ අරමුණු, ප්‍රතිපත්ති, ක්‍රමෝපාය සහ පියවර

අරමුණ 1

ජෛව විවිධත්වය ඉහළ නැංවීම, නිශ්කර්මය කළ නොහැකි වටිනාකම්, බාදනය, සුනාම්, රළ කුණාටු වැනි වෙරළබඩ උපද්‍රව්‍යයන්ට එරෙහි බාධාවක් ලෙස කිඊරයා කිරීම, ජෛව සම්පත්වල තිරසාර භාවිතයට ඉඩ ප්‍රස්තාව සැලසීම සහ ධීවර සහ අනෙකුත් ආර්ථික කටයුතු සඳහා හිරිගල් පර සංරක්ෂණය කරනු ලැබේ.

ප්‍රතිපත්තිය 1.1

වෙරළ කලාපය තුළ සහ ඉන් පිටත මානව ප්‍රේරිත ක්‍රියාකාරකම් ඔස්සේ ප්‍රමාණාත්මකව සහ ගුණාත්මකව හිරිගල්පර භායනය සහ විනාශවීම අවම කරනු ඇත.

ක්‍රමෝපාය 1.1.1

මානව ප්‍රේරිත ක්‍රියාකාරකම් ඔස්සේ හිරිගල්පර හානිවීම සහ විනාශ කිරීම අවම කිරීම/ තුරන් කිරීම සඳහා දැනට පවතින නීති හා රෙගුලාසි ඵලදායී අයුරින් බලාත්මක කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. හිරිගල්පර පරිසර පද්ධති භායනය වැළැක්වීම සඳහා දැනට පවතින නීති/රෙගුලාසි අඛණ්ඩව බලාත්මක කිරීම.
2. පවතින තත්ත්වය වඩාත් ඵලදායී ආකාරයෙන් වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා හිරිගල්පර කැණීමට එරෙහිව වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ පනතේ විධිවිධාන අඛණ්ඩව ක්‍රියාත්මක කිරීම.
3. ඇතුළු මුහුදේ හිරිගල්පර කැණීම පාලනය කිරීමට සහ සාණාත්මක බලපෑම් අවම කිරීම සඳහා අදාළ අධිකාරීන් වෙත සහාය ලබා දීම.
4. හිරිගල්පර මත පදනම්ව හුණුගල් භාවිතා කරන පිරිස්, වෙරළබඩ පදිංචිකරුවන්, විසිතුරු මසුන් ඇති කරන පිරිස්, ධීවරයන්, සංචාරක මාර්ගෝපදේශකයන් සහ විදුරු පතුල් සහිත බෝට්ටු ක්‍රියාකරුවන් වැනි හඳුනාගත් ඉලක්ක කණ්ඩායම් සඳහා හිරිගල්පර විනාශවීම වැළැක්වීම අදාළ නීති/ රෙගුලාසි සම්බන්ධයෙන් වන දැනුවත්බව ඇතිකිරීමේ වැඩසටහන් අඛණ්ඩව ක්‍රියාත්මක කිරීම.

ක්‍රමෝපාය 1.1.2

ඉදිකිරීම් කර්මාන්තයේ හා කෘෂිකර්මාන්තයේ අවශ්‍යතා සපුරාලීම සඳහා අවශ්‍ය හුණු වෙනුවට විකල්ප ද්‍රව්‍ය භාවිතා කිරීම ප්‍රවර්ධනය කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. හිරිගල්පර සංරක්ෂණය කිරීමට හැකිවන පරිද්දෙන් හිරිගල් මත පදනම් වූ හුණු සඳහා වන විකල්ප ආදේශක හා ඉදිකිරීම් තාක්ෂණයන්ගේ භාවිතය පිළිබඳ පිළිබඳව ප්‍රමාණවත් ප්‍රචාරයක් ලබාදීම.
2. හිරිගල් මත පදනම් හුණු භාවිත කරන විවිධ කණ්ඩායම් අතර ඒ සඳහා වන ආදේශක භාවිතය ප්‍රවර්ධනය කිරීම සඳහා වෙළෙඳපොළ මෙවලම් දිරිමත් කිරීම හා ඊට පක්ෂව කටයුතු කිරීම
3. රජයේ ඉදිකිරීම් කාර්යයන් සඳහා හිරිගල් මත පදනම් හුණු භාවිතය සීමා කිරීමේ ප්‍රතිපත්තිය තවදුරටත් ක්‍රියාත්මක කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 1.2

හිරිගල්පර සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කළමනාකරණය කිරීමේදී හැකි සෑම අවස්ථාවන්හිදී ම දේශගුණික විපර්යාස සහ අනෙකුත් ස්වාභාවික සංසිද්ධි සම්බන්ධයෙන් ප්‍රවලිත ප්‍රවණතාවයන් සැලකීම.

ක්‍රමෝපාය 1.2.1

හිරිගල්පර සඳහා දේශගුණික විපර්යාසයන්ට අනුගතවීම සම්බන්ධිත නිර්දේශිත ප්‍රතිපත්ති මාර්ගෝපදේශ ක්‍රියාත්මක කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. හිරිගල්පරවල ගුණාත්මක බව පිළිබඳ තත්ත්වය සහ ප්‍රවණතාවන් සම්බන්ධයෙන් ජාතික ජලජ සම්පත් පර්යේෂණ සහ සංවර්ධන නියෝජිතායතනය විසින් සිදු කරනු ලබන අධීක්ෂණ කටයුතු සඳහා පහසුකම් සැලසීම සහ සහාය වීම.
2. ජාතික වශයෙන් නිර්ණය කරන ලද දායකත්ව සැලසුම (2021-2030) යටතේ අදාළවන හඳුනාගත් ක්‍රියාකාරකම් ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා සහාය වීම.
3. හිරිගල්පර පරිසර පද්ධතීන් කඩිනමින් ප්‍රතිෂ්ඨාපනයවීම සඳහා පහසුකම් සැලසීම සඳහා සිද්ධීන්ගෙන් අනතුරුව පශ්චාත් වෙරළබඩ පරිසරය වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා උචිත ක්‍රියාමාර්ග ගැනීම.
4. උපකෘත විකසනය හා වැඩි වශයෙන් උෂ්ණත්වය සඳහා ඔරොත්තු දෙන හිරිගල් විශේෂ වගා කිරීම වැනි හිරිගල්පර සඳහා වෙනස්වන පරිසරයට අනුවර්තනයවීම සඳහා රුකුලක් වන ක්‍රමෝපාය සකස් කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 1.3

නිරසර ධීවර කළමනාකරණ පරිචයන් වෙත අනුගතවීම හරහා හිරිගල්පරවල ජෛව විවිධත්වය සංරක්ෂණය/ වැඩිදියුණු වීම සිදු වේ.

ක්‍රමෝපාය 1.3.1

ජලජ මත්ස්‍යයන්, පොකිරිස්සන්, හක්ගෙඩි සහ මුහුදු කැකිරි වැනි ගල්පර ආශ්‍රිත මත්ස්‍යයින් වැඩි වශයෙන් අස්වැන්න ලෙස නෙලා ගැනීම යෝග්‍ය කළමනාකරණ පියවර ඔස්සේ වැළැක්වීම/ අවම කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. පොකිරිස්සන්, හක්ගෙඩි, විසිතුරු මසුන් සහ මුහුදු කැකිරි සම්බන්ධයෙන් ධීවර හා ජලජ සම්පත් දෙපාර්තමේන්තුව/ ජාතික ජලජ සම්පත් පර්යේෂණ සහ සංවර්ධන නියෝජිතායතනය විසින් සිදුකළ මත්ස්‍ය ගහණය තක්සේරු කිරීමට අදාළ නිර්දේශ අඛණ්ඩව ක්‍රියාත්මක කිරීම දිරිමත් කිරීම හා පහසුකම් සැලසීම.
2. ධීවර හා ජලජ සම්පත් දෙපාර්තමේන්තුව විසින් මත්ස්‍ය ගහණය සම්බන්ධයෙන් බලාත්මක කර ඇති මාර්ගෝපදේශ සහ රෙගුලාසි ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ඵලදායිතාවය අධීක්ෂණය කිරීම.
3. ජෛව විවිධත්වය සංරක්ෂණ ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම මගින් යෝජනා කළ ක්‍රියාමාර්ග හිරිගල්පර ආශ්‍රිත ජෛව විවිධත්වය සංරක්ෂණය කිරීම සඳහා අදාළ ලෙස සලකා ක්‍රියාත්මක කිරීමට සහාය දැක්වීම.

ප්‍රතිපත්තිය 1.4

හිරිගල්පර ප්‍රතිෂ්ඨාපනය/ පුනරුත්ථාපනය සහ සංරක්ෂණය සඳහා අදාළ විද්‍යාත්මක පර්යේෂණ ඇතුළු කළමනාකරණ ප්‍රයත්නයන් ප්‍රවර්ධනය කෙරෙනු ඇත.

ක්‍රමෝපාය 1.4.1

හිරිගල්පර ආශ්‍රිත සමීක්ෂණ ප්‍රවර්ධනය කිරීම හා සහාය දැක්වීම මෙම පරිසර පද්ධති හා ඒවායේ සම්පත් ප්‍රතිෂ්ඨාපනය කිරීම සහයෝගීතා පර්යේෂණ හරහා සිදුකිරීම සහ තොරතුරු හවුලේ බෙදා ගැනීම/ කාර්යක්ෂම ව්‍යාප්තිය සඳහා වන පියවර ප්‍රවර්ධනය කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළබඩ ජලය ආශ්‍රිත හිරිගල් පර පරිසර පද්ධතිවල තත්‍ය ව්‍යාප්තිය, තත්ත්වය හා ආර්ථික අගය නිර්ණය කිරීම සඳහා සමීක්ෂණ පැවැත්වීම.
2. හිරිගල්පර ප්‍රතිෂ්ඨාපනය සඳහා ප්‍රමුඛතාගත ස්ථාන හඳුනාගැනීම, එම හිරිගල්පර ප්‍රතිෂ්ඨාපනය කිරීමේ ක්‍රමවේද හා තාක්ෂණයට සම්බන්ධ තොරතුරු ව්‍යාප්ත කිරීම.
3. හිරිගල්පර දැඩි වශයෙන් විනාශවී තිබීම සම්බන්ධයෙන් සාක්ෂි පවතින ප්‍රදේශවල ප්‍රජා සහභාගිත්වයෙන් හිරිගල්පර නැවත වගා කිරීම සඳහා දේශීය/ විදේශීය අරමුදල් සපයන ආයතන හා පර්යේෂණ ආයතන/ විශ්වවිද්‍යාල සමඟ සහයෝගීතාවයෙන් වැඩසටහන් ආරම්භ කිරීම.
4. ජීවන තත්ත්වය වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා ඉවහල් වන්නා වූ හිරිගල්පර ජීවීන් පිළිබඳව වන සහයෝගීතා පර්යේෂණවල ධාරිතාවය ඉහළ නැංවීම හා ප්‍රවර්ධනය සඳහා වූ යාන්ත්‍රණයක් ආරම්භ කිරීම (උදාහරණ වශයෙන් සෞඛ්‍යමය වටිනාකමක් සහිත ජීවීන්).
5. පසුගිල්ලන් (තාරකා මසුන්) ගහණය වර්ධනයවීම පිළිබඳ භූගෝලීය පදනමකින් වන විමර්ශන ප්‍රවර්ධනය කිරීම සහ පසුගිල්ලන් මර්දනය කිරීමේ වැඩසටහනක් ක්‍රියාත්මක කිරීම
6. හිරිගල්පර සම්බන්ධයෙන් ජාතික ජලජ සම්පත් පර්යේෂණ සහ සංවර්ධන නියෝජිතායතනය විසින් සකස්කළ මෙටා දත්ත සමුදාය නියමිත කාලාන්තරවලදී යාවත්කාලීන කිරීම සඳහා එම ආයතනයට සහාය වීම සහ හිරිගල්පර සම්බන්ධයෙන් අන්තර් ආයතනික දත්ත සමුදායක් ස්ථාපනය කිරීම හා මෙම තොරතුරු වෙත ප්‍රවේශය ලබාදීම සඳහා යාන්ත්‍රණයක් ස්ථාපනය කිරීම.
7. හිරිගල්පර කැණීම හා අනෙකුත් භාවිතයන් කළමනාකරණය සඳහා පහසුකම් සැලසීම සඳහා හිරිගල්පර සම්පත් භාවිතයන් පිළිබඳව සමාජ ආර්ථික දත්ත එකතු කිරීම වැඩි දියුණු කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 1.5

හිරිගල් පර ආශ්‍රිත සංචාරක කටයුතු, විනෝදාස්වාද කටයුතු හා අනෙකුත් සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් කළමනාකරණය ඔස්සේ හිරිගල්පරවල මනා පැවැත්ම සහතික කළ යුතු ය.

ක්‍රමෝපාය 1.5.1

සහයෝගීතා පියවර ඔස්සේ හිරිගල් පර සහ ඒවායේ ඇති සම්පත් මත ඇතිකරන නිෂේධනාත්මක බලපෑම් අවම කිරීම සඳහා සංචාරක කටයුතු සහ අනෙකුත් සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් කළමනාකරණය කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. හිරිගල් සඳහා ඇතිවන භෞතික හානි අවම කිරීම සඳහා තිරසර හා වගකීම් සහගත සංචාරක පුරුදු ප්‍රවර්ධනය කිරීම සහ හිරිගල්පරවල වැදගත්කම පිළිබඳ අමුත්තන් දැනුවත් කිරීම.
2. අදාළ සංචාරක සංවර්ධන ප්‍රදේශවල පවතින හිරිගල්පර කළමනාකරණය සඳහා අවශ්‍ය ප්‍රජා සහභාගිත්වය ද සහිතව පුද්ගලික ව්‍යවසායකයින්ගේ සහභාගිත්වය ප්‍රවර්ධනය කිරීම.
3. අදාළ නියෝජිතායතන සමඟ සහයෝගීතාවයෙන් නියාමන පියවර ඔස්සේ සංවර්ධන කටයුතුවලින් සිදුකරන බැහැර කිරීම් හා අවසාදිත තැන්පත්වීම් පාලනය කිරීම (බලපත්‍ර, පරිසර ආරක්ෂණ බලපත්‍රය,

පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරුව/මූලික පරිසර පරීක්ෂණය).

4. පුද්ගලික අංශයේ මැදිහත්වීමෙන් සංචාරක ප්‍රදේශවලදී හිරිගල්පරවල නිශ්කර්ශනය කළ නොහැකි වටිනාකම්වල හානියන් ඔස්සේ වෙරළබඩ ප්‍රජාවන්ගේ ජීවනෝපාය වැඩිදියුණු කිරීම.
5. සංචාරක, විනෝදාස්වාද සහ ධීවර කටයුතුවලට අදාළව හිරිගල්පර කෙරෙහි ඇතිවන නිෂේධනාත්මක බලපෑම් අවම කිරීම සඳහා වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව සමග ප්‍රජා අවේක්ෂණ වැඩසටහන් ආරම්භ කිරීම.
6. හිරිගල්පර නැරඹීම සඳහා විභවතාවයක් පවතින ප්‍රදේශවල දී සම්පත්වලින් ලබාගන්නා විනෝදාස්වාදය වැඩිකිරීමට සහ සංරක්ෂණය උදෙසා එම හෝටල්වලට භාෂණ පරිවර්තන පහසුකම් ලබාදීම සඳහා හෝටල්/සංචාරක මණ්ඩලය සමඟ සහයෝගීතා වැඩසටහන් ආරම්භ කිරීම.
7. සංචාරක මණ්ඩලය, හෝටල් සහ සංචාරක මාර්ගෝපදේශකයන්, රේගු සහ ගුවන් තොටුපළ අධිකාරීන් සමඟ වන සහයෝගීතා වැඩසටහන් ඔස්සේ හිරිගල්පරවල හා හිරිගල් ආශ්‍රිතව වාසය කරන ජීවීන්ගේ සංරක්ෂණ තත්ත්වය සම්බන්ධයෙන් සංචාරකයන්ගේ හා සංචාරක මාර්ගෝපදේශකයන්ගේ දැනුවත්බව ප්‍රවර්ධනය කිරීම.
8. අපනයන තහනම් කළ හිරිගල්පර ජීවීන් හඳුනාගැනීම සඳහා අදාළ රාජ්‍ය නිලධාරීන්ට සහාය වීම සඳහා එකී අවශ්‍යතානුකූලව සැකසූ පුහුණු වැඩසටහන් සම්බන්ධීකරණය කිරීම හා සහාය ලබාදීම හා සමුද්දේශ සැපයීම.
9. ජාතික ජලජ සම්පත් පර්යේෂණ සහ සංවර්ධන නියෝජිතායතනය, විශ්වවිද්‍යාල සහ ආශ්‍රිත ප්‍රජාවන්ගේ සහාය ඇතිව හිරිගල්පර භායනයට ලක්වූ ප්‍රදේශවල හිරිගල් ප්‍රතිරෝපණ වැඩසටහන් ප්‍රවර්ධනය කිරීම හා ඒවා ක්‍රියාත්මක කිරීම.

අරමුණ 2

සම්පත්වල තිරසාරභාවය පවත්වා ගනිමින් පාරිසරික ක්‍රියාවලින් දරා සිටීමට හා වැඩිදියුණු කිරීමටත් සහ සමාජ - ආර්ථික කටයුතු ප්‍රවර්ධනය කිරීමත්, නිශ්කර්ශනය කළ නොහැකි වටිනාකම් සඳහාත් කලපු සහ ගංමෝය සංරක්ෂණය කරනු ලැබේ.

ප්‍රතිපත්තිය 2.1

වෙරළ කලාපය තුළ මෙන්ම ඉන් පිටත මානව ප්‍රේරිත කටයුතු සහ සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් හේතුවෙන් කලපු හා ගං මෝයවලට සිදුවන හානිය අවම කිරීම/ වැළැක්වීම සිදු කෙරේ.

ක්‍රමෝපාය 2.1.1

දැනට ක්‍රියාත්මක රෙගුලාසි සහ මාර්ගෝපදේශවලට අනුකූලතාව අධීක්ෂණය කිරීම සහ බලාත්මක කිරීම ඔස්සේ කලපු සහ ගංමෝයවලට පිරියම් නොකරනලද අපද්‍රව්‍ය සහ මල ද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම අවම කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. කලපු හා ගංමෝයවලට මුදා හැරෙන කාර්මික අපද්‍රව්‍ය (ඉස්සන් ගොවිපොළ වෙතින් මුදා හැරෙන අපද්‍රව්‍ය ද ඇතුළුව) හා මල අපද්‍රව්‍යවලින් සිදුවන බලපෑම් නිර්ණය කිරීම සඳහා වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ දැනට ක්‍රියාත්මක මුහුදු ජලයේ ගුණාත්මක බව සුපරීක්ෂණය කිරීමේ වැඩසටහන කලපු සහ ගංමෝය ද අවාරණය වන පරිදි පුළුල් කිරීම.

2. කාර්මික දූෂණයේ හානිකර බලපෑම් අවම කිරීමේ පියවර සකස් කිරීම සඳහා සහ වාසස්ථානවලින් කලපු හා ගංමෝයවලට කෙළින්ම මල අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම අවම කිරීම සඳහා පළාත් පාලන ආයතන හා අනෙකුත් අදාළ නියෝජිතායතන සමග වැඩසටහන් ආරම්භ කර ක්‍රියාත්මක කිරීම හෝ දැනට ක්‍රියාත්මක වැඩසටහන් සඳහා සහාය ලබාදීම.
3. වෙරළ කලාපය තුළ පවතින සියලුම කර්මාන්ත සංවර්ධන බලපත්‍ර, පරිසර ආරක්ෂණ බලපත්‍ර, පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරුව/මූලික පරිසර පරීක්ෂණය හරහා පනවා ඇති කොන්දේසි/ මාර්ගෝපදේශවලට අනුගතවී ඇති බව සහතික කරගැනීම සඳහා අනුකූලතා අධීක්ෂණ වැඩසටහනක් සම්පාදනය කිරීම.
4. කලපු වෙත දූෂිත ද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම අවම කිරීම සඳහා දැනට පනවා ඇති නීතිවල පවතින විධිවිධාන ඵලදායී ආකාරයෙන් ක්‍රියාත්මක කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 2.2

ප්‍රබල විද්‍යාත්මක තොරතුරු මත පදනම්ව කලපු සහ ගංමෝය මුවදොරවල් හා ආසන්න ඉවුරු කළමනාකරණය කෙරෙනු ඇත.

ක්‍රමෝපාය 2.1.2

අනවසර අල්ලා ගැනීම්, ගොඩකිරීම්, වෘක්ෂලතාදිය ඉවත් කිරීම සහ වෙනත් සංවර්ධන කටයුතු මගින් කලපු සහ මෝයවල ක්‍රියාකාරී ජල ප්‍රදේශ අඩු වීම අවම කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. අදාළ නියෝජිතායතනවල සහාය ඇතිව කලපු හා මෝයවල සීමා සම්බන්ධයෙන් මිනුම් කටයුතු සිදුකර මායිම් වෙන් කිරීම.
2. වෙරළ කලාපය තුළ වෙරළබඩ ජලතලයන්හි දෙපස භූමිය සහ ජල ප්‍රදේශ ආවරණය වන පරිද්දෙන් සංවර්ධන කටයුතු පාලනය කිරීම සඳහා සංවර්ධන බලපත්‍ර ක්‍රමවේදය ක්‍රියාත්මක කිරීම.
3. කලපු සහ මෝය ආශ්‍රිත සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් පාලනය කිරීම සඳහා වෙරළ සංරක්ෂණ පනතේ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සම්බන්ධයෙන් වන නෛතික විධිවිධාන ක්‍රියාත්මක කිරීම.
4. අනවසර අල්ලා ගැනීම් සහ ගොඩකිරීම්වලට එරෙහිව දැනට පවතින නියාමන පියවර බලාත්මක කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 2.3

මෝය සහ කලපු හා සම්බන්ධිත ආර්ථික, පාරිසරික සහ සමාජීය අගයන් හඳුනාගැනීම සහ ඒවා වැඩි දියුණු කිරීම සිදු කරනු ඇත.

ක්‍රමෝපාය 2.3.1

පරිසර පද්ධති සේවාවන් තක්සේරු කිරීම සහ ප්‍රජා සහභාගිත්වය මගින් මෝය සහ කලපු ආශ්‍රිත සම්පත්වල තිරසාර කළමනාකරණය ප්‍රවර්ධනය කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. තෝරාගනු ලැබූ දේශපාලනික, ආර්ථික වැදගත්කමක් ඇති බාධක සහිත මෝයන්හි පරිසර පද්ධතියේ වටිනාකම තක්සේරු කිරීමේ ආදර්ශකයක් සැකසීම (මීගමුව හා පුත්තලම).
2. ධීවර උපකරණ, උපක්‍රම සහ කටයුතු පාලනය කිරීමෙන් මෝය/ කලපුවල ධීවර කටයුතු නිරසාර මට්ටමක පවත්නා බව සහතික කිරීම.
3. සම්පත්වල නිරසරබව පවත්වාගනිමින් මෝය/කලපුවල හා ඒවායේ ස්වාභාවික පරිසරවල පාරිසරික, සෞන්දර්යාත්මක හා විනෝදාස්වාද වටිනාකම් භාවිතා කිරීම ප්‍රවර්ධනය සඳහා වැඩසටහන් සම්පාදනය කිරීම.
4. පරිසර අමාත්‍යාංශය විසින් ක්‍රියාත්මක කරන ජාතික ජෛව විවිධත්ව සංරක්ෂණ ක්‍රියාත්මක සැලැස්මේ අදාළ නිර්දේශ ක්‍රියාත්මක කිරීම සම්බන්ධයෙන් දිරිමත් කිරීම සහ සහාය වීම.
5. තෝරා ගන්නා ලද මෝය/කලපුවල වැලිවැටි ඇවුරුම් නිර්මාණය වීමේ/ඉවත්වීමේ බලපෑම් අධ්‍යයනය කිරීම සහ අහිතකර ප්‍රතිඵල අවම කිරීමේ පියවර හඳුනාගැනීම.

ක්‍රමෝපාය 2.3.2

ජලය හැරවීම් සහ වාරිමාර්ග යෝජනා ක්‍රමවලින් ඇතිකරන අහිතකර ප්‍රතිඵලවලින් මෝය/කලපුවල පරිසරවල ඇතිවන වෙනස්වීම් සහයෝගිතා වැඩසටහන් හරහා අවම කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. වාරිමාර්ග කටයුතු ද ඇතුළුව ඉහළ ජල පෝෂක ප්‍රදේශවල සිදුවන සංවර්ධන කටයුතු හේතුවෙන් හටගන්නා දූෂණය/ අවසාදිත තැන්පත්වීම්/ ලවණතාවය වෙනස්වීම් අවම කිරීම සඳහා කලපු හා මෝය කළමනාකරණය සහ ජලපෝෂක කළමනාකරණය ඒකාබද්ධ කිරීම සඳහා යාන්ත්‍රණයක් සකස් කිරීම.
2. තෝරාගත් මෝය/කලපු ආශ්‍රිතව ජලය හැරවීම් සහ වාරිමාර්ග යෝජනා ක්‍රමවලින් ඇතිකරන බලපෑම් අධ්‍යයනය කිරීම සහ හානිකර බලපෑම් අවම කිරීම සඳහා පියවර හඳුනාගැනීම.

අරමුණ 3

පාරිසරික ක්‍රියාවලි සහ සමාජ-ආර්ථික අගයන් පවත්වා ගැනීම සඳහා මුහුදු තෘණතලා සංරක්ෂණය කරනු ලැබේ.

ප්‍රතිපත්තිය 3.1

මුහුදු තෘණ තලාවලට සෘජුව සහ වක්‍රව හානි සිදුවන ක්‍රියාවන් අවම කරනු ඇත.

ක්‍රමෝපාය 3.1.1

අදාළ ආයතන සමඟ පවත්නා රෙගුලාසි යොදා ගැනීම ඔස්සේ මුහුදු තෘණ තලාවලට හානිවන ක්‍රියාකාරකම්වල අහිතකර බලපෑම් අවම කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. මුහුදු තෘණ තලාවලට හානි සිදුවන දූෂණය, වැලි කැණීම, හානිකර ධීවර ක්‍රමවේද හා අනෙකුත් ක්‍රියාකාරකම් වැළැක්වීම සඳහා දැනට පවතින නියාමන පියවර බලාත්මක කිරීම.
2. වෙරළබඩ ජලයෙන් ද්‍රව්‍ය ගොඩ දැමීමේ සහ කැණීමේ කටයුතුවල විභව්‍ය අහිතකර බලපෑම් මඟහැරවීම සඳහා පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු/මූලික පරිසර පරීක්ෂණය ක්‍රියාවලි ක්‍රියාත්මක කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 3.2

ශ්‍රී ලංකාවේ මුහුදු ජලයේ පවතින මුහුදු තෘණ තලා පිළිබඳ පර්යේෂණ හා ප්‍රජා දැනුවත්බව ප්‍රවර්ධනය කරනු ලැබේ.

ක්‍රමෝපාය 3.2.1

මුහුදු තෘණතලා කළමනාකරණය වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා ඉවහල් වන අන්තර් නියෝජිතයන් සහායෝගීතා පර්යේෂණ සහ අධීක්ෂණ හා දැනුවත් කිරීමේ වැඩසටහන් ආරම්භ කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. මෙරට මුහුදු ජලයේ පවතින මුහුදු තෘණ තලාවලින් තීරණාත්මක ලෙස තර්ජනයට ලක්වී ඇති මුහුදු තෘණ තලා සම්බන්ධයෙන් විධිමත් සිතියම්කරණයක් සිදුකිරීම සඳහා වැඩසටහන් දියත් කිරීම.
2. අවදානමට/ තර්ජනයට ලක්වී ඇති මුහුදු තෘණ තලා සහිත ස්ථාන වෙරළ සංරක්ෂණ පනතේ විධිවිධාන යටතේ සංරක්ෂණ ප්‍රදේශ ලෙස ප්‍රකාශයට පත්කිරීම.
3. ජල පෝෂක ප්‍රදේශවල භූ ජලය හා වැලි ඇවුරුම් නිර්මාණයවීම ආශ්‍රිතව මුහුදු තෘණ තලා මත ඇතිවන අහිතකර බලපෑම් අධ්‍යයනය සඳහා වැඩසටහනක් ආරම්භ කිරීම හා කළමනාකරණ පියවර යෝජනා කිරීම.
4. මුහුදු තෘණ තලා සංරක්ෂණය කිරීම හා ආශ්‍රිත වාසස්ථාන පරිසර පද්ධති පිළිබඳව ඉලක්කගත කණ්ඩායම් සඳහා ප්‍රජාවට සමීප වැඩසටහනක් දියත් කිරීම.
5. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය ඔස්සේ කලපුවල මුහුදු තෘණ තලා සංරක්ෂණය කිරීමේ ගැටලුවට පිළියම් යෙදීම.

අරමුණ 4

පෞර්ව විවිධත්වය පවත්වා ගැනීම, පරිසර පද්ධති සේවා සහ සමාජ -ආර්ථික ක්‍රියාකාරකම් නොනැසී පවත්වා ගැනීම සඳහා කඩොලාන පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය හා කළමනාකරණය සිදු කෙරේ.

ප්‍රතිපත්තිය 4.1

සැලසුමකින් තොර සංවර්ධන කටයුතු හේතුවෙන් කඩොලාන ක්ෂයවීම හා හායනය වීම වළක්වා ගැනීම/ අවම කෙරේ.

ක්‍රමෝපාය 4.1.1

කඩොලාන පද්ධති වෙත සිදුවන හානිය වළක්වා ගැනීම හෝ අවම කිරීම සඳහා වැඩසටහන් සකස් කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. කළමනාකරණය කඩිනමින් අවශ්‍යවන සහ සංරක්ෂණය සඳහා ප්‍රමුඛතාගත කර ඇති අවදානමට මුහුණ දී ඇති කඩොලාන ප්‍රදේශ හඳුනාගැනීම.
2. වන සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුවේ සහාය ඇතිව ප්‍රමුඛතා ලැයිස්තුව මත පදනම්ව සංරක්ෂණ ප්‍රදේශ ප්‍රකාශයට පත්කිරීම.
3. ජාතික වශයෙන් නිර්ණය කරන ලද දායකත්ව සැලසුම යටතේ කඩොලානවලට අදාළව හඳුනාගත් ක්‍රියාකාරකම් ක්‍රියත්මක කිරීම.
4. හඳුනාගත් භායනයට ලක්වූ කඩොලාන ප්‍රදේශ ප්‍රතිස්ථාපනය සඳහා කඩොලාන නැවත රෝපණය කිරීමේ යෝජනා ක්‍රම සඳහා මාර්ගෝපදේශ සකස් කිරීම.
5. පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු/මූලික පරිසර පරීක්ෂණය ක්‍රියාවලි හා බලපත්‍ර යටතේ කඩොලාන ප්‍රදේශවල නව සංවර්ධන කටයුතු නියාමනය කිරීම.
6. කඩොලාන පරිසර පද්ධති තුළ වර්තමාන සහ අනාගත සංවර්ධන කටයුතු හේතුවෙන් ඇතිවිය හැකි අහිතකර ප්‍රතිඵල හඳුනාගැනීම සඳහා අධීක්ෂණ යාන්ත්‍රණයක් හඳුන්වාදීම සහ යෝග්‍ය අවම කිරීමේ පියවර සම්පාදනය කිරීම.
7. කඩොලාන සම්පත් තිරසර ආකාරයෙන් නිශ්කර්ශනය කළ හැකි යෝග්‍ය ස්ථාන හඳුනාගැනීම සහ එකී භාවිතයන් සඳහා මාර්ගෝපදේශ සකස් කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 4.2

ආර්ථික ක්‍රියාකාරකම් සමඟ සම්බන්ධිත කඩොලාන සම්පත්වල තිරසර භාවිතය සඳහා සහාය ලබා දේ.

ක්‍රමෝපාය 4.2.1

ආයතනික සහයෝගිතාව සහ ප්‍රජා සහභාගීත්වය හරහා ආර්ථික කටයුතු සඳහා කඩොලාන තිරසරව කළමනාකරණය සඳහා සහාය සහ ප්‍රවර්ධනය කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. උචිත ස්ථානවල ප්‍රජා සහභාගීත්වයෙන් පරිසර හිතකාමී සංචාරක කටයුතු ඇරඹීම සඳහා පුද්ගලික අංශය දිරිමත් කළ යුතුය.
2. ප්‍රජා මට්ටමෙන් යොදාගත හැකි භානිකර නොවෙන කඩොලාන භාවිතයන් හඳුනාගෙන ඒ පිළිබඳ තොරතුරු පාර්ශ්වකරුවන් වෙත ප්‍රචාරණය කළ යුතුය.
3. තිරසර ලෙස කඩොලාන සම්පත් භාවිතා කිරීම ප්‍රවර්ධනය කිරීම සඳහා අන්තර් ආයතනික සම්බන්ධීකරණය හා සහභාගීත්වය සහතික කරගැනීමේ යෝග්‍ය යාන්ත්‍රණයක් ස්ථාපනය කළ යුතු ය.
4. තිරසර ලෙස කඩොලාන භාවිතය සහතික කිරීම සඳහා විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය ඔස්සේ

වැඩසටහන් සකස් කොට සහ ක්‍රියාත්මක කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 4.3

දැනට පවත්නා නීති විධිවිධානවලට අනුකූලව වෙරළ කලාපය තුළ පවත්නා කඩොලාන ආරක්ෂා කිරීම.

ක්‍රමෝපාය 4.3.1

වෙරළ කලාපය තුළ පිහිටි කඩොලාන ආරක්ෂා කිරීම සඳහා නෛතික විධිවිධාන බලාත්මක කිරීම දිරිමත් කිරීම හා ප්‍රවර්ධනය කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. පාර්ශවකාර කණ්ඩායම් තුළ දැනට පවතින නෛතික විධිවිධාන පිළිබඳව අධ්‍යාපනයක් ලබාදීමේ හා දැනුවත් කිරීමේ වැඩසටහන් සකස් කිරීම සහ ක්‍රියාත්මක කිරීම.
2. නීතිමය විධිවිධාන උල්ලංඝනය කිරීම් සම්බන්ධයෙන් තොරතුරු ලබාගැනීම සඳහා ප්‍රජා සහභාගිත්වය දිරිමත් කිරීම.

අරමුණ 5

පාරිසරික ක්‍රියාවලි, සමාජ ආර්ථික හා සෞන්දර්යාත්මක අගයන් පවත්වා ගැනීම උදෙසා බාධක වෙරළවල්, වැලි තුඩු හා වැලි වැටි සංරක්ෂණය කෙරේ.

ප්‍රතිපත්තිය 5.1

බාධක වෙරළවල්, වැලි තුඩු හා වැලි වැටි භාගනය කරන වෙරළ සංවර්ධන කටයුතු නියාමනය කෙරේ.

ක්‍රමෝපාය 5.1.1

නියාමන පියවර හා වැලි වැටි ඉම ස්ථාපනය කිරීමෙන් බාධක වෙරළවල්, වැලි තුඩු හා වැලි වැටි මත සංවර්ධන කටයුතුවලින් ඇතිකරන අහිතකර බලපෑම් අවම කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. වෙරළබඩ පහත් බිම් අභිමුඛව ඇති බාධක වෙරළ, තුඩු සහ වැලි වැටි අවදානම් කලාප ලෙස ප්‍රකාශයට පත්කිරීම හා එලෙස ප්‍රකාශයට පත්කළ ප්‍රදේශයන්ට හානිකර සියලු ක්‍රියාකාරකම් පාලනය කිරීම.
2. බාධක වෙරළ, වෙරළ, වැලි වැටි සහ තුඩුවලට ආසන්න ප්‍රදේශවල ස්ථානගත කිරීම යෝජිත නව සංවර්ධන කටයුතු සඳහා ස්ථානගත කිරීමේ නිර්ණායකයන් ප්‍රකාශයට පත්කර ක්‍රියාත්මක කිරීම.
3. බාධක වෙරළ, වැලි වැටි සහ තුඩු ආශ්‍රිතව හෝ ඊට ආසන්නතව පිහිටුවීමට නියමිත නව සංවර්ධන කටයුතු සඳහා පරිසර ඇගයීම් වාර්තාව අනිවාර්ය කිරීම හා වෙරළ කලාපයෙන් පිටත ස්ථාන සඳහා අවශ්‍ය නම් පමණකි.
4. බාධක වෙරළ, වැලි වැටි සහ තුඩු ආශ්‍රිතව හෝ ඊට ආසන්නතව පිහිටුවීමට නියමිත නව සංවර්ධන කටයුතුවලට අදාළ සියලුම රෙගුලාසිවලට අනුකූලව සහතික කරගැනීම සඳහා අදාළ නියෝජිතායතන සමඟ සම්බන්ධීකරණය වැඩිදියුණු කිරීම.
5. බාධක වෙරළ, වැලි වැටි සහ තුඩුවලට යාබදව පිහිටා ඇති රජයේ ඉඩම් සංවර්ධන කාර්යයන් සඳහා

වෙන්කිරීම වැළැක්වීම සඳහා ඊට අදාළ වන ආයතන සමග සහයෝගයෙන් කටයුතු කිරීම.

6. මෙම ලේඛනයේ දක්වා ඇති පසු සිටු ප්‍රමිති සැලකිල්ලට ගෙන සිදුකළ ඉඩම් මැනීමක් මත පදනම්ව වැදගත් වැලි වැටි ප්‍රදේශ ආශ්‍රිතව වැලි වැටි ඉම ස්ථාපනය කිරීම.
7. වැලි වැටි ඉම සීමාව තුළ සියලු නව සංවර්ධන කාර්යයන් සහ දැනට පවතින ව්‍යුහයන් තවදුරටත් පුළුල් කිරීමේ කටයුතු තහනම් කිරීම.
8. වැලි වැටි ඉම සීමා පවත්වා ගැනීමේ වැදගත්කම සම්බන්ධයෙන් ප්‍රධාන පාර්ශවකරුවන් සමඟ සාකච්ඡා කිරීම සඳහා ඵලදායී වැඩසටහන් සකස් කිරීම.
9. 1992 අංක 33 දරන පතල් සහ ඛනිජ ද්‍රව්‍ය පනතට අනුකූලව සහ භූ විද්‍යා සමීක්ෂණ හා පතල් කාර්යාංශයෙන් විමසා බාධක වෙරළ, වැලි වැටි සහ වැලි තුඩුවලින් වාණිජමය වශයෙන් වටිනා ඛනිජ හෝ ඛනිජ වැලි ගවේෂණය/ නිස්සාරණය කිරීම කළමනාකරණය හා නියාමනය කිරීම සහ නීතිය කඩකරන්නන්ට එරෙහිව නෛතික ක්‍රියාමාර්ග බලාත්මක කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 5.2

සුනාම් සහ සුළි සුළං වැනි හදිසි වෙරළබඩ ආපදාවන්ගෙන් වන හානිය අවම කිරීම සඳහා වැලිවැටි ආරක්‍ෂා කරනු ලැබේ.

ප්‍රතිපත්තිය 5.3

වැලි වැටි බාධක, වෙරළ සහ තුඩු භායනයට ලක් කරන වෙරළබඩ දූෂණය අවම කිරීම/ වැළැක්වීම සිදුකිරීම.

ක්‍රමෝපාය 5.3.1

බාධක වෙරළ, වෙරළ, වැලි වැටි සහ වැලි තුඩු ප්‍රදේශවල ඝන අපද්‍රව්‍ය හා පස්, මඩ ආදී ගොඩදමන ද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම අවම කිරීම සඳහා පළාත් පාලන ආයතන හා පාර්ශවකරුවන් සංවිධානය කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. බාධක වෙරළ, වෙරළ, වැලි වැටි සහ වැලි තුඩු ප්‍රදේශවල දැනට පිහිටා ඇති ඝන අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීමේ ස්ථාන වෙනත් ස්ථානවල ස්ථානගත කිරීම සඳහා පළාත් පාලන ආයතන වෙත සහාය ලබාදීම සහ ඔවුන් දිරිමත් කිරීම.
2. සියලු පාර්ශවකරුවන්ගේ හා පළාත් පාලන ආයතනවල සහභාගිත්වයෙන් වෙරළ පිරිසිදු කිරීමේ මෙහෙයුම් ආරම්භ කිරීම.
3. වෙරළ ප්‍රදේශවල පදිංචිකරුවන් අතර කළමනාකරණ කණ්ඩායම් ඇතිකිරීම සහ බාධක වෙරළ, වෙරළ, වැලි වැටි සහ වැලි තුඩු පවත්වාගෙන යෑම සඳහා හවුලේ මාර්ගෝපදේශ පිළියෙල කිරීම හා එම ප්‍රදේශවල දූෂණය වැළැක්වීම සහ මාර්ගෝපදේශ සඳහා අනුගත වීම සහතික කරගැනීම.

ප්‍රතිපත්තිය 5.4

බාධක වෙරළ, වෙරළ, වැලි වැටි සහ වැලි තුඩුවල ජෛව විවිධත්වය භායනය වීම ප්‍රවර්ධනය වන්නා වූ ක්‍රියාකාරකම් අවම කිරීම.

ක්‍රමෝපාය 5.4.1

අන්තර් නියෝජිතායතනවල සහයෝගයෙන් ජෛව විද්‍යාත්මක විවිධත්වය අඩුකිරීම සඳහා තුඩුදෙන මානව ක්‍රියාකාරකම් අවම කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. බාධක වෙරළ, වැලි තුඩු සහ වැලි වැට්ටල වන සතුන් සහ වාක්‍ෂලතා ඉවත් කිරීම සහ විනාශ කිරීම තහනම් කිරීම.
2. හානියට පත් ප්‍රදේශවල සුදුසු දේශීය ශාක වර්ග සිටුවීමට වන සංරක්‍ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව සමඟ සහයෝගයෙන් වැඩසටහන් ප්‍රවර්ධනය කිරීම හා දියත් කිරීම.
3. මුහුදු කැස්බෑවුන් සඳහා බිජුලන ස්ථාන ලෙස වැදගත්වන ස්ථාන හඳුනාගැනීම සහ එම ස්ථාන සංරක්‍ෂණය කිරීම සඳහා සහයෝගාත්මක පියවර ගැනීම
4. *Prosopis juliflora* වැනි ආක්‍රමණශීලී විශේෂවලින් ඇතිවන ගැටලු වළක්වා ගැනීම සහ අවමකරගැනීම සඳහා අවශ්‍ය සහයෝගාත්මක පියවර ගැනීම

අරමුණ 6

පාරිසරික කර්තව්‍යන් හා සමාජ-ආර්ථික වටිනාකම් පවත්වා ගැනීම සඳහා ලවණ වගුරු බිම් සංරක්‍ෂණය කරනු ලැබේ.

ප්‍රතිපත්තිය 6.1

ලවණ වගුරු ප්‍රදේශ භායනයට ලක්වන වෙරළබඩ සංවර්ධන කටයුතු අවම කිරීම/ වැළැක්වීම.

ක්‍රමෝපාය 6.1.1

අදාළ ආයතන අතර සම්බන්ධීකරණ කාර්යයන් සවිමත් කිරීම ඔස්සේ නව සංවර්ධන කටයුතු මාර්ගෝපදේශ/ රෙගුලාසිවලට අනුකූල වීම සහතික කිරීම

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. ලවණ වගුරුබිම් ප්‍රදේශවල පාරිසරික හා සමාජ-ආර්ථික අවදානම්බව සහ වැදගත්කම හඳුනාගැනීම සහ ඒවායෙහි සැලසුම් සහ සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් සඳහා මාර්ගෝපදේශ සකස් කිරීම.
2. ලවණ වගුරුබිම් ප්‍රදේශවල ධාරිතාවය/ විභවය නිර්ණය කිරීම සහ අදාළ නියෝජිතායතන හා ප්‍රජාවන් සමඟ ඒකාබද්ධව එම ප්‍රදේශවල විභවය සංවර්ධනය සඳහා යෝග්‍ය සවිස්තරාත්මක කලාපීය සැලැස්මවල් සකස් කිරීම.
3. ලවණ වගුරුබිම් ප්‍රදේශවල නව කාර්යයන් හා පුළුල් කිරීම් (උදා. ලුණු ලේව්‍යන්, ඉස්සන් පොකුණු සඳහා) දැනට පවතින නීති, රෙගුලාසි හා බලපත්‍රවලට අනුකූලව නියාමනය කිරීම.
4. ලවණ වගුරුබිම් ප්‍රදේශ තුළ හා ඒ අවට සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් අදාළ නියෝජිතායතන විසින් සම්බන්ධීකරණය කිරීම සඳහා යාන්ත්‍රණයක් සකස් කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 6.2

වෙරළ කලාපය තුළ හා ඉන් පිටත ලවණ වගුරුබිම් සංරක්‍ෂණය කිරීම සඳහා වෙරළ සංරක්‍ෂණ සහ වෙරළ

සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව අනෙකුත් ආයතන සමඟ සම්බන්ධීකරණය කළ යුතු ය.

ක්‍රමෝපාය 6.1.2

අදාළ පාර්ශ්වකරුවන් සමඟ සැලසුම්ගත සන්නිවේදනය ඔස්සේ ලවණ වගුරු බිම්වල තිරසාර සංවර්ධනය ප්‍රවර්ධනය කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. සංරක්ෂණය සඳහා වූ කැපවීම වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා ලුණු වගුරු බිම් සහ ඒවායේ වටිනාකම් පිළිබඳව ප්‍රධාන පාර්ශ්වකරුවන්ට සන්නිවේදනය කිරීම සඳහා එකී කාර්යය සඳහාම විශේෂ වූ වැඩසටහන් සකස් කර ක්‍රියාත්මක කිරීම.
2. වෙරළ කලාපය තුළ සාමාන්‍යමය බලපෑම් සිදුකරන කර්මාන්ත වෙත දූෂණ පාලනය හා පිරිපහදු ක්‍රම ලබාදෙන තාක්ෂණය සැපයුම්කරුවන් පිළිබඳ තොරතුරු ලබාදීම.

අරමුණ 7

වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය කරමින් ජීවී නොවන වෙරළබඩ සම්පත්වල ආර්ථික වැදගත්කම වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා එකී සම්පත් තිරසරව කළමනාකරණය කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 7.1

පරිසර පද්ධතිවල ආර්ථික ඒකාබද්ධතාවය පවත්වාගනිමින්, ආර්ථික වාසි වැඩි කරගැනීම සඳහා බණිජ වැලි ද ඇතුළුව ජීවී නොවන වෙරළබඩ සම්පත්වල පරිසර හිතකාමී නිස්සාරණ භාවිතයන් ප්‍රවර්ධනය කරනු ලැබේ.

ක්‍රමෝපාය 7.1.1

පාරිසරික ඒකාබද්ධතාවය වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සහ ප්‍රජාවන්ගේ දිගු කාලීන මනා පැවැත්ම සහතික කිරීම සඳහා රජයේ ආයතන, ප්‍රාදේශික ප්‍රජාවන්, ව්‍යාපාර හා පරිසර සංවිධානවල සහභාගිත්වයෙන් බහුවිධ ප්‍රවේශයක් ක්‍රියාවට නැංවීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. ප්‍රමාණය ඉක්මවා සම්පත් උපයෝජනය වැළැක්වීම සඳහා නිස්සාරණ ශීඝ්‍රතාවයන් හා ප්‍රමාණ සම්බන්ධයෙන් තිරසර මට්ටමේ සීමා පැනවීම.
2. සම්පත් නිස්සාරණ හා සංරක්ෂණය සඳහා නව්‍ය තාක්ෂණ හා භාවිතයන් ප්‍රවර්ධනය කිරීම.
3. වගකීමැතිව කැණීම් කටයුතුවල නියැලීම, වාසස්ථාන නැවත ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීමේ තාක්ෂණ ඇතුළුව සම්පත් ප්‍රතිස්ථාපනය සඳහා ප්‍රශස්ත භාවිතයන් යොදාගැනීම ප්‍රවර්ධනය කිරීම.
4. නීති විරෝධී සම්පත් නිස්සාරණය හෝ වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති වෙත සිදුකරන හානි වළක්වාලීම සඳහා අදාළ නීතිවලට අනුකූල නොවීමේ සිද්ධි සම්බන්ධයෙන් දඩ මුදල් අයකිරීම ක්‍රියාත්මක කිරීම.
5. රෙගුලාසි හා මාර්ගෝපදේශ අනුගමනය කරන බව සහතික කරගැනීම සඳහා බලාත්මක කිරීමේ යාන්ත්‍රණ සවිමත් කිරීම.

අරමුණ 7

පරිසර කාර්යයන් හෝ වටිනා වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති වෙත සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් ඔස්සේ අනපේක්ෂිත අයුරින් සිදුවන හානිවලට අදාළව වැඩිදියුණු සමස්ත පාරිසරික ගුණාත්මක භාවය සඳහා ඉහළින් වෙන වාසස්ථාන

නිර්මාණය, ප්‍රතිෂ්ඨාපනය, වැඩිදියුණු කිරීම හෝ සංරක්ෂණය ඔස්සේ හානිපූරණය කිරීම සිදුකරනු ලැබේ.

ප්‍රතිපත්තිය 7.1

ආර්ථික සංවර්ධනය හා සංරක්ෂණ අවශ්‍යතා අතර තුලනයක් පවත්වා ගැනීම සඳහා හානියට ලක් වූ පරිසර පද්ධති නැවත යථා තත්ත්වයට පත්කිරීම හා වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා පාරිසරික හානිපූරණය ක්‍රියාවට නංවනු ලැබේ.

ක්‍රමෝපාය 7.1.1

සංවර්ධන බලපත්‍ර ක්‍රමවේදය හරහා පාරිසරික හානිපූරණය හඳුන්වාදීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. වෙරළ කලාපයේ සංවර්ධන කටයුතු සඳහා අවශ්‍ය බලපත්‍ර කොන්දේසිය හරහා පාරිසරික හානිපූරණ අවශ්‍යතාවය හඳුන්වාදීම.
2. සංවර්ධන කටයුතු හා සම්බන්ධිත බලපත්‍ර අවශ්‍යතාවයන්ට අනුකූලතාවය අධීක්ෂණය කිරීමේ වැඩසටහන හරහා බලපෑමට ලක්වී ඇති පරිසර පද්ධති හඳුනාගැනීම.
3. පාරිසරික හානි පූරණ සැලැස්ම සම්පාදනය කිරීම හා වෙරළබඩ සංවර්ධකයන් හරහා එය ක්‍රියාත්මක කිරීම.

අරමුණ 8

පුද්ගලික ආයතන සහ වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව අතර එලදායි හවුල් වගකීම ඔස්සේ පාරිසරික තත්ත්වය හා මහජන ආරක්ෂාව පවත්වා ගනිමින් වෙරළ උද්‍යාන හා විනෝදාස්වාද ප්‍රදේශ ස්ථාපනය කිරීම ඔස්සේ වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති තිරසරව කළමනාකරණය කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 8.1

යෝග්‍ය ස්ථානවල වෙරළ උද්‍යාන හා විනෝදාස්වාද ප්‍රදේශ ස්ථාපිත කිරීම හරහා පුද්ගලික ආයතනවල සහ වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ එලදායි හවුල් වගකීම ඔස්සේ පරිසර පද්ධති කළමනාකරණය කිරීම සඳහා වන දායකත්වය හා අදාළ කාර්යයන් ඉටුකිරීම හඳුනාගැනීම හා ප්‍රවර්ධනය.

ක්‍රමෝපාය 8.1.1

එලදායි මූල්‍ය යාන්ත්‍රණයක් හරහා වෙරළ උද්‍යාන හා තෝරාගත් විනෝදාස්වාද ප්‍රදේශ තිරසර ආකාරයෙන් කළමනාකරණය කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. පවතින අවස්ථා පිළිබඳ දැනුවත් කිරීමට පුද්ගලික ආයතන සඳහා දැනුවත් කිරීමේ වැඩසටහනක් ආරම්භ කිරීම.
2. ආදායම් උත්පාදනය සඳහා තිරසර මූල්‍ය යාන්ත්‍රණයක් සම්පාදනය කිරීම.
3. හවුල් වගකීම භාරදීම සම්බන්ධයෙන් මෙහෙයුම් මාර්ගෝපදේශ සකස්කිරීම.
4. වෙරළ උද්‍යාන හා විනෝදාස්වාද ප්‍රදේශ ස්ථාපනය කිරීම සඳහා යෝග්‍ය ස්ථාන හඳුනාගැනීම.

අරමුණ 9

තොරතුරු සම්පාදනය කර ආයෝජන සඳහා යොමු කිරීමෙන් වෙරළ කලාපය තුළ සංරක්ෂණ කටයුතු හා සැලසුම්ගත සංවර්ධනය සුසංගත කිරීම සිදුකෙරේ.

ප්‍රතිපත්තිය 9.1

යෝග්‍ය ස්ථාන සම්බන්ධයෙන් යාවත්කාලීන කළ ජෛව-භෞතික තොරතුරු ලබා දීම ඔස්සේ වෙරළබඩ පරිසරය හා සම්පත් මත පදනම් වන සංවර්ධන කටයුතුවල ආයෝජනය සඳහා පහසුකම් සලස්වනු ලැබේ.

ක්‍රමෝපාය 9.1.1

සංචාරක, පුනර්ජනනීය බලශක්ති, ජල ජීවී වගා සහ ඛනිජ නිස්සාරණය (වැලි හැර) සඳහා කේන්ද්‍රීය ප්‍රදේශ/ ස්ථාන පිළිබඳ තොරතුරු තනි තොරතුරු අත්පොතක් හරහා ව්‍යාප්ත කෙරේ.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. යාවත්කාලීන කර ඇති කේන්ද්‍රීය ස්ථාන සඳහා වන ජාතික භෞතික සැලැස්ම හා සංචාරක සැලැස්ම සමඟ අනුකූලවන පරිද්දෙන් පහත කාර්යය සඳහා තනි තොරතුරු අත්පොතක් සකස් කිරීම;
  - සංචාරක කර්මාන්තය: ජල ව්‍යුහයන්, ජල බංගලා, භූමිය පදනම් කරගත්, ජලතල පදනම් කරගත් විනෝදාස්වාද කටයුතු සඳහා ස්ථාන ස්ථාපනය කිරීම.
  - ජලජ/ සමුද්‍රීය; මුහුදු පැලෑටි, මුහුදු කැකිරි, කකුළු පැටවුන් වගාකිරීම, සමුද්‍රීය වගා
  - පුනර්ජනනීය බලශක්තිය; සූර්ය බලය, සුළං බලය හා සාගර තාප ශක්තිය
  - වෙරළ උද්‍යාන හා විනෝදාස්වාද ප්‍රදේශ

ආශ්‍රේය ග්‍රන්ථ:

1. Coast Conservation and Coastal Resource Management Department, (2014); Updating and preparation of a synthesis report on Coastal Coral Reefs, Sea grass Beds, Salt Marshes, Lagoons and Estuaries and Barrier Beaches within the coastal region of Sri Lanka.
2. Coast Conservation and Coastal Resource Management Department (2004), Revised Coastal Zone Management Plan 2004.
3. Government of Sri Lanka, Coast Conservation and Coastal Resources Management Act No.57 of 1981.
4. Ministry of environment and Natural resources, 2009, National action Plan for Haritah Lanka Programme
5. Miththapala, S. (2008) Mangroves, Coastal ecosystem Series Volume 2 P1-28 + iii, Colombo Sri Lanka; ecosystem and Livelihood Group Asia, IUCN.
6. Miththapala, S. (2008) Sea grasses and Sand dunes, Coastal ecosystem Series

Volume 3, Colombo Sri Lanka; ecosystem and Livelihood Group Asia, IUCN

7. Miththapala, S. (2013). Lagoons and estuaries. Coastal ecosystems Series (Vol 4). vi + 73 pp. IUCN Sri Lanka Country Office, Colombo.
8. N Perera (2019) A Preliminary Report on the Status of Kayankerni Coral Reef, Sri Lanka
9. Silva, E.I.L; Katupotha, J.; Amarasinghe, O.; Mantharithilake,H.; Ariyaratne, R. 2013. Lagoons of Sri Lanka: from the origins to the present. Colombo, Sri Lanka; International Water Management Institute (IWMI).
10. Ramawickrama N.W et al (2020) Diversity and the Current Status of Coral Reefs in Eastern Coast of Sri Lanka, Proceedings of the International Research Conference of Uva Wellassa University.
11. Samarakoon, Jayampthy; Saman Samarawickrama (2012) An appraisal of challenges in the sustainable management of the Micro tidal Barrier built estuaries and lagoons in Sri Lanka, IUCN, Sri Lanka Country Office, Colombo.
12. Van Gosen, B.S., Fey, D.L., Shah, A.K., Verplanck, P.L., and Hoefen, T.M., 2014, Deposit model for heavy-mineral sands in coastal environments: U.S. Geological Survey Scientific Investigations Report 2010–5070–L, 51p <http://dx.doi.org/10.3133/sir20105070L>.
13. Arulananthan, A.; et al (2021) The Status of the Coral Reefs of the Jaffna Peninsula(Northern Sri Lanka), with 36 Coral Species New to Sri Lanka Confirmed by DNA Bar-Coding. Oceans 2021, 2, 509–529. <https://doi.org/10.3390/oceans2030029>
14. Department of Forest Conservation (2022) The Sri Lanka Forester Volume 41 (New Series) Special Issue on Mangroves
Web sites used: <http://www.fao.org/docrep/010/ai000e/AI000E07.htm>
<https://nexttravelsrilanka.com/corals-sri>

4 වැනි පරිච්ඡේදය - වෙරළබඩ දූෂණය පාලනය කිරීම

4.1 හැඳින්වීම

මානව ක්‍රියාකාරකම් නිසා ඇතිවන විවිධ දූෂක ද්‍රව්‍ය හේතුවෙන් වෙරළබඩ ජලය, වෙරළ හා ආසන්න පරිසර පද්ධති දූෂණය වීමෙන් වෙරළබඩ දූෂණය ඇතිවේ. සමුද්‍රීය ජීවිත, මානව සෞඛ්‍ය සහ වෙරළබඩ පරිසරවල සමස්ත යහ පැවැත්ම කෙරෙහි මෙම දූෂක මගින් අනර්ථදායී ප්‍රතිඵල ඇතිකෙරේ.

මෙම වෙරළබඩ දූෂණය වළක්වා ගැනීම සඳහා නියාමන පියවර, නිරසර භාවිතයන්, මහජන අධ්‍යාපනය හා දැනුවත් කිරීමේ ප්‍රයත්නයන්වල සංයෝජනයක් අත්‍යවශ්‍ය වේ. දැඩි පරිසර රෙගුලාසි ක්‍රියාත්මක කිරීම, අපජලය පිරිපහදු කිරීම වැඩිදියුණු කිරීම, නිරසර කෘෂිකර්මාන්තය හා ධීවර භාවිතයන් ප්‍රවර්ධනය කිරීම, අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම නැවැත්වීම, ජලාස්ථික් භාවිතා කිරීම අවම කිරීම හා එම ද්‍රව්‍ය ප්‍රතිචක්‍රීකරණය ප්‍රවර්ධනය, සහ වෙරළ කලාප කළමනාකරණය හා ආරක්ෂා කිරීම වැඩිදියුණු කිරීම ආදිය වෙරළබඩ දූෂණය වැළැක්වීම සඳහා යොදා ගැනෙන ක්‍රමෝපාය අතරට ඇතුළත් වේ.

වෙරළ කලාප සංවර්ධනය කිරීමේ ඉහළ ගොස් පවතින ප්‍රවණතා සහ විනෝදාස්වාද/ සංචාරක කටයුතු, ධීවර, සහ මුහුදු මත්ස්‍ය වගාව වැනි විවිධ කාර්යයන් සඳහා වෙරළබඩ ජලය, වෙරළ සහ ආසන්න ප්‍රදේශ භාවිතා කිරීම හේතුවෙන් වෙරළබඩ ජල දූෂණය සැලකිය යුතු ගැටලුවක් බවට පත්වී තිබේ.

ගැටලුවේ වැදගත්කම, වෙරළබඩ දූෂණයේ ස්වභාවය, දූෂක වර්ග සහ ඒවායේ ප්‍රභවයන්, වෙරළබඩ ජලයේ ගුණාත්මකබව පිළිබඳ වර්තමාන තත්ත්වය, වෙරළ ප්‍රදේශවල සහ අදාළ ගැටලු විසඳීම සඳහා වන සැලසුම්, ප්‍රතිපත්ති සහ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රමෝපාය පිළිබඳ විස්තර මෙම පරිච්ඡේදයෙන් ඉදිරිපත් කෙරේ.

4.1.1 ගැටලුවේ වැදගත්කම

1980 අංක 40 දරන ජාතික පරිසර පනතෙහි දූෂණය අර්ථ දක්වා ඇත්තේ මෙසේය. දූෂණය යන්නෙන් “පරිසරය වැඩදායී ලෙස උපයෝගී කරගැනීමට අහිතකර ලෙස හෝ මහජන සෞඛ්‍යයට, ආරක්ෂාවට හෝ සුබසාධනයට නැතහොත් සත්ත්වයන්ට, කුරුල්ලන්ට, වනසතුන්ට, ජලජ ජීවිතයට හෝ සෑම වර්ගයකම ශාකවලට උපද්‍රවකාරී හෝ සම්භවය උපද්‍රවකාරී තත්ත්වයක් ඇතිවන ලෙස අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීමෙන්, පිට කිරීමෙන් හෝ බහා තැබීමෙන් පරිසරයේ යම් කොටසකට භෞතික, තාපජ, රසායනික, ජෛවී හෝ විකිරණශීලී පදාර්ථයක් කෙළින්ම හෝ අන්‍යාකාරයකින් වෙනස් කිරීම අදහස් වේ.”

වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් මෑත කාලීනව සිදුකළ අධීක්ෂණ අධ්‍යයනයවලින් හෙළිවූ කරුණු අනුව, ආර්ථික වශයෙන් සංවේදී වෙරළබඩ ප්‍රදේශවල වෙරළබඩ ජලයේ ගුණාත්මකබව හීනවී ඇතිබව පෙනීයනු ලැබේ. මීට අමතරව, ප්‍රධාන වෙරළබඩ ප්‍රදේශවල සැලකිය යුතු කොටසක් සහ අපද්‍රව්‍ය හේතුවෙන් දැඩි වශයෙන් දූෂණයට ලක්වී ඇතිබව ද ප්‍රත්‍යක්ෂ වේ.

වෙරළ කලාපය තුළ වෙරළබඩ සංචාරක කර්මාන්තය හා අනෙකුත් වැදගත් ආර්ථික ක්‍රියාකාරකම් සඳහා පවතින සුවිශේෂී ආකර්ෂණය හේතුවෙන්, දූෂණ තත්ත්වය සම්පව අධීක්ෂණය කර ඵලදායීව කළමනාකරණය කළ යුතු ය.

වෙරළ කලාපයේ සිදුවෙමින් පවතින ඉහළයන ජනගහන පීඩනය, නාගරීකරණය සහ සංවර්ධන කටයුතුවල ප්‍රතිඵලයක් ලෙස වෙරළබඩ ජල දූෂණය යන ගැටලුව පසුගිය දශක කිහිපය මුළුල්ලේ වැඩි වෙමින් පවතී. 2019 වර්ෂයේ දී, දී වෙරළබඩ දිස්ත්‍රික්කයන්හි ජනගහනය 12,319,000 ලෙසට ඇස්තමේන්තු කර තිබේ. කොළඹ නාගරික ප්‍රදේශය තුළ ඉහළතම නාගරීකරණය වාර්තා වෙමින් 1981 වර්ෂයේ දී මිලියන 3.9ක් වූ ජනගහනය 2012 දී වර්ෂයේ දී මිලියන 5.648 දක්වා වැඩි වී ඇත. සාගර ජලය, ගංගා, ඇළ දොළ, මෝය සහ කලපු හා වෙරළබඩ ප්‍රදේශවල භූගත ජලයෙන් සමන්විත වෙරළබඩ මතුපිට ජලය වෙත වෙරළබඩ කලාපයේ සහ ඉන් පිටත පිහිටි නියාමනයකින් තොර කර්මාන්තශාලා, සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් සහ මිනිස් ජනාවාස වලින් සැලකිය යුතු මට්ටමක දූෂණ ද්‍රව්‍ය එකතු වේ. මෙරට පවතින සියලුම කර්මාන්තශාලා සැලකූ විට (කුඩා, මධ්‍යම, විශාල පරිමාණ) එයින් 61.6% ක් වූ කර්මාන්ත ඒකක සංඛ්‍යාවක් වෙරළබඩ කලාපයේ ස්ථානගත වී ඇති අතර එම ඒකකවලින් සැලකිය යුතු සංඛ්‍යාවක් විසින් අවම වශයෙන් පිරිපහදු කළ හෝ පිරිපහදු නොකළ ගලා යන අපද්‍රව්‍ය සාගර ජලයට බැහැර කරනු ලැබේ. සමස්තයක් ලෙස සැලකූ විට, ධීවර, සංචාරක සහ අනෙකුත් කර්මාන්ත හා ප්‍රාදේශික ප්‍රජාවන්ගේ ජීවනෝපායවල තිරසරභාවය සැලකිය යුතු ආකාරයකින් රඳා පවතිනුයේ මෙම ප්‍රදේශය තුළ පවතින විවිධ පරිසර පද්ධති හා සම්පත්වල ඵලදායිතාවය මත ය. විශේෂයෙන් වෙරළාසන්න ජලය ධීවර කටයුතු, මුහුදු මත්ස්‍ය වගාව හා විනෝදාස්වාද ආදී කටයුතුවලට පුළුල් වශයෙන් යොදාගන්නා අතර එහිදී විවිධ මට්ටම්වලින් ජලයේ ගුණාත්මකභව හා සෞන්දර්යාත්මක මන බඳින පරිසරයන් ආදිය අවශ්‍ය වනු ඇත.

වෙරළබඩ හා සමුද්‍රීය පරිසර පද්ධති වෙත දූෂණය මගින් එල්ලවන බලපෑම් සහ එමගින් හට ගැනෙන ජීව විද්‍යාත්මක සේම සමාජ-ආර්ථික ප්‍රතිඵල රාශියක් පවතින අතර ඒවා විවිධ ස්වභාවයන්ගෙන් පවතී. ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළබඩ ජල දූෂණයේ පිරිවැය වැඩිවෙමින් යන ප්‍රවණතාවයකින් යුතුව දැනට පවතින තොරතුරුවලින් අනාවරණය වේ. නිදසුනක් ලෙස, වෙරළබඩ ජල දූෂණයේ හේතුවෙන් මානව සෞඛ්‍ය පිරිවැය කොළඹ නාගරික බල ප්‍රදේශය තුළ 1992 වර්ෂයේ දී පැවති රු.මි.2 සිට 1997 වර්ෂය වනවිට මිලියන 4 දක්වා ඉහළ ගොස් තිබේ. මෙය 2002 වර්ෂයේ දී රු.මි. 14ක් දක්වා ඉහළ ගොස් තිබේ (වෙරළ කලාප ප්‍රධාන සැලැස්ම - 2018). පහළ යමින් පවතින ජීව විවිධත්වය, අඩුවී ඇති සෞන්දර්ය, විනෝදාස්වාද, සංස්කෘතික හා පුරාවිද්‍යාත්මක වටිනාකම්, පහළ යන ඉඩම් මිල, සංචාරක, ධීවර හා අනෙකුත් සංවර්ධන කටයුතුවලින් ලැබෙන අඩු ආදායම ආදී වශයෙන් පාඩු පවතී. ඉහළ යන දූෂණ මට්ටම් සහ වෙරළබඩ ඉඩම්වල වටිනාකම හා ධීවර කටයුතුවල ඵලදායිතාවය නැතිවීම අතර ප්‍රබල සබැඳියාවන් පවතී. නිදසුනක් ලෙස, දූෂණය වී තිබීම හේතුවෙන් ලුනාව කලපුව ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීමට පෙර මත්ස්‍ය විකිණීමවලින් ලැබූ ආදායමේ ඇස්තමේන්තුගත වාර්ෂික පාඩුව ආසන්න වශයෙන් රු.මි. 1,963ක් වූ අතර ඉඩම් වටිනාකම පහළ බැසීම රු.මි. 712ක් ලෙස ඇස්තමේන්තු කර තිබේ. මීට අමතරව, ආසියානු සංවර්ධන බැංකු ආධාර යටතේ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ ව්‍යාපෘතිය හා ලුනාව පරිසාරික වැඩිදියුණු කිරීමේ ව්‍යාපෘතිය යටතේ ලුනාව කලපුව පුනරුත්ථාපනය සඳහා 2004-2007 කාලසීමාව තුළ වැය වූ සමස්ත සෘජු පිරිවැය ආසන්න වශයෙන් ඇ.ඩො.මි. 95කි. එබැවින්, වෙරළබඩ දූෂණය කළමනාකරණයෙන් අපේක්ෂිත වාසි ඉතා ඉහළ අතර වෙරළ කලාපයේ දූෂණය අඩුකිරීම ඉතා ප්‍රබල වශයෙන් වැදගත් කරුණකි.

භූගත ජලය දූෂණය වීම

කෘෂිකාර්මික කටයුතු හේතුවෙන් මතුපිට ජලය ගලායෑම හේතුවෙන් සිදුවන වෙරළබඩ ජල දූෂණය පිළිබඳව නිරවද්‍ය ඇස්තමේන්තුවක් මෙතෙක් සිදුකර නොමැති නමුදු, ඇතැම් අධ්‍යයනයන් මගින් මෙම කරුණු දෙකෙහි පවතින සබඳතාවය පෙන්වුම් කෙරේ. අධික පාරගම්‍ය පාංශු තත්ත්වයක් සහ නොගැඹුරු භූගත ජල මට්ටමක් පවතින බවට ප්‍රචලිත කල්පිතය අර්ධද්වීපයේ බහුල වශයෙන් වගා කටයුතු ව්‍යාප්තව පවතින ප්‍රදේශවල ඇති වාරි ලිං ජලය අධික අධික නයිට්‍රේට් සාන්ද්‍රණයකින් යුක්ත වන අතර (එනම් ලෝක සෞඛ්‍ය සංවිධානයේ මාර්ගෝපදේශවල දක්වා ඇති ලීටරයකට මි.ග්‍රෑ 10 මට්ටම ඉක්මවා යයි) ක්ලෝරයිඩ් සාන්ද්‍රණයේ මට්ටම ලීටරයට මි.ග්‍රෑ. 50-200 අතර පරාසයක පවතී. මීට පටහැනිව, මෙම ප්‍රදේශවලින් බැහැර පවතින ගෘහස්ත ලිංවල ජලයේ නයිට්‍රේට් සාන්ද්‍රණය ලීටරයට මි.ග්‍රෑ 2ට වඩා අඩුවෙන් පවතින අතර ක්ලෝරයිඩ් සාන්ද්‍රණය ලීටරයට මි.ග්‍රෑ. 100ට වඩා අඩු මට්ටමක පවතී. කෘෂිකාර්මික කටයුතු ආශ්‍රිතව මතුපිට ජලය ගලායාම සහ වළ වැසිකිලි තිබීම හේතුවෙන් යාපනය අර්ධද්වීපයේ භූගත ජල දූෂණය පුළුල් වශයෙන් ව්‍යාප්ත වී ඇත. යාපනය අර්ධද්වීපයේ භූගත ජලයේ නයිට්‍රේට් ඉහළ සාන්ද්‍රණයකින් වාර්තා වන අතර මෙහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් එම අපවිත්‍ර වී ඇති ජලය භාවිතා කරන පිරිස අතර “methaemoglobinaemia” නැමති රෝගී තත්ත්වය ඇතිවී තිබේ. (වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2018).

වෙරළබඩ ජලය - දූෂණයේ ප්‍රභාලිය ලෙස

ඇතැම් වෙරළබඩ ප්‍රදේශවල වෙරළට ආසන්න ජලය වෙත ගොඩබිම පාදක කටයුතුවලින් අපද්‍රව්‍ය, කාර්මික, කෘෂිකාර්මික හා ගෘහස්ත අපජලය, අවසාදිත හා සන ද්‍රව්‍ය ආකාරයෙන් සැලකිය යුතු දූෂක ද්‍රව්‍ය ප්‍රමාණයක් රැස්වේ. මේවා කෙළින්ම සාගරය වෙත මුදා හැරීම හෝ ගංගා, මෝය හා කලපු ඔස්සේ සාගරයට එකතු වේ. වෙරළාසන්න ජලය භාවිතා කිරීම සඳහා හඳුනාගන්නා ලද කාර්යයන්වලදී නිශ්චිත මට්ටමකට පැවතිය යුතු ජලයේ ගුණාත්මක බව හේතුවෙන් මෙය සැලකිය යුතු ගැටලුවකි.

මෝය සහ කලපුවල ඇති වෙරළබඩ ජලය වෙත දූෂක ද්‍රව්‍ය විශාල ප්‍රමාණයක් ඇදී එන නමුදු, ගංගා ජල ප්‍රවාහ හෝ උදම් රළ ක්‍රියාකාරීත්වය මගින් තනුකකරණය හෝ ගසාගෙන යෑම හේතුවෙන් ඒවායේ දූෂක ද්‍රව්‍ය පවතින මට්ටම වෙනස්වීමට බඳුන් වේ. මෝය හා කලපු ජලය දූෂණය වීම ඒවා ආශ්‍රිත වැදගත් පරිසර පද්ධතිවල සහ ඒවා තුළ පවතින විවිධ වූ සහ ආර්ථික වශයෙන් වැදගත් සතුන් හා ශාකවල මනා පැවැත්ම කෙරෙහි බලපෑමක් ඇති කෙරේ.

මධ්‍යම කඳුකරයෙන් ආරම්භ වී සාගරය වෙත ගලා බසින ගංගා 103ක් ශ්‍රී ලංකාව සතු ය. මෙම ගංගාවන් දූෂණය හේතුවෙන් ඇතිවන විවිධ පීඩනවල බලපෑමට යටත් වේ. ඇතැම් ගංගා කාබනික හා අකාබනික දූෂක, මල අපද්‍රව්‍ය, ඉවතලන තෙල් හා දෘශ්‍ය ආකාරයේ දූෂක ආදියෙන් සමන්විත දූෂණ ද්‍රව්‍ය රාශියක් ගෙන යනු ලැබේ. මෙම ගංගා වෙත විවිධ ස්ථානවලදී ඇතුළුවන දූෂක ද්‍රව්‍ය ප්‍රමාණය කාලානුරූපීය වශයෙන් මෙන්ම අවකාශමය වශයෙන් ද සැලකිය යුතු ආකාරයකට වෙනස් වන බැවින් එකී ගංගාවල දූෂණ මට්ටම් වෙනස් වේ.

භූගත ජලය ප්‍රධාන වශයෙන් ව්‍යුත්පන්න වනුයේ පොළොවට කාන්දුවන වැසිජලය හා ඇලදොළ, කැපු ඇළවල් හා ජලාශ වැනි මතුපිට ජලස්තරයන්ගේ ලැබෙන ජලයෙනි. මෙරට ඇස්තමේන්තුගත භූගත ජලය පවතින ප්‍රමාණය ආසන්න වශයෙන් කියුබික් මීටර මිලියන 7,250කි. ශ්‍රී ලංකාවේ සාරවත්ම භූගත ජල මූලාශ්‍රය වනුයේ පුත්තලම හා මන්නාරම දිස්ත්‍රික්කවල සිට යාපනය අර්ධද්වීපය දක්වා විහිදෙන හුණුගල් පාෂාණ තට්ටුව වේ. වසර ගණනාවක් මුළුල්ලේ නොගැඹුරු ලෙස කණින ලද මෙන්ම ගැඹුරු නළ ලිං ඔස්සේ මෙම භූගත ජලය ගෘහස්ත, කෘෂිකාර්මික සහ කාර්මික කාර්යයන් සඳහා ලබාගනු ලැබේ.

නයිට්‍රේට් හා බැක්ටීරියාවලින් අපවිත්‍රවීම හේතුවෙන් බොහෝ වෙරළබඩ ප්‍රදේශවල භූගත ජලය කෙරෙහි දැඩි තර්ජන එල්ලවී ඇති බව නිරීක්ෂණය වේ. වෙරළබඩ ප්‍රදේශවල භූගත ජලයේ වෙන පවතින ප්‍රධාන දූෂණ ගැටලු වනුයේ පොහොර කාන්දුවීමෙන් ඇතිවන නයිට්‍රේට් දූෂණය; මල අපද්‍රව්‍ය කාන්දු වීම සහ කාර්මික කලාපවලදී බැර ලෝහ කාන්දු වීම යි. භූගත ජලය පිරිසිදු කිරීම සඳහා අධික පිරිවැයක් වැයවන හෙයින් දූෂණය වැළැක්වීම ඉතා වැදගත් වේ. තවත් ගැටලුවක් වනුයේ වෙරළබඩ ප්‍රදේශවල තිරසර මට්ටමට වඩා වැඩි ප්‍රමාණයකින් ජලය ලබාගැනීම හේතුවෙන් කිවුල් ජලය ලිං වෙන ගලා ඒම යි. ලිං ජලය බහුල වශයෙන් කෘෂිකාර්මාන්තය සඳහා යොදාගන්නා උතුරු හා වයඹ වෙරළ කලාපයේ මෙය බහුලව සිදු වේ (වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම -2018).

4.2 වෙරළබඩ ජල දූෂණයේ ස්වභාවය

4.2.1 වෙරළබඩ ජල දූෂණයට බලපාන ප්‍රධාන සාධක

වෙරළ කලාපයේ ජල දූෂණයට බලපාන ප්‍රධාන සාධකය වනුයේ වැඩිවන ජනගහනය හේතුවෙන් ඇතිවන පීඩනය වන අතර කාර්මික, කෘෂිකාර්මික, ධීවර සහ සංචාරක කටයුතු ආශ්‍රිත ක්‍රියාකාරකම් ප්‍රමුඛ වශයෙන් සිදුවන ප්‍රදේශවල මෙය බහුල වේ. ඒ අනුව අපද්‍රව්‍ය හා සන අපද්‍රව්‍ය, කාර්මික අපද්‍රව්‍ය, සංචාරක, බලශක්ති, ධීවර හා ජලපීචිත කටයුතුවලින් ඇතිවන දූෂක ද්‍රව්‍ය, තෙල් ඉහිරිම්, බැර ලෝහ හා ප්ලාස්ටික් හේතුවෙන් වෙරළබඩ ජලය දූෂණය වේ. මෙසේ කළමනාකාරිත්වයකින් තොර මිනිස් ක්‍රියාකාරකම් හේතුවෙන් වෙරළබඩ ජලය දූෂණය සිදුවී එමගින් වෙරළබඩ කලාපය තර්ජනයකට මුහුණ පා සිටී.

වෙරළබඩ දිස්ත්‍රික්ක වන කොළඹ, ගම්පහ, කළුතර, ගාල්ල, මාතර හා යාපනය යන දිස්ත්‍රික්කවල ඉහළතම ජන සනත්වයක් වාර්තා වේ. වෙරළ තීරය ඔස්සේ ප්‍රධාන සමාජ හා ආර්ථික සංවර්ධන කටයුතු අඛණ්ඩව සිදුවන හෙයින් වෙරළබඩ දූෂණය ආශ්‍රිත ගැටලු විධිමත්ව කළමනාකරණය නොකළහොත් අනාගතයේ දී එම ගැටලු තවදුරටත් ත්‍රීව වනු ඇත. මෙහිදී ශ්‍රී ලංකාවේ ජාතික භෞතික සැලැස්ම - 2030 යටතේ උතුරු, උතුරු මැද, නැගෙනහිර, දකුණු හා බස්නාහිර කලාප සඳහා යෝජිත නාගරික කලාප පහ වෙත විශේෂ අවධානය යොමුකළ යුතු ය. මීට අමතරව, මන්නාරම, යාපනය, කුවේට් සහ කල්පිටිය වෙරළ බණ්ඩවල වෙරළ ප්‍රදේශ නව සංචාරක සංවර්ධන ප්‍රදේශ ලෙස සංවර්ධනය කිරීමට යෝජිත ය.

වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් මීගමුව සිට මිරිස්ස දක්වා වෙරළ තීරය ඔස්සේ සංචාරක සංවර්ධනය සඳහා ප්‍රධාන සැලැස්මක් පිළියෙල කර තිබේ. එමෙන්ම, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් 2022 වර්ෂයේ දී සිදුකළ අධ්‍යයනයකින් වෙරළ කලාපය ඔස්සේ විවිධ ආකාරවල සංචාරක සංවර්ධන කටයුතු සඳහා යෝග්‍ය ස්ථාන ද හඳුනාගෙන තිබේ. එබැවින්, ඉදිරි කාල සීමාවේ දී වෙරළ දූෂණය ඇතිවීමේ ඉහළ ප්‍රවණතාවයක් අපේක්ෂා කළ යුතු ය.

4.2.2 දූෂක වර්ග හා ඒවායේ මූලාශ්‍රයන්

වෙරළබඩ ජලයේ දූෂණයේ මට්ටම මෙතෙක් පූර්ණ වශයෙන් අධ්‍යයනය කර නොමැති වුව ද, කර්මාන්ත, සංචාරක නිකේතන හා ඉස්සන් ගොවිපොළවලින් පිරිසිදු නොකරන ලද හෝ අර්ධ වශයෙන් පිරිසිදු කළ අපජලය හා විෂ සහිත ද්‍රව්‍ය මුදා හැරීම, සන අපද්‍රව්‍ය වෙරළබඩ ප්‍රදේශවලට බැහැර කිරීම, නාගරික ප්‍රදේශවලින් මල අපද්‍රව්‍ය, ධීවර යාත්‍රා, නැව්, වෙරළ කලාපයේ සේවා ස්ථානවලින් මුදාහරින තෙල් හා තෙල් පිටාර ගැලීම් ආදී කරුණු හේතුවෙන් ප්‍රධාන වශයෙන් වෙරළබඩ ජලය දූෂණය වන බව දැනට පවතින තොරතුරුවලින් අනාවරණය වේ. කෘෂිකාර්මික ප්‍රදේශවලින් ගලාපිටින පොහොර හා කෘෂි රසායන මිශ්‍ර ජලය සහ අනවසර

පදිංචිකරුවන් හා වෙනත් ගෘහස්ත ප්‍රභවයන්ගෙන් ගලා එන අපද්‍රව්‍ය ද මෙම ජලය වෙත එකතු වේ. අසුචි ද්‍රව්‍ය, පාවෙන හෝ අවසාදිත වශයෙන් පවතින දෘශ්‍ය දූෂක ද්‍රව්‍ය, නයිට්‍රජන් සහ/හෝ පොස්පරස් අධික පෝෂක ද්‍රව්‍ය, විෂ සහිත හා විෂ රහිත කාබනික ද්‍රව්‍ය හා බැර ලෝහ, දැව් තෙල්, තාපජ බැහැර කිරීම් යනාදී වශයෙන් මෙම වෙරළබඩ ජලය වෙත ගලා එන දූෂක ද්‍රව්‍ය විවිධ වේ (වගුව 4.1). මෙම දූෂක ද්‍රව්‍ය කර්මාන්තශාලා, අපද්‍රව්‍ය වහනය සඳහා වූ කාණු හෝ අපද්‍රව්‍ය පිරියම් කිරීමේ ස්ථාන හෝ පොල්ලෙලි පල් කරන ස්ථාන වැනි නිශ්චිත ස්ථානයකින් බැහැර වී (අ) ගංගා, ඇල මාර්ග හා ගංමෝය වැනි වෙරළබඩ ජල මාර්ග ඔස්සේ ප්‍රවාහනය වීම හෝ (ආ) සෘජු කාන්දුවීම් හෝ උරාගැනීම් සිදුවිය හැකි ය. මේවා කෘෂිකාර්මික ඉඩම්, ගොඩනැගිලි සමූහයකින් බැහැරවන අපද්‍රව්‍ය, පතල් වැනි නිශ්චිත ස්ථානයක් නොමැතිව ද බැහැරවන අතර ඒවා පාලනය කිරීම දුෂ්කර වේ.

වගුව 4- 1 දූෂක වර්ගය, ප්‍රභවයන් හා ප්‍රධාන අහිතකර බලපෑම්

දූෂණ ආකාරය	ප්‍රධාන මූලාශ්‍ර	අහිතකර බලපෑම්
මල ද්‍රව්‍ය	නාගරික අපද්‍රව්‍ය කර්මාන්ත සංචාරක අංශය ජලජීවී වගා කටයුතු අනවසර ජනාවාස	ජලය ආශ්‍රිත රෝග සම්ප්‍රදාය ශාකවල හා සත්ත්වයින්ගේ වර්ධනය කෙරෙහි බලපෑම අප්‍රසන්න දුර්ගන්ධය සෞන්දර්යාත්මක දර්ශනයට බාධා වීම නිර්වායු පරිසර තත්ත්වයන්ට හේතුවීම
දෘශ්‍ය ස්වභාවයේ දූෂක ද්‍රව්‍ය	කර්මාන්ත සංචාරක අංශය කෘෂිකාර්මික සහ ජලජීවී වගා කටයුතු අනවසර ජනාවාස නාගරික හා ගෘහස්ත සන අපද්‍රව්‍ය	සෞන්දර්යාත්මක දර්ශනයට බාධා වීම සතුන්ගේ වාසස්ථාන සහ ප්‍රජනන ස්ථාන කෙරෙහි බලපෑම ආලෝකය විනිවිද යාම අඩුවීමෙන් මුහුදු තෘණ වැනි සම්ප්‍රදාය වෘක්ෂලතා ගහණය වර්ධනයට බලපෑම
නයිට්‍රජන් හා පොස්පරස් වැනි පෝෂක ද්‍රව්‍යවලින් සාරවත්වී ඇති	නාගරික සන අපද්‍රව්‍ය කර්මාන්ත සංචාරක අංශය කෘෂිකාර්මික සහ ජලජීවී වගා කටයුතු අනවසර ජනාවාස නාගරික හා ගෘහස්ත සන අපද්‍රව්‍ය	ඇල්ගී වර්ධනය උත්තේජනය කිරීම ජෛව විවිධත්වය වෙනස් වීම හෝ අඩුවීම ජලයේ ගුණාත්මක බව වෙනස්වීම

කාබනික (විෂ රහිත හා විෂ සහිත) සහ බැර ලෝහ දූෂක	කර්මාන්ත සංචාරක කර්මාන්ත අංශය කෘෂිකර්මාන්තය හා ජලජීවි වගාව අනවසර පදිංචිකරුවන් නාගරික හා ගෘහස්ත සන අපද්‍රව්‍ය	පිළිකාකාරකවීම හෝ සමුද්‍රීය සෞඛ්‍ය උපද්‍රව ඇතිකරන ජෛව ඒකරාශීවීම ජෛව විවිධත්වය අඩුවීම සමුද්‍රීය හෝ වෙරළබඩ පරිසරවල මෙම ද්‍රව්‍ය දිගුකාලයක් නොනැසී පවතීම සමුද්‍රීය ශාකවල වර්ධනය හා ප්‍රජනනය කෙරෙහි බලපෑම
තෙල් වර්ග	කර්මාන්ත, බෝට්ටු, නැව්, තෙල් පිටාර ගැලීම සහ සේවා ස්ථාන	සෞන්දර්යාත්මක දර්ශනයට බාධා වීම, සමුද්‍රීය ශාක හා සත්වයින් විනාශ වීම, තෙල් තැන්පත්වීම හේතුවෙන් හා තාර බෝල නිසා මුහුදු පතුලේ සතුන් හා ශාක විනාශවීම.
තාපය ආශ්‍රිත දූෂණය	බලශක්ති අංශය, කර්මාන්ත	සත්වයින්ගේ සංක්‍රමණික රටා කෙරෙහි බලපෑම සමුද්‍රීය ශාකවල හා සත්වයින්ගේ වර්ධනය කෙරෙහි බලපෑම පරිසර පද්ධතිවල වෙනස්කම් ඇති කිරීම ඇල්ගී වර්ධනය උත්තේජනය කිරීම

මූලාශ්‍රය: වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම 2018

4.2.3 තෝරාගත් වෙරළ බණ්ඩවල වෙරළබඩ ජල දූෂණයේ ස්ථානීය ලක්ෂණ

වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් 2020 වර්ෂයේ දී මීගමුව සිට මිරිස්ස දක්වා එකිනෙක වෙනස් පරිසර තත්ත්වවල වෙනස් ස්ථානවල වෙරළ බණ්ඩ අටක දී සිදුකළ අධ්‍යයනයක දී අනාවරණය වූ කරුණු අනුව වෙරළබඩ දූෂණය පාලනය කිරීමට අදාළ අනතුරුදායක තත්ත්වය හා වෙරළබඩ දූෂණයේ සමාජ හා ආර්ථික පිරිවැය මහභරවීම සඳහා ඵලදායී කළමනාකරණයක අවශ්‍යතාවය පැහැදිලි විය (වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව - 2020)

මහඔය සිට මිරිස්ස දක්වා වෙරළ බණ්ඩ අටක දී සිදුකළ අධ්‍යයනයේ ප්‍රතිඵල පහත සාරාංශ කර තිබේ.

1 වැනි බණ්ඩය - මහඔය සිට කුට්ටි දූව දක්වා

පෝරුතොට වෙරළ හැරුණ විට, සියලුම ස්ථානවලින් ලබාගත් නියැදිවල කෝලිෆෝම් බැක්ටීරියාව (total and faecal coliform) පැවති අතර රසායනික ඔක්සිජන් ඉල්ලුම (COD) සම්මත ප්‍රමිත ඉක්මවා තිබුණි.

2 වැනි බණ්ඩය - තලාහේන සිට කැලණි ගඟේ මුවදොර දක්වා

සියලුම ස්ථානවලින් ලබාගත් නියැදිවල රසායනික ඔක්සිජන් ඉල්ලුම සම්මත ප්‍රමිත ඉක්මවා තිබුණු අතර

ඉහළතම total faecal coliform බැක්ටීරියා ගහණය හා රසායනික ඔක්සිජන් ඉල්ලුම කැළණි ගං මුවදොරින් වාර්තා විය.

3 වැනි බණ්ඩය - වැල්ලවත්ත ඇළෙහි සිට ගල්කිස්ස දක්වා

ගල්කිස්ස වෙරළ හැර, අනෙකුත් සියලුම නියැදි ලබාගත් ස්ථාන කෝලිෆෝම් බැක්ටීරියාවෙන් (total and faecal coliform) දූෂණය වී පැවතීණි. දෙනිවල මාළු වෙළඳ පොළ ආසන්නයෙන් ලබාගත් ජලයෙහි ඉහළ තෙල් සාන්ද්‍රණයක් වාර්තාවිය (14.32 mg/L) අතර ඉහළතම රසායනික ඔක්සිජන් ඉල්ලුම (COD) ගල්කිස්ස වෙරළෙන් වාර්තා විය.

4 වැනි බණ්ඩය - තල්පිටිය ඇළෙහි මුවදොර සිට කළුතර කැලීමේ වෙරළ දක්වා

ප්‍රතිඵලවලින් පෙන්වුම් කරනුයේ සියලුම නියැදි ලබාගත් ස්ථාන කෝලිෆෝම් බැක්ටීරියාවෙන් (total and faecal coliform) දූෂණය වී පැවතීම සහ රසායනික ඔක්සිජන් ඉල්ලුම (COD) සම්මත ප්‍රමිත ඉක්මවා තිබීමත් ය.

5 වැනි බණ්ඩය - කෙටිවිමාලෙ පල්ලිය සිට කළුතර මෝදර (බෙන්තොට වැව මුවදොර දක්වා)

ප්‍රතිඵලවලින් පෙන්වුම් කරනුයේ බෙන්තොට වෙරළ හැර, අනෙකුත් සියලුම නියැදි ලබාගත් ස්ථාන කෝලිෆෝම් බැක්ටීරියාවෙන් (total and faecal coliform) දූෂණය වී පැවති බවයි. බේරුවල වරාය ආශ්‍රිතව ඉහළතම රසායනික ඔක්සිජන් ඉල්ලුම (COD) (4622.64 mg/L) සහ තෙල් සාන්ද්‍රණය (19.87 mg/L) වාර්තාවී ඇත.

6 වැනි බණ්ඩය - හික්කඩුව (තුඩුවේගොඩ ඇළ පිටවීමේ මග සිට කුමාරකන්ද දක්වා)

ප්‍රතිඵලවලින් පෙන්වුම් කරනුයේ නියැදි ස්ථාන දෙකක් හැරුනවිට, අනෙකුත් සියලුම නියැදි ලබාගත් ස්ථාන කෝලිෆෝම් බැක්ටීරියාවෙන් (total and faecal coliform) දූෂණය වී පැවති බවයි. රසායනික ඔක්සිජන් ඉල්ලුම (COD) සම්මත ප්‍රමිත ඉක්මවා තිබුණු අතර ඉහළතම අගය හික්කඩුව කලපුවේ මුවදොරින් වාර්තා විය (3475.31 mg/L).

7 වැනි බණ්ඩය - උණුවුන (යක්දෙහිමුල්ල සිට කොග්ගල කලපුව මුවදොර දක්වා)

උණුවුන වෙරළ හා කොග්ගල වැව හැර, අනෙකුත් සියලුම නියැදි ලබාගත් ස්ථාන කෝලිෆෝම් බැක්ටීරියාවෙන් (total and faecal coliform) දූෂණය වී පැවතුණු අතර ඉහළතම රසායනික ඔක්සිජන් ඉල්ලුම (COD) (4800.45 mg/L) දෙවොල් දේවාලය ඇළෙන් වාර්තා වූ අතර දෙවැනියට ඉහළතම අගය (4622.64 mg/L) කොග්ගල වැව මුවදොරින් වාර්තා විය.

8 වැනි බණ්ඩය - මිරිස්ස (කප්පරතොට සිට බත්තරමුල්ල)

ප්‍රතිඵලවලින් පෙන්වුම් කරනුයේ සියලුම නියැදි ලබාගත් ස්ථාන කෝලිෆෝම් බැක්ටීරියාවෙන් (total and faecal coliform) දූෂණය වී පැවති බවත් නියැදි ලබාගත් කප්පරතොට, බණ්ඩාරමුල්ල වෙරළ හා මිරිස්ස වරාය යන ස්ථානවල ඉහළ අපද්‍රව්‍ය ප්‍රමාණයක් වාර්තා වී තිබේ. රසායනික ඔක්සිජන් ඉල්ලුම (COD) සම්මත ප්‍රමිත ඉක්මවා තිබුණු අතර ඉහළතම අගය පොල්වතුමෝදර නියැදි ස්ථානයෙන් වාර්තා විය (5,770 mg/L).

මේ හැරුන විට, මීගමුව සිට මිරිස්ස දක්වා එම වෙරළ කලාපය තුළම වෙරළ බණ්ඩ 11ක් සහ නියැදි ලබාගන්නා

ස්ථාන 65 ක් ආවරණය වන පරිදි අධ්‍යයනයක් 2022 වර්ෂයේ දී සිදුකරන ලද අතර එහි ප්‍රතිඵලවලින් ද වෙරළ දූෂණයට අදාළව ඉහත තත්ත්වයට සමාන තත්ත්වයක් අනාවරණය විය. දැනට පවත්නා උෂ්ණත්වය හා පීච්ච අගය, විද්‍යුත් සන්නායකතාවය ((EC), ද්‍රවණය වී ඇති ඔක්සිජන් ප්‍රමාණය (DO), නයිට්‍රයිට්, ඇමෝනියා, මුළු පොස්පරස් (TP), රසායනික ඔක්සිජන් ඉල්ලුම (COD) අධ්‍යයනයෙන් අනාවරණය වූ කරුණු අතර පැවතිණි. සියලුම වෙරළබඩ ජල ප්‍රවාහවල පැවති කෝලිෆෝම් බැක්ටීරියාව හේතුවෙන් එම ජලය මල අපද්‍රව්‍යවලින් දූෂණය වී ඇතිබව පෙන්වුම් කෙරිණි. රෝග කාරක සැල්මොනෙල්ලා විශේෂය දෙහිවල ඇලෙන් හා රත්මලාන යන නියැදි ස්ථානවලින් හමුවී තිබූ අතර මෙය අතිරේක අවධානය යොමු කළ යුතු කරුණක් විය. මානව ක්‍රියාකාරකම් හේතුවෙන් අධ්‍යයනය සිදුකළ ප්‍රදේශය අඩුවී ඇතිබවට ද නිගමනය වී තිබූ අතර සිදුවෙමින් පැවති සංවර්ධන කටයුතු හේතුවෙන් පරිසර හිතකාමීව සම්බන්ධයෙන් අවධානය අඩුවී තිබුණි (මානගේ පී, සහ තවත් පිරිස 2022).

4.3 ගැටලු සහ තර්ජන

4.3.1 නාගරික ප්‍රදේශවල මල අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීමේ පහසුකම් ප්‍රමාණවත් නොවීම

මීට ඉහත කොටසේ දී විස්තර කළ පරිදි, පිරියම් නොකරන ලද නාගරික මල අපද්‍රව්‍ය ගොඩබිම ඉඩම්, ජලමාර්ග සහ මුහුද වෙත සෘජුවම මුදා හැරීම හේතු කොට ගෙන ඇතැම් වෙරළබඩ ජල ප්‍රදේශවල මල අපද්‍රව්‍ය නිසා ඇතිවන දූෂණය ප්‍රධාන ගැටලුවක් වී තිබේ. ශ්‍රී ලංකාවේ මල අපවහන පද්ධතියක් ස්ථාපනය කර ඇති සීමිත නගර කිහිපය අතුරින් එකක් වනුයේ කොළඹ නගරය යි. මෙම මල අපවහන පද්ධතියේ කොටසක් කොළඹ වරායට උතුරින් මෝදර ප්‍රදේශයේ පිහිටි දිගු නළ මාර්ගයක් ඔස්සේ මුහුද වෙත ගලා යන අතර ඉතිරි කොටස එවැනි තවත් දිගු නළ මාර්ගයක් ඔස්සේ වැල්ලවත්ත ප්‍රදේශයේ දී මුහුදට මුදා හැරේ. මෙම පද්ධතිය වසර 100කට වඩා පැරණි හෙයින් සමස්ත කොළඹ නගරයම ආවරණය කිරීම සඳහා එකී පද්ධතියේ ධාරිතාවය ප්‍රමාණවත් නොවන අතර නිරන්තර අලුත්වැඩියා කටයුතු ද අවශ්‍ය කර තිබේ. තවත් ගැටලුවක් වනුයේ නීති විරෝධී ආකාරයෙන් අපවහන මාර්ගවලට සම්බන්ධක යා කිරීම් වන අතර වැසිජලය ගලායෑමේ පද්ධතිවලට අපවහන මාර්ගද සම්බන්ධ කිරීම යි.

දැනට පවතින ඇස්තමේන්තුවලට අනුව, වෙරළබඩ ප්‍රදේශවල දෛනික අපජල උත්පාදනය ආසන්න වශයෙන් 1,822,864 m³ වන අතර ගෘහස්තව උත්පාදනය වන අපජලයෙන් සැලකිය යුතු ප්‍රමාණයක් ඇල මාර්ග, කාණු හා පයිප්ප ඔස්සේ වෙරළබඩ කලාපයට මුදා හැරේ. 2001 වර්ෂයේ දී වන සම්පත් හා පරිසර අමාත්‍යාංශය විසින් සිදුකළ අධ්‍යයනයකට අනුව, මහ කොළඹ ප්‍රදේශයේ දෛනිකව උත්පාදනය වන 370, 000 m³ක් අපජල ප්‍රමාණයෙන් මුහුදු නළ මාර්ග ඔස්සේ බැහැර වී ඇත්තේ 90,000 m³ ක් පමණි. ඉතිරි 280,000 m³ ක ධාරිතාවයක් නැවත අපජලය ලෙස පරිසරයට ඇතුළු වේ. මුහුදු නළ මාර්ග ඔස්සේ බැහැරවන ජලයේ ඉහළ කාබනික සංයුතියක්, ඉහළ පෝෂක සංයුතියක් හා වැඩි කෝලිෆෝම් සංයුතියක් අන්තර්ගත වේ.

මහ කොළඹ ප්‍රදේශයේ මල අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීමේ පහසුකම්

කොළඹ මහනගර සභාවට අයත් වැල්ලවත්ත හා මෝදර ප්‍රදේශවල පිහිටි පිටාර මුවවල් වලදී ඉහළ සනත්වයේ පොලිඑතිලීන් (HDPE) පයිප්ප ඔස්සේ අපජලය මුහුද වෙත මුදාහැරේ. ප්‍රමාණයෙන් විශාල ද්‍රව්‍ය ඉවත් කිරීම සඳහා දිගු මුහුදු පිටාර මුවවල් සඳහා grit removal ක්‍රමවේදය යොදා ගන්නා නමුදු වැඩිදුරටත් පිරිපහදු ක්‍රියාවලියක් භාවිතා නොවේ. පසුගිය වසර කිහිපය මුළුල්ලේ, ජලය ආශ්‍රිත වර්ම රෝග වැල්ලවත්ත මුහුදු ප්‍රදේශයෙන් වාර්තා වූ අතර පිටාර මුවවල්වලින් ඉවත්වන ද්‍රව්‍යවල ප්‍රතිඵලයක් ලෙස ඇතැම් විට මෙය සිදුවන්නට ඇත (Compendium on Coastal Pollution, 2014).

4.3.2 අඩු වරප්‍රසාදිත ජනාවාසවල අපද්‍රව්‍ය මුදා හැරීම සඳහා පවතින ප්‍රමාණවත් නොවන පහසුකම්

ඉහළ ජනගහනයකින් යුක්ත වෙරළබඩ පහත්බිම් බොහොමයක නොගැඹුර හු ජල මට්ටමක් පවතින අතර ගංවතුර තත්ත්වයන් සඳහා ඉහළ අවදානමක් පවතී. මෙම ප්‍රදේශයන්ගේ ප්‍රමාණවත් නොවන ජලය බැසයෑමේ පහසුකම් හා අවිධිමත් සංවර්ධන කටයුතු හේතුවෙන් ගංවතුර අවදානම සහිත වෙරළබඩ පහත්බිම්වල යෝග්‍ය ආකාරයෙන් නොපවතින මල අපවහන බැහැර කිරීම කටයුතුවල බලපෑම් තවදුරටත් ත්‍රිව කර තිබේ. මේ හේතුවෙන් අභ්‍යන්තර හා වෙරළට ආසන්න ජලය දැඩි වශයෙන් මල අපද්‍රව්‍ය වලින් සිදුවන දූෂණයට බඳුන් වේ.

කොළඹ නගරයේ දුගී ජනතාව සඳහා නාගරික යටිතල පහසුකම් ප්‍රමාණවත් නොවීම කොළඹ නගරයේ මල අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීමේ ගැටලුව තවදුරටත් සංකීර්ණ තත්ත්වයට පමුණුවාලයි. පසුගිය ශතවර්ෂය තිමාවීමේ දී නගරය තුළ පැල්පත් ජනාවාස 1,500ක් පමණ පැවති අතර ඒවායෙහි පවුල් 66,000ක් පමණ වාසය කර තිබේ. මෙය නගරයේ සමස්ත ජනගහනයෙන් 51% කි. සනීපාරක්ෂාව, පිරිසිදු පානීය ජලය හා අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීමේ පහසුකම් අනුව සැලකීමේ දී මෙම ජනාවාස අඩු වරප්‍රසාදිත වශයෙන් සැලකේ. මෙම මූලාශ්‍රයන්ගෙන් ඇතිවන දූෂණය හේතුවෙන් ඇල මාර්ග හා දියපහරවල්වල ජලයේ ද්‍රවණය වී ඇති ඔක්සිජන් ප්‍රමාණය පහත හෙලන අතර එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස ඔක්සිජන් ඌන පරිසරයක් හා අප්‍රසන්න දුර්ගන්ධයක් හටගන්නා අතර මෙය මිනිස් සෞඛ්‍යයට හා ජලජ ජීවීන්ට හානිකර වේ.

4.3.3 කාර්මික අපද්‍රව්‍ය/අපසන්දන

ශ්‍රී ලංකා ආයෝජන මණ්ඩලය යටතේ ක්‍රියාත්මක වන අපනයන සැකසුම් කලාප (EPZ) නවයක් ද, කර්මාන්ත උද්‍යාන (IP) තුනක් සහ එක් අපනයන සැකසුම් උද්‍යානයක් (EPP) ඇත. මේවා අතුරින්, අපනයන සැකසුම් කලාප දෙකක් (කටුනායක සහ කොග්ගල) සහ කර්මාන්ත උද්‍යාන එකක් (මිරිප්පවිල හෙක්ටයාර 20ක්) වෙරළ කලාපයේ පිහිටා ඇත.

මීට අමතරව, කර්මාන්ත අමාත්‍යාංශය විසින් මෙහෙයවන තවත් කර්මාන්ත උද්‍යාන දාහතක් පවතී. ඉන් උද්‍යාන තුනක් - බටඅත, රත්මලාන හා උඩුකාව වෙරළබඩ කලාපයේ පිහිටා ඇත. තවත් කර්මාන්ත උද්‍යාන හතරක් එනම් පානදුර, වැලිගම, ඒකල සහ ශාන් මාවත් වත්ත, හලාවත පිහිටි උද්‍යාන ද වෙරළබඩ කලාපයේ පිහිටා ඇත (වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2018).

- හම්බන්තොට ප්‍රදේශයේ පිහිටි ශ්‍රී ලංකා - චීන කාර්ය සම්පාදන හා කර්මාන්ත කලාපය චීන ආයෝජකයන් විසින් මූලික වශයෙන් සංවර්ධනය කරන ලබන අතර ඒ සඳහා ඩොලර් බිලියන 5ක අරමුදල් අපේක්ෂා කෙරේ.
- භාරණ පිහිටි කර්මාන්ත උද්‍යානය
- කළුතර, මිලේණිය
- පාරිභෝගික භාණ්ඩ නිෂ්පාදනය සඳහා සුදුසු ස්ථාන වශයෙන් ත්‍රිකුණාමලය හා කිලිනොච්චිය

හඳුනාගෙන ඇති අතර පරාසයක දිවෙන තොරතුරු තාක්ෂණ භාණ්ඩ සඳහා මහනුවර, ගාල්ල හා යාපනය සලකා ඇත.

සුළු හෝ කිසිදු පිරියම් කිරීමකට බඳුන් වූ කාර්මික අපද්‍රව්‍ය නිරන්තරයෙන් ගලා යෑමෙන්, කාන්දුවීමෙන් හෝ වැස්සීමෙන් වෙරළට ආසන්න ජලය, කලපු හා මෝය වෙත ඇතුළු වේ. වෙරළ කලාපයේ පිහිටා ඇති කර්මාන්තශාලා බහුතරයක් මධ්‍යම හෝ පහළ දූෂණ මට්ටමකින් යුතු කාණ්ඩයට අයත් වේ. 2016 වර්ෂයේ දී ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ කලාපයේ ඉහළ හෝ මධ්‍යම මට්ටමේ දූෂණ විභවයකින් යුතු කර්මාන්තශාලා 5,253ක් පැවතිණි (මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය 2016) . ජල දූෂණය සඳහා වඩාත් දායකවන කර්මාන්ත වනුයේ රෙදිපිළි, කඩදාසි, සම් පදම් කිරීම, ලෝහ සැකසුම සහ ඉංජිනේරු, තීන්ත, රසායන ද්‍රව්‍ය, සිමෙන්ති , ආහාර සහ පාන වර්ග හා ස්කාගාර යන කර්මාන්ත වේ. පොල් ලෙලි පල් කිරීම හා සම්බන්ධ කුඩා පරිමාණ කර්මාන්තවලින් ද ස්ථානීය වශයෙන් ඉතා ඉහළ බලපෑමක් ඇති කරනු ලබන අතර මීට හේතු වනුයේ ඉහළ ජෛව ඔක්සිජන් ඉල්ලුමක් (BOD) හා ඉහළ රසායන ඔක්සිජන් ඉල්ලුමක් (COD) එමගින් ප්‍රතිඵල වන බැවිනි.

අපද්‍රව්‍ය පිරියම් කිරීම සඳහා අවශ්‍ය කරන මූලික යටිතල පහසුකම් මෙම කර්මාන්තශාලාවලින් බහුතරයක් විසින් මේ වන තෙක් පූර්ණ වශයෙන් සම්පාදනය කරගෙන නොමැති අතර, එවැනි අපද්‍රව්‍ය පිරියම් කිරීමේ පහසුකම් පවතින කර්මාන්තශාලා වුව ද, පවතින පහසුකම් භාවිතාකිරීමේ දී දැරිය යුතු අධික පිරිවැය හේතුවෙන් ඒවා භාවිතය දැඩිව සීමාකර තිබේ. අපජලය මුදා හැරීමට පූර්වයෙන් ඒවා පිරියම් කිරීමේ මධ්‍ය පහසුකමක් පවතිනුයේ කටුනායක හා බියගම පිහිටි අපනයන සැකසුම් කලාප සඳහා පමණි. පසුගිය වසර කිහිපය මුළුල්ලේම පිරියම් නොකළ කර්මාන්ත අප ජලය මුදා හැරීම හේතුවෙන් ජලයේ ගුණාත්මකඛව පිළිබඳ ගැටලු උද්ගතවිය. කර්මාන්තවලින් මුදා හරින අප ජලයෙහි කාලයන් සමඟ ක්ෂය නොවන දිගු කාලීන වශයෙන් පවතින කාබනික දූෂක (POP) සහ බැර ලෝහ අන්තර්ගත වේ. පිරියම් කිරීමේ ක්‍රම සඳහා දැරිය යුතු ඉහළ පිරිවැය හේතුවෙන්, බොහෝ කර්මාන්තශාලා විසින් මෙම දිගු කාලීන වශයෙන් පවතින කාබනික දූෂක (POP) සහ බැර ලෝහ ඉවත් කිරීම සඳහා අවශ්‍ය පිරියම් කටයුතු උපයෝගී කරගනු නොලැබේ. මේ සම්බන්ධයෙන් සැලකීමේ දී, සැලකිය යුතු දූෂක මූලයන් අතුරින් එකක් වනුයේ සම් පදම් කිරීමේ කර්මාන්තශාලා ය.

වගුව 4.2 මගින් වෙරළබඩ ප්‍රදේශයන්ට අයත් ප්‍රාදේශීය ලේකම් කොට්ඨාශවල ස්ථානගත කර ඇති ඉහළ/ මධ්‍යම මට්ටම්වලින් දූෂක ද්‍රව්‍ය මුදාහරින කර්මාන්තශාලා සංඛ්‍යාව දක්වා තිබේ. ශ්‍රී ලංකා ආයෝජන මණ්ඩලය යටතේ ස්ථාපිත කර ඇති කර්මාන්තශාලා ද මීට ඇතුළත් වේ. මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය විසින් 2022 ජනවාරි 27 දිනැති අංක 2264/17 දරන ගැසට් පත්‍රය මගින් ප්‍රකාශයට පත්කර ඇති සමුද්‍රීය ජලයට මුදාහරින අපජලය හෝ අපසන්දන සඳහා වන ධාරණ සීමා වගුව 4.3 මගින් දක්වා ඇති අතර වෙරළාසන්න ජලයට මුදාහරින අපජලය හෝ අපසන්දන සඳහා වන ධාරණ සීමා වගුව 4.4 මගින් දැක්වේ.

වගුව 4- 2 ආයෝජන මණ්ඩලය විසින් අනුමත කර්මාන්තශාලා ද ඇතුළුව ඉහළ/ මධ්‍යම මට්ටම්වලින් දූෂක ද්‍රව්‍ය මුදාහරින කර්මාන්තශාලාවල ව්‍යාප්තිය

වෙරළබඩ දිස්ත්‍රික්කවල පිහිටි ප්‍රා.ලේ. කො.	A කාණ්ඩය	B කාණ්ඩය	BOI	එකතුව
කොළඹ	122	70	14	206
ගම්පහ	638	358	138	1134
කළුතර	272	183	53	508
ගාල්ල	182	319	17	518
මාතර	176	246	13	435

හම්බන්තොට	150	95	17	262
ත්‍රිකුණාමලය	148	163	17	328
අම්පාර	99	149	7	255
මඩකලපුව	116	240	5	361
මුලතිවු	23	47	0	70
යාපනය	301	284	3	588
මන්නාරම	88	115	3	206
පුත්තලම	128	240	14	382
එකතුව	2,443	2,509	301	5,253

මූලාශ්‍රය: මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය (2016)

වගුව 4- 3: සමුද්‍රීය ජලයට මුදා හරින අපජලය හෝ අපසන්දන සඳහා වන ධාරණ සීමා

අංකය	නිර්ණකයන්	ඒකක හා සීමා	පිටවුම් නළයක් මගින් වෙරළාසන්න සමුද්‍රීය කලාපයට බැහැරලීම සඳහා වන ධාරණ සීමා	කෙටි දුර සමුද්‍රීය පිටවුම් නළයක් මගින් බැහැරලීම සඳහා වන ධාරණ සීමා	දුරස්ථ සමුද්‍රීය පිටවුම් නළයක් මගින් බැහැරලීම සඳහා වන ධාරණ සීමා
1.	අවලම්බිත මුළු සන ද්‍රව්‍ය ප්‍රමාණය	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	30	50	250
2.	ද්‍රවණය වූ මුළු සන ද්‍රව්‍ය ප්‍රමාණය	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	2100	-	-
3.	පරිසර උෂ්ණත්වයේ දී pH අගය	-	6.0 – 8.5	5.5 – 9.0	5.5 – 9.0
4.	පෞද්ගල රසායනික ඔක්සිජන ඉල්ලුම (20°C හිදී දින 5ක් තුළ - BOD ₅)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	15	75	400
5.	මුදාහරින අවස්ථාවේ දී උෂ්ණත්වය	°C, උපරිම	සංසරණ ජල උෂ්ණත්වය අංශක +/- 5 හෝ 35 යන අගය වඩා අඩු අගය	සංසරණ ජල උෂ්ණත්වය අංශක +/- 5 හෝ 35 යන අගය වඩා අඩු අගය	සංසරණ ජල උෂ්ණත්වය අංශක +/- 5 හෝ 35 යන අගය වඩා අඩු අගය
6.	තෙල් හා ග්‍රීස් වර්ග	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	5	12	15
7.	පිනෝලික සංයෝග (C ₆ H ₅ OH ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	1	1	5
8.	රසායනික ඔක්සිජන් ඉල්ලුම (COD)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	50	400	800
9.	ද්‍රවණය වූ පොස්පේට් (P ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	1	5	10
10.	ඇමෝනියා නයිට්‍රජන් (N ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	15	50	150
11.	සයනයිඩ් (CN ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	0.1	0.2	0.4

12.	සම්පූර්ණ ශේෂ ක්ලෝරීන් (Cl ₂ ලෙස)	මි.ග්/ලීටර්, උපරිම	0.5	0.5	1.0
13.	ෆ්ලෝරයිඩ් (F ලෙස)	මි.ග්/ලීටර්, උපරිම	2	2	5
14.	සල්ෆයිඩ් (S ලෙස)	මි.ග්/ලීටර්, උපරිම	2	2	5
15.	ආසනික්, සම්පූර්ණ (As ලෙස)	මි.ග්/ලීටර්, උපරිම	0.08	0.1	0.2
16.	කැඩ්මියම්, සම්පූර්ණ (Cd ලෙස)	මි.ග්/ලීටර්, උපරිම	0.02	0.05	0.10
17.	ක්రోමියම්, සම්පූර්ණ (Cr ලෙස)	මි.ග්/ලීටර්, උපරිම	0.05	0.05	0.10
18.	ක්రోමියම්, හිටි සංයුජ (Cr ⁶⁺ ලෙස)	මි.ග්/ලීටර්, උපරිම	0.01	0.01	0.05
19.	තඹ, සම්පූර්ණ (Cu ලෙස)	මි.ග්/ලීටර්, උපරිම	1.0	1.0	1.0
20.	ඊයම්, සම්පූර්ණ (Pb ලෙස)	මි.ග්/ලීටර්, උපරිම	0.05	0.10	0.10
21.	රසදිය, සම්පූර්ණ (Hg ලෙස)	මි.ග්/ලීටර්, උපරිම	0.001	0.002	0.01
22.	නිකල්, සම්පූර්ණ (Ni ලෙස)	මි.ග්/ලීටර්, උපරිම	0.1	0.2	1.0
23.	සෙලීනියම්, සම්පූර්ණ (Se ලෙස)	මි.ග්/ලීටර්, උපරිම	0.01	0.05	0.10
24.	සින්ක්, සම්පූර්ණ (Zn ලෙස)	මි.ග්/ලීටර්, උපරිම	3	3	5
25.	රිදී, සම්පූර්ණ (Ag ලෙස)	මි.ග්/ලීටර්, උපරිම	0.005	0.035	0.35
26.	පලිබෝධනාශක (සම්පූර්ණ)	මි.ග්/ලීටර්, උපරිම	0.005	0.005	0.05
27.	ක්ෂාලක (සම්පූර්ණ)	මි.ග්/ලීටර්, උපරිම	1	5	10
28.	මල අපද්‍රව්‍ය බැක්ටීරියා (කෝලී ආකාර)	ඉතා ආසන්න සංඛ්‍යාව /ඩෙසී ලීටර්, උපරිම	150	1500	10 ⁷
29.	විකිරණශීලීතාවය දළ ඇල්ෆා සක්‍රියතාවය +	බෙකරල්/ ලීටර්, උපරිම	0.5	0.5	0.5
30.	විකිරණශීලීතාවය දළ බීටා සක්‍රියතාවය +	බෙකරල්/ ලීටර්, උපරිම	1.0	1.0	1.0

(I) ආ ලැයිස්තුව) වර්ණ නිර්ණක

අංකය	නිර්ණකයන්	ඒකක, සීමා	පිටවුම් නලයක් මගින් වෙරළාසන්න සමුද්‍රීය කලාපයට බැහැරලීම සඳහා වන ධාරණ සීමා
	වර්ණය		උපරිම වර්ණාවලී අවශෝෂක සංගුණකය
1.	නැනෝ මීටර් 400-499 (කහ වර්ණය සඳහා පරාසය)	m ⁻¹	7 උපරිම
2.	නැනෝ මීටර් 500-599 - (රතු වර්ණය සඳහා පරාසය)	m ⁻¹	5 උපරිම
3.	නැනෝ මීටර් 600-750 (නිල් වර්ණය සඳහා පරාසය)	m ⁻¹	3 උපරිම

මූලාශ්‍රය: 2022 ජනවාරි 27 දිනැති අංක 2264/17 දරන ගැසට් පත්‍රය

වගුව 4- 4 වෙරළාසන්න ජලයට මුදා හරින අපජලය හෝ අපසන්දන සඳහා වන ධාරණ සීමා

අංකය	නිර්ණකයන්	ඒකක හා සීමා	වෙරළාසන්න ජලයට බැහැරලීම සඳහා වන ධාරණ සීමා
1.	අවලම්භිත මුළු ඝන ද්‍රව්‍ය ප්‍රමාණය	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	50
2.	ද්‍රවණය වූ මුළු ඝන ද්‍රව්‍ය ප්‍රමාණය	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	1000
3.	පරිසර උෂ්ණත්වයේ දී pH අගය	-	6.0 – 8.5
4.	ජෛව රසායනික ඔක්සිජන ඉල්ලුම (20°C හිදී දින 5ක් තුළ - BOD ₅)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	30
5.	මුදාහරින අවස්ථාවේ දී උෂ්ණත්වය	°C, උපරිම	සංසරණ ජල උෂ්ණත්වය අංශක +/- 5 හෝ 40 යා අතරින් වඩා අඩු අගය
6.	තෙල් හා ග්‍රීස් වර්ග	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	10
7.	පිනෝලික සංයෝග (C ₆ H ₅ OH ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	1
8.	රසායනික ඔක්සිජන් ඉල්ලුම (COD)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	250
9.	ද්‍රවණය වූ පොස්පේට් (P ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	5
10.	සම්පූර්ණ පෙල්ඩාල් නයිට්‍රජන් (N ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	150
11.	ඇමෝනියා නයිට්‍රජන් (N ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	50
12.	සයනයිඩ් (CN ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	0.05
13.	සම්පූර්ණ ශේෂ ක්ලෝරීන් (Cl ₂ ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	0.5
14.	ක්ලෝරයිඩ් (Cl ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	උදම් වක්‍රයේ ඕනෑම අවස්ථාවක දී සංසරණ තත්ත්ව අගයට වඩා 20%ක වෙනසක් නොවිය යුතු ය.
15.	ෆ්ලෝරයිඩ් (F ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	2.0
16.	සල්ෆයිඩ් (S ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	2.0
17.	ආසනික්, සම්පූර්ණ (As ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	0.05
18.	කැඩ්මියම්, සම්පූර්ණ (Cd ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	0.05
19.	ක්‍රෝමියම්, සම්පූර්ණ (Cr ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	0.05
20.	ක්‍රෝමියම්, ඡඩ් සංයුජ (Cr ⁶⁺ ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	0.01
21.	තඹ, සම්පූර්ණ (Cu ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	0.05
22.	ඊයම්, සම්පූර්ණ (Pb ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	0.05
23.	රසදිය, සම්පූර්ණ (Hg ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	0.001
24.	නිකල්, සම්පූර්ණ (Ni ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	0.2
25.	සෙලිනියම්, සම්පූර්ණ (Se ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	0.05
26.	සින්ක්, සම්පූර්ණ (Zn ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	1.0
27.	රිදී, සම්පූර්ණ (Ag ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	0.035

28.	පලිබෝධනාශක (සම්පූර්ණ)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	0.005
29.	ක්ෂාලක (සම්පූර්ණ)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	5.0
30.	සල්ෆේට් (S ලෙස)	මි.ග්‍රෑ/ලීටර්, උපරිම	250
31.	මල අපද්‍රව්‍ය බැක්ටීරියා (කෝලී ආකාර)	ඉතා ආසන්න සංඛ්‍යාව /ඩෙසි ලීටර්, උපරිම	150
32.	විකිරණශීලීතාවය දළ බීටා සක්‍රියතාවය +	බෙකරල්/ලීටර්, උපරිම	0.5
33.	විකිරණශීලීතාවය දළ බීටා සක්‍රියතාවය +	බෙකරල්/ලීටර්, උපරිම	1.0

(II ආ ලැයිස්තුව) වර්ණ නිර්ණක

වර්ණ නිර්ණක

අංකය	නිර්ණකයන්	ඒකක, සීමා	වෙරළාසන්න ජලයට බැහැරලීම සඳහා වන ධාරණ සීමා
	වර්ණය		උපරිම වර්ණාවලි අවශෝෂක සංගුණකය
1.	නැනෝ මීටර් 400-499 (කහ වර්ණය සඳහා පරාසය)	m ⁻¹	
2.	නැනෝ මීටර් 500-599 - (රතු වර්ණය සඳහා පරාසය)	m ⁻¹	7 උපරිම 5 උපරිම
3.	නැනෝ මීටර් 600-750 (නිල් වර්ණය සඳහා පරාසය)	m ⁻¹	3 උපරිම

1 වන සටහන: අප්‍රසන්න ගන්ධය හැකිතාක් දුරට ඉවත් කිරීමට අවශ්‍ය කටයුතු සිදුකළ යුතු යි.

2 වන සටහන: වෙරළාසන්න ජලය සඳහා වන තනුකකරණ පරිමාව අවම වශයෙන් 1:8 ක අගයකින් නිඛිය හැකිය යන පූර්ව නිගමනය මත මෙම සීමා අගයන් පදනම් වේ. තනුකකරණ පරිමාව ඊට වඩා අඩු අගයක් ගනු ලබන අවස්ථාවකදී, වඩා දැඩි සීමා අගයන් ඇති කිරීමේ අරමුණින් ලැයිස්තුවේ ඇති සීමා අගයන්, සමානුපාතික පදනමකින් සකස් කරනු ලැබිය යුතුය.

3 වන සටහන: විකිරණශීලී ද්‍රව්‍ය සඳහා වන ධාරණ සීමාවන් ඉක්මවා යන අවස්ථාවක දී ශ්‍රී ලංකා පරමාණුක බලශක්ති නියාමන සභාව විසින් නියම කර ඇති ප්‍රමිතීන් අදාළ කර ගනු ලැබිය යුතුය.

4.3.4 සංචාරක මධ්‍යස්ථාවලින් සිදුවන දූෂණය

දැනට ශ්‍රී ලංකාවට පැමිණෙන සංචාරකයින්ගෙන් 74.4% (හෝ බහුතරය) පැමිණෙනුයේ විනෝදාස්වාදය සඳහාය. මෙවැනි සංචාරක කටයුතු වැඩි වශයෙන් රඳා පවතින්නේ පරිසරයේ ගුණාත්මකභාවය මත වන අතර, විශේෂයෙන් සංචාරකයන් විසින් ඔවුන්ගේ සංචාරක ගමනනාන්තවල පරිසර දූෂණය හෝ පාරිසරික භායනය සම්බන්ධයෙන් ඉහළ සංවේදී බවක් දක්වනු ලැබේ. වෙරළ කලාපය තුළ සංචාරක කර්මාන්තයේ නිරසාරභාවය රැක ගැනීම උදෙසා ඒ කෙරෙහි ඇතිවන අහිතකර බලපෑම් වැළැක්වීම සඳහා වෙරළබඩ දූෂණය පාලනය කළ යුතු ය.

ශ්‍රී ලංකා සංචාරක සංවර්ධන අධිකාරිය (SLTDA) සමඟ ලියාපදිංචි වී ඇති සංචාරක හෝටල්වලින් වැඩි ප්‍රතිශතයක් වෙරළබඩ කලාපයේ පිහිටා ඇති බව වර්තමාන තොරතුරුවලින් අනාවරණය වේ. 2013 වර්ෂයේ දී, ශ්‍රී ලංකාවට පැමිණි සංචාරකයන් සංඛ්‍යාව මාසික වශයෙන් සැලකූ විට ආසන්න වශයෙන් 100,000ක් වන අතර මාසයක් තුළ නිපදවෙන අප ජල ප්‍රමාණය 19,000 m³ ක් ලෙස ඇස්තමේන්තු කර තිබේ. හෝටල් 276 ක් සම්බන්ධයෙන් කළ අධ්‍යයනයක දී, විශාල පරිමාණ හෝටල්වලින් 92% ක අප ජලය පිරියම් කිරීමේ ඒකක පවතින බවත් කුඩා හා මධ්‍ය පරිමාණ හෝටල්වලින් 17% ක පමණක් එවැනි ඒකක පවතින බවත් අනාවරණය විය. 2013 සිට 2018 දක්වා කාල සීමාව තුළ ශ්‍රී ලංකාවට සංචාරකයන් පැමිණීමේ සුවිශේෂී වර්ධනයක් වාර්තා වූව ද, ඉන් අනතුරු 2019 අප්‍රේල් මාසයේ සිදු වූ පාස්කු බෝම්බ ප්‍රහාරය හා ඉන් අනතුරුව පැවති කොවිඩ් වසංගත තත්ත්වය මෙම කර්මාන්තය කෙරෙහි සැලකිය යුතු බලපෑමක් ඇතිකරන ලදී. මෙරට සංචාරක ක්ෂේත්‍රය යළි නඟා සිටුවීම සහ පුළුල් කිරීම සඳහා ශ්‍රී ලංකා සංචාරක සංවර්ධන අධිකාරිය (SLTDA) විසින් Sri Lanka Tourism 2022-2025 වශයෙන් ක්‍රියාකාරී සැලැස්මක් පිළියෙළ කරන ලදී. එසේ වුව ද, සංචාරකයන් පැමිණීමේ උච්චතම අවධිය ආරම්භ වීමත් සමඟින් පාලනයකින් තොරව අදාළ කටයුතු පුළුල් කිරීමේ අහිතකර පැතිකඩවල් පොකුරු වශයෙන් පිහිටි වෙරළබඩ අවන්හල් හා සංචාරක නිකේතන මෙන්ම ප්‍රධාන සංචාරක මධ්‍යස්ථාන වලින් ද පැහැදිලිව දක්නට ලැබිණි. මුළුතැන්ගෙවල් හා ලොන්ඩ්‍රිවලින් බැහැරවන අපජලය හා ජලාස්ථික් ඇතුළු සන අපද්‍රව්‍ය ආකාරයෙන් පිරියම් නොකළ අපද්‍රව්‍ය හා මඩ වෙරළාසන්න ජලයට එකතු විය. දකුණ, නිරිත හා නැහෙනහිර වෙරළ තීරය ඔස්සේ පිහිටා ඇති ප්‍රධාන සංචාරක මධ්‍යස්ථාන බහුතරයක් තුළින් පැහැදිලිව දිස්වූ පරිදි මෙමගින් දූෂණ ගැටලු හටගන්නා ලදී. හික්කඩුව, බේරුවල, උණුවදුන හා අරුගමුවේ ප්‍රදේශවල සිදුකළ සංචාරක කටයුතු පුළුල් කිරීම හේතුවෙන් ජලයේ ගුණාත්මක බව අඩුවීම මෙන්ම වෙරළ හා වෙරළාසන්න ජලය ආශ්‍රිත දෘශ්‍ය දූෂණය ද ඇතිවී තිබේ. අපද්‍රව්‍ය මුදාහැරීම් හේතුකොටගෙන සංචාරක මධ්‍යස්ථානවලට යාබද වෙරළබඩ ජලයේ ගුණාත්මක ලක්ෂණ සැලකිය යුතු ආකාරයෙන් පහළ බැස ඇති බව වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් දැනට සිදුකරගෙන යමින් පවතින වෙරළබඩ ජලයේ ගුණාත්මක බව පරීක්ෂා කිරීමේ අධ්‍යයනවලට අනුව පැහැදිලිව පෙනී ගොස් තිබේ. මඩ තැන්පත්වීම සම්බන්ධ ගැටලුව විශාල පරිමාණ හෝටල් ආශ්‍රිත ගැටලුවක් ලෙස සැලකේ. සංචාරක කර්මාන්තය හා සම්බන්ධිත අනවසර ජනාවාස ද ගැටලුවක් වනුයේ එය මල අපද්‍රව්‍ය ආශ්‍රිත දූෂණයට හේතුවන බැවින් වන අතර, මෙය වෙරළාසන්න ජලයේ පිහිනුම් කටයුතු හා ජල ක්‍රීඩා වැනි විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම් කෙරෙහි දැඩි තර්ජනයක් වී තිබේ.

4.3.5. බලශක්ති නිෂ්පාදන අංශය මගින් සිදුවන දූෂණය

ශ්‍රී ලංකාවේ බලශක්ති අවශ්‍යතාවය එකිනෙකට වෙනස් සම්පත් ආකාර භයකින් සපුරා ගනු ලැබේ. මෑත කාලීන සංඛ්‍යාලේඛන මගින් දැක්වෙනුයේ 2019 වර්ෂයේ දී මුළු බලශක්ති අවශ්‍යතාවයෙන් 30.2% කට තාප බලාගාර (ඉන්ධන), 35.3% කට තාප බලාගාර (ගල් අඟුරු) දායක වී තිබේ. මෙම ආකාර ද්වය

මගින් දළ විදුලිබල උත්පාදනයෙන් 22.7% ක් ජලවිදුලි බලයේ දායකත්වය ඉක්මවා ගොස් තිබේ (ශ්‍රී ලංකාවේ බලශක්ති සංතුලනය 2019, බලශක්ති අංශයේ කාර්යසාධනය පිළිබඳ විශ්ලේෂණය, ශ්‍රී ලංකා සුනිත්‍ය බලශක්ති අධිකාරිය). තාප බලාගාර ප්‍රධාන වශයෙන් වෙරළබඩ කලාපයේ පිහිටා ඇත. මෙම බලාගාර කෙරවලපිටිය, නොරොච්චෝලේ සහ පුත්තලම යන ප්‍රදේශවල පිහිටා තිබේ. කෙරවලපිටිය සහ පුත්තලම පිහිටි බලාගාර සඳහා බලශක්ති මූලය ලෙස ඉන්ධන තෙල් භාවිතා කරන අතර නොරොච්චෝලේ බලාගාරය සඳහා ගල් අඟුරු බලශක්ති මූලය ලෙස යොදා ගැනේ. ස්ථාපිත මුළු ධාරිතාවයෙන් වැඩි ප්‍රතිශතයක් සඳහා ජලබලය දායක වුව ද, වාර්ෂික බලශක්ති උත්පාදනය සඳහා එහි දායකත්වය නොනැවතී අඩු වෙමින් පවතී. බලශක්ති ඉල්ලුම සහ පවතින ජලවිදුලිබල උත්පාදනය අතර හිඟය පෙට්ටරෝලියම්, ගල් අඟුරු හා ස්වාභාවික වායු භාවිතයෙන් ජනනය කරන තාප විදුලියෙන් සම්පූර්ණ කෙරේ. වෙරළබඩ කලාපය තුළ මෙම තාප බලාගාර පිහිටුවීමෙන් වෙරළබඩ ජලය තාප දූෂණයට ලක්වීම සිදුවේ. මෙම තාප බලාගාර මගින් වෙරළබඩ ජලයේ ගුණාත්මකබව කෙරෙහි ඇතිකරන ප්‍රධාන තර්ජනය වනුයේ උණු ජලය හා ලවණ ඉවත් කළ ජලය එකී ජලය වෙත මුදා හැරීම යි.

4.3.6. ධීවර අංශය මගින් සිදුවන දූෂණය

දැව් තෙල් හා යාත්‍රා පතුලේ පල්ලු ජලය අවිධිමත් ආකාරයෙන් ධීවර වරායවල්හි ජලයට මුදා හැරීමෙන් වෙරළබඩ කලාපයේ පිහිටා ඇති ක්‍රියාත්මක වෙමින් පවතින ධීවර වරාය 21 ක්, නැංගුරුම් ස්ථාන 42ක් සහ ගොඩබැස්සවීමේ ස්ථාන 883 ක් වෙරළබඩ ජල දූෂණයට දායක වේ. මීට අමතරව, මසුන්ගේ බඩවැල් ආදිය ඉවත් කිරීම මගින් සැලකිය යුතු වශයෙන් රැස්වන කාබනික අපද්‍රව්‍ය, වෙළඳපොළ පොළොව මත රැඳෙන ජලය ගලායෑමට සැලැස්වීම, පිරිසිදු කිරීම් හා අපද්‍රව්‍ය ඉවත්කිරීම මගින් දූෂණයට ලක්වන වෙරළබඩ ජලයේ රසායනික ඔක්සිජන් ඉල්ලුමේ (COD) මට්ටම ඉහළ යයි. ලංකා ධීවර වරාය නීතිගත සංස්ථාව (CFHC) විසින් වරායවල් තුළ දැව්තෙල් එක්රැස් කිරීමේ පහසුකම් සපයා තිබුණ ද, අපවිත්‍ර තෙල් වරාය ද්‍රෝණියට මුදාහැරීම අඛණ්ඩව සිදුවීම තුළින් පාරිසරික තර්ජන ඇති වේ. මෑතක දී දකුණ/ නිරිත දිග වෙරළ කලාපයේ ධීවර වරාය 4ක් දක්වා එනම් බේරුවල, ගාල්ල, පුරාණවැල්ල, සහ කුඩාවැල්ල පිහිටි ධීවර වරායවල් ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීම සම්බන්ධයෙන් ශක්‍යතා අධ්‍යයන සිදුකළ අතර එහිදී අපද්‍රව්‍ය කළමනාකරණ ක්‍රමවේද ක්‍රියාවට නැංවිය යුතු ය.

4.3.7. සනිපාරක්ෂාව සඳහා සුදුසු නොවන අයුරින් සන අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම

අත්ලන්තික් සාගරය, පැසිපික් සාගරය, ඉන්දියන් සාගරය, කළු මුහුද සහ මධ්‍යධරණීය මුහුදට මායිම්ව වාසය කරන පුද්ගලයන් ඇතුළත්ව රටවල් 192 කට අදාළව සිදුකළ අධ්‍යයනයක දී, සමුද්‍රීය අපද්‍රව්‍ය මගින් සාගරයවල් දූෂණය කරන ප්‍රධානතම රටවල් විස්ස අතුරින් ශ්‍රී ලංකාව 5 වැනි ස්ථානයට හඳුනාගෙන තිබුණි. වෙරළබඩ තීරය ඔස්සේ වෙරළ තීර 22 ක සිදුකළ අධ්‍යයනයේ දී වෙරළෙහි වර්ග මීටරයකට විශාල අපද්‍රව්‍ය 4.1 (>මි.මී.25) සහ කුඩා අපද්‍රව්‍ය 158 (මි.මී.5-25) පැවතිණි. භාවිතය අනුව වර්ගීකරණය කිරීමේ දී පාරිභෝගික ද්‍රව්‍ය (25%) අතුරින් ඇසුරුම් ද්‍රව්‍ය (55%) ප්‍රධාන වූ අතර ධීවර උපාංග ද (20%) පැවතිණි. දූෂණයට දායකවී ඇති ද්‍රව්‍ය අතුරින් වැඩිම දායකත්වය ජලාස්ථික් (93%) වලිනි. ගංගා මුවදොරකට, නගරයකට හෝ බාධකයකට ආසන්න වෙරළවල අපද්‍රව්‍ය වැඩිවශයෙන් එක්රැස්වී තිබුණි (Yong Chang Jang et al -2018)

සන අපද්‍රව්‍ය යනු වෙරළබඩ දූෂණය සඳහා හේතුවන ප්‍රධාන මූලාශ්‍ර අතුරින් එකකි. පසුගිය දශක කිහිපය මුළුල්ලේ ශ්‍රී ලංකාව තුළ සන අපද්‍රව්‍ය ආශ්‍රිත සෞඛ්‍ය හා පාරිසරික ගැටලු වර්ධනය වෙමින් පවතින අතර, එය අඛණ්ඩව ගැටලුවක් වනු ඇත. නිවෙස්වලින් බැහැර කරන අපද්‍රව්‍ය, විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම්

හේතුවෙන් ඇතිවන අපද්‍රව්‍ය, සංචාරක කටයුතු හා අනෙකුත් කර්මාන්ත මත පදනම් වී ඇති අපද්‍රව්‍ය, දුම්පානයට අදාළ අපද්‍රව්‍ය, සහ වෛද්‍යමය කටයුතු ආශ්‍රිත අපද්‍රව්‍ය යනාදියෙන් වෙරළබඩ පරිසරවල පවතින සහ අපද්‍රව්‍ය සමන්විත වේ. වෙරළබඩ පරිසරවල පවතින සහ අපද්‍රව්‍යවල මූලාශ්‍ර වනුයේ භූමිය මත පදනම් වූ, වෙරළබඩ ප්‍රදේශ මත පදනම් වූ සහ සමුද්‍රය මත පදනම් වූ වශයෙනි. වෙරළබඩ කලාපයේ විශේෂයෙන්, වෙරළවල් ආශ්‍රිතව එක්රැස්වන සහ අපද්‍රව්‍ය ඒ වෙත රැස්වනුයේ ගංගා, ඇලදොල, සහ අනෙකුත් ජල මාර්ග ඔස්සේ රට අභ්‍යන්තරයේ සිට ය. මීට අමතරව, වෙරළබඩ වාසය කරන ජනතාව, වෙරළ භාවිතා කරන පිරිස්, සංචාරක කර්මාන්තය ආශ්‍රිත ආයතන හා ධීවර යාත්‍රාවලින් අක්‍රමවත් ආකාරයෙන් සහ අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම සහ යටිතල පහසුකම් මෙම ගැටලු තවදුරටත් ත්‍රීව කිරීමට දායක වේ.

*Yong Chang Jang (2018)*ට අනුව, වෙරළෙහි වර්ග මීටරයකට විශාල අපද්‍රව්‍ය 4.1 (>මි.මී.25) සහ කුඩා අපද්‍රව්‍ය 158 (මි.මී.5-25) පැවතීණි. භාවිතය අනුව වර්ගීකරණය කිරීමේ දී පාරිභෝගික ද්‍රව්‍ය (25%) අතුරින් ඇසුරුම් ද්‍රව්‍ය (55%) ප්‍රධාන වූ අතර ධීවර උපාංග ද (20%) පැවතීණි. දුෂණයට දායකවී ඇති ද්‍රව්‍ය අතුරින් වැඩිම දායකත්වය ප්ලාස්ටික් (93%) වලිනි. ගංගා මුවදොරකට, නගරයකට හෝ බාධකයකට ආසන්න වෙරළවල අපද්‍රව්‍ය වැඩිවශයෙන් එක්රැස්වී තිබුණි

ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළබඩ පරිසරවල අපද්‍රව්‍ය හා අපද්‍රව්‍ය කළමනාකරණය පිළිබඳ තත්ත්වය ඇගයීම සඳහා 2021 වර්ෂයේ දී සිදුකළ අධ්‍යයනයක දී (හිටිගේ සහ සමරකොන්, 2021), ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළබඩ පරිසර 15ක් නියැදි ස්ථාන වශයෙන් තෝරාගෙන තිබුණි. විවිධ සහ අපද්‍රව්‍ය ආකාර, ඒකීය ප්‍රදේශයක පවතින එම එක් එක් වර්ගයේ සහ අපද්‍රව්‍යවල සංයුතිය විශ්ලේෂණය කිරීම මෙම අධ්‍යයනයේ දී යොදාගත් ක්‍රමවේදයට ඇතුළත් විය. සමුද්‍රීය අපද්‍රව්‍ය කෙරෙහි බලපාන සහ අපද්‍රව්‍ය මූලාශ්‍ර හඳුනාගන්නා ලදී. වෙරළේ වර්ග මීටරයක් තුළ සාමාන්‍ය වශයෙන් කි.ග්‍රෑ. 4.2 ක් සහ කැබලි 50ක් වන අපද්‍රව්‍ය කොටස් පවතින බව අනාවරණය විය. නගර සීමාවලින් බැහැරව ඇති සංචාරක වෙරළවල්වල සහ අපද්‍රව්‍යවල වැඩිම සනත්වය සහ දෙවනුවට වැඩිම සනත්වය වෙරළබඩ පරිසරවල ගංගෝය ආශ්‍රිතව ද පවතින බව ද මෙයින් අනාවරණය විය. වෙරළබඩ පරිසරවල සමුද්‍රීය අපද්‍රව්‍ය අතර ප්‍රධානතම ද්‍රව්‍ය වශයෙන් ප්ලාස්ටික් හඳුනාගන්නා ලදී. රටෙහි යටිතල පහසුකම් අඩුවීම, අක්‍රමවත් හා නීතිවිරෝධී ආකාරවලින් අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම, විධිමත් අපද්‍රව්‍ය කළමනාකරණය කිරීමේ පද්ධති නොමැති වීම හා මෙම ගැටලුව සම්බන්ධයෙන් පවතින අඩු දැනුවත්බව මෙසේ වෙරළබඩ පරිසරවල සහ අපද්‍රව්‍ය රැස්වීමට හේතුවන අතර අවසානයේ දී එය සමුද්‍රීය අපද්‍රව්‍ය වශයෙන් අවසන්වන බව මෙම අධ්‍යයනයෙන් ප්‍රකාශ විය. පවතින යටිතල පහසුකම් ඵලදායී ආකාරයෙන් භාවිතා කරමින් වෙරළබඩ පරිසරයේ විධිමත් අපද්‍රව්‍ය කළමනාකරණය යොදා ගැනීමේ අවශ්‍යතාවය අධ්‍යයනය තුළින් නිගමනය විය. එසේම ප්ලාස්ටික් ප්‍රතිචක්‍රීකරණය කිරීමේ අවශ්‍යතාවය සහ සමුද්‍රීය අපද්‍රව්‍ය මත සහ අපද්‍රව්‍යවල බලපෑම සම්බන්ධයෙන් ප්‍රජාව දැනුවත් කිරීම ද වඩාත් අවශ්‍ය වේ. පවතින පහසුකම් යටතේ ඵලදායී සහ අපද්‍රව්‍ය කළමනාකරණය වැඩිදියුණු කිරීම සහ ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති ආරක්ෂා කරගැනීම සම්බන්ධයෙන් ප්‍රජාව දිරිමත් කිරීම සඳහා ප්‍රජා මෙවලමක් ලෙස ජංගම යෙදවුමක් මෙම අධ්‍යයනය ඔස්සේ හඳුන්වා දී තිබුණි.

වෙරළවල ඇති සහ අපද්‍රව්‍යවල සමන්විත වන ප්‍රධාන ද්‍රව්‍ය ආකාර වනුයේ ප්ලාස්ටික්, වීදුරු, ලෝහ, දැව, කඩදාසි, පොලිතීන් සහ අනෙකුත් පාවෙන ද්‍රව්‍ය බව ද ඉහත සඳහන් කළ අධ්‍යයනයට අනුව අනාවරණය විය. වෙරළවල්වල පවතින සහ අපද්‍රව්‍යවල ස්වභාවය හා සංයුතිය වගුව 4.5 මගින් දැක්වේ.

වගුව 4- 5: නියැදි ස්ථානවල ඒකීය ප්‍රදේශයකින් රැස්කර ගනු ලැබූ සෑම ආකාරයකම ඝන අපද්‍රව්‍ය ඒවායේ ප්‍රතිශතාත්මක අගය අනුව

ද්‍රව්‍යය	බර	සංඛ්‍යාව
ප්ලාස්ටික්	48%	41%
වීදුරු	39%	8%
ලෝහ	9%	10%
දැව	1%	3%
කඩදාසි සහ පොලිතින්	1%	19%
අනෙකුත්	2%	20%

මූලාශ්‍රය: එල්.වයි හිට්ගේ සහ පිරිස (2021) *International Journal of Environment, Agriculture and Biotechnology Vol-6, Issue-5; Sep-Oct, 2021*

Jambeck et al. (2015) විසින් ඇස්තමේන්තු කර කිබෙන ආකාරයට ගෝලීය වශයෙන් සැලකීමේ දී සාමාන්‍ය ඒක පුද්ගල දෛනික ප්ලාස්ටික් පරිභෝජනය කි.ග්‍රෑ. 0.2ක් වන අතර දරුණුතම රට ශ්‍රී ලංකාව (කි.ග්‍රෑ. 5) වනවිට ඇමරිකා එක්සත් ජනපදය (කි.ග්‍රෑ. 2.59) හා දකුණු අප්‍රිකාව (කි.ග්‍රෑ. 2.0) ඉන්පසු ඉහළතම අගයන් වාර්තා කරයි.

දැනට පවතින ඇස්තමේන්තු අනුව, වෙරළබඩ පළාත්වල දෛනික වශයෙන් ජනනය වන අපද්‍රව්‍ය ප්‍රමාණය ආසන්න වශයෙන් ටොන් 7,145ක් වන අතර එයින් දෛනිකව රැස් කරනු ලබනුයේ ටොන් 2,769ක් (39%) ක් පමණක් වන අතර මේවා අවසන් වශයෙන් අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීමේ ස්ථාන 213කට බැහැර කෙරේ (මර්වින් ලාල් සහ පිරිස, 2020). දිවයින පුරා පිහිටි පළාත් පාලන ආයතන විසින් රැස්කරන අපද්‍රව්‍ය ප්‍රමාණය දිනකට ටොන් 2,769ක් බව මේ වනවිට ඇස්තමේන්තු කර ඇත. නමුත් ගැටලුව ප්‍රධාන වශයෙන් පවතිනුයේ නාගරික ප්‍රදේශ ආශ්‍රිතව වන අතර වැඩිම අපද්‍රව්‍යවලින් වැඩිම ප්‍රතිශතයක් ජනනය වනුයේ බස්නාහිර පළාතෙනි.

මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය මගින් කරන ලද අධ්‍යයනයකට අනුව, අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීමේ ප්‍රධාන ස්ථාන 46ක් හඳුනාගෙන ඇති අතර මෙයින් 80% කට වැඩි ප්‍රමාණයක් පිහිටා ඇත්තේ උතුරු සහ නැගෙනහිර පළාත්වල ය. මෙම අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීමේ ස්ථානවලින් 95% ක්ම නියමිත පාරිසරික අනුමැතීන් රහිතව පවත්වාගෙන යයි. බහුතරයක් වූ අපද්‍රව්‍ය බැහැර කරන ස්ථාන විවෘත අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීමේ ස්ථාන වන අතර අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීමේ ස්ථානවලින් 04% ක් ඒ සඳහා මුඩුබිම් හෝ වෙරළ කලාපයට සෘජුව හෝ වක්‍රව සම්බන්ධ වී ඇති තෙත් බිම් හෝ වගුරු බිම් වැනි වෙනත් ස්ථාන භාවිතා කරනු ලැබේ. වෙරළබඩ අනවසර ජනාවාස සහ සංචාරක මධ්‍යස්ථානයන්ට ආසන්නව ඇති වෙරළ තීරයන්හි කැලිකසල ගොඩගසා තිබීමේ සහ අවිධිමත් ලෙස ඝන අපද්‍රව්‍ය වෙරළ ප්‍රදේශයන්හි මුදා හැරීමේ ගැටලුව ද පවතී. වෙරළවල ඝන අපද්‍රව්‍ය ඒකරාශී වීම හේතුවෙන් ජලයේ වෙරළගුණාත්මක බව පිරිහීම සහ වෙරළ තීරයේ පාවිය හැකි දෘශ්‍යමය දූෂක ද්‍රව්‍ය දිස්වීම සිදුවේ. පාරිසරික වශයෙන් සුරක්ෂිත අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීමේ ස්ථාන නොමැතිවීම හේතුවෙන් බොහෝ පළාත් පාලන ආයතන මුහුණ දෙන ප්‍රධානතම ගැටලුව වනුයේ ආරක්ෂිත ලෙස ඝන අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීමට පහසුකම් නොමැති වීමයි. වගුව 4.6 මගින් වෙරළබඩ පළාත්වල මහනගර සභා මගින් දෛනිකව රැස්කරන ඝන අපද්‍රව්‍ය ප්‍රමාණය දැක්වේ.

වගුව 4- 6 වෙරළබඩ පළාත්වල මහනගර සභා මගින් දෛනිකව රැස්කරන සහ අපද්‍රව්‍ය ප්‍රමාණය

වෙරළබඩ පළාත	දෛනික වශයෙන් ජනනය වන ප්‍රමාණය ටොන්වලින්	දෛනික වශයෙන් රැස්කරන ප්‍රමාණය ටොන්වලින්	රැස්කරන ප්‍රමාණය ප්‍රතිශතයක් වශයෙන්	අවසාන වශයෙන් අපද්‍රව්‍ය බැහැර කරන ස්ථාන සංඛ්‍යාත්මක වශයෙන්
බස්නාහිර	3502	1793	52%	52
දකුණ	1158	264	8%	60
වයඹ	1134	187	5%	45
නැගෙනහිර	785	347	10%	40
උතුර	566	178	5%	16
එකතුව	7145	2769	38%	214

මූලාශ්‍රය: Mervin Lal et al. (2020) සමාජ විද්‍යාව පිළිබඳ ශ්‍රී ලංකාවේ ජර්නලය 09(01):72-85

4.3.8 කෘෂිකාර්මික කටයුතු හා ජලජීවී වගා කටයුතුවලින් සිදුවන දූෂණය

කෘෂිකාර්මය

කෘෂිකාර්මික කටයුතුවලදී රසායනික පලිබෝධනාශක, වල්පැලැටිනාශක සහ දිලීරනාශක භාවිතා කිරීම සැලකිය යුතු ඉහළ මට්ටමක පවතින බවත් ඇතැම් ද්‍රව්‍ය නොනැසී දීර්ඝ කාලයක් පවතින බවත් දැනට පවතින තොරතුරුවලින් අනාවරණය වේ. ගසාගෙන යන ජලයේ ඇති දූෂක ද්‍රව්‍ය පස මගින් උරා ගන්නා හෙයින් මෙම රසායනික ද්‍රව්‍ය මගින් පාංශු භායනය සිදුවේ. එමගින් භූගත ජල දූෂණය වැඩි වේ. මෙම දූෂිත භූගත ජලය කෘෂිකාර්මික කටයුතු සඳහා යොදාගන්නා අතර එයින් ප්‍රතිඵල වන කෘෂිකාර්මික ඉඩම්වල මතුපිටින් ගලා යන ජලය වෙරළබඩ පෘෂ්ඨීය ජලය දූෂණයට ලක් වේ. මීට අමතරව, පොහොර නියමිත ප්‍රමාණ ඉක්මවා භාවිතා කිරීමෙන් වෙරළබඩ ප්‍රදේශවල නයිට්‍රේට් දූෂණය සිදුවේ. පවතින තොරතුරු අනුව, 2012 වර්ෂයේ දී කෘෂිකාර්මික කටයුතු සඳහා යූරියා (Urea) මෙ.ටො. 396,888.8 ක්, මියුරියේට් ඔෆ් පොටෑෂ් (MOP) මෙ.ටො. 144,776ක් සහ ත්‍රිපල් සුපර් පොස්පේට් (TSP) මෙ.ටො. 109,708 ක් ආනයනය කර තිබේ. ජාතික නිෂ්පාදිතය, වියදම සහ ආදායම (2021)ට අනුව, 2018 වර්ෂයේ දී තේ, රබර්, පොල් හා වී යන ප්‍රධාන බෝග සඳහා තොග වශයෙන් නිකුත් කර ඇති පොහොර ප්‍රමාණය පිළිවෙලින් මෙ.ටො.166,000, මෙ.ටො. 8,582,000, මෙ.ටො. 53,076,000 සහ මෙ.ටො.111,000 ක් වේ. රට තුළ අරිය වශයෙන් විහිදී යන ගංගා ජලය ඔස්සේ කෘෂිකාර්මික අංශයේ දූෂක වැඩි ප්‍රමාණයක් වෙරළබඩ ප්‍රදේශ වෙත පැමිණේ. තේ වතු වල සිට මතුපිට ජලවහනය ඔස්සේ පොහොර හා පලිබෝධනාශක විශාලතම වශයෙන් වෙරළ ප්‍රදේශය වෙත ප්‍රවාහනය කරනුයේ කැළණි ගංගාව මගිනි. එසේම, මහවැලි “එච්” කලාපය ඔස්සේ ගලා එන කෘෂි රසායන හේතුවෙන් මහවැලි ගංගෝය ද දූෂනය වී ඇති බව වාර්තා වේ.

ජල දූෂණය කෙරෙහි කෘෂිකාර්මික කටයුතුවල බලපෑම

හරිත විප්ලවයේ අනර්ථකාරී බලපෑම් වනුයේ කෘෂිකර්මාන්තයේ ඉහළ අස්වැන්නක් ලැබෙන නව ප්‍රභේද විවිධ ප්‍රතිබෝධකයන් හා රෝග තත්ත්වලට පහසුවෙන් ගොදුරුවන හෙයින් කෘෂි රසායනික ද්‍රව්‍ය වැඩි වශයෙන් භාවිතා කිරීමට සිදුවීම සහ එම ශාකවල පෝෂණ අවශ්‍යතා ඉහළ ගොස් තිබීමයි. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් කෘත්‍රීම පොහොර ආනයනය හා භාවිතය ශ්‍රී ලංකාව තුළ සැලකිය යුතු මට්ටමකින් ඉහළ ගොස් තිබේ. 2012 වර්ෂයේ දත්තවලට අනුව, යූරියා (Urea) මෙ.ටො. 396,888.8 ක්, මියුරියේට් ඔෆ් පොටෑෂ (MOP) මෙ.ටො. 144,776 ක් සහ ත්‍රිපල් සුපර් පොස්පේට් (TSP) මෙ.ටො. 109,708 ක් ආනයනය කර තිබේ. ජාතික නිෂ්පාදනය, වියදම සහ ආදායම (2021)ට අනුව, 2018 වර්ෂයේ දී තේ, රබර්, පොල් හා වී යන ප්‍රධාන බෝග සඳහා තොග වශයෙන් නිකුත් කර ඇති පොහොර ප්‍රමාණය පිළිවෙලින් මෙ.ටො.166,000, මෙ.ටො. 8,582,000, මෙ.ටො. 53,076,000 සහ මෙ.ටො.111,000 ක් වේ. මෙම දත්ත තුළින් ඊට තුළ රසායනික පොහොර භාවිතා වීමේ ඉහළ පරිමාණය හා වෙරළබඩ ජල දූෂණය කෙරෙහි එහි පවතින හව්‍යතාවය පෙන්නුම් කෙරේ.

ජලජීවී වගා කටයුතු

ඕලන්ද ඇළ වෙත ගලා එන ඉස්සන් ගොවිපොළවලින් මුදා හැරෙන අපසන්දනවල මුළු සන අවලම්භිත ප්‍රමාණය ඉහළ මට්ටමක පවතින අතර ජෛවරසායන ඔක්සිජන් ඉල්ලුමේ මට්ටමද ඉහළ අගයක් ගනී (60-180 mg/l). මෙම අපසන්දන හේතුවෙන් ඇළ තුළ ඉහළ මට්ටමකින් රොන්මඩ තැන්පත්වීම සිදු වී බොර වූ ස්වාභාවය වැඩි වේ. මෙම ජලයේ ඉහළ සල්ෆයිඩ් හා ඇමෝනියා මට්ටම්වලට ද හේතු වී ඇත්තේ ඉස්සන් ගොවිපොළවලින් මුදා හැරෙන අපසන්දනවල බලපෑම වේ.

අවිධිමත් ආකාරයෙන් සංවර්ධනය කළ ඉස්සන් වගාව හේතුවෙන් එම පොකුණුවලින් අපසන්දන ඉහළ ප්‍රමාණවලින් බැහැර වීම වයඹ පළාතේ වෙරළබඩ දූෂණයට බොහෝ සෙයින් දායක වී තිබේ. ඕලන්ද ඇළ සහ ඒ අවට වෙරළබඩ ප්‍රදේශවල සැලකිය යුතු මට්ටමේ දූෂණයක් මෙමගින් සිදුවී තිබේ. අපසන්දන ඕලන්ද ඇළට මුදා හැරීම රෝග ව්‍යාප්තිය සඳහා මුල්වී ඇති අතර වයඹ පළාතේ ඉස්සන් කර්මාන්තය බිඳ වැටීමට ද හේතු වී තිබේ. ඉස්සන් ගොවිපොළවලින් වෙරළබඩ ජලයට මුදා හැරෙන ඉහළ මට්ටමකින් පවතින නයිට්‍රේට් හා පොස්පේට් මගින් කලාපයේ ආසන්න ජල මාර්ගවල සුපෝෂණ තත්ත්වයක් ඇතිවීමට හා භූගත ජලය දූෂණය වීමට හේතු වී තිබේ. ඕලන්ද ඇළෙහි දූෂණ මට්ටම සම්පූර්ණයෙන් තුරන් කිරීමේ වැදගත්කම සැලකිල්ලට ගනු ලැබූ රජයට එහි ප්‍රතිසංස්කරණ වෙනුවෙන් ආසන්න වශයෙන් රු. මිලියන 130ක් වැය කිරීමට සිදුවී තිබේ. වගුව 4.7 මගින් පොකුණුවල අවසන් අස්වැන්න නෙලන අවස්ථාවේ ජලයේ තත්ත්වය පෙන්නුම් කෙරේ.

රට අභ්‍යන්තරයේ මෙන්ම වෙරළට ආසන්නව හෝ කලපු ජල ස්කන්ධවල ජලජීවී වගා සංවර්ධන කටයුතු රාශියක් උතුරු හා නැඟෙනහිර පළාත්වල සැලසුම් කර තිබෙන අතර, මෙහිදී විධිමත් අපද්‍රව්‍ය කළමනාකරණය කිරීමේ පියවරවලට අනුගත නොවුනහොත් සැලකිය යුතු වෙරළබඩ ජල දූෂණයක් ඇතිවිය හැකි ය.

වගුව 4- 7: ජලජීවී පොකුණුවල අවසන් අස්වැන්න නෙලන අවස්ථාවේ ගොවිපොළ අපසන්දනවල ජලයේ තත්ත්වය

	කුඩා පරිමාණ ගොවිපොළවල්	මධ්‍යම පරිමාණ ගොවිපොළවල්
ලවණතාවය	07- 45	08-43
pH අගය	8.1-9.6	7.9- 9.5
මුළු ඇමෝනියා (ppm)	0.628 - > 3.5	0.52- > 3.5
නයිට්‍රයිට් (ppm)	0.624 - 4.92	0.65- 5.78
නයිට්‍රේට් (ppm)	2.6 - 5.2	2.5 - 4.8
පොස්පේට් (ppm)	2.9 -3.3	2.5 - 3.6
සල්ෆයිඩ් (ppm)	5.6- 7.2	4.4 - 6.8
ද්‍රාව්‍ය ඔක්සිජන් (ppm)	1.6 - 2.6	1.8 - 2.4
මුළු අවලම්භිත සන (ppm)	522 - 1380	496- 1240

මූලාශ්‍රය: COREA – ASLE 2009 Pollution from Oil Spills and Other Discharges

4.3.9 තෙල් ඉහිරුම්, අනෙකුත් මුදාහැරීම් සහ ධීවර වරායවලින් සිදුවන දූෂණය

අහඹු ආකාරයෙන් තෙල් නිකුත්වීම සිදුවීම මගින් දිවයින වටා පිහිටා ඇති ප්‍රධාන වාණිජ වරායන් හය වෙරළබඩ ජලය දූෂණය වීම කෙරෙහි දායකවී තිබේ. ඉවත දමන තෙල්, නැව් පතුල ස්ථායී කිරීමට යොදන ද්‍රව්‍ය, නැව් පතුලේ රැඳෙන පල්ලු ජලය එක්රැස් කිරීම සඳහා පවතින අවම පහසුකම් හේතුවෙන් වරායවල්හි ජලය දූෂණය වේ. දූෂණය රහිත වරායවල් පැවතීම සහතික කිරීම සඳහා එවැනි පහසුකම් මෙන්ම, දූෂණය අවමකිරීමේ සැලසුම් ද වැදගත් අවශ්‍යතා වේ.

ශ්‍රී ලංකාව සතුව දිවයින වටා පිහිටි වාණිජ වරාය හයක් පවතින අතර තෙල් දූෂණය හඳුනාගෙන ඇති පොදු දූෂණ තත්ත්වයකි. තෙල් නැව්වලින් අපද්‍රව්‍ය තෙල් ඉවත දැමීම, නැව් පතුලේ රැඳෙන පල්ලු ජලය බැහැර කිරීම , ඉන්ධන ටැංකි පිරිසිදු කිරීම, වරායවල් හා ධීවර වරායවල් ආශ්‍රිතව මෝටර්වලින් ක්‍රියාත්මක වන ධීවර යාත්‍රා සහ නැව්වල නඩත්තු කටයුතු සිදු කිරීම තුළින් සුළු වශයෙන් තෙල් බැහැරවීම් සහ ලිස්සන සුළු තත්ත්ව ඇති වේ. ශාල්ල හා කොළඹ වරාය ප්‍රදේශවල ජලයේ තත්ත්වය සම්බන්ධයෙන් සිදුකළ අධ්‍යයක කිහිපයකට අනුව, ජෛව රසායනික ඔක්සිජන් ඉල්ලුම, රසායනික ඔක්සිජන් ඉල්ලුම, නයිට්‍රජන් හා මල අපද්‍රව්‍ය බැක්ටීරියා (කෝලිෆෝම්) වල පැවතීමට ස්වාභාවික සංරක්ෂණ කාර්යයවලදී පැවතිය යුතු සම්මත මට්ටමට වඩා වැඩිය (Compendium on Coastal Pollution, 2014). සුළු වශයෙන් තෙල් බැහැරවීම් සහ ලිස්සන සුළු තත්ත්ව තුළින් බරපතල ප්‍රතිඵල ඇතිනොකරන මුත්, එමගින් දෘශ්‍ය දූෂණය ප්‍රතිඵල වෙමින් විනෝදාස්වාද කටයුතු සඳහා වෙරළවල්හි පැවතිය යුතු දර්ශනීය ගුණාත්මකඛව අඩුකරයි. ශ්‍රී ලංකාවේ සමුද්‍රීය ජලය තුළ මධ්‍යස්ථ ප්‍රමාණයෙන් දැව්තෙල් කාන්දුවීමේ සිද්ධීන් හතරක් සිදුවී ඇති අතර තාරබෝල වැල්ලට ගසාවී තිබේ. මෙමගින් වෙරළබඩ වාසස්ථාන හා ජීවින් වෙත අවදානමක් ඇතිකරන හෙයින්, තෙල් ඉහිරුම් වැළැක්වීමේ සැලසුම් අවශ්‍ය වේ. සේවා ස්ථානවලින් මුදා හැරෙන අපද්‍රව්‍ය තෙල් ද අවසානයේ වෙරළ ජලය වෙත ගලා ඒම තුළින් අවධාරණය කරනුයේ එම සේවා ස්ථාන විසින් බාධක යොදා තෙල් ගලායෑමට බාධාවක් ඇති කිරීම යි. වර්තමානයේ දී බොහෝ ස්ථානවල මෙවැනි උපාංග නොමැති අතර එසේ පැවතිය ද බොහෝවිට ඒවා දෝෂ සහිත වේ. කොළඹ වරාය වෙත භාණ්ඩ පැටවීම හෝ ගොඩබෑම සඳහා පැමිණෙන නැව්වලින් අපද්‍රව්‍ය තෙල් බැහැර කිරීම සඳහා විශේෂ විධිවිධාන පවතී. තෙල් අපද්‍රව්‍ය රැස් කිරීම සඳහා සමුද්‍රීය පරිසර ආරක්ෂණ අධිකාරිය සමඟ පුද්ගලික සමාගම් 36ක් පමණ ලියාපදිංචි වී සිටින අතර එහිදී නැව්වලින් කෙළින්ම බවුසර් වෙත තෙල් අපද්‍රව්‍ය පොම්ප කෙරේ. කොළඹ වරායේ තෙල් අපද්‍රව්‍ය රැස් කිරීමේ නියුතු පිරිස් විසින් පසුගිය වසර 6ක් මුළුල්ලේ රැස්කර ඇති තෙල් අපද්‍රව්‍ය ප්‍රමාණය වගුව 4.8 මගින් පෙන්වුම් කෙරේ. එසේ වුව ද අවසාන වශයෙන් මෙම තෙල් මුදාහැරීම සම්බන්ධයෙන් කිසිදු නියාමන අධිකාරියක් විසින් අධීක්ෂණය කර නොමැත.

වගුව 4- 8: කොළඹ වරායෙහි රැස් කරන්නන් විසින් රැස්කළ හෝ ඉවත්කළ අපද්‍රව්‍ය ප්‍රමාණය

වර්ෂය	ප්‍රමාණය
2016	22871m ³
2017	26382m ³
2018	23835m ³
2019	27145m ³
2020	29598m ³
2021	29889m ³

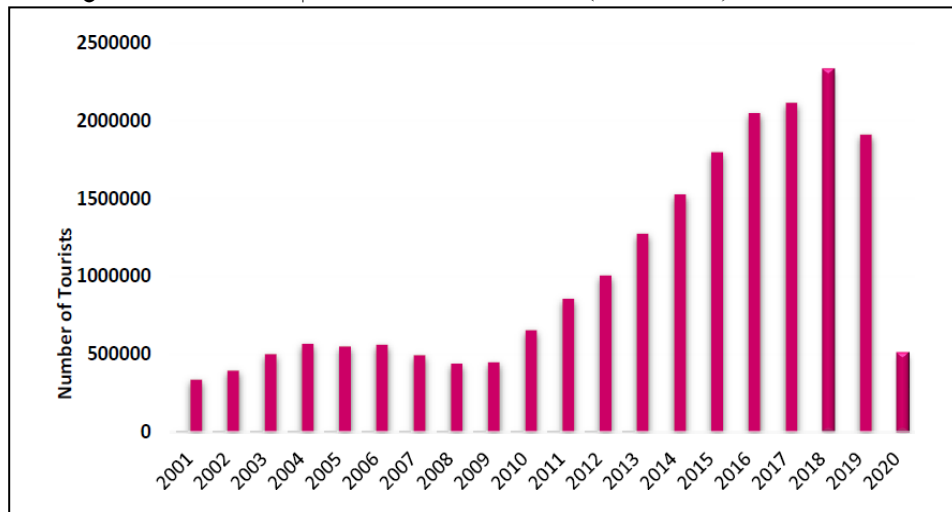
මූලාශ්‍රය: සමුද්‍රීය පරිසර ආරක්ෂණ අධිකාරිය නිකුත් කළ අපද්‍රව්‍ය ප්‍රතිවක්‍රීයකරණ සේවා බලපත්‍ර 2022 මත පදනම් වේ.

ලංකා ධීවර නීතිගත සංස්ථාව විසින් හරිත වරාය සංකල්පය ප්‍රවලිත කළ ද, බහුතරයක් ධීවර වරායවල්වල ජලයේ තත්ත්වය හානිවී ඇති අතර දැඩි තෙල් දූෂණය, කාබනික දූෂණය හා මලඅපද්‍රව්‍ය වලින් ඇතිවන දූෂණයට නිරාවරණය වී තිබේ. තව ද, දැවිතෙල්, ධීවර යාත්‍රා පතුල්වල රැඳෙන පල්ලු ජලය බැහැර කිරීම්, මසුන් පිරිසිදු කිරීමේ දී ඔවුන්ගෙන් ඉවතලන ද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම්, යාත්‍රාවලට තෙල් පිරවීමේ දී අහඹු ලෙස තෙල් ඉහිරුම් හා බෝට්ටු අලුත්වැඩියා කිරීමේ දී සන අපද්‍රව්‍ය බැහැර වීම ද දූෂණ මට්ටම ඉහළ යෑමට බලපා ඇති ප්‍රධාන මූලාශ්‍ර හා ක්‍රියාකාරකම් වේ (නිරෝෂා සහ පිරිස, 2013).

4.3.10 සමුද්‍රීය, බලශක්ති හා සංචාරක කේන්ද්‍රස්ථාන සංවර්ධනය කිරීම සහ ඒතුළින් දූෂණය කෙරෙහි ඇතිවිය හැකි තර්ජනය

රජයේ ප්‍රතිපත්ති ප්‍රකාශයට අනුව, වෙරළ කලාපය තුළ ප්‍රධාන ආර්ථික කේන්ද්‍රස්ථාන තුනක්, එනම් සංචාරක, සමුද්‍රීය හා බලශක්ති කේන්ද්‍රස්ථාන ස්ථාන ගත විය යුතු ය. 2018 වර්ෂය දක්වා සංචාරකයින්ගේ පැමිණීම ඉහළ යෑමත් සමඟ සංචාරක ක්ෂේත්‍රයේ සැලකිය යුතු වර්ධනයක් සිදුවිය. එයින් අනතුරුව 2019 අප්‍රේල් මස සිදුවූ පාස්කු බෝම්බ ප්‍රහාරය සහ ඉන් අනතුරුව පැවති කොවිඩ් වසංගත තත්ත්වය හේතුවෙන් සංචාරක අංශය ප්‍රබල බලපෑමකට ලක්විය (රූපය 4.1). ශ්‍රී ලංකා සංචාරක සංවර්ධන අධිකාරිය විසින් 2022-2025 දක්වා කාල සීමාව ඉලක්කකර ශ්‍රී ලංකාවේ සංචාරක ක්ෂේත්‍රය නැවත යථා තත්ත්වයට පත්කිරීම හා පුළුල් කිරීම සඳහා ක්‍රමෝපායික සැලැස්මක් සකස් කර තිබේ. සමුද්‍රීය කේන්ද්‍රස්ථානයක් සංවර්ධනය කිරීමට අදාළ කටයුතු ප්‍රධාන වශයෙන් සම්බන්ධ වනුයේ මහා පරිමාණ වශයෙන් වාණිජ වරාය හා ඊට සම්බන්ධිත පහසුකම් සංවර්ධනය කිරීම වේ. මීට අදාළව කොළඹ, හම්බන්තොට, ත්‍රිකුණාමලය හා ගාල්ල වැනි දැනට පවතින වාණිජ වරායන් සංවර්ධනය කෙරේ. ශ්‍රී ලංකා වරාය අධිකාරිය විසින් ගාල්ල වරාය කලාපීය විනෝදාස්වාද හා වාණිජ වරායක් ලෙස සංවර්ධනය කිරීම සඳහා සැලසුම් සකස්කර තිබේ. මෙම සංවර්ධන කටයුතුවලින් ඇතිවිය හැකි දූෂණ කර්ජනය නොසලකා හැරිය නොහැකි ය. එබැවින්, සැලසුම් අවධියේ දී දූෂණය අවම කිරීමේ විධිමත් පියවර ඇතුළත් කිරීම අවශ්‍ය අතර ආශ්‍රිත ගැටලු සම්බන්ධයෙන් ද පුළුල්ව අවධානය යොමුකළ යුතු ය.

රූපය 4- 1: ශ්‍රී ලංකාවට පැමිණ ඇති සංචාරකයන් සංඛ්‍යාව (2001-2020)

මූලාශ්‍රය: වාර්ෂික සංඛ්‍යාලේඛන වාර්තාව 2020, ශ්‍රී ලංකා සංචාරක සංවර්ධන අධිකාරිය

4.3.11 තෝරාගන්නා ලද වෙරළ බණ්ඩවල වෙරළබඩ ජලයේ වර්තමාන තත්ත්වය

වෙරළබඩ ජලය සම්බන්ධ නිර්ණායකවලට අදාළව අබණ්ඩ හා ස්ථානීය වශයෙන් නිශ්චිත වූ දත්ත නොපැවතිය ද, 2014 වර්ෂයේ දී වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ආරම්භ කළ අධ්‍යයනයක් යටතේ ලංකා හයිඩ්‍රොලික් ඉන්ස්ටිටියුට් විසින් විවිධ මූලාශ්‍රවලින් රැස්කරගත් දත්ත ආශ්‍රයෙන් නොරොච්චෝලේ සිට නිලාවේලි දක්වා නියැදි ස්ථාන 25ක ජලයේ තත්ත්වය නිර්ණය කිරීම සඳහා ප්‍රයත්නයක් දරන ලදී. එම නියැදි ස්ථාන පිළිබඳ විස්තරයක් වගුව 4.9 හි දැක්වේ.

වගුව 4- 9: නියැදි ස්ථාන පිළිබඳ විස්තරය

ස්ථානය	විස්තරය
නොරොච්චෝලේ	ගල් අඟුරු බලාගාරයට ආසන්නව
හලාවත වෙරළ	ප්‍රසිද්ධ නාන ස්ථානයකි
අබකන්දවිල	ඉස්සන් අභිජනන ස්ථාන සඳහා ජලය ලබාගැනීම
මාරවිල	නාන ස්ථාන, සංචාරක කටයුතු, කර්මාන්ත, අභිජනන ස්ථාන
මීගමුව වෙරළ	නාන ස්ථානය, සංචාරක කටයුතු
කැලණි ගංමෝය	ගං මෝය
මෝදර	අප ජලය මුහුදට බැහැරවන ස්ථානය
කොළඹ	වාණිජ වරාය
වැල්ලවත්ත	අප ජලය මුහුදට බැහැරවන ස්ථානය
ගල්කිස්ස	නාන ස්ථානය, සංචාරක කටයුතු
වාද්දුව	නාන ස්ථානය, සංචාරක කටයුතු
කළුතර - මොරගල්ල	නාන ස්ථානය, සංචාරක කටයුතු
බේරුවල	නාන ස්ථානය, සංචාරක කටයුතු
බෙන්තොට	නාන ස්ථානය, සංචාරක කටයුතු
හික්කඩුව	නාන ස්ථානය, සංචාරක කටයුතු
ගාල්ල	වාණිජ වරාය
උණවටුන	නාන ස්ථානය, සංචාරක කටයුතු
කොග්ගල	කර්මාන්ත, සංචාරක කටයුතු
වැලිගම	සංචාරක කටයුතු, ධීවර කටයුතු
පොල්හේන	නාන ස්ථානය, සංචාරක කටයුතු
බටහන	කර්මාන්ත
තංගල්ල	නාන ස්ථානය, සංචාරක කටයුතු
මිරිස්පවිල	කර්මාන්ත, සංචාරක කටයුතු
අරුගමිබේ	නාන ස්ථානය, සංචාරක කටයුතු
නිලාවේලි	නාන ස්ථානය, සංචාරක කටයුතු

මූලාශ්‍රය: වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව 2014

ජලයේ තත්ත්වය පිළිබඳ දත්ත විශ්ලේෂණයේ දී, pH අගය, ද්‍රවණය වූ ඔක්සිජන් (DO), ජෛව රසායනික ඔක්සිජන ඉල්ලුම (BOD), රසායනික ඔක්සිජන් ඉල්ලුම (COD), සම්පූර්ණ නයිට්‍රජන් (TN), මුළු බැක්ටීරියා (TC), මල අපද්‍රව්‍ය බැක්ටීරියා (FC) සහ තෙල් හා ග්‍රීස් වර්ග ආදී වශයෙන් වූ නිර්ණායක විශ්ලේෂණය කිරීම සඳහා අධ්‍යයන කණ්ඩායමේ අවධානය යොමුවිය. ඒ අනුව, pH මට්ටම 7.8 සිට 8.4 අතර දක්වා පරාසයක පැවතීමෙන් නියැදි ස්ථානවල pH මට්ටම ස්වාභාවික වෙරළබඩ ජලයේ ගුණාත්මක ලක්ෂණ පෙන්වනු ලබන බව අනාවරණය විය. කොළඹින් ලබාගත් නියැදිය හැරුනවිට අනෙකුත් නියැදි ස්ථානවල ද්‍රවණය වූ ඔක්සිජන් (DO) මට්ටම සම්මත ප්‍රමිතියට වඩා අඩු මට්ටමකට පත්වීමක් පෙන්වනු නොකරන ලදී. ජෛව රසායනික ඔක්සිජන ඉල්ලුම (BOD) සැලකීමේ දී, මෝදර, වැල්ලවත්ත සහ ගාල්ල ස්ථානවල දී මධ්‍යම පරිසර අධිකාරියේ පාරිභෝජනය සඳහා නොවන ප්‍රමිතීන්ට පමණක් අනුකූල වූ අතර අනෙකුත් සියලුම නියැදි ස්ථානවල නෑම සඳහා සහ පාරිභෝජනය සඳහා නොවන ප්‍රමිතීන් දෙකටම අනුකූල නොවිනි. මධ්‍යම පරිසර අධිකාරියේ ප්‍රමිතීන්ට අනුව, නෑම සඳහා නිර්දේශිත රසායනික ඔක්සිජන් ඉල්ලුම මට්ටම වනුයේ ලීටරයට මි.ග්‍රෑ.200 අඩුවිය යුතු බවය. මෝදර හා කැලණි මුවදොර මධ්‍යම පරිසර අධිකාරියේ නෑම සඳහා නිර්දේශිත ප්‍රමිත සපුරාලූ අතර අනෙකුත් සියලුම ස්ථානවල COD අගය ප්‍රමිත දෙකට සමභ අනුකූල නොවීය. පිලිගත හැකි පරාසය වනුයේ ලීටරයට මි.ග්‍රෑ. 2 mg සිට මි.ග්‍රෑ.6 දක්වා ය. විශ්ලේෂණයට අනුව, කැලණි මුවදොර, මෝදරට කොළඹ හා වැල්ලවත්ත ස්ථානවලදී මිනුම්ගත කළ සම්පූර්ණ නයිට්‍රජන් (TN) සම්බන්ධ අගය පිළිගත හැකි පරාසය තුළ නොපැවතිනි. මෙම තත්ත්වයට හේතුවිය හැකි වනුයේ පිරිසම් නොකළ මල අපවහන මුදාහැරීම් හා පොහොර සමභ මිශ්‍රවීම් විය හැකි ය. මධ්‍යම පරිසර අධිකාරියේ නෑම සඳහා නිර්දේශිත ප්‍රමිත අනුව මුළු බැක්ටීරියා (TC) සාන්ද්‍රණය 1000 MPN/100 ml මට්ටමට වඩා අඩුවිය යුතු අතර පාරිභෝජනය සඳහා නොවන භාවිතයන් සඳහා එම අගය 2000 MPN/100 mlට වඩා අඩුවිය යුතු ය. පාරිභෝජනය සඳහා නොවන ප්‍රමිතිය යටතේ මුළු බැක්ටීරියා (TC) සාන්ද්‍රණයේ අගය සියලුම නියැදි ස්ථානවල අදාළ සම්මත සීමාව තුළ හොඳින් පැවතිණි. නමුත් ගල්කිස්ස, කළුතර, උණවටුන, බෙන්තොට සහ පොල්හේන වැනි ප්‍රසිද්ධ නාන ස්ථානවල ජලය සෘජුව ගැටීම සඳහා ආරක්ෂාකාරී නොවේ. FC සම්බන්ධයෙන් විමසා බැලීමේ දී දියනෑම සඳහා තිබිය යුතු ප්‍රමිතිය වනුයේ 50 MPN/100mlට වඩා අඩු මට්ටමක් සහ පාරිභෝජනය නොවන භාවිත සඳහා 600MPN/100mlට වඩා අඩු මට්ටමක් වශයෙනි. විශ්ලේෂණය මගින් පෙන්වා දෙන ආකාරයට බේරුවල, මිරිස්පවිල සහ ගාල්ල යන නියැදි ස්ථාන හැර අනෙකුත් සියලුම ස්ථානයන්හි FC සාන්ද්‍රණය නෑම සඳහා වූ සම්මත ප්‍රමිතියට වඩා ඉහළ අගයක් ගනී. තවද නොරොච්චෝල, හලාවත, මෝදර, වාද්දුව, බෙන්තොට, කොග්ගල, උණවටුන සහ වැලිගම යන නියැදි ස්ථානයන්හි FC අගය පාරිභෝජනය සඳහා නොවන භාවිතයන් සඳහා වූ ප්‍රමිතීන් සෑහීමකට පත්කරනු ලබයි. සියලු නියැදි ස්ථානයන්හි තෙල් සහ ග්‍රීස් ප්‍රමාණයන් මෝසම් කාලයේ දී වැඩි සංකේන්ද්‍රණයක් පෙන්වයි. කෙසේවුවත් එම ප්‍රමාණය ලීටරයට මි.ග්‍රෑ. 200ට අඩු විය යුතුය.

4.4 සැලසුම්, ප්‍රතිපත්ති හා ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රමෝපාය

වෙරළබඩ දූෂණය වෙරළ කලාපයේ ප්‍රධානතම පාරිසරික ගැටලුවලින් එකක් වුව ද, 1990 පළමු වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්ම තුළ ඒ සම්බන්ධයෙන් අවධානය යොමුකර නොතිබුණි. එසේ වුව ද, වැදගත්කම හා ප්‍රමුඛත්වය සලකා, 1997, 2004 වර්ෂවල සංශෝධිත වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්මවල් හා 2018 වර්ෂයේ වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම තුළ අවධානය යොමුකර තිබුණි. වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්මවල් හා වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම තුළින් හඳුන්වාදුන් ප්‍රතිපත්ති, ක්‍රමෝපාය හා ක්‍රියාමාර්ග හැරුණ විට, වෙරළබඩ ජල දූෂණය ද ඇතුළුව දූෂණ පාලනය සඳහා සබැඳියාවක් දරන ක්‍රියාත්මක වෙන වෙනත් බොහෝ ප්‍රතිපත්ති, නීති හා වැඩසටහන් තිබේ. නිදසුනක් ලෙස, වෙරළ කලාපය තුළ සිදු කෙරෙන ප්‍රධාන සංවර්ධන ව්‍යාපෘති (ධීවර කටයුතු හැරුන විට) පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරුවට (EIA) අදාළ ක්‍රියාමාර්ගවලට යටත් වේ. 1988 අංක 56 දරන ජාතික පරිසර පනතේ ලැයිස්තුගත කර ඇති නිර්දේශිත

ව්‍යාපෘති මීට ඇතුළත් අතර මෙහිදී වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව ව්‍යාපෘති අනුමත කිරීමේ නියෝජිතයන් වන අතර වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්වරයා විසින් වෙරළ කලාපය තුළ හඳුනාගන්නා අනෙකුත් ව්‍යාපෘති ද පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරුවට (EIA) බඳුන් වීම අවශ්‍ය වේ.

අපද්‍රව්‍ය කළමනාකරණයේ නියැලීම සඳහා සියලුම පුරවැසියන් හා ආයතන නෛතික වශයෙන් වගකිවයුතු වීම, අපද්‍රව්‍ය කළමනාකරණය සඳහා වගකිවයුතු වීමේ අවශ්‍යතාවය සම්බන්ධයෙන් පුරවැසියන්, ආයතන, අපද්‍රව්‍ය කළමනාකරුවන් සහ සේවා සැපයුම්කරුවන් අඛණ්ඩව සංවේදී කිරීම, අපද්‍රව්‍ය පිරිසම් කිරීම හා අවසන් වශයෙන් බැහැර කිරීම සඳහා පහසුකම් හා යටිතල පහසුකම් පැවතීම සහතික කිරීම, ජීවන චක්‍රය පුරා සම්පත් උපයෝජනයේ අගය රඳවා ගනිමින් අපද්‍රව්‍ය අවසන් වශයෙන් බැහැර කිරීම අවම කිරීම, දැනට පවතින අපද්‍රව්‍ය කළමනාකරණ පද්ධති/ භාවිතයන්ගේ කාර්යක්ෂමතාවය හා ඵලදායිතාවය වැඩිදියුණු කිරීම, යෝග්‍ය තාක්ෂණය හා පරිවයන් සමඟ අපද්‍රව්‍ය වැළැක්වීම සහ/හෝ අවම කිරීම සඳහා නව ක්‍රමවේද ප්‍රවර්ධනය කිරීම, පවතින යෝග්‍ය වෙළඳපොළවල්වල කාර්යක්ෂමතාවය හා ඵලදායිතාවය වැඩිදියුණු කිරීම, යෝග්‍ය නව්‍ය තාක්ෂණ හා හවුල්කාරිත්වයන් සමඟ නව වෙළඳපොළවල්වල ප්‍රවර්ධනය, මහජන සෞඛ්‍ය, පරිසරය, සහ පරිසර පද්ධති සඳහා අවධානම අඩු කිරීම, අපද්‍රව්‍ය හසුරුවාලන පිරිස්වල වෘත්තීය සෞඛ්‍ය හා සුරක්ෂිතතාවය වැඩිදියුණු කිරීම, අනුකූලතාවයෙන් ඔබ්බට ගොස් අපද්‍රව්‍ය කළමනාකරණය සම්බන්ධ ජාත්‍යන්තර බැඳීම් ඉටු කිරීමේදී ඵලදායී හවුල්කාරිත්වයන් වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා 2020 වර්ෂයේ දී පරිසර අමාත්‍යාංශය විසින් ජාතික අපද්‍රව්‍ය කළමනාකරණ ප්‍රතිපත්තිය හඳුන්වා දෙන ලදී.

වෙරළබඩ ජලය ආශ්‍රිතව කාර්මික දූෂණය යම් මට්ටමකට හෝ අවම කිරීම සඳහා පවතින වැදගත් මෙවලම් වනුයේ පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු (EIA) කාර්ය පටිපාටි සහ පාරිසරික ආරක්ෂණ බලපත්‍ර යෝජනා ක්‍රමය (EPL) වේ. 2000 නොවැම්බර් 22 දිනැති අංක 1159/22 දරන අතිවිශේෂ ගැසට් පත්‍රය යටතේ නියම කර ඇති ක්‍රියාකාරකම් සඳහා මෙම පාරිසරික ආරක්ෂණ බලපත්‍රය අනිවාර්ය වේ. මෙම බලපත්‍රය මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය, ආයෝජන මණ්ඩලය හෝ පළාත් පාලන ආයතනයක් වෙතින් ලබාගත හැකි අතර වසර තුනක කාලසීමාවක් සඳහා වලංගු වේ. එසේ වුව ද, දූෂණය පාලනය කිරීම බලාත්මක කිරීමේ අඩුපාඩු සහ බොහෝ කර්මාන්තශාලාවල දූෂණය වැළැක්වීම සඳහා පවතින දුර්වල තාක්ෂණයන් හේතුවෙන් කර්මාන්ත මූලාශ්‍රවලින් සිදුවන වෙරළබඩ ජල දූෂණය ප්‍රතිඵල වේ.

මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය, නගර සභා, ජාතික ජලසම්පාදන හා ජලාපවහන මණ්ඩලය සහ සමුද්‍රීය පරිසර ආරක්ෂණ අධිකාරිය වැනි අනෙකුත් ආයතන විසින් දූෂණ වැළැක්වීමේ කටයුතු ක්‍රියාත්මක කළ ද, වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව ද වෙරළ කලාපය තුළ ජල දූෂණය පාලනය හෝ අවම කිරීම සඳහා වන විවිධ නිවැරදි කිරීමේ හා වැළැක්වීමේ ක්‍රියාමාර්ග සම්බන්ධයෙන් වූ කටයුතුවල වර්තමානයේ දී නියැලේ. අනෙකුත් ආයතන සහ නියෝජිතයන් සමඟ ඵලදායී සම්බන්ධීකරණයක් හා සහයෝගීතාවයක් සඳහා වන යාන්ත්‍රණ මෙම බොහෝ ක්‍රියාමාර්ග සඳහා අවශ්‍ය කෙරේ. නිදසුනක් වශයෙන්, ජාතික මට්ටමේ දී ග්‍රාමීය හා නාගරික ප්‍රදේශ සඳහා මනා ගුණාත්මක ජලය හා ප්‍රමාණවත් සනීපාරක්ෂක කටයුතු සම්පාදනයෙහිලා ජාතික ජලසම්පාදන හා ජලාපවහන මණ්ඩලය වගකිව යුතු ය. කොළඹ දිස්ත්‍රික්කයේ අඩු වරප්‍රසාද සහිත ජනාවාසවල ප්‍රමාණවත් නොවන සනීපාරක්ෂක තත්ත්වය සම්බන්ධිත ගැටලුව පිළිබඳව තවත් බොහෝ ආයතන ද කටයුතු කරනු ලැබේ.

වෙරළබඩ ජලයේ දූෂණය අවම කිරීම සඳහා ජලයේ ගුණාත්මකබව පරීක්ෂා කිරීම පූර්ව අවශ්‍යතාවයක් වුවද, මේ දක්වා වෙරළ කලාපයේ වෙරළාසන්න ජලය, කලපු හා මෝය, හා අභ්‍යන්තර ප්‍රදේශවල ජලයේ ගුණාත්මකභාවය පිළිබඳ නිරන්තර අධීක්ෂණය සඳහා නෛතික වගකීම පවරා ඇති තනි ආයතනයක් නොමැත. සමුද්‍රීය පරිසර ආරක්ෂණ අධිකාරිය වෙත සමුද්‍ර ජලයේ දූෂණය පාලනය කිරීම සඳහා බලය පැවරී තිබුණ ද, එය අදාළ වනුයේ වෙරළෙන් ඔබ්බට මුහුදු ප්‍රදේශයේ දී ය. ආයෝජන

මණ්ඩලය, මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය, වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව වැනි ආයතන කිහිපයකට වෙරළ කලාපයේ ජලයේ ගුණාත්මකභාවය පරීක්ෂා කිරීම සඳහා සහ සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් හේතුවෙන් මුදාහැරෙන ද්‍රව්‍ය නියාමනය කිරීමේ බලය ඇත. මීට අමතරව, ජාතික ජලජ සම්පත් පර්යේෂණ සහ සංවර්ධන නියෝජිතායතනය, ජාතික ජලසම්පාදන හා ජලාපවහන මණ්ඩලය, ශ්‍රී ලංකා ඉඩම් ගොඩකිරීමේ හා සංවර්ධන කිරීමේ සංස්ථාව සහ කාර්මික තාක්ෂණික ආයතනය සහ විශ්වවිද්‍යාල සහ වෙනත් පර්යේෂණ ආයතන වැනි රේඛීය නියෝජිතායතන විසින් කලින් කලට අධීක්ෂණ හා පර්යේෂණ කටයුතුවල නියැලේ.

වෙරළබඩ ජලයේ විවිධ භාවිතයන් සඳහා ශ්‍රී ලංකාව විසින් ප්‍රමිතීන් සකස් කර නොමැත. මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය විසින් වෙරළබඩ ජලයේ විවිධ භාවිතයන් සඳහා ප්‍රමිතීන් යෝජනා කර තිබුණි. එසේ වුව ද, සෘතුමය බලපෑම් හේතුවෙන් ජල තත්ත්වයේ සිදුවන වෙනස්වීම් සවිස්තරාත්මකව සමාලෝචනය කළ යුතු අතර ඒ සම්බන්ධයෙන් අවසන් තීරණයකට එළඹීමට පෙර ප්‍රමාණවත් පරිදි සලකා බැලිය යුතු ය. අභ්‍යන්තර ජල ස්කන්ධ සඳහා වන ජල ප්‍රමිතීන් (වෙරළබඩ ජල සීමාව දක්වා විහිදෙන භූමියේ නිශ්චල හෝ ගලායන ජලය) 2019 නොවැම්බර් 05 දිනැති අංක 2148/20 දරන ගැසට් පත්‍රය මගින් ප්‍රකාශයට පත්කර තිබේ. කාර්මික උද්‍යාන වැඩි වශයෙන් ස්ථාපනය කිරීම සඳහා වන රජයේ තීරණය ක්‍රියාත්මක කිරීමේදී දූෂණ තත්ත්වයන් අවම කිරීම සඳහා පහසුකම් සැපයීම වනාහී වෙරළබඩ ජලයේ දූෂණ තත්ත්ව අඩු කිරීමේ ප්‍රධාන පියවරකි. ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා අවශ්‍ය නියාමන ද සමඟ රජය විසින් ජාතික සන අපද්‍රව්‍ය කළමනාකරණ ක්‍රමෝපායක් ද සකස් කර තිබේ. 1996 වර්ෂයේ දී අන්තරාය සහිත ද්‍රව්‍ය රැස්කිරීම, ගබඩා කිරීම, ප්‍රවාහනය හා බැහැර කිරීම සඳහා රෙගුලාසි ගැසට් පත්‍රයක් මගින් ප්‍රකාශයට පත්කර තිබේ. පරිසර අමාත්‍යාංශය විසින් 2008 අංක 1 දරන ජාතික පාරිසරික (ආරක්ෂණ හා තත්ත්ව) නියෝග මගින් බලපත්‍ර යෝජනා ක්‍රමයක් හරහා අන්තරාය අපද්‍රව්‍ය කළමනාකරණ ක්‍රමවේදයක් හඳුන්වා දී තිබේ. තව ද, කෘෂි රසායන ද්‍රව්‍යවලින් ඇතිවන දූෂණය ඇතුළුව නිශ්චිත ස්ථානීය ප්‍රභවයක් නොමැති මූලාශ්‍ර සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කිරීම අසීරු වනුයේ එවැනි ගැටලු විසඳීම සඳහා නිශ්චිත ප්‍රතිපත්ති හා ඵලදායී ක්‍රියාත්මක කිරීමේ යාන්ත්‍රණයක් නොමැති වීම යි.

4.5 වෙරළබඩ දූෂණය කළමනාකරණය සඳහා අනාගත මහ පෙන්වීම

වෙරළ කලාපය සඳහා අදාළවන ආර්ථික සංවර්ධනයේ තිරසරබව සහතික කිරීම සඳහා, ප්‍රමාණවත් ක්‍රමෝපාය සකස් කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම මගින් වෙරළබඩ දූෂණය කළමනාකරණය කිරීම අවශ්‍ය වේ. අනුකූලතාවය කේන්ද්‍රකරගත් නියාමන පියවර හැරුන විට දී, දැනුවත්බව ඇතිකිරීම, යටිතල පහසුකම් සංවර්ධනය, පර්යේෂණ, නිශ්චිත ස්ථානීය ප්‍රභවය සහිත හා රහිත මූලාශ්‍ර අධීක්ෂණය කිරීම සහ ජල භාවිත කලාපීයකරණ වශයෙන් වූ යෝජනා ක්‍රම ඉලක්ක කරගත් සවිස්තරාත්මක හා ඵලදායී වැඩසටහන් ක්‍රියාවට නැංවීම ද අවශ්‍ය කෙරේ.

ජල ප්‍රදේශ, වෙරළ හා වෙරළබඩ භූමි ඇතුළත් වෙරළබඩ දූෂණ ගැටලුව වනාහී වෙරළබඩ සම්පත් කළමනාකරණය කිරීමේ දී විසඳිය යුතු ප්‍රධාන ගැටලුවක් වුව ද, වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවට මෙම ගැටලුව තනිව විසඳිය හැකි නොවේ. වෙරළබඩ දූෂණය පාලනය කිරීමේ දී යම් භූමිකාවක් ඉටු කරන ආයතන හා නියෝජිතායතන විශාල සංඛ්‍යාව සැලකිල්ලට ගැනීමේ දී, සහයෝගිතා පියවර මත පදනම් වූ ඒකාබද්ධ වෙරළ කලාප කළමනාකරණයක් අවශ්‍ය වේ. පළාත් නියෝජිතායතන හා පළාත් පාලන ආයතන විසින් වෙරළබඩ ජල ස්කන්ධ අධීක්ෂණය කිරීම හා ස්වකීය බලාධිකාරිය තුළ අනුකූලතාවයන් පරීක්ෂා කිරීම සම්බන්ධයෙන් ඵලදායී භූමිකාවක් ඉටුකිරීම සඳහා එම ආයතනවල හැකියාවන් සැලකිය යුතු මට්ටමකින් ශක්තිමත් කිරීම ද මෙහි දී අවශ්‍ය කෙරේ. නිශ්චිතව නිර්ණය කළ ස්ථානවල දී ස්ථානීය හා කාලානුරූප වශයෙන් ජලයේ තත්ත්වය අධීක්ෂණය කිරීම සඳහා සෑම පළාත් නියෝජිතායතනය/ පළාත් පාලන ආයතනයක් විසින් වෙරළබඩ දූෂණය

අධීක්ෂණය කිරීම සඳහා අයවැය ප්‍රතිපාදන අවශ්‍ය කෙරේ. වෙරළබඩ ජල සම්පත් ශ්‍රේණිගත කිරීම සඳහා ජලයේ තත්ත්වය නිර්ණය කිරීමේ යෝග්‍ය දර්ශක ද සකස් කළ යුතු අතර පහළ ගුණාත්මකබවකින් යුතු වෙරළබඩ ජල ස්කන්ධ පිරිසිදු තත්ත්වයකට ගෙන ඒමට සුදුසු මැදිහත්වීම් ද අවශ්‍ය කෙරේ.

ප්‍රධාන දූෂණ ප්‍රභවයන් පාලනය කිරීම සඳහා නීති හා රෙගුලාසි මෙන්ම දැනුවත් භාවය ඇති කිරීම් ද සවිමත් කළ යුතු අතර එමගින් වෙරළබඩ ජලය වෙත ඇදී යන දූෂණ ප්‍රමාණය අඩුකළ හැකිවනු ඇත. වෙරළබඩ ජලයේ සිදුවන ප්‍රධාන දූෂණ සංසිද්ධීන් සිදුවන වාර ගණන හා ඒවායේ ප්‍රබලතාවය අවම කිරීම සඳහා වඩාත් දැඩි බලාත්මක කිරීමේ යාන්ත්‍රණ ක්‍රියාත්මකව පැවතිය යුතු ය. මීට අමතරව, වෙරළ කලාපය තුළ පුළුල් වෙමින් පවතින සංවේදී ආර්ථික ක්‍රියාකාරකම්වලට අනුකූල වන්නා වූ වෙරළබඩ ජලය කලාපීයකරණ කිරීමේ යෝජනා ක්‍රම සකස් කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම සම්බන්ධයෙන් සුපරීක්ෂාකාරී අවධානය යොමුව පැවතිය යුතු ය.

4.5.1. වෙරළබඩ ජලය භාවිතා කිරීම කලාපීයකරණය කිරීමේ අවශ්‍යතාවය සහ විශේෂණය කළ නිර්ණායක

වෙරළබඩ ජල දූෂණයට අදාළ ගැටලු අවම කිරීම සඳහා සහ වෙරළ කලාපයේ ආර්ථික ක්‍රියාකාරකම්වල නිරසරභාවය සුරක්ෂිත කිරීම සඳහා මනා සමාජ-ආර්ථික හා පාරිසරික තොරතුරු මත පදනම්ව ජල භාවිතය කලාපීකරණය හඳුන්වාදිය යුතු ය. යම් ප්‍රදේශයක පාරිසරික බාධාවන් සහ සමාජ-ආර්ථික අරමුණු සැලකිල්ලට ගනිමින් එම ප්‍රදේශයේ සංවර්ධනය සඳහා වඩාත් හිතකර හා වාසිදායක වන්නා වූ සංවර්ධන ආකාරය සම්බන්ධයෙන් මහ පෙත්වීම සහ මෙහෙයවීම සඳහා ඉඩම් සහ ජල භාවිතය සැලසුම් කිරීමේ සහ නියාමනය කිරීමේ මෙවලමක් ලෙස කලාපකරණය බහුල වශයෙන් භාවිතා කරනු ලැබේ. වාසි උපරිමකරණය හා පරිසරය මත ඇතිවන සෘණාත්මක බලපෑම් සීමාවන පරිද්දෙන් විවිධ සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් නිරසර මට්ටමකින් සිදුවන බව සහතික කිරීමක් ජල කලාපීයකරණ යෝජනා ක්‍රමයකින් සිදුකළ හැකි ය. මීට අමතරව, වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය කරමින් එකිනෙකට අනුකූල නොවන්නා වූ භාවිතයන් වෙන් කිරීම සහ භාවිතා කරන පිරිස් අතර ගැටුම් අවම කිරීම සඳහා ද මෙය යොදා ගත හැකි වේ.

ජල කලාපීයකරණ යෝජනා ක්‍රමයක් සාර්ථකව ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා අවශ්‍යතා

- (i) නෛතික බලය සහ ප්‍රමාණවත් නීතිමය ප්‍රතිපාදන පැවතීම
- (ii) ඉලක්කගත පරිසරය සම්බන්ධයෙන් මනා පාරිසරික හා සමාජ-ආර්ථික තොරතුරු
- (iii) බලාත්මක කිරීමේදී අදාළ ප්‍රාදේශික සහභාගිත්වය
- (iv) හවුල් පාලනය සහ සහයෝගිතාවය
- (v) නිරසර මූල්‍යයනයක් සහතික කිරීම
- (vi) කලාපීයකරණ සැලසුම් ක්‍රියාවලිය සඳහා සියලු පාර්ශවකරුවන්ගේ සහභාගිත්වය
- (vii) සැලසුම්කරණ ක්‍රියාවලියේ මුල් අවස්ථාවේදී ම සමුද්‍රීය හා වෙරළබඩ කලාපවල බහුවිධ භාවිතයන් හඳුනාගැනීම
- (viii) මෙම කලාප සම්බන්ධයෙන් නීති ක්‍රියාත්මක කිරීමේ නියෝජිතයතන දැනුවත් කිරීම

වෙරළබඩ ජල ස්කන්ධයේ සංවේදී ස්ථානවල දූෂණය වැළැක්වීම සඳහා, වගුව 4.10 හි දක්වා ඇති පරිදි එය විවිධ කලාපවලට වර්ගීකරණය කිරීම අවශ්‍ය වේ.

වෙරළ කලාපය තුළ වර්තමාන ආර්ථික සංවර්ධන කටයුතුවලින් එල්ලවන පීඩනය හා සීඝ්‍ර ජනගහන වර්ධන වේගය සැලකිල්ලට ගෙන නුදුරු අනාගතයේ දී වෙරළබඩ ජල කලාපීයකරණ යෝජනා ක්‍රමය ක්‍රියාවට නැංවීම සඳහා සුපරීක්ෂාකාරී අවධානය යොමුකළ යුතු ය. එබැවින්, වෙරළබඩ ජල

කලාපීයකරණ යෝජනා ක්‍රමයක් සම්පාදනය කිරීම සඳහා අවශ්‍ය පූර්ව අවශ්‍යතා සම්පූර්ණ කිරීම සඳහා මෙම සැලසුම තුළින් ප්‍රයත්න දරා තිබේ. එම යෝජනා ක්‍රමය ක්‍රියාත්මක වන තුරු, එකී යෝජනා ක්‍රමයෙන් අපේක්ෂිත ආකාරයේ සමාන අරමුණු යම්කිසි මට්ටමකට ඉටුකරගැනීම සඳහා 2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනත ඔස්සේ “බලපෑමට ලක්වූ ප්‍රදේශ” සහ “සංරක්ෂණ ප්‍රදේශ” සඳහා හඳුන්වා දුන් නෛතික විධිවිධාන උපයෝගී කරගත යුතු ය.

වගුව 4- 10: වෙරළබඩ ජල භාවිතය කලාපීයකරණය සඳහා යෝජිත වර්ගීකරණය

විස්තරය	භාවිතය
විනෝදාස්වාදය	ජලය සමඟ ස්පර්ශය සිදුවන විනෝදාස්වාද කටයුතු ජලය සමඟ ස්පර්ශය සිදු නොවන විනෝදාස්වාද කටයුතු
ස්වභාව සංරක්ෂණය	පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණය විද්‍යාව හා අධ්‍යාපනය සෞන්දර්යාත්මක වින්දනය
කවච මත්ස්‍යයින් හා සම්බන්ධිත ධීවර කටයුතු	කවච මත්ස්‍යයින්ට අදාළ ධීවර කටයුතු (මොලුස්කා) ලවණ ජලයේ කවච මත්ස්‍යයින්ට අදාළ ජලජීවී වගාව (මොලුස්කා) විසිතුරු මසුන් නිෂ්පාදනය
වරල් සහිත මත්ස්‍යයින් හා සම්බන්ධිත ධීවර කටයුතු	වරල් සහිත මත්ස්‍යයින්ට අදාළ ධීවර කටයුතු වරල් සහිත මත්ස්‍යයින්ට අදාළ ජලජීවී වගාව මොලුස්කා වංශයට අයිති නොවන අපෘෂ්ඨවංශී මසුන් හා සම්බන්ධිත ධීවර කටයුතු මොලුස්කා වංශයට අයිති නොවන අපෘෂ්ඨවංශී මසුන් හා සම්බන්ධිත ජලජීවී වගා කටයුතු
පාරිභෝජන නොවන භාවිතයන්	ජලය සමඟ ස්පර්ශය සිදු නොවන විනෝදාස්වාද කටයුතු සංකරණය වරාය වැලි කැණීම් බනිජ නිෂ්පාදනය
පාරිභෝජන භාවිතයන්	පානය සඳහා (ලවණහරණයෙන් පසුව) ගෘහස්ථ කාර්යයන් සඳහා

4.6 කළමනාකරණ අරමුණු, ප්‍රතිපත්ති, ක්‍රමෝපාය හා ක්‍රියාමාර්ග

අරමුණ 1

සංවර්ධන කටයුතු මගින් වෙරළබඩ සහ සමුද්‍රීය ජලය වෙත බැහැර කෙරෙන පිරිපහදු නොකළ හෝ/ සහ අර්ධ වශයෙන් පිරිපහදු කළ අපද්‍රව්‍ය සම්බන්ධයෙන් පනවා ඇති රෙගුලාසි/ මාර්ගෝපදේශ වලට අනුකූලව නිශ්චිත කරන ලද භාවිතයන් සඳහා පිළිගත හැකි මට්ටමින් ජලයේ ගුණාත්මක බව පවත්වා ගැනීම.

ප්‍රතිපත්තිය 1.1

මධ්‍යම පරිසර අධිකාරියේ විමෝචන ප්‍රමිත හෝ ජාතික පාරිසරික (ආරක්ෂණ හා තත්ත්ව) නියෝග මගින් ප්‍රකාශිත ජලයේ ගුණාත්මක තත්ත්වයට අනුකූලව දැනට කෙරිගෙන යන සියලුම සංවර්ධන කාර්යයන් කළමනාකරණය කරනු ලැබේ.

ක්‍රමෝපාය 1.1.1

වෙරළබඩ ජලයේ තත්ත්වය පිළිබඳව නියමිත කාලාන්තරවල සිදුකරන අධීක්ෂණ තුළින් වෙරළ කලාපයේ දැනට කෙරිගෙන යන සියලුම සංවර්ධන කාර්යයන් මධ්‍යම පරිසර අධිකාරියේ අපසන්දන විමෝචන ප්‍රමිතවලට අනුකූලවට සහතික කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. වෙරළබඩ පරිසරයේ ජලයේ ගුණාත්මකබව බව පරීක්ෂකරමින් ඉහළ මට්ටමින් දූෂණ තත්ත්ව ඇතිවීමේ සිද්ධි හසුකර ගැනීමට සහ දූෂණයට හේතුවන සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් හඳුනාගැනීම සඳහා වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ දැනට ක්‍රියාත්මක ජලයේ ගුණාත්මක තත්ත්වය අධීක්ෂණය කිරීමේ වැඩසටහන පුළුල් කිරීම, සවිමත් කිරීම හා අඛණ්ඩව පවත්වා ගැනීම.
2. අවශ්‍ය ක්‍රියාමාර්ග ගැනීම සඳහා අධීක්ෂණ අධ්‍යයන තුළින් අනාවරණය වන කරුණු අදාළ ආයතන වෙත යොමු කිරීම.
3. වෙරළ කලාපය තුළ පහළ සහ ඉහළ මට්ටමේ දූෂණ තත්ත්වයන් ඇතිකරන සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් හඳුනාගැනීම සහ මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය සමඟ සහයෝගීතාවයෙන් දත්ත පද්ධතියක් සකස් කිරීම.
4. වෙරළ කලාපය සහ වෙරළබඩ ජලය දූෂණය වීම සඳහා ප්‍රවණතාවයක් ඇති සංවර්ධන කාර්යයන් මධ්‍යම පරිසර අධිකාරියේ අපසන්දන බැහැර කිරීමේ ප්‍රමිතවලට අනුකූලවට සහතික කිරීම සඳහා අවශ්‍ය සහ යෝග්‍ය ක්‍රියාමාර්ග ගැනීම.
5. අපසන්දන බැහැර කිරීමේ ප්‍රමිත නොමැති සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් සඳහා අදාළ අධිකාරීන් සමඟ සහයෝගීතාවයෙන් අපසන්දන බැහැර කිරීමේ ප්‍රමිත සම්පාදනය කිරීම ප්‍රවර්ධනය කිරීම (උදා. ජලජීවි වගා, ලවණහරණ කර්මාන්තවලින් බැහැර කරන ජලය)

ප්‍රතිපත්තිය 1.2

වෙරළ කලාපයේ ජලයේ ගුණාත්මකබව භායනය නොවන බව සහතික කිරීම සඳහා අධික දූෂණයක් සිදුකරන කර්මාන්ත සුපරීක්ෂණය කිරීම.

ක්‍රමෝපාය 1.2.1

අධික දූෂණයක් සිදුකරන කර්මාන්ත හඳුනාගැනීම සහ වෙරළ කලාපයේ ජලයේ ගුණාත්මකබව භායනයට ලක්කරන අපසන්දන විමෝචනය පාලනය කිරීමේ තාක්ෂණය වෙත ප්‍රවේශවීම සඳහා එම කර්මාන්තවලට පහසුකම් සැලසීම සහ එවැනි කර්මාන්ත සුපරීක්ෂණය කිරීම සඳහා වගකීම දරන අදාළ අධිකාරීන්ට නියමිත කාලාන්තරවල සුපරීක්ෂණ කාර්යය සිදුකිරීම දිරිමත් කිරීම හා සහාය ලබාදීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. වෙරළ කලාපයේ නියමිත කාලාන්තර තුළ සිදුකරන අධීක්ෂණ ඔස්සේ අධික දූෂණයක් සිදුකරන කර්මාන්ත පිළිබඳ අවශ්‍ය තොරතුරු ලබාදීමෙන් අදාළ අධිකාරීන් හා පාර්ශවකරුවන් අතර සම්බන්ධීකරණය.
2. වෙරළ කලාපය වෙත බලපෑමක් ඇතිකරන කර්මාන්ත සඳහා දූෂණය අවම කිරීමේ තාක්ෂණ සැපයුම්කරුවන් පිළිබඳව හා පිරිසිදු නිෂ්පාදන තාක්ෂණයන් පිළිබඳ තොරතුරු වෙත ප්‍රවේශවීම සඳහා පහසුකම් සැලසීම.
3. දූෂණය අවම කිරීමේ වඩාත් හොඳ තාක්ෂණයන් ලබාගැනීම සඳහා කර්මාන්ත වෙත ලබාදිය හැකි මූල්‍ය සහායන් සඳහා අදාළ නියෝජිතායතනවලට සහාය දීම.
4. දූෂණ තත්ත්ව වලින් තොර වෙරළ කලාපයක් පවත්වා ගැනීමේ වැදගත්කම සම්බන්ධයෙන් අධික දූෂණයක් සිදුකරන කර්මාන්ත අතර දැනුවත්බව ඇතිකිරීම සඳහා වැඩසටහන් ක්‍රියාත්මක කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 1.3

පරිසර ජලයේ ගුණාත්මකබව සම්බන්ධිත විශේෂ කොන්දේසිවලට දැඩි ලෙස අනුගතව, පාරිසරික සංවේදී ප්‍රදේශ/ සංරක්ෂිත ප්‍රදේශ වශයෙන් නම්කර ඇති ප්‍රදේශවලට අපසන්දන/ අපජලය යොමුවිය හැකි සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් කළමනාකරණය කරනු ලැබේ.

ක්‍රමෝපාය 1.3.1

විවිධ වූ නිශ්චිත භාවිතයන් සඳහා වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව/ මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය විසින් පිළියෙළ කළ මාර්ගෝපදේශවල වෙරළබඩ අවට ජලයේ ගුණාත්මකභාවයට අදාළව දක්වා ඇති ප්‍රමිති/නිර්ණායකවල උපරිම ඉඩදිය හැකි සීමාව ඉක්මවා නොයන පරිදි අදාළ ස්ථානවල නව සංවර්ධන කාර්යයන් සඳහා ඉඩදිය හැකි ද යන්න නිර්ණය කිරීම සඳහා වෙරළ කලාපයේ තෝරාගත් ස්ථානවල නිශ්චිත කාලාන්තර තුළ සිදුකරන අධීක්ෂණ දියත් කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. වෙරළ කලාපයේ සුවිශේෂී ආර්ථික/ පාරිසරික වැදගත්කමක් ඇති ස්ථාන තේරීම සහ ඒ සෑම ස්ථානයක් සඳහාම ස්ථානීය හා කාලානුරූප ආකාරයෙන් ජල තත්ත්වය අධීක්ෂණය කර අවට ජලයේ ගුණාත්මකබව පිළිබඳ සහතික කිරීම.
අනෙකුත් අදාළ අධිකාරීන්/ පාර්ශවකරුවන් සමඟ සාකච්ඡා කර සංරක්ෂිත ප්‍රදේශ හා බලපෑමට ලක් වූ ප්‍රදේශ වශයෙන් 2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනතේ විවිධිමත් යටතේ ප්‍රකාශයට පත්කිරීමට ඇති ප්‍රදේශවල විභවය නිශ්චිත භාවිතය/ භාවිතයන් හඳුනාගැනීම සහ අනෙකුත් භාවිතයන්/ සංවර්ධන කාර්යයන් පාලනය සඳහා රෙගුලාසි සෑදීම.
2. යම් ස්ථානයක නිශ්චය කරන ලද භාවිතය/ භාවිතයන් සහ අවට ජලයේ ගුණාත්මකබව මත පදනම්ව, නව සංවර්ධන කටයුතු සඳහා අවසරදිය හැකි ස්ථාන හඳුනාගැනීම.
3. වෙරළ කලාපයේ අවට ජලයේ ගුණාත්මක තත්ත්වය නිශ්චිත භාවිතය/ භාවිතයන් සඳහා නොගැලපෙන අවදානම් ස්ථාන/ සංරක්ෂිත ස්ථානවල විය හැකි සම්භාවිතාවයක් සහිත දූෂණ ප්‍රභව හඳුනාගැනීම සඳහා අධ්‍යයනයක් කිරීම සහ වැඩිදුර සංවර්ධන කාර්යයන් සිදුකළ හැකි පරිදි දූෂණය අවම කිරීම සඳහා යෝග්‍ය මැදිහත්වීම් යෝජනා කිරීම.

අරමුණ 2

දූෂණය ඇතිකරන ප්‍රභවයන් කළමනාකරණය කිරීමෙන් වෙරළ කලාපයේ වෙරළබඩ හා සමුද්‍රීය ජලයේ ගුණාත්මකබව වැඩිදියුණු කෙරේ.

ප්‍රතිපත්තිය 2.1

වෙරළ කලාපයේ ජලයේ ගුණාත්මකඛව කෙරෙහි හානිදායක අන්දමින් බලපෑම වැළැක්වෙන පරිද්දෙන් වෙරළ කලාපය තුළට සෘජුවම බැහැර කරන හෝ වෙනත් ස්ථානයකට බැහැර කරන නමුත් එහි බලපෑමක් වෙරළ කලාපය තුළ ඇතිවන ඕනෑම ආකාරයක අපද්‍රව්‍ය හෝ ආගන්තුක ද්‍රව්‍ය කළමනාකරණය කෙරේ.

ක්‍රමෝපාය 2.1.1

වෙරළ කලාපය තුළ ජල දූෂණයේ අහිතකර බලපෑම් අවම කිරීම සඳහා අපද්‍රව්‍ය කළමනාකරණ සැලැස්ම සකස් කිරීම සඳහා අදාළ අධිකාරීන් දිරිමත් කිරීම සහ ඒ වෙනුවෙන් යෙදවීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. පළාත් පාලන ආයතන විසින් වෙරළ කලාපය තුළ සන අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම පාලනය කිරීම සඳහා යෝග්‍ය මට්ටම්වලදී සැලැස්ම සකස් කිරීම සඳහා වැඩසටහනක් සකස් කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම (එනම් ප්‍රාදේශීය/ කලාපීය/ ජාතික)
2. සන අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම් සිදුකරන එබැවින් සන අපද්‍රව්‍ය පිළිබඳ සැලැස්ම කඩිනමින් අවශ්‍ය කෙරෙන නාගරික මධ්‍යස්ථාන, කර්මාන්ත, වෙරළබඩ සංචාරක මධ්‍යස්ථාන, ධීවර වරාය හා අනෙකුත් ප්‍රදේශ හඳුනාගැනීම.
3. වෙරළ කලාපය තුළ අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීමේ ස්ථාන ප්‍රතිස්ථානගත කිරීම සඳහා පාරිසරික අවදානම අඩු ස්ථානවල වෛකල්පික අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීමේ ස්ථාන හඳුනාගැනීම සඳහා පළාත් පාලන ආයතන වෙත සහාය ලබාදීම.
4. වෙරළ කලාපය තුළ පිහිටි සන අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම මගින් බලපෑමට ලක්වී ඇති ස්ථානවල පරිසර හායනය අධීක්ෂණය කිරීම.
5. කොම්පෝස්ට් නිෂ්පාදනය, ජීව වායු ජනනය වැනි ආකාරවල ව්‍යාපෘති හරහා පරිසරයට හිතකර ආකාරයෙන් අපද්‍රව්‍ය අවම කිරීමේ ක්‍රම (වෙරළ කලාපය තුළ සන අපද්‍රව්‍ය හානිකර අයුරින් බැහැර කිරීමට විකල්පයක් වශයෙන්) ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා අදාළ පළාත් පාලන ආයතන දිරිමත් කිරීම හා සහාය ලබාදීම.
6. නම්කර ඇති “සංරක්ෂිත ප්‍රදේශ”, “බලපෑමට ලක්වූ ප්‍රදේශ” සහ ප්‍රකාශයට පත්කර ඇති “විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ” තුළට සන අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම අවම කිරීම සඳහා රෙගුලාසි සකස් කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 2.2

පළාත් පාලන ආයතන හා අනෙකුත් නියෝජිතයන් සමඟ සහයෝගීතාවයෙන් වෙරළ කලාපය තුළ මල/අසුවී ආශ්‍රිතව සිදුවන වෙරළබඩ හා සමුද්‍රීය ජල දූෂණය කළමනාකරණය කරනු ලැබේ.

ක්‍රමෝපාය 2.2.1

නියම කරන ලද භාවිතයන් සඳහා නිශ්චිත කර ඇති මට්ටම් ඉක්මවා යන පරිදි මල/අසුවී ආශ්‍රිතව සිදුවන දූෂණය සිදුවී ඇති වෙරළ කලාපයේ වෙරළබඩ ජලය/ ස්ථාන හඳුනාගැනීම සහ එම ගැටලුව පළාත් පාලන ආයතන සමඟ සහයෝගීතාවයෙන් විසඳා ගැනීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. තෝරාගැනීමේ නිර්ණායක භාවිතා කරමින් වෙරළ කලාපය තුළ මල/අසුවී ආශ්‍රිතව සිදුවන දූෂණය අවම කළ යුතු අවදානම් ස්ථාන තීරණය කිරීම.
2. ස්පර්ශය වැනි දෑ සිදුවන විවිධ නියම කරන ලද භාවිතයන් සඳහා බහුල වශයෙන් යොදාගන්නා එවැනි ස්ථාන අධීක්ෂණය කිරීම.
3. මෙම ගැටලුව හා එම ස්ථාන පිළිබඳව පළාත් පාලන ආයතන දැනුවත් කිරීම හා මල/අසුවී ආශ්‍රිතව සිදුවන දූෂණය අවම කිරීමට සහාය ලබාදීම.

4. වෙරළ කලාපයේ අදාළ ස්ථානයන්හි ජලයේ ගුණාත්මකභාවය සම්බන්ධයෙන් සිදුකරන අධ්‍යයනයන්ගේ ප්‍රතිඵල අදාළ පරිද්දෙන් ශ්‍රී ලංකා සංචාරක සංවර්ධන අධිකාරිය, හෝටල්කරුවන් හා සිවිල් සංගම් වෙත ලබාදීම තුළින් නිවැරදි කිරීමේ ක්‍රියාමාර්ග සඳහා ඔවුන්ට ද සහාය විය හැකි ය.

ප්‍රතිපත්තිය 2.3

වෙරළ සම්පත් භායනායවීම අවම කිරීම සඳහා වෙරළ කලාපය තුළ තෙල් ඉහිරි යෑම් කළමනාකරණය කරනු ලැබේ.

ක්‍රමෝපාය 2.3.1

වෙරළ කලාපය තුළ තෙල් බැහැර කිරීමේ ප්‍රධාන මූලාශ්‍ර හඳුනාගැනීම සහ අදාළ ආයතන සමඟ සහයෝගීතාවයෙන් ප්‍රතිකර්ම/ වැළැක්වීමේ ක්‍රියාමාර්ග සකස් කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

වෙරළ කලාපය වෙත තෙල් බැහැර කිරීමේ මූලාශ්‍ර හඳුනාගැනීම සඳහා සමුද්‍රීය පරිසර ආරක්ෂණ අධිකාරිය සමඟ සම්බන්ධීකරණය කිරීම.

විශේෂයෙන් වරාය හා විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ඇතුළුව, වෙරළ කලාපය තුළට තෙල් බැහැර වීම අවම කිරීම හෝ අසුකර ගැනීම සඳහා අදාළ ආයතන සමඟ වැඩසටහන් සකස් කර ක්‍රියාත්මක කිරීම

ලංකා ධීවර වරාය නීතිගත සංස්ථාව විසින් හරිත වරාය සංකල්පය ක්‍රියාත්මක කිරීම ප්‍රවර්ධනය හා සහාය ලබාදීම.

තෙල් දූෂණය අවම කිරීමේ අවශ්‍යතාවය පිළිබඳව පාර්ශවකරුවන් දැනුවත් කිරීම සඳහා සමුද්‍රීය පරිසර ආරක්ෂණ අධිකාරිය, ලංකා ධීවර වරාය නීතිගත සංස්ථාව, ධීවර හා ජලජ සම්පත් දෙපාර්තමේන්තුව සමඟ දැනුවත් කිරීමේ වැඩසටහන් පැවැත්වීම.

ප්‍රතිපත්තිය 2.4

අවට ජලයේ ගුණාත්මක භාවයට අහිතකර බලපෑම් ඇති නොවන පරිදි වෙරළ කලාපය තුළ වෙරළබඩ හා සමුද්‍රීය ජලය ලවණීකරණය වීමේ කිපීරයාවලිය කළමනාකරණය කරනු ලැබේ.

ක්‍රමෝපාය 2.4.1

නයිට්‍රේට් දූෂණය සිදුකරන ප්‍රධාන මූලාශ්‍ර සහ ඉහළ ලවණීකරණයට හේතුවන සාධක හඳුනාගැනීම හා එය වැළැක්වීමේ සාමූහික ක්‍රියාමාර්ග දියත් කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. අරමුණුගත නිර්ණායක පදනම්කරගෙන ඉහළ නයිට්‍රේට් දූෂණය සහ ලවණීකරණය පැවතිය හැකි ප්‍රදේශ හඳුනාගැනීම.
2. බලපෑමට හසුවී ඇති ස්ථාන අධීක්ෂණය කිරීම හා ඉහත සඳහන් කළ දූෂණය අවම කිරීම සඳහා අදාළ ආයතන සමඟ සහයෝගීතාවයෙන් කටයුතු කිරීම
3. ගැටලුව සම්බන්ධයෙන් පළාත් පාලන ආයතන දැනුවත් කිරීම සහ ඉහළ දූෂණයක් පවතින බවට හඳුනාගත් ස්ථාන, ඉහළ ආර්ථික වටිනාකමක් සහිත ස්ථාන, වැදගත් පරිසර පද්ධති පවතින ස්ථාන, ස්වාභාවික සුන්දරත්වය ඇති ස්ථාන හෝ පුරාවිද්‍යාත්මක සහ සංස්කෘතිකමය වටිනාකමක් ඇති ස්ථානවල මල/අසුවී මගින් සිදුවන දූෂණය අඩු කිරීමට සහාය වීම.

අරමුණ 3

නියමිත කාලාන්තර තුළ අධීක්ෂණය, පර්යේෂණ හා සංවර්ධන ඔස්සේ වෙරළබඩ කලාපයේ වෙරළබඩ හා සමුද්‍රීය ජලය වෙත ඇතුළුවන දූෂක ප්‍රමාණය ඇස්තමේන්තු කරනු ලැබේ.

ප්‍රතිපත්තිය 3.1

වෙරළ කලාපයට ඇතුළු වන ප්‍රධාන මතුපිට ජල ස්කන්ධවල පවතින දූෂක ප්‍රමාණ හඳුනාගැනීම අදාළ නියෝජිතයන් සමඟ සහයෝගීතාවයෙන් ජලයේ ගුණාත්මකඛව වැඩිදියුණුකිරීමට කටයුතු කිරීම.

ක්‍රමෝපාය 3.1.1

වෙරළ කලාපයට ඇතුළු වන ප්‍රධාන මතුපිට ජල ස්කන්ධවල පවතින දූෂක ප්‍රමාණ හඳුනාගැනීම අදාළ නියෝජිතයන් සමඟ සහයෝගීතාවයෙන් ජලයේ ගුණාත්මකඛව වැඩිදියුණුකිරීමට කටයුතු කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. වෙරළබඩ හා සමුද්‍රීය ජලය වෙත දූෂක රැගෙන එන මතුපිට ජල ස්කන්ධ හඳුනාගැනීම සහ වියළි හා තෙත් කාලගුණික සමයන් තුළ ප්‍රවාහයේ දූෂක ප්‍රමාණ ඇස්තමේන්තු කිරීම.
2. ඉහළ දූෂක ප්‍රමාණයන් අවම කිරීමට අවශ්‍ය පියවර ගැනීමට හැකිවෙත පරිදි අවශ්‍ය තොරතුරු ලබාදීම ඔස්සේ පළාත් පාලන ආයතන/ මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය සහ අනෙකුත් අදාළ ආයතන වෙත සහාය දීම
3. එවැනි ජල ස්කන්ධවල ජලයේ ගුණාත්මකඛව වැඩිදියුණු කිරීම සම්බන්ධයෙන් සිදුකළ හැකි පර්යේෂණ පිළිබඳව ඒ සම්බන්ධ ප්‍රවීණතාවයෙන් හෙබි නියෝජිතයන් සමඟ සහයෝගයෙන් කටයුතු කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 3.2

වෙරළබඩ භූගත ජලයේ දූෂණය අවම කිරීම සඳහා සහයෝගීතා ක්‍රියාමාර්ග සිදුකරනු ලැබේ.

ක්‍රමෝපාය 3.2.1

සිදුවිය හැකි වෙනස්වීම් නිශ්චය කරගැනීම සඳහා වෙරළබඩ කලාපයේ භූගත ජල ප්‍රමාණය හා එහි ගුණාත්මකඛව සුපරීක්ෂාකාරීව නිරීක්ෂණයට භාජනය කිරීමට අදාළව සහයෝගීතා ක්‍රියාමාර්ග ගනු ලැබේ.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. වෙරළ කලාපයේ ඉහළ ආර්ථික වටිනාකමකින් හෙබි අවදානම් ස්ථාන තෝරාගැනීම සහ නියම කරන ලද භාවිතයන් සඳහා එකී ස්ථානවල ජලයේ ගුණාත්මක තත්ත්වය අධීක්ෂණය කිරීම.
2. වෙරළබඩ භූගත ජල දූෂණය වැළැක්වීම සඳහා අදාළ අධිකාරීන් වෙත සහාය දීම.

අරමුණ 4

අධ්‍යාපනය තුළින් හා ක්‍රමෝපායික සන්නිවේදන ක්‍රම භාවිතයෙන් තොරතුරු ව්‍යාප්ත කිරීම හා හවුලේ බෙදාගැනීම තුළින් වෙරළබඩ කලාපයේ වෙරළබඩ හා සමුද්‍රීය ජල දූෂණය කළමනාකරණය කෙරේ.

ප්‍රතිපත්තිය 4.1

දූෂණ ප්‍රභව, ආවරණ හා බලපෑම්, සහ පාලනය කිරීමේ යාන්ත්‍රණ සම්බන්ධයෙන් පාර්ශවකරුවන්ට දැනුම ලබාදීම සඳහා අදාළ නියෝජිතයන්/ රජයේ නොවන සංවිධාන සමඟ සහයෝගීතා වැඩසටහන් දියත් කරනු ලැබේ.

ක්‍රමෝපාය 4.1.1

වෙරළ කලාපයේ ජලයේ තත්ත්වය වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා පුහුණු හා කුසලතා සංවර්ධනය වෙනුවෙන් ඒ පිළිබඳ නිපුණත්වයෙන් හෙබි නියෝජිතයන් සමඟ සහයෝගීතා වැඩසටහන් ක්‍රියාත්මක කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. ඉලක්කගත කණ්ඩායම් සහ විසඳිය යුතු සුවිශේෂී ගැටලු හා අවශ්‍යතා හඳුනාගැනීම සඳහා අවශ්‍යතා විශ්ලේෂණයක් සිදුකිරීම.
2. එලදායි පුහුණු කිරීමේ සහ දැනුවත් කිරීමේ වැඩසටහන් සඳහා සහයෝගීතාවයෙන් කටයුතු කිරීම සඳහා ඒ පිළිබඳව උනන්දුවක් දක්වන කණ්ඩායම් සහ සන්නිවේදන සජීවීකාරකයින් හඳුනාගැනීම සහ සහයෝගීතා වැඩසටහන් සකස් කිරීම.
3. ජල දූෂණය සම්බන්ධයෙන් වෘත්තීය සංවර්ධනයක් ඇති කිරීමට සහ දූෂණ ප්‍රභව/ ආකාර, දූෂණ මට්ටම්, වැළැක්වීමේ ක්‍රමවේද සම්බන්ධයෙන් දැනුවත්බවක් ලබාදීම සඳහා ඉලක්ක කණ්ඩායම්වලින් අදාළ පුද්ගලයන් පුහුණු කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 4.2

දූෂක ද්‍රව්‍ය විමෝචනය සඳහා සෘජුව හෝ වක්‍රව සම්බන්ධවන ඉලක්ක කණ්ඩායම් හඳුනාගනු ලබන අතර වෙරළබඩ හා සමුද්‍රීය ජල දූෂණයේ හානිකර බලපෑම් හා දූෂණය අවම කිරීමේ යාන්ත්‍රණ පිළිබඳව ඔවුන් දැනුවත් කරනු ලැබේ.

ක්‍රමෝපාය 4.2.1

වෙරළබඩ දූෂණයට සම්බන්ධිත ඉලක්ක කණ්ඩායම් (පාසැල් සිසුන්, පරිසරය දූෂණය කරන පුද්ගලයන්, පළාත් පාලන ආයතන, ප්‍රතිපත්ති සම්පාදකයන් ආදීන්) වෙත දැනුම ලබාදීම සඳහා අදාළ හවුල්කාර සංවිධාන/ සන්නිවේදන සජීවීකාරකයින් සමඟ සහයෝගීතාවයෙන් යෝග්‍ය දැනුවත් කිරීමේ වැඩසටහන් පැවැත්වීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. ඉලක්ක කණ්ඩායම් සහ දැනුවත්බව ඇතිකිරීම/ සන්නිවේදන ක්‍රියා අවශ්‍ය සුවිශේෂී ගැටලු සම්බන්ධයෙන් නිශ්චය කරගැනීම සඳහා සන්නිවේදන පාර්ශවකරුවන්/ අදාළ ආයතන සමඟ එක්ව අවශ්‍යතා විශ්ලේෂණයක් සිදුකිරීම.
2. සන්නිවේදන අවශ්‍යතා මත පදනම්ව තෝරාගත් ඉලක්ක කණ්ඩායම් සඳහා අදාළ අවශ්‍යතානුකූලව සකස් කළ පුහුණු/ දැනුවත් කිරීමේ වැඩසටහන සකස් කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම.
3. වෙරළබඩ කලාපයේ දූෂණ තත්ත්වයන් අවම කිරීම සඳහා පාසැල් සිසුන් සඳහා වැඩමුළු හා ප්‍රචාරන මෙහෙයුම් සංවිධානය කිරීම.
4. වෙරළබඩ දූෂණය පාලනය කිරීමේ ප්‍රයත්නයන් සම්බන්ධයෙන් මහජන සහභාගිත්වය ඇති කිරීම සඳහා දැන්වීම් පුවරු සවි කිරීම හා පත්‍රිකා බෙදා හැරීම.

අරමුණ 5

බහුවිධ සහයෝගීත්ව කළමනාකරණ ප්‍රවේශයක් හරහා සන අපද්‍රව්‍ය හා සමුද්‍රීය කැළිකසළ හේතුවෙන් ඇතිවන වෙරළබඩ දූෂණය අවම කෙරේ.

ප්‍රතිපත්තිය 5.1

වෙරළබඩ කලාපය තුළ සන අපද්‍රව්‍ය ගොඩ කිරීම සහ සමුද්‍රීය කැළිකසළ බැහැර කිරීම හේතුවෙන් ඇතිවන

වෙරළබඩ දූෂණය යනු බහුවිධ කළමනාකරණ මැදිහත්වීම් අවශ්‍ය කරන ඉහළ ප්‍රමුඛතාවයක් ලබාදිය යුතු කළමනාකරණ ගැටලුවක් ලෙස හඳුනාගැනේ.

ක්‍රමෝපාය 5.1.1

බලපෑම් මාර්ග (අපද්‍රව්‍ය උත්පාදන මාර්ග නිරීක්ෂණ) හා වෙරළ කලාපය තුළට සන අපද්‍රව්‍ය හා සමුද්‍රීය කැලිකසළ/ ක්ෂුද්‍ර ජලාස්ථික් ගොඩ කිරීමේ/බැහැර කිරීමේ සමාජ, පාරිසරික, සහ ආර්ථික බලපෑම්වල මට්ටම තක්සේරු කිරීම

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. වෙරළබඩ කලාපය තුළ සන අපද්‍රව්‍ය/ ක්ෂුද්‍ර ජලාස්ථික් පැවතීමේ ස්වභාවය, ප්‍රභව හා ව්‍යාප්තවී ඇති ස්වභාවය / ලක්ෂණ නිර්ණය කිරීම සඳහා අධ්‍යයනයක් සිදුකිරීම.
2. සමුද්‍රීය කැලිකසළ දූෂණය කළමනාකරණ සැලසුම් සම්පාදනය සඳහා සුවිශේෂී වැදගත්කමක් දරන ස්ථාන හඳුනාගැනීම.

ප්‍රතිපත්තිය 5.1 ජලාස්ථික් මගින් සිදුවන දූෂණය අවම කිරීම සඳහා වාසිදායක වන ආකාරයෙන් පුද්ගල වර්ගයා මත බලපෑමක් ඇති කරන පුද්ගලයින්ගේ සමාජයීය රුචිකත්වයන් සහ/හෝ සංජානන සීමා උපයෝගීවන වාර්ෂික මෙවලම් ප්‍රවර්ධනය කිරීම

ක්‍රමෝපාය 5.

වෙරළබඩ පරිසරය තුළට ජලාස්ථික් කැලිකසළ බැහැර කිරීම අවම කිරීම සඳහා තොරතුරු සම්පාදනය, අවධානය යොමුකරවීමේ සඳාචාරාත්මක පෙළඹවීම් ඇතුළත් වර්ෂාත්මක මැදිහත්වීම් සැලසුම් කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. පාරිභෝජන හා බැහැර කිරීමේ වර්ගවල පූර්ණ ආකල්පමය වෙනසක් දියුණු කිරීමට හැකිවන පරිද්දෙන් දැනුවත් බව ඇතිකිරීමේ වැඩසටහන් හරහා පළාත් පාලන ආයතන මෙන්ම සිවිල් සංවිධාන ශක්තිමත් කිරීම.
2. සංචාරක හෝටල්, වෙරළබඩ පදිංචිකරුවන් සහ ධීවර ප්‍රජාව සඳහා දොරින් දොරට යන ආකාරයේ තොරතුරු ප්‍රචාරණ මෙහෙයුමක් සිවිල් සමාජ සංවිධානවල සහභාගිත්වයෙන් ක්‍රියාත්මක කිරීම.
3. වෙරළ පිරිසිදු කිරීමේ ප්‍රයත්නයන් සඳහා ආයතනික අනුග්‍රහයන් ප්‍රවර්ධනය කිරීම

ආශ්‍රේය ග්‍රන්ථ

1. Arjuna's Atlas of Sri Lanka, ed. T. Somasekaram, M.P. Perera, and H. Godellawatta, Dehiwala: Arjuna Consulting Co. Ltd., 1997.
2. Bandarathilake, K. G. d. 1999. Hazardous Waste Management in Sri Lanka. Paper presented at Sub Regional Training Seminar for the Implementation of the Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Waste and their disposal. Mar. 15-19, 1999. Colombo.
3. Central Bank of Sri Lanka, 2001. Annual Report of 2000. Colombo: Central Bank of Sri Lanka, Sri Lanka.
4. Central Bank of Sri Lanka, 2002. Annual Report of 2001. Colombo: Central Bank of Sri Lanka, Sri Lanka.

- Lanka, Sri Lanka.
5. Central Environmental Authority (2016), Directory of Prescribed Activities in Sri Lanka (Industrial Database)
  6. Central Environmental Authority, 2005, Database of Municipal Solid Waste Management.
  7. Coast Conservation Department, 2014, Information Compendium on Coastal Pollution, (Unpublished report).
  8. Coast Conservation Department, *Revised Coastal Zone Management Plan*, 2004
  9. Corea ASCE, 2009, *Trends in Water Quality changes in Main Water Sources for Shrimp Culture and the need for Standards for Shrimp Farms Effluents*
  10. Corea, A.S.L.F., J. M. P. K. Jayasinghe, S. U. K. ekaratne and S. d. Johnston, 1995. *Environmental impact of prawn farming on Dutch canal: the main water source for the prawn culture industry in Sri Lanka, AMBIO (24): 423-427*
  11. Department of Census and Statistics, 2001. *Census of Population and Housing 2001: preliminary release*. Colombo:, Department of Census and Statistics.
  12. Department of Government Printing, 1992, Gazette Extraordinary 595/16 of 02.02.92
  13. Department of Government Printing, 2008 Gazette Extra Ordinary 1534/18 Dated 01.02.2008.o.
  14. Jayaweera, M. 1999. *Environmental Improvement Study, Port of Colombo*. Unpubl. Sri Lanka Ports Authority.
  15. Manage, P., Liyanage, G., Abinaiyan, I., Madusanka, D., & Bandara, K. (2022). Pollution levels in Sri Lanka's west-south coastal waters: Making progress toward a cleaner environment. *Regional Studies in Marine Science*, 51, 102193. <https://doi.org/10.1016/j.rsma.2022.102193>
  16. Manchanayake, E.P. and C. M. Madduma Bandara, 1999. *Water Resources of Sri Lanka*. Colombo: National Science Foundation.
  17. Marine Pollution Prevention Authority, 2002. Database on accidental spills in Sri Lankan waters.
  18. Ministry of Environment (2020) National Waste management Policy
  19. MOENR. 2002. *State of the Environment in Sri Lanka: a Report for SAARC*, compiled and ed. J D S Dela. Colombo: Ministry of Environment and Natural Resources.
  20. MOFE (1999). *Database of Municipal Waste in Sri Lanka*. Colombo: Ministry of Forestry and Environment.
  21. MOFE, 2000. *The National Strategy for Solid Waste Management*. Colombo: Ministry of Forestry and Environment, Sri Lanka.
  22. MOFE, 2001. *State of the Environment. Sri Lanka*. Colombo: Ministry of Forestry and Environment.
  23. Mubarak, A.M. 2000. Water Pollution. In: *Natural Resources of Sri Lanka 2000*. Colombo: National Science Foundation.
  24. P.M. Manage et al. (2022), Pollution levels in Sri Lanka's west-south coastal waters: Making progress toward a cleaner environment
  25. Status of Solid Wastes and its Management in the Coastal Environments of Sri Lanka LY Hitige1, TMWRMB Samarakoon *International Journal of Environment, Agriculture and Biotechnology* Vol-6, Issue-5; Sep-Oct, 2021

26. UDA, 1994 b. *Colombo Environmental Improvement Project*, Colombo: Urban Development Authority, 1994.
27. UDA, 1994a. *Environmental Management Strategy for Colombo Urban Area – (III)* : Colombo, Urban Development Authority.
28. University of Moratuwa, 2001. *Feasibility study report for establishment of a central wastewater treatment plan for Ratmalana/Moratuwa industrial/residential areas*, Unpublished. University of Moratuwa
29. Yong Chang Jang Etal.(2018) “Composition and abundance of marine debris stranded in beaches of Sri Lanka
30. Ms. Johanna Doerpinghaus, Mr. Amarnath Munnolimath and Ms. Jana Hack – adelphi, Germany, Mr. Samantha Kumarasena and Ms. Nisansala Ranundeniya – National Cleaner Production Centre (NCPC), Sri Lanka POLICY BRIEF (Input Paper): Prevention of Marine Litter in Sri Lanka-(2021)
31. F. Alpizara,b, et al. , (2020) A framework for selecting and designing policies to reduce marine plastic pollution in developing countries
32. K.H.H. Niroshana1*, H.B. Asanthi2 and P.B.T.P.Kumara (2013), An assessment of water quality and pollution in Puranawella Fishery Harbour, Dewinuwara, Sri Lanka.

5 වැනි පරිච්ඡේදය - විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ (SMA)

5.1 හැඳින්වීම

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශයක් යනු වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණය සඳහා ඉතා වැදගත් ප්‍රවේශයක් වන අතර එමඟින් නිශ්චිත වෙරළබඩ ප්‍රදේශයක් සඳහා අන්‍යෝන්‍ය වූ ලක්ෂණ සහ අවදානම් හඳුනාගැනේ. පුළුල් ආකාරයකින් සංරක්ෂණය, නිරසර සංවර්ධනය, සහ සම්පත් කළමනාකරණය ඒකාබද්ධ කිරීම සඳහා මෙයින් අවධානය යොමු කෙරේ. වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණයේ දී විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශවල වැදගත්කම ප්‍රධාන කරුණු කිහිපයක් මත රඳා පවතී: ඒකාබද්ධ කළමනාකරණ ප්‍රවේශය, වෙරළබඩ ජෛව විවිධත්වය සංරක්ෂණය කිරීම, නිරසර ආකාරයෙන් වෙරළබඩ සම්පත් උපයෝජනය, දේශගුණික වෙනස්වීම් සඳහා අනුවර්තනය, දූෂණය පාලනය කිරීම, දරා ගැනීමේ හැකියාව සහ ආපදා අවදානම් අඩු කිරීම, සහ පාර්ශවකරුවන්ගේ නිරතවීම හා ප්‍රජා සහභාගිත්වය.

5.1.1 සංකල්පය

ආර්ථික සංවර්ධනය, වේගවත්ව ඉහළ යන ජනගහනය, ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ කලාපයේ පවතින දුගීබව හේතුවෙන් වෙරළ සම්පත් වැඩිවෙමින් පවතින පීඩනයකට නතු වී පවතින අවස්ථාවක දී මීට පෙර විශේෂ ප්‍රදේශ කළමනාකරණය (SAM) යනුවෙන් ද හැඳින්වූ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ (SMA) සංකල්පය ඒකාබද්ධ වෙරළබඩ සම්පත් කළමනාකරණ ක්ෂේත්‍රයට (ICRM) අදාළ ඉතා වැදගත් කළමනාකරණ මෙවලමක් ලෙස හඳුනාගෙන ඇත. මීට අමතරව වෙරළබඩ සම්පත් භාවිතාකරන්නන්ගේ සහ අනෙකුත් පාර්ශවකරුවන්ගේ සමාජ ආර්ථික අවශ්‍යතාවයන්ට විශේෂිත අවධානය සහිත ඒකාබද්ධ සහයෝගීතා කළමනාකරණ ප්‍රවේශයක් සඳහා නව ප්‍රතිපත්තියක අවශ්‍යතාවය ද මෙම සංකල්පය සඳහා හේතු විය. මීට අමතරව, අනෙකුත් ජාතික වෙරළ කලාප කළමනාකරණ ප්‍රතිපත්තීන්ගේ ප්‍රමාණවත් නොවූ ප්‍රතිඵල හේතුවෙන් වෙරළ සම්පත් පාර්ශවකරුවන්ගේ ස්ථාන-නිශ්චිත පදනමකින් වන සක්‍රීය සහභාගිත්වයේ අවශ්‍යතාවය ද ඇතැම් පිරිස් විසින් මතුකර දක්වන ලදී. එබැවින් විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම් කිරීම වෙරළබඩ සම්පත් කළමනාකරණය සඳහා “පහළ සිට ඉහළට දිවෙන”

ප්‍රවේශයක් ලෙස පරිකල්පනය කරන ලද අතර වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් එහි ආරම්භයේ සිට අනුගමනය කළ “ඉහළ සිට පහළට දිවෙන” නියාමන ප්‍රවේශයට මෙය අනුපූරකයක් විය. සහභාගිත්ව කළමනාකරණ මූලධර්ම මත පදනම්ව මෙම විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සංකල්පය විකසනය වී ඇති අතර නිශ්චිතව දක්වා ඇති භූගෝලීය ප්‍රදේශයක් තුළ තිරසර සම්පත් කළමනාකරණය සඳහා සහයෝගීත්ව, අනුවර්තනීය හා නම්‍යශීලී ප්‍රවේශයක් මීට අදාළ වේ. ජාතික වෙරළබඩ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්ම - 1997 හරහා වෙරළ කලාප කළමනාකරණයේ ආධාරක ප්‍රතිපත්තියක් ලෙස මෙය විධිමත්ව හඳුන්වා දෙන ලදී. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම් කිරීමේ දී “පහළ සිට ඉහළට දිවෙන” ප්‍රවේශය දැඩිව ක්‍රියාත්මක කිරීම වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම තුළින් අවධාරණය කෙරේ. මෙය විධිමත් අයුරින් ක්‍රියාවට නැංවීමට පෙර, ජාත්‍යන්තර සංවර්ධනය සඳහා වන එක්සත් ජනපද නියෝජිතායතනයේ (USAID) මූල්‍යාධාර යටතේ ක්‍රියාත්මක වූ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ ව්‍යාපෘතිය යටතේ 1992 වර්ෂයේ දී හික්කඩුව හා රැකව යන නියමු ව්‍යාපෘති ස්ථාන දෙකක දී මෙම සංකල්පය බිම් මට්ටමේ දී පරීක්ෂාව කරන ලදී. සහයෝගීත්ව ආකාරයෙන් වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණය සඳහා ඵලදායී මෙවලමක් ලෙස විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය යොදාගැනීමේ විභවය ආදර්ශනය කිරීම සඳහා මෙම නියමු ව්‍යාපෘති ප්‍රයත්නය දායක විය. මෙම නියමු ව්‍යාපෘති ක්‍රියාත්මක කිරීමෙන් ලද අත්දැකීම් මත පදනම්ව “වෙරළ 2000; ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ කලාපය සඳහා සම්පත් කළමනාකරණ ක්‍රමෝපාය” මැයෙන් වූ වාර්තාව මගින් ද විශේෂ පාරිසරික හා ආර්ථික වැදගත්කමක් සහිත නිශ්චිත වෙරළබඩ ප්‍රදේශ සඳහා විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම් සකස් කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම නිර්දේශ කර තිබේ. ජාතික වෙරළබඩ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්ම - 1997 මගින් විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය පරීක්ෂා කර විධිමත්ව ක්‍රියාවට නැංවීම සිදුකළ ද, 2011 අංක 49 දරන පනතින් සංශෝධිත 1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනත හරහා නව නීතිය විධිවිධාන හඳුන්වා දෙන තුරු විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම් විධිමත් අයුරින් සම්පාදනය කර ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා නීතිමය විධිවිධාන නොපැවතිණි. එබැවින්, මෙම ක්‍රියාවලියේ ආරම්භක අවධියේ දී, ප්‍රජාව, ප්‍රාදේශීය සභා, ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාල, වැනි ප්‍රාදේශික සහාය ආයතන, බාහිර ප්‍රතිලාභීන්, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, වන සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව හා බාහිර පාර්ශවකරුවන් ඇතුළත් පාර්ශවකරුවන්ගේ සහභාගිත්වය සමඟ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම් සකස් කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා පරිපාලන සැලසුම් දියත් කරන ලදී. දැනුවත් භාවය, අධ්‍යාපන හා පර්යේෂණ සම්පාදනය ඔස්සේ 2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනතට අනුකූලව පාර්ශවකරුවන්ගේ සහයෝගිතාවය අපේක්ෂා කරන ලදී.

5.1.2 විකසනය සහ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ අත්දැකීම්

1990 දී පිළියෙල කරන ලද වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්ම ක්‍රියාත්මක කිරීමෙන් ලද අත්දැකීම් අනුව වෙරළබඩ සම්පත් කළමනාකරණය සඳහා ප්‍රාදේශීය මට්ටමේ පාර්ශවකරුවන්ගේ සහභාගිත්වය පිළිබඳව වඩාත් පුළුල්ව අවධාරණය කරන ලදී. මෙම අවශ්‍යතාවය ප්‍රධාන වශයෙන්ම පැනනැගී ඇත්තේ වෙරළබඩ සම්පත් සහ එම සම්පත් භාවිතා කරන්නන් අතර පවතින දැඩි සබඳතාවය හේතුකොට ගෙනය. වෙරළබඩ සම්පත් භාවිතය සඳහා පවතින විවෘත ප්‍රවේශයේ ස්වභාවය හේතුවෙන් පාර්ශවකරුවන්ගේ සහභාගිත්වයේ අවශ්‍යතාවය තවදුරටත් මතු විය. එබැවින්, වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණයේ දී ක්‍රියාවට නංවන ලද වැඩි අවධාරණයක් ලබාදෙන ලද විධාන- සහ -පාලන පියවරවලට අනුපූරකයක් ලෙස, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රියාවලිය සම්පත් භාවිතා කරන්නන්ගේ සහභාගිත්වයෙන්, ඔවුන්ගේ සමාජ හා ආර්ථික අවශ්‍යතා සැලකිල්ලට ගෙන ක්‍රියාවට නංවන ලදී.

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීමේ මූලික අදියර ක්‍රියාත්මක වීමට පූර්වයෙන් 1992 වර්ෂයේ දී රැකව කලපුව හා හික්කඩුව සමුද්‍රීය අභය භූමිය ආශ්‍රිතව නියාමන ව්‍යාපෘති දෙකක් ක්‍රියාත්මක විය. මෙම කාර්යය වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ජාත්‍යන්තර සංවර්ධනය සඳහා වන එක්සත් ජනපද නියෝජිතායතනයේ (USAID) යටතේ ක්‍රියාත්මක වූ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ ව්‍යාපෘතිය යටතේ මූල්‍ය හා තාක්ෂණික ආධාර සමඟ ක්‍රියාත්මක විය. මෙම විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ

සංකල්පයේ සාධාරණත්වය මෙම ස්ථාන දෙකෙහිදීම පරීක්ෂාවට ලක්විය. මෙම ප්‍රයත්නය තුළින් ලබාගත් ආකර්ෂණීය ප්‍රතිඵල හා නැවුම් අත්දැකීම් මත පාදකව, 1997 වර්ෂයේ වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්ම තුළින් තෝරාගත් වෙරළ ස්ථාන 23ක් සඳහා මෙම විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම් සකස් කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම නිර්දේශ කිරීමෙන් මෙය ක්‍රියාවලිය අනුමත කර තිබේ. මීට අමතරව, වෙරළ 2000; ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ කලාපය සඳහා සම්පත් කළමනාකරණ ක්‍රමෝපාය” මගින් ද මෙම විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සංකල්පය අනුමත කර තිබේ. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සඳහා ස්ථාන තෝරා ගැනීම පහත සඳහන් නිර්ණායක මත පදනම් විය:

- අ) අදාළ ස්ථානවල පවතින සමාජ, ආර්ථික සහ පාරිසරික ගැටලුවල උග්‍රතාවය
- ආ) වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවල සාපේක්ෂ සාරවත්බව හා බහුලත්වය
- ඇ) ප්‍රමාණය, ස්ථානය, නෛතික හා ආයතනික සාධක මත පදනම්ව කළමනාකරණ ශක්‍යතාවය
- ඈ) ආර්ථික සංවර්ධනය සඳහා එම ප්‍රදේශය තුළ පවතින හෝ විභව වටිනාකම

ස්ථාන තෝරා ගැනීමේ නිර්ණායකවලට අමතරව, සැලසුම්කරණ ක්‍රියාවලිය තුළ අනුගමනය කළයුතු සැලසුම් පියවර වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්ම - 1997 හි දක්වා ඇත. එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවර්ධන වැඩසටහන යටතේ වූ ගෝලීය පරිසර පහසුකම (GEF) මගින් සැපයූ මූල්‍ය සහයෝගය යටතේ, 2005 වර්ෂයේ දී වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව සහ සොබාදහම සංරක්ෂණය සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සංගමය (IUCN) විසින් වෙරළබඩ ග්‍රාම නිලධාරී කොට්ඨාශ 20ක් ආවරණය වන පරිදි රැකව, උස්සන්ගොඩ, කලමැටිය (GEF- RUK) වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිය සඳහා විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලැස්මක් සම්පාදනය කර ක්‍රියාත්මක කරන ලදී. මෙම විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලැස්මේ අරමුණ වූයේ මෙම විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශය තුළ වාසය කරන ප්‍රජාවගේ සමාජ යහ පැවැත්ම නහා සිටුවමින් රැකව, උස්සන්ගොඩ, කලමැටිය වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතියේ ස්වභාවික සම්පත්වල නඩත්තුව සහතික කිරීමයි.

ඉන් අනතුරුව වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ආසියානු සංවර්ධන බැංකුව මගින් සැපයූ මූල්‍යාධාර යටතේ ක්‍රියාත්මක වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ ව්‍යාපෘතිය 2000-2007 යටතේ පූර්ණ වශයෙන් වැඩි දියුණු විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය එහි දෙවන අදියර වශයෙන් ස්ථාන ගණනාවක්, එනම් බාධක කොරල් පරය, මීගමුව මෝය/ මුතුරාජවෙල වගුරු බිම්, ලුනාව කලපුව, මාදු ගං මෝය, හික්කඩුව ස්වභාවික සංරක්ෂිතය, උණවටුන බොක්ක ඇතුළුව කොග්ගල මෝය, මාවැල්ල හා කලමැටිය කලපුව සහ හම්බන්තොට වෙරළ තීරය දක්වා ව්‍යාප්ත කරන ලදී.

වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්ම - 1997 ට අනුකූලව විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය සැලසුම් කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීමට අමතරව, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් මෙම සංකල්පය සහ අදාළ ක්‍රියාකාරකම් දිස්ත්‍රික් මට්ටමේ ව්‍යාපෘතිවලට ද හඳුන්වා දෙන ලදී. සංවර්ධන සහයෝගීතාවය සඳහා වන නෝර්විජියානු නියෝජිතායතනයේ (NORAD) මූල්‍යාධාර යටතේ ක්‍රියාත්මක කළ හම්බන්තොට ඒකාබද්ධ වෙරළ කලාප කළමනාකරණ ව්‍යාපෘතිය (HICZMP) තුළට ද විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණ කටයුතු එක්කරන ලද අතර එහි දී විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලියේ කටයුතු හම්බන්තොට වැලි වැටි සහ මාවැල්ල කලපුව - කුඩාවැල්ල හුම්මානය වෙරළ ප්‍රදේශය වෙත යොමුවන ලදී. මෙහිදී මෙම සංකල්පය යොදා ගැනීමේ දී පැවති ප්‍රධාන වෙනස වූයේ මූලික මූලධර්ම සමාන වුව ද, මෙහෙයුම් හා පරිපාලන කාර්ය පටිපාටි අත්‍යවශ්‍යයෙන්ම සමාන විය යුතු නොවන බවයි. තවත් ප්‍රමුඛ ලක්ෂණයක් වූයේ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය තුළ හඳුනාගත් ඇතැම් ක්‍රියාකාරකම් සැලසුම්කරණ අවධියේ දී ක්‍රියාත්මක කිරීම යි.

5.2 උගත් පාඩම් සහ බාධා

සමස්තයක් ලෙස, ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණයට අදාළ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය සහ ක්‍රියාත්මක කිරීම රාජ්‍ය අංශය මගින් එනම්, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් මෙහෙයවනු ලැබේ. 1992 වර්ෂයේ සිට වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් විදේශ මූල්‍යාධාර ලැබූ ව්‍යාපෘති හතරක් යටතේ විශේෂ

කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම් 12ක් සැලසුම් කර ක්‍රියාත්මක කර තිබේ. පසුගිය දශක දෙක තුළ, ශ්‍රී ලංකාවේ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය සම්බන්ධයෙන් ලොවීරි කේ සහ පිරිස (1997), ඉන්ජිජර්ඩ් ලැන්ඩ්ස්ටෝම් (2006) ද සිල්වා සන්ජීව් සහ පිරිස (2012), වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව (2014) විසින් ඇගයීම්/ සමාලෝචන කිහිපයක් සිදුකර තිබේ. මීට අමතරව, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ නිලධාරීන් විසින් දෙපාර්තමේන්තුව තුළ ද සාකච්ඡා පවත්වනු ලැබේ. ඉහත සඳහන් කළ සමාලෝචන සහ ඇගයීම්වලදී අනාවරණය වූ කරුණු අනුව, පෙර අත්දැකීම් අනුව හඳුනාගත් උගත් පාඩම් හා බාධක පහත දැක්වෙන නෛතික සහ ආයතනික, ඵලදායීතාවය හා බලපෑම්, තිරසරභාවය, සහ අභියෝග යන ප්‍රධාන ක්ෂේත්‍ර යටතේ විස්තර කළ හැකි ය.

5.2.1 නෛතික සහ ආයතනික

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය හා සම්බන්ධිත නෛතික හා ආයතනික කරුණු සැලකූ විට, පහත දැක්වෙන පාඩම් සහ බාධා අතීතයේ දී අත්විඳ ඇති අතර ඒවා සාරාංශගත ආකාරයෙන් පහත දැක්වේ;

- සියලුම සැලසුම් කරන ලද හා ක්‍රියාත්මක කරන ලද විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්වලින් පැහැදිලි සාක්ෂියක් ලෙස ආදර්ශනය වනුයේ පරිපාලන හෝ සහයෝගිතා සැලසුම් පමණක් සැලකූ විට විධිමත් නෛතික රාමුවක් රහිතව ඒවා ඵලදායී නොවන බවයි.
- විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම් ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී එය අධීක්ෂණය පැවරී ඇති ප්‍රජා සම්බන්ධීකරණ කමිටු, වෙරළ සංරක්ෂණ පනත හෝ වෙනත් කිසිදු නීතියක් මගින් නෛතික වශයෙන් හඳුනාගෙන/ පිළිගෙන නොමැත. ප්‍රජා සම්බන්ධීකරණ කමිටු නෛතික වශයෙන් හෝ පරිපාලන වශයෙන් හෝ පිළිගැනීමට අපොහොසත්වී තිබීම ඔස්සේ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම් ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා එකී කමිටුවලට ඇති බල අධිකාරිය දුර්වල කරනු ලැබේ. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශවල සැලසුම්කරණ හා ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රියාවලිය තුළ දී ස්ථාපිත කරන ලද මෙම ප්‍රජා සම්බන්ධීකරණ කමිටුවල ක්‍රියාකාරීත්වය ඉදිරියට ගෙන යා නොහැකි තත්ත්වයක් සෑම ස්ථානයකම පවතී. මීට හේතු වනුයේ උත්ප්‍රේරණ භූමිකාවක් සහ අදාළ ව්‍යාපෘතිවලින් ලැබෙන මූල්‍ය හෝ තාක්ෂණික සම්පත් නොමැති වීම යි.
- මූලික අදියරේ සැලසුම්කරණ හා ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රියාවලිය තුළ ප්‍රධාන භූමිකාවක් ඉටු කළ ප්‍රාදේශීය ලේකම්වරුන් ඉන් අනතුරුව පශ්චාත් ව්‍යාපෘති ක්‍රියාවලිය තුළ දී කාලයත් සමග නොපෙනී යෑමක් සිදුවේ. මීට හේතු වනුයේ ඔවුන් විසින් ඉටු කරන භූමිකාව සම්බන්ධයෙන් නෛතික සහ ආයතනික වශයෙන් පිළිගැනීමක් නොමැති වීම යි. මීට අමතරව, ප්‍රාදේශීය මට්ටමේ නිලධාරීන්ගේ ධාරිතාවය, සම්පත් හා හැඩගැසීම පශ්චාත් ව්‍යාපෘති ක්‍රියාවලිය තුළ ඔවුන් විසින් ඉටුකළ යුතු අපේක්ෂිත කාර්යයන් සමඟ ගැලපීමක් නොතිබුණි.
- විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය අඛණ්ඩව පවත්වාගෙන යෑම සහතික කිරීම සඳහා නව රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන ස්ථාපනය කිරීම සහ දැනට ක්‍රියාත්මක රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන ශක්තිමත් කිරීම ඔස්සේ ඇති කරන ලද ආධාරක ආයතනික වැඩපිළිවෙල බොහෝ අවස්ථාවලදී අසාර්ථක වී තිබේ.
- ව්‍යාපෘති අදියර අවසන්වීමෙන් අනතුරුව පසු ව්‍යාපෘති ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා බාහිර ආධාර මත සම්පූර්ණයෙන් රැඳීමට ප්‍රජා සම්බන්ධීකරණ කමිටු වෙත සිදු වේ. විශේෂයෙන්ම විශාල මැදිහත්වීම් ක්‍රියාත්මක කිරීමට අදාළව මෙය සිදුවේ. පූර්ණ වශයෙන් මූල්‍ය ආධාර මත යැපීම් තත්ත්වයේ සිට ස්වයං සිද්ධව පූර්ණ වශයෙන් ස්වාධීන තත්ත්වයකට මාරුවීමට සිදුවීමෙන් ස්ථාවර වීමට සහ ආයතනික ධාරිතාවයන් සහ ක්‍රියාවලි වෙනස්කර ගැනීමට අතරමැදි කාල සීමාවක් නොලැබේ.
- නෛතික අධිකාරිය, පිළිගැනීම මෙන්ම ප්‍රජාව සඳහා පුද්ගලික ප්‍රතිලාභ නොමැතිවීම හෝ හිඟවීම තුළින් විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රියාවලිය සඳහා සහභාගිවීම කෙරෙහි නිෂේධනාත්මක බලපෑමක් ඇතිකර තිබේ.
- ප්‍රාදේශීය ආයතනවල ව්‍යුහය හා ක්‍රියාකාරීත්වයේ විනිවිදභාවයක් නොපැවතීම තීරණ ගැනීමේ ක්‍රියාවලිය හා

ප්‍රතිලාභ බෙදාහැරීම/ හවුලේ බෙදා ගැනීම කෙරෙහි නිෂේධනාත්මක අයුරින් බලපෑමක් ඇතිකර තිබේ.

- ප්‍රජාවගේ බලපෑම ඇගයීමට අපොහොසත් වී තිබීම සහ සහභාගිත්ව හා එකඟතා මත පදනම් සම්පත් පාලනයක් සඳහා කණ්ඩායම් අතර විෂමජාතීය ස්වභාවයක් පැවතීම.
- බහුවිධ පාර්ශ්වකාර කණ්ඩායම් සමඟ එකඟතා ඇතිකර ගැනීමේ ක්‍රියාවලිය තුළ සහභාගිත්වය සහ සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රියාවලිය තුළ එකඟතාවයක් ගොඩනැංවීමේදී පුළුල් පරාසයක එකිනෙක වෙනස් සාධක බලපෑම් ඇතිකරන බව විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය පිළිබඳ අතීත අත්දැකීම්වලින් අනාවරණය වේ.

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණයේ දී ප්‍රාදේශීය මූලික සහභාගිත්ව කළමනාකරණ ක්‍රියාවලියක් සඳහා මඟ පෙන්වීමක් ජාතික ප්‍රතිපත්ති ලේඛන මගින් ලබාදී තිබුණ ද, මධ්‍යම රජයේ නියෝජිතයන්ගේ තීරණ ගැනීමේ බලය ස්වකීය ආයතන තුළම රඳවා ගන්නා අතර ආයතනික පසු විපරම් සිදු නොවීම හා ඵලදායී සමාජ සජීවීකරණයක් නොපැවතීමෙන් ප්‍රබල ප්‍රාදේශීය සංවිධාන ඉස්මතු වීමක් සිදු නොවීය.

5.2.2 සඵලතාවය සහ බලපෑම්

- දිගු කාලීන තිරසර බව හා සඵලතාවය සහතික කිරීම සඳහා, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය සමස්ත ජාතික මට්ටමේ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලසුම්කරණය හා කළමනාකරණ ප්‍රයත්නයේ කොටසක් විය යුතු බව අතීත අත්දැකීම්වලින් අනාවරණය වේ.
- බහුතරයක් වූ ස්ථානවල දී විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලියේ සමස්ත තත්ත්වය ආසන්න වශයෙන් 50%ක සඵලතාවයකින් දැක්වේ (ශ්‍රී ලංකාවේ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ වැඩසටහන ඇගයීම -2014).
- විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලියෙහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස අනෙකුත් ආයතන විසින් ගන්නා ලද සංරක්ෂණ පියවරවල තත්ත්වය වැඩිදියුණු වී තිබේ (ශ්‍රී ලංකාවේ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ වැඩසටහන ඇගයීම -2014).
- පාර්ශ්වකරුවන් අතර වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණයේ වැදගත්කම සම්බන්ධයෙන් පවතින දැනුවත් බව සැලකිය යුතු ආකාරයෙන් ඉහල ගොස් තිබේ.
- විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රියාවලිය තුළින් පාර්ශ්වකරුවන් අතර අයිතිය පිළිබඳ හැඟීමක් ඇතිකර තිබෙන අතර ප්‍රජා උනන්දුව ද වැඩිදියුණු වී තිබේ.
- මුහුණ පෑමට සිදුවූ තිරසාරත්වය පිළිබඳ ගැටලු හේතුවෙන්, ප්‍රජාවන්ගේ සමාජ හා ආර්ථික යහ පැවැත්ම සහතික කිරීම සඳහා විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය යටතේ දියත් කළ ජීවනෝපාය සංවර්ධන පියවරයන් ඔස්සේ ඉතා සුළු බලපෑමක් පමණක් ඇතිවී තිබේ.
- තිරසර බව සහතික කරන අතර, පාර්ශ්වකරුවන් අතර පොදුවේ හෝ පුද්ගලික වශයෙන් ඉලක්ක කොට ක්‍රියාත්මක කළ මැදිහත්වීම්වලින් විශාල බලපෑම් ඇතිවී තිබේ.
- විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්වල අරමුණු සහ තත්‍ය ජයග්‍රහණයන් සැලකීමේ දී, විමර්ශනයට බඳුන් කළ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශවලින් බහුතර ස්ථාන සංඛ්‍යාවක් සැලකිය යුතු ජයග්‍රහණයන් අත්කරගෙන ඇති බව අනාවරණය විය (ශ්‍රී ලංකාවේ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ වැඩසටහන ඇගයීම -2014).

5.2.3 නිරාසරත්වය සහ අභියෝග

තෝරාගත් විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ පිළිබඳව 2014 වර්ෂයේ දී සිදුකරන ලද ඇගයීමට අනුව, පහත නිර්ණායක භාවිතා කරමින් නිරාසරත්වය මිනුම් කරන ලදී;

1. ව්‍යාපෘති කාලසීමාවෙන් පසුව ප්‍රජා සම්බන්ධීකරණ කමිටුවල ක්‍රියාකාරිත්වය
2. ව්‍යාපෘතිය මගින් ස්ථාපිත කළ ආයතනික යාන්ත්‍රණය අඛණ්ඩව ක්‍රියාත්මකවීම
3. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සඳහා අනෙකුත් ප්‍රභවයන්ගෙන් ලැබෙන මූල්‍ය සහාය අඛණ්ඩව ලැබීම
4. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය මගින් හඳුන්වා දුන් ව්‍යාපෘති හා වැඩසටහන් අඛණ්ඩව ක්‍රියාත්මකවීම
5. ව්‍යාපෘතියෙන් පසු වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ නියැලීම

- විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය තුළ නියැලෙන ප්‍රධාන ආයතන කුමක් වුව ද, ව්‍යාපෘති යටතේ ස්ථාපිත කරන ලද සියලුම ප්‍රජා සම්බන්ධීකරණ කමිටු ව්‍යාපෘති කාල සීමාවෙන් අනතුරුව ක්‍රියාත්මක නොවන බව අනාවරණය විය.
- අවස්ථා කිහිපයක දී හැර, ව්‍යාපෘති කාල සීමාවෙන් අනතුරුව විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය සඳහා මූල්‍ය සහාය නොලැබීම අඛණ්ඩව පවතී.
- අවස්ථා කිහිපයක දී හැර, ව්‍යාපෘති කාල සීමාවෙන් අනතුරුව ව්‍යාපෘති හා වැඩසටහන් අඛණ්ඩව පවත්වා ගෙන ගොස් නොමැත.

ඉහත කරුණු වලට අමතරව, අතීත කාල සීමාව තුළ පහත සඳහන් දුර්වලතා ද විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලියේ නිරාසරත්වය නොමැති වීමට දායක වී තිබේ;

- සංරක්ෂණ පියවරවල දී යොදාගත් තාක්ෂණික විසඳුම්වල යෝග්‍යතාවයක් නොතිබීම හේතුවෙන් අහිතකර බලපෑම් ඇතිවීම.
- අනෙකුත් ක්ෂේත්‍රවලට අදාළ ප්‍රතිපත්තිවල බලපෑම් විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලියේ නිරාසරත්වයට තර්ජන ඇති කරමින් අහිතකර ආකාරයෙන් බලපා තිබේ.
- විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය සම්භව සක්‍රිය ආකාරයෙන් සම්බන්ධ වූ ප්‍රජා මූල සංවිධාන හා රාජ්‍ය නොවන සංවිධානවලට සීමා පැවති අතර, ප්‍රධාන අරමුණු සාක්ෂාත් කරගැනීම එමඟින් වැළැක්විණි.
- විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී නව ආර්ථික ප්‍රතිපත්ති යොදා ගැනීම ප්‍රබල අභියෝගයක් විය. මීට හේතුවූයේ පාරිසරික ඇගයීම ප්‍රමාණවත් පරිදි යොදා නොගැනීම යි.
- විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය තුළ නිරාසරත්ව සහතික කිරීම සඳහා දැනට පවතින නෛතික විධිවිධානවලට අනුකූලව ආයතනික යාන්ත්‍රණයක් ස්ථාපනය කිරීම ප්‍රබල අභියෝගයක් වනු ඇත.

5.3 සහයෝගිතාවය සඳහා ඉඩ සැලැස්වීම: විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සඳහා නව නෛතික විධිවිධාන

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය යනු වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණය සඳහා ප්‍රබල සහයෝගිතා ප්‍රතිපත්තියක් වශයෙන් හඳුනාගෙන තිබෙන අතර ප්‍රතිපත්තිය හා නෛතික රාමුව ශක්තිමත් කිරීම ඔස්සේ පුළුල් සහභාගිත්වය සහ සහයෝගිතාවය සඳහා පහසුකම් සලස්වයි. 2011 වර්ෂයේ දී ප්‍රතිපත්තිය හා නෛතික රාමුව ශක්තිමත් කළ ද, ඊට තුළ පැවති කොවිඩ් වසංගත තත්ත්වය හා රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන හා ආධාර ප්‍රදාන නියෝජිතායතනවල කැපවීම හා නියැලීම අඩු මට්ටමක පැවතීම හේතුවෙන් මෑතකාලීනව ක්‍රියාත්මක වීමේ

තත්ත්වයේ දුර්වල කාර්යසාධනයක් පෙන්නුම් කෙරේ.

2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනතේ IIIඇ කොටස හරහා අවශ්‍ය විධිවිධාන සලස්වා ඇති හෙයින් ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණය සඳහා තිරසර සහ ඵලදායී අතිරේක සැලසුම්කරණ මෙවලමක් ලෙස විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීම අඛණ්ඩව පවත්වා ගැනීම සඳහා නව අවස්ථා ඇතිකර තිබේ. එමෙන්ම, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ මහ පෙත්වීම යටතේ රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන හා ආධාර ප්‍රදාන නියෝජිතයන් වැනි අනෙකුත් උනන්දුවක් දක්වන පාර්ශව විසින් ද සැලසුම්කරණයේ දී හා ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී සෘජු කාර්යභාරයක් ඉටු කරනු ලැබේ.

නව විධිවිධාන (22ඉ. (1) වගන්තිය) ප්‍රකාරව, වෙරළ කලාපය ඇතුළත වූ හෝ වෙරළ කලාපයට යාබද වූ හෝ වෙරළ කලාපය සහ යාබද ඉඩම් ප්‍රදේශ යන දෙකෙන්ම සමන්විත වූ හෝ ප්‍රදේශයක් ගැසට් පත්‍රයේ පළ කරනු ලබන නියමයක් මගින් විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශයක් වශයෙන් ප්‍රකාශයට පත්කරනු ලැබිය හැකිය. නිශ්චිත වෙරළ කළමනාකරණ ප්‍රදේශයක් ඇතුළත සම්පත් කළමනාකරණය සැලසුම් කිරීම සඳහා සහයෝගීතා ප්‍රවේශයකට එළඹීම ද නව නෛතික විධිවිධාන යටතේ පිළිගෙන තිබේ. එමෙන්ම නව නෛතික විධිවිධාන ප්‍රකාරව, කිසිම ප්‍රදේශයක්, ඒ ප්‍රදේශ සංශෝධිත පනතේ විධිවිධාන යටතේ පිළියෙල කරන ලද වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්මෙහි ඇතුළත් කරනු ලැබ ඇත්තේ නම් මිස, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ වශයෙන් ප්‍රකාශයට පත් නොකළ යුතු ය.

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය හා කළමනාකරණය සඳහා ඵලදායී ආයතනික ව්‍යුහයක් සම්පාදනය කිරීම සඳහා, 2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනතේ IIIඇ කොටසේ, 22ඉ (2) උපවගන්තිය යටතේ දක්වා ඇති විධිවිධානවලට අනුකූලව නව රෙගුලාසි ප්‍රකාශයට පත්කළ යුතු ය. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණයේ අපේක්ෂිත අරමුණු සාක්ෂාත් කරගැනීම උදෙසා, නියෝග සකස් කර හැකි පහසු ඉක්මනින් පාර්ලිමේන්තු අනුමැතිය සඳහා ඉදිරිපත් කළ යුතු ය. යම් විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශයක් පරිපාලනය කළයුතු ආකාරය හා ක්‍රමය, හා එය කළ යුතු තැනැත්තන් ද, ඒ ප්‍රදේශවලට ප්‍රවේශයට හිමිකම ඇති තැනැත්තන් සහ ඒ ප්‍රදේශ ඇතුළත කළහැකි කටයුතු ද නිශ්චය කරමින් නව නියෝග සකස් කළ යුතු ය (22ඉ (2) වගන්තිය).

ඒ අනුව, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා අදාළ ප්‍රජාව සහ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශයේ අදාළ ස්ථානයට කෙළින්ම සම්බන්ධ තැනැත්තන්, රජයේ මෙන්ම රජයේ නොවන ප්‍රාදේශීය ආයතන, බාහිර ප්‍රතිලාභීන් සහ මධ්‍යම රජයේ ආයතන ඇතුළු පාර්ශවකරුවන්ගේ ඵලදායී සහභාගිත්වය සමඟින් දැනට පවත්නා නෛතික විධිවිධාන යොදා ගත යුතු ය.

5.4 විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ශක්තිමත් කිරීම හා ප්‍රවර්ධනය කිරීම කළ යුත්තේ ඇයි ද යන්න

සහභාගිත්ව කළමනාකරණ මූලධර්ම මත පදනම් වූ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සංකල්පය ශ්‍රී ලංකාවේ ඒකාබද්ධ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණය සඳහා වඩාත් ඵලදායී හා සාධ්‍ය ප්‍රවේශය ලෙස සැලකිය හැකි ය. අනෙක් ප්‍රවේශ සමඟ සංසන්දනය කිරීමේදී, මෙම සංකල්පය තුළින් වෙරළ හා සමුද්‍රීය භාවිතයන් සහ වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති අතර ඇති සංකීර්ණ සබඳතාවය නිසි පරිදි පිළිගනු ලැබේ. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය විවිධ ආකාරවල වෙරළබඩ ක්‍රියාකාරකම් සහ ස්වභාවධර්මයේ භෞතික ක්‍රියාවලීන් අතර සබැඳියාව සහ සුසංගතබවද මෙමගින් ප්‍රවර්ධනය කෙරේ. කළමනාකරණ පද්ධතියේ නම්‍යශීලීත්වය ඔස්සේ වෙරළබඩ සම්පත් පද්ධති මෙන්ම මානව පද්ධති වෙත ද මනා අවධානය යොමු කරවයි. ඒකාබද්ධ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණය සඳහා අනුපූරක

මෙවලමක් ලෙස විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශවල අවශ්‍යතාවය කෙරෙහි පවතින ප්‍රධාන බලපෑම් සාධක පහත සඳහන් පරිදි සාරාංශ කෙරේ;

නිශ්චිත භූගෝලීය සැකසුමක් තුළ වෙරළ සම්පත්වල තිරසර කළමනාකරණය ප්‍රවර්ධනය කිරීමේ ඵලදායී මෙවලමක් ලෙස විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය සැලකිය හැකි අතර එමඟින් වඩාත් සංකීර්ණ කළමනාකරණ ගැටලු වඩාත් පුළුල් හා කාර්යක්ෂම ආකාරයෙන් විසඳිය හැකිවනු ඇත.

- 1980 දශකයේ අග භාගයේ පමණ සිට අනුගමනය කළ විමධ්‍යගත කිරීමේ ප්‍රතිපත්ති සාමූහික කළමනාකරණය ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා සාධනීය අයුරින් දායක විය.
- වෙරළබඩ සම්පත් භායනය, ප්‍රමාණය ඉක්මවා උපයෝජනය කිරීම හා භාවිතාකරුවන් අතර ගැටලු අවම කිරීම සඳහා මෙරටට ආවේණික හා පාරම්පරික තිරසර සම්පත් කළමනාකරණ පරිචයන් තෛතික සහ පුළුල් පාලන රාමුව තුළ විධිමත් කිරීමේ අවශ්‍යතාවය හඳුනාගැනීම.
- වෙරළබඩ සම්පත්වල පවතින පොදු හෝ රජයේ අයිතිය යටතේ වන ලක්ෂණය සහ විවෘත ප්‍රවේශය වශයෙන් වර්තමානයේ පවතින තත්ත්වය වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණය සඳහා බැරෑරුම් අභියෝගයක් එල්ල කරනු ලැබේ.
- මානව ක්‍රියාකාරකම් මෙන්ම ස්වාභාවික සංසිද්ධි හේතුවෙන් වෙරළබඩ වාසස්ථාන ශීඝ්‍රයෙන් භායනයට ලක්වේ. එනිසා, භාවිතාකරුවන් කේන්ද්‍රීය කළමනාකරණ ප්‍රවේශයක් වඩාත් වැදගත් වේ.
- දුගීභාවය ව්‍යාප්තවීම සහ සමුද්‍රීය හා වෙරළබඩ සම්පත් ප්‍රමාණය ඉක්මවා භාවිතා කිරීම වළක්වාලීම සඳහා විධිමත් හා ඵලදායී ප්‍රවේශයකට නැඹුරුවීම.
- ප්‍රාදේශීය මට්ටමේ කළමනාකරණ මැදිහත්වීම් සඳහා පහසුකම් සැලසීම සහ ජාතික මට්ටමේ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ ප්‍රතිපත්ති හා නියෝග සමඟ සංගතව හා අනුකූලතාවය පවත්වා ගැනීම.
- සම්පත් කළමනාකරණ තීරණ ගැනීමේ දී නිත්‍යානුකූලභාවය හා විනිවිදබව කෙරෙහි ප්‍රජාවේ පවතින ඉල්ලුම.
- වෙරළ කලාපය තුළ සිදුවෙමින් පවතින නව සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම්වලට සමගාමීව ඉහළ යමින් පවතින භාවිතාකරුවන්ගේ ගැටුම් වළක්වාලීම.
- වෙරළ සම්පත් තිරසර ආකාරයෙන් කළමනාකරණය කිරීමට හැකිවන පරිදි සිවිල් සමාජය, ප්‍රජාව හා ප්‍රජාමූල සංවිධාන සවිබලගැන්වීමේ සහ හිමිකාරිත්වය පිළිබඳ හැඟීමක් ගොඩනැංවීමේ අවශ්‍යතාවය.
- වෙරළබඩ සම්පත් භාවිතයට අදාළ ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවය පිළිබඳ ගැටලු සම්බන්ධයෙන් අවධානය යොමුකිරීම.
- ස්ථාන නිශ්චිත වෙරළබඩ පරිසර ගැටලු විසඳීම සඳහා තිරසර ජීවනෝපාය සංවර්ධන උපනතින් ඇතුළත් කිරීම.
- ස්වභාවික වෙරළබඩ විපත්වලට එරෙහිව වෙරළබඩ ප්‍රජාවගේ දරා ගැනීමේ හැකියාව ගොඩනැංවීම හා අවදානම අඩු කිරීම.
- මෑත අතීතය තුළ පරිපාලන හා දේශපාලන ක්ෂේත්‍රය තුළ අනුගමනය කළ විමධ්‍යගත ප්‍රතිපත්ති පිළිබඳව ප්‍රජාව තුළ ධනාත්මක දැක්මක් ඇතිකිරීම සහ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ හරහා ඵලදායී හා තිරසර වෙරළබඩ සම්පත් කළමනාකරණය සඳහා හිතකර පරිසරයක් ඇති කිරීම.

5.5 ව්‍යාපෘතිපාදක ප්‍රවේශයෙන් වඩාත් වැඩසටහන් අභිමුඛ ප්‍රවේශයකට මාරුවීමේ අවශ්‍යතාවය

ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව සහ අනෙකුත් නියෝජිතයන් විසින් දශක දෙක හමාරකට අධික කාලයක් මුළුල්ලේ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය සැලසුම්කරණය සහ ක්‍රියාත්මක කිරීම සම්පූර්ණයෙන්ම ව්‍යාපෘති පාදක පදනමක් මත සිදු කෙරෙණි. මෙහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය සහ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රියාවලියේ ප්‍රතිඵල සහ එහි දිගු කාලීන තිරසාරත්වය ගැටලුකාරී

තත්ත්වයක් ඇතිකෙරේ. විධිමත් නෛතික හා ආයතනික රාමුවක් නොමැතිවීම මෙම තත්ත්වය තවදුරටත් සංකීර්ණ කෙරේ. එබැවින්, ව්‍යාපෘති ක්‍රියාත්මකවීම අවසන්වීමත් සමඟ ප්‍රධාන පහසුකම් සැපයීමේ නියෝජිතායතනවල දිගුකාලීන කැපවීම ද නතරවී තිබේ. එමෙන්ම, මෙම ක්‍රියාවලිය තුළ නියැලෙන රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන වැනි ප්‍රාදේශීය මට්ටමේ සංවිධානවලටද මූල්‍ය අවහිරතා සහ අධිකාරී බලය, ධාරිතාවයන්, නෛතික හා පරිපාලන පිළිගැනීම නොමැතිවීම හේතුවෙන් එම කටයුතු අඛණ්ඩව සිදුකළ නොහැකි වේ. අධීක්ෂණය, සංරක්ෂණ සහ ජීවනෝපාය කටයුතු ඉහල නැංවීම ඇතුළු පශ්චාත් ව්‍යාපෘති කටයුතු ක්‍රියාත්මක කිරීම ව්‍යාපෘතිය අවසන් වීමත් සමඟ නැවතෙන බව පූර්ව ක්‍රියාත්මක කිරීමේ අත්දැකීම්වලින් අනාවරණය වේ. එබැවින් නව නෛතික ප්‍රතිපාදන හා විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ මත පැනවීමට නියමිත රෙගුලාසි මත පාදකව, සැලසුම්කරණය සහ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රියාවලිය සහයෝගිතා කළමනාකාරිත්ව කළමනාකරණ මූලධර්ම සහ මාර්ගෝපදේශ මත පදනම් වඩාත් වැඩසටහන් අභිමුඛ ප්‍රවේශයකට විතැන් විය යුතු ය. මේ සම්බන්ධයෙන්, නෛතික වශයෙන් ප්‍රකාශයට පත්කළ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශවල සංරක්ෂණ අරමුණු සහ සංවර්ධන අවශ්‍යතා සම්බර කිරීම සම්බන්ධයෙන් සුපරීක්ෂාකාරී අවධානය යොමුකළ යුතු ය. මෙම අවශ්‍යතාවය සලකා බලා, අදාළ ස්ථානවල දී ප්‍රජා සහභාගිත්වය ප්‍රයෝගිකව ලබාගැනීම පිළිගනිමින් වැඩසටහන් අභිමුඛ ප්‍රවේශයකට අනුගත විය යුතු ය. මීට අනුකූලව, එලදායි ප්‍රතිඵල අපේක්ෂා කරමින් වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2018 තුළ පහත මාර්ගෝපදේශ ඇතුළත් කර තිබේ:

- අ) වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024 ක්‍රියාත්මක කිරීමට පෙර වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව තුළ අධ්‍යක්ෂ/වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ යටතේ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සම්බන්ධයෙන් වෙනම ඒකකයක් ස්ථාපනය කිරීම.
- ආ) විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා මධ්‍යම රජයෙන් ප්‍රමාණවත් ප්‍රතිපාදන ලැබීම සහතික කරගැනීම සඳහා වෙනම මුදල් වැය විෂයයක් ඇතිකර ගැනීම.
- ඇ) ප්‍රජා සහභාගිත්වයේ නීත්‍යානුකූලබව සහ නම් කරන ලද නිශ්චය ස්ථානයන්හි දී තීරණ ගැනීමේ බලාධිකාරය ලබාදීම සහතික කිරීම සඳහා නව රෙගුලාසි කිරීම.
- ඈ) විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ කමිටු සඳහා නෛතික පිළිගැනීම සහතික කිරීමේ අවශ්‍යතාවය විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සඳහා නියෝජිතයන් තෝරාගැනීමේ දී බිම් මට්ටමේ ක්‍රියාවලිය හඳුනාගැනීම.
- ඉ) විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ කමිටු සඳහා නව රෙගුලාසි යටතේ මෙහෙයුම් රීති හෝ වර්ගා ධර්ම සම්පාදනය කිරීම
- ඊ) විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීම ශක්තිමත් කිරීමේ අරමුණින් කලාපීය රටවල් සමඟ සහභාගිත්ව කළමනාකරණයේ අත්දැකීම් බෙදාගැනීම සඳහා වැඩපිළිවෙලක් සැකසීම.
- උ) හඳුන්වා දුන් නව නිර්ණායක මත පදනම්ව විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ලැයිස්තුවක් සකස් කිරීම හා එය වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024 තුළට අන්තර්ගත කිරීම.

කොරෝනා වසංගත තත්ත්වය සහ ඒ හේතුවෙන් දිගු කාලසීමා සඳහා ක්‍රියාත්මක වූ රට අභුල් දැමීමේ ක්‍රියාවලිය ඇතුළු කරුණු රාශියක් හේතුවෙන් සහ සැලසුම් ක්‍රියාත්මක කිරීමේ අවසාන කාල සීමාවේදී මුහුණ දුන් සාර්ථක ආර්ථික ගැටලු හේතුවෙන්, 2018 සැලැස්මේ සැලසුම්ගත ක්‍රියාත්මක කිරීමේ කාලසීමාව තුළ ඉහත නිර්දේශ ක්‍රියාත්මක කිරීම සාර්ථක කරගැනීමට නොහැකි වීණි.

ඉහත නිර්දේශ ක්‍රියාත්මක කිරීමට නොහැකි වූව ද, එලදායි ප්‍රතිඵල සඳහා මෙම සැලැස්ම ක්‍රියාත්මක කරන කාලසීමාව තුළ වුව ද එම නිර්දේශ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ වලංගුතාවය හා අවශ්‍යතාවය තවමත් පවතී.

5.6 විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සඳහා සඵලතාවය වැඩිදියුණු කිරීම

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය සැලසුම්කරණය, ක්‍රියාත්මක කිරීම හා අඛණ්ඩව පවත්වාගෙන යෑම සම්බන්ධයෙන් යම් බාධක හා අඩුපාඩු පැවතිය ද, වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ප්‍රධාන අදියර 02ක් යටතේ ක්‍රියාත්මක කළ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය ඔස්සේ ඒකාබද්ධ වෙරළ කළමනාකරණ මෙවලමක් වශයෙන් එහි අදාළත්වය හා ඵලදායිබව හඳුනාගෙන තිබේ. එමෙන්ම, උගත් පාඩම් ඔස්සේ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම් තුළින් වඩා යහපත් ප්‍රතිඵල ලබාගැනීම සඳහා සිදුකළ යුතු වෙනස්කම් ද වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් හඳුනාගෙන තිබේ. සංකීර්ණ සංදර්භයක් තුළ වෙරළ සම්පත් හා ඒවායේ පරිසරය කළමනාකරණය සඳහා ඵලදායි ප්‍රවේශයක් ලෙස පැහැදිලිව මෙය හඳුනාගෙන තිබුණ ද, මෙහි ඉදිරි කොටස්වල විස්තර කරන පරිදි පවතින ඇතැම් සීමා හා බාධක හේතුවෙන් මෙම කළමනාකරණ ක්‍රියාවලියේ උපරිම ප්‍රතිලාභ අත්පත් කරගැනීමට නොහැකිවී තිබේ. මීට අමතරව, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ප්‍රවේශයේ තිරසාරත්වය මගින් ද සංකීර්ණ තත්ත්වයක් උද්ගත කෙරේ. විදේශ මූල්‍ය ආධාර යටතේ (USAID සහ ADB - GoN) ස්ථාන 12 ක් තුළ ව්‍යාපෘති පාදක ස්වභාවයෙන් රැකව, උසස්න්ගොඩ, කලමැටිය (GEF- RUK) වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිය ආශ්‍රිතව සහ හම්බන්තොට ඒකාබද්ධ වෙරළ කලාප කළමනාකරණ ව්‍යාපෘතිය (HICZMP) ආශ්‍රිතව වශයෙන් ප්‍රධාන අදියර 02 කදී ක්‍රියාත්මක කළ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීම තුළින් ඉදිරියේ දී නම්කරනු ලබන ස්ථානවල විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රියාවලිය වැඩිදියුණු කිරීම හා ශක්තිමත් කිරීම සඳහා වටිනා පාඩම් සපයයි. තවද, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය සංකල්පය සේම ශ්‍රී ලංකාවේ සංදර්භය තුළ එය සැලසුම් කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම සම්බන්ධයෙන් විද්වතුන් සමූහයක් විසින් සවිස්තරාත්මක ස්වභාවයෙන් සිදුකර ඇති සමාලෝචන සහ ඇගයීම් ද නව මාර්ගෝපදේශ සහ කාර්යපටිපාටි සම්පාදනය සඳහා ප්‍රයෝජනවත් වේ. එමෙන්ම, වඩාත් වැදගත් වනුයේ , 2011 අංක 49 දරන වෙරළ කළමනාකරණ (සංශෝධන) පනත මගින් සපයා ඇති නව නෛතික විධිවිධාන ඔස්සේ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශවල සඵලත්වය වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා අවස්ථා ගණනාවක් ලබාදේ.

පරිසර පද්ධති ඒකකයක් තුළ වාසස්ථාන ඇතිවීමේ දී පරිසර පද්ධතියෙන් ඉවතට අවධානය යොමුකරවන වාසස්ථාන පාදක ප්‍රවේශයක් ඔස්සේ ඇති කරන තර්ජනය මහ හැරවීම සඳහා පාරිසරික පද්ධති මත පාදක ඒකාබද්ධ වෙරළ කළමනාකරණ ප්‍රතිපත්තිය ක්‍රියාත්මක කළයුතු බවට “අනාගතය සඳහා කඩොලාන” වැඩසටහනේ ජාතික මෙහෙයුම් කමිටුව සඳහා සොබාදහම සංරක්ෂණය සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සංගමයේ (IUCN) ශ්‍රී ලංකා කාර්යාලය මගින් 2009 වර්ෂයේ දී ප්‍රකාශයට පත්කළ ජාතික ක්‍රමෝපාය හා ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම මගින් නිර්දේශ කෙරේ. ඉහළ මට්ටමේ දී මෙම නිර්දේශය පිළිගෙන ලබාදෙන ප්‍රතිපත්තිමය අනුමැතියක් සහ ඉන් අනතුරුව වෙරළ සංරක්ෂණ පනතේ දිශානතිය වෙනස් කිරීමක් මෙවැනි වෙනසක් සිදුකිරීමට පූර්වයෙන් අවශ්‍ය කෙරේ. වෙරළ සංරක්ෂණ පනතේ විධිවිධාන අනුව ඉදිරි වසර කිහිපය තුළ සිදුකරන වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්මේ සංශෝධනයක දී මෙම කරුණ කේන්ද්‍රීය විය යුතු ය.

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණයේ මූලික අවශ්‍යතා පිළිබඳ අවබෝධයකින් යුතුව ප්‍රධාන ගැටලු කිහිපයක් සම්බන්ධයෙන් අවධානය යොමු කිරීම විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණයේ සඵලතාවය වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා අවශ්‍ය කෙරේ:

➤ **පූර්ව -සැලසුම් අදියර**

1. රටෙහි සමස්ත විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය සහ ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා ව්‍යාපෘති පාදක ප්‍රවේශයේ සිට වැඩසටහන් පාදක ප්‍රවේශයක් වෙත විතැන් වීම සඳහා අවශ්‍ය පියවර ගත යුතු ය.
2. 2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනතෙහි අන්තර්ගත නව නෛතික විධිවිධාන අනුව, නව නිර්ණායක මත විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සඳහා යෝග්‍ය ස්ථාන ලැයිස්තුවක් තෝරාගත

යුතු අතර එය මෙය සැලැස්ම තුළ ඇතුළත් කළ යුතු ය.

3. ප්‍රමුඛතාවය නිර්ණය කිරීමට සහ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශයේ නෛතික සීමා හඳුනාගැනීම සඳහා සෑම ස්ථානයක් සඳහාම මූලික තත්ත්ව විශ්ලේෂණ වාර්තාවක් සකස් කළ යුතු ය.
4. නව නෛතික විධිවිධානවලට අනුකූලව, පාර්ශ්වකරුවන් සමඟ පුළුල් සාකච්ඡාවලින් අනතුරුව විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සඳහා නව නියෝග සකස් කළ යුතු අතර ගැසට් කිරීම සඳහා අනුමැතිය ද හැකි ඉක්මනින් ලබාගත යුතු ය.
5. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සඳහා නියෝජ්‍ය අධ්‍යක්ෂවරයෙකුගේ ප්‍රධානත්වයෙන් වෙනම අංශයක් ස්ථාපනය කිරීමෙන් සහ වෙනම වැය ශීර්ෂයක් ඇතිකරගෙන වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සඳහා ප්‍රධාන පහසුකම් සපයන්නාගේ භූමිකාව ඉටුකළ යුතු ය.
6. නව නෛතික විධිවිධාන සහ නියෝග මත පදනම්ව සහ වෙරළ කලාපයේ දැනට පවතින හා ඉදිරි සමාජ පාරිසරක සහ ආර්ථික ප්‍රවණතා සැලකිල්ලට ගෙන විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ මාර්ගෝපදේශ අත්පොතක් සකස් කළ යුතු ය.

➤ සැලසුම්කරණය අදියර

1. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සඳහා නිශ්චිත සැලැස්මක් නොමැති අතර සෑම ස්ථානයක්ම එකිනෙකින් වෙනස් නිශ්චිත ඒකාබද්ධ ක්‍රමවේදයක් යොදා ගැනීම අවශ්‍ය සුවිශේෂී බවකින් සැලකිය යුතු ය; එක් එක් ස්ථානය සඳහා නිශ්චිත වූ ගැටලු, ආවරණය විය යුතු ප්‍රදේශය යනාදිය මත පදනම්ව සැලසුම්කරණය සිදුකළ යුතු ය.
2. තත්ත්ව විශ්ලේෂණය සිදුකිරීමේ දී සමාජ හා ආයතනික පැතිකඩ කෙරෙහි සමාන අවස්ථා අවධාරණය කළ යුතු ය.
3. ප්‍රදේශය කුඩා වූවිට සාර්ථකත්වය සඳහා පුළුල් සම්භාවිතාවයක් පවතී. එබැවින් විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශයක් ලෙස යම් ප්‍රදේශයක් ගැසට් පත්‍රය මගින් ප්‍රකාශයට පත්කිරීමට පූර්වයෙන් මූලික තත්ත්ව විශ්ලේෂණය මගින් ලැබෙන තොරතුරු අනෙකුත් පාර්ශ්ව කරුවන් සමඟ සාකච්ඡාවලින් ලැබෙනතොරතුරු මත පදනම්ව විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශයේ නෛතික සීමාවන් විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ කමිටුව විසින් නිර්ණය කළ යුතු ය. එසේ වුව ද, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ස්ථානය හා එය පිහිටන පරිසර පද්ධතිය අතර ඇති සබඳතා පැහැදිලිව හඳුනාගත යුතු ය.
4. ප්‍රාදේශීය යහපත ආරක්ෂා කිරීම සඳහා විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සඳහා පවතින නව රෙගුලාසිවලට අනුකූලව විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ කමිටුව ස්ථාපනය කළ යුතු අතර විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ කමිටු සඳහා නියෝජිතයන් තෝරා ගැනීමේ දී බිම් මට්ටමේ ස්වාධීන තේරීමේ ක්‍රියාවලියක් ක්‍රියාත්මක කළ යුතු ය.
5. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ කමිටු පාලනය සඳහා නියෝග සමග අනුකූල වන මෙහෙයුම් රීති හෝ වර්ග සංග්‍රහයක් සම්පාදනය කළ යුතු ය. ගැටලු ඉදිරිපත් කිරීම, තීරණ ගැනීම, අරමුදල් නිකුත් කිරීම හා කළමනාකරණයට පළාත් සභා සහ මධ්‍යම රජයේ නියෝජිතයන් සහ ජාත්‍යන්තර රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන වලින් සහාය ලබාගැනීම සම්බන්ධයෙන් වූ රීති විශේෂිතව පැවතිය යුතු ය.
6. හැකි සෑම අවස්ථාවකදී ම අදාළ ප්‍රදේශය තුළ භාවිතාවන යෝග්‍ය භාෂාවකින් (සිංහල/දෙමළ) සියලුම සාකච්ඡා, තීරණ ගැනීමේ ක්‍රියාවලි, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ කමිටු රැස්වීම්වල වාර්තා සහ තොරතුරු අත්පොත් සකස් කළ යුතු ය.
7. සැලසුම්කරණය සහ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රියාවලිය තුළ ගන්නා සියලුම තීරණ පැහැදිලි විය යුතු අතර නිසි පරිදි ලේඛන ගත විය යුතු ය; අවිශ්වාසයක් ගොඩනැඟී විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය අනතුරට පත්වීම වැළැක්වීම සඳහා බලපෑමක් හා බැඳීමක් පවතින සියලුම තීරණ එකී ක්‍රියාවලිය තුළ

සහභාගිත්වය දරන සියලුම තැනැත්තන් වෙත පැහැදිලිව සන්නිවේදනය විය යුතු අතර සියලු දෙනා ඒවා පිළිපැදිය යුතු ය.

➤ **ක්‍රියාත්මක කිරීමේ අදියර**

1. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම් ක්‍රියාත්මක කිරීමේ සහ අධීක්ෂණය කිරීමේ කටයුතුවල යම් කාර්යභාරයක් ඉටුකරන නියෝජිතයන් සහ රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන ඔවුන්ගේ එකී කාර්යභාරය සම්පූර්ණ කිරීමට අදාළ ක්‍රියාකාරකම් ඔවුන්ගේ වාර්ෂික වැඩසටහන්වලට ඇතුළත් කිරීමට බැඳී සිටී.
2. ප්‍රාදේශීය සංවිධානවල නායකත්වය, සාමාජිකත්වය හා තීරණ ගැනීමේ ක්‍රියාවලියේ විනිවිදභාවය වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා එහි ව්‍යුහය සහ මෙහෙයුම් නීති ශක්තිමත් කළ යුතු ය.
3. සෑම අදියරකදීම නියෝජිත පාර්ශවකාර කණ්ඩායම්වල පූර්ණ සහ සක්‍රීය සහභාගිත්වය තුළින් විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීම සාර්ථකව සිදුකිරීම සඳහා සෘජුවම රුකුලක් වන අතර අහිතකර බලැම් සඳහා ප්‍රති ක්‍රියාකාරිත්වය සඳහා ද ඉතා වැදගත් වේ.
4. සැලසුම් අදියරේ දී ප්‍රාදේශීය මට්ටමේ ආයතනික සංවර්ධනය ආරම්භවීමේ දී අලුතින් ආරම්භකළ/ දැනට පවතින සංවිධාන සහ ප්‍රාදේශීය/ මධ්‍යම රජයේ නියෝජිතයන් අතර තිරස් හා සිරස් සබඳතා යන දෙවර්ගයම ඇතිකරගැනීම/ ශක්තිමත් කරගැනීම සඳහා අවධානය යොමුකළ යුතු ය.
5. ජීවනෝපාය සහ සම්පත් පදනමින් ප්‍රාදේශීය සංවිධාන/ ආයතන ස්ථාපනය කිරීම වෙනුවට ප්‍රජා මූලයන් ප්‍රවර්ධනය කළ යුතු ය.
6. ස්වාභාවික සම්පත් කළමනාකරණය සඳහා ප්‍රාදේශීය ප්‍රජාවන් දිරිමත් කළහොත්, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලියේ මූලික අදියරේ සිටම ස්පාශ්‍ය ප්‍රතිලාභ ලබාගැනීමේ අවස්ථාව ඔවුන් සතු වේ.
7. සැලසුම් ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා ආයතනික ධාරිතාවයන් සවිමත් කරගැනීම සඳහා විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලියේ මූලික අදියරේ දී මූල්‍ය හා තාක්ෂණික සහාය ප්‍රජාවන් වෙත ලබාදිය යුතු ය. ප්‍රදේශයේ සමාජ-ආර්ථික සංවර්ධනය සඳහා ඔවුන්ට ඇතැම්විට දිගු කාලීන මූල්‍ය සහාය අවශ්‍ය විය හැකි ය.
8. බාහිර සහාය මත රඳා පැවතීම අවම කිරීම සඳහා ස්වශක්තින් ප්‍රවර්ධනය කිරීමට විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්වල යාන්ත්‍රයන් ගොඩනැඟිය යුතු ය.
9. සහයෝගීතාවය හා ජාතික හා කලාපීය සංවර්ධන සැලසුම් සමඟ අනුකූලතාවය සඳහා හැකි සෑම අවස්ථාවකදී ම විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය දිස්ත්‍රික් හා පළාත් සංවර්ධන සැලසුම්වලට අන්තර්ගත කළ යුතු ය.
10. ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රියාවලිය තුළ අඛණ්ඩ වැඩිදියුණුවීම සහ ස්පාශ්‍ය ප්‍රතිඵල සඳහා සියලුම විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම් තුළ සහභාගිත්ව අධීක්ෂණය හා පසුපෝෂණ ක්‍රියාවලි සඳහා ව්‍යාපෘති සැලසුම්කරණය ආරම්භයේදීම හඳුනාගත් දර්ශක මත පදනම් යාන්ත්‍රණයක් පැවතිය යුතු ය.

5.7 විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා යාන්ත්‍රණ

- විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ස්ථාන හඳුනාගැනීම හා ඒ සම්බන්ධ එකඟතාවය සඳහා: 1997, 2004 හා 2018 වර්ෂවලදී සංශෝධනය වූ වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැසුම් හරහා අතින් අත්දැකීම්

අතිරේක ඒකාබද්ධ වෙරළ කළමනාකරණ මෙවලමක් වශයෙන් විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ විධිමත් කිරීමෙන් හා පිළිගැනීමෙන් අනතුරුව, වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්ම -1997 තුළින් විසඳිය යුතු සුවිශේෂී ගැටලු පවතින විභව විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ස්ථාන 23ක් හඳුනාගන්නා ලදී. එම විභව විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ස්ථාන හඳුනාගැනීමෙන් අනතුරුව, ඒ සෑම ස්ථානයක්ම “සැලකිය යුතු සාධක හතර” අනුව හෝ ශ්‍රේණිගත කිරීම සඳහා නිර්ණායක නියම කිරීම ඔස්සේ වටිනාකම් නියම කළ අතර ඉහළම සම්ප්‍රවේන අගය සහිත ස්ථාන ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා ඉහළ ප්‍රමුඛතාවයක් ලබාදිය යුතු ස්ථාන ලෙස නිර්දේශ කරන ලදී. වැදගත්කම අනුව සැලකීමේ දී, ශ්‍රේණිගත කිරීම සඳහා යොදාගන්නා ලද නිර්ණායක අතරට අතිරේක නිර්ණාය ඇතුළත් කළ අතර ඒවා පහත පරිදි වේ.

- විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී විභව ස්ථාන ශ්‍රේණිගත කිරීම සඳහා යොදා ගැනෙන නිර්ණායක
- අ) ස්ථානවල පවතින සමාජ, ආර්ථික හා පාරිසරික ගැටලුවල උග්‍ර බව
  - ආ) වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවල ශාක හා සත්ත්ව ගහණයේ සාපේක්ෂ සාරවත් බව හා විවිධත්වය
  - ඇ) විශාලත්වය, ස්ථානය, නෛතික හා ආයතනික සාධක මත පදනම්ව කළමනාකරණය කිරීමේ ශක්‍යතාවය
  - ඈ) ප්‍රදේශයේ ආර්ථික සංවර්ධනය දැනට පවතින හෝ විභව වටිනාකම
  - ඉ) දේශගුණික විපර්යාසවල බලපෑමට නිරාවරණය වීම/ අවදානම පිළිබඳ මට්ටම
  - ඊ) සෘතුමය වශයෙන් ඇතිවන හෝ කාලයක් මුළුල්ලේ පවතින වෙරළබඩ උපද්‍රව සඳහා අවදානම
  - උ) ස්ථානයෙහි පුරාවිද්‍යාත්මක සහ ඓතිහාසික වටිනාකමේ සුවිශේෂීත්වය
  - ඌ) සංක්‍රමණික විශේෂ පැවතීම
  - ඹ) ජීවි විශේෂවල ජාතික සහ ගෝලීය සංරක්ෂණ මට්ටම

1997 වර්ෂයේ දී පිළියෙල කළ විශේෂ කළමනාකරණ විභව ස්ථාන පිළිබඳ සැලැස්ම අසම්පූර්ණ සැලැස්මක ලෙස සැලකෙන අතර මෙරට උතුරු හා නැගෙනහිර වෙරළ කලාපයේ පිහිටා ඇති ස්ථාන එහි ප්‍රමාණවත් අයුරින් නිරූපණය නොවීය. එවකට පැවති යුදමය වාතාවරණය හේතුවෙන් බිම් මට්ටමේ පැවති දුෂ්කර තත්ත්වය මත මහජන අදහස් විමසීම හෝ ස්ථාන හඳුනාගැනීම සිදුකළ නොහැකි විය. මෙම කලාපවල යාහැකි ස්ථානවල වුව ද අවශ්‍ය තොරතුරුවල හිඟය මෙම තත්ත්වය තවත් සංකීර්ණ කරන ලදී.

➤ **2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනතේ නෛතික විධිවිධාන යටතේ ප්‍රකාශයට පත්කළ යුතු විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ**

1997 වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්ම මෙන්ම 2004 වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්ම තුළින් හඳුනාගන්නා ලද විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ, එසේ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ වශයෙන් හඳුනාගෙන නම් නොකළහොත් ඒවා සතුව ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා නෛතික හඳුනාගැනීමත් නොවීය. එබැවින්, විවිධ ව්‍යාපෘති යටතේ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය දැනටමත් ආරම්භ වී ඇති ස්ථාන සහ යෝග්‍ය II මට්ටමේ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ඇතුළුව සියලුම විභව ස්ථාන මෙම සැලසුම තුළ ඇතුළත් කර 1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනතේ III කොටසේ 22 ඉ වගන්තියේ විධිවිධාන යටතේ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ යනුවෙන් නම් කර ප්‍රකාශයට පත්කළ යුතු ය. මේ සම්බන්ධයෙන් වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් පහත කාර්ය පටිපාටි/ ක්‍රියාමාර්ග අනුගමනය කරනු ලැබේ.

- ව්‍යාපෘති පාදක ප්‍රවේශය හරහා දැනටමත් ක්‍රියාත්මක කර ඇති විශේෂ වෙරළ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ නැවත නම් කිරීම හා පුනර්ජීවනය කිරීම:

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ප්‍රකාශයට පත් කිරීම

පහත වගුව 5.1 සහ වගුව 5.2 දැක්වෙන පරිදි, සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රියාවලිය ආරම්භ වී ඇති විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ නැවත වරක් විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ලෙස ලැයිස්තු ගත කරනු ඇති අතර ඒවා විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ලෙස ප්‍රකාශයට පත්කිරීම, 2011 අංක 49 දරන සංශෝධිත පනතේ නෛතික විධිවිධානවලට අනුකූලව රජයේ ගැසට් පත්‍රයේ පළකරන නිවේදනයක් හරහා සිදු කෙරේ.

නෛතික සීමා ස්ථාපනය කිරීම

මේ සඳහා, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශවල නීතිමය මායිම් සඳහා පහත කරුණු අවධාරණය කරමින් නැවත මායිම් සලකුණු කළ යුතු ය;

- වෙරළබඩ වාසස්ථානවල සංරක්ෂණ තත්ත්වය
- පැවති ගැටලු අනුව මීට පෙර දියත් කරන ලද ක්‍රියාමාර්ගවල ප්‍රතිඵලවල සාපේක්ෂ තත්ත්වය
- ස්ථානයේ සමාජ හා ආර්ථික පැතිකඩ
- ආර්ථික අවශ්‍යතා සමඟ සංරක්ෂණ අරමුණු තුලනය කිරීම
- දේශගුණික විපර්යාස බලපෑම් සඳහා නිරාවරණයවීම හා අවදානම

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සම්බන්ධීකරණ කමිටු ස්ථාපනය කිරීම (SMACC)

2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනතින් සංශෝධන කරන ලද 1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනත යටතේ වූ නව නියෝගවලට අනුව, පෙර පැවති ප්‍රජා සම්බන්ධීකරණ කමිටු වෙනුවට විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සම්බන්ධීකරණ කමිටු පත්කරනු ඇත. මධ්‍යම රජයේ සහ පළාත් පාලක නියෝජිතයන්, ප්‍රාදේශීය මට්ටමේ සංවිධාන සහ අනෙකුත් අදාළ පාර්ශවකරුවන් මෙම විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සම්බන්ධීකරණ කමිටු තුළ නියෝජනය වේ. නව නියෝගවල දක්වා ඇති පරිදි ප්‍රාදේශීය මට්ටමේ සංවිධානවල නියෝජිතයන් බිම් මට්ටමේ තේරීමේ ක්‍රියාවලියක් තුළින් තෝරාගනු ලැබේ. මෙම විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සම්බන්ධීකරණ කමිටුවල සම සභාපතිත්වය දරනු ලබන්නේ ප්‍රාදේශීය ලේකම්, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් සහ එම දෙපාර්තමේන්තුව විසින් පත්කරනු ලබන ජ්‍යෙෂ්ඨ නිලධාරියෙකු විසිනි. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සඳහා වන නව නියෝග ප්‍රකාරව සම්පාදනය කරන ආචාර ධර්ම සංග්‍රහයකට අනුකූලව විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සම්බන්ධීකරණ කමිටු ක්‍රියාත්මක වනු ලැබේ.

දැනට පවතින විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම් සමාලෝචනය කිරීම හා යාවත්කාලීන කිරීම

නැවත නම් කරන ලද විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ස්ථානවල සංරක්ෂණ අරමුණු හා සංවර්ධන අවශ්‍යතාවලට අනුගතව, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සම්බන්ධීකරණ කමිටුව විසින් දැනට පවතින විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම් සමාලෝචනය කිරීම හා යාවත්කාලීන කිරීම සිදුකරනු ඇත. මෙම ක්‍රියාවලියේ දී, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සම්බන්ධීකරණ කමිටුව වෙතින් විමසා සහ එහි මාර්ගෝපදේශකත්වය යටතේ තත්ත්ව විශ්ලේෂණ වාර්තාව යෝග්‍ය පරිද්දෙන් සකස් කළ යුතු ය.

තීරසර මූල්‍ය යාන්ත්‍රණයක් සම්පාදනය කිරීම

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලියේ දිගු කාලීන තීරසරත්වය සහතික කිරීම සඳහා, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සම්බන්ධීකරණ කමිටුව විසින් අනෙකුත් පාර්ශවකරුවන්ගේ ද අදහස් විමසා තීරසර මූල්‍ය යාන්ත්‍රණයක් ස්ථාපිත කළ යුතු ය. මේ සඳහා, මධ්‍යම රජයේ ආයතන, පළාත් පාලන ආයතන මෙන්ම අදාළ පළාත් සභාවලින් ද දායකත්වයන් අපේක්ෂා කෙරේ.

අධීක්ෂණය සහ බලපෑම් විශ්ලේෂණය

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිවේ ප්‍රතිඵල සහ බලපෑම් තක්සේරු කිරීම හා ඇගයීම සඳහා, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සම්බන්ධීකරණ කමිටුව විසින් අධීක්ෂණ යාන්ත්‍රණ ස්ථාපනය කළ යුතු ය. මෙම ක්‍රියාවලියේ දී, අධීක්ෂණය, ක්‍රියාවලිය, නිමැවුම් හා ප්‍රතිඵල කෙරෙහි අවධානය යොමු කළ යුතු ය.

වගුව 5- 1: ව්‍යාපෘති පාදක ප්‍රවේශය ඔස්සේ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය ආරම්භ කරන ලද ස්ථාන

දිස්ත්‍රික්කය	ව්‍යාපෘතිය	ස්ථානය
කොළඹ	CRMP 11	ලුනාව කලපුව
ගාල්ල	CRMP 11 CRMP 1/11 CRMP 11	මාදු ගඟ මෝය හික්කඩුව සමුද්‍ර උද්‍යානය උණවටුන බොක්ක සහ කොග්ගල මෝය
හම්බන්තොට	HICZMP HICZMP/CRMP1 ADB CRMP 11 CRMP 1/USAID GEF-RUK	හම්බන්තොට වැලිවැටි තීරය මාවැල්ල කලපුව කලමැටිය කලපුව රැකව කලපුව රැකව, උස්සන්ගොඩ හා කලමැටිය (RUK)
ගම්පහ	CRMP 11	මීගමුව මෝය/මුතුරාජවෙල වගුර
පුත්තලම	CRMP 11 BMZ, IUCN, FAO- UNDP	බාධක කොරල්පරය පුත්තලම කලපුව
මඩකලපුව	NECDEP_ADB GEF	මඩකලපුව කලපුව වාකරෙයි කලපුව
අම්පාර	GEF	පානම වැලි කඩු
ත්‍රිකුණාමලය	GEF	පරෙවි දූපත

වගුව 5- 2: වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ පනතේ නෛතික විධිවිධාන යටතේ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ලෙස ප්‍රකාශයට පත්කළ යුතු ස්ථානවල ලැයිස්තුව

දිස්ත්‍රික්කය	ස්ථානය
ගාල්ල	<ul style="list-style-type: none"> දොඩන්දුව මෝය රත්ගම වැව මාදම්පේ වැව
මාතර	<ul style="list-style-type: none"> වැලිගම බොක්ක හිරිකැටිය සහ ආශ්‍රිත වෙරළ ප්‍රදේශ
අම්පාර	<ul style="list-style-type: none"> ආරුගම් බොක්ක සහ ආරුගම් බොක්ක කලපුව පෙරිය කලපුව - කෝරායි කලපුව
මඩකලපුව	<ul style="list-style-type: none"> මඩකලපුව මෝය කායන්කානි හිරිගල්පර සහ ආශ්‍රිත ගොඩබිම් ප්‍රදේශය කල්කුඩා - පාසිකුඩා බොක්ක පුන්නායිකුඩා, කළුපත්කර්නි බොකු
ත්‍රිකුණාමලය	<ul style="list-style-type: none"> කුවිවේලි - පුදුවකට්ටු (කුඩා ගංමෝය ද ඇතුළුව) වෙරළ ප්‍රදේශය කෝකිලායි කලපුව
මූලතිවු	<ul style="list-style-type: none"> නන්දිකඩාල් කලපුව නායි ආරු මෝය
යාපනය	<ul style="list-style-type: none"> මනාල්කඩු වැලි වැටි කන්කසන්තුරේ සහ කිරිමාලෙයි වෙරළ තීරය මණ්ඩිතිවු, වලානයි, ඩෙල්ෆ්ට් දූපත්
මන්නාරම	<ul style="list-style-type: none"> මන්නාරම් බොක්ක දකුණු ඉවුර, වන්කලායි වෙරළ ප්‍රදේශය වෙඩිටල්තිවු හිරිගල්පරය සහ ආශ්‍රිත පරිසර පද්ධති සිලාවතුර, අරිප්පු සහ අරුවි ආරු වෙරළ තීරය සහ කොණ්ඩවිච්චි බොක්ක
පුත්තලම	<ul style="list-style-type: none"> හලාවත මෝය ඕලන්ද බොක්ක, කලා ඔය ගං මෝය, ගඟේ වාඩිය ආශ්‍රිත පරිසර පද්ධති

5.8 විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය සඳහා මාර්ගෝපදේශ

දැනට කෙරීගෙන යමින් පවතින හෝ දැනටමත් ආරම්භ කර ඇති විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ යළි සකස් කිරීමේ කාර්යය සඳහා මෙහි මින් ඉදිරියට කොටසේ විස්තර කර ඇති විශේෂ මාර්ගෝපදේශවලට අමතරව, නව ස්ථානවල විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා පහත දැක්වෙන පොදු මාර්ගෝපදේශ පවතී. 2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනතින් සංශෝධන කරන ලද 1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනත යටතේ වූ නව නියෝගවලින් හඳුන්වාදුන් නව නෛතික විධිවිධාන පාදක කරගෙන සහ පෙර අත්දැකීම් ද අවධානයට යොමුකර මෙම මාර්ගෝපදේශ සකස්කර තිබේ. එසේ වුව ද,

නිශ්චිත ස්ථානවල පවතින අවශ්‍යතානුකූලව මෙම මාර්ගෝපදේශ යොදාගත යුතු ය.

1. ස්ථානයක් තෝරා ගැනීම හා ප්‍රකාශයට පත්කිරීම

නව නෛතික විධිවිධාන ප්‍රකාරව, වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024 හි ලැයිස්තුගත කර ඇති විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ පමණක් සාමූහික සම්පත් කළමනාකරණ ක්‍රියාවලිය ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ලෙස ප්‍රකාශයට පත්කර ගැසට් පත්‍රයේ පළ කිරීමට වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවට තෝරා ගත හැකි ය. මීට අමතරව, පරිසර පද්ධතියක සමස්ත සලකා ඵලදායී කළමනාකරණය සඳහා ඇතැම් ස්ථාන එකට එකතු කර ක්ෂුද්‍ර වෙරළබඩ ප්‍රදේශයක් ලෙස සැලකිය හැකිය.

2. නෛතික මායිම් නියම කිරීම

පනතේ විධිවිධාන සහ එකී විධිවිධාන යටතේ සාදනු ලැබූ නියෝගවලට අනුකූලව, විශේෂ වෙරළ කලාපයක නෛතික මායිම් නිර්ණය කළ යුතු ය. මෙහිදී අවශ්‍ය පරිදි වෙරළ කලාපය ඇතුළත සහ ආසන්න ප්‍රදේශ අවශ්‍ය පරිදි සැලකිල්ලට ගත හැකිය.

3. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ කමිටුවක් ස්ථාපනය කිරීම

4. හඳුනාගත් ගැටලු ප්‍රමුඛතාගත කිරීම සහ පාරිසරික පැනිකඩක් හෝ තත්ත්ව/ ස්ථානීය වාර්තා සකස් කිරීම

5. පාර්ශවකරුවන්ගේ විශ්ලේෂණයක් සිදුකිරීම

6. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුමක දළ කෙටුම්පතක් පිළියෙළ කිරීම

7. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලැස්ම පිළිගැනීම

8. සැලසුම් ක්‍රියාවලිය සමඟ සමගාමීව තෝරාගත් ක්‍රියාකාරකම් ක්‍රියාත්මක කිරීම

9. තිරසර මූල්‍ය යාන්ත්‍රණයක් ස්ථාපනය කිරීම

10. සැලැස්ම ක්‍රියාත්මක කිරීම අධීක්ෂණය හා ඇගයීම

5.9 කළමනාකරණ අරමුණු, ප්‍රතිපත්ති, ක්‍රමෝපාය හා ක්‍රියාමාර්ග

අරමුණ 1

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලි දිශානුගත වනුයේ යෝග්‍ය කළමනාකරණ මෙවලම් යොදාගැනීම තුළින් පරිසර පද්ධතිවල ස්වාභාවික සම්පත්වල අගය අඛණ්ඩව වැඩිදියුණු කිරීම සහ නිශ්චය කළ ස්ථානවල ජීවනෝපාය වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා ය.

ප්‍රතිපත්තිය 1.1

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය හඳුනාගත් පාර්ශවකරුවන්ගේ සහයෝගීතාවයෙන් දිස්ත්‍රික්/ ප්‍රාදේශීය/ පළාත් පාලන මට්ටමින් ගොඩබිම සහ ඒ ආශ්‍රිත වෙරළබඩ ජල ප්‍රදේශවල ක්‍රියාත්මක කරනු ලැබේ.

ක්‍රමෝපාය 1.1.1

ප්‍රාදේශීය ප්‍රජාව, රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන සහ රජයේ ආයතනවල සහයෝගීතාවයෙන් සහ ඵලදායී සහභාගිත්වයෙන් යුතුව හඳුනාගත් ප්‍රමුඛතා ස්ථාන සඳහා 2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනතින් සංශෝධන කරන ලද 1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනතේ විධිවිධාන සහ ඒ යටතේ සාදන ලද නියෝගවලට අනුකූලව සවිස්තරාත්මක විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම් පිළියෙළ කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ස්ථාන ලෙස කළමනාකරණය කළ යුතු ස්ථාන තෝරා ගැනීම.
2. නෛතික මායිම් ස්ථාපනය කිරීම සහ ඵලදායී ස්ථාන විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ස්ථාන ලෙස ගැසට් නිවේදනයක් මගින් ප්‍රකාශයට පත් කිරීම.
3. දේශීය සහයෝගීතාවයෙන් විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය සැලසුම් කිරීමේ දී වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024 හි දක්වා ඇති මාර්ගෝපදේශවලට අනුකූලව ආයතනික යාන්ත්‍රණ ස්ථාපනය කිරීම සහ ප්‍රාදේශීය/ දිස්ත්‍රික්/ ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාල මට්ටමේ දී ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා පහසුකම් සැලසීම.
4. තිරසර මූල්‍ය යාන්ත්‍රණ ස්ථාපනය කිරීම.
5. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලියේ ප්‍රගතිය හා බලපෑම් තක්සේරු කිරීම සඳහා සහභාගිත්ව අධීක්ෂණ සැලසුම් සකස් කිරීම.

ක්‍රමෝපාය 1.1.2

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය, ක්‍රියාත්මක කිරීමේ සහ පශ්චාත්- ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රියාවලිය සඳහා ප්‍රාදේශීය සහයෝගීතාවය සහ සහභාගිත්වය වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා යාන්ත්‍රණයක් සකස් කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. මෙම ක්‍රියාවලිය තුළ පාර්ශවකරුවන්ගේ සහයෝගීතාවය සහ සහභාගිත්වය සඳහා රුකුලක් වන හෝ වළක්වන සාධක හඳුනාගැනීම හා නිර්ණය කිරීම සඳහා පාර්ශවකරුවන්ගේ විශ්ලේෂණයක් අදාළ ස්ථානවල තුළ සිදුකිරීම.
2. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය තුළ සියලුම පාර්ශවකරුවන්ගේ මනා සහයෝගීතාවය සහ සහභාගිත්වය සහතික කරගැනීම සඳහා සන්නිවේදන සැලසුමක් සකස් කිරීම.
3. මධ්‍යම රජය/ ප්‍රාදේශීය පළාත් පාලන ආයතන, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සම්බන්ධීකරණ කමිටු සහ පාර්ශවකාර කණ්ඩායම් අතර සිරස් සහ තිරස් සබඳතා ස්ථාපනය කිරීම.
4. ප්‍රජාවන් වෙත පාලන ප්‍රතිලාභ සහතික කිරීම සඳහා ප්‍රාදේශීය සහයෝගීතාවය සහ සහභාගිත්වය දිරිමත් කිරීම සඳහා දිරිදීමනා යෝජනා ක්‍රමයක් සකස් කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 1.2

අතීතයේ දී ව්‍යාපෘති පාදක ප්‍රවේශයක් හරහා දැනටමත් ක්‍රියාත්මක කරඇති විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ස්ථාන නැවත නම් කිරීම හා පුනර්ජීවනය කිරීම.

ක්‍රමෝපාය 1.2.1

ව්‍යාපෘති පාදක ප්‍රවේශයක් හරහා දැනටමත් සැලසුම්කර සහ ක්‍රියාත්මක කර ඇති විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ගැසට් නිවේදනයක් හරහා විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ලෙස ප්‍රකාශයට පත්කිරීම සහ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී අත්දුටු දුර්වලතා නිවැරදි කර ගන්නීමත් කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. 2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනත යටතේ සාදන නව රෙගුලාසි ප්‍රකාරව විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සම්බන්ධීකරණ කමිටු ස්ථාපනය කිරීම.
2. 5.2 කොටසේ දක්වා ඇති මාර්ගෝපදේශ අනුගමනය කිරීම.
3. ප්‍රධාන බාධා හඳුනාගැනීම, උගත් පාඩම් විශ්ලේෂණය කිරීම, තත්ත්ව විශ්ලේෂණයක් සිදුකිරීම සහ දැනට ක්‍රියාත්මක විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම් ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී අත්දැකීමට සිදුවූ අඩුපාඩු නිවැරදි කිරීමේ විසඳුම් සොයා ගැනීම සහ ක්‍රියාවලිය අඛණ්ඩව ඉදිරියට ලෙන යෑම සඳහා පහසුකම් සැලසීම.
4. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ව්‍යාපෘති අධීක්ෂණය සහ ඇගයීම සඳහා වැඩසටහනක් ආයතනගත කිරීම සහ වැඩිදියුණු වූ කළමනාකරණ කාර්යක්ෂමතාවයක් සඳහා පසු පෝෂණ යාන්ත්‍රණයක් ස්ථාපනය කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 1.3

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම් සම්පාදනය කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම ජාතික මට්ටමේ නීති වලට අනුකූලව සිදුකළ යුතු ය.

ක්‍රමෝපාය 1.3.1

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්/ සැලසුම්කරණ ක්‍රියාවලිය සහ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී ජාතික මට්ටමේ අනෙකුත් ජාතික මට්ටමේ නීතිවලට පවතින අනුකූලතාවය පවත්වා ගැනීම සහතික කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. අනෙකුත් ජාතික මට්ටමේ පවතින නීතිවලට අනුකූලව විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රියාවලිය පවත්වා ගැනීම සඳහා කාර්ය පටිපාටි, අදහස්, සහ ක්‍රමවේද විස්තර කරමින් මාර්ගෝපදේශ පොතක් පිළියෙල කිරීම.
2. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය සම්බන්ධයෙන් දැනුවත් කිරීමේ වැඩසටහන් පළාත්, දිස්ත්‍රික් සහ ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාල මට්ටමේ පාර්ශවකරුවන් සඳහා පැවැත්වීම.

ප්‍රතිපත්තිය 1.4

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම් ක්‍රියාත්මක කිරීම වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා පළාත් පාලන ආයතනවල සහ අදාළ රජයේ ආයතනවල ධාරිතාවයන් ශක්තිමත් කෙරේ.

ක්‍රමෝපාය 1.4.1

පුහුණු හා දැනුවත් කිරීමේ වැඩසටහන් සහ ඵලදායී නීති හරහා පළාත් පාලන ආයතනවල සහ අදාළ රජයේ ආයතනවල විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම් ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ධාරිතාවය වැඩිදියුණු කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලි පිළිබඳ පුහුණු හා දැනුවත් කිරීමේ වැඩසටහන් ප්‍රවර්ධනය කිරීම.
2. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය සඳහා නීතිමය රාමුව තවදුරටත් ශක්තිමත් කිරීම.
3. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සම්බන්ධීකරණ කමිටු හරහා වෙරළබඩ වාසස්ථාන සංරක්ෂණය කිරීමේ සහයෝගීතා කළමනාකරණය ප්‍රවර්ධනය කිරීම.
4. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා ප්‍රජාවන්, රජය/ අර්ධ රජයේ ආයතන, දිස්ත්‍රික් ලේකම් කාර්යාල සහ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සම්බන්ධීකරණ කමිටුවල වගකීම් සඳහා මාර්ගෝපදේශ ඇතුළත් කිරීම.
5. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය සඳහා පළාත් පාලන මට්ටමේ නිලධාරීන්ගේ ධාරිතාවයන් ශක්තිමත් කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 1.5

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය ජාතික හා කලාපීය සංවර්ධන ප්‍රයත්නයන් සමඟ සංයෝජනය කෙරේ.

ක්‍රමෝපාය 1.5.1

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ස්ථානවල සැලසුම්කරණය හා කළමනාකරණය යෝග්‍ය පරිද්දෙන් කලාපීය/ ඒකාබද්ධ ජාතික සංවර්ධන ව්‍යාපෘති සඳහා අන්තර්ගත කිරීම/ ඒකාබද්ධ කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. කලාපීය ව්‍යාපෘති/ ඒකාබද්ධ ජාතික ව්‍යාපෘති වලට විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම් අන්තර්ගත කිරීම සඳහා යාන්ත්‍රණයක් හඳුනාගැනීම සඳහා ආර්ථික සංවර්ධනය සඳහා වගකීම දරන අමාත්‍යාංශය සමඟ සම්බන්ධීකරණය පවත්වාගැනීම.
2. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලියේ ක්‍රියාකාරකම් සඳහා පුද්ගලික අංශයේ සහභාගිත්වය සඳහා පහසුකම් සැලසීමට යාන්ත්‍රණයක් ස්ථාපනය කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 1.6

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී පරිසර පද්ධති සේවාවල හඳුනානොගත් ආර්ථික අගය සම්බන්ධයෙන් පුළුල් ඇගයීමක් සිදුකර එය උපයෝගීකර ගැනීම හා අන්තර්ගත කිරීම.

ක්‍රමෝපාය 1.6.1

සංරක්ෂණ අරමුණු සමඟ සංවර්ධන අවශ්‍යතා තුළනය කරගනිමින් පරිසර සංරක්ෂණය, සංවර්ධනය හා ජීවනෝපාය මාර්ග වලට අදාළ තීරණ ගැනීමේ දී පරිසර පද්ධති සේවාවල සැබෑ ආර්ථික වටිනාකම හඳුනාගැනීම සහ ඒ සම්බන්ධයෙන් මනා අවධානයක් යොමු කරනු ලැබේ.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. හැකි සෑම අවස්ථාවකම ඵලදායී සහ සාර්ථක තීරණ නිශ්චය කරගැනීම සඳහා පරිසර පද්ධති සේවාවලට අදාළව පාරිසරික තක්සේරුවක් සිදුකිරීම.
2. වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවල සැඟවී ඇති හෝ හඳුනානොගත් වැදගත්කම හා වටිනාකම විශේෂණය කර දැක්වීමේ වැඩසටහන් පැවැත්වීම.
3. පාරිසරික ඇගයීම් සිදුකිරීම සඳහා සහයෝගීතා ආයතනවල ධාරිතා වැඩිදියුණු කිරීම.

ප්‍රතිපත්තිය 1.7

වෙරළබඩ සම්පත්වල තිරසර උපයෝගීතාවය සහතික කිරීම සඳහා විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ස්ථානවල ප්‍රජාවන්ගේ ජීවනෝපාය වැඩිදියුණු කෙරේ.

ක්‍රමෝපාය 1.7.1

ජීවනෝපාය සහ වෙරළබඩ සම්පත් කළමනාකරණයට අදාළ ගැටලු සවිස්තරාත්මකව විමර්ශනය කෙරෙන අතර තිරසර ආකාරයෙන් ප්‍රජාවල ජීවනෝපායන් වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා අවශ්‍ය යාන්ත්‍රණය විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය තුළට අන්තර්ගත කිරීම සිදු කෙරේ.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ස්ථානවල වෙරළබඩ සම්පත් උපයෝජනය සහ ප්‍රජාවන්ගේ ජීවනෝපායට අදාළ ගැටලු විමර්ශනය කිරීම.
2. හඳුනාගත් ගැටලු අවම කිරීම සඳහා පසුගිය අත්දැකීම් පදනම් කරගෙන තිරසර ජීවනෝපාය වැඩිදියුණු කිරීමේ ක්‍රමෝපාය සකස් කිරීම සහ ක්‍රියාත්මක කිරීම.
3. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ස්ථානවල ජීවනෝපාය සංවර්ධනය හා වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා පුද්ගලික අංශයේ සහභාගිත්වය ප්‍රවර්ධනය කිරීම.
4. ක්‍රියාත්මක කරන ලද ජීවනෝපාය සංවර්ධන වැඩසටහන්වල ක්‍රියාවලිය, නිමැවුම් සහ ප්‍රතිඵල ඇගයීම සඳහා යෝග්‍ය අධීක්ෂණ යාන්ත්‍රණ ක්‍රියාවට නැංවීම.

ප්‍රතිපත්තිය 1.8

නම් කරන ලද විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ස්ථාන සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීම දේශීය හා ජාත්‍යන්තර රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන සහ ආධාර ප්‍රදාන ආයතන අතර ප්‍රවර්ධනය කෙරේ.

ක්‍රමෝපාය 1.8.1

නම් කරන ලද විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ස්ථාන සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීමට අදාළව ප්‍රධාන පාර්ශවකාර භූමිකාවක් ඉටු කිරීමට හැකිවන පරිද්දෙන් ජාත්‍යන්තර සහ දේශීය රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන සහ ආධාර ප්‍රදාන ආයතනවල මෙම කටයුතුවල නිරතවීම සඳහා පහසුකම් සැලසීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග:

1. නම් කරන ලද විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ස්ථාන සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීමට අදාළව ප්‍රධාන පාර්ශවකාර භූමිකාවක් ඉටු කිරීමට හැකිවන පරිද්දෙන් නව නියෝග සකස් කිරීම.
2. UNDP-GEF small grant programme වැනි ජාත්‍යන්තර සංවිධානවල වැඩසටහන් හරහා නම් කරන ලද විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ස්ථාන සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීම ප්‍රවර්ධනය කිරීම සඳහා පරිසර අමාත්‍යාංශය, විදේශ සම්පත් දෙපාර්තමේන්තුව සහ අනෙකුත් අදාළ නියෝජිතායතන සමඟ සම්බන්ධීකරණය පවත්වා ගැනීම.

අරමුණ 2

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය තුළ හඳුනාගත් ප්‍රමුඛතා ස්ථානවල ක්‍රියාත්මක කිරීම ඔස්සේ සංවේදී පරිසර පද්ධති තිරසර ආකාරයෙන් කළමනාකරණය කෙරේ.

ප්‍රතිපත්තිය 2.1

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ ක්‍රියාවලිය තුළ හඳුනාගත් ඉහළ ප්‍රමුඛතා ස්ථානවල සැලසුම් කිරීම සහ ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා රාජ්‍ය නොවන සංවිධානවල හා පුද්ගලික අංශයේ ආයතනවල සෘජු මැදිහත්වීම සහ අර්ථාන්විත සහභාගිත්වය ප්‍රවර්ධනය කිරීම.

ක්‍රමෝපාය 2.1.1

විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීම තුළ රාජ්‍ය නොවන සංවිධානවල හා පුද්ගලික අංශයේ සහභාගිත්වය හා සෘජු නියැලීම සඳහා නෛතික සහ ආයතනික වේදිකාවක් සකස් කිරීම.

යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග

1. වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව යටතේ සහ මහ පෙත්වීම යටතේ විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා වගකීම දැරීමට හැකිවන පරිද්දෙන් නියෝග සැකසීම.
2. විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ සැලසුම්කරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා බාහිර පාර්ශවකරුවන්ගේ නියැලීම සඳහා පහසුකම් සැලසීම සඳහා නියමිත කාලරාමු සමඟ මෙහෙයුම් මාර්ගෝපදේශ සකස් කිරීම.
3. රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන සහ පුද්ගලික අංශයේ ආයතනවල සහයෝගය ලබාගැනීමට සහ ඔවුන් අතර උනන්දුව වැඩිකිරීම සඳහා දැනුවත් කිරීමේ මෙහෙයුම් පැවැත්වීම.

ආශ්‍රේය ග්‍රන්ථ:

1. Coast Conservation and Coastal Resource Management Department, (2014), Evaluation of Special Management Area (SMA) in Sri Lanka (unpublished).
2. Coast Conservation and Coastal Resource Management Department, (2004), Revised Coastal Zone Management Plan.
3. Government of Sri Lanka, (2012) Coast Conservation and Coastal Resource Management Act No.57 of 1981.
4. Government of Sri Lanka, (2011) Coast Conservation (Amendment) Act No 49 of 2011.
5. Clemett, Alexandra; Senaratne, Sonali; and Banda, R; (2004) Can Coastal Zone management in Sri Lanka. Sustain Local livelihoods and Ecosystems? Policy Process Analysis Paper 2, Improving Policy Livelihood Relationship in South Asia, Stockholm Environmental Institute (SEI), York, UK.

6. De C, osse, P.J., and Jayawickrama, S.S. 1996. Co-management of resources in Sri Lanka: Status, Issues and Opportunities. USAID/Sri Lanka Natural Resources and Environmental Policy Project, Colombo.
7. De Silva, Sanjiv; Senaratne, Sellamuttu, Sonali;Kodituwakku, DekshikaCharmini; Atapattu, Sitara S; (2011) Governance Performance in Integrated Coastal Management in Sri Lanka, Country Report, Colombo IUCN Sri Lanka.
8. CCD. 1997. Revised Coastal Zone Management Plan, Sri Lanka, 1997. Colombo: Coast Conservation Department. Ministry of Fisheries and Aquatic Resources Development.
9. Jayatilake, A.;Pallewatta, N.; and Wickramanayake, J. 1998. The practice of community based conservation in Sri Lanka. In Community and Conservation: Natural Resource Management in South and Central Asia. Ed. A. Kothari, N. Pathak, R.B. Anuradha, and B. Taneja, New Delhi: Sage Publication.
10. Landstorm Ingegerd (2006), Towards Collaborative Coastal Management in Sri Lanka? a study of Special Area Management in Sri Lanka's Coastal Region.
11. Lowry, K.;Pallewatte, N.; and Dainis.A.P. 1997. Special Area Management Projects at Hikkaduwa and Rekawa.A Preliminary Assessment. CRMP, Colombo.
12. Lowry, K., Pallewatte, N., and Dainis, A.P., 1999. Policy-relevant assessment of community-level coastal management projects in Sri Lanka. Ocean and Coastal Management 42 (8): 717 – 745.
13. Wickramaratne, H.J.M. and A.T.White. 1992. Concept paper on Special Area Management for Sri Lankan Coasts. Working Paper No.10, 1992. CRMP Colombo.
14. Senaratna, S. 2003. Factors influencing the sustainability of livelihoods in rural coastal communities in Sri Lanka. PhD Upgrade Report. Imperial College London.
15. HSAMCC/CCD/NARA/Department of Wildlife Conservation/DWLC/CRMP/, 1996. Special Area Management Plan for Hikkaduwa Marine Sanctuary and Environs. Sri Lanka. Hikkaduwa Special Area Management and Marine Sanctuary Coordinating Committee, Coast Conservation Department, National Aquatic Resources Agency, Department of Wildlife Conservation and Coastal Resources Management Project.
16. RSAMCC/CCD/NARA/CRMP. 1996. Special Area Management Plan for Rekawa Lagoon, Sri Lanka. Rekawa Special Area Management Coordinating Committee/ Coast Conservation Department/ National Aquatic Resources Agency/ and Coastal Resources Management Project.

6 වැනි පරිච්ඡේදය - නියාමන යාන්ත්‍රණය

6.1 හැඳින්වීම

වෙරළ කලාපය තුළ ක්‍රියාකාරකම් හා සම්පත් කළමනාකරණය සඳහා 1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනතේ නියාමන රාමුව ඵලදායී කළමනාකරණ මෙවලමක් ලෙස වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් යොදා ගැනේ. ප්‍රධාන වෙරළබඩ ගැටලු සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කිරීමට සහ කළමනාකරණ පියවරවල තීරණයට සහතික කිරීම සඳහා, විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ, අන්තර්-ආයතනික සම්බන්ධීකරණය, අනුකූලතා අධීක්ෂණය, පර්යේෂණ සහ විමර්ශන, සහ මහජනතාව දැනුවත් කිරීම මොවුන්ගේ අතිරේක කළමනාකරණ මෙවලම් යොදාගැනීම තුළින් ද වැදගත් කාර්යභාරයක් ඉටු වේ. වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ වෙරළබඩ සම්පත් කළමනාකරණ ක්‍රමෝපායේ නියාමන මෙවලම්වලට මේවා මෑත ඉතිහාසයේ අනුපූරකයක් වශයෙන් පැවතීණි.

වෙරළ කලාපයට අදාළ නියාමන යාන්ත්‍රණය පහත අංගවලින් සමන්විත වේ:

- බලපත්‍ර පටිපාටිය ක්‍රියාත්මක කිරීම
- බලපත්‍ර නිකුත් නොකරනු ලබන කාර්යයන් තහනම් කිරීම
- පස සිටුව ප්‍රමිත, විවලනයන් හා බැහැර කිරීම් නියම කිරීම
- සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් සඳහා අනුකූලතා අධීක්ෂණය
- සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් පාලනය කිරීම
- අනවසර සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් පාලනය කිරීම
- විශේෂිත සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් සඳහා ප්‍රමිතීන් හා මාර්ගෝපදේශ ලබාදීම
- පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරුවෙහි (EIA) සහ මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාවෙහි (IEE) අවශ්‍යතාවය
- බලපෑමට යටත් වන ප්‍රදේශ නියම කිරීම සහ පාලනය කිරීම
- සංරක්ෂණ ප්‍රදේශ ප්‍රකාශයට පත් කිරීම
- විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශ (SMAs) නියම කිරීම හා කළමනාකරණය
- සංචාරක සංවර්ධන ප්‍රදේශ නියම කිරීම සහ කළමනාකරණය කිරීම

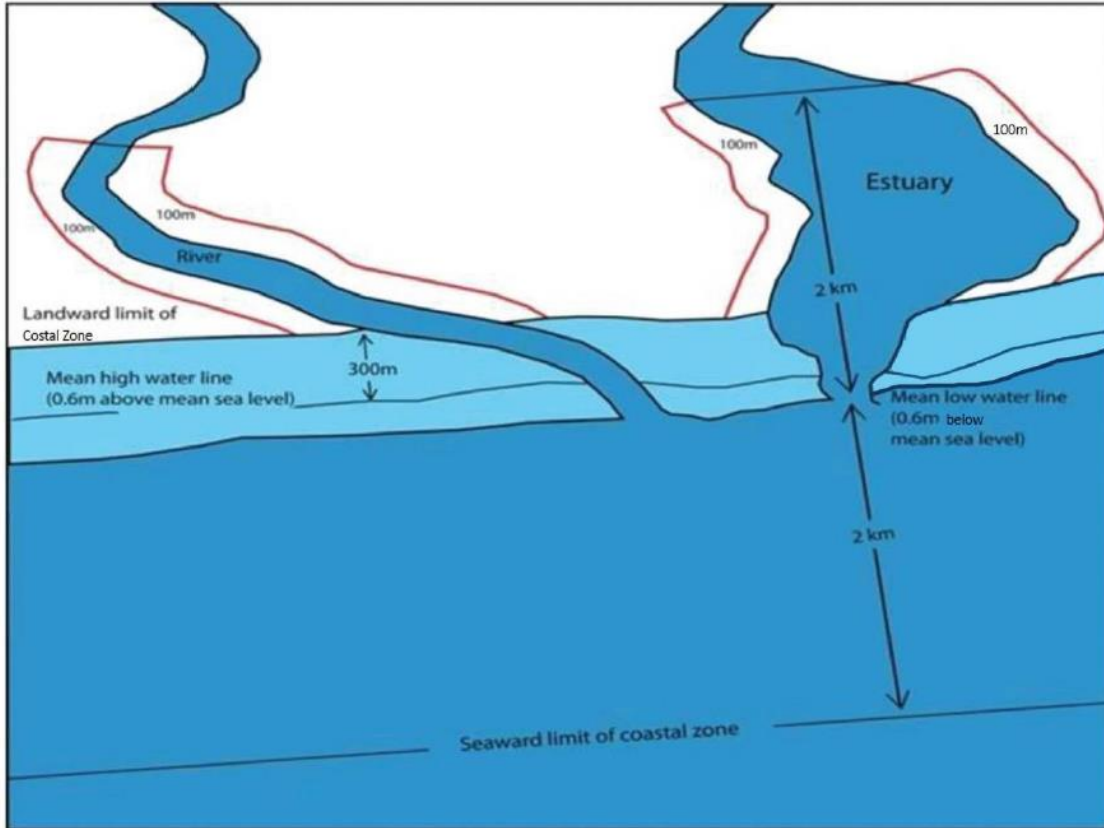
6.1.1 වෙරළ කලාපය අර්ථ දැක්වීම

2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනතින් සංශෝධන කරන ලද 1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනත මගින් “වෙරළ කලාපය” මෙසේ අර්ථ දැක්වා තිබේ.

“වෙරළ කලාපය” යන්නෙන්, මධ්‍ය වඩදිය ඉම සිට ගොඩබිම දෙසට මීටර් තුන්සියයක සීමාවක් සහ මධ්‍ය බාදිය ඉම සිට මුහුද දෙසට කිලෝ මීටර් දෙකක සීමාවක් ඇතුළත පිහිටි ප්‍රදේශය අදහස් වන අතර ස්ථිර වශයෙන් හෝ කලින් කල මුහුදට සම්බන්ධ වූ ගංගා, දියපාරවල්, කලපු හෝ වෙනත් යම් ජල කඳක් සම්බන්ධයෙන් වනවිට, ගොඩබිම දෙසට මායිම් වූ, ඒවායේ ස්වාභාවික ඇතුළුවීමේ ලක්ෂ්‍ය අතර අදින ලද සෘජු පාද රේඛාවකට ලම්බකව මතින ලද කිලෝ මීටර් දෙකක සීමාවකට ව්‍යාප්ත විය යුතු අතර, එසේ මුහුදට සම්බන්ධ වූ ඒ ගංගා, දිය පාරවල් සහ කලපු හෝ වෙනත් යම් ජල කඳක් ද ඊට ඇතුළත් වේ.

(සෘජු පාද රේඛාවක් ස්ථාපනය වන අයුරින් ස්වාභාවික ඇතුළුවීමේ ලක්ෂ්‍යය පවතින ස්ථාන වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් නිර්ණය කළ යුතු ය)

රූපය 6- 1: 2011 අංක 49 දරන පනතින් සංශෝධිත 1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනත මඟින් අර්ථ දක්වා ඇති වෙරළ කලාපය

6.2 අවසර පත්‍ර පිළිබඳ කාර්ය පටිපාටිය

වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් “වෙරළ කලාපයේ” සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් කළමනාකරණය කිරීම සඳහා භාවිතා කරන ප්‍රධාන නියාමන මෙවලම වනුයේ අවසර පත්‍ර පිළිබඳ කාර්ය පටිපාටිය යි. මෙම කාර්ය පටිපාටියේ ප්‍රධාන අරමුණ වනුයේ සංවර්ධන කාර්යයන්වල අහිතකර බලපෑම් වළක්වාගැනීම හෝ අවම කරගැනීම සිදුකරගත හැකි ආකාරයෙන් සංවර්ධන කටයුතු මෙහෙයවීම වේ. මෙම කාර්ය පටිපාටිය හරහා, වෙරළ පරිසරයට අහිතකර හෝ අනුකූල නොවන කාර්යයන් පාලනය කරන අතර වෙරළ කලාපයේ ගුණාත්මකඛව, ස්ථායීතාවය හා ඵලදායීතාවය පවත්වා ගැනේ. එනිසා, වෙරළ කලාපය තුළ යම් සංවර්ධන කාර්යයක නිරතවීමට අපේක්ෂා කරන ඕනෑම තැනැත්තෙකු, පුද්ගලික හෝ රාජ්‍ය අංශය හෝ වෙළා, (අවසර බලපත්‍ර අවශ්‍ය නොමැති බවට නිශ්චය කර දක්වා ඇති ක්‍රියාකාරකම් හැරුණවිට) වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් විසින් නිකුත් කරන අවසර පත්‍රයක් ලබාගැනීම වෙරළ සංරක්ෂණ පනත යටතේ අනිවාර්ය කර තිබේ. අවසර පත්‍රයක් රහිතව වෙරළ කලාපය තුළ සිදුකළ හැකි කාර්යයන් 1983 සැප්තැම්බර් 2 දිනැති අංක 260/22 ගැසට් පත්‍රය මගින් ප්‍රකාශිත 1983 අංක 1 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ නියෝගවල දක්වා තිබේ. අවසර පත්‍රයක් ලබාගත යුතු කාර්යයන් පහත දැක්වේ.

6.2.1 අවසර බලපත්‍ර අවශ්‍ය වන “වෙරළ කලාපය” තුළ සිදුකරන සංවර්ධන කාර්යයන්

වෙරළ කලාපය තුළ සිදුකරන බොහෝ සංවර්ධන කාර්යයන් සඳහා, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්වරයා විසින් නිකුත් කරන බලපත්‍රයක් අවශ්‍ය කෙරේ. එවැනි කාර්යයවලට නිදසුන් පහත දැක්වේ:

- මිටි මායිම් තාප්ප වැනි නේවාසික කාර්යයන් සඳහා යටිතල පහසුකම් සහ එවැනි අදාළ ව්‍යුහ
- කර්මාන්ත හා අනෙකුත් වාණිජ ඉදිකිරීම්
- පිහිනුම් තටාක වැනි සංචාරක හා විනෝදාස්වාද කාර්යයන් සඳහා යටිතල පහසුකම්
- වාණිජ හා ධීවර වරාය ඉදිකිරීම් සහ ජලතරණ මාර්ග
- මහාමාර්ග, පාලම්, උමඟවල් හා දුම්රිය මාර්ග
- පොදු හා ආගමික කාර්යයන් සඳහා යටිතල පහසුකම්
- වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව හැර වෙනත් පුද්ගලික පාර්ශවයක් විසින් සිදුකරන වෙරළ තීරය ආරක්ෂණය කිරීමේ ඉදිකිරීම්
- අපජලය පිරිමීම කිරීමේ යටිතල පහසුකම්, අපවහන නළ හා සමුද්‍රීය පිටවුම් නළ
- මුහුදු ජලයේ ලවණ හරණය, මුහුදු ජලය ලබාගැනීම හා ඉවතලන ජලය බැහැර කිරීම (සමුද්‍රීය පිටවුම් නළ) සඳහා යටිතල පහසුකම්
- ජලජීවි වගා පහසුකම් හා සමුද්‍රීය ගොවිපොළ සඳහා ඉදිකිරීම්
- සන අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම්
- වැලිපර කැණීම, පිරවීම, බෑවුම් කිරීම හා බිඳුම්
- භූමි අලංකරණය හා වෙරළ උද්‍යාන සංවර්ධනය කිරීම
- කැණීම් සහ බනිජ ද්‍රව්‍ය නිස්සාරණය
- බලශක්ති උත්පාදන ව්‍යාපෘති
- වැලි, මුහුදු පැලෑටි සහ සිප්පු කටු ඉවත් කිරීම
- දූපත් ගොඩකිරීම් හා නිර්මාණය සහ අතිරේක ආරක්ෂණ ව්‍යුහ ඉදිකිරීම්
- අපවහන මාර්ග ඉදි කිරීම
- වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව හැර වෙනත් ඕනෑම පුද්ගලික පාර්ශවයක් විසින් සිදුකරන ගංවතුර හෝ වෙනත් ආපදාවක් පාලනය කිරීමට අදාළව සිදුකරන ඉදි කිරීම්, කැණීම් හා බිඳ දැමීම්
- වෙරළ කලාපය තුළ යම් ජල ස්කන්ධයක ඉවුරු බාදනය වැළැක්වීම සඳහා ඉදිකිරීම් හෝ යම් ජල ප්‍රදේශයක් පිරවීම
- වෙරළ කලාපයෙහි භෞතික ස්වභාවය වෙනස් වීමට බලපාන වෙනත් ඕනෑම ක්‍රියාකාරකමක්

6.2.2. වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් විසින් නිකුත් කරන අවසර පත්‍රයක් රහිතව වෙරළ කලාපය තුළ සිදුකළ හැකි නියම කර ඇති කාර්යයන්

- මසුන් ඇල්ලීම
- වෙරළ අස්ථාවර නොකරන හෝග වගාව
- ශාක හා වෙනත් වෘක්ෂලතාදිය සිටුවීම (වෙරළෙහි හැර)
- මෙම සැලැස්ම තුළ 2 වැනි පරිච්ඡේදයේ දක්වා ඇති වෙරළ බාදන කළමනාකරණ ක්‍රමෝපාය සහ හදිසි අවස්ථා කාර්ය පටිපාටිවලට අනුකූලව වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් වෙරළ ආරක්ෂණ ව්‍යුහ ඉදිකිරීම් හා නඩත්තු කිරීම.

6.2.3 අවසර පත්‍ර වර්ගීකරණය

1990, 1997, 2004 සහ 2018 වර්ෂවල වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්මවල් වලින් කාණ්ඩ තුනක් යටතේ අවසර පත්‍ර හඳුන්වා දී තිබේ. එනම් ප්‍රධාන අවසර පත්‍ර, සුළු අවසර පත්‍ර සහ හදිසි අවස්ථා අවසර පත්‍ර වශයෙනි. වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024 මගින් මෙය කාණ්ඩ දෙකකට පමණක් සීමා කර තිබේ. ඒ අනුව, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් විසින් නිකුත් කරන අවසර පත්‍ර කාණ්ඩ දෙකකි, එනම් “A කාණ්ඩය” අවසර පත්‍ර සහ “B කාණ්ඩය” අවසර පත්‍ර වශයෙනි.

“A” වර්ගය	“B” වර්ගය
<p>සංවර්ධන හෝ වෙනත් කාර්යයකට නිකුත් කරන, ඒ සඳහා මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාවක් (IEE) හෝ පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාවක් (EIA) අවශ්‍ය කරන අවසර පත්‍රයක් “A කාණ්ඩය” අවසර පත්‍රයක් ලෙස හැඳින්වේ.</p>	<p>සංවර්ධන හෝ වෙනත් කාර්යයකට නිකුත් කරන, ඒ සඳහා මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාවක් (IEE) හෝ පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාවක් (EIA) අවශ්‍ය නොකරන අවසර පත්‍රයක් “B කාණ්ඩය” අවසර පත්‍රයක් ලෙස හැඳින්වේ.</p> <p>හදිසි අවස්ථා තත්ත්වයක දී ඇතිවන අහිතකර බලපෑම් අවම කර ගැනීම සඳහා නිකුත් කරන අවසර පත්‍රයක් ද “B කාණ්ඩය” යටතට ගැනේ.</p>

හදිසි තත්ත්වයක දී ඇතිවන අහිතකර බලපෑම් අවම කර ගැනීම සඳහා “B කාණ්ඩය” අවසර පත්‍රයක් නිකුත් කරන අවස්ථා පහත පරිදි වේ:

- ගං වතුර හෝ වෙනත් ඕනෑම ස්වභාවික ආපදාවක් පාලනය කිරීමේ පියවර වශයෙන්
- ගං වතුර වැළැක්වීම සඳහා වැලිපර ඉවත් කිරීම
- මුහුදු ජලය ඇතුළුවීම වැළැක්වීම සඳහා තාවකාලික පදනමින් ඉදිකරන ව්‍යුහ සඳහා
- “A කාණ්ඩය” හෝ “B කාණ්ඩය” අවසර පත්‍රයක් ලබාගැනීම සිදුකරන තුරු, මහජනතාවගේ ජීවිතවලට හෝ පොදු/පෞද්ගලික දේපළවලට හානියක්/ විනාශයක් සිදුවීමේ ප්‍රවණතාවයක් පවතින අවස්ථාවකදී සිදුකළ යුතු මැදිහත්වීම් සඳහා
- ජාතික ආරක්ෂාව සම්බන්ධයෙන්

හදිසි අවස්ථා තත්ත්වයක දී නිකුත් කරන අවසර පත්‍රයක වලංගු කාල සීමාව වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් විසින් තීරණය කරනු ලැබේ.

6.2.4 අවසර පත්‍ර නිකුත් කිරීම සඳහා වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් විසින් ඇගයීම කළයුතු නිර්ණායක

යෝජිත කාර්යය සම්බන්ධයෙන් පහත කරුණු සලකා බැලේ.

- මෙම සැලැස්මේ පරිච්ඡේද 2-5 දක්වා ඇති කළමනාකරණ ප්‍රතිපත්ති සහ යම් අතිරේක මාර්ගෝපදේශවල දක්වා ඇති කරුණු සමඟ අනුකූලතාවය
- මෙම සැලැස්ම යටතේ දක්වා ඇති තහනම් කාර්යයක් නොවන බව

- අදාළ මාර්ගෝපදේශවල වෙරළ පසුසිට ප්‍රමිතවල විචලන හා ඉවත් කිරීම් සඳහා අදාළ වීම
- මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය විසින් වායු/ජලයේ ගුණාත්මකඛව, ශබ්ද හා කම්පන සම්බන්ධයෙන් නිකුත් කර ඇති ජාතික ප්‍රමිතවලට අනුකූලවීම
- පොදු මහජනතාවට වෙරළ වෙත හා වෙරළ ඔස්සේ ප්‍රවේශ වීමට ඇති අයිතිය උල්ලංඝනය නොවීම වෙරළ ඔස්සේ තිරස් හා සිරස් වෙරළ වෙත පොදු ප්‍රවේශය සහතික කිරීම
- දැනට කෙරීගෙන යමින් පවතින ධීවර කටයුතු වැළැක්වීම හෝ බාධා නොවන බව සහතික කිරීම.
- අදාළ නියෝජිතායතනවල කලාපිකරණ යෝජනා ක්‍රමවල අරමුණු සහ/හෝ වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් නියම කරන මාර්ගෝපදේශවලට අනුකූලවීම.
- වගුව 6.3 හි දක්වා ඇති පරිදි වෙරළ කලාපයේ සංරක්ෂණය බල ප්‍රදේශවලට මායිම්ව පිහිටා නොතිබීම.
- පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව විසින් නම් කරන ලද පුරාවිද්‍යාත්මක, ඓතිහාසික හෝ සංස්කෘතික ස්ථානයක සිට නිශ්චිත කර ඇති අරිය සීමාව තුළ පිහිටා නොතිබීම.
- වෙරළ සංරක්ෂණ පනතේ විධිවිධාන යටතේ ප්‍රකාශයට පත්කර ඇති බලපෑමට යටත්වන ප්‍රදේශයක හෝ සංරක්ෂණ ප්‍රදේශයක පිහිටා නොතිබීම.
- අනවසරයෙන් ගොඩ කරන ලද ස්ථානයක නොපිහිටීම.
- මහාමාර්ග, ඇළ මාර්ග, ගංගා, කලපු හෝ ස්ථීරව හෝ යම් කාල සීමාවල දී මුහුදු සමඟ සම්බන්ධ වන වෙනත් ජල ස්කන්ධ වලට අදාළව වෙන්කර ඇති ඉඩ සීමා සැලසුම්කිරීමේ අවශ්‍යතා සමඟ අනුකූල වීම.
- වෙරළ ඉදිරි කලාපයේ වෘක්ෂලතා වැස්ම ඉවත් නොකිරීම.
- මෙම යෝජිත කාර්යය තුළ අඩු පහසුකම් සහිත ප්‍රදේශ ආශ්‍රිතව, වාණිජ ඉදිකිරීම්, පදිංචිය සඳහා නිවාස සහ කර්මාන්ත ඉදි කිරීම වැනි කටයුතු තිබේ නම්, ද්‍රව හා සන අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම සඳහා කාර්යක්ෂම හා ප්‍රමාණවත් ආකාරයෙන් ඉඩකඩ තිබීම.
- වැලි වැටි ආශ්‍රිතව සිදුවන ස්වාභාවික ක්‍රියාවලි සඳහා බාධාවක් වන ආකාරයෙන් යෝජිත කාර්යය සිදු නොවන බව.

6.2.5 වැලි ගොඩ දැමීම සඳහා අවසර පත්‍ර නිකුත් කිරීමේ මාර්ගෝපදේශ

වාණිජ නොවන භාවිතය සඳහා වැලි ගොඩ දැමීම පිණිස අවසර පත්‍ර නිකුත් කිරීමේදී පහත සඳහන් මාර්ගෝපදේශ අදාළ වේ. එසේ වුවද, මෙම සැලැස්ම ක්‍රියාත්මක වන කාලසීමාව තුළ වෙරළ කලාපයේ පවතින ගතික තත්ත්වයන් සැලකිල්ලට ගෙන ස්ථානීය මාර්ගෝපදේශ කලින් කලට අවශ්‍යතානුකූලව නිකුත් කළ හැකි ය.

- වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් නිශ්චය කරන ස්ථානවලින් පමණක් වැලි ඉවත් කර ගැනීම සඳහා අවසර ලැබේ. දෙපාර්තමේන්තුව විසින් නිශ්චය කරන පරිදි, මෙම නිශ්චිත ස්ථාන කාලයෙන් කාලයට වෙනස් විය හැකි ය.
- ගං මෝය, ඇළ මාර්ග, කලපු හෝ ස්ථීරව හෝ යම් කාල සීමාවල දී මුහුදු සමඟ සම්බන්ධ වන වෙනත් ජල ස්කන්ධවල සිට මීටර් 500ක් දක්වා දුරකට පවතින ස්ථානවලින් වැලි ඉවත් කිරීම සඳහා අවසර නොලැබේ.
- “සීමාකළ සංවර්ධන කලාපයක” (එනම් ගං මෝය, ඇළ මාර්ග, කලපු හෝ ස්ථීරව හෝ යම් කාල සීමාවල දී මුහුදු සමඟ සම්බන්ධ වන වෙනත් ජල ස්කන්ධවල සිට මීටර් 500ක් දක්වා දුරක් ඇතුළත පවතින ප්‍රදේශ) සංකරණ කටයුතු සඳහා පහසුකම් සැලසීමට හෝ ගංවතුර පාලනය සඳහා පමණක් වැලි ඉවත් කිරීමට අවසර ලැබේ.
- ගං වතුරෙන් ඇතිවන අහිතකර බලපෑම් වැළැක්වීම සඳහා පමණක් වැලිපර ඉවත් කිරීම සඳහා අවසර පත්‍ර නිකුත් කිරීම/ එකඟතාවය ලබාදීම සිදුකරන අතර අදාළ ප්‍රදේශවල දිස්ත්‍රික් ලේකම්වරු, වාරිමාර්ග

දෙපාර්තමේන්තුවේ නිලධාරීන් සහ ආපදා කළමනාකරණ මධ්‍යස්ථානවල සෘජු විෂය සීමා යටතේ පමණක් මෙය සිදු කෙරේ.

- වැලි ඉවත් කරන ස්ථානයට යාබදව පවතින වෘක්ෂලතා ආවරණයට හානිවන ආකාරයෙන් වැලි ඉවත් කිරීම නොකළ යුතු ය.
- මුහුදු ජලය ගොඩබිම වෙත ගලා ඒම වැනි අහිතකර බලපෑම් ඇතිවන ආකාරයෙන් වැලි ඉවත් කිරීම සිදු නොකළ යුතු ය.

සුවිශේෂී වාතාවරණයන් යටතේ මිස, පහත කාර්යයන් සඳහා අවසර පත්‍ර නිකුත් නොකළ යුතු ය:

- වෙරළ කලාපය තුළ යාන්ත්‍රික ආකාරවලින් වැලි කැණීම
- වැලි එකතු වීමක් සිදුනොවන වෙරළ, බාධක වෙරළ හා වැලි තුඩුවලින් වැලි ඉවත් කිරීම
- වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් අලුතින් හඳුනාගන්නා ලද වැලි එකතු වීමක් සිදුනොවන වෙරළ හෝ කෘත්‍රීම වැලි පෝෂණය සිදුකළ වෙරළවලින් වැලි ඉවත් කිරීම
- පසුගිය මාස විසිහතර තුළ බාදනයක් සිදුවී ඇති විශේෂිත ස්ථානවලින් වැලි ඉවත් කිරීම
- සාමාන්‍ය මුහුදු මට්ටමෙන් කි.මී. 2ක් මුහුද දෙසට සහ මීටර් 15ක් ගැඹුරට පවතින ස්ථානවලින් වාණිජමය කාර්යයන් සඳහා කැණීම් අවසර පත්‍ර නිකුත් නොකෙරේ.
- ගංගා, ඇල මාර්ග, කලපු හෝ ස්ථිරව හෝ යම් කාල සීමාවල දී මුහුදු සමඟ සම්බන්ධ වන වෙනත් ජල ස්කන්ධවල ඉවුරු වල බාදකය දක්නට ලැබෙනම් එවැනි ස්ථානවලින් වැලි ඉවත් කිරීම සිදු නොකෙරේ.
- වෙරළ කලාපය තුළ පවතින ජල ස්කන්ධවල ඉවුරුවලින් වැලි කැණීමට අවසර නොලැබේ.
- පොම්පාගාර, ජල පවිත්‍රගාරවලට ජලය ඇතුළු වන ස්ථාන සහ පාලම් වැනි වැදගත් ජල ආශ්‍රිත ඉදිකිරීම් පවතින ස්ථානවල දී, එම ස්ථානවල සිට මීටර් 200 සිට 500 දක්වා දුරකට වැලි කැණීම සිදු නොකළ යුතු ය. අදාළ ස්ථානීය තත්ත්වයන් සලකා වාරිමාර්ග දෙපාර්තමේන්තුව සහ වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් නිශ්චිත කළ යුතු දුර තහවුරු කරනු ලැබේ.

සුවිශේෂී වාතාවරණයන් යටතේ, පහත අවශ්‍යතා ඉටු වේ නම් පමණක් අවසර පත්‍ර නිකුත් කෙරේ:

- පාරිසරික හානිපූරණ ක්‍රියාවලිය, එනම් වැලි ඉවත් කිරීම/ කැණීම සිදුකරන ප්‍රදේශයේ පාරිසරික තත්ත්වය ප්‍රතිස්ථාපනය හා වැඩිදියුණු කිරීම සමඟ අනුකූල වීම
- වැලි කැණීම හා ප්‍රවාහනය ආශ්‍රිත බලපෑම් ද ඇතුළුව යෝජිත වැලි ඉවත් කිරීමේ කාර්යය සඳහා සහාය වීමේ හැකියාවක් වෙරළ සහ/හෝ වැලි වැට්ටලට පැවතීම
- ඇතිවිය හැකි ශබ්දය මධ්‍යම පරිසර අධිකාරියේ ප්‍රමිත සමඟ අනුකූලවීම
- භූගත ජල මට්ටම වෙනස් නොවීම සහ මතුපිය හා භූගත ජලයට අපද්‍රව්‍ය මුසු නොවිය යුතු ය.
- දැනට පවතින වනජීවී වාසස්ථාන හා කැස්බෑවන් බිත්තර දමන ස්ථානවලට බාධා එල්ල නොවිය යුතු ය.
- යෝජිත පරිද්දෙන් කැණීම්/ ඉවත් කිරීම් මගින් සමස්ත වැලි වැට්ට පද්ධතිය දුර්වල නොවිය යුතු ය.
- ආපදා අවස්ථාවක දී ජීවිත හා දේපළ ආරක්ෂා කරගැනීම සඳහා එවැනි ඉවත් කිරීමක් අවශ්‍ය වීම.

6.2.6 වෙරළ කලාපය තුළ තහනම් කාර්යයන්

වෙරළ සංරක්ෂණ පනතේ විධිවිධාන අනුව, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් වෙරළ කලාපයක් තුළ තහනම් කර ඇති කාර්යයන් පහත පරිදි වේ:

- හිරිගල් ඉවත් කිරීම (සටහන: පර්යේෂණ කාර්යයන් සඳහා හෝ නැවත සිටුවීම සඳහා තවත් පිහිටුවීමේදී, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් විසින් වර්ගය, ප්‍රමාණය, ස්ථානය හා හිරිගල්පර ඉවත් කිරීම සඳහා කාලසීමාව නිශ්චිතව දක්වමින් අවසර පත්‍රයක් නිකුත් කළ හැකි ය).
- විශේෂිත ස්ථාන වශයෙන් වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් හඳුනාගන්නා ලද ප්‍රදේශවලින් හැර අනෙක් ප්‍රදේශවලින් වැලි ඉවත් කිරීම.
- වෙරළ කලාපයේ සුවිශේෂී දර්ශනය සහ සංස්කෘතික වටිනාකම සැලකිය යුතු ආකාරයෙන් පහළ දමන යම් සංවර්ධන කාර්යයක්.
- වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව සහ වන ජීවී දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ප්‍රකාශයට පත් කර ඇති ආරක්ෂිත ප්‍රදේශවල සිදුකරන සංවර්ධන කටයුතු.
- වෙරළ කලාපය තුළ පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව විසින් නම්කර ඇති පුරාවිද්‍යාත්මක, සංස්කෘතික, සහ ඓතිහාසික ස්ථානයක මායිමේ සිට නියම කරන ලද අරයක් දක්වා වන සීමාව ඇතුළත සංවර්ධන කටයුතු.
- නම් කරන ලද “බලපෑමට යටත්වන ප්‍රදේශ”, “සංරක්ෂණ ප්‍රදේශ”, සහ අනවසරයෙන් ගොඩකරනු ලැබූ ප්‍රදේශ සහ වැලි වැටි ප්‍රදේශවල සංවර්ධන කටයුතු.

6.2.7 “බලපෑමට යටත්වන ප්‍රදේශ” තුළ තහනම් කාර්යයන්

2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනතින් සංශෝධන කරන ලද 1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනතේ නෛතික විධිවිධානවලට අනුව, වෙරළ කලාපය ඇතුළත හෝ වෙරළ කලාපයට යාබදව හෝ ඒ ප්‍රදේශ දෙකම ඇතුළත් වූ හෝ, යම් ජල ස්කන්ධයක් හෝ යම් ජල ස්කන්ධයක කොටසක් ඇතුළත හෝ යම් ජල කලපුවක හෝ යම් කලපුවක කොටසක හෝ කලපුවක යම් පර්යන්ත ප්‍රදේශයක් “බලපෑමට යටත්වන ප්‍රදේශයක්” වශයෙන් අවශ්‍ය පරිදි ගැසට් නිවේදනයක් මගින් ප්‍රකාශයට පත් කළ හැකි ය.

ඒ අනුව, වෙරළ සංරක්ෂණ පනතේ 14 වැනි වගන්තියේ විධිවිධාන ප්‍රකාරව ලබාගන්නා අවසර පත්‍රයක් යොදාගෙන බලපෑමට යටත්වන ප්‍රදේශයක සිදුකරන යම් සංවර්ධන කාර්යයක්, තහනම් කාර්යයක් ලෙස සැලකිය හැකි ය. තව ද, බලපෑමට යටත්වන ප්‍රදේශයක් තුළ ගොඩකිරීම්, ඉදි කිරීම්, බාධාවන්, දූෂණය හෝ අපද්‍රව්‍ය දැමීම, හෝ ජලජ හෝ සමුද්‍රීය ජීවින්ට හානි සිදුවන ඕනෑම කටයුත්තක් තහනම් කර තිබේ.

6.2.8 “සංරක්ෂණ ප්‍රදේශය” තුළ තහනම් කාර්යයන්

2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනතින් සංශෝධන කරන ලද 1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනතේ නෛතික විධිවිධානවලට අනුව, වෙරළ හා ජලජ පරිසර පද්ධතිය ආරක්ෂා කිරීම සඳහා යම් ප්‍රදේශයක් තුළ විශේෂ පියවරගත යුතු වන අවස්ථාවක දී එවැනි ප්‍රදේශයක් “සංරක්ෂණ ප්‍රදේශයක්” වශයෙන් ප්‍රකාශයට පත්කළ හැකි ය.

එම විධිවිධාන අනුව, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්වරයා විසින් නිකුත් කළ අවසර පත්‍රයක් සහිතව එවැනි ප්‍රදේශයක විද්‍යාත්මක අධ්‍යයනයක හෝ පර්යේෂණයක නියැලීම හැර, සංරක්ෂණ ප්‍රදේශයක් තුළ කිසිදු සංවර්ධන කාර්යයක් හෝ ජලජීවි සම්පත් රැස්කිරීම හෝ නිස්සාරණය කිරීමක් සිදු නොකළ යුතු ය.

6.2.9 සංරක්ෂණ ප්‍රදේශ සඳහා පසසිටු දුරවල්

මෙම සැලැස්මේ වගුව 6.1 හි දක්වා ඇති පසසිටු දුරවල් සංරක්ෂණ ප්‍රදේශ සඳහා අදාළ නොවන අතර එම ප්‍රදේශ “කිසිදු ඉදිකිරීමක් රහිත කලාප” වශයෙන් සැලකිය යුතු ය.

රැකියා තෙත් බිම්, ආරක්ෂිත කලාප, අභය භූමි, රක්ෂිත වනාන්තර, සංරක්ෂණය කළ වනාන්තර, ජාතික උරුමයන් ලෙස සැලකෙන වල් බිහිවූ ඉඩම්, දැඩි සංරක්ෂිත ප්‍රදේශ, ජාතික උද්‍යාන, කැලෑ මාර්ග, පදිකවරණ හා සමුද්‍රීය සංරක්ෂිත යනාදිය සංරක්ෂණ ප්‍රදේශ යටතට ඇතුළත් වේ. ධීවර කළමනාකරණ ප්‍රදේශ, ධීවර රක්ෂිත හෝ ශ්‍රී ලංකා රජය විසින් නම්කරන ලද ප්‍රදේශයක් හෝ ස්ථානයක සිට මීටර් 300ක පසසිටු දුරක් අදාළ විය යුතු ය.

පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව විසින් වෙරළ කලාපය තුළ නම් කරන ලද පුරාවිද්‍යාත්මක ස්ථානවල සිට මීටර් 200ක පසසිටු දුරක් අදාළ විය යුතු ය.

6.3 පසසිටු ප්‍රදේශ

6.3.1 සංශෝධිත නෛතික විධිවිධාන ප්‍රකාරව පසසිටු ප්‍රදේශ සංශෝධනය කිරීම

2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනත මගින් 1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනතට සිදු කරන ලද සංශෝධනයන් අනුව, ජල තලයන්හි දෙපස භූමියේ මීටර් 100ක් ද අයත් වන ලෙස “වෙරළ කලාපය” යන යෙදුමේ අර්ථකථනය වෙනස් කරන ලදී. මේ අනුව දෙපස භූමියේ සිදු කරනු ලබන සංවර්ධන කටයුතුවලින් සිදුවන බලපෑම් අවම කිරීම සඳහා එවැනි සංවර්ධන කටයුතු පාලනය කිරීමේ බලය ද නව සංශෝධන මගින් වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව වෙත පවරා ඇත. ප්‍රදේශ දෙක අතර ඉතා සමීප සබඳතාවක් තිබුන ද එම ප්‍රදේශවල ජීව භෞතික ගති ලක්ෂණ සහ අවදානමට ලක්විය හැකි තත්ත්වය වෙනස් වේ. මේ නිසා පසසිටුව සහ ආරක්ෂිත ප්‍රදේශ වෙන්කිරීම තීරණය කිරීමේදී වෙනස් වූ නිර්ණායකයන් යොදා ගෙන තිබේ.

6.3.2 පසසිටුව මගින් අපේක්ෂිත අරමුණු

- වෙරළබඩ උපද්‍රවවලින් ජීවිත හා දේපළ ආරක්ෂා කිරීම
- වෙරළ ආරක්ෂණ ඉදිකිරීම් සඳහා රජයේ ආයෝජන සිදුකිරීම අවම කිරීම

- වෙරළබඩ පරිසරවල සෞන්දර්යාත්මක දර්ශනවල අගය ආරක්ෂා කිරීම හා වැඩිදියුණු කිරීම, අවදානමට මුහුණ දී ඇති වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති සහ සුවිශේෂී ස්වභාවික ස්ථාන ආරක්ෂා කිරීම
- වෙරළ කලාපය තුළ පිහිටි පුරාවිද්‍යාත්මක, ඓතිහාසික, සංස්කෘතික සහ ආගමික වැදගත්කමකින් යුතු ස්ථාන ආරක්ෂා කිරීම සඳහා ස්ථාවරකෂක කලාප ලෙස පැවතීම
- වෙරළ කලාපය තුළ එකිනෙකින් වෙනස් විවිධ ක්‍රියාකාරකම්වලදී භාවිතාකරුවන් අතර ගැටුම් අවම කිරීම
- වෙරළ ඔස්සේ සහ වෙරළ වෙත වූ මහජන පිවිසුම් සහතික කිරීම
- ජාතික හා ප්‍රාදේශීය නීති හා සැලසුම් අතර අනුකූලතාවයක් පවත්වා ගැනීම
- ජාතික සංවර්ධන අරමුණු සහ පාරිසරික අරමුණු අතර අනුකූලතාවය සහතික කිරීම

6.4 වෙරළ පසසිටුව ප්‍රදේශය අර්ථ දැක්වීම

වෙරළ පස සිටුව ප්‍රදේශය යනු වෙරළ කලාපය තුළ පිහිටි භූගෝලීය තීරුවක් හෝ පටියක් වශයෙන් සැලකිය හැකි අතර ඒ තුළ ඇතැම් සංවර්ධන කාර්යයන් තහනම් කිරීම හෝ සැලකිය යුතු මට්ටමකට සීමාකර තිබේ. මෙම සැලැස්ම තුළ දක්වා ඇති පරිදි මෙය රක්ෂිත ප්‍රදේශය හා සීමාකළ ප්‍රදේශය යන ප්‍රදේශ වලින් සමන්විත අතර එය පැතිර පවතිනුයේ වෙරළ බණ්ඩියක මුහුදු දිසාවට යොමු ඉම සහ ගොඩබිම දෙසට යොමු ඉම අතර ය.

මුහුදු දිසාවට යොමු ඉම සහ ගොඩබිම දෙසට යොමු ඉම 6.3.1 කොටසේ දී අර්ථ දක්වා තිබේ.

6.4.1 මධ්‍යන්‍ය මුහුදු මට්ටමේ සිට මුහුදු දිසාවට යොමු ඉම සහ ගොඩබිම දෙසට යොමු ඉම අතර සංවර්ධන කාර්යයන් සඳහා වෙරළ පසසිටුව ප්‍රදේශ

අ) මුහුදු දිසාවට යොමු ඉම:

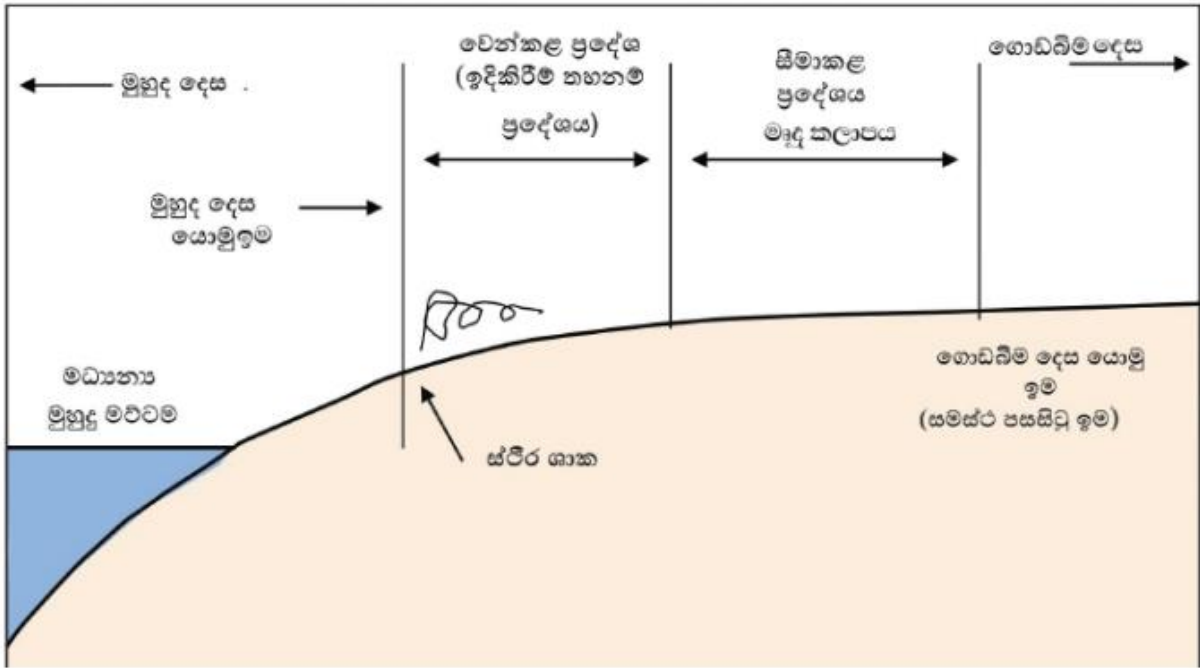
වෙරළ ඔස්සේ පිහිටා ඇති බිම් තීරයේ ස්ථිර වෘක්ෂලතා සහිත ප්‍රදේශය වශයෙන් වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් හඳුනාගන්නා පොල් (*Cocosnucifera*), වැටකෙයිසා (*Pandanusspp*) හෝ මුදිල්ල (*Barringtoniaspeciosa*) හෝ වෙනත් මල් පිපෙන ශාක විශේෂ පවතින ප්‍රදේශයේ සිට පස සිටුව සලකුණු කිරීමේ අයිතිය එම දෙපාර්තමේන්තුව සතු වේ. එසේ වුව ද, වෙරළ ඔස්සේ ඇති බිම් තීරයේ ස්ථිර වෘක්ෂලතා පිහිටා නොමැති අවස්ථාවක දී මධ්‍යන්‍ය මුහුදු මට්ටමේ සිට යෝග්‍ය සමෝච්ඡ රේඛාවක් හෝ දඹයක/ පාෂාණ උද්ගතයක මුහුදු දෙසට ඇති ඉම, පවතින වෙරළ ආරක්ෂණ ව්‍යුහයක් හෝ වැලි වැටියක් මුහුදු දිසාවට යොමු ඉම ලෙස සලකුණු කිරීමේ අයිතිය වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව සතු වේ.

ආ) වැලි වැටි ප්‍රදේශ සඳහා මුහුදු දෙසට යොමු ඉම:

යෝජිත ඉඩම, වැලි වැටිවලින් සමන්විත වෙරළ කලාපයක පිහිටා ඇත්නම්, වැටියේ ගොඩබිම දෙසට වන අභිස්සේ සිට පසසිටුවක මුහුදු දෙසට යොමුඉම පැහැදිලිව පෙන්වුම් කෙරේ.

6.4.2 පසසිටුවක රක්ෂිත ප්‍රදේශය සහ සීමාකළ ප්‍රදේශය

දිවයිනේ සමස්ත වෙරළ පසසිටුව තීරය වෙරළ බණ්ඩ 105කට වෙන් කර තිබේ. සෑම බණ්ඩයක් සඳහාම, 1 සිට 92 දක්වා අංක වෙන්කර තිබේ (වගුව 6.1). ඒ සෑම වෙරළ බණ්ඩයක්ම ප්‍රදේශ දෙකකට වෙන් කෙරේ: එනම් රක්ෂිත ප්‍රදේශය හා සීමාකළ ප්‍රදේශය වශයෙනි (රූපය 6.2).

රූපය 6- 2: වෙරළ කලාපය තුළ පසසිටු ප්‍රදේශය, රක්ෂිත ප්‍රදේශය සහ සීමාකළ ප්‍රදේශය සාපේක්ෂ පිහිටීම

- i රක්ෂිත ප්‍රදේශය යනු වෙරළ තීරයට ආසන්නතම පෙදෙස වන අතර “කිසිවක් ඉදි නොකරන කලාපයට” අනුරූපී වේ. නියත වශයෙන්ම අත්‍යවශ්‍ය භාවිතයන්/ ක්‍රියාකාරකම් සඳහා පමණක් මෙම ප්‍රදේශය තුළ අවසර හිමිවේ.
- ii. සීමා කළ ප්‍රදේශය (හෝ මෘදු කලාපය) භාවිතා කළ හැක්කේ අඩු බලපෑමක් සහිත සීමිත කාර්යයන් කිහිපයක් සඳහා පමණි.

අවදානම් නැඹුරුතාවය, ආරක්ෂා කර ඇති මට්ටම, සහ ආන්තික සංසිද්ධි සඳහා නිරාවරණය සහ අනෙකුත් භූ භෞතික ලක්ෂණ යන යම් වෙරළ බණ්ඩයක් සඳහා වන නිර්ණායක පසසිටු ප්‍රදේශ සලකුණු කිරීම සඳහා යොදා ගැනේ.

වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් මුහුදු දෙස යොමු ඉමේ සිට ගොඩබිම් දෙසට වූ සංවර්ධන කාර්යයන් සඳහා පසසිටුව වෙන්කිරීමේ දී යොදා ගන්නා නිර්ණායක පහත පරිදි වේ:

- වෙරළ බාදන ශීඝ්‍රතාවයන්
- “වෙරළ කලාපයේ” ජල ස්කන්ධවල දෙපස ඉවුරු බාදන ශීඝ්‍රතා මට්ටම
- උදම් රළ, සුනාමි, සුළි සුළං, කුණාටු රළ ඉපිලුම් වැනි ආන්තික ස්වභාවික උපද්‍රවවලට නිරාවරණයවීම
- උදම් රළ විචලනය, සැලකිය යුතු රළ මට්ටම සහ මුහුදු මට්ටම ඉහළ යෑමේ අවදානමට නැඹුරුතාවය
- භූ රූපවිද්‍යාත්මක ලක්ෂණ
- වෙරළ වාසස්ථාන පරිසර පද්ධති අවදානම් තත්ත්වයන්ට මුහුණ පෑමේ නැඹුරුතාවය
- ආරක්ෂිත ප්‍රදේශ

- සිදුකර ඇති වෙරළ සංරක්ෂණ පියවරවල ප්‍රමාණය
- ස්වාභාවික සුන්දරත්වය, ස්වාභාවිකබව, විනෝදාස්වාද, සහ පාරිසරික සේවා අගය වැනි අනෙකුත් ස්වාභාවික ලක්ෂණවල වැදගත්කම
- සංස්කෘතික හා පුරාවිද්‍යාත්මක ස්ථානවල වැදගත්කම
- සංවර්ධන මට්ටම
- භාවිතාකරන පිරිස් අතර පවතින ගැටුම්වල මට්ටම
- ව්‍යවස්ථාපිත සීමා
- ස්ථානයේ නීතිමය තත්ත්වය
- ජාතික ආරක්ෂාව පිළිබඳ අවධානිත කරුණු
- වාණිජ වරාය, ධීවර වරාය සහ නැංගුම් ස්ථාන

6.4.3 රක්ෂිත ප්‍රදේශය තුළ අවසර දෙනු ලබන සංවර්ධන කටයුතු/ ක්‍රියාකාරකම්

සලකනු ලබන සංවර්ධන කාර්යය/ ක්‍රියාකාරකම් තුළින් අදාළ වෙරළ බණ්ඩම හෝ ආසන්න වෙරළ බණ්ඩම වෙත සුවිශේෂී බලපෑමක් ඇති නොවන බවට සහ වෙරළ වෙත හෝ වෙරළ තීරය ඔස්සේ සිරස් හා තිරස් ප්‍රවේශවීම් සඳහා බාධාවක් නොවන බවට වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්වරයා විසින් සෑහීමට පත්වන ආකාරයට ඔප්පු කළ හැකි නම්, පහත සඳහන් සංවර්ධන කටයුතු/ ක්‍රියාකාරකම්වල නියුතු තැනැත්තන් සඳහා අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්වරයා විසින් අවසර පත්‍ර නිකුත් කරනු ලැබිය හැකිය.

- වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ වෙරළ බාදන කළමනාකරණ ක්‍රමෝපායවලට අනුකූල වෙරළ සංරක්ෂණ ව්‍යුහයන්
- වරාය හා ධීවර වරාය පහසුකම්, ජැට්, දිය කඩනයන්, කේබල් මාර්ග හා යාත්‍රා දියත් කරන මාර්ග
- පොළොව යටින් දිවෙන මුහුදු ජලය ලබාගන්නා ස්ථාන, නළ ලිං සහ ඒ ආශ්‍රිත ඉදිකිරීම්
- සංතර්ඛ බාධා ඉවත් කිරීම
- වාණිජ වටිනාකමකින් යුතු බනිජ නිස්සාරණය
- පොළොව යටින් දිවෙන සන්නිවේදන, අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම්, බලශක්ති උත්පාදන, වැලි පෝෂණ, වායු හා තෙල් බෙදා හැරීම හා වෙරළාසන්න අනෙකුත් පොදු පහසුකම්
- වෙරළාසන්න මුහුදේ දියයට කිමිදීමේ සංතරණ පහසුකම්
- වෙරළ ප්‍රදේශවල සෞන්දර්ය වටිනාකම සහ ස්ථායීකරණය වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් අනුමත කරන ලද සංරක්ෂණ කටයුතු
- පහත සඳහන් නිර්ණායක සපුරාලීමට යටත්ව, 1985 පෙබරවාරි 21 දිනැති අංක 337/48 දරන ගැසට් ප්‍රකාශ මඟින් ප්‍රකාශිත මාදැල් පාඩු ස්ථාන සඳහා මාස හය (6) ක් නොඉක්වන කාල සීමාවකට ධීවර කාර්යයන් සඳහා පමණක් තාවකාලික ඉදිකිරීම් සඳහා
  - වහල ද්‍රව්‍ය : පොල් අතු, ඉලුක්, කැන්වස්, රෙදි හෝ තාර ෂීට්
  - බිත්ති සඳහා: පොල් අතු, ලෑලි, ශාක පත්‍ර, උණ බම්බු, කැන්වස්, ප්ලාස්ටික් හෝ කඩදාසි
  - බිම් ඇතුරුම: වැලි, මඩ, මඩ (පිරිසැකසුම් නොකළ), හෝ දැව
  - අත්තිවාරම: ස්ථිර අත්තිවාරමක් නොදැමිය යුතු ය (ලෑලි, කොන්ක්‍රීට් හෝ ගඩොල් අත්තිවාරම්) සහ ධීවර හා ජලජ සම්පත් දෙපාර්තමේන්තුව හෝ (ධීවර කටයුතු සඳහා රජයේ නියෝජිතායතනය) විසින් සැලසුම් කර මාදැල් පාඩු ස්ථාන (වෙරළ තැරවීමේ ස්ථාන) සඳහා ලබාදෙන වෙරළේ පළලින් 30%ට අඩු සහ දිග මීටර් 10ට (අඩි 33) අඩු අනෙකුත් පරිසර හිතකාමී ඉදිකිරීම්
- අතිරේක ස්වාරක්ෂක සැපයීම සඳහා ගොඩනැගීම

- යම් නිශ්චිත වෙරළ බණ්ඩ සඳහා වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් නියම කර ඇති මාර්ගෝපදේශ හා නිර්ණායකවලට අනුකූලව වෙරළ සීමාවේ පිහිටි නගරවල සංවර්ධන කටයුතු
- ජීවිතාරක්ෂක කුළුණු, නිරීක්ෂණ කුළුණු/ ඉදිකිරීම්, ආපදාවලින් ආවරණය සඳහා ස්ථාන
- රක්ෂිත ප්‍රදේශයක් තාවකාලික වශයෙන් භාවිතා කිරීම සඳහා පවතින මාර්ගෝපදේශවලට අනුකූල ක්‍රියාකාරකම්

6.4.4 සීමාකළ ප්‍රදේශය (මෘදු ප්‍රදේශය) තුළ අවසර දෙනු ලබන සංවර්ධන කටයුතු/ ක්‍රියාකාරකම්

සීමාකළ ප්‍රදේශය කිසිදු සංවර්ධන කටයුත්තක් සඳහා යොදා නොගෙන පවත්වා ගැනීම යහපත් කළමනාකරණ ක්‍රියාවලියක් වන නමුදු, වර්තමානයේ පවතින ඉඩම් පරිශීලන ආකාර, ඉතා ඉහළ ජනගහන ඝනත්වයන්, සංවර්ධන කාර්යය තුළින් ඇතිවන පීඩනය, වෙරළ කලාපය තුළ ඉඩම් කොටස් කුඩා වීම වැනි කරුණු සලකා බැලීමේ දී එසේ පවත්වා ගැනීම සෑම අවස්ථාවේම සමාජීය වශයෙන් පිළිගනු නොලැබේ. එබැවින්, දැඩි බවින් අඩු කළමනාකරණ ක්‍රමෝපායක් අවශ්‍ය වේ. නිවෙස් සහ සංචාරක කටයුතු සඳහා පමණක් සීමාකළ ප්‍රදේශයක ඉදිකිරීම් කටයුතු සීමා වෙන අතර, එවැනි නිවෙස් සහ සංචාරක කටයුතු ආශ්‍රිත සංවර්ධනයන්/ ක්‍රියාකාරකම් වුව ද වුව ද, වෙරළ වෙත හෝ වෙරළ තීරය ඔස්සේ සිරස් හා තිරස් ප්‍රවේශවීම් සඳහා බාධාවක් නොවිය යුතු ය.

6.4.5 වෙරළ පසසිටුවෙන් නිදහස් කිරීම

මෙම සැලැස්ම තුළ දක්වා ඇති පසසිටු මාර්ගෝපදේශවලින් සැලකිය යුතු අපගමනයක් වෙරළ පසසිටුවෙන් නිදහස් කිරීම මගින් හැඟ වේ. වෙරළ පසසිටුවෙන් නිදහස් කිරීම අනුමත කරනුයේ පොදු මහජන යහපත වෙනුවෙන් එසේ කිරීම අවශ්‍ය වන අවස්ථාවක දී පමණි. වෙරළ සංරක්ෂණ උපදේශක සභාව විසින් වෙරළ පසසිටුවෙන් නිදහස් කිරීම සිදුකළ යුතු ම හේතු පවතින බවට නිර්ණය කර එය අනුමත කළහොත් පමණක් වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්වරයාට ඒ සඳහා අවසර ලබාදිය හැකි ය. පසසිටුව ප්‍රදේශවල සීමාකළ කාර්යන්වල නිරතවීම සඳහා, අයදුම්කරු විසින් නිශ්චිත නිර්ණායක සපුරාලන්නේ නම් පමණක් පසසිටුව නිදහස් කිරීම් ලබාදේ. පසසිටුව නිදහස් කිරීම් ලබාදීම සඳහා පහත දැක්වෙන නිර්ණායක සපුරාලීම අවශ්‍ය වේ.

- යෝජිත කාර්යය පොදු අරමුණක් සපුරාලීම සඳහා වියයුතු අතර, තනි පුද්ගල හෝ ආයතනික අවශ්‍යතා සපුරාලීම වෙනුවට සමස්තයක් ලෙස පොදු මහජනතාවට ප්‍රතිලාභ ලැබිය යුතු අතර, අනිවාර්යෙන් පහත කරුණු එකක් හෝ කිහිපයක් විය යුතු ය:
  - ✓ උපයෝගිතා, බලශක්ති, සන්නිවේදන, සහ ප්‍රවාහන පහසුකම් වැනි පොදු යටිතල පහසුකම් හා සම්බන්ධිත විය යුතු ය.
  - ✓ ප්‍රජාව වෙත විශාල ප්‍රමාණයෙන් ආර්ථික ප්‍රතිලාභ ඇතිකරන හෝ වෙරළ වෙත මනා ප්‍රවේශයක් ඇති කරන ජලය මත පදනම් වූ කාර්යයක් විය යුතු ය.
  - ✓ ජාතික ආරක්ෂා හා සම්බන්ධිත කාර්යයක් වීම.
  - ✓ නාගරික/ නගර අලංකරණ හෝ භූමි සැකසුම් වැනි පරිසර තත්ත්වය වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා වන මැදිහත්වීමකට අදාළ වීම.
  - ✓ ජීවිත හා දේපළ ආරක්ෂා කරන උපද්‍රව අවම කිරීමේ පියවරක් වශයෙන්.
- දක්වා ඇති පොදු අවශ්‍යතාවය සපුරා ගැනීම සඳහා වෙනත් සාධාරණ විකල්ප ස්ථානයක් නොමැති වීම.
- මෙසේ වෙරළ පසසිටුවක් සඳහා අවසර ලැබෙන අවස්ථාවක දී, සෘණාත්මක පරිසර බලපෑම් අවම කිරීම සඳහා සඳහා/හෝ භාවිතාකරන්නන්ගේ ගැටුම් අවම කිරීම සඳහා හැකි සෑම පියවරක්ම ගනු ලැබේ.

6.4.6 පසසිටු විචල්‍යතාවයන්

මෙම සැලැස්ම තුළ දක්වා ඇති පසසිටු මාර්ගෝපදේශවලින් සැලකිය යුතු අඩු කිරීමක් වෙරළ පසසිටු විචල්‍යතාවය මගින් හැඟ වේ. වෙරළ පසසිටුවෙන් නිදහස් කිරීමකදී මෙන් නොව, පසසිටු සීමා වෙනස් කිරීමක් සඳහා පුද්ගලික යහපත ද සලකා බලනු ලැබේ. වෙරළ සංරක්ෂණ උපදේශක සභාව විසින් වෙරළ පසසිටු සීමා වෙනස් කිරීමක් සිදුකළ යුතු හේතු පවතින බවට නිර්ණය කර එවැනි වෙනස් කිරීමක් අනුමත කළහොත් පමණක් වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්වරයාට ඒ සඳහා අවසර ලබාදිය හැකි ය. පසසිටුව වෙනස් කිරීම් ලබාදීම සඳහා පහත දැක්වෙන නිර්ණායක සපුරාලීම අවශ්‍ය වේ.

- යෝජිත සංවර්ධන කාර්යය සීමාකළ ප්‍රදේශය තුළ සහ/හෝ සීමාකළ ප්‍රදේශයේ සිට ගොඩබිම දෙසට නිශ්චිත වශයෙන්ම යොමු වේ.
- යෝජිත වෙනස් කිරීම තුළින් සැලකිය යුතු පරිසර බලපෑමක් හෝ භාවිතාකරන්නන්ගේ ගැටුම් සඳහා පෙළඹවීමක් ඇති නොවේ. පරිසර බලපෑමේ තත්ත්වය නිර්ණය කිරීම සඳහා වෙරළ සංරක්ෂණ උපදේශක සභාව විසින් පහත කරුණු සලකා බැලිය යුතු ය:
  - යෝජිත වෙනස් කිරීම ඉල්ලා සිටින ප්‍රදේශය තුළ දැනට පවතින වෙරළ බාදන ශීඝ්‍රතාවයන්
  - යෝජිත වෙනස් කිරීම ඉල්ලා සිටින කාර්යය තුළින් වෙරළ බාදන ශීඝ්‍රතාවය වැඩිවනු ඇතැයි අපේක්ෂා කරන මට්ටම
  - යෝජිත වෙනස් කිරීම ඉල්ලා සිටින කාර්යය තුළින් වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති අවට ප්‍රදේශය සඳහා අහිතකර අයුරින් එල්ලවන බලපෑම් ප්‍රමාණය
  - කඳු, වෘක්ෂලතාදිය හෝ වැලි වැටි වැනි භූ රූප ලක්ෂණ අඩුවීම හෝ ඒවා මත අහිතකර බලපෑම් එල්ලවිය හැකි ප්‍රමාණය
  - අදාළ ස්ථානයේ ස්ථාවරබව සහ භූමි සංයුතිය මත පදනම් ව යෝජිත වෙනස් කිරීම ඉල්ලා සිටින ස්ථානය මුහුදු මට්ටමේ සිට කොපමණ උසකින් පිහිටා තිබෙන්නේ ද යන්න.
  - යෝජිත කාර්යය තුළින් පවතින වෙරළ ආරක්ෂණ ඉදිකිරීම් මත ඇතිවිය හැකි පරස්පර බලපෑම්
  - මෙම වෙනස් කිරීම යොදා ගැනීම සම්බන්ධයෙන් අදාළ වන තීරණයක පූර්වාදර්ශය
- මතභේදයට යොමුවී ඇති ස්ථානයේ පවත්නා තත්ත්වය හේතු කොට ගෙන, පස සිටුව මගින් අයදුම්කරු වෙත අනවශ්‍ය දුෂ්කරතා ඇතිවිය හැකි ය.
- අයදුම්කරු විසින් ඉල්ලා ඇති පසසිටු වෙනස්කිරීම යනු අනවශ්‍ය දුෂ්කරතාවලින් මිදීම සඳහා අවශ්‍ය අවම පිළියම වේ.
- අනවශ්‍ය දුෂ්කරතා යනු අයදුම්කරුගේ යම් පූර්ව ක්‍රියාවකින් උද්ගතවී ඇති ප්‍රතිඵලයක් නොවේ.
- අවසර ලබාදිය යුතු පසසිටු වෙනස් කිරීම, විද්‍යාත්මක පැහැදිලි කිරීමක් මත පදනම්ව වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්වරයා විසින් තීරණය කළ යුතු ය.

6.4.7 මහජන ක්‍රියාකාරකම් පාලනය කිරීම/ පෙර වෙරළ භාවිතා කිරීම

පෙර වෙරළේ තහනම් කරන ලද කටයුතු

- වැටවල් ඉදි කිරීම
- ගස් සිටුවීම

- අප ජලය හා සන අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම
- බහාලුම් සහ භාවිතා නොකරන ධීවර යාත්‍රා හෝ ආම්පන්න භාවිතාකරමින් සිදුකරන ඉදිකිරීම් කටයුතු

ජාතික සංවර්ධනයට අදාළව පොදු අවශ්‍යතා සහ විශේෂ අවශ්‍යතා සඳහා පමණක් පෙර වෙරළ සීමාව තුළ අවසර ලබාදිය හැකි භාවිතා කිරීම

- වෙරළ දර්ශනය කිරීමට අදාළ කටයුතු හා එවැනි කාර්යයක් සඳහා වන ඉදිකිරීම්
- සාගර පියවෘත්, මුහුදු ජලය ලබාගන්නා ස්ථාන
- වරායවල් සහ ධීවර වරායන්ට අදාළ ඉදිකිරීම්
- ජීවිතාරක්ෂක කුළුණු (ආපදා අවස්ථා සම්බන්ධයෙන් අනතුරු ඇඟවීම් කටයුතුවලට අදාළ කුළුණු, ජීවිතාරක්ෂක කුළුණු/ ඉදිකිරීම්, නිරීක්ෂණ කුළුණු/ ඉදිකිරීම්)
- දියයට කේබල් හා සන්නිවේදන මාර්ග
- ජාතික ආරක්ෂාව හා අදාළ කටයුතු
- වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් තාවකාලික අවසර පත්‍ර කාර්ය පටිපාටිය යටතේ අනුමත කළ අනෙකුත් කටයුතු/ භාවිතයන්

ආරක්ෂිත ඉදිකිරීම් සමඟ වාණිජ වරාය, ධීවර වරාය සහ නැංගුරම්වල ගොඩබිම ඉම සඳහා පසසිටු සීමාවන්

වාණිජ වරාය, ධීවර වරාය සහ නැංගුරම්වලින් ගොඩබිම ඉම දෙසට ස්ථානගත වී ඇති පොදු සහ පුද්ගලික ගොඩබිම් ප්‍රදේශ සඳහා පසසිටු ප්‍රමිත අදාළ නොවේ. එක් එක් සිද්ධිය අනුව යන පදනමින් එවැනි යටිතල පහසුකම්වල සීමා වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් තීරණය කරනු ලැබේ.

6.4.8 පවත්නා ඉදිකිරීම් යළි සකස් කිරීම/ පුළුල් කිරීම සඳහා අවසර පත්‍ර නිකුත් කිරීමේ මාර්ගෝපදේශ

වෙරළ කලාපය තුළ නාගරික සංවර්ධනය හා පුළුල් කිරීම, ඓතිහාසික, සංස්කෘතිකමය හා භාවාත්මක වටිනාකම්, සහ පවත්වා ඉඩම් හිඟය හා ඉඩම්වල ඉහළ මිල ගණන් හේතුවෙන්, වෙරළ කලාපය තුළ දැනට පවතින ගොඩනැගිලි පුළුල් කිරීමේ හා යළි සකස් කිරීමේ ප්‍රවණතාවයක් දක්නට ලැබේ. වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් එවැනි කටයුතු සඳහා අවසර පත්‍ර නිකුත් කිරීමේ දී පවතින පසසිටු ප්‍රමිත සමඟ පරසපරතාවයන් හෝ අවිනිශ්චිතතාවයන් ඇතිවීම වැළැක්විය නොහැක. එවැනි අවස්ථා මඟ හැරවීම සඳහා වෙරළ කලාපය තුළ දැනට පවතින ගොඩනැගිලි පුළුල් කිරීමේ හා යළි සකස් කිරීමේ පහත මාර්ගෝපදේශ යොදා ගත යුතු ය.

- දැනට පවතින ගොඩනැගිල්ල රක්ෂිත ප්‍රදේශයක පිහිටා ඇති නම් එහි බිම් මහලේ ඉඩ ප්‍රමාණය වැඩි නොකළ යුතු අතර, එකී ගොඩනැගිල්ලේ බිම් මහලේ සැකැස්ම වෙනස් නොකළ යුතු ය.
- නැවත සකස් කළ යුතු දැනට පවතින ගොඩනැගිල්ලේ මුහුද ඉම සීමාව දෙසට අපද්‍රව්‍ය ටැංකි, පිහිණුම් තටාක, සමුද්‍ර බැම් හෝ අනෙකුත් ව්‍යුහයන් සඳහා අවසර දෙනු නොලැබේ.
- දැනට පවතින ගොඩනැගිල්ලේ ඓතිහාසික, ආගමික හෝ පුරාවිද්‍යාත්මක වටිනාකමක් පවති නම්, යම් නවීකරණයක් සඳහා පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුවෙන් අවසර ලබා ගැනීම අවශ්‍ය කෙරේ.

- වෙරළබඩ නගර සැලසුම් සහ වෙරළ සංරක්ෂණ සැලසුම් පවතී නම්, දැනට පවතින ගොඩනැගිල්ල නැවත සකස් කිරීමේ සැලසුම් සඳහා වන අනුමැතිය පෙර සඳහන් කළ සැලසුම් සමඟ අනුකූල විය යුතු ය.
- වෙරළ සංරක්ෂණ පනත බලාත්මක වූ දිනය ලෙස සැලකෙන 1983 ඔක්තෝබර් මස 01 වැනි දිනෙන් පසු ඉදිකර ඇති ගොඩනැගිලි සඳහා අවසර නොලැබේ.
- 1983 ඔක්තෝබර් මස 01 වැනි දිනට පෙර ඉදිකර ඇති ගොඩනැගිලි සඳහා පමණක් අවසර ලැබෙන අතර එම ගොඩනැගිල්ලේ බිම් මහලේ පෙර පැවති සැකැස්ම තුළට සීමා විය යුතු ය.

6.4.9 සංචාරක කටයුතු හා විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම් සඳහා ජලාශ්‍රිත සංවර්ධන කටයුතු සහ දූපත් සංවර්ධන කටයුතු සඳහා මාර්ගෝපදේශ

සංචාරක හා විනෝදාස්වාද කටයුතුවල මෑත කාලීන ප්‍රවණතා සමඟ, එම කටයුතු සඳහා පහසුකම් සැලසීම සඳහා දූපත් (වෙරළ කලාපය තුළ පිහිටි) සහ ජලාශ්‍රිත සංවර්ධන කටයුතු සඳහා ඉල්ලුමක් පවතී. මෑත කාලීන වශයෙන් ඉල්ලුම වැඩි වශයෙන් කේන්ද්‍රගතවී තිබෙනුයේ යාපනය අර්ධද්වීපයෙන් සහ කල්පිටියෙන් ඔබ්බට නොගැඹුරු මුහුදේ පිහිටි දූපත් රාශිය වෙත ය.

සංචාරක කටයුතු හා විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම් සඳහා දූපත් සහ ජලාශ්‍රිත සංවර්ධන කටයුතුවලින් ප්‍රතිඵල වියහැකි ප්‍රධාන පාරිසරික සහ සමාජ-ආර්ථික ගැටලු විවිධ විය හැකි අතර පහත දැක්වෙන ජෛව-භෞතික ලක්ෂණ සහ බලපෑම් කෙරෙහි අවධානය යොමු කිරීම අවශ්‍ය කෙරේ:

- සංවර්ධන කටයුතු සිදුකරන ප්‍රදේශවල පාරිසරික සම්පත්වල දුබල ස්වභාවය හේතු කොටගෙන පාරිසරික පර්යන්ත අගය පහළ මට්ටමක පැවතීම (පීඩන සඳහා ඔරොත්තු දීමේ හැකියාව).
- වෙරළවල් ඇතුළුව වෙරළබඩ පරිසර පද්ධතිවල රඳවා ගැනීමේ ධාරිතාවය සීමා වීම.
- ජැටි, නැංගුම් ස්ථාන, සහ අනෙකුත් සමුද්‍රීය ව්‍යුහ ඉදිකිරීම තුළින් ඇතිවිය හැකි විභවය බලපෑම් (මෙමඟින් දූපත්/ මුහුදු ආසන්න නගර වටා වැලි ප්‍රවාහනයට බාධා ඇතිවීම, කැණීම් හේතුවෙන් තරංගවල ඇතිවිය හැකි වෙනස්කම්, හිරිගල්පර, මුහුදු තෘණ සහ අනෙකුත් සමුද්‍රීය පරිසර පද්ධති මත අවසාදිත තැන්පත්වීම, කැණීම් සහ ජල ස්කන්ධවල අනෙකුත් ඉදිකිරීම් හේතුවෙන් සමුද්‍රීය පරිසර පද්ධති විනාශවීම).
- සිදුකරන සංවර්ධන කටයුතුවලින් සිදුවන හානිය අවම කිරීම සඳහා අතිරේක ආරක්ෂක ව්‍යුහ ඉදිකිරීම.
- බාදනය සහ වැලිතැන්පත් වීමේ රටාවන් වෙනස්වීමට හේතුවන වෘක්ෂලතාදිය ඉවත් කිරීම.
- සන හා ද්‍රව අපද්‍රව්‍ය රැස්වීම හේතුවෙන් පරිසර දූෂණය
- සාම්ප්‍රදායික ධීවර කටයුතු සහ සංචාරක හා විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම් අතර ඇතිවන භාවිතා කරන්නන්ගේ ගැටුම්.
- දූපත්/ ස්ථානවල ගතික ස්වභාවය තක්සේරු කිරීම සඳහා වෙරළබඩ ක්‍රියාවලිවලින්ට අදාළව පවතින ඓතිහාසික දත්ත හා තොරතුරු ප්‍රමාණවත් නොවීම.

සංචාරක කටයුතු හා විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම් සඳහා දූපත් සහ ජලාශ්‍රිත සංවර්ධන කටයුතුවලට අදාළ සුවිශේෂී ලක්ෂණ සහ විභවය බලපෑම් සැලකිල්ලට ගෙන, සංවර්ධන කටයුතු සඳහා අවසර පත්‍ර නිකුත් කිරීමේ දී පහත මාර්ගෝපදේශ අදාළ කරගත යුතු ය.

1. දැනට බලාත්මක නෛතික විධිවිධානවලට (වෙරළ සංරක්ෂණ පනත, ජාතික පරිසර පනත සහ අනෙකුත් අදාළ පනත්) අනුකූලව සිදුකළ පාරිසරික බලපෑම් ඇගයීම් (EIA) හෝ මූලික පරිසර

පරීක්ෂණ (IEE) කාර්යපටිපාටිවලින් අනාවරණය වූ කරුණු සිද්ධියෙන් සිද්ධිය වෙන් වෙන් වශයෙන් සලකා (case-by-case basis) වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් විසින් අවසර පත්‍ර නිකුත් කළ හැකිය.

2. පාරිසරික බලපෑම් ඇගයීම් හෝ මූලික පරිසර පරීක්ෂණ කාර්ය පටිපාටිවලින් අනාවරණය වූ කරුණු මත පදනම්ව, වෙරළ පරිසරය තිරසර අයුරින් කළමනාකරණය සහතික කිරීම සඳහා සංවර්ධනකරු විසින් පාරිසරික කළමනාකරණ සැලසුමක් (EMP) පිළියෙල කර ක්‍රියාත්මක කිරීම සිදුකළ යුතු ය.
3. ජලාශ්‍රිත සංවර්ධන කටයුතු ජීව හිරිගල්පර ප්‍රදේශ සහ මුහුදු තෘණතලා ස්ථානවල/ හෝ ඊට ආසන්නව ස්ථානගත නොකළ යුතු ය.
4. වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ප්‍රකාශයට පත්කර ඇති ජාතික වන උද්‍යානයක සිට පිටතට කි.මී. 1.6ක් දක්වා ප්‍රදේශය ඇතුළත ජලාශ්‍රිත සංවර්ධන කටයුතු සඳහා අවසර ලබානොදිය යුතු ය.
5. අභයභූමි හෝ සමුද්‍රීය ආරක්ෂණ ප්‍රදේශවල ජලාශ්‍රිත සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් ස්ථානගත කිරීම සඳහා සිද්ධියෙන් සිද්ධිය සඳහා වෙන් වෙන් වශයෙන් වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව වෙතින් අවසර ලබාගත යුතු ය.
6. ගංගා මෝය, කලපු හෝ ඇළ මුවෙදාරවල ජලතලය සහ දෙපස පිහිටි භූමියේ සිට මීටර් 500ක් දක්වා ජලාශ්‍රිත සංවර්ධන කටයුතු සිදුනොකළ යුතු ය.
7. ගංගා, ඇළ මාර්ග සහ අනෙකුත් ජල ස්කන්ධයහි සිදුකරන සියලු ජලාශ්‍රිත සංවර්ධන කටයුතු ස්ථානගත කිරීම සඳහා අවසර ලබාදීම වාරිමාර්ග දෙපාර්තමේන්තුවේ අනුමැතියට යටත් වේ.
8. “පාරිසරික ආරක්ෂිත ප්‍රදේශ” ලෙස නම් කරන ලද ස්ථානයන්හි ජලාශ්‍රිත සංවර්ධන කටයුතු ස්ථානගත කිරීම සඳහා මධ්‍යම පරිසර අධිකාරියේ අනුමැතිය ලබාගත යුතුය.
9. වෙරළ කලාපය තුළ ජලාශ්‍රිත සංවර්ධන කටයුතුවලින් ඇතිවන යම් අපද්‍රව්‍යයක් හෝ ඉවතලන ජලය බැහැර කිරීම හෝ තැන්පත් කිරීම සඳහා මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය වෙතින් පාරිසරික ආරක්ෂණ බලපත්‍රයක් ලබාගත යුතු ය.
10. යෝජිත ජලාශ්‍රිත සංවර්ධන කටයුතුවලින් සාම්ප්‍රදායික ධීවර කටයුතු, ධීවර බිම් සහ මත්ස්‍ය සංක්‍රමණ මාර්ගවලට බාධාවක් නොවිය යුතු ය.
11. කුඩා දූපත් තුළ සිදුකරන ජලාශ්‍රිත සංවර්ධන කටයුතු සඳහා අවසර ලබාදිය යුත්තේ ප්‍රධාන භූමිය (ගොඩබිම ප්‍රදේශය) තුළ ප්‍රමාණවත් සේවා ප්‍රදේශයක් පවතී නම් පමණි.
12. ජාතික ආරක්ෂාව සඳහා ආරක්ෂක සීමා හෝ නිශ්චිත පියවර පනවා ඇති ප්‍රදේශවල ජලාශ්‍රිත සංවර්ධන කටයුතු සඳහා අවසර ලබා නොදේ.
13. රජයේ ඉඩම් ආඥා පනතේ විධිවිධාන යටතේ අවශ්‍ය අනුමැතීන් ලබාගත යුතු ය.
14. 1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනත යටතේ ප්‍රකාශයට පත්කළ “සංරක්ෂණ ප්‍රදේශ” සහ “බලපෑමට යටත් වන ප්‍රදේශ” තුළ කිසිදු සංවර්ධන කාර්යයක් සඳහා අවසර නොලැබේ.
15. දූපත් තුළ මහජන ප්‍රවේශය සහතික කිරීම සඳහා ඉඩකඩ තිබිය යුතු ය.
16. ස්වාභාවික ආපදාවල බලපෑම් අවම කිරීම සඳහා වන සියලුම පූර්ව ආරක්ෂණ පියවර/ ඉවත් කරගැනීමේ සැලසුම් සංවර්ධකයා විසින් වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව වෙත ඉදිරිපත් කළ යුතු අතර එවැනි පියවර/ සැලසුම් සඳහා අනුමැතිය ලබාගැනීම අවශ්‍ය කෙරේ.

6.4.10 සංචාරක සහ විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම් සඳහා පාවෙන ආකාරයේ වූ ජල පහසුකම් සකස් කිරීම සඳහා මාර්ගෝපදේශ

ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ කලාපය තුළ සංචාරක සහ විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම් (පාවෙන අවන්හල්, විනෝදාත්මක කටයුතු සඳහා වූ පාවෙන උපාංග, බෝට්ටු නිවාස ආදිය) සඳහා මේ වනතුරු සැලකිය යුතු සුවිශේෂී තත්ත්වයක් නොමැත. නමුත් සංචාරක කර්මාන්තයට අදාළව පැනනැගී ඇති වර්තමාන සංවර්ධන ප්‍රවණතා සහ විවිධාංගීකරණ අවශ්‍යතා හේතුවෙන් නුදුරු අනාගතයේදී ම එවැනි පහසුකම් සකස් කිරීම සඳහා අවධානය යොමු

කරනු ඇත. මෙවැනි පහසුකම් සංචාරක සහ විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම් සඳහා අවශ්‍ය වුව ද, මේ තුළින් සාම්ප්‍රදායික සමාජ-ආර්ථික ක්‍රියාකාරකම්, වෙරළ සීමාවේ පාරිසරික තත්ත්වය, සුන්දරත්වය සහ සංකරණ කටයුතු වැනි අංශ කෙරෙහි සාමාන්‍යම ක බලපෑම් ඇතිවිය හැකි ය. එබැවින් වෙරළ කලාපය තුළ තිරසර ආකාරයෙන් සංචාරක සහ විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම් සිදුකිරීම සහතික කිරීම සඳහා, සංචාරක සහ විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම්වලට පාවෙන ආකාරයේ වූ ජල පහසුකම් ඉදිකිරීම හා ස්ථාපනය සඳහා පහත මාර්ගෝපදේශ අදාළ වේ.

1. වෙරළ කලාපය තුළ සංචාරක සහ විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම්වලට පාවෙන ආකාරයේ වූ ජල පහසුකම් ඇති කිරීම සඳහා අවසර ලැබෙනුයේ වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් හඳුනාගත් නිශ්චිත ස්ථානවල පමණකි.
2. අනුමැතිය ලබාදීමේ ක්‍රියාවලිය තුළ ඇතිවන ප්‍රමාදවීම් මඟ හරවා ගැනීම සඳහා විස්තරාත්මක ව්‍යාපෘති යෝජනාව සකස් කිරීමට පූර්වයෙන් වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව වෙත මූලික ව්‍යාපෘති යෝජනාව ඉදිරිපත් කළ යුතු ය.
3. වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් මත පැවරී ඇති අභිමතානුසාරී බලය මත පදනම්ව, සිද්ධියෙන් සිද්ධිය වෙන් වෙන් වශයෙන් සලකා, සංචාරක සහ විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම්වලට පාවෙන ආකාරයේ වූ ජල පහසුකම් සඳහා වූ ව්‍යාපෘති යෝජනා පාරිසරික බලපෑම් ඇගයීම් (EIA) හෝ මූලික පරිසර පරීක්ෂණ (IEE) ක්‍රියාවලියට යටත් වේ.
4. සංචාරක සහ විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම්වලට පාවෙන ආකාරයේ වූ ජල පහසුකම් වෙරළ කලාපයේ ජලස්කන්වල උපස්තර මත ස්ථාපනය නොකළ යුතු ය.
5. හිරිගල්පර සහ මුහුදු තෘණතලා පිහිටා ඇති ස්ථාන හෝ කැස්බෑවුන් බිත්තර දමන ස්ථානවලට ආසන්නව විනෝදාස්වාදය සඳහා මසුන් ඇල්ලීම සහ පිහිනුම් කටයුතු සඳහා ස්ථාන ද ඇතුළුව සංචාරක සහ විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම්වලට පාවෙන ආකාරයේ වූ ජල පහසුකම් සඳහා අවසර ලබා නොදේ.
6. සංරක්ෂණය කළ ප්‍රදේශ, බලපෑමට යටත් වන ප්‍රදේශ වශයෙන් ප්‍රකාශයට පත්කර ඇති ස්ථාන සහ වැලි ද ඇතුළුව ඛනිජ කැණීම සඳහා හඳුනාගත් ස්ථානවල සංචාරක සහ විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම්වලට පාවෙන ආකාරයේ වූ ජල පහසුකම් ස්ථාපනය සඳහා අවසර ලබා නොදේ.
7. වෙරළ දර්ශනය නැරඹිය හැකි ස්ථාන හෝ රිටි දැල් සහ බිලිපිත්ත වැනි ආම්පන්න භාවිතයෙන් සාම්ප්‍රදායික ධීවර කටයුතු සිදුකරන ස්ථානවලට ආසන්නයේ සංචාරක සහ විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම්වලට පාවෙන ආකාරයේ වූ ජල පහසුකම් ස්ථාපනය සඳහා අවසර ලබා නොදේ.
8. සංචාරක සහ විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම්වලට පාවෙන ආකාරයේ වූ ජල පහසුකම්වලින් වෙරළ කලාපයේ වෙරළ ජලය හෝ වෙනත් ජල ස්කන්ධ තුළට අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම සඳහා අවසර නොමැත.
9. බෝට්ටු ආදිය රැහැන්වලින් බැඳ තැබීමෙන් වෙරළ තීරය වෙත ඇති නීත්‍යානුකූල පොදු ප්‍රවේශය වෙරළ කලාපය භාවිතයන්ට අවහිර නොවිය යුතු ය.
10. සංචාරක සහ විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම්වලට පාවෙන ආකාරයේ වූ ජල පහසුකම් ඉදි කිරීමේ දී හෝ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී විෂ සහිත සංයෝගවලින් පිරියම් කළ දැව හෝ වෙනත් ද්‍රව්‍ය භාවිතා නොකළ යුතු ය.
11. පාවෙන ආකාරයේ වූ ජල පහසුකම් තුළ ආලෝකකරණ ව්‍යුහ නියමිත ස්ථානවලට කේන්ද්‍රීය කිරීම සහ ආලෝකකරණය අවම කරන ආවරණ යොදාගනිමින් රාත්‍රී කාලයේ දී යොදා ගන්නා කෘත්‍රීම විදුලි ආලෝකය අවට ප්‍රදේශය වෙත ව්‍යාප්තවීම හැකිතාක් දුරට වැළැක්විය යුතු ය.
12. අදාළ පහසුකමෙහි ව්‍යුහය පාවීම සඳහා හෝ ඊට අදාළ වෙනත් කාර්යයකට යොදා ගන්නා සියලු පෙණ සහිත ද්‍රව්‍ය පුපුරා යෑම හෝ ජලයට මුසුවීම වැළැක්වීම සඳහා ආරක්ෂිත වැස්මක් තිබිය යුතු අතර එය කෙළින්ම පාරජම්බුල විකිරණවලට හෝ සර්ෂණයකට භාජනය නොවිය යුතු ය.
13. දේශීය ජලජීවී වෘක්ෂලතාදිය පවතින ප්‍රදේශයෙන් අවම වශයෙන් මීටර 10ක දුරින් පිහිටිය යුතු ය.
14. වෙරළ ජලය භාවිතා කරන්නන්ගේ සුරක්ෂිතතාවය සහතික කිරීම සඳහා සහ ආපදා වැළැක්වීම සඳහා

පාවෙන ආකාරයේ වූ ජල පහසුකම් ප්‍රමාණවත් අයුරින් පරාවර්තක ආධාරයෙන් සලකුණු කළ යුතු ය.

- 15. ආරක්ෂක කාර්යයන් සඳහා ඇති ස්ථාපනය කිරීම්වලට ඉතා ආසන්නයෙන් මෙම පාවෙන ආකාරයේ වූ ජල පහසුකම් ස්ථාන ගත කිරීම සඳහා අවසර නොලැබේ.

6.4.11 වාසය කළ හැකි ජලය මත ඉදි කිරීම් (ජල බංගලා) සඳහා මාර්ගෝපදේශ

සාගර, කලපු, ගං මෝය හෝ ගංගා වැනි පාරිසරික වශයෙන් සංවේදී ප්‍රදේශවල සංචාරක කටයුතු සඳහා ජල බංගලා ඉදි කිරීමේ දී, පරිසර පද්ධති මත ඇතිවන අහිතකර බලපෑම් සහ මෙමඉදිකිරීම් සමඟ මතු වීමේ සම්භාවිතාවයක් ඇති භාවිතාකරන්නන්ගේ ගැටුම් අවම කිරීම සඳහා පාරිසරික මාර්ගෝපදේශ අනුගමනය කිරීම අත්‍යවශ්‍ය වේ. එවැනි සංවර්ධන කටයුතුවලදී අදාළ වන පරිද්දෙන් පහත පොදු මාර්ගෝපදේශවලට අනුගත වීම අවශ්‍ය කෙරේ.

1. විභවය පරිසර බලපෑම් හඳුනාගැනීම සහ වැළැක්වීමේ පියවර යෝජනා කිරීම සඳහා ආරම්භ කිරීමට පෙර පරිපූර්ණ පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරුව හෝ මූලික පරිසර පරීක්ෂණය සිදුකළ යුතු ය.
2. සංවේදී වාසස්ථාන (හිරිගල් පර, මුහුදු තෘණ තලා වැනි) මඟ හරිමින් සමුද්‍රීය ජීවීන් සහ රිටි දැල් සහ බිලිපිත්ත වැනි ආම්පන්න භාවිතයෙන් ධීවර කටයුතු සිදුකරන සාම්ප්‍රදායික ජීවනෝපාය මාර්ග මත අවම බලපෑමක් ඇතිකරවන අවම පාරිසරික අගයක් ඇති ස්ථානයක් තෝරා ගැනීම.
3. සම්පත් භාවිතා කිරීම සහ අපද්‍රව්‍ය උත්පාදනය අවම කිරීම සඳහා තිරසර ගොඩනැගිලි ද්‍රව්‍ය, බලශක්ති කාර්යක්ෂමතා සැලසුම්, අවම බලපෑමක් ඇති ඉදිකිරීමේ තාක්ෂණයන් යොදා ගැනීම.
4. ප්ලාස්ටික් සහ අනෙකුත් ජෛව-හායනය නොවන අපද්‍රව්‍ය අවම කිරීම සඳහා ඵලදායී අපද්‍රව්‍ය කළමනාකරණ ක්‍රම ක්‍රියාත්මක කිරීම.
5. සමුද්‍රීය ජීවය සහ ජලයේ ගුණාත්මකඛව සහ අනෙකුත් ජලය මත පදනම් විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම් සඳහා අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම් භානියක් නොවන බව සහතික කිරීම සඳහා දියුණුකළ අපජලය පිරියම් කිරීමේ ක්‍රමවේද උපයෝගී කරගැනීම.
6. හිරිගල්පර ප්‍රදේශයකට ආසන්නව පිහිටා තිබේ නම්, ඒවා ඉදි කිරීමකටයුතු වලින් හා සංචාරකයන්ගෙන් ආරක්ෂා කරගැනීම සඳහා භෞතික ස්පර්ශවීම් අවම වන නැංගුරම් ලැමෙන් වැළැක්වීම සඳහා බෝයාවන් ස්ථාපනය කිරීම මඟ පෙන්වීමක් යටතේ කිම්දුම් කටයුතු ක්‍රියාත්මක කිරීම.
7. දේශීය ශාක හා සතුන් ආරක්ෂා කිරීම සහ වන සතුන්ට ආහාර දීම හා ඔවුන්ට බාධා කිරීම් වැළැක්වීම සඳහා නීති ස්ථාපනය කිරීම.
8. ලවණහරණ ක්‍රියාවලියෙන් පසු වෙරළබඩ හෝ කලපු ජලයට ඉවතලන ජලය මුදාහැරීම වැළැක්වීම.
9. සමුද්‍ර ජීවීන්ට බාධාවීම වැළැක්වීම හා ප්‍රදේශයේ නොකැලඹුන සන්සුන් වාතාවරණය පවත්වා ගැනීම සඳහා ශබ්ද හා ආලෝක දූෂණයන් අවම කිරීම.
10. යෝජිත සංවර්ධන මැදිහත්වීම් විශේෂ කළමනාකරණ ප්‍රදේශයකට ආසන්නව ස්ථානගත කෙරේ නම්, ඒ සඳහා ප්‍රාදේශීය ප්‍රජාවගේ දායකත්වය ලබාගැනීම සහ සංරක්ෂණය හා තිරසර සංවර්ධනය සඳහා ඔවුන්ගේ පවත්නා ක්‍රමවේද සඳහා සහාය වීම.
11. පහසුවෙන් විනාශ විය හැකි පරිසර පද්ධතිය පිළිබඳව හා සංරක්ෂණ ප්‍රයත්නයන්ගේ වැදගත්කම සම්බන්ධයෙන් දැනුවත්බව වැඩි කිරීම.
12. කාලානුරූපී ආකාරයෙන් ජල බංගලා මගින් ඇතිවිය හැකි පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු කිරීම සඳහා අධීක්ෂණ වැඩසටහනක් ස්ථාපනය කිරීම හා ඒ අනුව අවශ්‍ය ගැලපීම් සිදුකිරීම.
13. ජල බංගලා සහ ජලය මත ඉදිකරන අනෙකුත් ව්‍යුහයන් සඳහා නිකුත් කරන අවසර පත්‍ර පාරිසරික හානිපූරණ ක්‍රියාවලියට යටත් වේ.

6.4.12 පුනර්ජනනීය බලශක්ති සංවර්ධනය සඳහා මාර්ගෝපදේශ

සුළං, සූර්ය බලය, සමුද්‍රීය තාපබලය පරිවර්තනය, තරංග ශක්තිය පරිවර්තනය ඇතුළුව වෙරළබඩ

ප්‍රදේශයේ පුනර්ජනනීය බලශක්තිය දියුණු කිරීම සඳහා සුපරීක්ෂාකාරී සැලසුම්කරණයක් සහ පාරිසරික, සමාජ, සහ ආර්ථික සාධක කෙරෙහි අවධානය යොමු කිරීම අවශ්‍ය කෙරේ. වෙරළ කලාපය තුළ පුනර්ජනනීය බලශක්ති ව්‍යාපෘතිවල නිරසර සංවර්ධනය සඳහා පහත මාර්ගෝපදේශ තුළින් පහසුකම් සැලසේ.

1. පහත කරුණු අවධානයට යොමුකර, විභවය සමාජ, පාරිසරික බලපෑම් හඳුනාගැනීම සඳහා පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරුව (EIA) හෝ මූලික පරිසර පරීක්ෂණය (IEE) සිදුකිරීම
  - සංවේදී වෙරළබඩ වාසස්ථාන සහ වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති
  - වනජීවී සංක්‍රමණ මාර්ග
  - සුවිශේෂී පුරාවිද්‍යා ස්ථාන/ සම්පත්
  - සාම්ප්‍රදායික ධීවර ක්‍රම
  - සංවේදී ආරක්ෂක ස්ථාපනය කිරීම්
  - ජලයේ ගුණාත්මකඛව
2. අනෙකුත් දැනට ක්‍රියාත්මක හෝ යෝජිත වෙරළ සංවර්ධන කටයුතු ද සැලකූ විට එහි සමුච්චිත බලපෑම පාරිසරික බලපෑම් ඇගයීමේ දී අවධානය යොමු කළ යුතු ය.
3. ප්‍රකාශයට පත්කර ඇති හෝ නිශ්චය කරනු ලැබූ බලපෑමට යටත්වන ප්‍රදේශයක සහ/හෝ සංරක්ෂණ ප්‍රදේශයක මෙම යෝජිත ව්‍යාපෘති ස්ථාන පිහිටා නොතිබිය යුතු ය.
4. වෙරළබඩ භූමිය වර්ගීකරණය සිදුකළ යුත්තේ වෙරළ භූමිය සකස් වී ඇති භෞතික ස්වභාවයට වෙනස් නොකරමින් අවම මට්ටමකිනි.
5. පුනර්ජනනීය බලශක්ති සංවර්ධන ව්‍යාපෘති අනෙකුත් සංවර්ධන කටයුතු සමඟ ඒකාබද්ධ කිරීම සඳහා වෙනම අවසරයක් ලබාගත යුතු ය.
6. ප්‍රාදේශීය ප්‍රජාවන්ගේ නියැලීම තුළින් පාර්ශවකරුවන් තීරණ ගැනීමේ ක්‍රියාවලිය සඳහා දායකවීම සහතික කරගැනීම. සැලසුම්කරණයේ මුල් අවධියේම ඔවුන් සහභාගී කරගැනීමෙන් ප්‍රාදේශීය වශයෙන් පවතින දැනුම, ඔවුන්ගේ ගැටලු විසඳීම, හා ඔවුන්ගේ යෙදවුම් ව්‍යාපෘති සැලසුම්කරණය හා ස්ථානය තීරණය කිරීමේ දී අවධානයට ගැනීම.
7. වෙරළ භූමි දර්ශනය සඳහා ඇතිවන බලපෑම අවධානයට යොමුකරමින් සුළං ටර්බයින් හා සූර්ය කෝෂ ස්ථාපනය කිරීම් සිදුකළ යුතු ය. වෙරළ තීරයේ දර්ශනය මත ඇතිවන බලපෑම් අවම කිරීම සඳහා වෙරළෙන් ඔබ්බෙහි පිහිටි සුදුසු ස්ථාන සුළං බලාගාර සඳහා යොදා ගැනීම.
8. සුළං ටර්බයින්වලින් ඇතිවන ශබ්ද දූෂණය වැළැක්වීම සහ පක්ෂීන් හා සමුද්‍ර ජීවීන් මත ඇතිවන විභව හානිය අවම කිරීම සඳහා පියවර ගැනීම. නිදසුනක් වශයෙන්, ශබ්දය අවම ටර්බයින් සැලසුම් භාවිතා කිරීම සහ වනජීවී සංක්‍රමණ කාලසීමා ආශ්‍රිතව සෘතුමය වශයෙන් භාවිතය සීමා කිරීම සලකා බැලීම.
9. යම් වැළැක්විය නොහැකි පරිසර බලපෑම් සම්බන්ධයෙන් හානි පුරණය සඳහා පරිසර පද්ධති ප්‍රතිෂ්ඨාපනය කිරීම සහ පාඩු හිලවී කිරීමේ පියවර ක්‍රියාත්මක කිරීම. නිදසුනක් වශයෙන්, ජෛව විවිධත්වය හා පරිසර පද්ධති පැවැත්ම වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා ආසන්න ප්‍රදේශවල සිදුකරන වාසස්ථාන නැවත යථා තත්ත්වයට පත්කිරීමේ ව්‍යාපෘති සඳහා සහාය වීම.

10. වෙරළාසන්න ප්‍රදේශයෙන් පිටත ව්‍යාපෘතිවල දී, ආරක්ෂක ප්‍රමිතවලට අනුගතවීම සහ සංතරණ මුහුදු යාත්‍රා සඳහා උපද්‍රවයක් සිදුනොවන බවට සහතික කළ යුතු ය. සට්ටනය වීම් වළක්වා ගැනීම සඳහා විධිමත් පරිදි සවිකළ ආලෝකකරණ උපකරණ සවිකිරීම.
11. අදාළ අධිකාරීන් විසින් ව්‍යාපෘති ආරම්භකළ කාලය ගතවීමේ දී ඒවායේ පාරිසරික හා සමාජ බලපෑම් හඳුනාගැනීම සඳහා සවිමත් අධීක්ෂණ වැඩසටහන් ස්ථාපනය කිරීම. ව්‍යාපෘති යෝජකයා විසින් එම අධීක්ෂණ දත්ත වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව වෙත භාරදිය යුතු ය.
12. යම්කිසි ව්‍යාපෘතියකට අදාළව එහි මෙහෙයුම් කාලය අවසන්වීමත් සමඟ ව්‍යාපෘති උපකරණ ඉවත් කිරීම හා අදාළ ස්ථානය නැවත යථා ස්ථානයට පත්කිරීම සඳහා පැහැදිලි සැලසුමක් සකස් කිරීම. යටිතල පහසුකම් ඉවත් කරන්නේ කෙසේ ද සහ එම ප්‍රදේශය ව්‍යාපෘතිය ආරම්භයට පෙර තිබූ තත්ත්වයට හෝ එකඟවන පරිදි වෙනත් වෛකල්පික භාවිතයක් සඳහා සකස් කිරීම සිදුකරන්නේ කෙසේද යන්න සැලැස්ම තුළින් අනාවරණය විය යුතු ය.

6.4.13 සංචාරක සහ විනෝදාස්වාද ක්‍රියාකාරකම් සඳහා වෙරළ ප්‍රදේශ භාවිතා කිරීම සඳහා කොන්දේසි සහිත අවසර පත්‍ර (තාවකාලික අවසර පත්‍ර) නිකුත් කිරීම සඳහා මාර්ගෝපදේශ

වෙරළ ප්‍රදේශය භාවිතයේ දී (හිමිකරුවන් සහිත සංරක්ෂණය කළ ප්‍රදේශය සහ තෝරාගත් වෙරළ තීරු) තාවකාලික භාවිතය සඳහා අවසර පත්‍ර නිකුත් කිරීම සලකා බැලීමේ අරමුණ දෙවැදෑරුම් වේ. පළමු කරුණ වනුයේ, සංචාරක කටයුතු ආශ්‍රිත වැදගත් වෙරළ තීරවල දී අනවසර සංවර්ධන කටයුතු පාලනය කිරීම කරන අතර තුර මෙරට මූල්‍ය අර්බුදයකට මුහුණ පා සිටින අවස්ථාවේ දී වෙරළ සංරක්ෂණ කළමනාකරණය සඳහා තිරසර මූල්‍ය යාන්ත්‍රණ සහතික කිරීම යි. දෙවන කරුණ වනුයේ සංචාරක හා විනෝදාස්වාද කටයුතු සඳහා වෙරළ ප්‍රදේශ භාවිතා කිරීම සඳහා (හිමිකරුවන් සහිත සංරක්ෂණය කළ ප්‍රදේශය සහ තෝරාගත් වෙරළ තීරු) තාවකාලික අවසර පත්‍ර නිකුත් කිරීම වනාහී වෙරළ පරිසරය ආරක්ෂා කරන අතරතුර මෙම ක්‍රියාකාරකම් කළමනාකරණය හා නියාමනය කළහැකි ක්‍රමයක් වීම යි. කොන්දේසි සහිත තාවකාලික අවසර පත්‍ර නිකුත් කිරීම පිළිබඳ විස්තර පහත දැක්වේ.

අයදුම්කිරීමේ ක්‍රියාවලිය:

හෝටල් කරුවන්, සංචාරක ගමන් සංවිධානකරුවන් සහ උත්සව අවස්ථා සංවිධානය කරන පිරිස් වැනි කොන්දේසි සහිත අවසර පත්‍රයක් (තාවකාලික අවසර පත්‍රය) ලබාගැනීමට උනන්දුවක් දක්වන පාර්ශව විසින් ඔවුන්ගේ යෝජිත ක්‍රියාකාරකම්, දිනයන් සහ ඔවුන් විසින් භාවිතා කිරීමට අපේක්ෂා කරන වෙරළ ප්‍රදේශය සඳහන් කරමින් අයදුම්පත්‍රයක් ඉදිරිපත් කළ යුතු ය.

අවසර පත්‍රයක වලංගු කාලය:

තාවකාලික අවසර පත්‍රයක වලංගු කාලය නිර්ණය වනුයේ ක්‍රියාකාරකමේ ස්වභාවය සහ වෙරළ ප්‍රදේශය කෙරෙහි එහි විභව බලපෑම මතය. පහත සඳහන් කර ඇති පරිදි, නිශ්චිත උත්සවයක් සඳහා දින කිහිපයක සිට වසරේ නියමිත කාලසීමා තුළ පැවැත්වෙන ක්‍රියාකාරකම් සඳහා මාස කිහිපයක් දක්වා වශයෙන් වූ පරාසයක මෙම කාණ්ඩයේ බලපත්‍ර නිකුත් කෙරේ;

නිශ්චිත කලාප නම් කිරීම:

වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ඇතැම් තාවකාලික ක්‍රියාකාරකම් සිදුකිරීම සඳහා අවසර ලබාදිය හැකි වෙන වෙරළ කලාපය තුළ නිශ්චිත කලාප හෝ නම් කළ ප්‍රදේශ හඳුනාගනු ලැබේ. යම් වෙරළ තීරයක ගතික ස්වභාවය මත පදනම්ව නම් කළ ප්‍රදේශ වරින් වර වෙනස් විය හැකි ය. වෙරළ තීරයේ විවිධ කොටස් තුළ සංචාරක හා විනෝදාස්වාද ක්‍රියාවල බලපෑම කළමනාකරණය සඳහා මෙය උපකාරී වේ.

- කෙටි කාලීන අවස්ථා/ උත්සව (දින හතක් නොඉක්මවන): සංගීත සංදර්ශන, නාට්‍ය, සහ වෘත්තීය ආයතනවිසින් පවත්වන ප්‍රායෝගික පුහුණු වැනි අවස්ථා සඳහා තෝරාගත්/ නම්කළ පොදු වෙරළ ප්‍රදේශයක් භාවිතා කිරීම
- වටදැල් හා බිලි පිති භාවිතයෙන් මසුන් ඇල්ලීම සිදුකරන සාම්ප්‍රදායික ධීවර කටයුතුවලින් එම තෝරාගත් වෙරළ තීරය නිදහස් වීම.
- කැස්බෑවුන් බිත්තර දමන ප්‍රදේශවලින් එම තෝරාගත් වෙරළ තීරය නිදහස් විය යුතු ය.
- අනෙකුත් යාබද ක්‍රියාකාරකම් සඳහා බාධාවක් ඇති නොකරන අයුරින් වාහන නවතා තැබීම සඳහා ප්‍රමාණවත් පහසුකම් පැවතීම සහතික කිරීම.
- පළාත් පාලන ආයතන, ආගමික හා ආසන්නව පිහිටා ඇති අනෙකුත් ආයතනවලින් අදාළ පරිදි අනෙකුත් අනුමැතීන් ලබාගත යුතු ය.

ධාරිතා සීමාව: ප්‍රමාණය ඉක්මවා ජනගහණය රැස්වීම වැළැක්වීමට සහ වෙරළෙහි රඳවා ගත හැකි ධාරිතාවය ආරක්ෂා කිරීම සඳහා යම් නියමිත කාල සීමාවක් සඳහා නිකුත් කරන අවසර පත්‍ර සංඛ්‍යාව සම්බන්ධයෙන් සීමාවක් නිර්ණය කිරීම වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් විසින් සිදුකරනු ඇත.

වර්ෂය තුළ යම් කාල සීමා අනුව සීමා කිරීම්: සංවේදී වෙරළ වාසස්ථාන, වනජීවීන් බිත්තර දමන ස්ථාන, හෝ ඉහළ බාදන අවදානමක් සහිත ප්‍රදේශ ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වර්ෂයේ යම් කාල සීමාවක් අනුව ඇතැම් ක්‍රියාකාරකම් සඳහා සීමා පැනවීම වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් දැනුම් දෙනු ඇත.

සංරක්ෂණ ප්‍රදේශ භාවිතා කිරීම සඳහා කොන්දේසි

- සංරක්ෂණය ප්‍රදේශය තුළ ස්ථිර ඉදිකිරීම් සිදු නොකළ යුතු ය.
- සංරක්ෂණය ප්‍රදේශයෙන් 75%ක් පමණක් තාවකාලික ඉදිකිරීම් සඳහා යොදා ගත යුතු ය.
- තාවකාලික ඉදිකිරීම්වල උස සීමාව බිම් මහල මට්ටමට සීමා වේ.
- අදහස් කරන තාවකාලික ඉදිකිරීමේ ප්‍රමාණය හා අධිකත්වය අනෙකුත් සංවර්ධන කටයුතු සමඟ යෝග්‍ය හා අනුකූල විය යුතු ය.
- පවත්නා වෙරළ සංරක්ෂණ ව්‍යුහයන් මත කිසිදු තාවකාලික ව්‍යුහයක් ගොඩ නැංවීම සිදු නොකළ යුතු ය (උදා. දිය කඩන, රිච්මන්ට් බැම්, පනා බැම්, සමුද්‍ර පවුරු, ගැබියම් ආදිය)
- අපද්‍රව්‍ය රැස්වන ටැංකි හෝ අපජලය රැස්කරන ටැංකි ඉදිකිරීම හෝ රැඳවීම සඳහා අවසර නොලැබේ.
- පුළුල් ඇවිදින මාර්ගයක් හෝ වෙනත් යෝග්‍ය ආකාරයකින් වෙරළ ඔස්සේ ප්‍රමාණවත් පාර්ශවීය ප්‍රවේශයක් සහතික කළ යුතු ය.

- අවසර පත්‍ර කාල සීමාව: සංරක්ෂණ ප්‍රදේශයක් භාවිතා කිරීම සඳහා තාවකාලික අවසර පත්‍රයක් මාස හයක කාල සීමාවක් සඳහා සීමා වන අතර වෙරළ පරිසරය සහ සංවර්ධන කටයුතු සලකා බැලීමේ ක්‍රියාවලිය මත නැවත අලුත් කෙරේ.
- පාරිසරික හානිපූරණය: හානිවූ පරිසර පද්ධතිව නැවත ප්‍රතිස්ථාපනය හා වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා තාවකාලික අවසර පත්‍රය පාරිසරික හානිපූරණ ක්‍රියාවලියට යටත් වේ.
- අවදානම අවම කිරීම: ස්වකීය ක්‍රියාකාරකම්වලින් ප්‍රතිඵල විය හැකි හානි හෝ අනතුරු ආවරණය කිරීම සඳහා අවසර පත්‍ර හිමියා විසින් වගකීම් රක්ෂණයක් දැරීම අවශ්‍ය වේ.
- දැනුවත්බව ඇති කිරීම: අවසර පත්‍ර හිමියා විසින් වෙරළබඩ පාරිසරික සංරක්ෂණය සහ ආරක්ෂිත පියවර ක්‍රියාවට නැංවීම සඳහා සහ වගකීමැති වෙරළ භාවිතය හවුල් වගකීම සම්බන්ධයෙන් සංචාරකයන්, අමුත්තන් සහ අනෙකුත් වෙරළ භාවිතා කරන්නන් අතර දැනුවත්බවක් ඇතිකිරීම අවශ්‍ය කෙරේ.
- හදිසි ප්‍රතිචාර සැලසුම්: අනපේක්ෂිත අවස්ථා හෝ පීඩාකාරී කාලගුණික තත්ත්වවලදී (වෙරළ බාදනය, වෙරළ ජල මට්ටම ඉහළ යෑම, තෙල් දූෂණය) ඉවත් වීම සඳහා අවසර පත්‍ර හිමියන් සතුව හදිසි ප්‍රතිචාර සැලසුම් තිබිය යුතු ය.
- අත්හිටුවීම/ කෙටි නිවේදනයකින් පසුව ඉවත් කිරීමේ අයිතිය: අදාළ සංවර්ධකයා විසින් අවසරපත්‍ර කොන්දේසි කඩ කිරීම හෝ හදිසි අවස්ථා තත්ත්වයක දී, අවසර පත්‍රය අත්හිටුවීමේ අයිතිය වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් සතුවන අතර කිසිදු වන්දියක් ගෙවීමකින් තොරව සංරක්ෂණ ප්‍රදේශය තුළ ඉදිකර ඇති තාවකාලික ව්‍යුහයන් වහාම ඉවත්කරගන්නා ලෙස සංවර්ධකයා වෙතින් ඉල්ලීමක් සිදුකළ හැකි ය.
- භාවිතයෙන් ඉවත් කිරීම: සංරක්ෂණ ප්‍රදේශය එහි මුල් තත්ත්වයට ගෙනඒම සඳහා තාවකාලික කොන්දේසි සහිත අවසර පත්‍රයක් නිකුත් කිරීමේ දී වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් විසින් නිර්ණය කරන සාධාරණීය නැවත ආපසු ගෙවන මුදල් තැන්පතුවක් පැනවිය යුතු ය.
- අනුකූලතා අධීක්ෂණය: අවසර පත්‍ර හිමියන් විසින් පාරිසරික රෙගුලාසි සහ වගකීමැති සංචාරක කටයුතු ඇතුළුව සිය අවසර පත්‍රවල නියමයන් හා කොන්දේසි සමඟ අනුකූල වීම සහතික වීම සඳහා වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් අවසර පත්‍ර හිමියන්ගේ ක්‍රියාකාරකම් නියමිත කාලාන්තරවලදී අධීක්ෂණය කරනු ලැබේ.

6.4.14 කෘත්‍රීම දූපත්, ගොඩකරන ලද වෙරළබඩ ප්‍රදේශ සඳහා පසසිටුව

මෙවැනි සංවර්ධන කටයුතු සඳහා පාරිසරික බලපෑම් ඇගයීම හෝ මූලික පරිසර පරීක්ෂණයක අවශ්‍යතාවය අනුව, සිද්ධිය වෙන් වෙන් වශයෙන් සලකා යෝග්‍ය පසසිටුව හෝ ස්චාරක්ෂක ප්‍රදේශය කීරණය කරනු ලැබේ.

ස්ථානය, සංවර්ධන කටයුත්තේ ආකාරය, සැලැස්මේ ලක්ෂණ සහ අනෙකුත් අදාළ තොරතුරු සලකා, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් කෘත්‍රීම දූපත් සහ ගොඩකරන ලද වෙරළබඩ ඉඩම් සඳහා පස සිටුව තීරණය කළ යුතු ය.

6.5. වෙරළ කලාපයේ ජල ස්කන්ධවල ඉවුරුවල පිහිටි භූමියේ සංවර්ධන කාර්යයන් සඳහා පසසිටුව

වෙරළ කලාපයේ ජල ස්කන්ධවල ඉවුරුවල පිහිටි භූමිය සැලකූ විට, ඇතැම් ක්‍රියාකාරකම් තහනම් කළ හෝ සීමාකළ ප්‍රදේශයක් වශයෙන් පසසිටුව ප්‍රදේශය අර්ථකථනය කළ හැකිය. වෙරළ කලාපයේ ජල ස්කන්ධවල ඉවුරුවල භූමියේ පසසිටුව පූර්ණ ජල සැපයුම් මට්ටම, මධ්‍ය වඩදිය ඉම, හෝ ජල ස්කන්ධයේ ඉවුරේ කෙළවර හෝ ස්ථානීය ලක්ෂණ මත පදනම්ව තීරණය කරන ඕනෑම රේඛාවක් වැනි යෝග්‍ය යොමු රේඛාවක සිට

ගොඩබිම් ඉම දෙසට දිවේ.

වෙරළ කලාපයේ ජල ස්කන්ධවල ඉවුරුවල පිහිටි භූමිවල සංවර්ධන කටයුතු සඳහා ප්‍රමාණවත් පසසිටු ප්‍රදේශයක් පැවතිය යුතු ය. වෙරළ කලාපයේ ජල ස්කන්ධවල ඉවුරුවල පිහිටි භූමියේ සංවර්ධන කාර්යයන් සඳහා සාම්ප්‍රදායික වශයෙන් ජල ස්කන්ධවල රක්ෂිත ප්‍රදේශ වාරිමාර්ග දෙපාර්තමේන්තුව විසින් සලකුණු කෙරේ. ජල ස්කන්ධවල ජෛව-භෞතික ලක්ෂණ සැලකිල්ලට ගැනීමේ දී, පසසිටු ප්‍රදේශ පහත දැක්වෙන ප්‍රධාන කාණ්ඩ තුන යටතේ අර්ථ දැක්වේ.

- කලපු හා ගංගා මෝය
- ප්‍රධාන ගංගා
- මුහුදට සම්බන්ධ වූ අනෙකුත් ජල ස්කන්ධ

6.5.1 වෙරළ කලාපයේ ජල ස්කන්ධවල ඉවුරුවල පිහිටි භූමිවල ස්චාරක්ෂක කලාප පසසිටු සීමා සඳහා වාරිමාර්ග දෙපාර්තමේන්තුවේ මාර්ගෝපදේශ සමග අනුකූලවන මාර්ගෝපදේශ

වෙරළ කලාපයේ ජල ස්කන්ධවල ඉවුරුවල ප්‍රදේශවල පසසිටු සීමා පාලනය වනුයේ වාරිමාර්ග දෙපාර්තමේන්තුව සහ වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් නිකුත් කරන මාර්ගෝපදේශවල සංකලනයකිනි. ජල ස්කන්ධවල ජෛව-භෞතික ව්‍යුහය, ජලයේ ගුණාත්මක තත්ත්වය, ජලජ පාරිසරික පද්ධති, සහ වෙරළ පරිසර පද්ධතිවල සමස්ත මනා පැවැත්ම ආරක්ෂා කිරීම මෙම මාර්ගෝපදේශවලින් අරමුණු කෙරේ. නිශ්චිත පසසිටු සීමා ජල ස්කන්ධයේ ස්ථානය සහ විශාලත්වය මත වෙනස්විය හැකි ය.

මෙම සැලැස්මේ දක්වා ඇති මාර්ගෝපදේශ අදාළ කරගත යුත්තේ 2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ පනත යටතේ අර්ථ දක්වා ඇති “වෙරළ කලාපය” තුළ විහිදෙන ජල ස්කන්ධ සඳහා පමණි.

1. ජල ස්කන්ධයේ කෙළවරේ සිට ඉවුරු ස්චාරක්ෂක කලාපය සඳහා මිනුම් කළ යුතු ය.
2. වෙරළ කලාපය තුළ පවතින ගංගා, කලපු, හෝ වෙනත් ජල ස්කන්ධවල දෙපස සඳහාම ඉවුරු ස්චාරක්ෂක කලාපය අදාළ වේ.
3. ජල ස්කන්ධයේ කෙළවර සිට ඉවුරු ආරක්ෂාව හැරුනවිට, සංවර්ධන කාර්යයන් සඳහා ඉවුරු ස්චාරක්ෂක කලාපය ලෙස අවම වශයෙන් මීටර් 10ක් විහිදේ.
4. දූෂක ද්‍රව්‍ය අවශෝෂණය, ජල ස්කන්ධවල ඉවුරු ස්ථාවර කිරීම, සහ වනජීවීන් සඳහා වාසස්ථාන වශයෙන් ඉවුරු ස්චාරක්ෂක කලාපයේ ස්වාභාවික වෘක්ෂලතාදිය ආරක්ෂා කළ යුතු ය.
5. ගංවතුර සඳහා බඳුන් වෙන හෝ ගංවතුර ඇතිවීමේ නැඹුරුතාවයක් පවතින ස්ථානවල පිහිටා ඇති ජල ස්කන්ධ සඳහා ඉවුරු ආශ්‍රිත විශාල ස්චාරක්ෂක කලාපයක් දැක්විය යුතු ය.
6. වෘක්ෂලතාදිය මගින් ස්ථාවර කිරීම හැරුනවිට ඕනෑම ඉවුරු ආරක්ෂණ පියවරක් වන ඉදිකිරීමක් හෝ යෙදවුමක් සඳහා වෙරළ සංරක්ෂණ සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අනුමැතිය ලබාගත යුතු ය.
7. ජලයේ ගුණාත්මක තත්ත්වය සහ වාසස්ථාන අගය වැඩිදියුණු කරගැනීම සඳහා ඉවුරු ආශ්‍රිත ස්චාරක්ෂක කලාපය ඇතුළත ඊට ආවේණික දේශීය වෘක්ෂලතාදිය භාවිතා කිරීමට හා යෝග්‍ය භූමි සැකසුම් භාවිතා කිරීමට සංවර්ධකයන් දිරිමත් කරනු ලැබේ.
8. විනෝදාස්වාද ප්‍රදේශ සහ දිය නෑමේ ස්ථාන වෙත ජල ස්කන්ධවල ඉවුරු දිගේ දිවෙන පොදු ප්‍රවේශය සහ පාරම්පරිකව පැවති පටුමඟවල් (පාර්ශ්වීය හෝ සිරස්) අවහිර නොකළ යුතු ය.
9. ගොඩ කිරීම් සඳහා අවසර ලබා දෙනුයේ කලපු දාරයේ සිට ජල ප්‍රදේශය දක්වා මීටර් 10 දක්වා පමණි.

6.5.2 “සංවර්ධන කටයුතු තහනම් කලාපය” සහ “සංවර්ධන කටයුතු සීමා කළ කලාපය”:

ගංමෝය ජල ප්‍රදේශවල ඉහළ මට්ටමේ අවදානම් තත්ත්වය සහ ජෛව-භෞතික ලක්ෂණ හේතුවෙන්, වෙරළ කලාපයේ ගං මෝය, කලපු සහ අනෙකුත් ජල ස්කන්ධවලට ඉතා ආසන්න පිහිටි ඉවුරු භූමිය “සංවර්ධන කටයුතු තහනම් කලාපය” හෝ “සංවර්ධන කටයුතු සීමා කළ ප්‍රදේශය” වශයෙන් නම් කෙරේ.

- කලපු සහ ප්‍රධාන ගංගාවන්ගේ මුවදොර සිට මීටර 500ක් දක්වා රට අභ්‍යන්තරය වෙත දිවෙන ජල ස්කන්ධය “සංවර්ධන කටයුතු සීමා කළ ප්‍රදේශය (RDZ)” ලෙස නම් කෙරේ.
- වෙරළ කලාපයේ සංරක්ෂණය කළ ප්‍රදේශවල පිහිටි සියලුම ගංගා, කලපු හා වෙනත් ජල ස්කන්ධයන් “සංවර්ධන කටයුතු තහනම් කලාපය(NDZ)” ලෙස නම් කෙරේ.
- ප්‍රධාන ගංගාවල ගං මෝය සිට රට අභ්‍යන්තරය වෙත දිවෙන මීටර 500ක පමණ රේඛීය ඛණ්ඩයක් වූ ඉවුරු භූමිය “සංවර්ධන කටයුතු සීමා කළ/ තහනම් කලාපය” ලෙස නම් කෙරේ.

6.5.3 ප්‍රධාන ගංගා, කැපු ඇළ මාර්ග සහ ස්වාභාවික ඇළ මාර්ගවල ඉවුරුවල පිහිටි භූමි සඳහා පසසිටුව

1948.10.15 දිනැති අංක 9912 දරන ගැසට් පත්‍රයේ පළ වූ රජයේ ඉඩම් රෙගුලාසි (1) සහ වාරිමාර්ග දෙපාර්තමේන්තුව විසින් දක්වා ඇති භාවිතා කරන මාර්ගෝපදේශ/ප්‍රමිති වලට අනුකූලව වෙරළ කලාපය තුළ පිහිටා ඇති ගංගාවල ඉවුරුවල පිහිටි භූමියේ සංවර්ධන කටයුතුවල දී පසසිටුව හෝ ඉදිකිරීම් රහිත රක්ෂිතය යොදා ගැනේ. ගංඉවුර, කැපු ඇළ මාර්ග ඉවුර හෝ ස්වාභාවික ඇළ මාර්ග ඉවුර සැලකූ විට යොමු රේඛාව වනුයේ ගං ඉවුර මායිම සිට හෝ පූර්ණ සැපයුම් මට්ටම වේ. ගංගා වර්ගීකරණය පහත පරිදි වේ;

ගංගා කාණ්ඩය	පළල
ප්‍රධාන ගංගා	මීටර 15ට වැඩි
මධ්‍යම ප්‍රමාණයේ ගංගා	මීටර 5- මීටර 15 අතර
කුඩා ගංගා සහ අනෙකුත් ඇළ මාර්ග	පළල මීටර 5ට අඩු

ගංගා සහ ඇළ මාර්ගවල ඉවුරු භූමිවල සංවර්ධන කටයුතුවලදී වාරිමාර්ග දෙපාර්තමේන්තුව විසින් යොදා ගන්නා රක්ෂිත අදාළ කර ගනු ලැබේ.

1947 අංක 8 දරන රජයේ ඉඩම් ආඥා පනතේ 49,50,55,101 වගන්ති යටතේ සහ එම වගන්ති යටතේ 1948 ඔක්තෝබර් 15 දිනැති අංක 9912 දරන ගැසට් පත්‍රයේ පළකරන ලද නියෝග 11,12 මගින් රක්ෂිතවලට අදාළ නෛතික අර්ථකථනය ආවරණය වේ. මෙම කරුණ රජයේ ඉඩම් සංග්‍රහයේ 227 වගන්තියේ සිට 230 වගන්තිය දක්වා තවදුරටත් පැහැදිලි කෙරේ. මීට අමතරව, සතුන් හා ශාක සංරක්ෂණය පිළිබඳ වූ 1937 අංක 2 දරන සත්ත්ව හා ශාක ආරක්ෂණ ආඥා පනත, පුරාවිද්‍යා ස්ථාන සහ ස්මාරක සංරක්ෂණය පිළිබඳ 1940 අංක 24 දරන ආඥා පනත, මහාමාර්ග හා මාර්ග පිළිබඳ 1861 අංක 10 දරන පනත, 1978 අංක 41 දරන නාගරික සංවර්ධන අධිකාරිය පනත, 1985 අංක 02 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනත, 1962 අංක 12 දරන සුසාන භූමි භූමදාන ඉඩම් පිළිබඳ පනත, 1982 අංක 52 දරන පනතින් සංශෝධිත 1968 අංක 15 දරන ශ්‍රී ලංකා ඉඩම් ගොඩකිරීමේ සහ සංවර්ධනය කිරීමේ සංස්ථා පනත සහ 1976 අංක 27 දරන පනත යන පනත් මගින් ද මේ පිළිබඳව දැක්වේ.

එසේ වුව ද, ගංගා සහ ඇළ මාර්ගවල ඉවුරුවල පිහිටි භූමි සඳහා රක්ෂිත දක්වා තිබීමක් වාරිමාර්ග දෙපාර්තමේන්තුව හෝ වෙනත් කිසිදු නීතියක් යටතේ නොමැති හෙයින්, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් වෙරළ කලාපය තුළ ගංගා සහ ඇළ මාර්ගවල ඉවුරුවල පිහිටි භූමි සඳහා රක්ෂිත තීරණය කිරීම සිදු කෙරේ.

6.5.4 කලපුවල ඉවුරුවල භූමි සඳහා පසසිටුව

වෙරළ කලාපය තුළ පිහිටි කලපුවල ඉවුරු භූමියේ සංවර්ධන කටයුතුවලදී අවම වශයෙන් මීටර 10 පසසිටුවක් අවශ්‍ය අවශ්‍ය කෙරේ. එසේ වුව ද, වෙරළ කලාපයේ කලපු ඉවුරුවල පවතින සංකීර්ණ ස්වභාවය හා ජෛව-භෞතික විචලනයන් හේතුවෙන් වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් විසින් යෝග්‍ය පරිදි මීටර 10 ඉක්මවන පසසිටුවක් ද නිර්ණය කළ හැකි ය.

6.5.5 වෙරළ කලාපයේ ජල ස්කන්ධවල ඉවුරු භූමි වලට අදාළ යොමු රේඛාව

කලපුවල යොමු ඉම රේඛාව: කලපු ජලයේ පූර්ණ සැපයුම් මට්ටම හෝ මධ්‍ය ඉහළ වඩදිය රේඛාව

ගංගාඉවුරු වල යොමු ඉම රේඛාව: ගඟ ඉවුර ඉම, ඉවුර ආරක්ෂා කිරීමේ ව්‍යුහය හෝ ගංගාවේ පූර්ණ සැපයුම් මට්ටම

කැපු ඇළවල හා අනෙකුත් ජල මාර්ග සඳහා යොමු ඉම රේඛාව: කැපු ඇළ මාර්ගයේ ඉම හෝ ස්වාභාවික ඇළවල වල ඉවුරු හෝ ඉවුරු ආරක්ෂිත බැමි

6.5.5 වෙරළ කලාපයේ ජල ස්කන්ධයන්ගේ ඉවුරුවල භූමි ගොඩ කිරීම සඳහා අවසර පත්‍ර නිකුත් කිරීම මාර්ගෝපදේශ

- ගං ඉවුරු, කලපු හා අනෙකුත් ජල ස්කන්ධවල මායිම් සංරක්ෂණය සහ ස්ථාවර කිරීම සඳහා හැර, වෙනත් කිසිදු ගොඩකිරීමේ ක්‍රියාවක් සිදු කිරීමට අවසර නොලැබේ.
- ජාතික ආරක්ෂාව සහ නාගරික අලංකරණ වැඩසටහන්වලදී එක් එක් සිද්ධියෙන් සිද්ධිය සලකා වෙරළ කලාපයේ ජල ස්කන්ධවල ඉවුරු භූමි ගොඩකිරීම සඳහා අවසර ලබාදේ.
- ජල ස්කන්ධවල ඉවුරු භූමිවල සිට මීටර 20ක් දක්වා ප්‍රදේශයේ සහ අපද්‍රව්‍ය හෝ ඉලෙක්ට්‍රොනික් අපද්‍රව්‍ය බැහැර කිරීම් ස්ථානගත කිරීම සඳහා අවසර නොලැබේ (වෙරළ කලාපය තුළ ජල ස්කන්ධ ආශ්‍රිත ඉවුරු භූමි තුළ අපද්‍රව්‍ය වැළලීමෙන් ඉඩම් ගොඩ කිරීම සඳහා අවසර හිමි නොවේ.)
- වෙරළ කලාපය තුළ ජල ස්කන්ධ ආශ්‍රිත ඉවුරු භූමිවල සිට මීටර 20ක් තුළ ප්‍රදේශයක ගොඩ කිරීම් සඳහා අවසර හිමි නොවේ.

6.6 පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාව (EIA) සහ මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාව (IEE)

2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනතින් සංශෝධන කරන ලද 1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනතේ 16 වැනි වගන්තිය යටතේ පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාවේ අවශ්‍යතාවය සම්බන්ධයෙන් පනවා ඇති නෛතික විධිවිධාන මෙසේය:

“14 වන වගන්තියේ (3) වන උපවගන්තියෙන් නියමිත පරිදි, වෙරළ කලාපය ඇතුළත සංවර්ධන කටයුත්තක නියුක්තවීම පිණිස අවසර පත්‍රයක් සඳහා ඉල්ලුම්පතක් ලැබුණ විට, අවස්ථාවෝචිත පරිදි, සංවර්ධන කටයුත්තට අදාළ මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාවක් හෝ පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාවක් හෝ ඒ වාර්තා දෙකම හෝ සපයන ලෙස අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් විසින් ඉල්ලුම්කරුට නියම කරනු ලැබිය හැකි ය. ඒ නියමය අනුව ක්‍රියා කිරීම ඉල්ලුම්කරුගේ කාර්යය විය යුතු ය.”

ඉහත සඳහන් කළ නෛතික විධිවිධානයට අනුකූලව, වෙරළ කලාපය ඇතුළත සංවර්ධන කටයුත්තක නියුක්තවීම පිණිස අවසර පත්‍රයක් සඳහා ඉල්ලුම්පතක් ලැබුණ විට, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් විසින් එම කාර්යය සඳහා මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාවක් හෝ පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාවක් අවශ්‍ය වේ ද යන්න තීරණය කරනු ලැබේ. මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාව හෝ පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාව පිළිබඳ අවශ්‍යතාවය නිර්ණය කිරීමේ අභිමතානුසාරී බලය අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් සතු වුව ද, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් අවශ්‍ය වූ විට මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය වෙතින් හෝ වෙනත් අදාළ ආයතනවලින් ඒ සම්බන්ධයෙන් විමසන අතර ජාතික පාරිසරික පනත යටතේ නියම කර ඇති ව්‍යාපෘතිවල ලැයිස්තුව කෙරෙහි විධිමත් අවධානය යොමු කරනු ලැබේ. අදාළ අවශ්‍යතා සමඟ අනුකූල වීම ඉල්ලුම්කරුගේ වගකීම වේ.

6.5.1 පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාව (EIA)

වෙරළ සංරක්ෂණ පනතේ පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාව අර්ථ දක්වා ඇත්තේ මෙසේය:

“යෝජිත සංවර්ධන කාර්යයකින් ඇතිවිය හැකි පරිසරය හා සම්බන්ධ ප්‍රතිඵල පිළිබඳ ලිඛිත විශ්ලේෂණයක් අදහස් වන අතර, යෝජිත කාර්යය පිළිබඳ විස්තරයක් ද, යෝජිත සංවර්ධන කාර්යයෙන් පරිසර විෂයයෙහි ඇතිවන වැළැක්විය හැකි හා නොහැකි අනිෂ්ට ප්‍රතිඵල පිළිබඳ විස්තරයක්, වෙරළ කලාපයේ පරිසරයට අඩු හානිකර වූ ඒ කාර්යයට ඇති විකල්ප පිළිබඳ විස්තරයක් සමඟ ඒ විකල්ප ප්‍රතික්ෂේප කිරීමට හේතු ද සහ යෝජිත සංවර්ධන කාර්යය සඳහා අවශ්‍ය වෙනස් කළ නොහැකි හෝ ආපසු ලබාගත නොහැකි සම්පත් භාවිතය පිළිබඳ විස්තරයක් ද ඊට ඇතුළත් වේ.”

වෙරළබඩ පරිසරය කෙරෙහි සැලකිය යුතු බලපෑම් ඇතිවන බවට අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්වරයා විසින් අවධානයට ගනු ලබන ව්‍යාපෘති සඳහා හෝ මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාවක් ඔසෝ ප්‍රමාණාත්මක බව මත තීරණය කරනු ලබන ව්‍යාපෘති වාර්තා සඳහා පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාවක් අවශ්‍ය වේ. වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් අදාළ අනෙකුත් ආයතනවලින් ද විමසා ඒකාබද්ධ සමාලෝචන ක්‍රියාවලියක් පදනම් කරගෙන පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාව සඳහා යොමු කිරීමේ අනුදේශ (TOR) පිළියෙල කරනු ලබන අතර එය ව්‍යාපෘති යෝජකයා වෙත ලබාදෙනු ලැබේ. අදාළ යොමු කිරීමේ අනුදේශවලට අනුකූලව සහ පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තා පිළියෙල කිරීමේ පොදු මාර්ගෝපදේශවලට අනුව පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාව පිළියෙල කිරීම ඉල්ලුම්කරුගේ වගකීම වේ. පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාව සැලසුම් කිරීමේ සහ සකස් කිරීමේ කාල සීමාවේදී වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව වෙතින් අවශ්‍ය විමසීම් කරන ලෙස සංවර්ධකයන් (එනම් ව්‍යාපෘති යෝජකයන්) වෙත උපදෙස් දෙනු ලැබේ. වඩාත් අදාළ ගැටලු කේන්ද්‍රීය කරගත් සංක්ෂේප, පිරිවැය ඵලදායී පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාවක් පිළියෙල කරගැනීම සඳහා සංවර්ධකයා වෙත සහාය ලබාදීමට මෙමඟින් වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවට හැකි වේ.

සංවර්ධකයා වෙතින් පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාව ලැබුණු පසුව, අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්වරයා විසින් එම වාර්තාව පිටපතක් වෙරළ සංරක්ෂණ උපදේශක සභාව වෙත එහි අදහස් ලබාගැනීම සඳහා යොමු කළ යුතු ය. එමෙන්ම අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්වරයා විසින් පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාව පිළිබඳ නිවේදනයක් රජයේ ගැසට් පත්‍රයේ සහ සිංහල, දෙමළ හා ඉංග්‍රීසි යන භාෂාවලින් පළවන එක් පුවත්පතක බැගින් පළ කළ යුතු ය. එම

නිවේදනයේ පොදු මහජනතාවට එකී පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාව පරීක්ෂා කළ හැකි ස්ථානය හා දිනයන් සඳහන් කළ යුතු අතර ඒ සම්බන්ධයෙන් වන ඔවුන්ගේ අදහස් ද දින 30ක් ඇතුළත ඉදිරිපත් කරන ලෙස දැන්විය යුතු ය. වෙරළ සංරක්ෂණ උපදේශක සභාව විසින් සිය අදහස් අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්වරයා වෙත දින 60ක් ඇතුළත ලබාදිය යුතු ය. අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්වරයා විසින් ලැබෙන සියලුම අදහස් එකී අදහස් ලැබූ දිනයේ සිට දින 60ක් ඇතුළත අවධානයට යොමුකර, අවසර බලපත්‍රය නිකුත් කළ හැකි ද සහ එහි කොන්දේසි සම්බන්ධයෙන් තීරණය කළ යුතු ය (රූපය 6.3).

6.6.1 මූලික පරිසර පරීක්ෂණය (IEE)

අවසර පත්‍රයක් නිකුත් කිරීමේ දී, සංවර්ධන කාර්යය තුළින් පරිසරයේ ගුණාත්මකබව සහ වෙරළබඩ සම්පත්වල තිරසරබව කෙරෙහි අහිතකර බලපෑමක් නොවනබව සහතික කරගැනීම අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්වරයාට අවශ්‍ය විය හැකිය. මේ සඳහා, 2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනතින් සංශෝධන කරන ලද 1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනතේ 16 (1) වැනි වගන්තිය යටතේ මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාවක් අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් විසින් සංවර්ධකයාගෙන් ඉල්ලා සිටිය හැකි ය. සංශෝධන පනතේ මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාව අර්ථ දක්වා ඇත්තේ මෙසේය:

“මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාව යන්නෙන් පරිසරය පිළිබඳ සංවර්ධන කටයුත්තේ දී සිදුවිය හැකි ගැටුම් වැදගත් වේ ද යන්න ද, එසේ වේ නම් පාරිසරික බලපෑම් පිළිබඳ තක්සේරු වාර්තාවක් පිළියෙල කිරීම අවශ්‍ය වන්නේ ද යන්න දැනගැනීමේ අදහසින් පිළියෙල කළ ලිඛිත වාර්තාවක් අදහස් වේ. ඒ වාර්තාවේ සංවර්ධන කටයුත්තට අදාළ සියලු විස්තර සහ විස්තරාර්ථ, දත්ත සිතියම්, දළ සටහන් සහ වෙනත් තොරතුරු ඇතුළත විය යුතු ය.”

මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාවක් අවශ්‍ය නොවන බව නම් කරන ලද සංවර්ධන කටයුතු හැර, “පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු කිරීමේ ක්‍රියාවලිය ක්‍රියාත්මක කිරීමේ” වල විස්තර කර ඇති පරිද්දෙන් වෙරළ පරිසරය හා එහි සම්පත් මත සැලකිය යුතු බලපෑමක් ඇතිවන බවට සැලකෙන ව්‍යාපෘති සඳහා මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාව අවශ්‍ය කෙරේ. මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාව පිළියෙල කිරීම ඉල්ලුම්කරුගේ වගකීමකි. එම වාර්තාව පිළියෙල කිරීමේ පොදු මාර්ගෝපදේශ පහත දැක්වේ. වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් අදාළ අනෙකුත් ආයතනවලින් ද විමසා මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාව සඳහා වන පිරික්සුම් ලැයිස්තුව (checklist) හා යොමු කිරීමේ අනුදේශ (TOR) පිළියෙල කරන අතර එය ඉල්ලුම්කරු වෙත ලබා දේ.

මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාව ලැබීමෙන් අනතුරුව, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් වාර්තාව සමාලෝචනය කරන අතර, අවසර පත්‍රය නිකුත් කළ හැකි ද / නොහැකි ද යන්න තීරණය කිරීම සඳහා එකී වාර්තාව ප්‍රමාණවත් වේ නම්, එය වෙරළ සංරක්ෂණ උපදේශක සභාව වෙත එහි අදහස් ලබාගැනීම සඳහා යොමු කළ යුතු ය. වෙරළ සංරක්ෂණ උපදේශක සභාව විසින් සිය අදහස් අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්වරයා වෙත දින තිහක් ඇතුළත යොමු කළ යුතු ය. තීරණයකට එළඹීම සඳහා මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාව ප්‍රමාණවත් නොවේ නම්, අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් විසින් ව්‍යාපෘති යෝජකයා වෙතින් පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාවක් ඉල්ලා සිටිය යුතු ය.

6.6.2 මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාව (IEE) සහ පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාව පිළියෙල කිරීමේ පොදු මාර්ගෝපදේශ

මූලික පරීක්ෂණ වාර්තාවේ සහ පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාවේ ඇතුළත් විය යුතු ප්‍රධාන විස්තර පහත පරිදි වේ. ස්ථානය/ ව්‍යාපෘතියට නිශ්චිත කරුණු ඇතුළු මේ සම්බන්ධ වැඩිදුර විස්තර මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාව සහ පාරිසරික තක්සේරු වාර්තාව පිළියෙල කිරීමට අදාළව නිකුත් කරන යොමු කිරීමේ අනුදේශවල (TOR) අන්තර්ගත වේ.

(අ) යෝජිත කාර්යය පිළිබඳ විස්තරය

- (i) යෝජිත කාර්යයේ ස්වභාවය, අරමුණු සහ විෂය පථය
- (ii) ඉදිකිරීම් හා ක්‍රියාත්මක කිරීමේ අවධියේ දී කාර්යය පිළිබඳ විස්තරය
- (iii) ඉදිකිරීම් හා ක්‍රියාත්මක කිරීමේ අවධියේ අනුගමනය කළ යුතු ක්‍රමවේදය පිළිබඳ විස්තරය
- (iv) යෝජිත කාර්යයේ සමාජ-ආර්ථික සහ පාරිසරික ප්‍රතිලාභ/පිරිවැය පිළිබඳ විස්තරය
- (v) යෝජිත කාර්යය සඳහා දිගු-කාලීන අධීක්ෂණ වැඩසටහන පිළිබඳ විස්තරය

(ආ) යෝජිත කාර්යය ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා අවශ්‍ය අනුමැතීන් සහ (අනෙකුත්) අවසර පත්‍ර පිළිබඳ විස්තර - ස්ථානය පිළිබඳ විස්තරය

(i) කාර්යය, සංවර්ධනය හෝ මෙහෙයුම ස්ථානගත කිරීමට යෝජිත ප්‍රදේශය හා එහි පරිසරය පිළිබඳ විස්තරය, මීට පහත කරුණු ඇතුළත් විය යුතු ය:

- ශ්‍රී ලංකාවේ මිනින්දෝරු දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ප්‍රකාශයට පත්කරන සැතපුමට අහලේ සිතියමක හෝ 1:50,000 පරිමාණයේ මෙට්‍රික් සිතියමක යෝජිත කාර්යය සිදුකරන ස්ථානය ලකුණු කළ යුතු ය.
- අදාළ ස්ථානයේ විස්තර දැක්වීම සඳහා එම සිතියමේ පිටපතක් Google Earth මෘදුකාංගය ඔස්සේ ඉදිරිපත් කළ යුතු ය.
- මෙම සැලැස්මේ 3 පරිච්ඡේදයේ විස්තර කර ඇති වෙරළබඩ පරිසර පද්ධති නිරූපණය හා ඒවායේ පාරිසරික තත්ත්වය
- ජල ස්කන්ධවලට පවතින ආසන්නතාවය
- දැනට පවතින භූමි භාවිතය සහ අනෙකුත් මානව ක්‍රියාකාරකම්
- මෙම සැලැස්මේ වගුව 6.4හි ලැයිස්තුගත කර ඇති වෙරළ කලාපය ඇතුළත පිහිටි ඉහළ ප්‍රමුඛතාගත පුරාවිද්‍යාත්මක, ඓතිහාසික සහ සංස්කෘතිකමය ස්ථාන සහ යම් ඉහළ ප්‍රමුඛතාගත විනෝදාස්වාද ස්ථාන තිබේද යන්න.
- අනෙකුත් අදාළ තොරතුරු

(ඇ) සිදුවිය හැකි බලපෑම් පිළිබඳ විස්තරය

(i) සිදුවිය හැකි බලපෑම් පිළිබඳ විස්තරයට, මෙම කාර්යය තුළින් වෙරළබඩ කලාපයට හා එහි සම්පත්වලට ඇතිවිය හැකි පූර්වේක්ෂණය කළ සෘජු හා වක්‍ර, දිගු කාලීන සහ කෙටි කාලීන බලපෑම් ඇතුළත් විය යුතු

ය. මෙම සංදර්භය තුළ, කෙටි කාලීන සහ දිගු කාලීන යන්තෙන් කිසිදු නිශ්චිත කාල සීමාවක් සම්බන්ධයෙන් අත්‍යවශ්‍යයෙන් යොමු නොවන නමුදු, යෝජිත කාර්යයේ පාරිසරික වශයෙන් සුවිශේෂී බලපෑම් සම්බන්ධයෙන් සැලකිය යුතු ය. සම්පත් ආශ්‍රිතව ආපසු තිබූ තත්වයට ගෙන ගිය නොහැකි හෝ ආපසු ලබාගත නොහැකි බැඳීම් පිළිබඳව හඳුනාගත යුතු ය. පහත කරුණු සම්බන්ධයෙන් ඇතිවිය හැකි බලපෑම්, විස්තරය තුළ ඇතුළත් විය යුතු ය:

- මෙම සැලැස්මේ 3 වැනි පරිච්ඡේදයේ විස්තර කර ඇති වෙරළබඩ වාසස්ථාන
- වෙරළබඩ ජලයේ ගුණාත්මකබව සහ ප්‍රමාණය
- අතීත සහ වර්තමාන ඉඩම් පරිහරණ රටා
- ශාක සහ සත්ව බහුලත්වය හා විවිධත්වය
- වෙරළ තීරය ඔස්සේ බාදනය වීමේ සහ තැන්පත්වීමේ ක්‍රියාවලි
- ජල සංසරණය, සෝදා යෑම, බොර වූ ස්වභාවය සහ අවසාදනය
- මිරිදිය ජලය ගලායෑමේ රටා සහ/හෝ ලවණ ජලය ගොඩබිමට ගලායීම
- පුරාවිද්‍යාත්මක, ඓතිහාසික, සංස්කෘතික සහ ස්වාභාවික සුන්දරත්වය යන ආකාරවලින් වැදගත් ප්‍රදේශ
- වෙරළ තීරය ඔස්සේ සහ වෙරළ වෙත හා වෙරළබඩ ජල ප්‍රදේශය වෙත පොදු ප්‍රවේශය
- ජාතික ආරක්ෂාව සම්බන්ධයෙන් මතු විය හැකි කරුණු

(ඇ) බලපෑම් අවම කිරීම සඳහා යෝජිත පියවර

බලපෑම් අවම කිරීම යෝජිත පියවර පිළිබඳ සවිස්තරාත්මක ප්‍රකාශයක් සහ යෝජිත පියවරවල ඵලදායිතාවය පිළිබඳ ප්‍රකාශයක් ඉදිරිපත් කළ යුතු ය. විකල්ප පියවර සලකා බලන්නේ නම්, ඒවා සඳහන් කළ යුතු අතර බලපෑම් අවම කිරීම සඳහා එම යෝජිත පියවර තෝරාගැනීම සම්බන්ධයෙන් හේතු ඉදිරිපත් කළ යුතු ය.

(ඉ) අධික අවශ්‍යතා

අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්/ කමිටුව විසින් සිද්ධියෙන් සිද්ධිය වෙන් වෙන් වශයෙන් සලකා මූලික පරිසර පරීක්ෂණ වාර්තාවට සහ පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු වාර්තාවේ ඇතුළත් විය යුතු අනෙකුත් විස්තර නියම කරනු ඇත. වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ අවසර පත්‍රයක් ලබාගැනීමේ ක්‍රියාවලිය රූපය 6.3හි සාරාංශ කර තිබේ. පාරිසරික තක්සේරු වාර්තාවක් අවශ්‍ය නොවන සංවර්ධන කාර්යයන් සඳහා, අයදුම්පත්‍රය සම්බන්ධයෙන් වූ තීරණය අදාළ සියලු තොරතුරු ලැබීමෙන් පසුව සති තුනක් ඇතුළත ලබා දෙනු ලැබේ. වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව වෙතින් විමසීමෙන්, මෙම සැලැස්ම භාවිතා කිරීමෙන් සහ ව්‍යාපෘති සැලසුම්කරණ අවධියේ දී අදාළ යොමුවීම් ලබාගැනීම ඔස්සේ අවසර බලපත්‍ර ලබාගැනීමේ ක්‍රියාවලිය පහසුකරනු ඇත.

(ඊ) අධිකෂණය

ප්‍රධාන ප්‍රඥප්තිය වන වෙරළ සංරක්ෂණ පනත සඳහා සිදුකළ සංශෝධන ප්‍රකාරව, වෙරළ කලාපය ඇතුළත ජල ස්කන්ධවල ඉවුරුවල භූමියේන කොටසක් ද වෙරළ කලාපයට ඇතුළත් වීමෙන් වෙරළ කලාපයේ භූගෝලීය ව්‍යාප්තිය පුළුල් විය. එබැවින්, සංවර්ධන කාර්යයන් පාලනය කිරීම ද ඉහළ ගොස් තිබේ. මෙම වාතාවරණය තුළ, අනුකූලතාවය සම්බන්ධයෙන් අධිකෂණය කිරීම වනාහී වෙරළ කලාපය හා එහි සම්පත් කළමනාකරණය කිරීමේ දී ඉතා වැදගත් අවශ්‍යතාවයකි. එම අවශ්‍යතාවය හේතුවෙන්, වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම - 2024 තුළින් අනුකූලතා අධිකෂණය සඳහා පහසුකම් සැලසීම සඳහා වැඩිදියුණු කළ

මාර්ගෝපදේශ ලබාදී ඇත. වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් සිදුකරන අනුකූලතා අධීක්ෂණයේ ප්‍රධාන අරමුණු වනුයේ:

- වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම තුළ දක්වා ඇති ප්‍රමිතීන් හා මාර්ගෝපදේශ අනුමත කළ අවසර පත්‍රවලින් සපුරා තිබේද යන්න නිර්ණය කිරීම.
- වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්මේ අරමුණු සාක්ෂාත් කරගැනීම සඳහා වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ මාර්ගෝපදේශ සහ ප්‍රමිතීන්වල ප්‍රමාණාත්මකඛව නිර්ණය කිරීම.
- වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්මේ අරමුණු හා අවසර පත්‍ර ලබාදීමේ තීරණ අතර විභවය හෝ දැනට පවත්නා අනනුකූලතාවයක් තිබේද යන්න අනාවරණය කරගැනීම.
- වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ කලාපීය හා ප්‍රාදේශීය මට්ටමේ නිලධාරීන්ගේ කාර්යසාධනය හා ප්‍රාදේශීය මට්ටමේ දී සම්පත්වල ප්‍රමාණාත්මකඛව ඇගයීම
- වෙරළ කලාප කළමනාකරණය, වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ ප්‍රතිපත්තිය ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී අනෙකුත් ආයතනවල ඵලදායිතාවය, ප්‍රමාණවත්ඛව හා සහාය නිර්ණය කිරීම.

වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් අවසර පත්‍ර කොන්දේසිවලට පවතින අනුකූලතාවය සහතික කිරීම සඳහා පහත දැක්වෙන අධීක්ෂණ මෙවලම් එකක් හෝ කිහිපයක් යොදා ගනී:

- වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ නිලධාරීන් විසින් සම්මත පිරික්සුම් ලැයිස්තුවක් යොදාගනිමින් සංවර්ධන කාර්යයන් ක්‍රියාත්මක කිරීමේ විවිධ අදියරවලදී නියමිත කාලාන්තරවලදී පරීක්ෂා කිරීම.
- අවසර පත්‍ර කොන්දේසි උල්ලංඝනය කරන පිරිස්වලට එරෙහිව කටයුතු කිරීම සඳහා එවැනි උල්ලංඝනය කිරීම් අනාවරණය කරගැනීම සඳහා විධිමත් සහ අවිධිමත් පැමිණිලි පදනම් තරගත් තොරතුරු ජාලය.
- මූලික පරිසර පරීක්ෂණ සහ පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු කාර්ය පටිපාටි ඔස්සේ පනවනු ලබන කොන්දේසි ද ඇතුළුව වාර්ෂික පදනමින් අවසර පත්‍ර අධීක්ෂණ අනුකූලතා සමීක්ෂණ පැවැත්වීම.
- සෑම වෙරළ ඛණ්ඩයකම කාලානුරූපීය හා අවකාශමය වශයෙන් ව්‍යාප්ත වී ඇති අවසර බලපත්‍ර සම්බන්ධිත විවිධ කේවල තීරණවල සාමූහික සහ ක්‍රමිකව වෙනස්වන බලපෑම් අවධාරණය කරමින් සිදුකරන සමුච්චිත බලපෑම් තක්සේරුව අධීක්ෂණය.
- සංවර්ධන කාර්යයට අදාළව මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය හෝ වෙනත් යම් ආයතන විසින් නියම කර ඇති සංවර්ධක විසින් ලබාදිය යුතු වාර්තා, සමීක්ෂණ, පරීක්ෂණ ආදිය සත්‍යාපනය කරගැනීම.
- අවසර පත්‍ර කොන්දේසිවලට අනුකූලඛවට පළාත් පාලන ආයතන හෝ අනෙකුත් නම් කරන ලද ආයතන වෙතින් ලබාගත යුතු අනුකූලතා සහතික සත්‍යාපනය කරගැනීම.

වගුව 6- 1 වෙරළ කලාපය තුළ සංවර්ධන කාර්යයන් සඳහා පසසිටුව – 2024

බණ්ඩ අංකය	වෙරළ බණ්ඩය	මූලාශ්‍ර සිතියම	අක්ෂාංශ	දේශාංශ	අවදානම් මට්ටම	යෝජිත පසසිටුව (මීටර්)		
						රක්ෂිත ප්‍රදේශය	සීමාකළ ප්‍රදේශය	මුළු පසසිටුව ප්‍රදේශය
1	වෙල්ලායි, පල්ලියමුල්ල, බත්තලන්ගුන්ඩුව සහ වෙනත් ජපන්(කල්පිටිය අර්ධද්වීපය අවට ජපන්)	පුත්තලම	8°32'26.82"N	79°46'56.70"E	මධ්‍යස්ථ (-)	20	30	50
	8°24'19.50"N		79°48'44.76"E					
2	උච්චමුනෙයි සිට මොහොත්තුවාරම් (මොහොත්තුවාරම් වැලි තුඩුවේ උතුරු මායිම)	පුත්තලම	8°23'01.20"N	79°47'14.90"E	මධ්‍යස්ථ (+)	25	35	60
	8°15'00.60"N		79°44'20.20"E					
3	මොහොත්තුවාරම් (මොහොත්තුවාරම් වැලි තුඩුවේ උතුරු මායිම) සිට මොහොත්තුවාරම්/කුඩාව වැලි තුඩුවේ දකුණු මායිම (රක්ෂිත/ඉදිකිරීම් තහනම් කලාපය)	පුත්තලම	8°15'00.60"N	79°44'20.20"E	සංවර්ධන කටයුතු තහනම් කලාපය	සංවර්ධන කටයුතු තහනම් කලාපය	සංවර්ධන කටයුතු තහනම් කලාපය	
	8°13'41.50"N		79°43'52.10"E					
4	මොහොත්තුවාරම්/කුඩාව වැලි තුඩුවේ දකුණු මායිම (කුඩාව ආරම්භක ස්ථානය) සිට උඩප්පුව මුවදොර දක්වා	පුත්තලම	8°13'41.50"N	79°43'52.10"E	මධ්‍යස්ථ (+)	25	35	60
	7°44'55.98"N		79°47'21.50"E					
5	උඩප්පුව දකුණ (සුසාන භූමිය) සිට දැදුරු ඔය මෝය උතුරු මායිම	පුත්තලම	7°44'55.98"N	79°47'21.50"E	මධ්‍යස්ථ	20	35	55
	7°37'6.70"N		79°47'56.51"E					
6	දැදුරු ඔය මෝය උතුරු මායිම සිට හලාවත සුසාන භූමියේ අවසාන ඉම (සංරක්ෂණ කලාපය/තහනම් කලාපය)	පුත්තලම	7°37'06.70"N	79°47'56.50"E	සංවර්ධන කටයුතු තහනම් කලාපය	සංවර්ධන කටයුතු තහනම් කලාපය	සංවර්ධන කටයුතු තහනම් කලාපය	
	7°35'48.90" N		79°47'11.60"E					
7	හලාවත සුසාන භූමියේ අවසාන ඉම සිට නයිනමඩම, වැල්ලමන්කරය ගිං ඔය මෝය	පුත්තලම	7° 35'48.90" N	79°47'11.60"E	පහළ (+)	15	30	45
	7°18' 08.39"N		79°50'16.14"E					
8	නයිනමඩම, වැල්ලමන්කරය ගිං ඔය මෝය සිට දුව පිටිපන ඩීදිය මෝර වල	පුත්තලම/ ගම්පහ	7°18' 08.39"N	79°50'16.14"E	පහළ (-)	10	25	35
	7°12'13.00"N		79°49'02.50"E					

	වෙරළ බණ්ඩය	මූලාශ්‍ර සිතියම	අක්ෂාංශ	දේශාංශ	අවදානම් මට්ටම	යෝජිත පසසිටුව (මීටර)		
						රක්ෂිත ප්‍රදේශය	සීමාකළ ප්‍රදේශය	මුළු පසසිටුව ප්‍රදේශය
9	දුව පිටිපන චීදිය මෝර වල සිට කැළණි ගඟ මෝය	ගම්පහ/ කොළඹ	7°12'13.00"N 6°58'43.55"N	79°49'02.50"E 79°52'10.09"E	පහළ (+)	15	30	45
10	කැළණි ගඟ මෝය සිට කොළඹ වරාය	කොළඹ	6°58'43.55"N 6°56'19.34"N	79°52'10.09"E 79°50'42.78"E	පහළ (+)	15	30	45
11	කොළඹ වරාය සිට බේරේ වැව මෝය (වරාය නගර සංවර්ධන බණ්ඩය)	කොළඹ	6°56'19.34"N 6°55'45.81"N	79°50'42.78"E 79°50'33.75"E	විශේෂ බණ්ඩය I	කොළඹ වරාය නගරය නියෝග අදාළ වේ		
12	බේරේ වැව මෝය සිට ගල්කිස්ස හෝටලය	කොළඹ	6°55'45.81"N 6°50'02.47"N	79°50'33.75"E 79°51'40.95"E	පහළ (-)	10	25	35
13	ගල්කිස්ස හෝටලය සිට පින්වත්ත තල්පිටිය මෝය	කොළඹ/ කළුතර	6°50'03.80"N 6°40'56.76"N	79°51'45.00"E 79°55'02.46"E	පහළ (-)	10	25	35
14	පින්වත්ත තල්පිටිය මෝය සිට කළුතර ගං මෝය උතුරු ඉවුර	කළුතර	6°40'56.76"N 6°35'16.09"N	79°55'02.46"E 79°57'19.92"E	පහළ	15	25	40
15	කළුතර ගං මෝය උතුරු ඉවුර සිට කටුකුරුන්ද අවනි හෝටලය (කළුතර ගංමෝය දකුණු දෙස සීමාව) (සංරක්ෂණ කලාපයක් ලෙස කැලිඩො තීරයට එක් කිරීමට යෝජනා කෙරේ)	කළුතර	6°35'15.60"N 6°34'14.95"N	79°57'17.30"E 79°57'34.09"E		සංවර්ධන කටයුතු තහනම් කලාපය		සංවර්ධන කටයුතු තහනම් කලාපය
16	කටුකුරුන්ද අවනි හෝටලය (කළුතර ගංමෝය දකුණු දෙස සීමාව) සිට බේරුවල කෙටිමලේ මුස්ලිම් පල්ලිය	කළුතර	6°34'14.95"N 6°28'13.40"N	79°57'34.09"E 79°58'24.47"E	පහළ	15	25	40

බණ්ඩ අංකය	වෙරළ බණ්ඩය	මූලාශ්‍ර සිතියම	අක්ෂාංශ	දේශාංශ	අවදානම් මට්ටම	යෝජිත පසසිටුව (මීටර්)		
						රක්ෂිත ප්‍රදේශය	සීමාකළ ප්‍රදේශය	මුළු පසසිටුව ප්‍රදේශය
17	බෙරුවල කෙවිම්මලේ මුස්ලිම් පල්ලිය සිට	කළුතර/ ශාල්ල	6°28'13.40"N	79°58'24.47"E	පහළ (+)	15	30	45
	ඉපුරුව තුඩුව (සමන්විලා හෝටලය)		6°23'44.92"N	80°00'15.33"E				
18	ඉපුරුව තුඩුව (සමන්විලා හෝටලය) සිට	ශාල්ල	6°23'44.92"N	80°00'15.33"E	පහළ	15	25	40
	හික්කඩුව ගංමෝය		6°08'58.03"N	80°05'57.27"E				
19	හික්කඩුව ගංමෝය	ශාල්ල	6°08'58.03"N	80°05'57.27"E	පහළ (-)	10	25	35
	බඹගල ඇල්ල		6°01'40.23"N	80°14'32.42"E				
20	බඹගල ඇල්ල සිට	ශාල්ල	6°01'40.23"N	80°14'32.42"E	පහළ	15	25	40
	උණවටුන වැල්ල දේවාලය		6°00'23.34"N	80°14'39.16"E				
21	උණවටුන වැල්ල දේවාලය සිට	ශාල්ල/මාතර	6°00'23.34"N	80°14'39.16"E	පහළ (-)	10	25	35
	ගොමිබොක්ක පිස් හෙවත් හෝටලය ආශ්‍රිත තුඩුව		5°56'20.65"N	80°30'7.88"E				
22	ගොමිබොක්ක පිස් හෙවත් හෝටලය ආශ්‍රිත තුඩුව (පුල්ගහ වැල්ල ධීවර කොටුපල) සිට	හම්බන්තොට	6°00'51.30"N	80°47'10.38"E	පහළ	15	25	40
	රැකව බටහිර		6°02'32.19"N	80°51'38.27"E				
23	රැකව බටහිර සිට	හම්බන්තොට	6°02'34.19"N	80°51'38.27"E	මධ්‍යම (-)	20	30	50
	කලමැටිය හෙනගහපුගල		6°04'31.10"N	80°56'07.90"E				
24	කලමැටිය හෙනගහපුගල	හම්බන්තොට	6°04'31.10"N	80°56'07.90"E	මධ්‍යම (+)	25	35	60
	උස්සන්ගොඩ වනජීවී ජාතික උද්‍යානයේ දකුණු මායිම (ලනම දිසාව) (කලමැටිය වන ජීවී අභය භූමි ප්‍රදේශය)		6°05'13.04"N	80°58'37.61"E				
25	උස්සන්ගොඩ වනජීවී ජාතික උද්‍යානයේ දකුණු මායිම (ලනම දිසාව) සිට	හම්බන්තොට	6°05'13.04"N	80°58'37.61"E		300		300
	උස්සන්ගොඩ වනජීවී ජාතික උද්‍යානයේ උතුරු මායිම (උස්සන්ගොඩ ධීවර වරායට ආසන්න) උස්සන්ගොඩ වනජීවී ජාතික උද්‍යානය		6° 05'43.00"N	80°59'23.90"E				
26	උස්සන්ගොඩ වනජීවී ජාතික උද්‍යානයේ උතුරු මායිම (උස්සන්ගොඩ ධීවර වරායට ආසන්න) සිට	හම්බන්තොට	6° 05'43.00"N	80°59'23.90"E	පහළ	15	25	40
	ගොඩවිය වලවේ ගං මෝය (වෙරළ සංරක්ෂණ කාර්යාලයට ආසන්නව)		6°06'24.48"N	81°03'02.31"E				

බණ්ඩ අංකය	වෙරළ බණ්ඩය	මූලාශ්‍ර සිතියම	අක්ෂාංශ	දේශාංශ	අවදානම් මට්ටම	යෝජිත පසසිටුව (මීටර්)		
						රක්ෂිත ප්‍රදේශය	සීමාකළ ප්‍රදේශය	මුළු පසසිටුව ප්‍රදේශය
27	ගොඩවිය වලවේ ගං මෝය (වෙරළ සංරක්ෂණ කාර්යාලයට ආසන්නව) සිට	හම්බන්තොට	6°06'24.48"N	81°03'02.31"E	මධ්‍යම (-)	20	30	50
	හම්බන්තොට වරායේ දකුණු මායිම (මිරිප්පිල)		6°06'52.85"N	81°05'46.64"E				
	අලුතින් සකස්වුණු භූමියකි (ගොඩකරන ලද)					10	0	10
28	හම්බන්තොට වරායේ දකුණු මායිමේ සිට	හම්බන්තොට	6°06'52.85"N	81°05'46.64"E	මධ්‍යම (+)	25	35	60
	හම්බන්තොට ධීවර වරාය		6° 08'01.51"N	81°07'59.32"E				
29	හම්බන්තොට ධීවර වරායේ සිට	හම්බන්තොට	6°07'22.84"N	81°07'36.75"E	මධ්‍යම	20	35	55
	බුන්දල ජාතික උද්‍යානයේ දකුණු මායිම		6° 08'01.51"N	81°07'59.32"E				
30	බුන්දල ජාතික උද්‍යානයේ දකුණු මායිම හම්බන්තොට සිට	හම්බන්තොට	6° 08'01.51"N	81°07'59.32"E		300		300
	කිරිඳි ඔය මෝය (බුන්දල ජාතික උද්‍යානය)		6°11'46.70"N	81°17'44.90"E				
31	කිරිඳි ඔය මෝය සිට	හම්බන්තොට	6°11'46.70"N	81°17'44.90"E	ඉතාමත් ඉහළ	45	80	125
	කිරින්ද අදහල තුඩුව ආරම්භක ස්ථානය (අදහල මෝදරට ආසන්නව)		6°11'55.94"N	81°19'26.88"E				
32	කිරින්ද අදහල තුඩුව ආරම්භක ස්ථානය (අදහල මෝදරට ආසන්නව) සිට	හම්බන්තොට	6°11'55.94"N	81°19'26.88"E	ඉහළ (-)	25	40	65
	කිරින්ද පන්සල කන්ද		6°12'50.15"N	81°20'16.27"E				
33	කිරින්ද පන්සල කන්ද සිට	හම්බන්තොට	6°12'50.15"N	81°20'16.27"E	ඉතාමත් ඉහළ	45	80	125
	යාල පලවුපාන SLTDA සංචාරක කලාපය අවසන් ස්ථානය (ගොඹේ (කලපුව) සීමාව)		6°16'26.67"N	81°25'11.56"E				
34	යාල පලවුපාන SLTDA සංචාරක කලාපය අවසන් ස්ථානය (ගොඹේ (කලපුව) සීමාව) සිට	හම්බන්තොට/	6°16'26.67"N	81°25'11.56"E		300		300
	යාල ජාතික උද්‍යානය උතුරු මායිම (ඔකද)	අම්පාර	6°21'46.50"N	81°31'44.00"E				

බණ්ඩ අංකය	වෙරළ බණ්ඩය	මූලාශ්‍ර සිතියම	අක්ෂාංශ	දේශාංශ	අවදානම් මට්ටම	යෝජිත පසසිටුව (මීටර්)		
						රක්ෂිත ප්‍රදේශය	සීමාකළ ප්‍රදේශය	මුළු පසසිටුව ප්‍රදේශය
35	යාල ජාතික උද්‍යානය උතුරු මායිම (ඔකද) සිට	අම්පාර	6°21'46.50"N	81°31'44.00"E	ඉතාමත් ඉහළ	45	80	125
	පනාකාල කලපුව මෝය (පානම රක්ෂිත කලාපය ආරම්භක ස්ථානය)		6° 43'29.37" N	81°48'06.97"E				
36	පනාකාල කලපුව මෝය (පානම රක්ෂිත කලාපය ආරම්භක ස්ථානය) සිට	අම්පාර	6° 43'29.37" N	81°48'06.97"E		10		10
	පානම කලපු මෝය බෙකන් ලෑම්ප් රොක් (පානම රක්ෂිත කලාපය අවසන් සීමාව)		6° 46'02.61" N	81°49'32.37"E				
37	පානම කලපු මෝය බෙකන් ලෑම්ප් රොක් සිට	අම්පාර	6° 46'02.61" N	81°49'32.37"E	ඉහළ (+)	35	60	95
	කුඩාකල්ලි කිඹුලා කන්ද (හැඩ ඔය මෝය)		6° 48'35.38"N	81°49'28.11"E				
38	කුඩාකල්ලි කිඹුලා කන්ද (හැඩ ඔය මෝය) සිට	අම්පාර	6° 48'35.38"N	81°49'28.11"E	ඉහළ (-)	25	40	65
	අරුගම් බේ උල්ල වැලි වැටිය ආරම්භක ස්ථානය		6°50'4.63"N	81°50'14.24"E				
39	අරුගම් බේ උල්ල වැලි වැටිය ආරම්භක ස්ථානය සිට	අම්පාර	6°50'4.63"N	81°50'14.24"E	ඉතාමත් ඉහළ	45	80	125
	උල්ල රළ පැදුම් ස්ථානය		6°50'21.76"N	81°50'8.89"E				
40	අරුගම් බේ උල්ල රළ පැදුම් ස්ථානයේ සිට	අම්පාර	6°50'21.76"N	81°50'8.89"E	පහළ (+)	15	30	45
	අරුගම් බේ පාලම		6° 51'03.20"N	81°49'55.10"E				
41	අරුගම් බේ පාලම සිට	අම්පාර	6° 51'03.20"N	81°49'55.10"E	මධ්‍යම (-)	20	30	50
	විස්කි කුඩුව වැලිවැටිය ආරම්භක ස්ථානය (කනහාර් ගම) 326 කි.මී.කණුව		6° 55'05.55"N	81°50'51.78"E				
42	විස්කි කුඩුව වැලිවැටිය ආරම්භක ස්ථානය (කනහාර් ගම) 326 කි.මී.කණුව සිට	අම්පාර	6° 55'05.55"N	81°50'51.78"E	මධ්‍යම	20	35	55
	සන්ගමන් කන්ද කුඩුව		7° 01'21.39"N	81°52'42.46"E				
43	සන්ගමන් කන්ද කුඩුව සිට	අම්පාර	7° 01'21.39"N	81°52'42.46"E	ඉහළ	30	50	80
	තම්බට්ටායි (තම්බට්ටායි කෝවිල සහ ගයාත්‍රී නාපොවනම්ම ආසන්නව කි.මී. 354.5 කණුව සිට		7°08'17.96"N	81°51'27.50"E				

බණ්ඩ අංකය	වෙරළ බණ්ඩය	මූලාශ්‍ර සිතියම	අක්ෂාංශ	දේශාංශ	අවදානම් මට්ටම	යෝජිත පසසිටුව (මීටර්)		
						යෝජිත පසසිටුව (මීටර්)	සීමාකළ ප්‍රදේශය	මුළු පසසිටුව ප්‍රදේශය
44	තම්බට්ටායි (තම්බට්ටායි කෝවිල සහ ගයාත්‍රි තාපොවනම්ට ආසන්නව කි.මී. 354.5 කණුව සිට	අම්පාර	7°08'17.96"N	81°51'27.50"E	ඉතා ඉහළ	40	70	110
	අලයාඩ්වෙමඩු (පටු තිරය)		7°12'26.40"N	81°51'43.75"E				
45	අලයාඩ්වෙමඩු සිට	අම්පාර	7°12'26.40"N	81°51'43.75"E	ඉහළ (-)	25	40	65
	ඔලුවිල් වරාය උතුරු මායිම (ප්‍රදීපාගාරයට ආසන්නව)		7°16' 48.18"N	81°51'58.01"E				
46	ඔලුවිල් වරාය උතුරු මායිම (ප්‍රදීපාගාරයට ආසන්නව) සිට	අම්පාර	7°16' 48.18"N	81°51'58.01"E	ඉහළ (-)	25	40	65
	වැලි ඇවුරුම ආරම්භක ස්ථානය		7°27'58.08"N	81°48'58.66"E				
47	වැලි ඇවුරුම ආරම්භක ස්ථානය	අම්පාර /මඩකලපුව	7°27' 58.08"N	81°48'58.66"E	ඉහළ	30	50	80
	කාන්තන්කුඩි ඩින්පාර අල්තරිකා මුස්ලිම් පල්ලිය		7°41'40.26"N	81°44'05.38"E				
48	කාන්තන්කුඩි ඩින්පාර අල්තරිකා මුස්ලිම් පල්ලිය සිට	මඩකලපුව	7°41'40.26"N	81°44'05.38"E	ඉහළ (-)	25	40	65
	කල්ලාඩ් වෙරළඋද්‍යානය (සරවනාඩ් පාර)		7°43'04.71"N	81°43'10.19"E				
49	කල්ලාඩ් වෙරළඋද්‍යානය (සරවනාඩ් පාර)	මඩකලපුව	7°43'04.71"N	81°43'10.19"E	ඉතා ඉහළ	45	80	125
	මඩකලපුව ප්‍රදීපාගාරය (පාල්මීන්මාඩු)		7°45'18.42"N	81°41'07.46"E				
50	මඩකලපුව ප්‍රදීපාගාරය (පාල්මීන්මාඩු) සිට	මඩකලපුව	7°45'18.42"N	81°41'07.46"E	ඉහළ	30	50	80
	පුන්තියකුඩා තුඩුව		7°49'40.60"N	81°37'10.90"E				
51	පුන්තියකුඩා තුඩුව සිට	මඩකලපුව	7°49'40.60"N	81°37'10.90"E	ඉහළ (-)	25	40	65
	පාසිකුඩා ධීවර තොටුපළ අසල පිටවුම් මාර්ගය		7°56'06.76"N	81°33'38.13"E				
52	පාසිකුඩා ධීවර තොටුපළ අසල පිටවුම් මාර්ගය සිට	මඩකලපුව	7°56'06.76"N	81°33'38.13"E	ඉතා ඉහළ	40	70	110
	තසිවෘත්තිවූ කලපුව මෝය		7°56'46.50"N	81°32'42.80"E				

විෂේෂ අංකය	විෂේෂ අංකය	මූලාශ්‍ර සිතියම	අක්ෂාංශ	දේශාංශ	අවදානම් මට්ටම	යෝජිත පසසිටුව (මීටර්)		
						රක්ෂිත ප්‍රදේශය	සීමාකළ ප්‍රදේශය	මුළු පසසිටුව ප්‍රදේශය
53	නයිවානිකිටු කලපුව මෝස් සිට	මඩකලපුව	7°56'46.50"N	81°32'42.80"E	ඉහළ	30	50	80
	වල්ලිකිටු මුනායි කුඩුව (වල්ලිකිටු ඡපන අසල)		8°06'35.36"N	81°27'33.88"E				
54	වල්ලිකිටු මුනායි කුඩුව (වල්ලිකිටු ඡපන අසල) සිට	මඩකලපුව	8°06'35.36"N	81°27'33.88"E	ඉහළ	30	50	80
	ලංකා පවුන		8°21'24.60"N	81°23'19.00"E				
55	ලංකා පවුන	ත්‍රිකුණාමලය	8°21'24.60"N	81°23'19.00"E	ඉහළ (+)	35	60	95
	කෙටුලිය කුඩුව (තිරුකෝනාමලෙයි ප්‍රදීපාගාරය)		8°31'31.33"N	81°19'07.15"E				
56	කෙටුලිය කුඩුව (තිරුකෝනාමලෙයි ප්‍රදීපාගාරය) සිට	ත්‍රිකුණාමලය	8°31'31.33"N	81°19'07.15"E	මධ්‍යම (-)	20	30	50
	මුතුර් නැගෙනහිර ගංමෝස් (පොලිස් සභානායක ආසන්නව)		8°27'42.54"N	81°15'33.37"E				
57	මුතුර් නැගෙනහිර ගංමෝස් (පොලිස් සභානායක ආසන්නව) සිට	ත්‍රිකුණාමලය	8°27'42.54"N	81°15'33.37"E	ඉහළ	30	50	80
	ගංගෙයි පාලම		8°27'37.44"N	81°13'44.08"E				
58	ගංගෙයි පාලම සිට	ත්‍රිකුණාමලය	8°27'37.44"N	81°13'44.08"E	මධ්‍යම (-)	20	30	50
	ඉරක්කන්ඩි පාලම (ගං මෝස්)		8°43'55.40"N	81°10'24.60"E				
	තඹලගමුව බොක්ක උප කලාපය							
	තඹලගමුව පාලම දකුණු ඉම	ත්‍රිකුණාමලය	8°30'19.49"N	81°11'25.40"E	විශේෂ විෂේෂ II	10	20	30
උප කලාපයේ අතරමැදි ස්ථාන	8°29'16.91"N		81°08'02.94"E					
	8°30'37.60"N		81°06'57.18"E					
	8°32'41.94"N		81°08'57.12"E					
	8°31'34.01"N	81°10'39.21"E						
තඹලගමුව පාලම උතුරු ඉම								
			8°30'47.61"N	81°11'07.71"E				
			8°30'32.00"N	81°11'32.62"E				

විශේෂ අංකය	විශේෂය	මූලාශ්‍ර සිතියම	අක්ෂාංශ	දේශාංශ	අවදානම් මට්ටම	යෝජිත පසසිටුව (මීටර්)		
						රක්ෂිත ප්‍රදේශය	සීමාකළ ප්‍රදේශය	මුළු පසසිටුව ප්‍රදේශය
59	ඉරක්කන්ඩි පාලම (මෝය සිට)	ත්‍රිකුණාමලය	8°43'55.40"N	81°10'24.60"E	ඉහළ	30	50	80
	සල්පයාරු පාලම		8°47'27.02"N	81°07'13.03"E				
60	සල්පයාරු පාලම සිට	ත්‍රිකුණාමලය	8°47'27.02"N	81°07'13.03"E	මධ්‍යම (-)	20	30	50
	කුච්චවෙලි පුඩුවකටුව		8° 51'33.28"N	81°04'8.77"E				
61	කුච්චවෙලි පුඩුවකටුව සිට	ත්‍රිකුණාමලය	8° 51'33.28"N	81°04'8.77"E	ඉහළ (-)	25	40	65
	පුල්මුඩේ අරිසිමලේ තුඩුව		8°56'17.05"N	81°00'26.64"E				
62	පුල්මුඩේ අරිසිමලේ තුඩුව සිට	ත්‍රිකුණාමලය	8°56'17.05"N	81°00'26.64"E	ඉතා ඉහළ	45	80	125
	කෝකිලායි කලපුව දකුණු මායිම		8° 59'02.80"N	80°58'00.20"E				
63	කෝකිලායි කලපුව දකුණු මායිම සිට	මූලතිවු	8° 59'02.80"N	80°58'00.20"E	ඉහළ මට්ටම	40	70	110
	මූලතිවු නගරය		9° 16'03.02"N	80°49'15.96"E				
64	මූලතිවු නගරය සිට	මූලතිවු	9° 16'03.02"N	80°49'15.96"E	ඉහළ	30	50	80
	මූලතිවු මොහොට්ටුවාරම්/ වාට්ටුවාන් කලපුව		9°16'33.75"N	80°49'0.39"E				
65	මූලතිවු මොහොට්ටුවාරම්/ වාට්ටුවාන් කලපුව සිට	මූලතිවු	9°16'33.75"N	80°49'0.39"E	ඉහළ මට්ටම	40	70	110
	නාලියාතන්නිතොඩුවේ (වුන්ඩිකුලම් ජාතික උද්‍යානය දකුණු මායිම)	කිලිනොච්චි	9°27'28.40"N	80°37'19.06"E				

බණ්ඩ අංකය	වෙරළ බණ්ඩය	මූලාශ්‍ර සිතියම	අක්ෂාංශ	දේශාංශ	අවදානම් මට්ටම	යෝජිත පසසිටුව (මීටර්)		
						රක්ෂිත ප්‍රදේශය	සීමාකළ ප්‍රදේශය	මුළු පසසිටුව ප්‍රදේශය
66	නාලියානන්තියොඩුවේ (වුන්ඩිකුලම් ජාතික උද්‍යානය දකුණු මායිම) සිට	කිලිනොච්චි	9°27'28.40"N	80°37'19.06"E		300		300
	වුන්ඩිකුලම් ජාතික උද්‍යානය උතුරු මායිම (කඩ්ඩායිකාඩුව)		9°33'43.45"N	80°29'24.20"E				
67	වුන්ඩිකුලම් උතුරු මායිම (කඩ්ඩායිකාඩුව) සිට	යාපනය	9°33'43.45"N	80°29'24.20"E	ඉහළ මට්ටම	40	70	110
	තුම්පලායි (පේදුරු තුඩුව)		9°49'05.00"N	80°15'16.60"E				
68	තුම්පලායි (පේදුරු තුඩුව) සිට	යාපනය	9°49'05.00"N	80°15'16.60"E	පහළ (-)	10	25	35
	තිරුවඩිනිලා		9°46'31.54"N	79°54'37.72"E				
69	තිරුවඩිනිලා සිට	යාපනය	9°46'31.54"N	79°54'37.72"E	විශේෂ බණ්ඩය III	10	0	10
	අරියාලේ		9°38'11.50"N	80°4'25.40"E				
70	කරෙයිනිචු දූපතේ මුහුදට නිරාවරණය වූ 70 (a) සිට 70 (b)	යාපනය	9°45'50.76"N	79°53'30.99"E	ඉහළ	30	50	80
			9°42'24.92"N	79°51'55.53"E				
	කරෙයිනිචු දූපතේ ගොඩබිමට නිරාවරණය වූ 70 (b) සිට 70 (a)	යාපනය	9°45'50.76"N	79°53'30.99"E	විශේෂ බණ්ඩය III	10	0	10
			9°42'24.92"N	79°51'55.53"E				
71	මන්ඩතචු දූපත්	යාපනය	9°35'58.20"N	79°58'43.20"E	මධ්‍යම (-)	20	30	50
			9°38'16.20"N	79°59'19.56"E				
72	72 (a) කයිට්ස් දූපත් I බණ්ඩය (අලපිඩ්ඩි සිට වෙලානායිලයනාර් කෝවිලේ)	යාපනය	9°42'10.47"N	79°51'49.14"E	මධ්‍යම (-)	20	30	50
	72 (b) කයිට්ස් දූපත් II බණ්ඩය		9°37'14.33"N	79°58'47.86"E				

බණ්ඩ අංකය	වෙරළ බණ්ඩය	මූලාශ්‍ර සිතියම	අක්ෂාංශ	දේශාංශ	අවදානම් මට්ටම	යෝජිත පසසිටුව (මීටර්)		
						රක්ෂිත ප්‍රදේශය	සීමාකළ ප්‍රදේශය	මුළු පසසිටුව ප්‍රදේශය
73	පුත්තලුනිවු දූපත්	යාපනය	9°35'22.40"N	79°48'26.60"E	ඉහළ (-)	25	40	65
			9°35'17.50"N	79°48'07.50"E				
74	නයිනතිවු දූපත්	යාපනය	9°37'08.30"N	79°46'30.70"E	ඉහළ (-)	25	40	65
			9°35'05.30"N	79°46'23.30"E				
75	ඩෙල්ල් දූපත්	යාපනය			ඉහළ	30	50	80
76	අනලායිතිවු, ඉලුවායිතිවු, කව්වතිවු සහ අනෙකුත් දූපත්	වෙනත් දූපත් යාපනය/ කිලිනොච්චි			ඉහළ (-)	25	40	65
77	ඉරණතිවු දූපත්	කිලිනොච්චි			High	30	50	80
78	පුනරින් කල්මුණේ තුඩුව සිට	කිලිනොච්චි	9°35'57.25"N	80°03'07.56"E	මධ්‍යම (-)	20	30	50
	පල්ලිකුඩා		9°29'10.95"N	80°11'09.71"E				
79	පල්ලිකුඩා සිට	කිලිනොච්චි	9°29'11.10"N	80°11'08.60"E	ඉහළ (-)	25	40	65
	රාක්ෂ තුඩුව		9°23'19.50"N	80°03'11.10"E				
80	රාක්ෂ තුඩුව සිට	කිලිනොච්චි	9°23'19.50"N	80°03'11.10"E	ඉහළ	30	50	80
	නව්විකුඩා (නවන්තරායි තුඩුව)		9°16'06.10"N	80°06'46.80"E				
81	නව්විකුඩා (නවන්තරායි තුඩුව) සිට	මන්තාරම	9°16'06.10"N	80°06'46.80"E	ඉහළ (+)	35	60	95
	පල්ලි ආරු උතුරු කොට්ඨාශ තුඩුව		9°09'33.20"N	80°05'57.92"E				
82	පල්ලි ආරු උතුරු කොට්ඨාශ තුඩුව සිට	මන්තාරම	9°09'33.20"N	80°05'57.92"E	ඉතා ඉහළ	45	80	125
	චන්කලායි තුඩුව		8°56'36.55"N	79°55'07.28"E				
83	මන්තාරම දකුණු වැලි පරය සිට	මන්තාරම් දූපත්	8°57'53.10"N	79°53'08.55"E	මධ්‍යම (-)	20	30	50
	ඉරුක්කලාම්පිඩ්ඩි දියමංකඩ සිට තෝන		9°01'38.96"N	79°53'35.76"E				

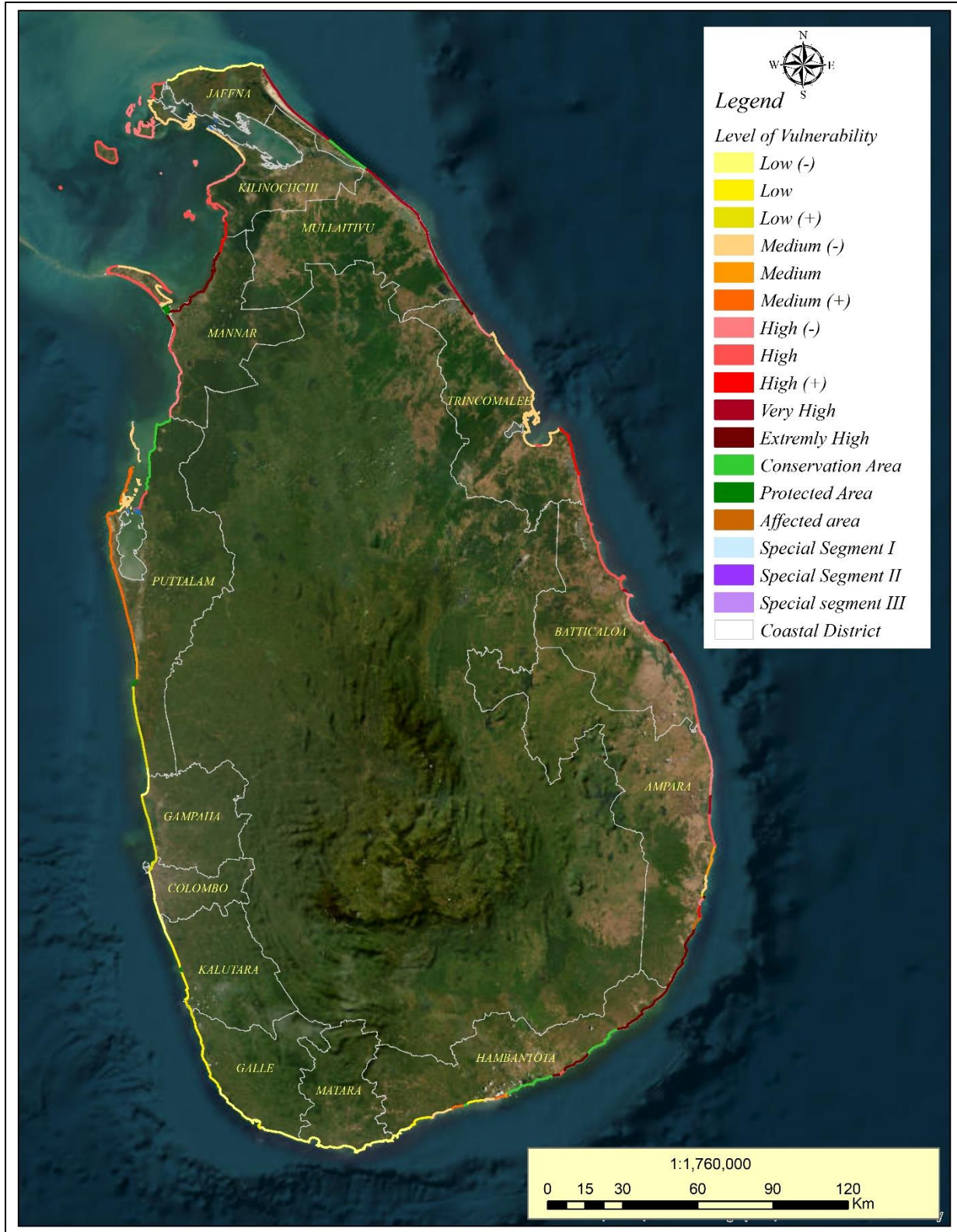
බණ්ඩ අංකය	වෙරළ බණ්ඩය	මූලාශ්‍ර සිතියම	අක්ෂාංශ	දේශාංශ	අවදානම් මට්ටම	යෝජිත පසසිටුව (මීටර්)		
						රක්ෂිත ප්‍රදේශය	සීමාකළ ප්‍රදේශය	මුළු පසසිටුව ප්‍රදේශය
84	ඉරුක්කලාමිපිටි දියමංකඩ සිට තෝන සිට	මාන්තාරම් දූපත්	9°01'54.80"N	79°52'16.50"E	ඉහළ	30	50	80
	ජේසාලෙ වන්කලායිපාඩු		9°04'46.49"N	79°50'52.46"E				
85	ජේසාලෙ වන්කලායිපාඩු සිට	මාන්තාරම් දූපත්	9°04'46.49"N	79°50'52.46"E	මධ්‍යම (-)	20	30	50
	කලෙයිමන්තාරම ප්‍රදීපාගාරය / කුළුණ		9°06'27.23"N	79°43'49.12"E				
86	කලෙයිමන්තාරම ප්‍රදීපාගාරය / කුළුණ සිට	මාන්තාරම් දූපත්	9°06'27.23"N	79°43'49.12"E	ඉහළ	30	50	80
	මන්තාරම දූපත් දකුණු වැලි පරය		8°57'53.10"N	79°53'08.55"E				
87	මන්තාරම දූපත් දකුණු වැලි පරය සිට	මාන්තාරම් දූපත්	8°57'53.10"N	79°53'08.55"E	නහනම් කලාපය	නහනම් කලාපය		
	වන්කලායි කුඩුව (යෝජිත රක්ෂිත/ඉදිකිරීම් තහනම් කලාපය)		8°55'50.40"N	79°54'16.28"E				
88	වන්කලායි කුඩුව සිට	මාන්තාරම	8°55'50.40"N	79°54'16.28"E	ඉතා ඉහළ	45	80	125
	වන්කලායි අභය භූමියේ දකුණු මායිම		8°53'26.30"N	79°55'44.70"E				
89	වන්කලායි අභය භූමියේ දකුණු මායිම සිට	මාන්තාරම	8°53'26.30"N	79°55'44.70"E	ඉහළ	30	50	80
	අරිප්පු නැඟෙනහිර		8°47'44.63"N	79°55'27.45"E				
90	අරිප්පු නැඟෙනහිර සිට	මාන්තාරම r	8°47'44.63"N	79°55'27.45"E	ඉහළ (-)	25	40	65
	පුක්කලාම් මෝදරගම්ආරු		8°33'48.67"N	79°55'12.80"E				
91	පුක්කලාම් මෝදරගම්ආරු සිට	පුත්තලම	8°33'48.67"N	79°55'12.80"E	නහනම් කලාපය	300		300
	කලා ඔය මෝය (විල්පත්තු ජාතික උද්‍යානය)		8°17'43.80"N	79°50'02.96"E				
92	කලා ඔය මෝය (විල්පත්තු ජාතික උද්‍යානය)	පුත්තලම	8°17'43.80"N	79°50'02.96"E	ඉහළ	30	50	80
	පුත්තලම කලපුව ප්‍රවේශ ලක්ෂ්‍යය		8°13'58.04"N	79°47'22.33"E				

අවදානම් මට්ටම සහ පසසිටුව දුර අනුව වෙරළ බෑස්ව වර්ගීකරණය (මීටර් වලින්)

	අවදානම් මට්ටම	රක්ෂිත ප්‍රදේශය	සීමාකළ ප්‍රදේශය	මුළු පසසිටුව
	පහළ (-)	10	25	35
	පහළ	15	25	40
	පහළ (+)	15	30	45
	මධ්‍යම (-)	20	30	50
	මධ්‍යම	20	35	55
	මධ්‍යම (+)	25	35	60
	ඉහළ (-)	25	40	65
	ඉහළ	30	50	80
	ඉහළ (+)	35	60	95
	ඉහළ මට්ටම	40	70	110
	ඉතා ඉහළ	45	80	125

විශේෂ වෙරළබෑස්ව

	බෑස්වය	රක්ෂිත ප්‍රදේශය	සීමාකළ ප්‍රදේශය	මුළු පස සිටුව
	රක්ෂිත කලාප	300		300
	රක්ෂිත ප්‍රදේශ	සංවර්ධන කටයුතු තහනම් කලාපය		
	වෙරළ සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ප්‍රකාශයට පත්කළ බලපෑමට ලක්වූ ප්‍රදේශ	10	0	10
	විශේෂ බෑස්වය I (වරාය නගරය නියෝග)	වරාය නගරය නියෝග අදාළ වේ.		
	විශේෂ බෑස්වය II	10	20	30
	විශේෂ බෑස්වය III	10	0	10

රූපය 6- 4: ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ අවදානම්තාවය පිළිබඳ සිතියම

වගුව 6- 2: ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ කලාපයට යාබද රක්ෂිත ප්‍රදේශ

නම	පිහිටීම/භූගෝලීය ඛණ්ඩාංක** අක්ෂාංශ (උ) දේශාංශ (නැ)	වෙරළ තීරයේ දිග (කි.මී)	විශාලත්වය (හෙක්ටයාර)	ස්ථාපිත කරන ලද වර්ෂය
1. බාධක හිරිගපල්පර අභයභූමිය	8°16'00 - 8°32'00" 79°40'75 - 79°49'70"	75	30,670	1992.04.03
2. හොන්දුව දූපත අභය භූමිය	6°27'17 - 6°23'55" 79°58'31 - 80°00'16"		9	1973.11.19
3.තෙල්වත්ත අභය භූමිය *	6°16'00 - 6°08'55" 80°01'53 - 80°03'52"		1,425	1938.02.25
4.අම්බලන්ගොඩ – හික්කඩුව අභය භූමිය	6°09'00 - 6°08'00" 80°08'00 - 80°05'00"	මීටර් 638	1	1940.10.25
5.හික්කඩුව ජාතික උද්‍යානය		04.8	102	2002.10.08
6.පරප්පඩුව දූපත සහ පොල්ගස්දූව අභය භූමිය*	සමස්ත දූපත සහ කලපුව 22		1,988	1988.08.17
7.කලමැටිය කලපු අභය භූමිය*	6°05'00 - 6°06'00" 80°56'00 - 80°59'00"	4.72	2,525	1984.06.28
8.බුන්දල ජාතික උද්‍යානය	6°07'00 - 6°14'00" 80°07'00 - 81°17'00"	21.33	6,216	2004.07.28
9.නිමලව අභය භූමිය	6°08'20 - 6°46'05 81°08'46 - 81°49'25"	03.25	1,066	1993.02.18
10.රුහුණ (යාල) – ජාතික උද්‍යානය*	6°16'00 - 6°42'00 81°15'00 - 81°41'30"	45.4	97,881	1938.02.25
11.යාල දැඩි ස්වාභාවික රක්ෂිතය*	6°16'00 - 6°42'00 81°15'00 - 81°41'30"		28,906	1938.03.01
12.කුමන ජාතික උද්‍යානය*	6°16'00 - 6°42'00 81°04'00 - 81°45'00"	15.4	35,665	2006.09.05
13.කුඩුම්බිගල අභය භූමිය*	6°46'05 - 6°57'23 81°49'25 - 81°51'30"	12.35	6,534	2006.02.20
14. සේරුවිල අභය භූමිය*	8°20'00 - 8°25'00 81°20'00 - 81°23'00"	15.8	15,540	1970.10.09
15.සෝබර් දූපත	සමස්ත දූපත	03.91	65	1963.06.21
16.සෝබර් දූපත් අභය භූමිය*	සමස්ත දූපත	මීටර් 898	7	1963.06.21
17.පරෙවි දූපත ජාතික උද්‍යානය	සමස්ත දූපත	08.34	471	2003.06.04
18.කෝකිලායි කලපුව අභය භූමිය*	8°56'00 - 9°03'00 80°52'00 - 80°58'00"	01.15	1,995	1951.05.18
19.චුන්ඩිකුලම් ජාතික උද්‍යානය*	9°26'00 - 9°32'00 80°24'00 - 80°37'00"	32.56	19,565	2015.06.22

20. පරිනිවු දූපත් අභය භූමිය *	සමස්ත දූපත	02.38	970	1973.05.18
21. විල්පත්තු ජාතික උද්‍යානය*		36.8	131,667	1938,1941,1973
22. මාදම්පවිල අභය භූමිය		01.2	1,217	2007.09.21
23. රැකව අභය භූමිය		3.58	271	2006.05.25
24. ගොඩවොය අභය භූමිය		4.15	232	2006.05.25
25. උස්සන්ගොඩ ජාතික උද්‍යානය		04.0	349	2010.05.06
26. රුමස්සල අභය භූමිය		5.0	171	2003.01.03
27. චන්කලායී අභය භූමිය		14.8	4,839	2008.09.08
28. ආදම්ගේ පාලම ජාතික උද්‍යානය		57	18,990	2015.06.22
29. ඩෙල්ෆි ජාතික උද්‍යානය			1,846.28	2015.06.22
30. වෙඬුතලානිවු ස්වභාව රක්ෂිතය		32.8	29,180	2016.03.01

මූලාශ්‍රය:

1. IUCN Directory of South Asian Protected Areas 1989
2. වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව (2016), සමුද්‍රීය රක්ෂිත ප්‍රදේශ සහ ආශ්‍රිත සමුද්‍රීය රක්ෂිත ප්‍රදේශ

6.7 සුවිශේෂී වැදගත්කමකින් යුතු ස්ථාන කළමනාකරණය සහ පොදු පිවිසුම්

1990, 1997 සහ 2004 වර්ෂවල දී ප්‍රකාශයට පත්කළ වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්මවල පුරාවිද්‍යාත්මක, ඓතිහාසික, ආගමික, සංස්කෘතික ස්ථාන සහ විශේෂ ස්වභාවික සුන්දරත්වයකින් යුතු ස්ථාන ඇතුළත් වන වෙරළ කලාපය තුළ සුවිශේෂී වැදගත්කමකින් යුතු ස්ථාන නැතිවී යෑමේ හා හානිවීමේ ගැටලුව වෙනම පරිච්ඡේදයක් වශයෙන් ඇතුළත් කර තිබුණි. මීට අමතරව, වෙරළ වෙත හා වෙරළ දිගේ තිරස් හා සිරස් ප්‍රවේශය වැඩිදියුණු කිරීම හා ආරක්ෂා කිරීම ද අවධාරණය කර තිබුණි. එසේ වුව ද, සංගතතාවය පවත්වා ගැනීමට සහ පරිශීලක හිතකාමී වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්මක් පවත්වා ගැනීම සඳහා, වෙනම ගැටලුවක් ලෙස විසඳුම් සෙවීම වෙනුවට, 2024 වර්ෂයේ වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම තුළ ඊට පෙර 2018 වර්ෂයේ වෙරළ කලාප සහ වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ සැලැස්ම තුළ මෙන්ම “නියාමන යාන්ත්‍රණය” නමින් හැඳින්වෙන පරිච්ඡේදයට මෙම කරුණු අන්තර්ගත කර තිබේ. මෙරට සංස්කෘතික උරුමය ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වෙරළ කලාපය තුළ පිහිටා ඇති සුවිශේෂී වැදගත්කමකින් යුතු ස්ථාන ඉතා වැදගත් වේ. මෙම ස්ථාන ඊට ආසන්න ප්‍රදේශවල පවතින ස්මාරකවලට වඩා විනාශ වීම සඳහා වැඩි නැඹුරුතාවයක් දරන අතර මීට හේතු වනුයේ වෙරළ බාදනය, අනෙකුත් වෙරළබඩ උපද්‍රව වැනි ස්වභාවික හේතු සේම ශීඝ්‍ර සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් ද වේ. එබැවින්, ප්‍රමාණවත් කළමනාකරණ මැදිහත්වීම් හරහා මෙම ස්ථාන සංරක්ෂණය කිරීම සඳහා අවශ්‍ය කළමනාකරණ මැදිහත්වීම් සිදුකිරීම වැදගත් වේ.

6.7.1 පොදු පිවිසුම්

මහජනතාව විසින් භෞතික හෝ දෘශ්‍ය සංවේදනයක් ආකාරයෙන් වෙරළ වෙත හෝ වෙරළ දිගේ පිවිසීමට හෝ ළඟාවීමට ඇති අයිතිය වෙරළබඩ පිවිසුම ලෙස අර්ථකථනය කළ හැක. මෑත කාලීන අතීතයේ දී වෙරළ කලාපය තුළ සිදු වූ වේගවත් සංවර්ධනය හේතුවෙන්, වෙරළ වෙත සහ වෙරළ දිගේ පොදු පිවිසුම උග්‍ර ගැටලුවක් බවට පත් වී ඇත. විනෝදාස්වාද සහ ආර්ථික කටයුතු සඳහා මහජනතාවට වෙරළ වෙත පිවිසීමට ඇති අයිතිය අතීතයේ සිටම හඳුනාගෙන තිබුණි. එසේ වුව ද, මෑත කාලීනව ධීවර කටයුතු, ඉස්සන් හා ජලජීවී වගාව, සංචාරක, වරාය සංවර්ධන, වෙරළ සංරක්ෂණ, ජනාවාස සහ ජාතික ආරක්ෂාවට අදාළ අවශ්‍යතා ආදිය සම්බන්ධව ඇති වූ වේගවත් වර්ධනය හමුවේ වෙරළ පිවිසුම් මාර්ගයන් පිළිබඳ සීමාවන් විවිධාකාරයෙන් ඇති විය. උතුරු හා නැහෙනහිර වෙරළබඩ කලාපවල පැවති යුද්ධමය වාතාවරණය අවසන්වීමත් සමඟ වෙරළ කලාපයේ ආර්ථික සංවර්ධන කටයුතු වර්ධනය වීමේ පසුබිම හමුවේ, පොදු පිවිසුම්වලින් වැදගත් කාර්යභාරයක් ඉටු වේ. පෙර වෙරළ තීරය, වෙරළ, වෙරළබඩ ජලය සහ මුහුදු පත්ල ආදියේ අයිතිය රජය සතු වන බැවින් මහජනතාවට ඔවුන්ගේ නීත්‍යානුකූල කටයුතු කරගැනීම සඳහා මෙම සම්පත් වෙත නිදහස් ප්‍රවේශය සහතික කිරීම රජයට වගකීමක් සේ පැවරී තිබේ.

වෙරළ වෙත හා වෙරළ තීරය ඔස්සේ පොදු ප්‍රවේශය සහතික කිරීමේ වැදගත්කම සැලකිල්ලට ගෙන, 2011 අංක 49 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ (සංශෝධන) පනතේ III ඇ කොටසේ 22 වැනි වගන්තිය යටතේ “වෙරළ ප්‍රවේශ සැලැස්ම” ඔස්සේ නව නෛතික විධිවිධාන හඳුන්වා දී තිබේ. එබැවින් එම නෛතික විධිවිධානවලට අනුකූලව, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් “ජාතික වෙරළ ප්‍රවේශ සැලැස්ම”. සම්පාදනය කිරීමේ හා ක්‍රියාත්මක කිරීමේ කටයුතු ආරම්භ කර තිබේ. මධ්‍යම ප්‍රවේශ දිස්ත්‍රික්කයේ වෙරළ ප්‍රවේශය සිතියම්කරණය 2021 වර්ෂයේ දී සිදුකළ අතර, මන්නාරම, කිලිනොච්චිය, යාපනය හා මුලතිව් දිස්ත්‍රික්කවල වෙරළ ප්‍රවේශය සිතියම්කරණය වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් 2022 වර්ෂයේ දී ආරම්භ කරන ලදී.

6.7.2 පුරාවිද්‍යාත්මක, ඓතිහාසික, ආගමික සහ සංස්කෘතික වටිනාකමින් යුතු ස්ථාන

1989 ක්ෂේත්‍ර සමීක්ෂණයක් හරහා ඉහළ ප්‍රමුඛතාවයක් සහිත පුරාවිද්‍යාත්මක, ඓතිහාසික, ආගමික සහ සංස්කෘතික වටිනාකමින් යුතු ස්ථාන හඳුනාගන්නා ලද අතර, එය 2002 වර්ෂයේ දී යාවත්කාලීන කරන ලදී. ඉහළ ප්‍රමුඛතාවයක් සහිත ස්ථාන වගුව 6.4 හි දැක්වේ. එම ක්ෂේත්‍ර සමීක්ෂණයට අනුව, පහත කළමනාකරණ ගැටලු හඳුනාගන්නා ලදී.

- විධිමත් කළමනාකරණ මාර්ගෝපදේශ නොමැතිවීම හේතුවෙන් සැලසුම් නොකළ සහ අනවසර සංවර්ධන කාර්යයන් හේතුවෙන් වෙරළ කලාපය තුළ ඉහළ ප්‍රමුඛතාවයකින් යුතු ස්ථානවල ගුණාත්මක තත්ත්වය හානිවී ඇත.
- එම ස්ථානවල වැදගත්කම සම්බන්ධයෙන් පොදු ජනතාවට හා ආංශික නියෝජිතයන්වලට දැනුවත්භාවයක් නොමැතිවීම හේතුවෙන් එම ස්ථාන බලහත්කාරයෙන් අල්ලා ගැනීම හා සංවර්ධන කටයුතු කිරීමෙන් ඒවායේ ගුණාත්මක තත්ත්වය හානිවී ඇත.
- සංරක්ෂණ සැලැස්සුම් දියත් කිරීම සඳහා අදාළ ආයතනවලින් මූල්‍යමය දායකත්වයක් නොමැතිවීමෙන් එම ස්ථානවල ගුණාත්මක තත්ත්වය හානිවී ඇත.
- 2009 වර්ෂය දක්වා දශක තුනක් තිස්සේ උතුරු හා නැගෙනහිර පළාත්වල පැවති සිවිල් අර්බුදය හේතුවෙන් ඉහළ ප්‍රමුඛතාවයකින් යුතු ඇතැම් ස්ථාන විනාශ වී තිබේ.
- එම ස්ථානවල වටිනාකම හා සුවිශේෂීභව සම්බන්ධයෙන් නිසි අවධානයක් නොමැතිවීම එම ස්ථානවල ගුණාත්මක තත්ත්වය හානිවීමට දායක වී ඇති අතර අදාළ අධිකාරීන්ගේ ප්‍රමාණවත් අවධානයක් ද මේ සම්බන්ධයෙන් යොමු වී නොමැත.

ඉහත දක්වා ඇති කළමනාකරණ ගැටලු හේතුවෙන්, වෙරළ සංරක්ෂණ හා වෙරළ සම්පත් කළමනාකරණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් 1990, 1997, 2004 සහ 2018 වර්ෂවල දී ප්‍රකාශයට පත්කළ වෙරළ කලාප කළමනාකරණ සැලැස්සුම් තුළින් අවශ්‍ය ප්‍රතිපත්තිමය මාර්ගෝපදේශ, කළමනාකරණ ක්‍රමෝපාය සහ ක්‍රියාමාර්ග හඳුන්වා දී තිබේ. පූර්ව කළමනාකරණ ක්‍රමෝපාය හා පියවරවල ඵලදායිතාවය සංඛ්‍යාත්මක ආකාරයෙන් ඉදිරිපත් කළ නොහැකි වුව ද, මහජන දැනුවත්භව වැඩිදියුණු කරන අතරම, අවසර පත්‍ර ක්‍රමවේදය, මූලික පරීක්ෂණ වාර්තාව සහ පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු කාර්ය පටිපාටි ඔස්සේ එවැනි ස්ථානවලට සම්පව සිදුකරන සංවර්ධන කාර්යයන් ඵලදායි ආකාරයෙන් පාලනය කර තිබේ.

ඉහත කරුණු සැලකිල්ලට ගැනීමේ දී, මෙම වටිනා ස්මාරක ආරක්ෂා කරගැනීම සඳහා අවසර පත්‍ර ක්‍රමවේදය සහ 1981 අංක 57 දරන වෙරළ සංරක්ෂණ පනතේ සංශෝධන තුළින් හඳුන්වා දී ඇති නව නෛතික විධිවිධාන ඔස්සේ විශේෂ අවධානය යොමු කරනු ලැබේ. තවද, ඵලදායි කළමනාකරණයක් සහතික කිරීම සඳහා අන්තර්ජායනතික සම්බන්ධීකරණ ප්‍රවර්ධනය කරනු ලැබේ.

වගුව 6- 3: වෙරළ කලාපය ඇතුළත පුරාවිද්‍යාත්මක, ඓතිහාසික, ආගමික සහ සංස්කෘතික ඉහළ වටිනාකමින් යුතු ස්ථාන

	ස්ථානය	Type	ග්‍රාම නිලධාරී කොට්ඨාශය	ග්‍රාම නිලධාරී කොට්ඨාශ අංකය
--	--------	------	-------------------------	-----------------------------

පුත්තලම දිස්ත්‍රික්කය

1	කුදිරමාලෙයි ප්‍රාග් ඓතිහාසික ස්ථානය	A/H/C	පුකුලාම	634
2	කෝලාන් කනත්ත ප්‍රාග් ඓතිහාසික ස්ථානය	A/H/C	පුකුලාම	634
3	ලන්දේසි පල්ලිය*	H/C	සින්තාකුඩිරිප්පු	631
4	ලන්දේසි කොටුව*	H/C	සින්තාකුඩිරිප්පු	631
5	ලන්දේසි නිවස	A/H	සින්තාකුඩිරිප්පු	631
6	ශාන්ත ආනා දේවස්ථානය	H/R/C	මුදලායිපාලි	625/626
7	ශ්‍රී මාරි අම්මන් කෝවිල	H/R/C	උඩප්පුව	594
8	කාලි අම්මන් කෝවිල	H/R/C	උඩප්පුව	594
9	මොහිදින් ජුම්මා පල්ලිය	H/R/C	උඩප්පුව	594
10	ශ්‍රී පාදර්ස්දි දොපදි කෝවිල	H/R/C	උඩප්පුව	594
11	අයියනාර් කෝවිල	H/R/C	කරුක්කපොනායි	582
12	වනවාස ශාන්ත අන්තෝනි දේවස්ථානය	H/R/C	කරුක්කපොනායි	582
13	ශාන්ත අන්තෝනි දේවස්ථානය, තොඩුවාව දකුණ	H/R/C	තොඩුවාව දකුණ	531
14	ශාන්ත අන්තෝනි දේවස්ථානය	H/C/R	උල්හිටියාව උතුර	294

ගම්පහ දිස්ත්‍රික්කය

15	කුඩාපාඩුව දේවස්ථානය	H/C/R	එට්ටුකාල	73
16	ශාන්ත සෙනෙස්තියන් දේවස්ථානය	H/C/R	වෙවැල්දෙණිය	158
17	කෙළින් විදිය පල්ලිය	H/C/R	මුන්නක්කරේ	156
18	දිසා අධිකරණ ගොඩනැගිල්ල	A/H	මුන්නක්කරේ	156
19	මීගමුව කොටුව	A/H	මුන්නක්කරේ	156
20	සින්ද්‍රාත්‍රී අප ස්වාමීන්ද්‍රයේ දේවස්ථානය	H/C/R	දූව	162a
21	නැව විනාශ වූ ස්ථානය	A(M)	දූව	162a
22	ශාන්ත ආනා පල්ලිය	H/C/R	පිටිපන	162
23	ශාන්ත මරියා මැග්ඩලීන් දේවස්ථානය	H/C/R	තලාහේන	163
24	ශාන්ත බාබරා දේවස්ථානය	H/C/R	තලාහේන	163
25	ශාන්ත අන්තෝනි දේවස්ථානය	H/C/R	කැපුන්ගොඩ	163a
26	ශාන්ත ජෝශප් දේවස්ථානය	H/C/R	පමුණුගම	164
27	නැව විනාශ වූ ස්ථානය	A(M)	උස්වැටකෙයියාව	167

28	කර්මෙල් කන්දේ අප ස්වාමීන්ද්‍රගේ දේවස්ථානය	H/C/R	පල්ලියවත්ත	168
----	---	-------	------------	-----

කොළඹ දිස්ත්‍රික්කය

29	විස් බංගලාව	A/H/C	මෝදර	2
30	සිවා කෝවිල	H/C/R	මෝදර	2
31	ශාන්ත ජේම්ස් දේවස්ථානය	H/C/R	අලුත් මාවත	4
32	ජුම්මා පල්ලිය	H/C/R	අලුත් මාවත	4
33	ශ්‍රී ජොන්තම්බලමේස්වර් කෝවිල	H/C/R	කොච්චිකඩේ	9
34	ශාන්ත තෝමස් දේවස්ථානය	H/C/R	කොච්චිකඩේ	9
35	ශාන්ත අන්තෝනි දේවස්ථානය	H/C/R	කොච්චිකඩේ	9
36	කොළඹ කොටුව	A/H/C	කොටුව	20
37	කොළඹ වරාය	A/H/C	කොටුව	20
38	ජැම් චුල්-අල්ලාර් පල්ලිය	H/C/R	කොටුව	20
39	ගෝර්ඩන් උද්‍යානය	H/C	කොටුව	20
40	ශාන්ත පීතර දේවස්ථානය	H/C	කොටුව	20
41	තැප්‍රොබේන් හෝටලය	H/C	කොටුව	20
42	බාන් ඔරලෝසු කණුව	H/C	කොටුව	20
43	නාවික හමුදා මූලස්ථානය	H/C	කොටුව	20
44	ගල්බොක්කේ ප්‍රදීපාගාරය	H/C	කොටුව	20
45	කාගිල්ස්, ආයතනික ගබඩාව	H/C	කොටුව	20
46	ජනාධිපති මන්දිරය	H/C	කොටුව	20
47	පැරණි තැපැල් මූලස්ථාන ගොඩනැගිල්ල	H/C	කොටුව	20
48	වැතැම් විදිය ඔරලෝසු කණුව	H/C	කොටුව	20
49	ලන්දේසි රෝහල	H/C	කොටුව	20
50	ශ්‍රී වික්‍රම රාජසිංහ රජතුමා සිරගත කළ ස්ථානය	H/C	කොටුව	20
51	පැරණි පාර්ලිමේන්තු ගොඩනැගිල්ල	H/C	කොටුව	20
52	මහ ලේකම් කාර්යාලය	H/C	කොටුව	20
53	ගාලු මුවදොර	H/C	කොමපක්කු විදිය	21
54	බේරෙ වැව	H/C	කොමපක්කු විදිය	21
55	ට්ඡ් සමුද්‍ර හෝටලය	H/C	කොමපක්කු විදිය	21
56	ගාලු මුවදොර පිටිය	H/C	කොල්ලුපිටිය	37
57	ගෝල්ලේස් හෝටලය	H/C	කොල්ලුපිටිය	37
58	අරලියගහ මන්දිරය	H/C	කොල්ලුපිටිය	37
59	ශාන්ත ඇන්ඩ්‍රූ ස්කොට්ස් කර්ක	R/H/C	කොල්ලුපිටිය	37
60	ශ්‍රී ධර්මකීර්තිසාරාමය	R/H/C	කොල්ලුපිටිය	37
61	ලන්දේසි ප්‍රතිසංස්කරණ කළ	R/H/C	බම්බලපිටිය	38

	දේවස්ථානය			
62	බෝරාහ් පල්ලිය	R/H/C	වැල්ලවත්ත	38
63	රාමක්‍රිෂ්ණා මිසම	R/H/C	ගල්කිස්ස	47
64	ලන්දේසි දේවස්ථානය	R/H/C	ගල්කිස්ස	541
65	ශාන්ත තෝමස් දේවස්ථානය	H/C	ගල්කිස්ස	541
66	ග්‍රීන්ඩ් හෝටලය	H/C	ගල්කිස්ස	541
67	ශාන්ත ෆ්‍රැන්සිස් සේවියර් දේවස්ථානය	H/C	අඟුලාන	547
68	දුවේ දේවාලේ දේවස්ථානය	H/C	අඟුලාන	547
69	ලුනාව දේවාලය	R/H/C	උයන	552
70	මෙතෝදිස්ත දේවස්ථානය	R/H/C	උයන	552
71	ශාන්ත ජෝශප් දේවස්ථානය	R/H/C	උයන	552
72	නාලරුක්කාරාමය	R/H/C	කටුකුරුන්ද	555
73	බෝධිරාජරාමය	R/H/C	එගොඩ උයන	556

කළුතර දිස්ත්‍රික්කය

74	රන්කොත් විහාරය	R/H/C	පට්ටිය උතුර	685
75	ශ්‍රී ඉද්‍රාමාරාමය	R/H/C	නල්ලූරුව	692
76	සමුද්‍රාරාමය	R/H/C	තල්පිටිය	697
77	පරණ වලව්ව	H/C	මොල්ලිගොඩ	704
78	ශ්‍රී සුදර්ම ධර්ම ශාලාව	R/H/C	මහවස්කඩුව	714
79	අශෝකාරාමය	R/H/C	කළුතර උතුර	717
80	පුලිනතලාරාමය	R/H/C	කළුතර උතුර	717
81	කළුතර කොටුව	R/H	කළුතර දකුණ	725
82	කළුතර බෝධිය (ගංගානිලක විහාර)	R/H/C	කළුතර දකුණ	725
83	ක්‍රිස්තු මුනිදු දේවස්ථානය	R/H/C	කලාමුල්ල	731
84	ශාන්ත ජෝශප් දේවස්ථානය	R/H/C	කුඩා පායියාගල	734
85	රාජේශ්වරී දේවස්ථානය	R/H/C	කුඩා පායියාගල	734
86	ශාන්ත ජෝශප් දේවස්ථානය	R/H/C	මහා පායියාගල	735
87	ෆ්‍රැන්සිස් සේවියර් දේවස්ථානය	R/H/C	මහා පායියාගල	735
88	පුරාණ චේතියාරාමය	R/H/C	මාගල්කන්ද	746
89	කෙව්විමලේ පල්ලිය	R/H/C	පරණකඩේ	753/757
90	බේරුවල ප්‍රදීපාගාරය	H/C	පරණකඩේ	753/757
91	මරදාන පල්ලිය	R/H/C	මරදාන	754
92	දුවේ විහාරය	R/H/C	මොරගල්ල	760/761

ගාල්ල දිස්ත්‍රික්කය

93	බෙන්තොට තානායම	H/C	පහුරුමුල්ල	1
----	----------------	-----	------------	---

94	බෙන්තොට රජමහා විහාරය	R/H/C	පහුරුමුල්ල	1
95	ගම් සභා ගොඩනැගිල්ල	H/C	අන්ගාගොඩ	2
96	ශ්‍රී ඥානවිමල පුරාණ විහාරය	R/H/C	අහුන්ගල්ල	18
97	සමුදාරාමය	R/H/C	අහුන්ගල්ල	18
98	සුමනාරාමය	R/H/C	අහුන්ගල්ල	89
99	ජුම්මා මුස්ලිම් පල්ලිය	R/H/C	බලපිටිය	89
100	ශ්‍රී සුභදාරාමය	R/H/C	බලපිටිය	89
101	අම්බලන්ගොඩ තානායම සහ ලන්දේසි දේස්පානාලය	H/C	බලපිටිය	82
102	මෝදර දේවාලය	R/H/C	මහ අම්බලන්ගොඩ	82
103	වේනියගිරි පුරාණ විහාරය	R/H/C	මහ අම්බලන්ගොඩ	80
104	නැව විනාශ වූ ස්ථානය	A(M)	අකුරල	76
105	සීනිගම දේවාලය	R/H/C	සීනිගම	64
106	සුභදාරාමය	R/H/C	තොටගමුව	61
107	ශෛලබ්‍රහ්මචාරිණියාමය	R/H/C	දොඩන්දුව	51
108	නසීර් මොහමඩ් පල්ලිය	R/H/C	ගින්නොට	103
109	මිනාර් පල්ලිය	R/H/C	ගින්නොට	103
110	හුසේන් පල්ලිය	R/H/C	ගින්නොට	103
111	දෙවොල් දේවාලය	R/H/C	ගින්නොට	103
112	නැව විනාශ වූ ස්ථානය	A(M)	ගින්නොට	103
113	වෙහෙරගල	R/H/C	ගින්නොට	103
114	ගාල්ල කොටුව	H/C	ගාල්ල කොටුව	96
115	අභංගම මහා විහාරය	R/H/C	අභංගම මධ්‍යම නැහෙනහිර	157,156
116	ශාන්ත මරියා දේවස්ථානය	R/H/C	දංගෙදර දකුණ, කළුච්චල්ල	97a, 98C
117	ශ්‍රී මීනාවිච්චි සුන්දනේස්වරී කෝවිල	R/H/C	දංගෙදර දකුණ, කළුච්චල්ල	97a, 98C
118	ශ්‍රී කදිර වෙලායුද ස්වාමි කෝවිල	R/H/C	දංගෙදර දකුණ, කළුච්චල්ල	97a,98C
119	ද ක්ලෝසෙන්බර්ග්	H/C	මග්ගල	99
120	නැව විනාශ වූ ස්ථානය	M.A	මග්ගල	99
121	චුල්ලේ දේවාලය	R/H/C	උණවුටන බටහිර	137
122	ආරියකර විහාරය	R/H/C	කල්පේ දකුණ	132
123	ශ්‍රී සුභදාරාමය	R/H/C	කොග්ගල	144 A
124	මාටින් වික්‍රමසිංහ ශූරීන් උපන් ස්ථානය හා ජනකලා කෞතුකාගාරය	H/C	කොග්ගල	144 A

125	දේවගිරි විහාර (හිරුගල් දේවාලය)	R/H/C	කොශ්ගල	144 A
126	ගුවන් හමුදා කඳවුර	H	කොශ්ගල	144 A
127	අලුත් වලව්ව	H/C	කටුච්ච බටහිර	162

මාතර දිස්ත්‍රික්කය

128	රජකුලවඩන රජමහා විහාරය	R/H/C	මහ විදිය	382
129	තෙරුවිල කෝවිල	R/H/C	මහ විදිය	382
130	වේච්චනාරාමය	R/H/C	මිරිස්ස දකුණ	406
131	බෝධි වෘක්ෂය සහ දේවාලය	R/H/C	මිරිස්ස දකුණ	406
132	ශ්‍රී සුභද්‍රාරාමය	R/H/C	මිරිස්ස දකුණ	406
133	සමුද්‍රගිරි විහාරය	R/H/C	මිරිස්ස දකුණ	406
134	ශ්‍රී සුභද්‍රාරාමය	R/H/C	කඹුරුගමුව	408
135	සමුද්‍රකීර විහාරය	R/H/C	කඹුරුගමුව	408
136	කොම්පන්නවත්ත කෝවිල	R/H/C	මඩිහේ	411
137	සුජීත නිවස	H/C	මඩිහේ	411
138	ජයමහා විහාරය	R/H/C	පොල්හේන	412
139	ගලගෙඩියාව විහාරය	R/H/C	පොල්හේන	412
140	මාතර කොටුව	R/H/C	කඩ විදිය	417B, C
141	අප ස්වාමීන්ද්‍රවගේ දේවස්ථානය, මාතර	R/H/C	ගනිගස්මුල්ල	416
142	වෙලමැද්දම අම්බලම	H/C	මැදවත්ත	425
143	කිහිරැලි විහාරය	R/H/C	දෙවිනුවර බටහිර	433a
144	විෂ්ණු දේවාලය	R/H/C	දෙවිනුවර බටහිර	433a
145	මුහන්දිරම් වලව්ව	H/C	දෙවිනුවර බටහිර	433a
146	ප්‍රදීපාගාරය	H/C	දෙවිනුවර බටහිර	433a
147	සිත්භස්සන කෝවිල	R/H/C	දෙවිනුවර බටහිර	433a
148	වනවාස රජමහා විහාරය	R/H/C	දෙවිනුවර බටහිර	433a
149	තල්ගස්හේන විහාරය	A/R/H/C	ගන්දර නැඟෙනහිර හා බටහිර	473/473a
150	සිරි සුමනාරාමය	R/H/C	කෝට්ටේගොඩ	440
151	අභයධීර වලව්ව	H/C	කෝට්ටේගොඩ	440
152	ගුරුකන්ද විහාරය	R/H/C	බට්ගම	451
153	මාලිගාතැන්න රජමහා විහාරය	R/H/C	දොඩම්පහල නැඟෙනහිර	453a
154	වෙහෙරහේන මිනිකිරුල රජමහා විහාරය	R/H/C	දොඩම්පහල නැඟෙනහිර	453a

හම්බන්තොට දිස්ත්‍රික්කය

155	වඩුකරාමිය	R/H/C	කඩුවේල බටහිර හා නැහෙනහිර	464a, B
156	තංගල්ල කොටුව	H/C	කොටුවේගොඩ	458
157	තංගල්ල බෝධිය	R/H/C	කොටුවේගොඩ	458
158	ගිරිබන්දු විහාරය	R/H/C	කොටුවේගොඩ	458
159	සුසාන භූමිය	H/C	කොටුවේගොඩ	458
160	තානායම (පැරණි කොටස)	H/C	කොටුවේගොඩ	458
161	වෙහෙර නවය	R/H/C	බටහිර	562
162	උස්සන්ගොඩ	A	ලුනාම	555
163	ගෝටපබන්ත විහාරය	A/R/H/C	වලව	586
164	ගොඩවාය වරාය	A/H	වලව	586
165	මාර්ටෙලෝ කුළුණ	H/C	හම්බන්තොට	584
166	නව මුස්ලිම් පල්ලිය	R/H/C	හම්බන්තොට	584
167	බුන්දල පුරාවිද්‍යා රක්ෂිතය	A	බුන්දල	604
168	තෙලුල්ල බෞද්ධ කටඹුන්	A/H	බුන්දල	604
169	කිරින්ද විහාරය	R/H/C	කිරින්ද	601
170	පලටුපාන වරාය	H/C	කිරින්ද	601
171	නැව විනාශ වූ ස්ථානය ඊජිප්තුව (1922)	A(M)	කිරින්ද	601
172	නැව විනාශ වූ ස්ථානය (1961)	A(M)	කිරින්ද	601
173	පටානගල	A/H/C	මාගම	602
174	මිනිහාගල්කන්ද	A/H	මාගම	602

අම්පාර දිස්ත්‍රික්කය

175	මෙගලිතික යුගයට අයත් ස්ථානය, කුමන	A	කුමන	1
176	සමුද්‍ර විහාරය	R/H/C	කුමන	1
177	මෙගලිතික යුගයට අයත් ස්ථානය, පානම	A	පානම	2
178	ඔකදමලායි	A/R/H/C	පානම	2
179	වේලායුද ස්වාමි කෝවිල	R/H/C	පානම	2
180	මුහුදු මහා විහාරය	R/H/C	පොතුච්ඡේ	3
181	අරුගම බේ වරාය	A/H	පොතුච්ඡේ	3
182	කෝමාරි ප්‍රදීපාගාරය	H/C	කෝමාරි	9
183	සංගමන්කන්ද	A/H/C	කෝමාරි	9
184	කෝමාරි	A/H/C	කෝමාරි	9
185	තිරිච්චිපුලවායි ශ්‍රී මුරුගන් කෝවිල	R/H/C	කෝමාරි	96

186	විත්‍ර වේලායුධ කන්දස්වාමි කෝවිල	R/H/C	නිරුක්කෝවිල්	10
187	කිරුලේගම ආශ්‍රම ස්ථානය	A/R/H/C	නිරුක්කෝවිල්	10
188	කන්නාකි අම්මාන් ආලායම්	R/H/C	තඹවිල් කොට්ඨාශය.එල්	12
189	පාලුකාමම් කෝවිල	R/H/C	පදිරුප්පු කොට්ඨාශය.එල්2	66
190	දුවපති අම්මාන් කෝවිල	R/H/C	පදිරුප්පු කොට්ඨාශය.එල්2	66
191	කුඩිකඩකරායි පල්ලිය	R/H/C	කල්මුනායි කොට්ඨාශය 3	59

මඩකලපුව දිස්ත්‍රික්කය

192	ලන්දේසි කොටුව	H/C	කොඩ්ඩායිකල්ලාර් කොට්ඨාශය -එල් 2	113
193	අම්පාරවිලිපිලිලොයාර් කෝවිල	R/H/C	කොඩ්ඩායිකල්ලාර් කොට්ඨාශය -එල් 2	113
194	කන්නාකි අම්මාන් කෝවිල	R/H/C	එරුවිල්	115
195	ජම් උල්ලර්ටින් පල්ලිය	R/H/C	කාන්තන්කුඩි කොට්ඨාශය -එල්	167
196	මඩකලපුව කොටුව	H/C	පුලියන්තිවු	179
197	නැව විනාශ වූ ස්ථානය	A(M)	පුලියන්තිවු	179
198	ඪීසස් දේවස්ථානය	R/H/C	කල්කුඩා	204
199	සින්තන්ඩි	H/C	වාලව්වෙනේ දෙමළ කොට්ඨාශය.	205
200	පෙරියකාඩුවිකාරායි	H/C	වාලව්වෙනේ දෙමළ කොට්ඨාශය	205
201	නැව විනාශ වූ ස්ථානය	A(M)	කායාන්ඩර්නි	211a
202	පන්තිව්වන්කර්නි	H/C	මාන්කර්නි	211

ත්‍රිකුණාමලය දිස්ත්‍රික්කය

203	ඉලන්ගතුරෙයි වරාය	A/H	ඉච්චිලාම්පට්ටායි	214
204	ආශ්‍රම ස්ථානය	A/H/C	නවාත්කනිකාඩු	215
205	තම්පලාකාමම්	A/H/C	තම්පලාකාමම් දකුණ	228a
206	ගල්මැටියාන ටැංකිය	A/H	තම්පලාකාමම් දකුණ	228L
207	නිරුකෝනේෂ්වරම් කෝවිල	R/H/C	ත්‍රිකුණාමලය නගරය	244B
208	ෆෙඩ්රික් බලකොටුව	H/C	ත්‍රිකුණාමලය නගරය	244B
209	ගෝකණේන විහාරය	R/H/C	ත්‍රිකුණාමලය නගරය	244B
210	ස්මාරක කුළුණ, ස්වාමි කන්ද	H/C	ත්‍රිකුණාමලය නගරය	244B
211	ත්‍රිකුණාමලය වරාය	A/H	ත්‍රිකුණාමලය නගරය	244B
212	නැව විනාශ වූ ස්ථානය, ත්‍රිකුණාමලය වරාය	A(M)	ත්‍රිකුණාමලය නගරය	244B
213	ඔස්ටෙන්බර්ග් කොටුව	H/C.	ත්‍රිකුණාමලය නගරය	244B
214	පාවෙන තටාකය	A(M)	ත්‍රිකුණාමලය නගරය	244B
215	කුච්චවේලි ආශ්‍රම ස්ථානය	A/H/C	කුච්චවේලි	239

216	පල්වක්කි	H/C	කුවව්වෙලි	239
-----	----------	-----	-----------	-----

මූලික වෛද්‍ය දිස්ත්‍රික්කය

217	මූලික වෛද්‍ය බලකොටුව	H/C	මූලික වෛද්‍ය නගරය	233
218	ආශ්‍රිත ස්ථානය, කුරුන්දන්මලායි	A/H/C	මූලික වෛද්‍ය නගරය	233

යාපනය දිස්ත්‍රික්කය

219	පස්පායාල් වරාය	A/H	මුල්ලියන්	149
220	නකාර් කෝයිල්	R/H/C	නකාර් කොයොයිල්	145
221	වල්ලිපුරම් සුසාන භූමිය	A/H	තුන්තලායි	131
222	ජේදුරුතුඩුව ප්‍රදීපාගාරය	H/C	තුම්පලායි	140
223	භාවලි විද්‍යාලය	H/C	ජේදුරු තුඩුව	137
224	කන්කසන්තුරේ ප්‍රදීපාගාරය	H/C	කන්කසන්තුරේ	67
225	කන්කසන්තුරේ බලකොටුව	H/C	කන්කසන්තුරේ	67
226	සම්බල්තුරෙයි වරාය (ජම්බුකෝලපට්ටන)	A/H/C	කීරමලායි	64a
227	කීරමලායි උල්පත්	H/C	කීරමලායි	64a
228	නගුලේස්වරම් සිවම් කෝවිල	R/H/C	කීරමලායි	64a
229	විෂ්ණු කෝවිල	A/H/C	කීරමලායි	64a
230	ආශ්‍රිත ස්ථානය, කීරමලායි	A/H/C	කීරමලායි	64a
231	තිරුවඩ් නිලායි	A/H/C	වූලිපුරම්	49
232	මෙගලිතික යුගයට අයත් ස්ථානය, ඇන්තායිකොට්ටායි	A/H/C	ඇන්තායිකොට්ටායි	40
233	යාපනය කොටුව	H/C	කොලොම්බුතුරේ	8
234	කරෙයිනගර් ප්‍රදීපාගාරය	H/C	කරෙයිනගර් උතුර	9
235	හැම්මෙන්හේල් කොටුව	H/C	කරෙයිනගර් උතුර	9
236	මෙගලිතික යුගයට අයත් ස්ථානය,	A/H	කරෙයිනගර්විට උතුර	9
237	කයිට්ස් වරාය (ඌරතොට)	A/H	අලායිපිඩ්ඩ්	19
238	පාතුගිසි බලකොටුව (උරින්දි කෝට්ටායි)	H/C	අලායිපිඩ්ඩ්	19
239	අයිරි කොටුව	H/C	අලායිපිඩ්ඩ්	19
240	ලායිපිඩ්ඩ්	A/H/C	අලායිපිඩ්ඩ්	19
241	නාගදීප විහාරය	R/H/C	නයිනතිවු	04
242	නාගපුෂානි අම්මාන් කෝවිල	R/H/C	නයිනතිවු	04
243	පුන්ගුඩුතිවු	R/H/C	පුන්ගුඩුතිවු	05
244	ලන්දේසි කොටුව	H/C	ඩෙල්ෆ්ට් මධ්‍යම	02
245	නෝලාන් බංගලාව	H/C	ඩෙල්ෆ්ට් මධ්‍යම	02
246	පාතුගිසි කොටුව	H/C	ඩෙල්ෆ්ට් බටහිර	01
247	තාරපිට්	H/C	ඩෙල්ෆ්ට් බටහිර	01

248	ආශ්‍රම ස්ථානය, වදිරේසන්කොට්ටායි	A/H/C	ඩෙල්ෆි බටහිර	01
249	ලන්දේසි කුළුණ, කුවින්දන්	H/C	ඩෙල්ෆි නැහෙනහිර	03
250	අලිමංකඩ කොටුව	H/C	මුකවිල්	153

මන්නාරම දිස්ත්‍රික්කය

251	මන්නාරම	H/C	තොඩඩවෙලි	194
252	මන්නාරම ලන්දේසි බලකොටුව	H/C	තොඩඩවෙලි	194
253	තල්මන්නාරම ප්‍රදීපගාරය (02)	H/C	තල්මන්නාරම	192
254	වන්කලායි වාසස්ථාන	A/H/C	වන්කලායි	195
255	තම්බපණ්ණි වරාය	A/H	අරිප්පු	198
256	දෝන කැනරිනාගේ විවේක ස්ථානය (අල්ලි රාණි කෝට්ටායි)	H/C	අරිප්පු	198
257	ඕලන්ද කොටුව	H/C	අරිප්පු	198
258	උරුවෙල	A/H/C	කොක්කුපාඩායන්	202
259	මෙගලිතික යුගයට අයත් ස්ථානය, මරික්වුකඩ්ඩි	A	මරික්වුකඩ්ඩි	203

ආරක්ෂා කළ ස්මාරක සහ පුරාවිද්‍යා සංරක්ෂිත

A ආකාරය - පුරාවිද්‍යාත්මක වටිනාකමකින් යුතු **C** - සංස්කෘතික වටිනාකමකින් යුතු **H** - ඓතිහාසික වටිනාකමකින් යුතු **R** - ආගමික වටිනාකමකින් යුතු

ආශ්‍රේය ග්‍රන්ථ:

1. Government of Sri Lanka: 1981. Coast Conservation and Coastal Resources Management Act (No: 57).
3. Government of Sri Lanka: 1981. Coast Conservation (Amendment) Act (No: 64).
4. Government of Sri Lanka: 2011. Coast Conservation (Amendment) Act (No: 49).
5. Government of Sri Lanka: 1980. National Environment Act (No: 47).
6. CCD: "Coastal 2000: Recommendations for a Resource Management Strategy for Sri Lanka's Coastal Region".
7. CCD: Coastal Zone Management Plan 2004.
8. Government of Sri Lanka: 1940. Archaeological Ordinance and the subsequent revisions of 1956, 1998 and 2000.
9. Ministry of Public Administration: Circular No. 21/92 of 21st May, 1992.

10. Government of Sri Lanka: 1985. Gazette Notification No. 337/48 of Feb 21st.

11. IUCN, 1989, directory of SA Protected areas